

PT-4
✓

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXIX, Nr. 1—6 IANUARIE—IUNIE, 2001

CUPRINS

PASTORALE

LUMINA LUMII, Pastorală P. F. Părinte Patriarh Teoctist, la Sărbătoarea Învierii Domnului 2001	3
--	---

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Schimbul de scrisori irenice</i> între P. F. Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Întâistătători ai Bisericilor Creștine și alte personalități, cu prilejul Sărbătorii Nașterii Domnului, în anul 2000 (Pr. Cristian Popa)	8
<i>Schimbul de scrisori irenice</i> între P. F. Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Întâistătători ai Bisericilor Creștine și alte personalități, cu prilejul Sfințelor Paști, în anul 2001 (Pr. Cristian Popa)	25
<i>Săptămâna de rugăciune pentru Unitatea Creștinilor 13—25 ianuarie 2001</i> (Vasile Adrian Carabă, Sectorul Relații Externe Bisericești)	41
<i>Simpozion: «Violența în familie» (3 februarie 2001)</i>	46
<i>Vizita în România a I. P. S. Mitropolit Leo de Helsinki 14—21 februarie 2001</i> (Pr. Valentin Fătu, Marian D. Manolache)	51
<i>Comemorarea Patriarhului Justinian Marina</i> (Gheorghe Vasilescu)	57
<i>Patriarhul Justinian Marina — model de conștiință și slujire sacerdotală</i> (Pr. prof. dr. N. Necula)	62
<i>I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu Anania, octogenar după numărul anilor, dar mereu tânăr și neobosit în slujba lui Dumnezeu, a culturii și teologiei românești și a altor sfinte și nobile idealuri</i> (Cluj-Napoca, 17—18 martie 2001) (Arhim. Macarie Ciolan)	72
<i>Prea Sfințitul Sebastian Illoveanu, noul episcop vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor</i> (Gheorghe Vasilescu)	80
<i>Alegerea și instalarea I. P. S. Dr. Teodosie Petrescu, în scaunul de Arhiepiscop al Tomisului — Constanța, 8 aprilie, Duminica Floriilor, 2001</i> (Gheorghe Vasilescu)	91
<i>Întâlnirea ecumenică europeană de la Strasbourg, 17—22 aprilie 2001 — Adoptarea Chartei Ecumenice</i> (Vasile Adrian Carabă)	140
<i>Duminica Purtătoarelor de Mir și a femeii creștine, Cuvânt rostit în Catedrala patriarhală, Duminică, 29 aprilie 2001</i> († Ambrozie Sinaitul, Vicar Patriarhal)	154
<i>125 de ani de la nașterea lui C. Brâncuși, Colocviul internațional, București, 18—21 februarie 2001</i> (Diac. P. I. David)	158
<i>Arhid. prof. univ. dr. Sebastian Barbu-Bucur, Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova, 23 mai, 2001</i> (Pr. prof. drd. Petre Stanciu, Cluj-Napoca)	166

INV: 15.365
MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI
BIBLIOTECA "DUMITRU STĂNILOAE"
Secția Ecumenică
COTA: PT-4

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXIX, Nr. 1-6, IANUARIE -IUNIE 2001
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE:

Președinte: *Prea Fericitul Părinte T E O C T I S T, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri: *P. S. TEODOSIE SNAGOVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. S. CALINIC BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor; P. S. NICODIM GORJANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.*

Redactori: *Pr. CONSTANTIN DRĂGUȘIN
Pr. DUMITRU DIMA*

COLABORATORI:

Înalt Prea Sfințiții Mitropoliți, Prea Sfințiții Episcopi, Profesorii Facultăților de teologie, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidați la titlul de doctor în teologie ș.a.

PASTORALE

LUMINA LUMII

Pastorală la sărbătoarea Învierii Domnului – 2001

† TEOCTIST

DIN MILOȘTIVIREA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PĂTRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CÎNULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL,
IAR DE LA NOI, PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE

*"Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți
locuiește în voi, Cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți va
face și trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său
care locuiește în voi" (Rom. 8. 11).*

*Iubiți părinți slujitori ai sfințelor altare,
Frați și surori în Domnul Hristos,*

"HRISTOS A ÎNVIAT!"

"Iată, a venit la noi praznicul cel dorit și mântuitor, ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, temelul păcii, pricina împăcării, nimicirea morții, înfrângerea diavolului"¹. Cu aceste cuvinte întâmpină Sfântul Ioan Gură de Aur această "Sărbătoare a sărbătorilor", care revarsă bucurie și luminează cu nădejde vie sufletele noastre.

Pentru a ne apropia de înțelegerea acestei taine, trebuie să ne îndreptăm gândul la iubirea lui "Dumnezeu, Care în Rai a luat țărână din pământ, a plăsmuit-o cu

---

1. Sfântul Ioan Gura de Aur, "Cuvânt la Sfintele Paști", în *Cuvântări la praznice împărătești*, București, 1942, p. 212.

măinile Sale, a însuflețit-o cu suflarea Sa, a cinstit-o cu chipul Său și l-a făcut pe om. Omul, sus pe Golgota, L-a făcut pe Dumnezeu fără chip, fără suflare, tot plin de sânge, tot plin de răni, L-a pironit pe cruce². Așadar, nu putem cunoaște grozăvia păcătoșeniei omenesci decât privind la grozăvia celor pătimite de Fiul lui Dumnezeu, Cel întrupat din milostivire pentru fiecare dintre cei ce s-au născut și se vor mai naște în această lume, zidită prin El. Căci, dacă Hristos, Domnul și Dumnezeuul nostru, a pățimit de bunăvoie chiar din partea omului asemenea lucruri cumplite pantru a-l dezrobi și vindeca pe acesta, cumplit trebuie să fie arătat și să arate chipul spiritual al omului căzută în păcat.

Deci, Dumnezeu nu S-a pogorât la noi ca la niște ființe bolnave de moarte care căutau, în suspine și rugăciune, către Cer. Ci, așa cum ne spune Sfântul Apostol Pavel, *"Dumnezeu își arată iubirea față de noi prin aceea că Hristos a murit pentru noi pe când noi eram încă păcătoși"* (Rom. 5, 8). Ceea ce cugetului omenesc îi va fi pururi de nepătruns – anume cum a putut Însuși Cel Neprihănit să primească a-Și pune viața pentru cei nelegiuți – a devenit, după sfatul cel veșnic al lui Dumnezeu, singura cale a mântuirii noastre din răutatea păcatului și stricăciunea morții. A devenit singura cale prin care Creatorul nostru a voit să ne arate nestrămutarea *"iubirii Lui față de noi"*, cei ce aleseserăm, sub ispită diavolească, dar în mod liber, fuga de Dumnezeu și deci întunericul morții, în locul vieții celei fără de hotar în lumina cea neapropiată a Feței Lui.

Iubiți frați și surori în Domnul,

În Ortodoxie, icoana Învierii Domnului ne înfățișează din vechime pogorârea la iad a Fiului lui Dumnezeu, sfărâmând sub picioarele Sale porțile ferecate ale iadului și trăgând la lumina vieții cu sfințele Sale mâini pe protopărinții noștri, zăvorâtă în întunericul și adâncul Locuinței morților. Această iubire față de omul așezat stăpân în Rai și această căutare neîncetată a făpturii căzute, le auzim vestite în aceste zile în biserici: *"Adam, prin înșelăciune împiedicându-se, jos s-a pogorât, în prăpastia iadului: dar Tu, Cel ce ești din fire Dumnezeu milostiv, Te-ai pogorât spre căutarea lui și, pe umeri purtându-l, împreună l-ai înviat"*³. O, necuprins al iubirii dumnezeiești! nu a voit Stăpânul să învie decât împreună cu făptura mâinilor Sale. Astfel, privirii noastre duhovnicești nu i se arată o înălțare triumfală din mormânt a Fiului lui Dumnezeu, Care fusese cu trei zile înainte batjocorit, strivit și străpuns cu sulița de cei desfigurați lăuntric de păcat. Ci Învierea Domnului ni se arată ca o pogorâre nespūsă a Dumnezeirii întru cele mai întunecate laturi ale existenței create, în cele mai negre, înfricoșătoare și respingătoare unghere ale stării umane.

Sărbătoarea Învierii Domnului este, așadar, iubirii mei, nu numai prilej de veselie, ci și de binecuvântată și înnoită chemare spre înțelegerea pogorării eliberatoare a Mântuitorului lumii și în iadul prezent al răutății, necredinței, suferinței lipsite de mângâiere, al stricăciunii morale și necunoștinței spirituale; iad care, deși prădat și biruit de Domnul nostru Iisus Hristos, tinde, totuși, datorită

2. Ilie Miniati, *Didahii la Postul-Mare*, E.I.B.M.O., 1996, p. 317.

3. *Penticostar*, Duminica a VII-a, Can. I, cânt. VI, stih. II.

nepăsării sinucigașe a omului, să înghită din nou, cu lăcomie, tot mai mult din viața umană, fie ea personală sau de obște.

În bezna aceasta morală suntem datori să coborâm împreună cu Hristos toți cei care am fost trași de El afară din groapa păcatului și a deznădejzii, la lumina cunoștinței Sale celei mântuitoare, întru nădejdea învierii și a vieții celei veșnice. Este, așadar, nevoie să vestim cu bucurie că acum aproape două milenii, dintr-un mormânt – adică din adâncul singurățății, al întunericii, al durerii lipsirii pe veci de orice părtășie – a strălucit în chip nebiruit și o dată pentru totdeauna în istoria acestei lumi, Lumina Învierii Domnului, care este și Lumina a învierii fiecărui suflet omenesc care părăsește, prin pocăință, păcatul, pentru a se bucura cu Dumnezeu întru împărăția Sa.

Dreptmăritori creștini,

Dacă privim în urmă, istoria omenirii ne înfățișează un lung șir de războaie, de pătimiri, nedreptăți și calamități; dar, dacă privim cu luare aminte în jurul nostru, nu putem trece cu vederea că, în ciuda crizei economice, morale și a unor conflicte îngrijorătoare, zările de lumină ale valorilor Sfintei Evanghelii sădesc nădejde. Deși, ca ucenici ai lui Hristos cel înviat, suntem încredințați că durerile și lipsurile cu care s-a confruntat și se confruntă neamul omenesc sunt urmarea semețirii luciferice a omului față de Creatorul său, tot ca ucenici ai Domnului știm că nu ne este îngăduit să ne odihnim sufletește, atâta vreme cât semenii de-ai noștri rămân străini de învățătura lui Hristos și de căldura Harului Său de-viață-dătător și continuă să cadă în lațurile pierzătoare de suflet ale egoismului, disprețuirii semenilor, lăsându-se robiți păcatului. Ca slujitori și închinători ai Bisericii întemeiate pe pământ de Mântuitorul Hristos prin Duhul Sfânt, nu putem rămâne indiferenți. Iubindu-i și suferind împreună cu ei, pentru că *"se face bucurie înaintea îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care se pocăiește"* (Luca 15, 10), se cuvine ca faptele și vrednicia noastră să radieze în jurul nostru convingeri și transformări launtrice. Căci nouă, tuturor, ni se adresează neîncetat Hristos: *"Voi sunteți lumina lumii... Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri"* (Matei 5, 14, 16). Deci, creștinismul viu al acestor zile nu mai poate fi decât cel al faptei creștine, al pildei angajate, inspirate de iubirea lui Hristos, cel al păstrării cu sfințenie a comuniunii cu El și cu Biserica Sa, cel al rugăciunii și veghii duhovnicești, îndeplinindu-l cuvântul: *"Fii credincios până la moarte și îți voi da cununa vieții"* (Apoc. 2, 10).

A stării în dreapta credință și în dreapta făptuire, cu orice preț, rămâne, așadar, condiția de neclintit a dobândirii vieții celei adevărate și a împărtășirii din roadele Jertfei și Învierii lui Hristos. Vestindu-l cuvântul prin faptele cele bune, prin acestea adevărim că suntem într-adevăr *"lumina lumii"*; lumina sau conștiința trează a unei lumi în care întunericul spiritual parcă face ca tot mai puține realități să-și păstreze sensul: viața să fie doar o goană sălbatică după plăcere și mijloacele de satisfacere a acesteia, fărădelegea să nu mai indigneze aproape pe nimeni, rușinea să fie alungată, iar durerea omenească să nu mai stârnească decât arareori compătimire sinceră și să afle astfel vreo ușurare. Faptul că răul tinde să devină o prezență

nestânjenită în lumea noastră, că anormalul este considerat normal, trebuie să neliniștească toate conștiințele. Căci, a nu răspunde, după puterile proprii, vocației de a deveni "*lumina lumii*" înseamnă o gravă cădere din demnitatea de mărturisitor al Învierii lui Hristos.

Iar dacă ne vom întreba care este câmpul concret al lucrării creștine în ziua de azi, să privim mai întâi în lăuntru nostru pentru a vedea dacă Hristos cel înviat stăpânește acolo, iar dacă este așa, El însuși ne va deschide ochii spirituali și inimile și ne va călăuzi spre acest câmp, învățându-ne prin Duhul Sfânt și cum să propovăduim prin faptele, cuvintele și simțirile noastre puterea nebiruită a Învierii Lui, pentru înnoirea reală și statornică a vieții fiecărei persoane. Numai așa vom învăța să plângem pentru nefericirea celor ce nu și-au aflat păcca cu Dumnezeu și cu ei înșiși, precum a plâns Mântuitorul pentru locuitorii Ierusalimului (Luca 19, 41): numai așa vom vedea neputința noastră și câtă nevoie avem de ajutorul ceresc în slujirea ce ne revine, rugând pe "*Domnul secerișului*" să scoată cât mai mulți lucrători ai Săi, că "*secerișul este mult*" (Matei 9, 38); numai așa vom ști să înfruntăm ispitele și obstacolele, orice formă ar îmbrăca acestea, și vom dobândi curajul să împlinim legea lui Hristos; numai așa vom fi de folos înaintării Împărăției lui Dumnezeu și îndepărtării întunericii din suflete.

Iubiți părinți slujitori ai sfințelor altare și frați creștini,

Cât despre locurile spre care trebuie să se îndrepte mai întâi luarea aminte a noastră, acestea sunt: orfelinatele – unde nevinovate și gingașe suflete rămân în continuare lipsite de căldura și ocrotirea iubirii familiale; căminele de bătrâni – unde mame și părinți vrednici petrec întru amărăciune, uitați uneori de fiii lor și de noi, semenii lor; penitenciarele – unde cei ce se află acolo, prin pogoarea noastră împreună cu Hristos la ei, și-ar schimba viața, spre binele lor, al familiei și al societății. Glasul creștinilor nu trebuie să rămână mut nici în fața atrocităților care se săvârșesc în familii lipsite de lumina credinței, atrocități cărora tot mai des le cad victime fapțurile plâpânde ale copilașilor, iar uneori și mamele lor. Sfânta Biserică ne cheamă, iubiți părinți slujitori și frați credincioși, la o mai mare responsabilitate față de copiii neamului nostru, față de familie, față de felul cum se desfășoară viața ei și față de creșterea morală a copiilor și tinerilor, care vor pregăti și vor înălța societatea. Dacă din această societate lipsesc însă cuvântul și Duhul lui Hristos, ea poate deveni o junglă, unde legile, oricât de aspre ar deveni, n-ar putea reuși să facă altceva decât să umple închisorile.

De aceea, de la cei care nu doar se declară creștini ortodocși, ci se și simt membri vii sufletește ai Bisericii celei vii a lui Hristos se așteaptă multe dintre acele lucrări salvatoare, iluminate de harul Preasfântului Duh, care să poată pune stavilă acelor vătămări de suflet îndreptate cu precădere spre tânăra generație, și care sunt: ispita violenței, cruzimea, imoralitatea, păcatul contra firii, pruncuciderea, alcoolismul, alunecarea în ucigătorul infern al drogurilor. Prin toate acestea se exprimă de fapt disprețul față de valorile vitale pe care lumea noastră, creștină în esența ei, le-a cultivat de secole, știind că doar ele îi pot asigura dănuirea.

Biserica noastră, iubirii mei, nu a rămas doar o observatoare a acestor înfrângeri și zbuciumuri ale societății noastre, ci, atât cât i-au îngăduit posibilitățile și în

măsura în care fiii ei au înțeles s-o susțină în lucrarea ei. L-a slujit pe Hristos, căutându-i și alinându-le suferința multora dintre acești frați mai mici ai Săi și ai noștri. Dar, socotesc că despre formele și greutatea slujirii ei, nu Biserica trebuie să vorbească, fiindcă nu lauda lumii caută ea, ci numai bucuria împlinirii cu osârdie a lucrării izbăvitoare a lui Hristos în sânul acestui popor.

Vă împărtășesc aceste gânduri și îngrijorări părintești, la început de secol și de mileniu, nu pentru a adumbri în vreun fel bucuria și lumina nepământească a acestei zile, ci doar pentru a vă încredința stăruitor că oricât de mari și multe ne-ar fi necazurile și durerile și temerile, din adâncul unora ca acestea a înviat în chip nebiruit, și ne poate învia și pe noi, Fiul lui Dumnezeu. Așa ne încredințează și Sfântul Apostol Pavel când scrie: *"nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici puterile, nici înălțimea, nici adâncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de iubirea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru"* (Rom. 8, 38, 39).

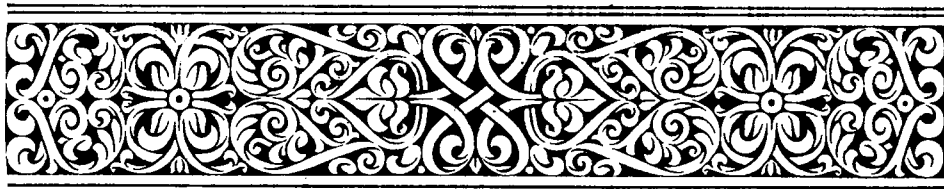
Din acest izvor vă pun la inimă acest cuvânt pastoral, rugându-L pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos în această sfântă zi a Învierii Sale din morți să ne ajute să ne ridicăm și noi la viața cea plăcută Lui, prin participarea noastră la Ospățul cel Mântuitor la care ne cheamă pūreua Sfânta noastră Biserică.

**Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!**

**Al vostru părinte duhovnicesc,
iubitor și pūreua către Prea Sfânta Treime rugător,**

† T E O C T I S T,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

• VIAȚĂ • BISERICĂȘCĂ •

SCHIMBUL DE SCRISORI IRENICE
ÎNTRU PREA FERICITUL PĂRINTE

† **TEOCTIST,**

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI ÎNTĂISTĂTĂTORI AI BISERICILOR CREȘTINE
ȘI CU ALTE PERSONALITĂȚI,
CU PRILEJUL SĂRBĂTORII NAȘTERII DOMNULUI
ÎN ANUL 2000

Cu ocazia Sfințelor Sărbători ale Nașterii Domnului 2000 și a Anului Nou 2000, Întăistătătorii Bisericilor creștine și-au trimis – ca în fiecare an – scrisori irenice, în care și-au exprimat bucuria prilejuită de aceste sărbători și au adresat urări de sănătate, pace și spor duhovnicesc atât personal, cât și ierarhilor, clerului și fiilor duhovnicești ai Bisericilor pe care le păstoresc. Aceste sărbători au constituit un prilej de rememorare a contactelor directe dintre conducătorii bisericești și Bisericile creștine din întreaga lume în acest an, scrisorile irenice punând în lumină bogăția de evenimente bisericești ale anului 2000.

Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist** a trimis scrisoare irenică Întăistătătorilor Bisericilor Ortodoxe surori, Bisericilor Ortodoxe Orientale, Sanctității Sale Papa **Ioan Paul al II-lea**, Președintelui Conferinței Internaționale a Episcopilor vechi-catolici, Arhiepiscopului de Canterbury, Primat al Comuniunii Anglicane din întreaga lume, conducătorilor Bisericilor Luterane din diferite țări, conducătorilor Organizațiilor ecumenice internaționale, unor ierarhi ce păstoresc în Diaspora ortodoxă, precum și ierarhilor români din Diaspora.

Scrisoarea trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist** Sanctității Sale **Bartholomaios I**, Arhiepiscopul Constantinopolului-Noua Romă, Patriarhul Ecumenic, a avut următorul conținut:

«SANCTITATEA VOASTRĂ,
IUBIT FRATE ȘI ÎMPREUNĂ SLUJITOR,

"Văzând străină întruparea lui Dumnezeu, să ne înstrăinăm de lumea cea deșartă și mintea spre cele dumnezeiești să o suim, că pentru aceasta Dumnezeu pe pământ S-a pogorât, ca să ne ridice la ceruri pe noi"

(Condac din slujba Canonului de umilință
cătrec Domnul nostru Iisus Hristos).

Întruparea Fiului lui Dumnezeu, în persoana Pruncului Iisus, ne dezvăluie unul dintre adevărurile ce stau la baza întregii noastre credințe creștine, și anume că, "de aceea s-a înomenit Dumnezeu, ca pe om să-l îndumnezeiască". În aceasta vedem valoarea nepieritoare a noastră ca persoane create după chipul lui Dumnezeu și chemate la asemănarea cu El, persoană întruchipată, în mod desăvârșit, în Iisus Hristos, Cel Care nu se rușinează să ne numească pe noi "frați" (Evrei 2, 11) și "prieteni" (Ioan 15, 14).

Omul a fost întotdeauna, însă, mai cu seamă, în vremurile de acum, ispitit să uite de această stare de har și să-și caute sensul vieții sale în altă parte decât la Dumnezeu. Astfel, omul contemporan a devenit un însingurat, fără a mai vedea în cel de lângă el pe fratele și prietenul său în Hristos, iar societatea umană să se transforme dintr-o comunitate teoforă, într-o colectivitate secularizată și amorfă.

Într-o astfel de lume înstrăinată de Dumnezeu, Biserica este chemată, poate mai mult ca niciodată, să-și înmulțească talantul misiunii sale de propovăduire a mesajului Evangheliei Mântuitorului, care proclamă virtutea supremă a iubirii de Dumnezeu și semenii (cf. Matei 22, 40). Îmbogățind această slujire cuvenită lui Dumnezeu și oamenilor, în duhul Evangheliei, acum la sfârșitul acestui an jubiliar, când am sărbătorit 2000 de ani de la Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, putem fi încredințați că-îl vom avea alături, și de acum înainte, pe Hristos Însuși și, astfel, vom putea dobândi bunătățile Sale cele nepieritoare.

Cu aceste gânduri, așteptăm cu credință și smerenie pe Pruncul Iisus, urmând îndemnul Apostolului: "Smeriți-vă înaintea Domnului și el vă va înălța" (Iacov 4, 10), și dorim Sanctității Voastre, împreună cu întreaga Voastră Biserică, pace și bunăvoință în anul milei Domnului 2001.

Cu frățească întru Hristos îmbrățișare,

† TEOCTIST

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române»

Scrisori irenice similare au fost adresate de către Prea Fericirea Sa și celorlalți Întâistătători de Biserică Ortodoxe, precum și șefilor de Biserică creștine și personalităților ecumenice, după cum urmează:

1. Prea Fericirii Sale Petros VII, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi;

2. Prea Fericirii Sale **Ignatios IV**, Patriarh grec-ortodox al Antiohiei și al întregului Orient;
3. Sanctității Sale **Alexei**, Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii;
4. Sanctității Sale **Maxim**, Patriarhul Bulgariei;
5. Sanctității Sale **Ilia II**, Patriarh Catolicos al întregii Georgii;
6. Prea Fericirii Sale **Anastasios**, Arhiepiscop de Tirana și a toată Albania;
7. Prea Fericirii Sale **Sava**, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia;
8. Înalt Prea Sfințitului Mitropolit **Nikolaï** al Ținuturilor Cehiei și Slovaciei
9. Înalt Prea Sfințitului Mitropolit **Ioan**, Arhiepiscop al Kareliei și a toată Finlanda;
10. Prea Fericirii Sale **Theodosius**, Arhiepiscop de Washington și Mitropolit al întregii Americi și al Canadei;
11. Înalt Prea Sfințitului Mitropolit **Daniel**, Arhiepiscop de Tokyo și Mitropolit al întregii Japonii;
12. Sanctității Sale **Karekin al H-lea**, Patriarh Suprem Catolicos al tuturor Armenilor;
13. Sanctității Sale **Aram I**, Catolicos Armean al Ciliciei;
14. Sanctității Sale **Abbuna Paulos**, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Etiopiene;
15. Sanctității Sale **Moran Baslios Marthoma Mathews II**, Patriarh Catolicos al Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului;
16. Sanctității Sale **Ignatius Zakka I. Ivas**, Patriarh al Antiohiei și al întregului Orient, Șef Suprem al Bisericii Ortodoxe Siriene Universale;
17. Sanctității Sale **Khanania Mardinka IV**, Patriarh Catolicos al Bisericii Asiriene a Răsăritului;
18. Grația Sa **George Leonard Carey**, Arhiepiscop de Canterbury;
19. Înalt Prea Sfințitului **Ștephanos**, Mitropolit al Bisericii Ortodoxe a Estoniei;
20. Înalt Prea Sfințitului Mitropolit **Demetrios**, Arhiepiscop al Americii;

La rândul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist** a primit scrisori irenice de la Întâistătători și Șefii de Biserică mai sus menționați, precum și de la personalități ecumenice.

Redăm în continuare, în întregime, scrisorile irenice primite de către Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist**:

1. Sanctitatea Sa **Bartholomaios I**, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului – Noua Romă:

«Nr. 1193

*Prea Fericirea Voastră
Prea Fericite Părinte Teoctist,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Ungrovlahiei și
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române,*

Prea iubit și mult dorit frate al smereniei în Hristos Domnul și împreună liturghisitor cu Smerenia noastră, călduros îmbrățișându-Vă frățește în Domnul, cu deosebită bucurie ne adresăm prea cinstitei Voastre Prea Fericiri.

Toiag din rădăcina lui Iesei a ieșit și odihnit-u-s-a peste El duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, al sfatului, puterii, cunoștinței și buneii credințe. Și în fiecare an, prăznuim aceasta nu ca pe un fapt de mult săvârșit, de care ne aducem doar aminte, ci ca pe un fapt ce neîncetat se săvârșește în Biserica Domnului nostru Iisus Hristos și se va săvârși până la sfârșitul veacurilor.

Hristos nu S-a născut numai o singură dată, acum aproape două mii de ani, din Fecioara prea curată, în peștera Betleemului. El Se naște și astăzi în inimile noastre ori de câte ori trăim existențial taina mai presus de fire a dumnezeieștii chenoze. Născându-Se în ființa noastră, El ne descoperă judecata cea întru dreptate, muștrărea cea dreaptă și puterea cuvântului gurii Sale pe care-l grăiește petrecând pe pământ. Mai mult ca oricând, astăzi este nevoie să ne împărtășim și să ne însușim această putere a cuvântului gurii Sale, deoarece mulți prooroci mincinoși s-au ivit și cu prea vicleană înșelăciune pe cei mulți îi duc la rătăcire, iar vrăjmașul cel dinainte de veci a urât binele și pe om îl dușmănește, se preface chiar în înger de lumină pentru a rătăci, dacă se poate, până și pe cei aleși.

Dar Domnul nostru, Care cu dreptate încinsu-Și-a coapsa și cu adevăr coasta Și-a întărit (Is. 11, 5), nu va judeca după omeneasca judecată, nici nu va muștra după grăirea în deșert.

Așadar, pregustând bucuria veacului ce va să fie, de care tot pământul se va umple ca pe Domnul să cunoască, și trăind în parte acest fapt în duhul comunității Sfințelor Biserici, ne adresăm prea prețuitei Voastre Prea Fericiri prietene pentru a ne face împreună părtași bucuriei întrupării lui Dumnezeu, întrupare prin care ne-am îndumnezeit. Împreună cu alcătuitoarea sfințelor cântări, tuturor strigăm cu mare bucurie:

Hristos Se naște, slavă înălțați!

Cu acestea, călduros îmbrățișăm frățește pe prea iubita Voastră Prea Fericire și pe cinstiții Ierarhi din jurul Prea Fericirii Voastre și duhovnicești bucurându-ne de prea cucernicul cler și binecredinciosul popor al Prea Sfinței Biserici pe care o arhipăstoriți, Vă urăm să prăznuți cu toții după cuviință aceste zile sfinte, să întâmpinați și să petreceți cu bucurie și binecuvântări Anul Nou al bunătății harului lui Dumnezeu.

Cu adâncă dragoste în Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Domnul păcii, Care în Betleemul Iudeii S-a născut, și aleasă cinstire rămânem,

Al prea cinstitei Voastre Prea Fericiri iubit frate în Hristos,

ss/† Bartolomeios al Constantinopolului.»

2. Prea Fericirea Sa **Petros VII**, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi:
*«† Petros, din mila lui Dumnezeu Papă și
 Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi»*

*Prea Fericirea Voastră,
 Prea Fericite Părinte **Teoctist**,
 Arhiepiscop al Bucureștilor,
 Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și
 Patriarh al României,*

*Prea iubit și mult dorit frate în Hristos Dumnezeu și împreună liturghisitor
 cu Smerenia noastră, călduros îmbrățișându-Vă în Domnul, cu mare și aleasă bu-
 curie ne adresăm Prea Fericirii Voastre!*

*"Mulțumiri aducem în numele lui Iisus Hristos și nu facem zadarnic harul
 care prin El în noi s-a sălășluit. Venirea în trup a Domnului s-a făcut izbăvire de
 moarte și mântuire pentru întreaga zidire".*

(Sfântul Atanasie cel Mare)

*Cu prilejul întru-tot-cinstitelor și de-mare-bucurie-lumii-aducătoare Praznice
 ale buneii noastre credințe – Nașterea după trup a Domnului nostru, Arătarea
 Sfintei Treimi la Iordan și Noul An al bunătații Domnului – , din țara Egiptului,
 care, după cuvântul celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, "a pri-
 mit și a scăpat pe Hristos atunci când a fugit de mulțimile sângeroase împotriva
 Lui făcute", venim în cuget (vizită) spre a cerceta pe prea cinstita Voastră Prea
 Fericire prietenă și ne rugăm Dumnezeului păcii ca întru mulți ani să prăznuiți
 aceste prea lăudate sărbători ale poporului Lui, celei necuprinse cu mintea. Domnul
 să dăruiască Prea Fericirii Voastre și cinstiților Ierarhi ai Prea Sfintei Biserici
 Ortodoxe Române un An Nou îmbelșugat în toată îmbunarea cea de sus, mângâ-
 ierea și bucuria duhovnicească.*

*Cu toate acestea, încă o dată îmbrățișându-Vă cu bucurie întru Domnul, ră-
 mânem,*

Al prea iubitei și mult doritei Voastre Prea Fericiri iubit frate în Hristos,

ss/† Petros al Alexandriei.»

3. Prea Fericirea Sa **Ignatios IV**, Patriarh grec-ortodox al Antiohiei și al
 întregului Orient:

«Nr. 94/19

*Prea Fericirea Voastră,
 Prea Fericite Părinte **Teoctist**,
 Patriarh al României,*

*Prea iubit și mult dorit frate și împreună liturghisitor cu Smerenia noastră,
 călduros îmbrățișându-Vă frățeste în Domnul, cu deosebită bucurie ne adresăm
 venerabilei Voastre Prea Fericiri!*

Iată, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne-am învrednicit să prăznuim încă o dată Taina bune credințe. Taină care este mai presus de fire, prea minunată și întrece toată mintea, căci Dumnezeu, Cel fără început și necunoscut în sfința Sa, în trup S-a arătat. "Și Cuvântul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Sa, slavă ca a unuiu născut din Tatăl, plin de har și adevăr" (Ioan 1, 14). Pentru aceasta îngerii preaslăvesc, oamenii se bucură și toate sunt covârșite de negrăita bucurie. "O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!" (Rom. 11, 33). Dumnezeu S-a arătat în trup și S-a deșertat pe Sine de slava Sa luând chip de rob.

Deci pe bună dreptate, Biserica își cheamă fiii la Praznicul bucuriei duhovnicești, zicând: "Hristos se naște, slavă înălțați! Hristos din ceruri întâmpinați-L, Hristos pe pământ înălțați-vă, cântați Domnului tot pământul!"

Și noi, miluiți de Dumnezeu, ne împărtășim din veselia duhovnicească și bucuria care a cuprins toate inimile. Totodată, dorim ca – după obiceiul străvechi al scrișorilor irenice –, să venim cu gândul înainte prea iubitei Voastre Prea Fericiri și, îmbrățișându-Vă frățeste, Vă adresăm cele mai bune urări "că S-a născut nouă Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în Cetatea lui David". Rugăm fierbinte pe Dumnezeu, în a Cărui stăpânire sunt anii și vremurile, să Vă dăruiască un An Nou plin de binecuvântările Cerului.

Cu acestea, călduros îmbrățișându-Vă încă o dată cu sfântă sărutare în Hristos Iisus, Care S-a născut, urăm prea iubitei și mult doritei Voastre Prea Fericiri sănătate trupului și sufletului, întru mulți ani! Domnul să Vă ajute ca împreună cu Î.P.P.SS. Arhiepiscopul din jurul Prea Fericirii Voastre să prăznuieți în mijlocul prea cucernicului cler și bine credincioșilor Domnului, Anului Nou și Botezului Domnului, precum și multe alte sărbători în pace, dragoste și înțelegere.

ss/† Ignatios al Antiohiei. »

În Damasc, Crăciunul 2000.

4. Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia:

«Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei,
Patriarhul României,

Prea Fericirea Voastră,

Hristos Se naște, slăviți-L;
Hristos din ceruri, întâmpinați-L;
Hristos pe pământ, înălțați-vă!
(Irmos la Canonul Nașterii Domnului)

Astăzi, noi, toți, cuprinși de bucurie, slăvim împreună cu îngerii pe Prea Bunul Dumnezeu, Cel Care ne-a arătat nouă Lumina Înțelepciunii și împreună cu păstorii de la Betleem ne închinăm cu gândul Soarelui Dreptății, Cel ce S-a

născut din Fecioară, Pruncul Hristos. Fiind luminați de razele Slavei Sale ne-grăite, noi, asemenea învățaților din Răsărit, aducem darurile noastre de mărire și mulțumire și cu smerenie Îl rugăm pe Dumnezeu să reverse milele Sale asupra noastră și în noul mileniu care începe.

Prin trimiterea în lume de către Dumnezeu a Unicului Său Fiu, s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi (I Ioan 4, 9). Din dorința de a realiza această dragoste în noi, noi ne manifestăm disponibilitatea frățească față de semenii noștri, precum și dorim și comuniunea sufletească cu Prea Fericirea Voastră. Pătruși de lumina spirituală a acestor sfinte zile, Vă felicităm din tot sufletul cu prilejul marelui praznic al Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și al intrării în cel de al treilea mileniu de existență din mila lui Dumnezeu.

Dorind Prea Fericirii Voastre și turmei pe care o păstoriți revărsarea darurilor Prea Sfântului Duh, cerem rugăciunile sfinte ale Prea Fericirii Voastre, rămânând neschimbat cu multă dragoste frățească întru Hristos Cel ce Se naște.

ss/† **Alexei**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia.»

5. Sanctitatea Sa **Maxim**, Patriarhul Bulgariei:

Crăciun, Sofia 2000

«Prea Fericitului Părinte **Teoctist**
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericirea Voastră,

Vă salut frățeste cu ocazia jubileului a 2000 de ani de la Nașterea în trup a Domnului nostru Iisus Hristos și a începutului noului mileniu.

Slăvită este sărbătoarea Nașterii lui Hristos – o zi din care începe o nouă eră în istoria lumii și a omeniții! Acesta este începutul mântuirii noastre pe care îl mărturisește Sfântul Apostol Pavel: "Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege" (Gal. 4, 4). Dumnezeu ne-a dat prilejul de a exista într-o nouă viață. Este vorba despre dragostea pe care a rânduit-o ca pe o nouă poruncă (Ioan 13, 34). Mântuiți și renăscuți, cei numiți după numele lui Hristos sunt reînnoiți și desăvârșiți prin dragostea lui Hristos, întrucât cel care este în Hristos este noua creație (2 Cor. 5, 17). Prin dragostea lui Hristos el ja parte la stabilirea noilor relații umane bazate pe pace, dreptate, milostenie, ducând comunitatea la prosperitate spirituală și materială și la o viață fericită.

Transmit Prea Fericirii Voastre cele mai sincere urări pentru un Crăciun fericit cu putere și sănătate pentru o slujire fructuoasă a Sfintei Biserici și pentru unitatea Sfintei Ortodoxii.

Crăciun fericit!

Fie ca anul 2001 să fie un an binecuvântat și benefic!

ss/† **Maxim**

Patriarhul Bulgariei.»

6. Sanctiataea Sa **Elia II**, Patriarhul Catolicos al întregii Georgii:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Patriarhul României,*

*Prea Fericirea Voastră,
Iubit frate în Hristos,*

Vă salut cu cordialitate la marea sărbătorire a Crăciunului și la începutul celui de al treilea mileniu. Omenirea este nevoită să trăiască astăzi într-o lume într-adevăr cât se poate de specifică. Se poate spune că până acum nu s-a mai înregistrat o asemenea luptă între bine și rău, între spiritual și pământesc. Sperăm însă că Dumnezeu va revărsa milostenia Sa asupra noastră și că Domnul ne va da dragostea și ajutorul Său.

Fie ca pacea și bucuria, spiritul puternic și succesul deosebit să Vă însoțească în toată activitatea Voastră!

Fie ca Dumnezeu să binecuvânteze țările și popoarele noastre.

*ss/f Elia II
Patriarh Catolicos al Întregii Georgii.»*

7. Prea Fericirii Sale **Anastasios**, Arhiepiscop de Tirana, Durres și a Întregii Albanii:

Tirana, Crăciun 2000

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Prea Fericirea Voastră,

*"Și acesta vă va fi semnul: Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle" (Luca 2, 12)
În zorii celui de al treilea mileniu, în timp ce cântăm "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bună voie" violența multiplă continuă să joace un rol principal în evenimentele universale și locale. În același timp, cei care se îngrijesc de viitorul omenirii cer cu insistență și încearcă permanent să anihileze violența. Mânuitorul lumii, luând trup omenesc, se opune violenței într-o modalitate de neconceput – ca prunc nou născut: "Și acesta vă va fi semnul: Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle".*

Atât timp cât după toate probabilitățile actele de violență vor governa întotdeauna viața omenirii, viitorul aparține acestui "prunc" nou născut, a cărui "stăpânire nu va avea hotar" și a cărui "pace nu va avea sfârșit". El va fi numit "Dumnezeu Atotputernic, Tată veșnic, Domn al păcii" (Isaia 9, 6-7). El este Dum-

nezeul necreat, atemporal și inimaginabil care și-a însușit firea noastră muritoare, pentru a călăuzi omenirea să depășească orice formă de forță violentă prin împărtășirea din viața veșnică și dragostea inefabilă.

"Cuvântul veșnic", Care a acceptat "să se manifeste ca un prunc nou născut, ca Dumnezeu veșnic" inspiră neîncetat lupta împotriva violenței care afectează în mod fatal și universal relațiile internaționale, inter-comunitare și personale. Să ne unim în rugăciune și să-L implorăm pe "Domnul păcii" să potolească furtuna violenței oriunde apare aceasta, pentru ca propria Sa pace să domnească pe întreg pământul.

Bucurându-ne împreună cu toți cei care aduc slavă Nașterii Domnului, urăm, cu smerenie Prea Fericirii Voastre, ierarhilor și iubiților clerici și credincioși ai Sfintei Biserici din România, să petreceți sfintele zile ale Crăciunului "cu bucurie și pace", în spiritualitate și sănătate. Fie ca Dumnezeu să Vă dea vigoare spirituală, putere neștirbită și rodnică activitate pastorală în noul an.

Rămân, cu mare onoare și dragoste frățescă în Iisus Hristos "care s-a culcat în iesle pentru a noastră mântuire" și Vă îmbrățișez încă o dată,

Al Vostru, cu dragoste,

ss/† **Anastasios**

Arhiepiscop al Tiranei, Durresului și al Întregii Albanii.»

8. Prea Fericirea Sa **Sava**, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia:

Crăciun 2000

«Prea Fericitului Părinte **Teoctist**,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei,

Prea Fericirea voastră,

Hristos S-a născut!

"Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr" (Ioan 1, 14). "Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu" (Ioan 1, 12).

Astăzi, la sfârșitul celui de al doilea mileniu, contemplând taina mântuirii prin Nașterea minunată a Mântuitorului nostru Iisus Hristos din Sfânta Fecioară Maria, Vă transmit salutări cordiale cu ocazia sfintei sărbători și Vă urez ca Domnul să Vă binecuvânteze în noul an 2001.

Mă rog ca Domnul să Vă păzească, Prea Fericirea Voastră, împreună cu Sfânta Biserică încredințată grijii Voastre.

Vă rog, de asemenea, Prea Fericirea Voastră, să mă pomeniți în rugăciunile Voastre și rămân, cu dragoste frățescă, fratele și al Vostru împreună-rugător în fața lui Hristos.

Al Prea Fericirii Voastre smerit rugător,

ss/† **Sava**

Mitropolit al Varșoviei și al întregii Polonii.»

9. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Nicolaj** al Ținuturilor Cehiei și Slovaciei:

Presov, 13 dec. 2000

«Prea Fericitului Părinte **Teoctist**,
Patriarhul României,
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei,
Arhiepiscopul Bucureștilor,

Prea Fericirea Voastră,

Permiteți-mi să vă transmit calde salutări cu ocazia slăvitei Nașteri a Domnului și Mântuitorului nostru, Iisus Hristos.

Mă alătur, de asemenea, rugăciunilor Voastre rugându-L pe Dumnezeu să dea Prea Fericirii Voastre și nouă, tuturor, spirit reînnoit și putere deplină pentru a sluji Sfânta Sa Biserică în acest an jubiliar.

Rămân, al Vostru în Hristos,

ss/† **Nicolaj**

Mitropolit al Ținuturilor Cehie și Slovaciei.»

10. Eminența sa **Ioan**, Arhiepiscopul Kareliei și al Întregii Finlande:

10.12.2000

«Prea Fericitului Părinte **Teoctist**,
Patriarhul României
București

Prea Fericirea Voastră,
Iubit frate în Hristos,

Vă salut, cu respect, cu ocazia Sărbătorii Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru, Iisus Hristos și Vă urez să aveți parte de bucuria Sărbătorii și de bogăția harului și binecuvântării Fiului și Cuvântului Întrupat, atât pentru Prea Fericirea Voastră personal, cât și pentru înalta Voastră slujire arhierescă spre binele Bisericii Voastre și al întregii lumi ortodoxe.

Cu salutări respectuoase,
Rămân, al vostru în dragostea lui Hristos,

ss/† **Ioan** al Finlandei

Arhiepiscop Ioan al Kareliei și al Întregii Finlande.»

11. Excelența Sa **Theodosius**, Arhiepiscop al Washingtonului și Mitropolit al Întregii Americi și al Canadei:

«Prea Fericitului **Teoctist**,
Patriarhul României,
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei,
Arhiepiscopul Bucureștilor

Nașterea Domnului, 2000

Hristos S-a născut! Slăviți-L!

*Prea Fericirea Voastră,
Patriarh Teoctist,*

Vă îmbrățișăm cu dragostea Sărbătorii Nașterii Domnului.

Ne alăturăm astăzi corului îngerilor proclamând "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire" (Luca 2, 14). Astăzi ne apropiem unii de alții și Îl adorăm pe Cel care este pacea noastră. Copilul născut din Fecioara Maria este dat lumii, de Dumnezeu, pentru a sfârși tirania păcatului și a morții. Într-adevăr, Dumnezeu-Omul care a domnit peste întreaga creație încă de când se afla în iesle, a venit pentru a desființa orice diviziune și ostilitate (Efeseni 2, 15).

Aniversând Sărbătoarea Nașterii Mântuitorului nostru în trup, trăim între Întruparea și cea de a doua venire a Sa, în slavă. Între acești doi poli ai istoriei mânturii suntem îndemnați de Evanghelia pe care o predicăm să arătăm lumii că răul nu va fi niciodată triumfător. Sărbătorirea Crăciunului ne obligă să dezvăluim faptul că Dumnezeu Întrupat înfruntă acum ura, lupta și nedreptatea care învăluie lumea în întuneric. Bucuria noastră trebuie să se îndrepte spre Cel care deșertându-Se pe Sine și luând "chip de rob" (Filipeni 2, 7) caută acum să schimbe mintea și inima celor aroganți și vanitoși.

Aflându-ne la Sărbătoarea Nașterii Domnului, să fim generoși și să transmitem tuturor urarea fericită de viață veșnică. Sărbătorind pogorârea lui Dumnezeu pe pământ și ascensiunea noastră spre cer; să rămânem, totuși, vigilenți. Prin veghere, darul Întrupării – darul nașterii lui Hristos, moartea și învierea – nu va înceta să fie perceput ca dătător de viață.

Vă transmit, în numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe din America, Prea Fericirii Voastre și credincioșilor încredințați grijii Voastre pastorale, cele mai calde urări pentru o sărbătorire plină de bucurie a Nașterii Domnului.

Cu dragoste în Hristos, al Vostru frate și coliturghisitor,

ss/†Theodosius

Arhiepiscop de Washington

Mitropolit al Întregii Americi și al Canadei.»

12. Excelența sa **Daniel**, Arhiepiscop de Tokyo și Mitropolit al întregii Japonii:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Patriarhul României,*

Nașterea Domnului, 2000

*Prea Fericirea Voastră,
Hristos S-a născut!*

Ne aflăm încă o dată la peștera Nașterii Domnului nostru, Iisus Hristos, care ne mărturisește mântuirea în mijlocul nostru. Evenimentul ne amintește că Biserica este rodul Întrupării Sale.

Fiecare an se sfârșește și vine cu Nașterea Domnului nostru adăugând ani vieții pe care a inaugurat-o El. Anul care vine marchează nu numai începutul unui nou secol, ci și al unei noi ere pentru Ortodoxia din Japonia.

Mila copleșitoare a lui Dumnezeu a fost arătată clericilor și credincioșilor în perioada de tranziție de care s-au lovit anul acesta. Ne bucurăm permanent de venirea Domnului nostru recunoscători de îndrumarea Sfântului Duh care ne-a călăuzit în toată perioada de tranziție.

Vă rugăm, cu smerenie, în bucuria Nașterii Domnului nostru, să ne pomeniți în rugăciunile Voastre pentru clericii și credincioșii Bisericii Ortodoxe din Japonia. Să-L slăvim!

Cu dragoste frățească în Hristos,

*ss/† Daniel
Arhiepiscop de Tokyo și
Mitropolit al Întregii Japonii.»*

13. Sanctitatea sa **Karekin al II-lea**, Patriarh și Catolicos Suprem al tuturor Armenilor:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist I,
Arhiepiscop al Bucureștiului,
Mitropolit al Munteniei,
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*

*Prea Fericirea Voastră,
Iubit frate în Hristos,*

Transmitem, cu mare bucurie, Prea Fericirii Voastre sincere felicitări cu ocazia sărbătorii Nașterii și Teofaniei Domnului nostru, Iisus Hristos. Într-adevăr, avem motive speciale pentru a aștepta cu nerăbdare sărbătorirea acestui Crăciun, întrucât el va marca începutul celui de al treilea mileniu al manifestării dragostei, grijii și preocupării lui Dumnezeu pentru omenire, prin Întruparea Fiului Său iubit.

Lăsăm un secol în urmă cu sentimente ambigue. Acesta a fost caracterizat, pe de o parte, de conflicte nesfârșite, dintre care unele nerezolvate încă, iar pe de altă parte, a scos la suprafață posibilitatea și inventivitatea omenirii de a găsi soluții la problemele cu care a fost confruntată, îmbunătățind în felul acesta viața ființelor umane din întreaga lume. Soluțiile și realizările din ultimul timp nu ar fi fost posibile dacă omenirea nu ar fi înțeles rolul său, așa cum este el definit de Domnul nostru "Întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați

făcut" (Matei 25, 40). Numai în contextul culturii creștine vedem omenirea ridicându-se la provocarea stabilită de Domnul nostru, arătând dragoste și compasiune față de toți fiii lui Dumnezeu.

Binecuvântat este Dumnezeu care ne-a dat, în ultimul an, posibilitatea îmbrățișării frățești și a cooperării cu Prea Fericirea Voastră, iubit frate în Hristos. Rugăciunea noastră este ca Domnul să ne binecuvânteze și să ne dea multe prilejuri de a ne întâlni și ca, împreună cu Prea Fericirea Voastră, să înălțăm rugăciuni prin care să cerem vitalitate spirituală și credință mai puternică pentru turma Sa gânditoare.

Noi, conducătorii creștini ai lumii ne-am înclinat și am slujit la ieslea Domnului, precum și la Mormântul Său gol, marcând mileniul Nașterii Sale, căpătând puteri reînnoite în afirmarea spirituală și unificatoare a prezenței active a Domnului în lume și în rândurile noastre. Acest eveniment ne-a intensificat hotărârea de a ne reangaja, cu entuziasm sporit, în puterea rugăciunii, pentru a învinge tarele lumii. În anul 2001, naștina noastră va sărbători cea de a 1700-a aniversare a proclamării Creștinismului ca religie de stat în Armenia. Cu această ocazie deosebită, buzele noastre vor cânta lauda lui Dumnezeu pentru grija Sa față de Bisericile noastre surori și de întreaga omenire și vor cere, de asemenea, binecuvântarea permanentă pentru mulțumire și fericire.

Vă transmitem salutări, Prea Fericirea Voastră, în această perioadă specială și în acest an deosebit în viața Bisericii creștine, când noi și toți adepții lui Hristos vor primi cu bucurie în inimi sângăduința mângâietoare a îngerilor "pace pe pământ și bunăvoire între oameni".

Cu dragoste frățească în Hristos,

ss/† **Karekin al II-lea**
Catolicos al tuturor Armenilor.»

14. Sanctitatea Sa Aram I, Catolicosul Armean al Ciliciei:

Antelias, Crăciun 2000
«Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist,

Iubite frate în Hristos,

În această perioadă sfântă a anului ni se reamintește încă o dată de dragostea lui Dumnezeu care ne caută și ne mântuiește prin Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos.

Vă scriu în timp ce ne pregătim pentru cea de a 1700-a aniversare a proclamării creștinismului în Armenia. Creștinismul a ajuns în Armenia în secolul I, pe când Sf. Thaddeus și Sf. Bartholomeu, doi apostoli ai Domnului nostru Iisus Hristos, au propovăduit vestea cea bună poporului armean. În 301, aflându-se sub îndrumarea spirituală a Sf. Grigorie Iluminătorul, Regele Tiridates al III-lea a declarat Creștinismul religie de stat în Armenia.

Cea de a 1700-a aniversare a creștinismului armean constituie o ocazie de laudă și de mulțumire pentru Biserica noastră. Sperăm ca această aniversare să

devină, de asemenea, o sursă de mărturisire și slujire reînnoită a poporului nostru în lumea sfâșiată de violență și nedreptate.

Fie ca Mântuitorul Iisus Hristos să ne stimuleze și să ne călăuzească în mărturisirea comună pentru dreptate, pace și reconciliere.

Al Vostru în Hristos,

ss/ț **Aram I**
Catolicosul Ciliciei.»

15. Sanctitatea Sa **Abba Paulos**, Patriarhul Bisericii Ortodoxe a Etiopiei:

«**Prea Fericitului Părinte Teoctist**,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
România

5.01.2001

Prea Fericirea Voastră,

Vă transmit, încă o dată, cu un sentiment de mare bucurie, calde salutări la aniversarea unui Sfânt și fericit Crăciun. Deși inimile noastre se umplu de marea bucurie a Crăciunului asemenea îngerilor și păstorilor care cântau imnuri cerești, ne îngrijorează soarta milioaneilor de victime făcute de SIDA, sărăcia cruntă și lipsa păcii în lume. Crăciunul trebuie să fie, așadar, o perioadă de profundă rugăciune pentru realizarea păcii, vindecarea victimelor SIDA și sprijinirea plină de generozitate a celor aflați în suferință în această lume.

Fie ca harul și bucuria Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru, Iisus Hristos, să domnească în frământata lume de azi.

Fie ca Domnul să Vă binecuvânteze,

ss/ț **Abba Paulos**
Patriarhul Etiopiei,
Arhiepiscop de Axum și
Echegue al Scaunului Sf. Tekle Haimanot.»

16. Sanctitatea sa **Baselios Marthoma Mathews II**, Catolicos al Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului.

«**Prea Fericitului Teoctist**,
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

Decembrie 2000

Prea Fericirea Voastră,

"Și va șterge orice lacrimă din ochii lor și moarte nu va mai fi; nici plângere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi, căci cele dintâi au trecut" (Apoc. 21, 4).

Îngerul Domnului care a adus păstorilor vestea cea bună de mare bucurie pentru toți oamenii și steaua aflată deasupra Betleemului au vestit sfânta Naștere a Domnului păcii și zorii unei noi ere – o eră de reînnoire și de mântuire.

Omenirea a fost binecuvântată prin venirea Lui. Toți creștinii și omenirea întreagă au motiv de bucurie, întrucât "Îi iubeste pe ai Săi din lume" (Ioan 13, 1).

De fapt, Nașterea lui Hristos este întruparea dragostei, venirea speranței, realizarea dreptății, restabilirea păcii.

Să ne bucurăm, așadar, deschizându-ne viețile mării Taine a tuturor timpurilor. Să ne bucurăm aducând Vestea cea Bună lumii aflată în mare nevoie de dragoste adevărată, speranță, dreptate și pace.

Pace, la Cuvântul lui Dumnezeu, are semnificația de integritate, plinătate, binecuvântare. Pacea adevărată aduce unitatea adevărată. Într-adevăr, așa cum am aflat de la Hristos, efortul susținut al Domnului Păcii de realizare a reconcilierii și a unității concrete rămâne adevărata noastră misiune și mărturisire a unității Tatălui și Fiului.

Să ne împărtășim din cunoașterea prezenței constante a Dumnezeului Întrupat în mijlocul nostru și să avem puterea necesară de a îndruma toți oamenii să trăiască în pace și în lauda lui Dumnezeu.

Cu cele mai bune urări și rugăciuni pentru un Crăciun și un an nou fericit,

ss/† Basilio Marthoma Mathews II

Catolicosul Bisericii Ortodoxe Siriene din Malankara.»

17. Sanctitatea Sa **Ignatius Zakka I. Ivas**, Patriarh al Antiohiei și al întregului Orient, Șef Suprem al Bisericii Ortodoxe Siriene Universale.

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

15.12.2000

Prea Fericită Voastră

"Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este același" (Evrei 13, 8).

Acum, la apropierea Crăciunului și a anului nou, transmitem salutări frățești și cele mai sincere urări de bine Prea Fericită Voastră și Sfintei Voastre Biserici.

Au trecut 20 de secole de la Întruparea Domnului nostru, Iisus Hristos. Am sărbătorit, de asemenea, cea de a 2000-a aniversare a Nașterii Sale. Recent, Bisericile noastre s-au apropiat mai mult prin dialoguri și declarații comune. Eforturile noastre comune ne-au ajutat foarte mult în această privință. Acum intrăm în secolul 21. Trebuie să găsim un teren comun și să luptăm pentru răspândirea mesajului Domnului nostru Iisus Hristos și să aducem popoarele la El pentru ca ele să moștenească viața veșnică prin Întruparea Sa în această lume.

*Fie ca Dumnezeuul Întrupat să aducă Prea Fericirii Voastre pacea divină și să Vă dea fericire la Crăciun și în noul an. Urăm Prea Fericirii Voastre un Crăciun și un nou mileniu fericit.

Al Vostru în Domnul nostru,

*ss/† Ignatius Zakka I Ivas
Patriarhul Antiohiei și al Întregului Orient
Conducător suprem al Bisericii Ortodoxe Siriene Universale.»*

18. Sanctitatea sa **Khanania Mardinka IV**, Patriarh Catolicos al Bisericii Asiriene a Răsăritului:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*

Iisus Hristos S-a născut! Veniți să-L slăvim! Amin!

*Prea Fericirea Voastră,
Iubit frate în Hristos,*

Transmitem, cu mare bucurie și pace, iubitului nostru frate, salutări în această sfântă și slăvită perioadă a Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Biserica Universală întâmpină cu bucurie minunea venirii Darului mântuitor și veșnic al vieții. Este El, care este Regele Regilor, Domnul păcii, Domnul și Pruncul din ieslea din Betleem.

În același spirit al milosteniei lui Dumnezeu față de întreaga omenire și al dorinței Sale ca "printr-Însul toate cu Sine să le împace" (Col. 1, 20). Vă transmitem cele mai călduroase salutări frățești. Ne rugăm lui Dumnezeu să Vă binecuvânteze cu abundență. Fie ca Domnul să Vă binecuvânteze din plin pe Prea Fericirea Voastră și toate acele suflete pe care Domnul le-a încredințat grijii Voastre spirituale.

Ne rugăm Domnului să Vă binecuvânteze cu viață lungă și sănătate; Îl rugăm să binecuvânteze permanenta înaintare spre pace a Sfintei Voastre Biserici. Fie ca Domnul și Dumnezeuul nostru să Vă întărească și să Vă dea încă mulți, mulți ani rodnici.

Fie ca marea și slăvita Lumină care strălucește în întreaga lume să ne aducă în atmosfera Belleemului și să ne apropie unii de alții, în El. Toate acestea pentru a reuni Sfânta Sa Biserică fragmentată, mireasa Sa, pentru ca toți să ne împărtășim din pacea și dragostea lui Dumnezeu în întreaga familie umană.

Vă transmitem, în numele celor care îl slujesc cu dragoste și fericire pe Iisus Hristos în Sfânta Biserică Asiriană Apostolică Sobornicească a Orientului, calde salutări și cele mai bune urări pentru o sărbătorire fericită a Crăciunului și pentru un an nou prosper

Ne rugăm pentru pace în zilele noastre. Amin.

*ss/† Khanania Mardinka IV
Patriarh Catolicos al
Bisericii Asiriene a Orientului.»*

19. Grația sa **George Carey**, Arhiepiscop de Canterbury:

«*Prea Fericitului Părinte Teoctist,*
Patriarhul României

7 decembrie 2000

Prea Fericirea Voastră,

„Căci nu era loc de găzduire pentru ei” (Luca 2, 7).

În acest an milenial multă lume din Marea Britanie s-a concentrat asupra necesității de ușurare a datorilor pe care națiunile mai sărace ale lumii le datorează țărilor mai dezvoltate din emisfera nordică. În centrul acestei campanii se află dorința de a vedea o comuniune mai onestă între popoarele lumii și o posibilitate mai mare de dezvoltare a calității vieții multor oameni din emisfera sudică. Și acest lucru se află în centrul preocupărilor de Crăciun.

Povestea Crăciunului ne amintește că deși s-ar putea ca niciodată să nu fie loc suficient într-un han, prezența lui Hristos ne obligă să găsim undeva un loc de odihnă cel puțin pentru un străin obosit. De-a lungul anilor, mulți clerici au găsit căi de a-i apropia pe cei cărora le venea greu să se identifice cu Biserica și cu ceea ce reprezintă ea. O mare parte din Biserică a bătut la ușile hanurilor care elaborează liniile politice (economice, culturale) pentru a întreba dacă există loc de dezvoltare și pentru cei marginalizați, așa cum a dorit Dumnezeu.

În unele privințe, povestea vieții lui Iisus înainte de naștere este la fel de instructivă pentru ecumenism ca și viața Sa după moarte. Cât loc este pentru alte Biserici în hanul nostru ecumenic? S-ar părea că prezența lui Hristos ne cere să ne aprofundăm și să ne lărgim angajamentul ecumenic.

Fie ca acest copil nenăscut care a adus atât de multă generozitate și viață nouă în noi să ne facă să-L lăudăm și să-L slăvim pe Dumnezeu în modalități noi și necunoscute.

Al Vostru frate în Hristos,

ss/ț George Carey
Arhiepiscop de Canterbury
Episcop Președinte.»

20. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Stephanos** al Bisericii Ortodoxe a Estoniei:

«*Prea Fericitului Părinte Teoctist,*
Patriarhul României

Talin, Nașterea Domnului, 2000

Prea Fericirea Voastră,

Îmi revine onoarea și plăcerea de a vă transmite, cu respect și dragoste în Hristos, cele mai sincere și mai cordiale salutări, cu ocazia Nașterii Mântuitorului, cât și pentru noul an, 2001.

În momentul în care omenirea, în ciuda marilor progrese înregistrate în unele domenii, este provocată "să-L caute pe Dumnezeu" și, în felul acesta, viața adevărată pe pământ, îmi închipui cât de grea este povara noastră, iar astăzi mai mult ca niciodată.

Fie ca Domnul Atotputernic, care creează totul din înțelepciune, să vă apere și să vă dea bogăția harului Său, cu sănătate, viață lungă și satisfacție în misiunea voastră spre slava sfântului Său nume și a Sfintei noastre Biserici Ortodoxe.

Vă asigur de atitudinea noastră frățească în Hristos, născut din Fecioara Maria, pentru mântuirea lumii.

Al Vostru în Iisus Hristos,

ss/† Stephanos

Mitropolit de Talin și Întreaga Estonie.»

21. Excelența Sa **Demetrios**, Arhiepiscop al Americii:

Crăciun 2000

*«Prea Fericitului Teoctist,
Patriarhul României*

"O, credincioși, veniți să vedeți locul unde S-a născut Hristos! Împreună cu Magii, regii de la răsărit, să urmăm steaua în calea ei" (Utrenia de la Crăciun).

În această perioadă binecuvântată acceptăm încă o dată invitația de a vedea cu ochii credinței miracolul din fața noastră și de a mulțumi pentru nemăsurata bunăvoință a lui Dumnezeu. Să ne uimim de darul dragostei pure și divine, minunata ofrandă a reconcilierii, darul veșnic al speranței și profeției împlinite, adus nouă de Dumnezeu Care s-a făcut om, s-a născut și a fost culcat în iesle (Luca 2, 7).

Mă rog ca în noul mileniu al harului și al compasiunii mântuitoare a lui Dumnezeu, Ortodoxia să fie asemenea stelei care mărturisește Nașterea Mântuitorului și care călăuzește oamenii și întreaga creație spre a aduce slavă copilului Nou născut care a venit pentru întreaga omenire.

Cele mai bune urări pentru un Crăciun fericit și fie ca noul an să fie plin de binecuvântarea lui Dumnezeu.

*Rămân, cu dragoste și stimă în Hristos,
Dumnezeu întrupat,*

ss/† Arhiepiscop Demetrios.»

**SCHIMBUL DE SCRISORI IRENICE
ÎNTRE PREA FERICITUL PĂRINTE TEOCTIST,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI ÎNTĂISTĂTĂTORI AI BISERICILOR CREȘTINE
ȘI (CU) ALTE PERSONALITĂȚI CU PRILEJUL SFINTELOR
PAȘTI ÎN ANUL 2001**

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a trimis scrisoare irenică Întăistătorilor Bisericilor Ortodoxe surori, Bisericilor Ortodoxe Orientale, Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, Președintelui Conferinței Internaționale a Episcopilor

vechi-catolici, Arhiepiscopului de Canterbury, Primat al Comuniunii Anglicane din întreaga lume, conducătorilor Bisericilor Luterane din diferite țări, conducătorilor Organizațiilor ecumenice internaționale, unor ierarhi ce păstoresc în diaspora ortodoxă, precum și ierarhilor români din Diaspora.

Scrisoarea trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist** Sanctității Sale **Bartholomaios I**, Arhiepiscopul Constantinopolului-Noua Romă, Patriarhul Ecumenic, a avut următorul conținut:

«Apărătorule cel mare și Doamne, Biruitorul iadului, ca cei ce ne-am izbăvit de moartea cea veșnică, cele de laudă aducem Ție noi, robii Tăi și zidirea Ta».

(Condac din slujba Acatistului Domnului nostru Iisus Hristos)

*Sanctiatea Voastră,
Iubit frate și împreună slujitor,*

Hristos a înviat!

Învierea Fiului lui Dumnezeu Întrupat constituie adevărul fundamental al întregii noastre credințe creștine, și anume că, "Hristos a înviat din morți, fiind începătură celor adormiți", după încredințarea dată nouă de Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 15, 20). Prin aceasta ni se descoperă valoarea noastră ca persoane create după chipul lui Dumnezeu și chemate la asemănarea cu El, "fiind fii ai învierii", așa cum ne numește Însuși Mântuitorul Hristos (Luca 20, 36).

Acest adevăr al credinței noastre ne este, mai cu seamă, în vremurile de acum, un ajutor neprețuit în încercările prin care trece lumea, ca urmare a semetirii luciferice a omului față de Creatorul său. Acestui om care, deși trăiește în lume, este un înstrăinat, Hristos îi aduce mesajul Său de speranță, încredințându-l de dragostea Sa nesfârșită, pentru care a ales să treacă prin moarte, și încă prin moarte pe cruce. Marea noutate adusă de Fiul lui Dumnezeu Întrupat a fost tocmai aceea că viața nu se mai sfârșește în moarte, ci că aceasta iese biruitoare prin Înviere, ceea ce pentru înțelegerea omenească va rămâne pentru veșnicie o taină de nepătruns.

Ca și "iconomi" ai tainelor lui Dumnezeu, noi, slujitorii Săi, suntem îndatorați să aducem tuturor oamenilor acest mesaj de speranță, devenit certitudine odată cu vestirea îngerului de la mormântul gol: "Nu vă înspăimântați! Iisus [...] a înviat! Nu este aici" (Marcu 16, 6).

La începutul unui nou secol și mileniu, când întreaga creștinătate prăznuiește la aceeași dată Învierea Domnului, să ne rugăm fierbinte lui Dumnezeu, așa cum facem la fiecare sfântă slujbă, "pentru unirea tuturor", ca, împreună, să biruim răul, cu puterea ce izvorăște de la Hristos Cel Înviat. Să fim încredințați că în toate suferințele și lipsurile, în toate necazurile și în toată strâmtorarea, prigoana sau primejdia "suntem biruitori, prin Acela Care ne-a iubit" (Rom. 8, 37).

Cu aceste gânduri, cu smerenie, aducem laudă lui Hristos Domnul "Cel ce a murit, și mai ales Cel ce a înviat" (Rom. 8, 34) și dorim Sanctității Voastre, împreună cu întreaga Voastră Biserică, pace și bunăvoință.

Cu frățescă întru Hristos îmbrățișare,

† T E O C T I S T

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.»

Scrisori irenice similare au fost adresate de către Prea Fericirea Sa și celorlalți Întâistătători de Biserici Ortodoxe, precum și șefilor de Biserici creștine și personalităților ecumenice, după cum urmează:

1. Prea Fericirii Sale **Petros VII**, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi;
2. Prea Fericirii Sale **Ignatios IV**, Patriarh grec-ortodox al Antiohiei și al întregului Orient;
3. Sanctității Sale **Alexei**, Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii;
4. Sanctității Sale **Maxim**, Patriarhul Bulgariei;
5. Sanctității Sale **Ilia II**, Patriarh Catolicos al întregii Georgii;
6. Prea Fericirii Sale **Anastasios**, Arhiepiscop de Tirana și a toată Albania;
7. Prea Fericirii Sale **Sava**, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia;
8. Înalt Prea Sfințitului Mitropolit **Nikolaj** al Ținuturilor Cehiei și Slovaciei;
9. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Ioan**, Arhiepiscop al Kareliei și a toată Finlanda;
10. Prea Fericirii Sale **Theodosius**, Arhiepiscop de Washington și Mitropolit al întregii Americi și al Canadei;
11. Înalt Prea Sfințitului Mitropolit **Daniel**, Arhiepiscop de Tokyo și Mitropolit al întregii Japonii;
12. Sanctității Sale **Karekin al II-lea**, Patriarh Suprem Catolicos al tuturor Armenilor;
13. Sanctității Sale **Aram I**, Catolicos Armean al Ciliciei;
14. Sanctității Sale **Abbuna Paulos**, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Etiopiene;
15. Sanctității Sale **Moran Baselios Marthoma Mathews II**, Patriarh Catolicos al Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului;
16. Sanctității Sale **Ignatius Zakka I. Iwas**, Patriarh al Antiohiei și al întregului Orient, Șef Suprem al Bisericii Ortodoxe Siriene Universale;
17. Sanctității Sale **Khanania Mardinka IV**, Patriarh Catolicos al Bisericii Asiriene a Răsăritului;
18. Grația Sa **George Leonard Carey**, Arhiepiscop de Canterbury;
19. Înalt Prea Sfințitului **Stephanos**, Mitropolit al Bisericii Ortodoxe a Estoniei;
20. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Demetrios**, Arhiepiscop al Americii.

La rândul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist** a primit scrisori irenice de la Întâistătătorii și Șefii de Biserici mai sus menționați, precum și de la personalități ecumenice.

Redăm în continuare, în întregime, scrisorile irenice primite de către Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist**:

1. Sanctitatea Sa **Bartholomaios I**, Arhiepiscopul Constantinopolului-Noua Romă, Patriarhul Ecumenic:

«Nr. 268

Sfintele Paști 2001

Prea Fericite Părinte Teoctist,

Arhiepiscop al Bucureștilor,

Mitropolit al Ungovlahiei și

Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române,

Prea iubit și mult dorit frate în Hristos Dumnezeu și împreună liturghisitor cu Smerenia noastră,

Călduros îmbrățișându-Vă frățeste în Domnul, cu aleasă bucurie ne adresăm prea cinstitei Voastre Prea Fericiri!

Cu fierbinte dragoste și adâncă cinstire adresăm mult doritei Voastre Prea Fericiri sărbătoreasca noastră salutare și îmbrățișare cu prilejul sărbătorii sărbătorilor și praznicului praznicelor. Mâne când cu mâne care adâncă spre Biserica lui Hristos, cântăm cântarea de biruință și cu inimă bună slăvim cea mai mare taină a credinței noastre. Totodată, cu duhovnicească veselie, adresăm Prea Fericirii Voastre vestirea cea bună "Hristos a înviat!".

Hristos, Mântuitorul sufletelor noastre, Care a dăruit bucuria Sfintei sale Învieri femeilor de mir purtătoare și Sfinților Apostoli, iar, după aceea, tuturor credincioșilor până la sfârșitul veacurilor, să Vă întărească întru nădejde și pururi să umple sufletul prea cinstitei Voastre Prea Fericiri și sufletele tuturor fiilor binecredincioși ai Prea Sfintei Biserici Române cu harul și binecuvântarea îmbelșugată și neumbrită ce izvorăște din această mare taină a Învierii Sale, Prea Fericirii Voastre, ÎI.PPSS. și PPSS. ierarhi din jurul Prea Fericirii Voastre, cucernicului cler și întregii turme cuvântătoare binecuvântată și binecredincioasă de sus, încredințată spre arhipăstorie Prea Fericirii Voastre, pururi să Vă dăruiască Domnul Cel ce a înviat lumina, adevărul și viața Sa.

Așadar, aducând cântare de preaslăvire lui Hristos Cel ce a înviat și nouă ne-a dăruit viață veșnică, ne rugăm și Vă urăm ca în toate zilele vieții să Vă însoțească harul și bucuria Lui în prea cinstita slujire pe care o săvârșiți în Prea Sfânta Biserică Ortodoxă Autocefală Română pentru Ortodoxia întreagă.

Încă o dată îmbrățișând pe Prea Fericirea Voastră prea iubită întru Hristos Cel înviat,

Vă aducem bunele vestiri de bucurie și pace care copleșesc toată mintea și rămânem cu fierbinte dragoste întru Domnul și aleasă cinstire, al Prea cinstitei Voastre Prea Fericiri iubit frate în Hristos,

ss/† Bartholomaios I al Constantinopolului.»

2. Sanctitatea Sa **Alexei**, Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii:

«Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte **Teoctist**,
Arhiepiscopul Bucureștilor,
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei,
Patriarhul României,

Prea-Fericirea Voastră,

În aceste zile de bucurie universală ale Învierii lui Hristos, Vă salut cu urarea pascală pururi vie:

Hristos a înviat!

Aceste cuvinte, care conțin în sine toată esența vestirii celei bune a creștinismului, ne umplu inimile de o mare bucurie, exprimată de Însuși Domnul Iisus Hristos: "și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi" (In. 16, 22).

Bucuria noastră prezentă depășește pe oricare alta, căci noi astăzi "prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începătură a altei vieți veșnice" (Peasna a 7-a, canonul pascal). "Iisus Hristos, Cel ce a murit, și mai ales Cel ce a înviat, Care și este de-a dreapta lui Dumnezeu, Care mijlocește pentru noi! (Rom. 8, 34). În fața noastră din nou se deschid ușile raiului și nimeni nu poate să ne îndepărteze de la dragostea lui Dumnezeu.

Din suflet dorim Prea Fericirii Voastre să petreceți în bucurie deplină acest praznic și să luați din el forță și vederea mântuirii turmei ce o păstoriți și spre binele Sfintei Voastre Biserici Ortodoxe.

Cu frățească dragoste întru Hristos cel înviat,

ss/† **Alexei**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia.»

3. Sanctitatea Sa **Maxim**, Patriarhul Bulgariei:

«Prea Fericitului Părinte **Teoctist**,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Sofia, Sfintele Paști 2001

Prea Fericirea Voastră,

Sărbătorim din nou Paștele Noului Testament și Învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Sărbătoarea sărbătorilor înseamnă pentru noi trecerea de la pământ la cer, de la moarte la viața veșnică și binecuvântată. Această biruință totală asupra puterii morții este valabilă în toate timpurile, întrucât Hristos este "același ieri, astăzi și de-a pururi" (Evrei 13, 8; cf. Apoc. 1, 18).

Primele cuvinte ale Mântuitorului Înviat adresate femeilor mironosițe au fost: "Bucurați-vă" (Matei 28, 9), iar când El a apărut în fața ucenicilor Săi,

aceștia s-au bucurat când L-au văzut (cf. Ioan 20, 20). Iar Iisus le-a spus: "Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi" (Ioan 20, 21). Porunca veșnică adresată nouă este: "Acestea vi le-am spus, ca bucuria Mea să fie în voi și ca bucuria voastră să fie deplină" (Ioan 15, 11).

Astăzi, cântările din timpul slujbei sunt cele mai vesele și mai festive. "Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim în ea" (Psalm 117, 24). "Să se veselească cerurile și să se bucure pământul și întreaga lume, văzută și nevăzută, să sărbătorească".

Fie ca Domnul Înviat să Vă dea putere în sănătate și duh spre binele slujirii Sfintei Biserici și a unității Sfintei Ortodoxii.

Hristos a înviat!

Cu dragoste frățească în Domnul Înviat,

*ss/† Maxim,
Patriarhul Bulgariei.»*

4. Sanctitatea Sa **Ilia II**, Patriarh Catolicos al întregii Georgii:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Mitropolit al Dobrogei și Munteniei,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Patriarhul României*

Sfintele Paști, Tbilisi 2001

Prea Fericirea Voastră, Iubit frate în Hristos,

Vă salutăm, Prea Fericirea Voastră, în noul mileniu, cu ocazia mării sărbători a Învierii care dorim să fie izvor veșnic de bucurie, speranță și dragoste pentru Prea Fericirea Voastră și pentru întreaga omenire.

Fie ca Domnul nostru să liniștească lumea noastră interioară, să reconcilieze popoarele și statele beligerante.

Înălțăm rugăciuni în Domnul pentru sănătatea Prea Fericirii Voastre, pentru viață îndelungată, pace și prosperitate în Sfânta Voastră Biserică și țară.

Vă îmbrățișăm cu dragoste în Hristos înviat,

*ss/† Elia II
Patriarh Catolicos al întregii Georgii.»*

5. Prea Fericirea Sa **Hrysostom**, Arhiepiscop de Nea Justiniana și al întregului Cipru:

*«Prea Fericite Părinte Teoctist,
Mitropolit al Ungrovlahiei,
Arhiepiscop al Bucureștilor și
Patriarh al României,*

Prea iubit și mult dorit frate și împreună-liturghisitor, călduros îmbrățișându-Vă frățește întru Domnul, cu deosebită bucurie ne adresăm prea cinstitei Voastre Prea Fericiri!

Hristos, Dumnezeu și Mântuitorul nostru, jertfindu-Se pe Sfânta Cruce, a biruit puterea diavolului și a nimicit tăria lui. Pogorându-Se în mormânt, El a zdrobit legăturile Raiului și a înviat a treia zi de la moartea Sa, intrând întru slava pe care "o avea înaintea de a fi lumea" de la Tatăl (In. 17, 5).

Prin Învierea lui Hristos, a fost învins și omorât cel mai mare și înfricoșător rău, moartea! Omul a fost eliberat și izbăvit de stăpânia și amărăciunea morții! Lui I s-au deschis porțile împărăției vieții și fericirii veșnice!

Pentru aceste mari faceri de bine și daruri neprețuite aduse nouă prin Învierea Domnului, cerurile cu vrednicie se bucură și pământul se veselește, "toată lumea cea văzută și cea nevăzută" prăznuiește. Astăzi, îngerii și oamenii împreună se bucură și prăznuiesc dumnezeiește și cu duhovnicească bucurie saltă și cântă prea cinstite sfinte cântări cuvioase.

Venind și noi, purtători de lumină, la Hristos, Mirele Care din mormânt a ieșit, împreună cu cetele cele iubitoare de praznic, cu bucurie prăznuim Paștele lui Dumnezeu cele mântuitoare. Cu dor izvorât din adâncul sufletului comunicăm cu prea cinstita Voastră Prea Fericire. Călduros, Vă îmbrățișăm frățește și cu veselie Vă adresăm vestirea biruitoare și prea plăcută inimii noastre "Hristos a înviat!".

Totodată, înălțăm Izbăvitorului nostru, Care din morți a înviat, fierbinte rugăciune să vă țină sănătos întru mulți ani, să Vă întărească cu puterea Sa cea atotputernică și să încununeze cu succes, cinstire și slavă, luptele strălucite pe care de-Dumnezeu-păzita Voastră Prea Fericire le purtați pentru Prea Sfânta noastră Biserică Ortodoxă.

Rugându-Vă să binevoiți a transmite călduroasele noastre salutări pascale și fierbințile noastre urări praznicale cinstiților ierarhi din jurul Prea Fericirii Voastre, rămânem

Al prea cinstitei Voastre Prea Fericiri, iubit frate în Hristos, Domnul cel înviat,

ss/† Hrysostomos al Ciprului

*În Sfânta Arhiepiscopie a Ciprului
Sfintele Paști 2001.»*

6. Prea Fericitul **Hristodoulos**, Arhiepiscop al Atenei și a toată Grecia:

«Nr. 1206

*Prea Fericite Părinte Teoctist,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și
Patriarh al României,*

Prea iubit și mult dorit frate în Hristos Dumnezeu și împreună liturghisitor cu Smerenia noastră, călduros îmbrățișându-Vă în Domnul, cu aleasă bucurie ne adresăm Prea Fericirii Voastre!

*"Astăzi toată făptura se bucură și se veselește,
că Hristos a înviat și iadul s-a robit!"*

Iată, încă o dată a strălucit Ziua cea purtătoare de lumină a Învierii, prea luminoasă, răsărind în inimile noastre, strălucind și luminându-ne mintea și cugetul! Iată, Domnul Care S-a pogorât până la Iad, prădându-l și omorându-l cu strălucirea Dumnezeirii și umplând cele de dedesubt cu lumina cea neînserată, acum prin slăvita Sa Înviere revarsă din belșug lumina Harului Său necreat până în adâncul necercetat al inimilor noastre, cufundate în întinericul păcatului. Mulțumită nețârmuritei iubiri de oameni a Domnului, ne-am învrednicit să prăznuim încă o dată paștele duhovniceștei desfătări, cu sufletele pline de cerească bucurie prea luminosul Praznic al praznicelor, care lumii mântuire a răsărit.

Într-adevăr, toate s-au umplut de bucurie, toate câte au cunoscut minunea Învierii. Hristos Mântuitorul nostru, Soarele dreptății, din Mormânt a răsărit și cu lumina Învierii Sale bucurie a adus tuturor, duhovnicească veselie dăruind lumii. Noi, și tot poporul Domnului, cu ochii sufletului plini de credință, am văzut și vedem Învierea lui Hristos și ne simțim inimile și viața pline de negrăită bucurie. Este bucuria Învierii care, ca o suflare de viață dătătoare, ne dă putere să ducem mai departe lupta noastră duhovnicească împotriva păcatului și patimilor până la biruința cea din urmă. De aceea, buzele credincioșilor cu inimă veselă înalță cântarea victoriei credinței: "Hristos a înviat!" și întreaga Biserică cu picioarele vesele saltă pentru că a auzit glasul Mirelui ei întru slavă strălucind din mormânt și zicându-i: "Bucură-te".

Și noi am auzit vestea ridicării din morți a lui Hristos, veste care a făcut să fie alungată întristarea. Pe această vestire Ne întărim credința ca pe o stâncă tare și neclintită. Punându-ne toată nădejdea în această vestire, cu bucurie negrăită, glas înălțând și grăind, cu sfântă îndrăznire vestim tuturor, celor de aproape și celor de departe, că Hristos a înviat și, prin Învierea Lui, vieții veșnice părtași ne facem!

Din inimă, ne dorim și ne rugăm ca Domnul Cel Înviat să facă cunoscute căile vieții întregului neam omenesc, să reverse peste noi duhovniceasca bucurie și să ne sfințească întru adevărul Său, ca să ne învrednicim de darea cea bună și darul desăvârșit al lui Dumnezeu, de viața veșnică în Hristos Iisus, Domnul nostru.

Astfel, rugându-ne începătorului și Desăvârșitorului credinței noastre și cu aleasă bucurie prăznuind Paștele Domnului, ne folosim de acest prilej pentru a transmite Prea Fericirii Voastre cordiale omagii frățești pascale. Cu toată dragostea îmbrățișăm în cuget Prea Sfânta Biserică al cărei întâistătător sunteți și Vă dorim să Vă dea Domnul toată biruința în credință și fapte, spre lauda și slava întemeietorului ei, Care până la moarte și îngropare smerindu-Se a înviat din morți!

*Cu acestea, încă o dată călduros îmbrățișându-Vă întru Domnul, cu sfântă sărutare praznicală, rămânem
Iubit frate în Hristos,*

*ss/† Hristodoulos al Atenei
Președinte*

În Atena, la 27 martie 2001.»

7. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Nikolaj** al Ținuturilor Cehiei și Slovaciei:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Patriarhul României,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei,
Arhiepiscop al Bucureștilor*

6 aprilie 2001

Prea Fericirea Voastră,

*Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!*

Permiteți-mi să Vă transmit salutări cu ocazia sărbătorii Învierii lui Hristos, Sărbătoarea Sărbătorilor, așa cum afirmăm în cântările noastre liturgice în această perioadă binecuvântată.

Biserica Ortodoxă sărbătorește Învierea lui Hristos într-un mod special și deosebit de semnificativ, întrucât Învierea Sa este speranța și garanția vieții noastre veșnice cu Hristos.

Să ne bucurăm de începutul vieții noastre veșnice cu Hristos.

Să ne bucurăm de începutul vieții noi și veșnice pe care o dă Prea Fericirii Voastre, clericilor Voștri și oamenilor, daruri spirituale pe care Biserica Voastră le va mărturisi cu fermitate în cadrul Sfintei Ortodoxii din lumea de azi.

*Cu dragoste în Domnul și salutări în Hristos înviat,
Al vostru în Hristos,*

*ss/† Nikolaj
Mitropolitul Bisericii Ortodoxe din
Ținuturile Cehiei și Slovaciei»*

8. Înalt Prea Sfințitul **Ioan**, Arhiepiscopul Kareliei și al Întregii Finlande:

*«Prea Fericitului Teoctist,
Patriarhul României*

Hristos a înviat!

Vă salut cu cordialitate, Prea Fericirea Voastră, în aceste zile luminoase ale Sfințelor Paști. Mesajul Învierii Domnului și Mântuitorului nostru ne dă speranța și bucuria care ne întăresc.

Sunt cu Prea Fericirea Voastră și cu Sfânta Voastră Biserică în rugăciune și inimă, participând astfel la aniversarea sărbătorii sărbătorilor.

Hristos a înviat! Adevărat a înviat!

Rămân al Vostru în Domnul Înviat,

ss/† Ioan

Arhiepiscop al Kareliei și al Întregii Finlande

Sfintele Paști 2001»

9. Prea Fericirea Sa **Theodosius**, Arhiepiscop de Washington și Mitropolit al întregii Americi și al Canadei:

*«Prea Fericitului Teoctist,
Patriarhul României*

Hristos a înviat! Adevărat a înviat!

Prea Fericirea Voastră, Iubit frate și coliturghisitor în Hristos,

Vă salut cu bucurie în această zi luminoasă a Învierii Domnului. În această zi fericită suntem chemați de Hristos Însuși să ne împărtășim din noua și veșnica viață pe care El a câștigat-o pentru noi prin biruința Sa asupra păcatului și a morții.

Proclamarea biruinței lui Hristos asupra păcatului și a morții este o vocație pe care o împărtășesc toți creștinii și de care răspundem cu toții. Proclamarea noastră trebuie să fie, așadar, obligatorie și convingătoare. Cuvintele și faptele noastre trebuie să reflecte adevărul biruinței lui Hristos asupra păcatului și a morții. Acest lucru cere ca toți să fim reflecții ale vieții noi, ale învierii. Rugăciunea mea este ca Domnul Înviat să continue să Vă binecuvinteze și să vă întărească pe Prea Fericirea Voastră și pe toți cei încredințați grijii Voastre pastorale în mărturisirea slăvitei Sale Învieri.

Cu dragoste frățească în Domnul Înviat,

ss/† Theodosius

*Arhiepiscop de Washington și
Mitropolit al întregii Americi și al Canadei»*

10. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Daniel**, Arhiepiscop de Tokyo și Mitropolit al întregii Japonii:

*«Prea Fericitului Teoctist,
Patriarhul României,
Arhiepiscop al Bucureștilor*

Sfintele Paști 2001

Prea Fericirea Voastră,

Hristos a înviat!

Atunci când innurile, neîncetate ale Învierii Domnului nostru se revarsă din inimile noastre, știm că aceeași bucurie a fost primită de Apostoli și de femeile

mirososițe, când au descoperit că Hristos Înviat se afla în mijlocul lor. Este bucuria supremă a Bisericii, când noul Israel a făcut o călătorie pascală călăuzit de Sfântul Duh.

Vă salut cu bucuria Sf. Paști în numele clerului, ca și al credincioșilor Bisericii Ortodoxe din Japonia. Trecând printr-un an de tranziție, Paștele actual ne-a adus bucuria cunoașterii faptului că suntem noul popor al lui Dumnezeu, Biserica Ortodoxă, și că în mâinile lui Dumnezeu suntem în siguranță.

Nu numai că Vă urăm un Paște fericit, dar Vă și rugăm, cu smerenie, să înălțați rugăciuni pentru creșterea pe mai departe a Bisericii în spiritul Învierii Domnului nostru.

Adevărat a înviat!

Cu dragoste frățească în Hristos,

*ss/ț Daniel
Arhiepiscop de Tokyo și
Mitropolit al Întregii Japonii»*

11. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Demetrios**, Arhiepiscop al Americii:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Patriarhul României*

Sfintele Paști 2001

"Să aducem ofrandă Lui, Care a suferit și a înviat pentru noi... Să ne aducem pe noi, avuțul cel mai prețios pentru Dumnezeu și cel mai potrivit... Să ne recunoaștem Demnitatea; să ne cunoaștem puterea Tainei și pentru ce a murit Hristos".

Sf. Grigore de Nazianz

Prea Fericirea Voastră,

Hristos Anesti! Vă transmit, în bucuria cosmică a Sărbătorii Sărbătorilor, calde salutări și urări cordiale de bucurie și reînnoire.

La această sărbătoare a slăvitei Învieri a lui Hristos în noul mileniu putem ajunge la Izvorul divin din care izvorăsc inocența și noile începuturi și putem deveni persoane noi legate mai strâns de Dumnezeu care urmează noile căi ale vieții.

Să recunoaștem demnitatea pe care o revărsă asupra noastră prin dragostea Sa părintească și care duce Creația Sa la porțile raiului prin puterea convingerilor credinței noastre. Fie ca lumea să se întoarcă, cu mulțumire, la Dumnezeu, prin puterea exemplului nostru, a vieții noastre ca dar al comuniunii cu El.

Mă rog lui Dumnezeu ca slujirea Voastră să continue să fie o mărturisire puternică a bucuriei și a vieții create de Domnul Înviat.

Rămân, cu dragoste și stimă în Hristos Înviat,

*ss/ț Demetrios
Arhiepiscop»*

12. Sanctitatea sa **Karekin al II-lea**, Patriarh Suprem Catolicos al tuturor Armenilor:

*«Prea Fericitului Teoctist I,
Arhiepiscopul Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
București, România*

5 aprilie 2001

Prea Fericirea Voastră, Iubit frate în Hristos,

Hristos a înviat!

Binecuvântată fie Învierea lui Hristos!

Vă transmitem cu cea mai mare bucurie și mulțumire sincere felicitări și urări de bine cu ocazia sărbătorii slăvitei Învieri a Domnului nostru Iisus Hristos.

Suntem convingși că nu este o pură coincidență că anul acesta toate Bisericile creștine din întreaga lume sărbătoresc Sfintele Paști în aceeași zi. Credem că prin căile Sale tainuite, Dumnezeu vrea ca în primul an al celui de al III-lea mileniu să ne unească pe toți în mesajul Paștelui, al biruinței asupra morții, rostit tare și clar în întreaga lume:

"Unde îți este moarte biruința?

Unde îți este moarte, boldul tău?" (I Cor. 15, 55)

Într-adevăr, darul unei vieți mai depline și făgăduința vieții veșnice sunt cele mai prețioase binecuvântări pe care Dumnezeu le-a revărsat asupra noastră. Ele dau un nou înțeles și sunt pietrele de temelie ale prediciei noastre și a slujirii oficiate în numele Domnului. Contextul veșniciei este însăși ființa întâlnirii și unității noastre cu Dumnezeu și cu semenii noștri.

Biserica și poporul armean sunt impresionați de faptul că festivitățile solemne de anul acesta coincid cu cea de a 1700-a aniversare a declarării creștinismului ca religie de stat în Armenia. Am fost numiți "Biserică martiră". Este adevărat că în cursul istoriei noastre eroice am trecut adeseori prin valea morții. Totuși, credința în Domnul nostru Înviat și făgăduința Sa pentru viața veșnică ne-au salvat de moarte și distrugere, de disperare și renunțare.

Astăzi, lumea așteaptă de la noi un nou suflu și o nouă sursă de speranță pentru a-și rezolva vechile și noile probleme, tensiuni și încercări. Suntem hotărâți, împreună cu toți clericii noștri devotați, să respectăm cu fermitate credința în veșnicie și în viața veșnică în Iisus, să oferim lumii o nouă imagine, un nou început și o speranță reînnoită.

Cu salutări și dragoste frățească,

ss/† Karekin II

Catolicos al tuturor armenilor»

13. Sanctitatea Sa **Aram I**, Catolicos Armean al Ciliciei:

«Prea Fericitului Părinte Teoctist,

Antelias, Sfintele Paști 2001

Iubit frate în Hristos,

Vă salut în numele Domnului nostru Iisus Hristos!

Pregătindu-ne să aniversăm Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, aș dori să mă alătur bucuriei spirituale, speranței și credinței Prea Fericirii Voastre și a iubiților voștri credincioși. De fapt, anul acesta toate Bisericele și tradițiile creștine vor sărbători patimile și Învierea Domnului în aceeași zi, datorită coincidenței calendarelor răsăritene și apusene. Este o mare bucurie să vezi toate Bisericele lumii rugându-se împreună la aceste Sfinte Paști, sărbătorind în același timp marea biruință a vieții asupra morții. Acesta este, într-adevăr, un semn de mare speranță și de unitate la începutul noului mileniu. Ferma mea speranță este ca această sărbătoare comună să conducă Bisericele spre mărturisirea unită și articularea comună a credinței noastre unice într-o lume în care reconcilierea și unitatea au devenit un imperativ urgent de supraviețuire a umanității și creației.

2001 este un important punct de răscruce în istoria Bisericii Ortodoxe Armeene. Biserica noastră din întreaga lume sărbătorește cea de a 1700-a aniversare a botezului poporului armean. Vă rog cu smerenie să participați într-un fel sau altul la această sărbătorire, să împărtășiți bucuria și speranța noastră și să vă rugați pentru Biserica Ortodoxă Armeană în strădaniile ei de reînnoire a mărturisirii sale în lumea de azi.

Fie ca Învierea lui Hristos să devină o sursă de reînnoire pentru toate Bisericile noastre.

Al Vostru în Hristos,

ss/† **Aram I**
Catolicos al Ciliciei»

14. Sanctitatea Sa **Ignatius Zakka I. Iwas**, Patriarh al Antiohiei și al întregului Orient, Șef Suprem al Bisericii Ortodoxe Siriene Universale:

«Prea Fericitului Părinte **Teoctist**,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

27 martie 2001

Prea Fericirea Voastră,

Învierea Domnului nostru este o sângăduință de viață nouă și de nouă speranță. Aceasta este cea mai mare răsplată pe care o dă Dumnezeu celor care Îl slujesc. Fundamentul credinței creștine este Hristos răstignit, îngropat și înviat în putere slăvită. În acest nou mileniu, Paștele este sărbătorit de toți creștinii în aceeași zi, drept pentru care, să ne bucurăm împreună și să declarăm din toată inima că Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos a înviat din morți. Acest mesaj ne unește fără un interes personal. Fie ca Domnul nostru Iisus Hristos să ne dea cele mai bogate binecuvântări ale dragostei și bucuriei Sale nepieritoare nu numai la acest Paști din noul mileniu, ci în fiecare zi a vieții noastre.

Cu ocazia Paștilor din noul mileniu, transmitem salutări frățești și urări de bine Prea Fericirii Voastre și Bisericii Voastre. Ne rugăm Domnului să Vă dea sănătate și viață îndelungată pentru a Vă conduce Biserica încă mulți ani de acum înainte.

Cu cele mai bune urări, al Vostru în Domnul,

ss/† **Ignatius Zakka I. Iwas**
Patriarhul Antiohiei și al Întregului Orient,
Conducătorul Suprem al Bisericii Ortodoxe Universale Siriene»

15. Sanctitatea Sa **Khanania Mardinkha IV**, Patriarh Catolicos al Bisericii Asiriene a Răsăritului:

«*Prea Fericitului Patriarh
al Bisericii Ortodoxe Române*

Hristos a înviat! Adevărat a înviat!

Auzim pretutindeni proclamarea minunată a Învierii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Aceasta se face în cadrul Bisericii biruitoare. Ne alăturăm și noi glasurile Bisericii și declarăm că Domnul vieții noastre a învins moartea.

Lumea privește cu îngrijorare spre Biserica Domnului nostru pentru a găsi în ea puterea înnobilitoare a Celui care și-a dat viața pentru Biserica Apostolică. Ea este singura sursă a vieții în care sălășluiesc unicitatea, unitatea, dragostea, speranța și liniștea. Drept pentru care noi, în calitatea noastră de slujitori ai Domnului Iisus Hristos, trebuie să luptăm pentru împlinirea poruncilor date nouă în ultimele Sale ceasuri pe pământ, "...pentru ca toți să fie una..." (Ioan 17, 11, 22). Dezvăluirea Sfintei noastre Credințe Apostolice, mărturisindu-ne încrederea în Iisus Hristos, este o obligație, pentru ca Biserica să prezinte lumii unitatea în dragoste și pace.

Domnul nostru Iisus Hristos a înviat! Nu ocolim acest mare mesaj în predicarea Sfintei Cruci, întrucât suntem mântuiți de El, de puterea lui Dumnezeu (I Cor. 1, 18). Domnul nostru ne urează bun venit, cu brațele larg deschise. El S-a rugat pentru noi. Trebuie să acceptăm provocarea Sa. Să luptăm împreună pentru a deveni o Biserică unită a lui Hristos, Domnul nostru!

Iubitul nostru frate în Hristos, "Și dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră" (I Cor. 15, 14). Hristos a înviat! Adevărat a înviat!

Vă transmitem, din partea credincioșilor comunității noastre, cele mai bune urări pentru o Înviere binecuvântată. Fie ca Domnul și Mântuitorul nostru Înviat, Iisus Hristos, să Vă binecuvânteze și să Vă îmbogățească spiritual! Fie ca Domnul să Vă dea viață îndelungată! Amin. Hristos a înviat! Adevărat a înviat!

ss/ț Khanania Mardinkha IV,

prin mila lui Dumnezeu

Patriarh Catolicos al Bisericii Asiriene a Răsăritului

Scrisă în chilia noastră patriarhală

Monrton Grove, Illinois

Învierea Domnului nostru, 2001»

16. Sanctitatea sa **Papa Ioan Paul al II-lea:**

«*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Arhiepiscop al Bucureștilor și
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*

"Nu vă temeți. Căutați pe Iisus, Cel răstignit? Nu este aici; a înviat... va merge înaintea noastră în Galileea – acolo Îl veți vedea" (Mt. 28, 5-7).

Prin aceste cuvinte, Îngerul Domnului mângâie în dimineața Paștilor pe femeile sosite la mormânt. Și, de atunci, aceleași cuvinte sunt și mângâierea noastră.

Câți bărbați și femei își petrec viața întreagă într-o situație de robie, de teama morții, toți sunt chemați să participe, prin credință, la biruința Celui care a călcat moartea (cf. Evr 2, 14-15). El, Care a suferit înțercarea, este în măsură să ajute tuturor celor ce sunt încercați (cf. idem, 18); El, Care a făcut neputincioasă puterea morții, este singurul care poate reînvia dragostea și iertarea care slăbesc, poate să redea voce dreptății care tace, să restabilească pacea încălcată, să facă să strălucească din nou adevărul despre om și despre lume.

Cuvintele Îngerului răsună pentru toți; ele rămân aceleași pentru toți oamenii, în toate timpurile: "Nu vă temeți". Începând cu zorii Învierii, bucuria și nădejdea își arată razele strălucitoare.

În acest an 2001, primul din cel de-al treilea mileniu, creștinii din Orient și din Occident serbează Paștele la aceeași dată. Această sărbătorire în aceeași zi va fi o expresie grăitoare a credinței lor în Iisus Hristos și ea îi va apropia și mai mult pe unii de alții. Nu este oare aceasta o invitație insistentă și un semn puternic că Duhul Înțelepciunii grăiește tuturor Bisericilor și Comunităților bisericești pentru ca ele să-și continue eforturile în vederea ajungerii la o dată comună pentru sărbătorirea Praznicului Praznicelor? Această mărturie a împăcării ar sprijini arătarea către lume a faptului că Biserica lui Hristos este "casa și școala comuniunii" (Novo millennio ineunte, n. 43). Umplut de această nădejde pascală, vă asigur, iubit Frate, de sentimentele mele de dragoste frățească.

Vatican, 6 aprilie 2001-12-04

ss/† Ioan Paul al II-lea»

17. Eminența Sa Joris A.O.L. Vercammen, Arhiepiscop de Utrecht:

«**Duminica Floriilor 2001**

Prea Fericirea Voastră,

Așa cum au pornit femeile spre mormântul Domnului Iisus în zorii zilei de Paști, așa o facem și noi, destul de des. Împărtășim ideea că pacea și reconcilierea dintre oameni și popoare nu sunt încă desăvârșite. Împărtășim, de asemenea, durerea existenței nedreptății și violenței.

"Nu vă înspăimântați" (Marcu 16, 6), sunt cuvintele inspiratoare adresate nouă în noaptea Sfințelor Paști. "Va merge în Galileea, mai înainte de voi; acolo îl veți vedea, după cum v-a spus" (Marcu 16, 7).

Încrezători în săgăduința Sa, noi putem fi, în această lume, mărturisitori ai dragostei Sale care vindecă orice stricăciune.

Recunoscători pentru frăția noastră în credință, aș dori să salut pe Prea Fericirea Voastră, munca Voastră și pe toți cei uniți cu Prea Fericirea Voastră în slujire și diaconie și Vă salut la sărbătorirea Paștelui cu aceste cuvinte apostolice:

"Însuși Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu Tatăl nostru, Care ne-a iubit pe noi și ne-a dat, prin har, veșnică mângâiere și bună nădejde, să mângâie inimile voastre și să Vă întărească la tot lucrul și cuvântul bun" (II Tes. 2, 16, 17).

"Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi toți" (3, 18).

ss/† Joris A.O.L. Vercammen,
Arhiepiscop de Utrecht»

18. Rev. Dr. **Keith Clements**, Secretar General al Conferinței Bisericilor Europene:

*«Prea Fericitului Părinte Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Geneva, Sfintele Paști 2001

Prea Fericirea Voastră,

Hristos a înviat!

"Astăzi Hristos a strălucit din mormânt cu din camera nunții, și a bucurat femeile, spunând: vestiți-i pe apostoli"

Vă mulțumim foarte mult în numele Conferinței Bisericilor Europene pentru salutările frățești transmise cu ocazia Sfintei și slăvitei Sărbători a Învierii din morți a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Fiul lui Dumnezeu "a coborât din mormânt și a distrus puterea morții. S-a ridicat cu biruință și a spus: Bucurați-Vă, femeilor mironosițe, a dat pacea Sa Apostolilor și învierea celor căzuți".

Urmându-L pe Sfântul Apostol Pavel credem că Dumnezeu Tatăl "bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit, pe noi cei ce eram morți prin greșelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos – prin har sunteți mântuiți – și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat întru ceruri, în Hristos Iisus" (Efeseni 2, 6). În lumina acestei credințe sperăm cu toții ca Dumnezeu "să arate în veacurile viitoare covârșitoarea bogăție a harului Său, prin bunătatea ce a avut către noi întru Hristos Iisus" (Efes. 2, 7).

Anul acesta am sărbătorit, prin mila lui Dumnezeu, împreună cu toate Bisericile creștine din întreaga lume, sărbătoarea Învierii Domnului și Mântuitorului nostru. Imediat după Sfintele Paști, toate Bisericile Europei au fost reprezentate la Întâlnirea Ecumenică Europeană de la Strasbourg, Franța, între 19-22 aprilie. Fie ca rugăciunile înălțate la slujba de încheiere, duminică, 22 aprilie, să continue în inimile noastre, pentru ca Domnul nostru "să ne cheme pe toți la porunca Fiului Său, pentru ca noi să laudăm numele Său și să aducem tuturor oamenilor vestea cea bună a Împărăției Sale".

Fie ca Domnul înviat să reverse lumina Sa asupra Prea Fericirii Voastre și a Bisericii Voastre și să Vă binecuvânteze cu pacea Sa, să Vă dea putere în lupta pentru viață, sub poruncile Sale. Să sperăm cu toții că sub călăuzirea Sfântului Duh, trimis prin Învierea lui Hristos, să găsim împreună calea care să ne ducă la unitatea vizibilă a Bisericii Sale pentru întreaga lume.

*Cu dragoste în Domnul Înviat,
Al Vostru sincer,*

*ss/Rev. Dr. Keith Clements,
Secretar General al Conferinței Bisericilor Europene»*

Pr. CRISTIAN POPA

SĂPTĂMÂNA DE RUGĂCIUNE PENTRU UNITATEA CREȘTINILOR

18-25 ianuarie 2001

În fiecare an, în penultima săptămână din luna ianuarie, se organizează pe plan internațional, la inițiativa Consiliului Mondial al Bisericilor, Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor. Anul acesta, care de altfel are o simbolică deosebită, prin faptul că este primul an al unui nou mileniu, un mileniu care prevestește noi încercări dar și speranțe pentru realizarea unității creștinilor, așa cum sublinia Prea Fericitul Părinte Teoctist în mesajul adresat cu privire la acest moment, a avut drept temă cuvintele Mântuitorului de la Ioan 14, 6: "Eu sunt Calea, Adevărul și Viața".

Timp de o săptămână, în fiecare seară, între 18-25 ianuarie, au fost oficiate slujbe ecumenice în bisericile din București. Astfel, Săptămâna de Rugăciune a debutat **joi, 18 ianuarie** la Catedrala Romano-Catolică "Sfântul Iosif", unde, din partea Patriarhiei Române, au participat P. S. Teodosie Snagoveanu, Arhiepiscop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Mircea Alexă Uță, Consilier Patriarhal, Sectorul Comunități Externe și Dl. Costin Spiridon, Inspector de specialitate – Sectorul pentru Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române. Cuvântul din partea Bisericilor participante a fost ținut de Dl. Zoltan Albu, Pastor al Bisericii Reformate Calvine din București. Cuvântul domniei sale s-a axat pe ideea că rugăciunea comună este esențială în atingerea dezideratului unității creștine.

Vineri, 19 ianuarie, Biserica Anglicană a fost gazda rugăciunii ecumenice, unde cuvântul în numele participanților a fost ținut de reprezentantul Bisericilor Evanghelice din București și anume de Pastorul Christian Plajer. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. S. Episcop Ambrozie Sinaitul, Vicar Patriarhal pe probleme de relații externe bisericești, P. C. Pr. Michael Tița, Consilier Patriarhal și de P. C. Pr. Mihai Daniel Lungu, Secretarul Sectorului pentru Relații Externe Bisericești.

Sâmbătă, 20 ianuarie, rugăciunea ecumenică pentru unitatea creștinilor a continuat la Biserica Reformată Calvină unde din partea ortodocșilor au participat P. S. Episcop Ambrozie Sinaitul și Dl. Eleodor Ghenoiu, Inspector de specialitate în cadrul Sectorului pentru Comunități externe al Patriarhiei Române. P. Cuv. Arhim. Zareh Baronian de la Biserica Armeană din București, în mesajul adresat creștinilor din partea Bisericilor participante la Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor, axat pe cuvintele de la Ioan 14, 1 – Credeți și în Mine – , a arătat că mărturisirea Dumnezeirii lui Hristos este misiunea tuturor creștinilor în această lume secularizată.

După cum s-a obișnuit, duminica, rugăciunile pentru unitatea creștinilor se fac în cadrul fiecărei Biserici participante.

Luni, 22 ianuarie, gazdă a rugăciunii ecumenice a fost Biserica Armeană. Motto-ul meditației ținute de reprezentantul Bisericii Catolice Orientale (Greco-catolică) a fost versetul de la Ioan 14, 3: "Iarăși voi veni și vă voi lua la Mine". Din partea Patriarhiei Române au fost P. S. Episcop Vinčențiu Ploieșteanu, Vicar Patriarhal, P. C. Pr. Dr. Vasile Pop și P. C. Pr. Valentin Fătu din cadrul Sectorului pentru Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române.

Marti, 23 ianuarie, la Biserica Evanghelică Luterană S. P. din București, rugăciunea ecumenică a avut ca punct de referință cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos: "Și unde Mă duc Eu, voi știți și știți calea" (Ioan 14, 4). P. Cuv. Arhim.

Sebastian Pașcanu, exarh al Mănăstirii Antim, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, a vorbit în numele Bisericilor participante la Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor, făcând o paralelă între Adam cel Vechi și Adam cel Nou, subliniind faptul că Hristos este "plinirea" legii și, deci, a întregii umanități. Alți reprezentanți ai Patriarhiei Române au fost: P. C. Pr. Mihai Daniel Lungu, Secretar al Sectorului pentru Relații Externe Bisericești și Dl. Vasile Adrian Carabă, Inspector de specialitate în cadrul aceluiași sector.

Miercuri, 24 ianuarie, a venit rândul Bisericii Greco-catolice de a organiza rugăciunea ecumenică, în cadrul căreia, cuvântul în numele Bisericilor, inspirat din cuvintele Mântuitorului "Oricine voiește să vină după Mine, să-și ia crucea..." (Marcu 8, 34-38), a fost ținut de reprezentantul Bisericii Anglicane, Pastor Steve Hughes. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. Cuv. Arhim. Sebastian Pașcanu, P. C. Pr. Cons. M. A. Uță și de Dl. Costin Spiridon.

Joi, 25 ianuarie a reprezentat ultima zi a Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștină, organizată fiind la Patriarhia Română. Ca și în alți ani, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a făcut o invitație și ambasadorilor creștini din România, dintre care au dat curs invitației E. S. Monseniorul Jean Claude Périsset, reprezentantul Sfântului Scaun în România, E. S. D-na. Diana T. Berruhet, Ambasadorul Argentinei, E. S. Dl. Michal Klinger, Ambasadorul Poloniei, de altfel credincios al Bisericii Ortodoxe Poloneze, E. S. Dl. Ghenadii Altuhov, Ambasadorul Ucrainei, E. S. Dl. Pekka Matti Harttila, Ambasadorul Finlandei, E. S. Dl. Valerii F. Keneaikin, Ambasadorul Federației Ruse, E. S. Dl. Raphael A. Girard, Ambasadorul Canadei și Dl. Dragomir Radenkovi, Însărcinat cu afaceri al Ambasadei Iugoslaviei.

În Catedrala Patriarhală a avut loc o slujbă ecumenică, pe structura unei vecernii ortodoxe, oficiată în prezența Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, de către Prea Sfințitul Episcop Vinčențiu Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, împreună cu un sobor de preoți. Celelalte Biserici participante la Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor au fost reprezentate după cum urmează: din partea Bisericii Arhiepiscopiei Romano-catolice a participat I. P. S. Arhiepiscop Ioan Robu, Biserica Armeană de P. Cuv. Arhimandrit Zareh Baronian, Biserica Catolică Orientală (greco-catolică) de P. C. Pr. Sabin Cristian, Biserica Anglicană de Past. Steve Hughes, Biserica Evanghelică Luterană de Past. Christian Plajer, iar Biserica Reformată de Past. Zoltan Albu.

Din partea Bisericilor participante a ținut un cuvânt *I.P.S. Ioan Robu*, care, în începutul cuvântării sale, a amintit că "textele după care se desfășoară Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor sunt pregătite de o comisie formată din reprezentanți ai Consiliului Bisericii din Europa, pe de o parte, iar pe de altă parte, de Secretariatul din Vatican pentru Unitate Creștină, colaborând cu diferite țări din lume", subliniind faptul că anul acesta "ediția textelor.. a fost propusă de România, în principal de Biserica Ortodoxă Română. Și așa avem ca temă, prezentă în toată oclava de rugăciune: *"Iisus – Calea, Adevărul și Viața"* (Ioan 14, 1-6)". Deși imaginea căii care duce spre Dumnezeu este prezentă tot timpul în Vechiul Testament, ca opunându-se căii morții, ea este exprimată desăvârșit în Noul Testament de către Mântuitorul Iisus Hristos, care ne propune să-L urmăm, să-L imităm (termen folosit prin excelență de Biserica romano-catolică, consacrat de teologul apusean Tomas de Kempis în a sa lucrare *Imitatio Christi*) pentru a ajunge la mântuire. Modelul urmării lui Hristos este dat chiar de Mântuitorul Însuși: *"Învățați de la Mine, căci sunt blând și smerit cu*

inima". Iisus ne-a învățat prin viața Sa ce înseamnă a cinsti și a urma voința lui Dumnezeu-Tatăl. Iisus ne-a învățat ce înseamnă pasiunea pentru adevăr și pentru viață fără de sfârșit prin drumul crucii, prin crucea pe care a îmbrățișat-o".

În încheierea cuvântării, I.P.S. Ioan Robu a subliniat deschiderea către ecumenism, către dialog a Bisericii Ortodoxe Române prin cuvântul adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist: "Prea Fericirea Voastră, Părinte Patriarh, în numele confracților, reprezentanți ai celorlalte confesiuni din București, vă spun mulțumesc din inimă pentru că ne-ați primit în această seară, când se încheie Rugăciunea pentru Unitatea Creștinilor. Vă mulțumim. Ați fost și sunteți totdeauna primitor, ca și, de altfel, întreaga Biserică Ortodoxă. Ați fost prietenos și bun cu noi întotdeauna. Și din partea noastră, să știți că v-ați bucurat întotdeauna de o prețuire sinceră și frățească. Și, mulțumindu-vă pentru aceasta, îmi exprim încrederea că Săptămâna Unității continuă, prin această imitare a lui Hristos. Ea nu se va termina niciodată. Iar când ne vom întâlni din nou, la anul viitor, va fi doar să adâncim mai mult propunerea aceasta de a-L urma pe Hristos – Calea noastră".

În încheierea slujbei ecumenice ținute la Catedrala Patriarhală, care, de altfel, a încheiat și Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un cuvânt de învățătură, pe care îl redăm integral mai jos:

"Hristos, calea, adevărul și viața"

*Excelențele Voastre,
Prea Cucernici Părinți,
Iubiți frați și surori în Domnul,*

Nemărginită în învățăminte este pentru noi această vecernie care încheie Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor. Negrăită este apoi bucuria noastră duhovnicească, pe care o trăim mai ales când ne rugăm împreună. Atunci glasurile noastre se înalță laolaltă către Cel Atotputernic, când auzim imnografia Sfintei Scripturi, Psalmii lui David, scrierile Sfinților Apostoli și ale Sfinților Evangheliști rostite pe rând, de către toți, ca de o singură gură și făsnite ca dintr-un singur cuget. Astfel, suntem încredințați că Dumnezeu ne ascultă cu luare aminte rugăciunea noastră smerită, așa cum ne-am rugat și am cântat și în seara aceasta.

Acum, la începutul acestui secol și mileniu, omenirea, cuprinsă de neliniște, înspăimântată de valurile învolburate ale vieții, pândită și amenințată de secularizare, are nevoie, asemenea corăbierilor, de un far călăuzitor ca să ajungă la limanul păcii sufletești al cunoașterii adevărului, al unei vieți îndestulate și sigure, atât spiritual cât și material. Să așteptăm posibilitatea de a se putea bucura de agonisita civilizației, de binefacerea culturii, de roadele tehnicii, de cuceririle și binefacerea științei. Cuprinsă de această sete, o bună parte a omenirii și chiar a societății noastre uită de Dumnezeu. Cine atunci trebuie să se roage lui Dumnezeu, cine să-L caute pe Dumnezeu, cine să arate calea către El, dacă nu Bisericile și slujitorii lor? Și nu numai slujitorii acestora, dar și credincioșii cu care constituim Trupul lui Hristos. Într-adevăr, în sensul teologic al cuvântului de Biserică găsim locul și rostul deplin al fiecăruia dintre noi, al tuturor, al celor ce slujesc la Sfântul Altar, al celor care cântă la strană și al celor ce confirmă în biserică tot ceea ce noi, slujitorii, rostim în timpul rugăciunilor la altar. Cunoaștem cât de limpede spune Sfântul Apostol Pavel această învățătură.

Ascultând rugăciunile din seara aceasta și poezia neîntrecută până acum în frumusețe de nici un geniu uman a Psalmilor lui David, mă gândeam ce dar dumnezeiesc s-a revărsat peste noi, ca împreună să auzim și cu gândul să pătrundem înăuntrul Psalmului 103, citit de obicei la rugăciunile de seară, care descrie atât de măreț creația dumnezeiască, care mărturisește și ea, pe graiul ei neauzit, măreția creației, după cuvântul laudei cunoscute: "*Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria*" (Ps. 18, 1).

Pe drept cuvânt, mulțumim și noi lui Dumnezeu că facem primul pas împreună în acest mileniu cu rugăciunea, căci, când doi sau trei se adună și se roagă în numele lui Iisus, acolo este și El, în mijlocul lor (Matei 18, 20). Cu atât mai mult când noi ne aflăm așa de mulți și mai ales atunci când ne rugăm în numele aceluia pe care fiecare din noi îi slujim și îi reprezentăm în acest loc sfânt. Suntem deplin încredințați că Dumnezeu ascultă aceste rugăciuni.

Astăzi, Biserica noastră Ortodoxă l-a sărbătorit pe Sfântul Ierarh Grigorie de Nazianz, Cuvântătorul de Dumnezeu, din secolul al IV-lea, Patriarhul Constantinopolului și cel care a prezidat cel de-al doilea Sinod ecumenic. Acesta a fost un mare gânditor, învățat și autor de opere. A scris mult și a scrutat cu mintea lui tainele cele nepătrunse despre creația lui Dumnezeu, încât a fost numit Teologul, Sfântul Grigorie de Nazianz ne-a atras luare aminte că esența lui Dumnezeu, ființa lui Dumnezeu nu poate fi cunoscută de mintea omenească decât pe calea rugăciunii, mereu stăruitoare și mereu înălțătoare, ca un urcuș, așa cum a urcat Moise pe Muntele Sinai, spre a vorbi cu Dumnezeu și a primi poruncile Sale, dar nu L-a văzut. L-a auzit doar, prin tunete, cum iarăși scie atât de frumos în Biblie. Ca și Sfântul Grigorie de Nazianz, părintele nostru, al tuturor, Sfântul Maxim Mărturisitorul, sfinții noștri comuni din primul mileniu creștin prin scrierile lor, ne cheamă la rugăciune neconținută, la contemplare, pentru a ne înălța cu mintea și cu sufletul spre Dumnezeu.

Ortodoxia, așa cum cunoașteți, a încheiat Anul jubiliar 2000, printr-un Apel la unitate, în mileniul III, către toate Bisericile și către toți credincioșii, proclamat în Cetatea Niceea la 27 decembrie 2000, acolo unde au avut loc lucrările primului și ultimului Sinod ecumenic. Întâlnirea acolo și Sfânta Liturghie săvârșită a fost o adevărată descoperire dumnezeiască; o mărturisire a Bisericilor Ortodoxe, oglindită în Apelul către lume. Constituie calea pe care ne aflăm acum în căutarea unității noastre, în căutarea apropierii de Dumnezeu, în căutarea darului sfânt al vieții, al iubirii și al păcii în lume. Această cale ne-o arată Hristos.

Ne vom ruga mereu pentru unitate. Nu încheiem rugăciunea noastră în seara aceasta. Să ne rugăm neîncetat, cum ne învață Însuși Mântuitorul Hristos și cum ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel (I Tes. 5, 17). Noi ne rugăm rugăciuni și psalmi, dar ne rugăm și atunci când lucrăm, când iubim pe aproapele nostru, când ajutăm săracii, când aducem lumina lui Hristos în sufletele aceluia care încă sunt în întunericul necunoașterii credinței și adevărului. Toate aceste forme de rugăciune practică a creștinilor sunt iubite și prețuite de Dumnezeu. Orice gând închinat binelui omului, binelui lumii, înțelegerii în familie, între popoare, orice atitudine care combate ura și violența, constituie o sfântă și mare rugăciune. Dar, în același timp, toate aceste forme de rugăciune înseamnă și a-L urma pe Hristos, a descoperi

adevărul Lui, frumusețea darului cel mai de preț al omului, care este viața. Combaterea criminalității, a uciderii, a stingerii vieții pe pământ, este o cale care duce spre Hristos și, în final, către Împărăția cea veșnică.

Așadar, Săptămâna aceasta ne-a învățat pe toți, și avem nevoie să învățăm, frații mei, unii de la alții, nu numai a ne ruga, dar și a ne iubi, a ne prețui, pentru a găsi împreună unitatea noastră atât de scumpă, ce ne amintește de pacea și unitatea Prea Sfintei Treimi, care trebuie să fie pildă de conviețuire și între popoare și model de colaborare între factorii de răspundere din viața comunității europene. Noi am semnat împreună, în anul care s-a scurs, un document pentru sprijinirea integrării țării noastre, ai cărei fii suntem, în structurile europene. Și acest lucru a fost un dar al lui Dumnezeu, a fost darul întâlnirii noastre și a gândului că noi, cultele din România, îl urmăm pe Mântuitorul Hristos, Calea, Adevărul și Viața (Ioan 14, 6), care trebuie să strălucească în structurile și în viața Europei viitoare. Așa dorim noi și așa Îl rugăm pe Dumnezeu ca să ajute, să lumineze sufletele tuturor, pentru că, fără Hristos, fără învățătura Lui, e greu să străbatem calea aceasta pământescă, plină de suferințe, frământări și sărăcie prin care trece omenirea.

Mântuitorul Iisus Hristos ne-a spus tuturor: "*Fără Mine nu puteți face nimic*" (Ioan 15, 5). Pentru aceasta ne rugăm pentru toți frații noștri de pe pământ, pentru toate ființele umane, pentru toți cei care în aceste clipe poate suferă undeva, și suferă foarte mulți în colțurile lumii. Noi trebuie să ne rugăm în continuare, căci rugăciunile noastre, ale credincioșilor, ale tuturor celor care se înduplecă să asculte un cuvânt evanghelic, să asculte o cântare sau un imn, se adună în fața lui Dumnezeu și constituie acea jertfă de bună mireasmă pe care noi o aducem neîncetat lui Dumnezeu pentru pace și iubirea în lume, pentru conviețuirea oamenilor și a popoarelor, pentru ca adevărul, viața și calea lui Hristos să fie farurile călăuzitoare ale întregii lumi. Amin!".

*

În urma Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor s-a putut observa rolul Bisericilor creștine de a apropia mai mult pe credincioși, de a fi mai receptivi față de problemele societății actuale aparținând unei lumi secularizate. Astfel, prin această rugăciune ecumenică s-a putut trage un semnal de alarmă că nu se poate face abstracție de statutul de creștin al celor din România.

Bineînțeles, nu poate exista dialog ecumenic între Biserici dacă nu există rugăciune. Astfel, rugăciunea ecumenică vine să îplinească ceea ce, prin dialog teologic, s-a atins în decursul timpului. Bisericile Ortodoxe și în special Biserica Ortodoxă Română au dat dovadă de o deschidere extraordinară pe plan ecumenic, deși poate sub acest aspect mai sunt destule de realizat.

După slujba ecumenică de la catedrală a avut loc o recepție oferită de Patriarhia Română, cu care prilej înalții prelați au făcut schimb de impresii și idei cu privire la viitorul misiunii ecumenice a Bisericilor.

VASILE ADRIAN CARABĂ,

Inspector de specialitate
Sectorul pentru relații Externe Bisericești
al Patriarhiei Române

SIMPOZION

VIOLENȚA ÎN FAMILIE

Avalanșa de știri privitoare la violența în familiile românilor, nu poate lăsa pe nimeni indiferent. Prea multe sunt cazurile de viol, de omoruri, de incest, în cadrul familiilor din România. Dacă nu am reușit să facem ceva atunci când era mai simplu să combatem violența domestică, acum când fenomenul a luat amploare, trebuie să se intervină cu mai multă forță pentru ameliorarea acestuia. Violența a existat și nu ne îndoim că va exista întotdeauna, dar de la expresia "bătaia e ruptă din cer" și până la simptomele societății noastre este cale lungă. Înalt Prea Sfințitul Teofan Savu, Mitropolitul Olteniei, moderatorul Seminarului "Violența familială. Cauze. Consecințe. Remedii", a atras atenția asupra unui exemplu din istorie: decăderea Imperiului Roman s-a produs, printre altele, și din cauza faptului că în concepția locuitorilor Romei familia își pierduse importanța.

Violența în familie semnalată fără încetare de mass-media și nu numai a determinat Biserica și autoritățile statului să se aplece cu mai mult interes asupra acestei probleme. Astfel, sâmbătă 3 februarie, la Palatul Patriarhiei s-a desfășurat seminarul "Violența în familie. Cauze. Consecințe. Remedii".

Seminarul a fost organizat de sectorul Biserică și Societate din cadrul Patriarhiei Române, în colaborare cu Administrația prezidențială și face parte din campania de ajutorare a femeilor și copiilor, victime ale violenței domestice.

Această campanie este derulată de Patriarhia Română, atât în scopul colectării de fonduri necesare finalizării lucrărilor de amenajare a Așezământului social din parohia Podeanu, destinat mamelor și copiilor victime ale violenței în familie, cât și pentru sensibilizarea opiniei publice și implicării instituțiilor statului în soluționarea legislativă a fenomenului.

La seminar au participat Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh Teoctist, însoțit de Înalt Prea Sfințitul Teofan, Mitropolitul Olteniei, Prea Sfințitul Vincențiu Ploieșteanul și Prea Sfințitul Ambrozie Sinaitul, consilieri patriarhali, reprezentanți ai Administrației locale, ai Guvernului, Primăriei Capitalei, primarii celor șase sectoare și organizații neguvernamentale.

În cuvântul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus:

GRIJĂ PENTRU TĂMĂDUIREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE*

"Voi începe cu un gând de mulțumire către Bunul Dumnezeu, Care a ajutat, ca, datorită libertății dobândite prin jertfe de vieți omenești, acum mai bine de zece ani, lucrarea pastorală a Bisericii noastre să dobândească îndreptățirea de a se desfășura pe tărâm social. Se știe că în trecut lucrarea bisericească cuprindea nu numai latura liturgică. Acest lucru ne bucură mult, pentru că, așa cum a arătat Înalt Prea Sfințitul Teofan, lucrarea de ajutorare a celor aflați în dificultăți fizice sau sufletești se cere împlinită.

* Cuvânt rostit la Seminarul "Violența familială. Cauze, consecințe, remedii", organizat de Patriarhia Română și Administrația Președinției României, 3 februarie 2001, Palatul Patriarhiei.

În jurul nostru, în toate straturile societății, începând cu copilașii, chiar cu cei din pânțelele mamei lor, sunt lepădați uneori fără a mai vedea lumina zilei, ceea ce înseamnă un păcat grav și, terminând cu violența în familie, ale cărei victime sunt fie soțiile, fie copiii. În cele mai dese cazuri, mama cade victimă, această ființă hărăzită de Dumnezeu să sporească neamul. Ea are misiunea atât de sfântă ca urmașă a Evei, cum nu mai poate fi alta pe pământ. De aceea, tristețea face ca acum, când avem libertate, în loc să ne bucurăm de ea, tocmai libertatea se folosește atât de negativ chiar în familie, asupra celor care trebuie să constituie valoarea ei supremă, știind că numai atunci este familia întreagă, când soții, părinții și copiii constituie o unitate, și socială și, mai ales, sufletească. Dacă adăugăm că familia creștină se sprijină pe Taina Cununii, ne dăm seama de responsabilitatea noastră pentru a interveni ca familia să fie trainică. Cunoaștem cu toții greutățile care se ivesc într-o familie, căci fiecare suntem rodul purtării de grijă și afecțiunii părinților, de care ne amintim mereu și cărora le păstrăm în sufletul nostru cea mai curată și sfântă cinstire.

Biserica nu poate fi indiferentă față de ceea ce se petrece în familia creștină, în familia societății noastre românești. Tradiția familiei românești o cunoaștem nu numai din scrieri, nu numai dintr-o literatură foarte bogată și dintr-o gândire chiar de secole creștină, dar o cunoaștem, cum am spus, și din anii noștri de viață. Din nefericire, acum vedem multe familii destrămate, și victime ale acestei destrămări cad, în primul rând, copiii, mama, soția. De aceea, Biserica este îndatorată, cu atât mai mult, pe de o parte, de a căuta remedii pentru a stopa violența în familie și, pe de altă parte, de a găsi forme de ajutorare a victimelor acestei violențe. Și până acum slujitorii Bisericii, parohiile și credincioșii au dat un sprijin prețios familiilor sărace și celor cu mulți copii, dar se cere o activitate mai extinsă și mai bine organizată.

De curând, Sectorul nostru de la Patriarhie, numit "Biserica și Societatea", condus până acum de Î. P. S. Teofan și preluat de P. Cuv. Ciprian, a inițiat o lucrare frumoasă pe lângă parohia Podeanu, pentru amenajarea unui cămin în cartierul Pajura din Capitală, care să adăpostească victime ale violenței familiale, îndeosebi copii. Desigur, aceasta nu rezolvă problema, în mare, căci trebuie găsite formule de fond, care să se extindă la toate nivelurile, la scara întregii noastre societăți. Pentru aceasta, ca de obicei, Biserica face apel la toate instituțiile guvernamentale și neguvernamentale, și este gata să se implice și ea cu mai mult folos. Acest scop îl are și întâlnirea din seara aceasta.

Cu multă recunoștință, vă mulțumesc tuturor pentru participarea la acest seminar încurajator pentru noi, cei care avem misiunea de a veghea la liniștea și integritatea familiei creștine românești. Sunt impresionat de participarea Doamnei Rodica Mihaela Stănoiu, Ministrul Justiției, la întâlnirea noastră, și a Domnului Consilier al Președintelui României, spre a chibzui asupra a ceea ce putem face pentru promovarea combaterii violenței în familie. Numai împreună putem face mai mult, mai bine și cât mai urgent posibil, spre a opri această îngrijorătoare degradare a familiei românești. Răul se săvârșește de obicei în singurătate, pe ascuns, dar violența în familie otrăvește pe față și chiar în văzul tuturor pe toți cei din jur, fie față de vecini fie în sălile tribunalelor. Lumina și cel care lucrează în lumina cea adevărată aduce și în suflet idei înnoitoare, idei frumoase. Și de aceea,

lumina pe care Biserica o are de la Mântuitorul Iisus Hristos trebuie să cuprindă pe toți cei aflați în întunericul necunoștinței învățaturii bisericești și chiar a legilor privitoare la îndatoririle soților unora față de alții și față de copii. Dar această lumină se cade să pătrundă și în sufletele noastre ale tuturor, ale preoților și credincioșilor, în ajutorarea consolidării familiei.

Vă mulțumesc pentru prezență și rog pe Bunul Dumnezeu, aflându-ne chiar aici lângă sfânta noastră catedrală voievodală, să ne ajute să fim de folos și să tălmăduim această rană foarte grea a violenței în familie, o povară nu numai pentru societatea noastră, ci și pentru lumea întreagă".

Înalt Prea Sfințitul Teofan a menționat, tot în același cadru, că violența familială era mult mai puțin întâlnită la români în trecut: "În România, în teritoriile locuite actualmente de români, am cunoscut de-a lungul istoriei violența în familie, însă erau cazuri izolate. Rar se ajungea la ucidere în familie, aproape cu totul inexistente erau cazurile de incest. Era o comunitate bine formată în jurul unei biserici".

A fost rostit și un cuvânt al președintelui României, Ion Iliescu, acesta neputând fi prezent la dezbateri. Domnia sa a apreciat în mod cu totul deosebit prezența Bisericii Ortodoxe Române în efortul de reconstrucție morală a națiunii: "Violența amenință să distrugă, alături de alți factori negativi de ordin economic, social și moral, principala celulă a comunității umane – familia".

Este important de spus că există o lege care privește violența domestică, lege care din păcate nu este aplicată și este cu totul necunoscută: "Legea 197/2000 mărește sancțiunile pentru toate faptele de violență prevăzute în Codul Penal, inclusiv pentru cele care se întâmplă în familie", a subliniat Rodica Stănoiu, ministru al Justiției. Tot aceasta a mai spus că în același timp, legea dă posibilitatea organelor abilitate "să intervină imediat și să ia măsurile prevăzute de lege, fără să fie necesară o plângere din partea victimelor".

ANA MARIA VÂRTEJ

VIOLENȚA ÎN FAMILIE – CAUZE, CONSECINȚE, REMEDII

"Relațiile de familie ascund un paradox. Considerată spațiul celor mai profunde relații afective, refugiu din calea adversităților, familia este și cel mai activ centru de agresivitate, poate și pentru faptul că în familie fiecare își poate dezveli adevărata față a personalității sale. Se pare că aici agresivitatea este extrem de puternică, mai puternică decât în oricare altă comunitate. Dar, spre deosebire de alte situații, violența intrafamilială constituie un secret de grup, foarte bine păzit și de cele mai multe ori mistificat din cauza solidarității în păstrarea unei imagini sacrosancte a instituției. Numai violențele foarte grave cad sub incidența cunoașterii și sancționării de către legea penală și morală". Aceste considerații aparțin unui specialist care denumea familia "o redută învinsă de agresivitate" (dr. Constantin Păunescu, *Agresivitatea și condiția umană*).

Din nefericire relațiile între membrii multor familii sunt determinate de principiul impunerii prin violență. Este modul unuia/unora dintre membrii unei familii de a-și afirma autoritatea asupra altuia/altora sau calea lor – pe care o pretind le-

gitimă – de a-și manifesta nemulțumirea sau de a reacționa la actele violente la care sunt supuși. Nu de puține ori, conform unei concepții tradiționale deficitare, violenței i se acordă fără rezerve statutul de metodă foarte eficientă pentru educația copiilor sau de mod natural de exercitare a autorității, ceea ce face nu numai ca violența să fie folosită de unii împotriva altora, dar și tolerată de martori, fără muștrări de conștiință. Bazându-se pe superioritatea fizică, părinții devin agresorii propriilor copii, bărbații devin agresorii femeilor, iar cei mai tineri, agresorii celor bătrâni, făcându-se vinovați de producerea unor traume fizice și psihice, uneori de moartea celor agresaji. În cazul copiilor, brutalizarea fizică și verbală generează o agresivitate latentă, manifestată în diverse acte de delicvență juvenilă.

Pe lângă factori precum structura psihologică, educația primită, consumul de alcool sau droguri, adulterul și concubinajul, sărăcia și proasta gospodărire a resurselor, sunt factori care generează violență. Dar comportamentul violent al unei persoane este influențat și de mediul în care aceasta s-a format, dacă este un mediu în care se practică sau se încurajează violența. Adesea cartierul este mediul în care se dezvoltă o "cultură de gașcă" în rândul tinerilor, în care ierarhiile se stabilesc prin violență. De asemenea, strada, atât de des exemplu de mediu al violenței fizice și verbale, cât și școala, în care educația atâtor generații s-a făcut (și din păcate se mai face) și prin folosirea violenței, pot favoriza comportamentul violent al unor persoane în mediul familial.

Nu este de neglijat efectul pe care îl are proliferarea prin mass media a modelului individului violent și al familiei cu situație conflictuală. Ziarele și revistele prezintă în exces și cu lux de amănunte, cazuri de violență în familie. Atâtea seriale de televiziune, unele cu audiență mare, înfățișează un lung șir de conflicte familiale materializate în diferite forme de violență, de la bătaie și abuz sexual până la abandon familial și omucidere, fără a mai vorbi despre banalizarea divorțului, un factor de risc atât de ridicat de traumatizare psiho-afectivă.

În toate cazurile violența produce victime și lasă urme greu de vindecat atât asupra lor, cât și asupra celui violent. Cazurile atât de numeroase de violență în familie și consecințele ei atât de grave obligă la luarea unor decizii serioase pentru a veni în sprijinul familiilor cu astfel de probleme și a crea un climat social normal, pentru ca familia să fie respectată, iar integritatea și demnitatea membrilor ei să fie protejată.

Cea mai sigură armă împotriva violenței în familie este educarea mentalităților pentru prevenirea ei. Este ceea ce Biserica face prin predici și materiale tipărite, menite să atragă atenția asupra pericolelor la care violență expune ființa umană.

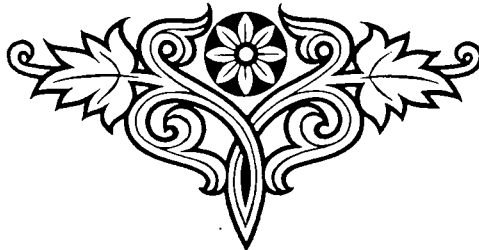
Educarea deopotrivă a părinților și copiilor în spiritul responsabilității, iubirii și păcii este cea mai mare șansă pe care o are societatea în fața frământărilor care izbucnesc sub forma violenței de orice tip. Este nevoie însă și de acțiuni concrete de asistență materială și spirituală a celor afectați și amenințați de violență. Din acest motiv Biserica a demarat mai multe programe de ajutorare a persoanelor

aflate în dificultate prin Sectorul pentru opera de caritate "Diaconia", dar și prin Biroul pentru Asistență Socială de la "Biserica și Societatea".

Pregătirea în Facultățile de teologie a asistenților sociali, derularea unor programe de recuperare și integrare socială a copiilor proveniți din familii cu probleme sau victimele abandonului total din partea părinților, precum și înființarea unor centre de asistență pentru persoanele aflate în dificultate sunt tot atâtea încercări de a sta în ajutorul celor afectați de violența intrafamilială, dar și o tentativă de a opune agresivității iraționale calea dumnezeiască a iubirii.

Aceste lucruri nu sunt însă posibile fără un cadru legislativ cuprinzător și aliniat la normele europene și internaționale privitoare la drepturile copilului și protecția familiei. Mass media poate susține eforturile noastre de diminuare a violenței familiale printr-o mai mare atenție asupra modului de prezentare a cazurilor de folosire a violenței, cât și prin educarea și sensibilizarea opiniei publice în spiritul responsabilității și nonviolentei. Pentru continuarea acțiunilor sale, Biserica are nevoie de sprijinul moral și material al instituțiilor abilitate guvernamentale și neguvernamentale, precum și al cetățenilor.

† AMBROZIE SINAITUL,
Episcop Vicar Patriarhal

VIZITA ÎN ROMÂNIA A Î.P.S. MITROPOLIT LEON DE HELSINKI

În perioada 14-21 februarie 2001 a avut loc vizita în Țara și Biserica noastră a Î. P. S. Mitropolit **Leon** de Helsinki.

Miercuri, 14 februarie 2001, oaspetele Bisericii Ortodoxe surori din Finlanda a fost primit la Reședința Patriarhală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist**, de față fiind P.S. Episcop **Teodosie Snagoveanu**, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. **Ioan Durac**, preot român cu cetățenie finlandeză, și P. C. Pr. **Valentin Fătu**, din partea Sectorului Relații Externe Bisericești.

Vizita a cuprins obiective religioase și culturale din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, Timișoarei și Bucureștilor. Pelerinajul oaspeților finlandezi a culminat **Duminică, 18 februarie 2001**, în biserica *Sfântul Spiridon Nou* din București, unde Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist** a săvârșit Sfânta Liturghie împreună cu Î.P.S. **Leon** de Helsinki, Mitropolit al Bisericii Ortodoxe Finlandeze, P. S. Episcop **Vincentiu Ploieșteanu**, Vicar Patriarhal, ieromonahii, preoți și diaconi.

La încheierea slujbei Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh **Teoctist** a spus*:

«Înainte de a rosti cuvântul pe care sunt dator să vi-l împărtășesc, aș vrea să felicit din toată inima preoții acestei catedrale, pe P. S. Episcop **Vincentiu**, care din încredințarea noastră are o deosebită râvnă pentru această biserică-Paracelis patriarhal și să mulțumesc corului care a cântat deosebit de frumos, astăzi, ca în fiecare duminică, așa cum am aflat de la Prea Sfinții Părinți Episcopi.

Iată împrejurările de împreună slujire, dătătoare de nădejde, împrejurări care contribuie la sporirea credinței noastre în fapte bune, în drumul nostru spre desăvârșirea duhovnicească, spre Împărăția lui Dumnezeu. Viața creștină ortodoxă se actualizează prin relațiile dintre slujitorii Bisericilor, prin adunările bisericești, precum le-am avut pe cele în legătură cu Jubileul de două mii de ani de la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos în Țara Sfântă și la Constantinopol. Toate au pus în lumină adevărul că Mântuitorul Hristos, prin Sfintele Taine, prin Sfânta Liturghie, se află în mijlocul nostru în fiecare clipă. Și dacă astfel credem, El este îndeosebi cu noi când ne împărtășim cu Sfântul Trup și Sângele Său, care este cheazăia iertării păcatelor și al vieții celei veșnice.

Duminica aceasta, numită de Sfinții Părinți a "*Înfricoșatei Judecăți*", a fost anume rânduită pentru a ne învrednici de a păși împreună pe calea postului și de a participa la Jertfa răstignirii, la îngroparea și la biruința morții – Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Despre venirea a doua a Mântuitorului Iisus Hristos pentru a judeca viii și morții, pentru a le răsplăti tuturor după faptele lor, Sfinții Părinți talmăcesc în detaliu această Evanghelie foarte frumoasă, deoarece cuvintele ei merg direct la sufletul și la înțelegerea fiecărui ascultător. Dacă acesta are inima deschisă, înțelege bogăția de învățătură foarte importantă și actuală a Bisericii

* Cuvânt rostit în biserica *Sfântul Spiridon-Nou* din București, la Sfânta Liturghie, înconjurat de P.S. Episcop **Vincentiu Ploieșteanu** și Î.P.S. Mitropolit **Leon** de Helsinki – 18 februarie 2001.

despre însemnătatea vieții pământești, spre a o dobândi pe cea veșnică. După cum, cu părere de rău știm că unii din semenii noștri ne întrebă ce este dincolo de mormânt, dar aflați departe de Biserică, aceștia pierd realitatea credinței, sădită de Dumnezeu în om și cred că, aici pe pământ este viața noastră, aici se termină existența noastră pământească. Din această gândire izvorăsc apoi toate relele de pe pământ: egoismul, setea de bogăție prin nedreptățirea celor săraci și prin fărâdelegi. Iar sensul Evangheliei de astăzi și învățătura Bisericii lui Hristos ne luminează mintea, iubirii mei, ca să înțelegem că, deși viața aceasta pământească, încărcată de multe păcate, de multe fărâdelegi, pe care mai ales secolul pe care l-am încheiat le-a arătat foarte lămurit, totuși există și o altă viață, viața sufletului, viața arătată de Evanghelia de astăzi, scrisă de Sfântul Apostol și Evanghelist Matei, în care se arată că cele două categorii de oameni care se vor prezenta la Venirea a doua a Mântuitorului nostru Iisus Hristos sunt: cei dreپți de-a dreapta Sa și cei păcătoși de-a stânga. Avem deci posibilitatea să alegem în rândul cărora dorim să fim. Astfel trebuie să pregătim și să folosim viața noastră să nu ne înfricoșăm. Cel ce este credincios, cel ce se roagă, cel ce știe viața și vrednicia Sfântului Ierarh Spiridon, pentru că ne aflăm în această biserică închinată lui, acela va porni chiar din această lume cu fapte bune, ca la judecată să fie la dreapta Mântuitorului Hristos.

Ne găsim aici, și Sfântul Ierarh Spiridon ne învață și ne ajută spre acest lucru. Ca episcop de Trimitunda în Cipru, Sfântul Spiridon a participat la cel dintâi Sinod ecumenic din anul 325, ținut la Niceea. Anul trecut, la Crăciun, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I a convocat în Cetatea primului Sinod pe toți conducătorii și reprezentanții Bisericilor Ortodoxe din lume, unde am participat și noi. Ne-am rugat atunci la Sfânta Liturghie ca și astăzi, aici, noi, Biserica Română și Biserica Finlandeză, reprezentată de Înalt Prea Sfințitul Leon de Helsinki. În ruina bisericii din Niceea s-a proclamat acel Mesaj istoric al Întăistătorilor Bisericilor Ortodoxe, către lume, pentru iubire, pentru pace, pentru înțelegere și combaterea nedreptății, sărăciei și apărarea vieții oamenilor și a creației lui Dumnezeu. Conștiința curată a omului, stăpânită de adevărul că nu aici pe pământ este scopul vieții noastre, ci aici pe pământ este doar pregătirea pentru cealaltă viață, această conștiință trebuie să ne stăpânească. Ne arată lucrul acesta Biserica, de două mii de ani, și în această stare trebuie s-o avem când citim sau când ascultăm pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi. Pentru aceasta este necesar să venim la biserică.

Se întrebă mulți despre sfârșitul lumii, când va fi sau cum va fi. Se întrebă și chiar oamenii de știință sau cunoscătorii mișcării planetelor, care, apelând la fel de fel de scrieri, de la imaginația cea bogată și până la formele de înșelăciuni, forme de vrăjitorii, de rătăcire a minții omenești, la care unii dintre semenii noștri aderă cu naivitate, pentru că le spune ceva care nu este adevărat. Numai la Cuvântul lui Dumnezeu nu vor să apeleze, la Cuvântul și înțelepciunea propovăduite de Biserică de două mii de ani. Afară de Biserică, afară de învățătura Mântuitorului Iisus Hristos nimic nu poate fi adevărat, frații mei, în vederea mântuirii noastre.

Biserica deține adevărul întreg lăsat de Mântuitorul Iisus Hristos, prin Evanghelia Sa, păstrat și oferit credincioșilor de Sfinții Părinți. Când auzim că se spune de Duminica Înfricoșatei Judecăți, înțelegem că este înfricoșată pentru cei ce au făcut rău în viață, pentru cei ce au nesocotit legea morală, pentru cei care au nesocotit

semenii; va fi înfricoșată pentru că Iisus Hristos este milostiv, iertător, iubitor de oameni, dar ca Judecător este și drept. La a doua venire, cum ne spune Evanghelia de astăzi, vine Dreptul Judecător și le va spune celor din dreapta Sa: "*Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii*" (Mat. 25, 34), iar celor din stânga Sa: "*Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolilor și îngerilor lui*" (Mat. 25, 41). Pentru ce rostește aceste cuvinte? Pentru că cei judecați și care au împlinit voia Mântuitorului vor fi în dreapta Sa, iar cei din stânga n-au împlinit Cuvântul Său.

Mântuitorul Hristos ne-a spus foarte lămurit ce trebuie să facem ca să fim de-a dreapta Sa, spre a auzi: "*Veniți, binecuvântații Tatălui Meu*"... "*Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine*" (Mat. 25, 34–36). Criteriul, frații mei, pentru ceea ce ne așteaptă pe toți la Înfricoșata Judecată este felul cum am slujit și am purtat grijă și am iubit cu fapta pe semenii noștri aflați în suferință. După cum auziți, nu este greu să împlinim cuvintele din Sfânta Evanghelie. Mulți dintre frații noștri creștini spun că este greu să ții postul, este greu să împlinești toate poruncile Bisericii, este greu să înțelegi învățătura Bisericii sau scrierile Sfinților Apostoli și rânduielile Sfinților Părinți. Dar iată cât de simplu este, cât de frumoasă și limpede poate să se desfășoare viața unui creștin. Biserica ne învață că iubirea de aproapele este egală cu iubirea și credința față de Însuși Dumnezeu. Și de aceea iubirea de aproapele trebuie să fie arătată prin fapte concrete față de aproapele nostru. Iar aceste îndatoriri nu ne obligă la cheltuieli sau contribuții bănești, mai ales în perioadele de sărăcie ale lumii. Cine poate merge la un penitenciar și spune un cuvânt de mângâiere unui deținut, acela face faptă foarte mare. Acela îl readuce pe acest om căzut în singurătatea celei temnițe la nădejde, la viață, la răbdare. Cine îngrijește de copii ai străzii, cine vizitează bolnavii, bătrânii, acela îl întrezărește în chipul desfigurat al acestor ființe – copii și frații noștri – chipul lui Hristos. Iată calea pentru a ajunge la Hristos. Dar dacă fiecare din noi, creștinii ortodocși din țara noastră, am fi stăpâniți de gândul că în fiecare dintre acești semeni aflați în suferință strălucește chipul blândului Iisus, nu vom mai trece indiferenți pe lângă copilul din stradă. Chipul de copil plâpând, nevinovat, dar fără adăpost, fără părinți, și cei din orfelinat sau cei din canalele subterane ale orașelor, ne așteaptă să-i ajutăm.

Am ajuns și noi, iubii mei, să suferim – ca pe o pedeapsă – această situație, deși poporul român a fost cunoscut în istoria sa ca fiind nobil sufletește, ospitalier și generos. Când cineva îi bătea românului la ușa sau la poarta sa și cerea să fie adăpostit noaptea, nici nu-l întreba cine este, de unde vine, ce credință are, ci îl primea și îl omenea. Ca frate de mănăstire la Neamț, prin anii 1928–1930, făceam drumul pe jos până la Botoșani și nu puteam să ajung în satul natal într-o singură zi, oricât de dimineață aș fi pornit, făcând drumul "*pe jos*", bineînțeles. De obicei, înoptam pe undeva, printr-un sat, nereușind să continui drumul noaptea. Am bătut la poarta unui sătean, mi-a deschis. Deși erau oameni săraci, totuși mi-au oferit o cameră numită "*casa cea mare*". Cei de la țară înțelegeți ce înseamnă, casa, odaia cea mare, în care se primeau numai oaspeții. Și m-au primit acolo, cu multă

dragoste, fără să mă întrebe cine sunt. Iată, aceasta este legea ospetiei, a omeniei, vedeți, un adevărat rai pământesc, nu acela pe care îl făgăduiesc cei ce adună bogății, bunuri provenite pe căi străine de spiritul Evangheliei. Acesta este raiul sufletelor noastre, ca ajutând și primind drumețul obosit și însetat, îl primim pe Hristos, ne simțim astfel întotdeauna în slujba Lui și înăuntrul Bisericii noastre Ortodoxe.

Biserica Ortodoxă continuă în lume, frații mei, să păstreze esența învățaturii, rânduielilor și vieții Sfinților Apostoli. Această Tradiție Apostolică o chivernisește ea până astăzi, deși Biserica Ortodoxă este numeric mai mică decât Biserica Romano-Catolică. Dar esența Bisericii noastre privind judecata cea de apoi este răspunsul care îl dăm cuvintelor lui Hristos din Sfânta Evanghelie pe care am ascultat-o astăzi: "*Că am flămânzit și Mi-ați dat să mănânc... și am însetat și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați primit, gol și M-ați îmbrăcat; bolnav, și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine*" (Mat. 25, 35-36). Iar la întrebarea: "*Doamne, când am făcut noi aceste fapte?*", Iisus le răspunde: "*Întrucât ați făcut unuia dintre acești foarte mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut*" (Mat. 25, 40). Iată cum Mântuitorul Iisus Hristos apreciază faptele de ajutorare, identificându-Se cu toți suferinzii din lume. Așa au învățat, au statornicit și au făcut și Sfinții Părinți. Așa au făcut ctitorii acestei biserici, închinată Sfântului Ierarh Spiridon, organizând în numele lui Așezăminte de ajutor ca *Spiridonia* din Iași, *Spiridonia* din Roman sau din București. Aceste așezăminte ajutau, construiau spitale pentru bătrâni, pentru săraci, pentru cei neputincioși. Aceasta este porunca Mântuitorului Iisus Hristos. Dar pentru noi cei de astăzi, deși nu avem proprietăți și capital, totuși putem să împlinim porunca Mântuitorului din Evanghelia de astăzi, mergând să mângâiem și să ne rugăm împreună cu acești frați prea mici ai lui Iisus.

În acest sens am făcut apel preoților, credincioșilor, profesorilor, elevilor și studenților teologi, ca fiecare parohie să organizeze vizitarea penitenciarelor, a spitalelor și căminelor de bătrâni. Am sfințit Capela din Penitenciarul Jilava și când am intrat în camerele tinerilor deținuți, m-a impresionat mult faptul că majoritatea dintre ei erau tineri. Ei așteaptă un cuvânt de încurajare, care valorează mai mult decât orice fel de dar.

Am sfătuit studenții și studentele de la Teologie, elevii de la Seminar, să meargă în orele lor de educație moral-religioasă preoțească, să viziteze, să stea de vorbă, acolo, în celulă, cu acei întemnițați tineri, pentru păcate mai grele sau mai ușoare, săvârșite cu voie sau fără voie. O prezență a unui tânăr teolog, nu mai spun a preoților, este mângâietoare. După cum știți, acum avem preoți slujitori la penitenciare. Este deci slujbă permanentă la care participă toți deținuții. Câți oare dintre noi pot răspunde cuvintelor rostite de Mântuitorul în Sfânta Evanghelie de astăzi? Cred că sunt mulți – chiar dacă nu-i știm – care împlinesc acest cuvânt. Sunt creștini și creștine, sunt și monahi chiar la noi în București care cercetează pe acești frați ai noștri. Sunt familii care au adoptat copii, care îi ajută pe cei săraci, care aduc mângâiere la cei din închisori.

Vedeți dar, că învățătura Mântuitorului Hristos, nu este teoretică, filozofică, cum vi se vorbește de atâtea ori la radio sau prin alte mijloace de informare, încât

nu se mai înțelege aproape nimic despre istoria religiilor, sau altceva: o amestecătură de istorie și de filozofie și de falsă sociologie fără Dumnezeu.

Învățătura Bisericii este atât de limpede și de atrăgătoare încât fiecare poate să o înțeleagă și, mai ales, să o împlinească. Vizitarea celor suferinzi se poate îndeplini fără să cheltuim ceva, dar atât de mult înseamnă o prezență la căpătâiul bolnavului, la orfelinat, căminele de bătrâni, la cei din închisori! Cine să-i cercezeze pe aceștia dacă nu noi, preoții și credincioșii Bisericii noastre? Înțelesul Evangheliei de astăzi este, așadar, foarte frumos, dătător de nădejde și aducător de bucurii sufletești.

După cum ne învață Biserica, pentru cel ce împlinește cuvântul lui Iisus, Judecata de apoi nu va fi înfricoșată. Cel ce Îl are pe Domnul Hristos în viața și faptele sale, vine la biserică, se spovedește și se împărtășește cu Trupul și Sângele Lui, acela va auzi la judecată chemarea Împăratului: "*Veniți binecuvântații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă*". Deci să ne străduim a ne pregăti de judecată prin această întâlnire cu frații prea mici ai lui Hristos din orfelinatele cu copii bolnavi, cu bătrânii, cu cei înștrăinați și părăsiți din penitenciare. Există bătrâni și bătrâne, care au avut rosturi în viață, au fost profesori, scriitori, acum însă ei ne așteaptă pe noi. Studenții noștri teologi, preoții cu credincioșii – și insist să fie prezenți cu o floare, o cântare, cu o lectură din viețile Sfinților, sau din Sfânta Evanghelie. Iată aceasta este calea și pregătirea noastră, acum când intrăm, peste o săptămână, în perioada cea frumoasă a postului mare, ca apoi să-L întâmpinăm pe Mântuitorul Iisus Hristos, ca pe triumfătorul morții și izvorul vieții veșnice.

Î.P.S. Leon este un tânăr mitropolit al Bisericii Ortodoxe din Finlanda, o Biserică dinamică, foarte vie; deși minoritară, totuși este Biserică națională, cu foarte frumoase activități misionare, cu parohii și mănăstiri, cu o Academie Teologică, cu credincioși râvnitori. Î.P.S. Mitropolit Leon este un apostol dinamic, alături de Prea Fericitul Ioan, Arhiepiscopul Ortodox al Finlandei, care este în același timp un mare teolog și prieten al Bisericii noastre. Pe când eram, acum 50 de ani, rector al Institutului Teologic Universitar, am avut la studii doi tineri ortodocși din Finlanda, unul s-a făcut preot, altul, fiu de preot, a devenit mare compozitor și muzician. Întâlnirile acestea între Biserici și între reprezentanții lor nu sunt întâmplătoare, ca și întâlnirile dintre noi, când în biserică și în familie, în mijlocul nostru este Hristos.

De aceea astăzi ne-am bucurat împreună că am slujit aici cu Î.P.S. Mitropolit Leon de Helsinki, mai ales că s-a întâmplat să fie și ziua sa onomastică. În calendar este ziua de pomenire a sfântului, scumpă pentru noi toți, episcop Leon papa Romei. Este mărturia că Biserica este una. De fapt avem împreună cu Biserica Romano-Catolică foarte multe sărbători comune. Vom prăznui, în aceeași duminică, anul acesta și Sfintele Paști.

În amintirea acestei slujiri îl rugăm pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Leon să primească semnul treptei sale arhieresti, engolpionul, lucrat artistic în Atelierele Institutului Biblic și de Misiune, obiect sfințit, purtător al mesajului nostru de dragoste și al evlaviei credincioșilor, nu numai din biserică Sfântul Spiridon, ci din

întreaga Patriarhie Ortodoxă Română. Să-l purtați cu sănătate, cu bucurie, la mulți și fericiți ani. Axios!

Binecuvântarea Domnului să fie cu voi cu toți, cu al Său Har și a Sa iubire de oameni, totdeauna, acum și pururi și în vecii vecilor. Amin".

Mulțumind Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române pentru darul primit și pentru privilegiul de a sluji împreună Sfânta Liturghie, Î.P.S. Leon de Helsinki a subliniat faptul că Biserica Ortodoxă Finlandeză, deși este o Biserică mică și tânără, este însă foarte activă și profund ecumenică, libertatea de a sluji în 10 limbi Sfânta Liturghie fiind una din mărturiile în acest sens.

Înaltul ierarh ortodox finlandez a dorit să împărtășească celor prezenți puternica impresie pe care i-a lăsat-o viața monahală și monumentele de arhitectură bisericască din Nordul Moldovei, foarte bunele relații pe care Biserica sa le are cu Biserica Ortodoxă Română și bucuria binecuvântării dumnezeiești că toată creștinătatea, în anul 2001, va sărbători Sfintele Paști la aceeași dată.

Î.P.S. Leon de Helsinki este mitropolitul unei Biserici Ortodoxe tinere, pentru că, în Finlanda, dreapta credință a pătruns relativ târziu, pe linia Kiev-Novgorod-Karelia (estul Finlandei), prima eparhie ortodoxă fiind înființată abia în anul 1800.

În anul 1917, când Finlanda a obținut independența, Biserica Ortodoxă Finlandeză a fost recunoscută ca Biserică națională de Stat, iar în 1921, Biserica Ortodoxă Rusă i-a recunoscut autonomia, din 1923 fiind sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol.

În prezent, Biserica Ortodoxă Finlandeză numără 60.000 de credincioși, ceea ce reprezintă 1,2 – 1,3% din totalul populației Finlandei, este organizată în 3 eparhii, majoritatea ortodocșilor finlandezi viețuind în Helsinki, după cum ne-a spus chiar Î.P.S. Mitropolit Leon.

Biserica Ortodoxă Finlandeză este Biserică de Stat, alături de Biserica Luterană – majoritară, celelalte fiind considerate Biserici libere, slujba fiind săvârșită în aproximativ 10 limbi.

La slujbele Bisericii Ortodoxe Finlandeze participă și aproximativ 450 de români cu cetățenie dublă, finlandeză și română, sau aflați în tranzit.

Pentru vizita Î.P.S. Mitropolit Leon de Helsinki, coliturghisitor în biserica *Sfântul Spiridon-Nou*, preoții acestui sfânt lăcaș au mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cât și cu osebire pentru cuvântul de învățătură rostit de Întâistătătorul Bisericii noastre întru creșterea duhovnicească și pregătirea sufletească a credincioșilor înainte de începerea Postului Mare al Sfințelor Paști.

Pr. VALENTIN FĂTU,
MARIAN D. MANOLACHE

COMEMORAREA PATRIARHULUI JUSTINIAN MARINA

În curgerea neostenită a vremii, s-au împlinit anul acesta, la 22 februarie, o sută de ani de la nașterea patriarhului de vie memorie Justinian Marina, cel de-al treilea patriarh al Bisericii noastre Ortodoxe Române, în fruntea căreia a stat aproape treizeci de ani (1948-1977).

Având în vedere excepționalele sale înfăptuiri bisericești, de ordin administrativ, organizatoric și legislativ, în vigoare până astăzi, promovarea relațiilor ecumenice și realizarea unității Bisericii noastre strămoșești, în condițiile sociale și politice ale vremii, și ținând seamă că este în spiritul tradiției și învățaturii noastre de a ne cinsti, după cuviință, părinții și înaintașii care au ilustrat cu vrednicie istoria noastră bisericească, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa de lucru din 4 octombrie 2000, a aprobat comemorarea Patriarhului Justinian Marina, cu prilejul aniversării centenarului nașterii sale, în luna februarie 2001, prin programe speciale pe plan central și local bisericesc.

Drept urmare, în ziua de miercuri, 21 februarie 2001, la orele 14.30, în Aula Palatului Patriarhiei, a avut loc o sesiune omagială comună a Sfântului Sinod și Adunării Naționale Bisericești consacrată aniversării centenarului nașterii Patriarhului Justinian Marina. La această sesiune au participat, pe lângă membrii Sfântului Sinod și ai Adunării Naționale Bisericești, consilieri de la Administrația Patriarhală și Centrul Eparhial București, profesori de la Facultatea de Teologie și seminariile teologice din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, protopopi, preoți, stareți de mănăstiri, călugări și călugărițe, studenți teologi și elevi seminariști, precum și personalități ale vieții culturale și publice românești.

În cadrul sesiunii omagiale, Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, care l-a cunoscut bine pe Patriarhul Justinian, fiindu-i colaborator apropiat, a evocat personalitatea acestui mare ierarh al Bisericii noastre într-o expunere sinceră și cuprinzătoare, adevărată mărturie vie, autentică, prin valoarea ei de document și izvor direct, oferind celor prezenți informații prețioase, unice în felul lor, care lămuresc și luminează multe momente mai puțin cunoscute ale vieții și lucrării celui de-al treilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În continuare, corala "Sfântul Andrei" a preoților din Capitală, formație vocală înființată de Patriarhul Justinian, a prezentat un concert de cântece religioase, sub conducerea dirijorului Valentin Gruiescu, conferențiar universitar la Academia de Muzică din București. A urmat, apoi, un film documentar, realizat de departamentul "Viața spirituală" al Televiziunii Române, cu imagini din timpul păstoririi Patriarhului Justinian și comentarii ale unor personalități ale vieții noastre culturale de astăzi, între care acad. Constantin Bălăceanu Stolnici, scriitorul Alexandru Paleologu, acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga și ziaristul Dan Ciachir.

A doua zi, joi, 22 februarie, în biserica Mănăstirii Radu Vodă din București, unde Patriarhul Justinian este înmormântat, în prezența unei numeroase asistențe de preoți și credincioși, între care și doamna Silvia Stoian, fiica celui comemorat, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de membrii Sfântului Sinod, a oficiat Sf. Liturghie și slujba parastasului de pomenire a marelui ierarh, după care a rostit o vibrantă cuvântare, cu mărturii emoționante din anii de lucrare, ca episcop-vicepatriarhal, alături de Patriarhul Justinian.

LA CENTENARUL NAȘTERII PATRIARHULUI JUSTINIAN*

"Scumpă este înaintea Domnului moartea
cuvioșilor Lui" (Ps. 115, 6)

Ziua de naștere, în general, este ziua binecuvântată de Dumnezeu, ziua aducătoare de lumină în familie și în lume, ziua care face ca zâmbetul pe buze și nădejdea de viitor să sporească nu numai în sânul familiei, al părinților, al fraților, dar și al localității, al țării și al neamului. Ziua de naștere este, deci momentul cel dumnezeiesc al apariției ființei umane pe lumea aceasta, arătarea slavei lui Dumnezeu spre binele familiei, semenilor și al lumii.

Arătându-și recunoștința sa, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rânduit ca ziua de astăzi, 22 februarie, ziua venirii pe lume a celui de al treilea patriarh al Bisericii noastre, Justinian Marina, să fie sărbătorită în mod deosebit cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la nașterea sa. După o viață zbuciumată de 76 de ani, vrednicul de pomenire Patriarhul Justinian a trecut pragul acestei vieți doborât de suferința suportată cu mult curaj o bună bucată de vreme. Dar a trecut pragul acestei vieți încărcat, de asemenea, și de înfăptuiri de mare valoare, datorate strădaniilor și eforturilor sale, pentru slava Bisericii și pentru binele semenilor săi.

În viața noastră bisericească, dar îndeosebi pentru cei ce îmbrățișează viața monahală, cuvântul Mântuitorului Hristos este edificator: "Nu este nimeni care să-și fi lăsat casă sau frați sau surori sau mamă sau tată sau copii sau țarine pentru Mine și pentru Evanghelic și să nu primească însutit – acum, în vremea aceasta de prigoniri – case și frați și surori și mame și copii și țarine; iar în veacul ce va să vină, viață veșnică" (Marcu 10, 29–30). Mântuitorul Hristos le dăruiește toate cele la care ei au renunțat, de care s-au lipsit pentru o vreme. Acest mare patriarh al nostru, deși a fost ales din rândul preoțimii binecuvântătoare, din stare de preot de mir, vădov prin decesul soției și cu un fiu și o fiică, totuși din clipa îmbrăcării cinului monahal, pentru a păși în slujirea arhierescă la care marele cărturar și mitropolit al Moldovei, Irineu Mihălcescu, l-a chemat și l-a cerut Sfântului Sinod cu multă stăruință, ca episcop-vicar, din clipa aceea spun, s-a dăruit în întregime Bisericii, lui Hristos. Întreaga sa strădanie, așadar, atât ca episcop-vicar la Mitropolia Moldovei și ca mitropolit al Moldovei, cât și ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, a depus-o total în slujirea credincioșilor, a clerului și a neamului nostru românesc. Iată, iubiți frați în Domnul, cât de minunat s-au împlinit cuvintele acestora ale Mântuitorului Hristos.

Curgerea cea neîncetată a timpului însumează astăzi o sută de ani de la nașterea sa. Cu toate că Bunul Dumnezeu l-a înzestrat cu o vigoare deosebită, moștenită dintr-o viață vigoasă de olteni vâlceni, adâncită adânc în istorie, totuși jugul Bisericii cu cerințele și cu slujirile fiilor ei, cu frământările știute de el și de Dumnezeu, i-au zdruncinat sănătatea și i-au împușinat rezistența vasului de lut, încă din anii când nu s-ar fi justificat această șubrezire. Și-a dăruit însă Bisericii,

---

* Cuvânt rostit la slujba de pomenire a Patriarhului Justinian Marina oficiată cu prilejul Centenarului nașterii sale, Mănăstirea Radu Vodă, 22 februarie 2001.

viața proprie, nu numai munca, gândirea și suferința sa. Copiii Bisericii și ai neamului nostru au devenit copiii lui. Zecile de mii de orfani rămași din cel de-al doilea război mondial, care a pustiit cu osebire plaiurile Moldovei, de el au fost ocrotiți cu ajutorul mănăstirilor și preoților, încât a fost numit "Părintele orfanilor". Tinerii seminariști și teologi au fost ajutați nu numai prin crearea unor condiții de învățământ excepționale, cu clădiri și spații pentru biblioteci, dar și printr-o pregătire deosebită teologică și practică, însoțită de slujbe, predici și cateheze, la care personal participa și intervenea atunci când se cerea.

În general, toți cei ce se apropiau de dânsul din cealaltă latură a vieții sociale, tineri mai ales, pentru ajutor, înțelegere și intervenții pe lângă autorități, erau primiți și mângâiați după posibilități. Și nimeni n-a plecat vreodată din fața arhiepiscopului Justinian fără mângâiere, fără un cuvânt de învățătură, fără îmbărbătare, într-o lume atât de frământată din anii săi de slujire a Bisericii. Cum bine știm, a purtat jugul lui Hristos, al Bisericii Lui, din anii 1945 până în 1977; cei mai grei din istoria noastră. Dar niciodată n-a rostit vreun cuvânt de supărare sau vreun cuvânt care să jignească cumva pe cineva, ci totdeauna se afla cu gândul și nădejdea la Dumnezeu, cu gândul la făgăduința pe care a rostit-o în fața duhovnicului la călugărie și apoi la arhierie. Le-a îndeplinit pe toate cu dragoste, sârguință și cu statornicie.

De aceea au izvorât, an de an, atâtea inițiative și atâtea împliniri în Biserica noastră. Era evident că toate cele împlinite, în toate laturile cerințelor bisericesti, cu eforturi pentru înlăturarea piedicilor puse în cale permanente, tocmai această adevărată luptă și biruință îi alimenta alte și alte inițiative.

Roadele vieții sale, ale muncii sale, ale întregii sale lucrări arhieresti, care a încununat-o pe cea preoțească, de dinainte, încă se văd și astăzi; și se văd chiar și mai bine. Mugurii vieții noastre românești și bisericesti, care sunt copiii, tinerii de astăzi, elevii seminarului de aici și ai celor 40 de seminari din țară, studenții celor 15 facultăți de teologie, fac parte din vistieria preocupărilor din acei ani, sunt rodul grijii, al gândirii și al râvnii sfinte a Patriarhului Justinian. Codul legislativ al Bisericii noastre, de pildă, pe care-l avem și acum, a constituit baza administrativă și canonică pe care Patriarhul Justinian a construit edificiul văzut și pe cel spiritual al Bisericii noastre, pe care îl folosim și acum, cu eliminarea amestecului din afară și introducerea unor prevederi legale de actualitate. Dacă le-am înmulți prin aceste întâlniri pastorale prevăzute în colecția de legiuiri bisericesti, atunci și credincioșii noștri și preoțimea, de asemenea, ar depune râvnă sporită în jurul bisericilor parohiale, al mănăstirilor, și ar arăta mai multă grijă pentru înmulțirea strădaniilor filantropice pentru orfeline, spitale, cămine. Prin grija ierarhilor, peste tot în țară se găsesc asemenea candelile luminoase care transmit lumina cugetului și a gândirii patriarhului nostru Justinian.

Niciodată nu se va putea scrie sau vorbi îndeajuns despre personalitatea acestui mare patriarh din istoria noastră bisericescă contemporană. Iată, ne găsim astăzi în biserică aceasta voievodală, unde el ne-a adunat, prin rânduirea sa proprie, ca sfințitul său trup să fie deus aici. Și-a pregătit locașul de veci în detaliu, începând de la dimensiunile cripei și podoabele tradiționale bisericesti, și până la icoanele zugrăvite de părintele arhimandrit Sofian. Chipul său străjuiește mereu pe această

colină, vis-a-vis de Dealul Patriarhiei, mormântul său asigurând acesteia trăinicie și neprihănire. Este un caz deosebit de semnificativ și pilduitor, confirmând și prin aceasta cât de mult și-a iubit Biserica și pe fii ei. Patriarhul și părintele Justinian ne-a adunat aici și astăzi, iubiți frați și surori în Domnul, și ne va aduna mereu, la fiecare soroc legat de vrednicia sa. Dar și în fiecare clipă, prin statutul de mănăstire pe care l-a dat acestei biserici, și prin așezarea în jurul ei a seminarului teologic și a școlii de cântăreți, ca sufletul lui să se bucure de cântările tinerilor. Zilnic, aici, sfintele rugăciuni de la Liturghie se înalță către Bunul Dumnezeu, ca jertfă cu bună mireasmă, și numele său nu lipsește să fie pomenit, ca și al celor din familia sa care l-a dăruit Bisericii noastre strămoșești. Este o roadă, iarăși, a credinței sale, vie și dinamică, de care a fost stăpânit toată viața și care lucrează și dincolo de pragul acestei vieți.

Așadar, ne-am adunat aici de ziua nașterii sale spre a ne ruga și a ne mărturisi recunoștința și a ne înprospăta râvna în slujirea Bisericii, după pilda și râvna Patriarhului Justinian. Deși se afla în chingile dictaturii, el l-a înfrânt, prin voința și iscusința sa sfântă de a da viață și prioritate, mai întâi, lucrării dumnezeiești și apoi celei omenești. Ne este tuturor, ca și ceilalți mari patriarhi ai noștri, pildă pentru ceea ce se cuvine să gândim și să împlinim noi toți, fiii săi. Arhieria, înainte de toate, este nesfârșita iubire față de Dumnezeu, față de semeni și slujirea Bisericii până la jertfă. Este lepădarea de sine pentru iubirea lui Hristos și a Bisericii Lui, și păstrarea cu sfințenie a comuniunii, a sfintei comuniuni, așa cum scria adormitul în Domnul în testamentul său, că rămâne după el o Biserică unită în comuniunea sfântă a slujirii lui Hristos și a valorii Lui, împărtășite lumii prin scris. În Sfântul Sinod erau ierarhi venerabili, ierarhi mari în cuvânt și în faptă. În multe și dificilele probleme ce trebuiau rezolvate, se exprimau opinii diferite, dar în problemele ființei Bisericii, toți aveau un cuget și un cuvânt, arătând autorităților unitatea Bisericii, imprimând secularului veșnicia învățaturii Mântuitorului Hristos, Capul Bisericii. Astfel, și Biserica a rămas și și-a rânduit cadrul ei de lucrare bisericească din care ne adăpăm și noi cei de astăzi.

Ziua aceasta ni-l readuce nu numai cu lucrarea sa, dar ni-l readuce și cu chipul său, cu neastâmpărul său, cu râvna sa, care nu știm cât răgaz îi îngăduia pentru a da odihnă genelor, în cele 24 de ore ale zilei. A luminat și a radiat ca o lumânare toată viața sa și s-a stins atunci când vasul său cel de lut n-a mai putut rezista. Dar strălucirea sufletului și a lucrării a rămas, și ea ne adună aici, astăzi. Să-l avem în gândul și în lucrarea noastră întotdeauna, cu dăruirea sa pentru Biserică și pentru semeni, pentru țară și pentru neamul nostru românesc.

Astăzi, am retrăit, oarecum, bucuria zilei nașterii, nădejdea cu care vine cineva pe lume. Și când ne gândim cu ce zestre a venit pe lume Patriarhul Justinian, înțelegem ce însemnătate are ziua de naștere în viața unui om. De aceea, adresăm cuvinte de mângâiere fiicei sale, doamnei Silvia Stoian, ca această zi, când părintele său se află printre noi în chip nevăzut, să-i aducă în suflet pace, liniște și sănătate deplină. Și noi, împreună, suntem siguri că acolo unde se află, se bucură de lucrările noastre, se bucură mai ales atunci când vede coroana arhierască în jurul altarului și în jurul Bisericii noastre, așa cum am fost astăzi, ierarhi, profesori, preoți, sftinici, credincioși, tineretul de aici, care este simbolul tineretului țării

întregi. Suntem încredințați că, de acolo, de unde se află, din preajma Prea Sfintei Treimi, din lumina cea neînserată ne dăruiește tuturor permanent încredere, satornicie, iubire și nădejde.

Cu această nădejde l-am pomenit astăzi și ieri, și alaltăieri și îl vom pomeni anul acesta până la sfârșit, în școlile teologice, în parohiile și eparhiile noastre, ca să avem apa cea vie de înprospătare a lucrării noastre pastorale, misionare și sociale.

Dumnezeu să-l așeze în ceata dreptilor și a aleșilor Săi și a neamului nostru! Veșnica lui pomenire adusă!"

Potrivit celor stabilite de Sfântul Sinod, în ziua de duminică, 25 februarie, în toate bisericile și mănăstirile din cuprinsul Patriarhiei Române, după Sf. Liturghie, s-a oficiat o slujbă de pomenire pentru Patriarhul Justinian, urmată de evocarea vieții și activității sale.

Totodată, personalitatea Patriarhului Justinian a fost omagiată și în cadrul facultăților și seminariilor de teologie din țară, prin slujbe de pomenire și programe culturale, îndeosebi simpozioane și sesiuni științifice, urmate de concerte de muzică și poezie religioasă, cu participarea cadrelor didactice, și a studenților teologi și a elevilor seminariști. De asemenea, s-au publicat studii și articole în presa bisericească centrală și locală, iar ierarhi și preoți ai Bisericii noastre au evocat la posturile naționale și regionale de radio și televiziune aspecte ale vieții și lucrării Patriarhului Justinian închinată Bisericii strămoșești și neamului românesc.

Menționăm în acest cadru că, drept recunoaștere a contribuției imense a Patriarhului Justinian Marina la reorganizarea și dezvoltarea învățământului teologic românesc, ale cărui roade se fac simțite și astăzi, la propunerea Consiliului profesoral al Facultății de teologie din București, aprobată de Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 21 februarie 2001, a hotărât ca Facultatea de teologie din București să poarte numele de "Patriarhul Justinian".

Ar mai fi de adăugat că, cu prilejul aniversării centenarului nașterii celui de-al treilea patriarh al Bisericii noastre și unul din cei mai vrednici de cinstire ierarhi care au ilustrat viața și lucrarea Bisericii Ortodoxe Române în ultimul secol al celui de-al doilea mileniu, s-a emis o medalie comemorativă, executată la Monețaria Statului, având pe avers chipul Patriarhului Justinian, cu inscripția: "Patriarhul Justinian Marina – 100 de ani de la naștere (1901-2001)", iar pe revers Stema Patriarhiei Române, cu inscripția: "Biserica Ortodoxă Română – 2001". De asemenea, Arhiepiscopia Bucureștilor a tipărit 1.500 ilustrate, format carte poștală, cu chipul Patriarhului Justinian.

Toate aceste manifestări omagiale au constituit un binevenit prilej pentru clerul și credincioșii Bisericii noastre de aducere aminte și de cinstire a marelui și vrednicului patriarh Justinian Marina, care a păstorit Biserica Ortodoxă Română în condițiile grele ale regimului totalitar, și cine știe dacă nu cumva Dumnezeu, într-o bună zi, ne va descoperi că el a trăit și a murit ca un martir!

GHEORGHE VASILESCU

PATRIARHUL JUSTINIAN MARINA - MODEL DE CONȘTIINȚĂ ȘI SLUJIRE SACERDOTALĂ

LA ÎMPLINIREA A 100 DE ANI DE LA NAȘTEREA SA

Comemorarea unui veac de la nașterea marelui și inegalabilului patriarh Justinian Marina, la 22 februarie 2001, constituie un pios dar și fericit moment pentru a ne readuce în mințile și în inimile noastre, ale celor care am avut fericirea și privilegiul de a ne forma pentru misiunea slujirii Bisericii, în vremea patriarhatului său, figura sa plină de demnitate și autoritate hieratică, dar inundată și înfrumusețată de dragostea și înțelegerea sa părintească, precum și faptele și realizările sale în viața Bisericii Ortodoxe Române, care îl situează în galeria marilor ierarhi ai acestei vechi și venerabile instituții.

Grija și hotărârea Sfântului Sinod de a închina anul 2001 comemorării celui mai mare dintre patriarhii Bisericii Ortodoxe Române au fost expresia recunoștinței pe care ierarhii, clerul și credincioșii ortodocși români o poartă celui neîntrecut în realizările sale în viața bisericească, ale căror urmări se fac simțite din plin până în vremea noastră.

Căci, dacă astăzi avem o Biserică puternică și înfloritoare, cu o autentică viață duhovnicească, cu o rafinată și substanțială teologie, cu o organizare și legislație solidă, cu o autentică trăire monahală, cu vocații înmulțite pentru slujirea pastorală sau mănăstirească, cu conștiință și rodnică angajare în apostolatul social, datorăm toate acestea spiritului organizatoric, geniului pastoral și administrativ, ca și orientările sănătoase și realiste pe care vrednicul de pomenire, patriarhul Justinian Marina, în fruntea Sfântului Sinod de atunci, le-a imprimat Bisericii Ortodoxe Române.

Cine l-a cunoscut, l-a văzut, a stat de vorbă cu el și s-a bucurat de grija și ocrotirea sa părintească nu poate uita niciodată privirea lui vie și scrupuloasă, ochii săi negri care îți dădeau impresia că te citesc până în străfundurile gândurilor tale, ca laserul, dar și zâmbetul său, râsul acela sănătos și natural, molipsitor și încurajator de părinte adevărat, lumina sufletește de dragostea pentru copiii și fiii săi duhovnicești.

Despre acest patriarh providențial, chemat de Dumnezeu, să conducă destinele Bisericii Ortodoxe Române într-o perioadă din cele mai grele și mai dure din istoria poporului român, s-a scris mult¹ și se va mai scrie, pe măsură ce timpul va da un nou și tot mai bogat sens și valoare operei sale fără egal în istoria Bisericii noastre, cu atât mai mult cu cât contextul istoric și politic în care a activat nu a fost favorabil unei desfășurări normale a vieții bisericești. Cu cât va trece timpul, cu atât statura sa va crește, iar faptele și realizările sale, apreciate la justa lor valoare și ținând cont de contextul în care au fost realizate, îi vor situa chipul tot mai important pe soclul zidit din aceste inegalabile înfăptuiri.

---

1. În această privință, vezi numerele revistelor teologice "*Biserica Ortodoxă Română*", "*Studii Teologice*" și "*Orthodoxia*", din anii 1958 și mai ales 1968, care abundă de studii și articole omagiale ce înfățișează toate laturile activității sale ca patriarh, ca și revista "*Glasul Bisericii*", pe anul 1977, nr. 4, care este închinat în întregime momentului trecerii lui la cele veșnice și prezentării unor laturi ale vieții și activității lui.

Despre patriarhul Justinian Marina nu putem să vorbim fără să amintim de marea operă legislativă bisericească care statuează cadrul legal de desfășurare a activității bisericești, în spiritul tradiției și al canoanelor, reorganizarea învățământului teologic mediu și universitar, expulzat din sistemul de stat, și adaptarea lui la condițiile impuse de puterea comunistă, pentru a continua formarea slujitorilor bisericești, dezvoltarea activității publicistice teologice prin editarea și tipărirea de noi reviste și cărți de teologie și de cult, de înalt nivel, reorganizarea monahismului românesc, în ciuda încercării de desființare a lui, prin decrete de stat, canonizarea primilor sfinți români, orientarea clerului spre slujirea socială a credincioșilor, concretizată în "apostolatul social", încurajarea și cultivarea înțelegerii dintre cultele din România, prin ecumenismul practic local, ca și dezvoltarea relațiilor cu celelalte Biserici și culte sau confesiuni creștine, în cadrul mișcării ecumenice, reorganizarea tipografiei și atelierelor pentru obiectele bisericești, buna gospodărire a bunurilor bisericești, disciplina clerului, crearea casei de pensii a Bisericii Ortodoxe Române, înființarea caselor de odihnă și de sanatorii ca și de azile pentru bătrâni, restaurarea monumentelor noastre bisericești, mănăstiri și biserici parohiale, organizarea diasporei ortodoxe române, păstrarea unității Bisericii Ortodoxe Române și a Sfântului Sinod și altele².

Toate aceste realizări de excepție din activitatea patriarhului Justinian, se datorează calităților sale înnăscute și dobândite, de om inteligent, dotat cu simț practic, cu simțul valorilor, experienței sale îndelungate de învățător, preot, profesor, ierarh, ca și conjuncturilor favorabile de care s-a bucurat, dar mai ales concepției sale sănătoase și corecte despre preoție și conștiința slujirii sacerdotale. Pentru patriarhul Justinian, preoția și slujirea sacerdotală în general, trăită până la suprema demnitate de Întâistătător al unei Biserici Ortodoxe autocefale, nu a însemnat nicidecum și nicidecum carieră sau dorință de înălțare, ci chemare spre slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor. Lucrul acesta este foarte important, pentru că, de felul în care înțelegem preoția sau slujirea sacerdotală și de concepția pe care o avem despre misiunea preoțească, depinde modul în care ne vom îndeplini această chemare și tot ce vom realiza în viața și activitatea noastră pastorală, Patriarhul Justinian Marina a avut o puternică și vie conștiință a chemării și slujirii sale sacerdotale despre care a vorbit mereu cu admirație și cu respect, evidențiind sublimitatea și responsabilitatea misiunii preoțești.

De aceea, în cele ce urmează ne vom referi la acest aspect al vieții sale³, încărcat de atâtea daruri și realizări, toate privite prin prisma acestei chemări și, izvorâte din acest tezaur sufletesc care a constituit o sursă inepuizabilă de idei, forță și căi de înfăptuire a lor, adică acea conștiință a puterii harului dumnezeiesc primit prin Taina Sfintei Hirotonii. Pentru patriarhul Justinian cred că au fost mai vii ca oricare altele, cuvintele Sfântului Apostol Pavel care spun: "*Pot toate în Hristos, Cel care mă întărește*" (Filipeni IV, 13). El a fost și a rămas înainte de toate slujitor al lui Dumnezeu și în același timp, slujitor al oamenilor. Sunt cele

2. Vezi revista "*Biserica Ortodoxă Română*", LXXVI/1958, nr. 5-6 și "*Glasul Bisericii*", XXXVI/1977, nr. 4.

3. Despre această problemă, vezi mai ales Pr. Prof. Ene Braniște, *Preotul și preoția creștină în gândirea și trăirea Prea Fericitului Patriarh Justinian*, în "B.O.R.", LXXVI/1958, nr. 5-6, p. 443-464.

două coordonate care au marcat viața sa și au încărcat-o de neîntrecute realizări. De aceea, fie că este vorba de preotul de rând, începând de la cel mai modest slujitor al altarului de la o biserică de țară și până la cel mai însemnat ostenitor în tainele teologiei sau în administrația bisericească, fie că se referă la slujirea arhierescă, de la arhierul vicar și până la demnitatea de patriarh, toți îndeplinim o chemare și o misiune care nu vine de la oameni, ci de la Dumnezeu. Slujirea preoțească și cea arhierescă este de la Dumnezeu. "Să vă respectați preoții ca trimișii lui Dumnezeu, de la care Dumnezeu va cere soțoteală de sufletul fiecăruia"⁴, era cuvântul de îndemn al său către credincioșii pe care îi păstorise în Băbeni. Dacă slujirea sacerdotală vine de la Dumnezeu, ea implică sau aduce după sine o mare responsabilitate. A primi harul preoției înseamnă a te învrednici de ceva din cele mai sublime și mai demne slujiri. Sublimitatea și demnitatea slujirii lui Hristos au fost idei care l-au călăuzit permanent și de care s-a entuziasmat și a vorbit mereu frumos, fiindcă simțea și trăia cu adevărat sacerdoțiul creștin. "Nu poate fi vrednicie mai înaltă pe pământ decât aceea de a sluji lui Dumnezeu ca preot. Și dacă pentru religia tuturor timpurilor preoția a jucat un rol esențial și decisiv, credința noastră nici nu poate fi concepută fără preoția creștină, instituție divină creată prin harul lui Iisus Hristos, căci fără ea nu poate exista nici propovăduire infailibilă a cuvântului dumnezeiesc, nici săvârșirea dumnezeieștii Euharistii și a celorlalte Sfinte Taine, nici conducere a comunității creștine în Duhul Sfânt pe calea mântuirii. Preoția creștină vine din preoția lui Iisus Hristos, ea este prelungirea și perpetuarea misiunii Sfinților Apostoli în lume, este un mandat încredințat de Mântuitorul slujitorilor Săi din toate timpurile. Mai mult, preoția este într-un fel continuarea de către oameni a slujirii lui Hristos Însuși, pentru mântuirea lumii. Modelul desăvârșit al preotului creștin este Iisus Hristos Însuși, preot în veac după rânduiala lui Melchisedec, care a unit în ființa Sa divină-omenească o întreită demnitate: profetică, arhierescă și împărătească. *Ca profet*, El a descoperit oamenilor pe Dumnezeu și i-a învățat doctrina adevărului: "Nimeni n-a vorbit vreodată ca Omul acesta, care avea cuvintele vieții veșnice". *Ca arhieru*, El s-a jertfit pentru păcatele oamenilor, pătimind și murind pe Crucea de pe Golgota. El este Arhierul etern, care a împăcat pe Dumnezeu cu omul, pe Ziditor cu creatura Sa. *Ca împărat*, El este întemeietorul unei împărății noi, nepieritoare, stăpânind și conducând Biserica: una, sfântă, sobornicească și apostolească. Preoția este condiția existenței Bisericii, stâlpul și puterea ei.

Cunoscând toate acestea, nimeni nu mai poate rămâne nedumerit când aude rostindu-se: "Dintre toate vredniciile omenești, cea mai înaltă este aceea de a sluji lui Dumnezeu ca preot"⁵.

Este concentrată aici toată învățătura Bisericii despre preoție și rolul acesteia în viața credincioșilor, despre demnitatea, înălțimea și responsabilitatea ei și condiție a existenței instituției Bisericii însăși.

Subliniind responsabilitatea preoției și a slujirii sacerdotale în general, patriarhul Justinian arată această misiune în care slujitorul trebuie să se gândească la

4. † Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Apostolat social, vol. V, *Pilde și îndemnuri în lupta pentru pace*, București, 1952, p. 36.

5. *Apostolat Social*, vol. V, p. 244-247.

mântuirea credincioșilor. Slujirea lui Dumnezeu este, în concepția sa, slujirea oamenilor. Ea constituie scopul sau menirea preoției. Iată cât de precis și de realist fixează rostul și finalitatea lucrării preoțești în mijlocul credincioșilor: "Acolo unde este înđoială, eu să semăn credință! Acolo unde este întristare, eu să semăn bucurie! Acolo unde este disperare, eu să semăn nădejde! Acolo unde este ceartă, eu să semăn pace! Acolo unde este ură, eu să semăn iubire! Acolo unde este întuneric, eu să semăn lumină!"⁶.

Toate acestea au fost nu numai obiective pe care tânărul arhieru le fixa la hirononia sa în această treaptă, ci au fost jaloane care i-au dirigit toată activitatea, devenind realități concrete în viața sa.

Fiecare dintre cei care i-au cunoscut viața și activitatea, îl recunoaște pe vrednicul patriarh în fiecare din aceste făgăduințe pe care le făcea și care au constituit realizări de care s-a împodobit. Nici una dintre ele nu a rămas neîndeplinită.

Pentru a îndeplini lucruri atât de minunate și de necesare în același timp în slujirea sacerdotală, cel care vrea să devină slujitor al lui Dumnezeu trebuie să simtă chemare sau vocație pentru o asemenea slujire. Patriarhul Justinian a fost un om cu aleasă și certă vocație pentru preoție și de aceea a putut vorbi atât de frumos și convingător despre ea: "Preoția este o chemare de la Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel spune despre sarcinile preoției că ele nu se iau de la sine, ci prin chemare. Mulți tineri urmează cursurile noastre, dar nu toți vor putea primi preoția, din lipsă de chemare"⁷. Vorbind tinerilor teologi despre vocație, spre a-i conștientiza despre importanța ei în viața preotului, patriarhul Justinian trasează, ca într-un manual de pastorală, semnele adevăratei vocații: "Este știut de toți că nu orice tânăr, cu orice aptitudini, e potrivit pentru preoție. Pentru preoție se cer în primul rând unele calități înnăscute din care nu trebuie să lipsească: cucernicia, altruismul, iubirea aproapelui, stăpânirea de sine, smerenia, decență în vorbă și fapte, noblețea, generozitatea. Tânărul orgolios, pismăreț, gâlcevitor, necumpătat, leneș, vicios, lipsit de demnitate, mincinos, gata de răzvrătire sau de răzbunare, nu are chemare pentru preoție, chiar dacă ar avea cele mai remarcabile daruri intelectuale».

Tinerii cu chemare de sus aduc din familie simțăminte alese, ca: frica de Dumnezeu, iubirea de părinți și un cult discret pentru învățătorul și profesorul neuitat, pentru prietenul sincer, distins prin calități morale, râvnă în cercetarea cuvântului dumnezeiesc al Sfintei Scripturi și lectura oricăror lucrări în legătură cu idealul ce arde în sufletul lui pentru preoție și identificarea cu ucenicii lui Hristos. Un tânăr cu chemare de sus crede în fiecare clipă cuvintele Mântuitorului: "*Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât, văzând ei faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru, Cel din ceruri*" (Matei V, 16) și, trăind în toată virtutea, împlinește îndemnul Sfântului Apostol Pavel care zice: "*Ori de bem, ori de mâncăm, ori altceva de facem, toate spre mărirea lui Dumnezeu să le facem*" (I Cor. X, 31)⁸.

6. Ibidem, vol. III, *Pilde și îndemnuri pentru cler*, Ediția a II-a, București, 1949, p. 79.

7. Ibidem, vol. V, p. 139.

8. Text publicat în "B.O.R.", LXXII/1954, nr. 11-12, p. 1280.

Dar vocația, cu predispozițiile sale înnăscute, care se cultivă și se formează pe parcursul vieții, trebuie dublată și de o solidă și multilaterală cultură pentru ca un slujitor bisericesc să-și îndeplinească la modul ideal misiunea sa. În nenumărate rânduri, patriarhul Justinian a vorbit despre această necesitate vitală a preotului, care trebuie să fie "lumina lumii și sarea pământului" (Matei V, 16). "Precum au învățat la vremea lor preoții creștini din epoca patristică, tot așa preoții zilelor noastre trebuie să stăpânească, desăvârșit cunoștințele meșteșugului lor teologic și să aibă o orientare din cele mai bogate în toate domeniile de activitate filosofică și realist-științifică. Preotul va învăța norodul prin predică și cateheză. El se va folosi de aceste două instrumente didactice în cadrul oricărui serviciu liturgic. O cere aceasta tradiția de două ori milenară a creștinismului, o cere timpul actual pe care-l străbatem, căci credința trebuie slujită de luminile rațiunii, iar balastul de superstiții, care s-a ținut în jurul fenomenului religios autentic, trebuie înlăturat cu toată vigoarea"⁹. Îndeosebi, patriarhul Justinian accentua necesitatea studierii și cunoașterii Sfintei Scripturi, fără de care "nu poți fi preot cu adevărat", dar și studiul celorlalte discipline teologice este foarte important căci toate acestea "trebuie aprofundate pentru a întări credința voastră, ca să o puteți apoi propovădui și altora. Cine nu e pătruns de credință, nu va putea convinge pe altul de puterea credinței"¹⁰.

Credința în Dumnezeu și iubirea de Dumnezeu și aproapele sunt mereu amintite în scrierile și în vorbirea sa, în virtuți fundamentale ale fiecărui slujitor al Bisericii. Iubirea de semeni trebuie să meargă până la sacrificiu. Conștient permanent de responsabilitatea pe care o avea în formarea slujitorilor altarelor, patriarhul Justinian afirma cu fermitate: "Cei interesați, profesioniștii, carieriştii sau indolenții nu au ce căuta în rândurile preoțimii. Așemenea model de a gândi și a întrupe slujirea preoțească îi face nevredești să mai rămână în cler"¹¹. Din conștiința acestei responsabilități, a izvorât grija sa deosebită pentru reorganizarea învățământului teologic seminarial și universitar al cărui ctitor poate fi considerat cu adevărat.

Pe lângă vocație și cultură, care constituie condiții de bază ale unei slujiri sacerdotale autentice, curăția vieții morale, întregeste chipul adevăratului slujitor. Fără aceasta, slujirea preoțească nu poate fi concepută.

Ea este cerută de două dintre responsabilitățile esențiale ale slujirii: calitatea de slujitor sau săvârșitor al celor sfinte, și mai ales al Sfintei Liturghii și cea de îndrumător al vieții credincioșilor. În această privință, patriarhul Justinian se pronunță cu multă claritate: "Credincioșii au ținut întotdeauna să primească Sfintele Taine din mâini curate. Sfântul Simeon Noul Teolog descrie astfel chipul adevăratului preot: Mai întâi de toate, el trebuie să fie curat nu numai truște ci și sufletește; să nu fie părtaș la nici un păcat. Atunci când se află în fața Sfintei Mese, preotul trebuie să privească cu mintea, prin Sfintele Daruri, însăși Dum-

9. *Cuvânt la împlinirea a 30 de ani în slujirea Bisericii*, 14 octombrie 1954, în *Apostolat Social*, vol. V, p. 282.

10. *Apostolat Social*, vol. V, p. 40.

11. *Cuvântare ținută preoților capitalei în ziua de Paști a anului 1954*, în "B.O.R.", LXXIV/1956, nr. 5, p. 457.

nezeirea. Numai așa, cu cugetul treaz și cu îndrăznire, va putea înălța rugile sale de preot către Dumnezeu, pentru păstoriții săi duhovnicești, încredințați lui"¹².

Cât privește calitatea de îndrumător al vieții morale a credincioșilor, de învățător și model al virtuții, preotul trebuie să fie model prin viața lui și a familiei pentru a-și asigura succesul pastoral. "Mulțimile credincioșilor, spune patriarhul Justinian, au o sensibilitate foarte ascuțită când este vorba să aprecieze și să pună în cumpăna dreptei judecări persoana morală a preotului. Acestea cer de la preot un stil de viață fără pată, fără umbre și alunecări, o înveșmântare luminoasă în virtute, în înțelepciune și în dragoste"¹³.

Acest model de viață enunțat în scrisul și gândirea patriarhului Justinian, cere o concordanță strânsă între predică și viața preotului, cuvântul și fapta lui: "Prin nimic altceva nu putem dovedi credincioșilor noștri adevărul credinței pe care o propovăduim decât prin fapte concrete... Credincioșii așteaptă de la preot o trăire cu adevărat creștină, doresc să vadă în preotul lor întruparea adevăratei vieți evanghelice"¹⁴.

Dar, în strădania lui de a deosebi prin fapte morale predica sa, preotul trebuie să aibă alături de el și familia, soția și copiii. Aceștia sunt chemați ca prin viața și comportarea lor, să fie dovada unei adevărate viețuiri și un imbold și ajutor prețios în efortul lui de a ridica nivelul religios-moral al păstoriților, stavila împotriva atacurilor... și temelii a păstrării credincioșilor în staulul Bisericii Ortodoxe. Viața morală exemplară din familia preotului zidește și întărește pe cea a credincioșilor și, dimpotrivă, dacă ea este șubredă, distruge, dezamăgește și dezorientează pe cea a păstoriților. În această privință, patriarhul Justinian spune răspicat: "Credincioșii noștri privesc cu multă atenție spre pilda vieții din familia preotului. Preoții noștri trebuie să fie atenți asupra vieții pe care o ducе întreaga lui familie, care trebuie să fie o pildă vie de trăire evanghelică. Prin pilda aceasta, învățătura și predica prind complet sufletele credincioșilor"¹⁵. "Soția și copiii preotului vor trebui să fie alături de el, în toate curatele lui străduințe pentru întruparea adevăratei slujiri jertfelnice a sfintei sale misiuni. Fără răsunet în conștiințele credincioșilor vor rămâne cele mai bine studiate predici și cateheze ale preotului, dacă soția și copiii lui nu vor întări, prin exemplul vieții lor, adevărurile de credință și morală tâlcuite de acesta din fața altarului"¹⁶.

Având în vedere necesitatea moralității desăvârșite a preotului și a familiei sale în activitatea sa de păstor, patriarhul Justinian recomandă o permanentă aducere aminte a preotului asupra acestei îndatoriri, arătând că este nevoie ca preotul să se teamă de a sluji cu nevrednicie, bine știind că nici o faptă rea a sa nu rămâne nepedepsită de Dumnezeu, chiar în lumea aceasta. De aici și necesitatea examenului de conștiință, pe care preotul trebuie să și-l facă tot mai des asupra vredni-

12. *Apostolat Social*, vol. V, p. 278-281.

13. *Cuvântare ținută preoților capitalei în ziua de Paști a anului 1956*, în "B.O.R.", LXXIV/1956, nr. 5, p. 455.

14. *Cuvântare ținută preoților capitalei în ziua de Paști a anului 1954*, în *Apostolat Social*, vol. V, p. 183-184.

15. *Ibidem*, p. 183-184.

16. *Cuvântare ținută preoților capitalei în ziua de Paști a anului 1956*, în "B.O.R.", LXXIV/1956, nr. 5, p. 457.

ciei cu care a slujit pe Hristos și mai ales asupra curăției morale cu care s-a apropiat de El. "Oficiul liturgic este sfânt. Preotul este dator să se apropie de Sfântul jertfelnic cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste, curățindu-se mai întâi de orice întinare care l-ar face nevrednic de acest dumnezeiesc oficiu"¹⁷.

Ceea ce trebuie însă să caracterizeze viața unui adevărat slujitor al Bisericii este predica faptei. Aceasta înseamnă, pe lângă viața morală ireproșabilă, aplecarea către semenul său care este în suferință. În această privință, patriarhul Justinian a fost un model neîntrecut. Din această grijă a păstorului față de păstoriții săi, tradusă în fapta moralei creștine, a izvorât ideea "apostolatului său social" care constituie una din laturile cele mai interesante, mai autentice, mai originale și mai eficiente ale patriarhului său¹⁸. Apostolatul social înseamnă concret slujirea lui Dumnezeu prin slujirea semenului. "Apostolatul social" a fost foarte bine definit de urmașul său în scaunul patriarhal, patriarhul Iustin Moiescu, care spunea: "Apostolatul social" nu este numai o metodă de lucrare bisericească în lume, nici nu definește numai aria preocupărilor Bisericii în opera de mântuire. Cuprinde, desigur aceste aspecte, dar în același timp el este gândirea în acțiunea de împlinire a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Totodată, în conținutul său, "Apostolatul social" include însăși dăruirea Bisericii pentru binele omului creat de Dumnezeu; este jertfa Bisericii pentru fiii ei și care trăiesc în viață de comuniune, de credință și de viață omenească. De aceea, el cuprinde în sfera sa de acțiune nu numai aria Bisericii, dar și a patriei. Patriarhul Justinian a zis cândva: "Patria pentru noi este tot una cu Biserica", reflectând nu numai la zămislirea poporului nostru și la răspândirea creștinismului pe pământul românesc, ci și la simbioza continuă a neamului și Bisericii noastre de-a lungul vremii"¹⁹. În spiritul acestei concepții, patriarhul Justinian a putut să afirme: "Poți fi cel mai strălucit predicator, teologul cel mai valoros și celebru, dacă însă lumea din jurul tău geme de lipsuri și de suferințe, iar tu numai îi predici: răbdare și așteptare, frate, – nu numai că îi jignești inima și îi sporești durerile și deznădejdea, dar îi dai toate temeiurile să te socotească un impostor de rând. Predica ta, oricât de hrisostomică, este numai o mască de prestigiu pentru lașitate și indiferență, amândouă antiumane. Ea nu va avea nici un ecou asupra lumii necăjite. Mai este și altă predică: a faptei, a acțiunii imediate, prompte. Îi este foame, dă-i pâine; e dezbrăcat, dă-i haină; îi e frig, adăpostește-l și dă-i lemne; e bolnav, îngrijește-l; i-a ars casa, ajută-l să și-o facă iarăși; i-a murit vîta, dă-i bani să-și cumpere alta; i-a murit copilul sau soția, fii lângă el nu numai cu lacrimile, ci și cu ajutorul trebuitor în asemenea caz"²⁰.

Un plan de acțiune filantropică și de asistență socială, mai clar, mai realist și mai dinamizator, nici că se poate gândi. Este lucrul de care patriarhul a fost mereu călăuzit și dinamizat în activitatea sa de preot și de ierarh. De aceea, nu ne sur-

17. *Apostolat Social*, vol. V, p. 281.

18. Vezi Pr. David Popescu, *Patriarhul Justinian și "Apostolatul Social"*, în "Glasul Bisericii", XXXVI/1977, nr. 4, p. 260-265; Radu Preda, *Moștenirea Patriarhului Justinian*, în "Renașterea", editată de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, anul XII/2001, serie nouă, nr. 2 (133), p. 3.

19. *Cuvântare rostită la înmormântarea Patriarhului Justinian*, în "Glasul Bisericii", XXXVI/1977, nr. 4, p. 220-221.

20. *Cuvântare publicată în "BO.R."*, LXIX/1951, nr. 3-6, p. 168.

prinde că la administrarea Tainei Spovedaniei, în aplicarea canonului sau epitimiei, patriarhul Justinian recomandă epitimii cu scop practic și social: îngrijirea unui orb, infirm, nevoiaș sau reparația unui grad, îndiguirea unei văi, repararea casei unei văduve și alte acțiuni cu caracter de asistență socială²¹.

Concepția și îndemnurile sale spre slujirea socială, au valabilitate oricând și mai ales în vremurile noastre, de adânci transformări sociale, când Biserica se cere să fie tot mai prezentă în viața credincioșilor și să se intereseze de viața lor, atât spirituală cât și materială. "Să ieșim din zidurile bisericii văzute și să mergem în largul vieții și să lucrăm în adâncul ei spre bogate roade. Obiectul misiunii noastre este omul, temelia Patriei și a societății. Formarea și înălțarea omului condiționează îmbunătățirea tuturor celorlalte realități ale vieții lui"²².

Apostolatul său social nu a avut numai caracterul unei noi teorii sau a unui principiu pastoral nou, căci îl găsim în întreaga Sfântă Scriptură și în teologia și practica Sfinților Părinți, ci a căpătat și forme concrete dintre care amintim câteva: construirea, repararea, restaurarea și pictarea bisericilor, pentru care a acordat substanțiale fonduri bănești; grija pentru învățământul teologic, asigurând condiții de studiu și burse elevilor și studenților; dăruirea unui rând de haine, culion, epitrahil și liturghier fiecărui preot nou hirotonit, ajutorarea unui mare număr de credincioși suferinzi și nevoiași, preoți bătrâni și fără sprijin, preotese văduve și fără copii, orfani și în lipsă, cu prilejul marilor sărbători, Crăciun, Anul Nou, Paști; înființarea Casei de Pensii și ajutor a clerului și a angajaților bisericești, prin care se acorda pensii de bătrânețe, de invaliditate și de urmași, ajutoare sociale, ajutoare pentru boală, pentru deces și altele; înființarea stațiunilor de odihnă și tratament pentru salariații Bisericii; înființarea caselor sanatoriale de la Mănăstirea Dealu pentru preoții bătrâni, fără ajutor, călugării bolnavi și suferinzi și cea de la Mănăstirea Viforâta pentru preotesele văduve, fără copii și sprijin, călugărițe lipsite și nevoiașe; îmbogățirea, modernizarea și dotarea ansamblului sanatorial de la Techirghiol, ca și a caselor de odihnă de la Bușteni și Peștera Ialomicioarei. Toate acestea sunt dovada unei teologii slujitoare lui Dumnezeu prin slujirea omului, teologia nefiind altceva decât teofilie, adică iubire de Dumnezeu și filantropie sau antropofilie, adică iubire de oameni²³. În legătură cu opera filantropică pe care trebuie să o îndeplinească preotul, patriarhul Justinian spune următoarele: "Credincioșii se interesează unii de alții despre activitatea filantropică a preotului lor. Când preotul ajută personal pe cei săraci, credincioșii vor strânge rândurile în jurul său, convinși că ajutoarele date preotului ajung cu adevărat la cei săraci. De aceea, zic, acolo unde preotul nu este o pildă vie în activitatea lui filantropică, începând cu biserica lui și apoi cu cei lipsiți, în sufletele credincioșilor sentimentul acesta al datoriei pe care îl au față de casa Domnului, este sortit morții și nu trăirii"²⁴.

21. *Cuvântare rostită către protoiereii de raioane din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor*, în ziua de 9 ianuarie 1951, în "Glasul Bisericii", X/1951, nr. 3, p. 45. Vezi și Pr. prof. Ene Braniște, *Liturgica specială*, București, 1980, p. 391-392.

22. *Cuvântările rostite la înscăunarea ca mitropolit al Moldovei*, la 28 decembrie 1947, în *Apostolat Social*, vol. III, p. 77-79 și 86-91.

23. Pr. David Popescu, *op. cit.*, p. 260-265.

24. *Apostolat Social*, vol. V, p. 281-282.

Patriarhul Justinian a fost și un liturghisitor desăvârșit. Iată cum îl descrie marele nostru liturgist, Pr. Prof. Ene Braniște, în această calitate: "Îmbrăcat în sacrele veșminte arhieresti, Patriarhul nostru, în chipul său impunător, încadrat de barba mare și plete încărunțite de timpuriu, îmi amintea de chipul venerabil al Sfântului Ierarh Nicolae dintr-o veche icoană a copilăriei mele și făcea o impresie de neuitat credincioșilor prezenți. Din clipa când diaconii îl îmbrăcau cu odăjdii și când intra în slujbă, Întâistătătorul nostru devenea concentrat și aproape transfigurat, păstrând în tot timpul slujbei o atitudine demnă, de împăcare sufletească și de respect pentru cele sfinte, care o impunea și coslujitorilor. Avea gesturi cumpănite, simple dar firești și pline de o impunătoare demnitate. Rareori un zâmbet ușor și discret îi înflorea fața, de obicei severă, dând răspuns la vreo întrebare și încuviințând ceva din cele ce trebuiau făcute și se făcuseră bine și cuviincios. Când observa ceva ce nu-i plăcea, vreo greșală în rânduiala slujbei, ori în comportarea slujitorilor, nu spunea nimic. Privea doar cu dezaprobare și blândă muștrare, dar ținea minte și, la sfârșitul slujbei făcea observațiile de rigoare, dar cu delicatețe și tact"²⁵.

Portretul schițat cu atâta măiestrie de distinsul profesor de liturgică era expresia a ceea ce însuși patriarhul Justinian spunea: "În săvârșirea oricărei taine sau ierurgii, preotul adevărat pune căldură, participare sufletească, convingere, adeziune interioară, fior sfânt, știind că numai astfel va putea să comunice cu Dumnezeu, pentru sine și pentru păstoriții săi..."²⁶. Calitățile lui de liturghisitor au rămas neuitate: "Citea rugăciunile rar și răspicat, fără grăbire, pe tonul potolit, dar cu convingere și pătrundere", rostea ecfonisele și formulele de binecuvântare, pe un recitativ de melodie simplă, având un simț muzical și un gust artistic deosebit. Era mare iubitor de cor bisericesc, reușind să reorganizeze și să perfecțeze renumita Corală a Patriarhiei Române, sub conducerea neuitatului profesor, compozitor și dirijor Nicolae Lungu; era mereu înconjurat de sobor de slujitori, preoți și diaconi, de mare calitate, încât slujba săvârșită de patriarhul Justinian era o încântare²⁷.

Ce să mai vorbim despre grija pentru curățenia și frumusețea locașurilor de cult care s-a manifestat de la împodobirea catedralei patriarhale și până la grija de ultima biserică parohială din eparhie, ca și pentru sfaturile date preoților pentru păstrarea locașurilor de cult în cele mai bune condiții, ca și a instituțiilor și clădirilor care fac parte din patrimoniul parohiei: casa parohială, cimitir, muzeu religios și altele. "Preotul care și-a gospodărit frumos casa Domnului, altarul sfânt unde el săvârșește dumnezeiasca Liturghie, preotul care s-a îngrijit de această casă a Domnului să fie cât mai frumos împodobită, trezește în sufletele credincioșilor evlavia, dragostea către Dumnezeu și întărește credința în Hristos... Primul care trebuie să dea pildă credincioșilor de contribuție pentru buna chivernisire a bisericii, pentru zidirea, pictarea și restaurarea ei, este preotul..."²⁸.

Cât privește grija pentru cimitirul parohial, aceasta este, în gândirea patriarhului Justinian și o îndatorire gospodărească și sacerdotală, cimitirul fiind al doilea altar de slujire a preotului, dar și o dovadă a credinței în învierea morților,

25. Pr. prof. Ene Braniște, *Din amintirile unui dascăl de teologie*, în "Glasul Bisericii", XXXVI/1977, nr. 4, p. 273-274, Vezi și "B.O.R.", LXXIV/1956, nr. 1-2, p. 51-52.

26. *Apostolat Social*, vol. V, p. 281.

27. Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 274.

28. *Apostolat Social*, vol. V, p. 183-184.

pe care o predica în felul acesta: "de felul cum fiecare preot va ști să se achite de îndatoririle sale față de morții săi, de felul cum va ști să îngrijească cimitirul satului, de felul cum face rugăciunile pentru pomenirea celor morți, de felul cum familia preotului își arată credința în înviere, făcând pomenirea celor adormiți, după datina străbună, de toate acestea depinde susținerea credinței în învierea morților. De felul cum preotul va rândui locul de veci al înaintașilor săi, de felul cum va ști să se îngrijească mormintele preoților dinaintea lui și nu le va lăsa în părăsire, de felul acesta depinde întărirea credinței în înviere, în sufletele păstoriților noștri"²⁹.

Toate acestea îl situează pe preotul ortodox în ipostaza lui de părinte duhovnicesc al turmei încredințate lui spre păstorie. În gândirea și trăirea patriarhului Justinian, slujitorul bisericesc, preotul și arhierul sunt părinți duhovnicești și nu stăpâni sau domni, fiindcă ei îi nasc pe credincioșii lor la viața în Hristos prin tainele Botezului, Mirungerii și Euharistiei, le sfințesc viața de familie prin Taina Cununiei, îi vindecă sufletește și trupește prin Tainele Pocăinței și Maslului și le binecuvântează și sfințesc viața prin toate lucrările sfințitoare ale Bisericii. Ei sunt păstori și părinții duhovnicești ai credincioșilor. De aici și modul de adresare a credincioșilor față de preot și episcop este acela de "Părinte, sau Taică Părinte", prelungit și la soția preotului în "Maică Preoteasă", și de "Taică Părinte Episcop, Părinte Mitropolit sau Părinte Patriarh". "Acolo unde credincioșii văd în preot pe părintele lor, iar în soția preotului pe maica preoteasă, se zidește o cetate spirituală pe care nimic nu o poate clătina"³⁰.

Iată, prezentate pe scurt, cu citate sau mărturii din propria sa operă, câteva din gândurile și simțămintele patriarhului Justinian în legătură cu slujirea sacerdotală, care l-au determinat să o trăiască și să o înfățișeze ca fiind cea mai frumoasă și mai sublimă dintre toate îndeletnicirile pe care omul le poate îndeplini pe pământ. Din modul în care a înțeles această slujire a reieșit și trăirea ei la nivelul cel mai înalt. "Căci, așa cum s-a spus, rareori un om și-a împletit atât de strâns viața și lucrarea cu instituția pe care a slujit-o și căreia i s-a devotat integral, cu atâta dăruire, râvnă și energie"³¹. Patriarhul Justinian s-a identificat pe sine cu slujirea sacerdotală. El rămâne personalitatea bisericească uriașă care domină, cu statura gândirii și a înfăptuirilor sale, viața Bisericii Ortodoxe Române din cel de-al treilea sfert al veacului al XX-lea, rămânând pildă vie de conștiință sacerdotală și de slujire a Bisericii ca preot și arhieru. În semn de omagiu, prețuire și recunoștință, pe care de altfel întreaga Biserică Ortodoxă Română i le-au arătat, la împlinirea a 100 de ani de la nașterea sa, la propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 21 februarie 2001, a hotărât ca prima facultate de teologie a țării să poarte numele "*Patriarhul Justinian*". Este doar o modestă formă de recunoaștere a imensei sale contribuții la reorganizarea și dezvoltarea învățământului teologic românesc, contribuții ale cărei roade se fac simțite până astăzi.

Pr. prof. dr. NICOLAE D. NECULA

29. *Ibidem*, p. 184-185.

30. *Cuvântare ținută preoților capitalei în ziua de Paști a anului 1956*, în "B.O.R.", LXXIV/1956, nr. 5, p. 452-457.

31. Pr. Prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 275-276.

I.P.S. ARHIEPISCOP BARTOLOMEU ANANIA,
octogenar după numărul anilor, dar mereu tânăr
și neobosit în slujba lui Dumnezeu, a culturii
și a teologiei românești și a altor sfinte
și nobile idealuri

Ziua de naștere a oricărui dintre noi și mai cu seamă a unei alese personalități bisericești sau laice este o zi de bucurie sfântă, o zi memorabilă cu semnificații profunde, o zi care amintește mereu de începutul și desăvârșirea unei existențe umane, de împlinirile și mai puțin împlinirile acesteia. La baza acestora, din rațiuni numai de Dumnezeu știute, stă permanenta și nesfârșita Sa purtare de grijă, care este expresia necuprinsei Sale iubiri ce întotdeauna dă lucrurilor Sale existență, viață cu sens profund, creștere, înțelepciune, valoare, împlinire și mereu, mereu dor de nesfârșit...

Nașterea oricărui dintre noi este un dar al lui Dumnezeu ce se adaugă mereu în "timp, care este măsura tuturor lucrurilor" și este consemnată cu mai înainte a lui Dumnezeu știință în uriașul plan de restaurare a lumii, care la fel ține de permanenta purtare de grijă a lui Dumnezeu față de creația Sa. De aceea, prin nașterea fiecărui dintre noi într-o permanentă mișcare spre slava lui Dumnezeu, timpul și dimensiunea lui devin un prezent nesfârșit, care ne apropie și ne unește cu Dumnezeu "în perspectiva unei infinite asemănări cu El".

Ziua de naștere a I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu, 18 martie, a fost, este și va fi o zi de sărbătoare deosebită plină de bucurie sfântă și de mari semnificații pentru Biserica Ortodoxă Română, ierarhi, preoți, oamenii de cultură, prieteni și cunoscuți. În centrul acestei sărbători de suflet din anul acesta a fost prezent lângă cel sărbătorit Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, domnul ministru al Cultelor, dl. prof. dr. Laurențiu Tănăse, o parte din membrii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, autoritățile locale, profesori de teologie, protoierei, oameni de cultură și artă, prieteni, simpatizanți: oameni de toată "isprava". Cum este și firesc, pregătirile de sărbătoare s-au făcut din timp, cu multă atenție și responsabilitate, cu înalta blagoslovenie a I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu, de membrii Permanenței Eparhiale, care s-au străduit să dea sens profund și formă consistentă sărbătorii respective, pentru a face din momentul acesta un crâmpel al celei de-a 80-a primăveri a vieții Înalt Prea Sfinției Sale, încununată de florile recunoștinței celei vii pentru tot și pentru toate câte a realizat, pentru încă slujire binecuvântată, pentru bucuria roadelor împlinite.

Sosit în mijlocul participanților la această sărbătoare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu domnul ministru al cultelor, însoțit de P.S. Episcop Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanu, domnul general Constantin Costineanu, comandant de flotilă, și alți membri ai delegației, au fost întâmpinați pe aeroportul din Cluj de I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu Anania, de domnul prefect Vasile Soporan și de membrii Permanenței Eparhiale care, cu multă căldură sufletească, dragoste și zâmbet de bucurie profundă, au adresat un bun venit Înălților oaspeți.

La reședința arhiepiscopală, Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh Teoctist, a fost așteptat de o parte din membrii Sf. Sinod, de profesorii de la Facultatea de

Teologie Ortodoxă și de la Seminarul Teologic din Cluj, protoierei, preoți, alte oficialități, elevi, studenți.

După intonarea imnului patriarhal, I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu Anania l-a întâmpinat pe P.F. Părinte Patriarh Teoctist cu un frumos cuvânt de bun venit: *"Prea Fericirea Voastră vă mulțumesc din suflet că ați venit. Mă bucur deosebit de mult. Fiți binevenit în mijlocul nostru și mereu să urcați și să coborâți scara avionului ca și acum fără susținători!"*.

Răspunzând la cuvântul călduros de bun venit, Prea Fericirea Sa a spus: *"Sunt deosebit de bucuros să mă aflu aici și să răspund cu dragoste frățească la invitația I.P.S. Arhiepiscop și prea iubit frate în Hristos și împreună slujitor Bartolomeu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, care își sărbătorește ziua de naștere. Este un moment foarte important din viața Înalț Prea Sfinției Sale și din viața fiecăruia dintre noi, ziua de naștere. Un moment de sfântă și aleasă bucurie pentru că Dumnezeu rânduiește viața oamenilor după voia Sa și viața fiecăruia dintre noi este cel mai prețios dar făcut de Dumnezeu oamenilor. Viața, libertatea, gândirea, înțelepciunea, iubirea de Dumnezeu și de semenii, iubirea de frumos, aceste valori fac din om o personalitate în folosul comunității, al țării și chiar al omenirii. Cu aceste daruri v-a înzestrat și dăruit Dumnezeu și pe Înalț Prea Sfinția Voastră, făcându-Vă de mare folos pentru Biserica noastră, pentru cultură și neam. De aceea Biserica ne adună în Duhul Sfânt, la momentele de sărbătoare, de bucurie și uneori de restriște. Ea, cu puterea Duhului Sfânt, ne deschide toate porțile care îi despart pe oameni, pentru a sluji cu mai multă credință și pentru a ne împleti gândurile și năzuințele spre tot lucrul cel bun în slujirea semenilor, a lumii care este creația lui Dumnezeu. Acest prilej de bucurie sfântă ne-a adus pe noi aici și cu aleasă recunoștință și respect deosebit îl felicităm călduros pe Înalț Prea Sfinția Sa în numele Sf. Sinod și al meu personal și îi dorim sănătate multă, tot mai multe realizări culturale și duhovnicești și mulți și fericiți ani cu binecuvântări și bucurii sfinte"*.

Corală studenților și a elevilor seminariști, în încheiere, a cântat: "Bine ați venit voi oaspeți buni și dragi". Prea Fericirea Sa a binecuvântat pe cei prezenți și, invitat pe I.P.S. Bartolomeu, a vizitat studioul de radio "Renașterea" din cadrul Arhiepiscopiei, admirând cu multă atenție personalul de înaltă competență, ordinea și dotarea performantă și felicitându-i pe Înalț Prea Sfinția Sa și pe colaboratorii săi pentru o astfel de mare realizare. Apoi a acordat un scurt și foarte semnificativ interviu acestui post de radio pentru ascultătorii fideli emisiunii "Acasă la creștini: Un dar de excepție pentru un om de excepție".

Prea Fericirea Sa s-a adresat ascultătorilor acestui post spunând:

"Sunt foarte bucuros să răspund la această invitație a postului dumneavoastră de radio și sunt bucuros iarăși să mă aflu aici împreună cu membri ai Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la această sărbătoare a împlinirii anilor Înalț Prea Sfinției Sale Arhiepiscopul Bartolomeu, Arhipăstorul acestor plaiuri și ținuturi pline de cultură, de istorie, de artă, de spiritualitate românească dar și de multe frământări istorice. Doresc să vă împărtășesc bucuria mea la sărbătoarea zilei de naștere a Înalț Prea Sfinției Sale, care a slujit și slujește Biserica, cultura și arta acestui neam cu toate bucuriile și necazurile ei, în mod pilduitor, cu pasiune și

dăruire totală. Se cuvenea ca la o asemenea zi care înseamnă nu numai un popas de întâlnire în comuniune cu Dumnezeu cel slăvit în Sfânta Treime, dar și o întâlnire între noi ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, credincioșii, colaboratorii și tinerii acestor ținuturi. Este o bucurie îndreptățită legată de tradiția noastră ortodoxă care ține de învățătura Bisericii Ortodoxe.

Un ierarh reprezintă în fața credincioșilor pe Mântuitorul Iisus Hristos, pentru că el slujește celor trei mari dimensiuni ale lui Hristos: învață, sfințește și călăuzește pe credincioși pe calea mântuirii. Înalt Prea Sfinția Sa Bartolomeu a slujit și slujește cu dăruire acestor trei mari dimensiuni, cinstindu-le cu cea mai înaltă responsabilitate. Înalt Prea Sfinția Sa a slujit întotdeauna, nu numai cu talentul pe care i l-a hărăzit Dumnezeu, pentru care a depus eforturi uriașe, așternând pe hârtie măiestria scrisului literar transpusă în poezie, proză, dramaturgie, lucrări de teologie, și artă... Înalt Prea Sfinția Sa s-a făcut și se face vrednic de toată admirația și prețuirea datorită acestor calități și daruri care îi conturează personalitatea. Prin prezența noastră la această sărbătoare, aducem mărturia comuniunii noastre de slujire și iubire, de prețuire și respect Înalt Prea Sfinției Sale, căruia Dumnezeu i-a dăruit anii binecuvântați de Proorocul și Împăratul David. Această bucurie o împărtășim deopotrivă și dumneavoastră ascultătorilor acestui post de radio "Renașterea", care cuprinde un proces întreg de eforturi de reînnoiri sufletești, cu scopul de a ajunge la o viață plăcută lui Dumnezeu și în același timp plăcută și oamenilor.

Să înălțăm rugăciuni lui Dumnezeu la Sfânta Liturghie, pentru ca această zi luminoasă să fie un prilej permanent de renaștere a vieții. Îi binecuvântează pe ostentorii acestui post de radio care trudesc aici, zi și noapte, pentru a așeza în sufletele dumneavoastră, ca în niște potire, mireasma învățăturilor sfinte, pentru ca ele să prindă rădăcini și să înflorească asemeni florilor de primăvară pentru renașterea vieții spirituale. Unindu-ne cugetele în rugăciune către Dumnezeu și Maica Domnului, să rugăm pe Dumnezeu să-i dăruiască Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu ani mulți de viață, cu roade și împliniri tot mai bogate, spre slava Bisericii lui Dumnezeu și a credincioșilor ei".

În încheierea interviului, domnul redactor și lector Radu Preda și Înalt Prea Sfinția Sa Bartolomeu Anania au mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și l-au rugat să semneze în cartea de onoare a postului respectiv de radio.

Odată cu lăsarea serii, sala de spectacole a Teatrului Național clujean a devenit neîncăpătoare. Aici a avut loc sărbătoarea de omagiere a zilei de naștere și împlinire a 80 de ani a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu Anania. Domnul lector Radu Preda a invitat în scenă două mari personalități culturale ale Clujului: Ioan Vartic, directorul Teatrului Național din Cluj și domnul profesor doctor Andrei Marga, rectorul Universității "Babeș-Bolyai", care au prezentat în cuvinte de aleasă căldură sufletească personalitatea Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu Anania. La sfârșitul acestor prezentări, studenții din cadrul Universității "Babeș-Bolyai" au prezentat un program literar-artistic cu fragmente din cele mai frumoase lucrări din opera Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu Anania.

La încheierea manifestării artistice de omagiere, a fost lansat CD-ul "ARHIEPISCOPUL", împreună cu două lucrări: "Logos" și "Hoțul de mărgăritare".

Duminică dimineața, 18 martie 2001, "Duminica Sfintei Cruci", ziua de naștere a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu Anania, a fost onorată de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și alți Înalți Ierarhi, preoți și diaconi la Catedrala Arhiepiscopală, unde s-a săvârșit Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie în prezența a numeroase personalități bisericești și laice și a unui număr imens de credincioși. Cuvântul de învățătură creștinească a fost rostit de Prea Fericirea Sa, care s-a adresat celor de față:

"Iubiți frați și surori în Domnul nostru Iisus Hristos,

Sfântul Apostol și Evanghelist Marcu ne descoperă în cele cinci versete pe care le-ați auzit acum (Marcu 8, 34-38; 9, 1), una din cele mai importante și mai semnificative modalități de viață, aceea de a-L urma pe Hristos. Așadar Sf. Evanghelie de astăzi cheamă pe fiecare credincios să facă din viața lui o urmare a lui Hristos.

Aceasta ar însemna ca fiecare din cei ce ascultă chemarea de astăzi, trebuie mai întâi "să se lepede de sine, să-și ia crucea" (versetul 34) și să-l urmeze Lui. A te lepăda de sine înseamnă a te lepăda de propria-ți gândire, voință și ideal. Tot ceea ce apreciezi că îți aparține ca valoare a vieții proprii atât din punct de vedere material sau spiritual aparține Lui Hristos. Această lepădare de sine o înțelegem mai limpede, când auzim pe preotul slujitor zicând: "și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm". Din nefericire, foarte puțini dintre noi înțelegem acest cuvânt și îl împlinim așa cum se cuvine. Fără lumina lui Hristos, omul se crede a fi centrul gândirii, al puterii și a tot ceea ce este el în stare să creeze sau să inventeze, mai cu seamă în vremea noastră, când el stăpânește într-o măsură tainele științei. Fără a mai ține cont de voința lui Dumnezeu, omul stăpânind de sine a sa s-a așezat cu mândrie luciferică chiar în locul lui Dumnezeu, dispunând nu numai de viața semenilor săi ci și de natura sau mediul înconjurător creat de Dumnezeu: "Cel ce răsare iarbă dobitoacelor și verdeață spre slujba oamenilor" (Ps. 103, 15).

De aceea, chemarea Mântuitorului Hristos din Sfânta Evanghelie de astăzi este de mare actualitate. Înțelegem așadar că înaintea lui Dumnezeu se cuvine să ne smerim mereu și să ne rugăm Lui ca să ne ajute să luăm Crucea lui Hristos, pentru că în felul acesta să ne asumăm responsabilitatea purtării ei în toate îndatoririle ce ne revin fiecăruia, fie în familie, fie în societate și oriunde suntem chemați să ne împlinim rostul pe pământ.

Dar lepădarea de sine, această virtute foarte importantă a ființei noastre, înseamnă o adâncire în profunzimea cugetului nostru, în vistieria cea mai lăuntrică a gândirii noastre, unde se iau inițiativele, unde iau naștere faptele noastre rele, fie bune. Depinde de calitatea acestui izvor din inima noastră, despre care vorbește Sf. Scriptură (Mt. 12, 35). Chiar din clipa în care auzim chemarea lui Hristos, ne dăm seama de însemnătatea urmării lui Hristos, virtute de prim ordin a vieții duhovnicești cuprinsă în Cuvântul lui Hristos și înțeleasă în contextul vieții noastre bisericești, acum la mijlocul Postului Mare în vederea pregătirii noastre sufletești pentru întâmpinarea Patimilor, Jertfei și Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Pentru noi, care auzim sau citim acest text al Sfintei Evanghelii, sau îl ascultăm la radio, acesta are o valoare uriașă. El ne cheamă, prin glasul Mântui-

torului, să luăm o hotărâre statornică pe care să o însoțim cu rugăciuni, cu post și faptele iubirii creștine, pentru ca astfel, prin pocăință, să-L urmăm cu adevărat pe Hristos. Întoarcerea la Hristos și la Biserica Sa, adică urmarea Lui, devine o renaștere a noastră, o înnoire în credință și în fapte.

Ne aflăm aici în Biserică, vârstnici și tineri, chemați în mod sigur de El spre a-I asculta cuvintele vieții, spre a le păstra în inimă spre rodire și spre a ne modela adevărata noastră viață ca să fim una cu El și cu toți semenii noștri de credință. Este însă de mare folos a observa cât de mult valorează voința și libertatea noastră pe care trebuie să le folosim neapărat în lucrarea noastră de întoarcere spre Biserică. Sf. Evanghelie ne atrage luarea aminte asupra pregătirii noastre personale sufletești și ne cheamă să ne facem un examen al conștiinței, întrebându-ne dacă, și noi cu adevărat luăm crucea și-L urmăm în aceste condiții. Facem noi lucrul acesta?

În viața de toate zilele, se obișnuiește să se spună: fiecare își poartă crucea sa. Cu adevărat, așa este, fiecare ne ducem crucea. Și spunem lucrul acesta cu frică și cu cutremur. Dacă o purtăm așa cum ne învață Mântuitorul, ne învrednicim de roadele ei, adică: dobândirea vieții celei adevărate. Deseori purtarea crucii a însemnat pierderea vieții acesteia, dar a însemnat și dobândirea vieții în Hristos, după pilda martirilor pentru apărarea Ortodoxiei în Transilvania, care au înțeles că Sf. Cruce înseamnă și altarul pe care S-a adus jertfă, pentru mântuirea neamului omenesc, Domnul nostru Iisus Hristos. Iată de ce Biserica Ortodoxă, păstrătoarea neștirbită a învățaturii Sale, a împodobit această Duminică, cea de-a III-a din Postul Sfințelor Paști, prin această ceremonie a scoaterii Sfintei Cruci spre cinstire, nu numai cu flori și cu cântări, ci și cu puterea ei întru schimbarea noastră duhovnicească pentru continuarea postului cu rugăciuni și cu fapte bune. Acesta este cel mai actual mesaj pentru lumea de astăzi, pentru lumea care, deși poartă crucea necazurilor și a suferințelor, totuși se mai află încă înstrăinată de învățătura Sf. Evanghelii. Și consecințele acestor suferințe sunt semnele neîntregirii ființei noastre, a nedesăvârșirii noastre, a lipsei valorilor cuvântului lui Hristos din gândurile și faptele noastre.

Spunând acestea, mă gândesc la frații noștri din părțile Bistriței, Alba Iuliei și Maramureșului care au suferit din cauza inundațiilor; sau la cei care, în unele părți nu prea îndepărtate de noi, cad pradă gloanțelor chiar în aceste zile, înclistați într-un război aducător nu numai de distrugeri materiale, dar și de pierderi umane imense. La apelul nostru și la răspunsul pe care îl veți da dumneavoastră apelului nostru, ei vor primi ajutoare ca semn al dragostei și comuniunii noastre. Sf. Cruce ne cheamă și ne amintește că suferința sau jertfa pe care o facem noi pentru credință, faptele noastre bune, însăși iubirea semenilor reprezintă semnul că îl urmăm pe Hristos, că toate le îndeplinim în numele Lui, că trăim pentru El. Atât gândul, talentul, știința noastră și mai ales științele pozitive care pătrund cu metodele lor de cercetare în tainele materiei, cu scopul să-l afle pe Dumnezeu, arată că cercetătorii ajung în cele din urmă la concluzia că Dumnezeu este necuprins cu mintea, așa cum ne învață Biserica și Sfinții Părinți. Iată pentru ce fiecare faptă a noastră trebuie să tâlmăcească urmarea lui Iisus Hristos cel răstignit și înviat a treia zi din morți. A-L urma pe Hristos înseamnă a ne dăru,

prin slujire, semenilor noștri. Numai în felul acesta putem să înțelegem ce înseamnă urmarea lui Hristos.

Aceste adevăruri deosebit de grăitoare l-au îndreptățit pe Sf. Ap. Pavel să exclame: "Și eu nu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine însuși pentru mine" (Gal. 2, 20). Atât de mult îl simțea el pe Hristos în inima sa. Spre bucuria noastră, iubiți părinți și frați, deseori întâlnim creștini și preoți, monahi și monahii care viețuiesc în mănăstiri și care-L simt pe Hristos că trăiește în ei. Pentru rugăciunile și viețuirea lor, Dumnezeu menține lumea, pentru ei ne apără de primejdii, de războaie și de tot felul de calamități. Pentru rugăciunile lor ne aflăm la începutul celui de-al treilea mileniu cu lucrări deosebit de importante, cu gânduri și fapte împlinite cu devotament ca roade ale credinței noastre închinată Sf. Cruci, care ne sfințește și ne întărește pe noi în nădejde pe calea urmării lui Hristos. Acum când am pășit în mileniul trei, să pășim și cu bogăția darurilor Sf. Cruci prezentă în inima și viața noastră, spre împlinirea voii lui Hristos. Crucea ne aduce aminte întotdeauna de moartea și învierea Mântuitorului Iisus Hristos, de jertfa Sa supremă prin care a adus lumii biruință, mântuire și moștenirea vieții veșnice.

Acum credincioși de pe întreg globul pământesc, prin viața lor curată, prin lucrarea lor creștinească, închinată lui Hristos, cinstesc Sf. Cruce. Pentru aceasta, roadele ei se răspândesc pretutindeni, căci cu puterea ei protectoare ea apără sufletele lor, orașele, satele și lumea întreagă. Așadar, Sfânta Cruce este armă dăruită nouă de Dumnezeu asupra diavolului și lucrărilor lui. Nu ne putem imagina și nici nu putem concepe Crucea fără jertfa lui Hristos și nici pe Hristos, ca biruitor al morții, fără Cruce. "Căci cuvântul Crucii, învață Sf. Ap. Pavel, pentru cei ce pier este nebunie, iar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu" (I Cor. 1, 18).

Cinstind Sf. Cruce, ne închinăm Mântuitorului Iisus Hristos, Care este pururea cu noi prin lucrarea Duhului Sfânt, așa cum a săgăduit înainte de Înălțare: "Și iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin". (Matei 28, 20). Cinstim Sf. Cruce pentru că pe ea S-a adus jertfa Marele Arhiereu și prin Cruce a venit bucurie la toată lumea. Această bucurie o trăim, această bucurie dorim ca să sălășluiască în sufletele noastre și în toată lumea. Numai prezența învătăurii lui Iisus Hristos în lume cu puterea Crucii Sale poate potoli furtunile și stările ei fragile din punct de vedere social și moral ale lumii de astăzi. Numai cuvântul lui Hristos cel răstignit și înviat poate să zidească viața creștinească a tinerilor, viața de familie, viața noastră și a lumii. Acestea sunt valorile care ajută la întocmirile sociale corespunzătoare chemărilor și nevoilor lumii atât de frământate din zilele noastre. Jertfa de pe Cruce a Mântuitorului și Cuvântul Său cu nimic nu știrbesc însemnătatea științei și a descoperirilor ei. Ci dimpotrivă le binecuvintează și le dă valoare binefăcătoare, cu condiția ca știința să ușureze viața omenirii. Iată un mesaj de actualitate pentru noi toți. Un mesaj care ne oferă curaj, spor în credință pentru a străbate mileniul în care am intrat.

Când vedem în cuprinsul țării atâtea mănăstiri, schituri, biserici și catedrale noi; lucrările de la această catedrală, lucrări de înnoire care desăvârșesc fru-

museșea întrezărită de cititorii ei de odinioară; toate acestea ne sădesc în suflete încredere. Acestea sunt roadele jertfei Mântuitorului Iisus Hristos. Aceste roade lucrează permanent numai în Biserica Sa și ne împărtășim din ele numai atunci când îl urmăm pe Hristos așa cum ne învață Sf. Biserica.

Iubind pe Dumnezeu Care S-a răstignit pe Cruce ca să aducă lumii bucuria Învierii, a împăcării cerului cu pământul, mereu să ne îndreptăm pașii cu încredere spre Sf. Cruce; să luăm cu nădejde și încredere crucea suferințelor și necazurilor de tot felul, ca perspectiva Învierii care se apropie să ne facă mai ușoară calea și drumul crucii fiecăruia dintre noi.

Să rugăm, așadar, pe Mântuitorul Iisus Hristos, Cel răstignit și înviat, ca să ne păzească în toate zilele vieții noastre prin darurile cinstitiei și de viață făcătoarei Crucii, care să ne ocrotească și să sfințească strădaniile, faptele și gândurile noastre, întru slujirea Bisericii și a semenilor noștri. În felul acesta, vom aduce închinare Crucii, cântare și slavă Învierii Sale în toate zilele vieții noastre. Amin".

După Apolisul Sf. Liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit Slujba "Te Deum"-ului, după care a rostit cuvântul omagial, în numele tuturor celor prezenți:

"Înalt Prea Sfinția Voastră, Înalt Prea Sfințiți Părinți, Prea Cuvioși și Prea Cucernici Părinți, onorată asistență, iubiți frați și surori în Mântuitorul Iisus Hristos,

Dumnezeu, în marea Sa iubire de oameni, rânduieste ca legile firii să fie biruite, spre slava Sa și bucuria noastră. După aproape opt ani de arhipăstorie a Înalt Prea Sfinției Voastre aici, am socotit de datorie și bucuria mea și a celor ce ne aflăm în această catedrală, să întâmpinăm ziua de naștere a Înalt Prea Sfinției Voastre, slujind Dumnezeiasca Liturghie și împărtășind bucuria colaboratorilor, clerului și credincioșilor din această arhiepiscopie și din tot cuprinsul Patriarhiei. Moment de iubire și de respect pentru roadele strădaniilor pe care le-ați dăruit de-a lungul anilor Bisericii noastre, iată ierarhi ai Sfântului Sinod, preoți slujitori, ne-am deplasat aici împreună cu dl. secretar de stat dr. Laurențiu Tănase, cu dl. inginer Dumitru Anania și fiul său, dl. ing. Laurian Anania, cu profesori, prieteni și fii duhovnicești, să cinstim după cuviință această frumoasă zi aniversară.

Iubiți Părinți și frați în Domnul,

Sărbătoarea de astăzi este un dar al lui Dumnezeu, o bucurie pentru Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu și o bucurie pentru noi toți, care ne aflăm în această catedrală. Venirea noastră corespunde cuvântului Sfinței Evanghelii de astăzi, care ne cheamă să luăm crucea și să urmăm lui Hristos prin slujirea Bisericii și a semenilor noștri. Înalt Prea Sfinția Sa s-a dovedit a fi un vrednic următor al chemării Mântuitorului Hristos și al Sfântului Sinod; și această chemare s-a împlinit în mod desăvârșit acum 8 ani, mai cu seamă, când a primit, cu adâncă responsabilitate, toiagul cel păstoresc al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, păstorită de venerabili și vrednici vlădici. În decursul celor 8 ani de slujire și cât va mai rândui Dumnezeu de acum înainte..., mulți ani, Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu a și realizat și va mai realiza lucrări deosebit de importante, fără

precedent atât pe plan administrativ-bisericesc, cât și cultural și misionar. S-a atașat de acest oraș Cluj, încărcat de istorie, din anii studenției, când a înfruntat nedreptățile autorităților împotriva studenților și când, ca urmare a acestor evenimente, i s-a interzis pentru totdeauna să mai rămână în Cluj.

Dar anii au trecut și iată că, după suferințele de odinioară, Dumnezeu i-a făcut parte de bucurii și împliniri deosebite în ogorul Bisericii, întru slujirea clerului și credincioșilor acestor ținuturi. Operele și creațiile sale literare, culminând cu sfânta sa nevoință de a tipări noua versiune a Bibliei revizuită, redactată și comentată, despre care s-a vorbit atât de frumos și de cuprinzător ieri seară la sărbătoarea de la Teatrul Național de către personalități universitare, evidențindu-se valoarea acestei opere monumentale, îl va înscrie la loc de cinste în istoria Bisericii noastre. Sărbătorirea împlinirii celor 80 de primăveri îl așază cu litere de aur pe Înalț Prea Sfințitul Bartolomeu în cronica marilor ierarhi ai B.O.R. și în Panteonul literaturii române.

Înalț Prea Sfinția Voastră,

În numele Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, al slujitorilor sfintelor altare de la mănăstiri și parohii, precum și al bunilor credincioși, vă adresăm cuvenitele felicitări și avem nădejde că veți continua să ridicați prestigiul acestei Arhiepiscopii, ca pildă de înfăptuire pentru noi toți.

În semn de aleasă prețuire, pentru slujirea pilduitoare a Bisericii și a realizărilor culturale, pentru evlavia deosebită pe care o aveți și pe care o nutriți față de Maica Domnului, care se află în cinste imediat după Mântuitorul Iisus Hristos; pentru rugăciunile, lacrimile, metaniile și versurile atât de frumoase pe care i le-ați închinat ei și pentru alte nevoițe, primiți această icoană a Maicii Domnului pictată de meșterii noștri după icoana făcătoare de minuni de la Mănăstirea Neamț, asemeni celei de la Mănăstirea Nicula, icoană care să vă fie de ajutor, mângâiere și mărturie pentru ziua binecuvântată de astăzi.

Să trăiți întru mulți și binecuvântați ani cu tinerețea, vioiciunea, energia și cu prisosința darului sfânt în slujirea Bisericii, a scrisului și a stihuirii cuvintelor în arta poeziei. La mulți ani!"

Sărbătoarea s-a încheiat cu agapa dragostei creștine oferită de Centrul Eparhial. Toți participanții au felicitat și au urât Înalț Prea Sfințitului Bartolomeu ani mulți cu sănătate deplină și arhipăstorire rodnică. Aceleași urări de sănătate deplină și ani mulți și binecuvântați adresăm și noi în numele slujitorilor Catedralei Patriarhale, unde ați slujit și Înalț Prea Sfinția Voastră în calitate de arhidiacon, arhimandrit și arhieru.

Întru mulți ani, Stăpâne!

Arhimandrit MACARIE CIOLAN
Catedrala Sfintei Patriarhii

PREA SFINȚITUL SEBASTIAN ILFOVEANUL,
NOUL EPISCOP VICAR
AL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR

Prin alegerea Prea Sfințitului Episcop Teodosie Snagoveanu în scaunul de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului, postul de Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor a rămas vacant. Ținând seama de complexitatea lucrării pastoral-misionare, de educație religioasă și de asistența socială-caritativă, precum și de multitudinea problemelor administrativ-gospodărești de la Centrul Eparhial, ce face necesară prezența permanentă a unui Episcop Vicar care să îndeplinească prin decizie chiriarhală o parte din aceste activități, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în calitate de Chiriarh al locului, a propus Sfântului Sinod pentru acest post de Prea Cuviosul Arhimandrit Sebastian Pașcanu, exarhul mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor. În susținerea acestei propuneri s-a avut în vedere temeinica pregătire teologică a Prea Cuviosului Arhimandrit Sebastian Pașcanu, dobândită în țară și peste hotare, fiind doctor în teologie, din 1997, al Facultății de teologie din Tesalonic (Grecia), frumoasa activitate duhovnicească și administrativ-gospodărească desfășurată în ascultările ce i-au fost încredințate, precum și faptul că a fost acceptat de Sfântul Sinod, în ședința sa de lucru din 12-13 septembrie 2000, drept candidat la ocuparea unui post vacant de Episcop Vicar.

Luând în dezbatere această propunere, Sfântul Sinod, în ședința sa de lucru din 19-22 februarie 2001, la recomandarea Comisiei canonice, juridice și pentru disciplină, a ales pe Prea Cuviosul Arhimandrit Dr. Sebastian Pașcanu în postul de Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titlatura de ILFOVEANUL, și a aprobat ridicarea sa la treapta Arhieriei. Totodată, s-a hotărât să se intervină la autoritățile de stat în drept pentru emiterea Decretului Prezidențial de recunoaștere a Prea Cuviosului Arhimandrit Sebastian Pașcanu în funcția de Episcop Vicar pentru care a fost ales de Sfântul Sinod. În același timp, Sfântul Sinod a rugat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist să asigure împlinirea celor convenite hirotoniei în Arhierie a noului Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și să stabilizească prin Decizie Chiriarhală atribuțiile ce-i revin.

Nou alesul Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Prea Cuviosul Arhimandrit Sebastian Pașcanu, s-a născut la 5 noiembrie 1966, în localitatea Moreni, județul Dâmbovița, ca al doilea din cei trei copii ai familiei de buni creștini Gheorghe și Maria, și a primit la botez numele de Sorin Petrică. Copilăria și-a petrecut-o în casa părintească și a primit de la părinți credința în Dumnezeu și dragostea față de Biserică.

A urmat școala primară și gimnaziul în satul Minișeri, din județul Prahova, unde părinții săi s-au mutat cu serviciul și cu locuința, și primele clase (treapta întâi) la Liceul economic din orașul Ploiești, pe care l-a absolvit în anul 1983.

Simțind de tânăr chemarea pentru monahism, în 1983 s-a închinoviat la Schitul Crasna, județul Prahova. În toamna aceluiași an s-a înscris la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, pe care l-a absolvit în 1988, când a fost tuns în monahism, cu patronimul Sebastian, și hirotonit ierodiacon pe seama Schitului Crasna.

Între anii 1988-1991 a urmat cursurile Facultății de teologie din București și, după obținerea licenței, cursurile de doctorat la Facultatea de teologie din

Tesalonic (Grecia), la capătul cărora, în 1997, a obținut titlul de doctor în teologie, cu teza: "Teologia liturgică românească în secolul XX".

În anul 1996 a fost hirotonit ieromonah și numit stareț al Schitului Crasna, unde a desfășurat o frumoasă activitate duhovnicească și administrativ-gospodărească. Paralel cu ascultarea de stareț, pe care a îndeplinit-o până în anul 1999, i s-a încredințat și pe cea de exarh al mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor. În această slujire, cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Chiriarhul său, s-a implicat în buna funcționare a seminariilor monahale de la mănăstirile Cernica, Căldărușani și Pasărea, și îndeosebi în viața Mănăstirii Cristiana, sprijinind-o pe tărâm duhovnicesc, precum și administrativ, ajutând la amenajarea actualului ei așezământ de la Pipera, lângă București, unde s-a ridicat o construcție modernă, cu mai multe nivele, având chilii, trapeză și alte dependențe.

Între anii 1996-1999, din propriile sale economii și cu ajutorul unor creștini binefăcători, a ctitorit din temelie o biserică de zid în satul Minieri, din județul Prahova, unde și-a petrecut copilăria și unde locuiesc părinții și frații săi.

Concomitent cu slujirea preoțească la Sfântul Altar și cu lucrarea pastoral-misionară și social-caritativă desfășurată în eparhie, a depus și o frumoasă activitate cărturărească, concretizată într-un număr apreciabil de studii și articole cu conținut teologic, pe care le-a publicat în revistele bisericești centrale și eparhiale, între care amintim monografia "Comentariu la Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul". A participat și la numeroase emisiuni radio-televizate cu caracter religios. Vorbește curent limbile greacă și franceză.

Apreciindu-i strădaniile, devotamentul și dragostea cu care slujește Biserica, la recomandarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod i-a acordat, în anul 2000, rangul de Arhimandrit.

*

După emiterea Decretului Prezidențial nr. 135 din 23 martie 2001, prin care Prea Cuviosul Arhimandrit Sebastian Pașcanu se recunoaște în funcția de Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, pentru care a fost ales de Sfântul Sinod în ședința sa din 19-22 februarie 2001, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a stabilit ca hirotonia noului arhieru să aibă loc duminică, 25 martie 2001, în ziua de Buna Vestire.

Potrivit rânduielilor tipiconale, în ajun, sâmbătă, 24 martie, seara, în Catedrala Patriarhală, după slujba Vecerniei, a avut loc ceremonia ipopsifierii în prezența Înalț Prea Sfințitului Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, Prea Sfințitului Epifanie al Buzăului, Prea Sfințitului Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului și Prea Sfințitului Vinčențiu Ploieșteanu, Episcop Vicar Patriarhal.

Hirotonia noului Episcop Vicar s-a săvârșit a doua zi, 25 martie 2001, în biserica Sfântul Spiridon Nou, paraclis patriarhal, în cadrul slujbei Sfintei Liturghii; oficiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu Înalț Prea Sfințitul Teofan, Mitropolitul Olteniei, Înalț Prea Sfințitul Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, Înalț Prea Sfințitul Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, Prea Sfințitul Epifanie, Episcopul Buzăului, Prea Sfințitul Casian, Episcopul Dunării de Jos, Prea Sfințitul Vinčențiu Ploieșteanu și Prea Sfințitul Ambrozie Sinaitul, Episcopi

Vicari Patriarhali, și Prea Sfințitul Corneliu Bârlădeanu, Arhiereu Vicar al Episcopiei Hușilor, înconjuțați de un sobor de preoți și diaconi de la Catedrala Patriarhală, răspunsurile liturgice fiind date de corul bisericii și de un grup de studenți teologi.

Au participat la slujbă, consilieri patriarhali și eparhiali, profesori de teologie, protopopi, stareți de mănăstiri, preoți, monahi și monahii, elevi și studenți teologi, precum și un mare număr de credincioși din București și din alte părți. Au fost prezenți părinții și rudele celui chemat la Arhierie, precum și prieteni și foști colegi. Au mai participat reprezentanți ai Președinției României, ai Guvernului, Secretariatului de Stat pentru Culte, gazetari și alți invitați.

După săvârșirea hirotoniei, Prea Sfințitul Vincențiu Ploieșteanu, Episcop Vicar Patriarhal, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, a dat citire ACTULUI PATRIARHAL prin care se aduce la cunoștința clerului și credincioșilor alegerea Prea Cuviosului Sebastian Pașcanu în funcția de Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titulatura de ILFOVEANUL. S-a citit apoi, de către Dl Victor Opaschi, Consilier prezidențial, Decretul Președintelui României de recunoaștere a Prea Sfințitului Sebastian Pașcanu în funcția de Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În cuvântul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus următoarele:

"În ziua aceasta sfântă când binevestitorul arhanghel Gavriil a fost trimis de la Tatăl cel ceresc să aducă vestea mântuirii noastre, Sfânta Fecioară Maria a răspuns cu acele cuvinte care au rămas pentru noi scrise pe tabla inimilor noastre: "Fie mie după cuvântul Tău!" (Luca 1, 28). Dumnezeu a rânduit ca astăzi Biserica să săvârșească aici, prin lucrarea smereniilor noastre, ridicarea la rangul de arhierie a părintelui Sebastian. Cum ați auzit, din documentele care s-au citit, el este unul dintre monahii tineri pregătiți în școlile teologice din țară și străinătate, pentru a sluji în această sfântă treaptă. Ne-a adus, așadar, Dumnezeu și nouă, credincioșilor și preoților, în primul rând din Arhiepiscopia Bucureștilor și Mitropolia Munteniei și Dobrogei, dar și Sfântului Sinod, un nou colaborator.

Vestea aceasta trebuie să ne bucure pe toți. Orice nou apostol intrat în rândul preoțimii noastre, la cele trei trepte ale preoției lui Hristos, înseamnă un progres, o înaintare spre împărăția lui Dumnezeu, spre desăvârșirea noastră, a tuturor. Căci, în Biserică preoția cu treptele ei de slujire este cheazăia mântuirii noastre, cheazăia împărtășirii noastre cu Mântuitorul nostru Iisus Hristos, prin darul Sfântului Duh. Un arhieriu, spune Sfântul Apostol Pavel, este ales dintre oameni după chipul de arhieriu și de om ce îl avem în Mântuitorul Iisus Hristos, Arhieriu care a străbătut cerurile, după spusa aceluiași dumnezeiesc apostol. Pilda Mântuitorului ne rămâne nouă vie, mai ales arhierieilor și preoților, celor chemați de Dumnezeu să-L purtăm pe brațele noastre pe Iisus, Trupul și Sângele Domnului și să-L oferim credincioșilor spre iertarea păcatelor, spre dobândirea vieții veșnice.

Este suprema cinstire, pe de o parte, că urmăm pe Mântuitorul Iisus Hristos în arhierie, dar în același timp este și cea mai înfricoșată datorie, a noastră, întru păstrarea credinței, întru păstrarea valorilor Ortodoxiei noastre de două mii de ani, așa cum au păstrat-o cei de dinaintea noastră. Iar noi, pe pământul românesc avem

atâtea exemple în ierarhia noastră bisericească, până acum, în a îndeplini această misiune cu desăvârșită sfințenie. Așa au fost ierarhii vechiului Tomis, mitropoliții Nifon, Varlaam și Dosoftei, Sfântul Calinic de la Cernica, ierarhii ardeleni Iorest, Sava și Iosif de la Partoș, Sfântul Antim Ivireanul, ca să numim doar pe cei mai cunoscuți dintre dâșii. Așa încât, ales dintre oameni, acesta, arhiereul, oricare rang ar avea în Biserică, el rămâne arhiereu. El are însă datoria de a depăși nivelul oamenilor. El are datoria de a se înălța, nu numai cu sufletul, cu știința, cu experiența, dar și cu viața, cu faptele, la înălțimile la care zboară vulturul, simbolul Sfântului Evanghelist Ioan. Și covorul de astăzi, pe care îl aveți în față aici, cu vulturul spre credincioși, pe care candidatul pășește spre a depune mărturisirile dreptei credințe și devotamentul față de Biserică, simbolizează aceeași lucrare amintită.

Așa încât viața unui arhiereu trebuie să o depășească în bunătate, în iertare, în răvnă, în credință pe a tuturor celorlalți din jurul său. Mai ales în vremurile pe care le străbatem noi. Dar fiecare generație a venit în istorie cu problemele ei, cu frământările ei și slujitorii Bisericii, Sfinții Părinți ai noștri și ai lumii, de la cele șapte Soboare Sfinte Ecumenice au dat răspunsuri la întrebările și la toate frământările lor legate de mântuirea sufletelor și lămurirea desăvârșită și veșnică a adevărilor de credință.

Dar răspunsul cel mai limpede, cel mai frumos este acela al exemplului vieții. Un slujitor al altarului, în general, un monah și arhiereul, prin excelență, trebuie să fie omul ales dintre oameni, dar care se cere a fi un "vas ales" prin virtute, prin faptele credinței, prin răbdare, prin păstrarea unității de credință cu prețul vieții sale. Așa am depus toți jurământ la vremea când Dumnezeu ne-a chemat la arhierie. Și acest lucru, împreună cu dumneavoastră, cu Înalt Prea Sfințitii și Prea Sfințitii coliturghisitori de astăzi trebuie să-l punem la inima noului arhiereu. Și chezășia păstrării credinței, chezășia slujirii credincioșilor, a Bisericii, cu roade binecuvântate de Dumnezeu, este acea lucrare arhierescă, preotească și creștinească, care izvorăște din sfatul Sfântului Sinod. Pentru o Biserică națională, ca a noastră, Sfântul Sinod este autoritatea supremă în Biserică. Într-o Biserică autocefală, cum este Biserica noastră, Sfântul și Îndreptătorul Sinod, cum este numit atât de frumos în limbajul vechi bisericesc, este chezășia lucrării în Biserică a arhierelui, a episcopului, a patriarhului, mitropolitului, a starețului, sau a stareței și a credincioșilor. De aceea această purcedere a lucrării noastre bisericești din izvorul învățaturii pe care Sfântul Sinod, din insuflarea Duhului Sfânt o gândește și o rânduește, acesta este drumul care ne duce în mod sigur la slujirea cea dreaptă a Bisericii, la plinirea faptei "cele de folos" în viața Bisericii și în viața neamului nostru.

De obicei prin Biserică înțelegem foarte multe lucruri și este frumos că înțelegm așa, că Biserica nu se reduce numai la Sfântul Sinod, numai la preoție. Biserica cuprinde pe lângă ceata preoției și ceata celor ce au lăsat lumea, a monahilor și monahiilor. Biserica, de asemenea cuprinde cu aceeași valoare și cu aceeași dragoste familia, familia creștină, care trebuie să fie purtătoare a unor valori demne în care să crească pruncii, copiii, ca și cum Dumnezeu ar fi de față, care să împlinească rânduiala de căsătorie, ca taină a Bisericii, spre mântuirea

sufletelor, binecuvântând și nașterea de prunci. În familiile noastre creștine au strălucit mamele noastre, mamele domnitorilor noștri, ale înaintașilor noștri, pe care fiecare dintre noi le cunoaștem și le cinștim și le punem alături de chipurile cinstite de noi toți.

Familia se arată în acest fel a fi nu numai celula societății, ci și o celulă a Bisericii. Sfinții Părinți au cuvinte atât de grăitoare, atât de frumoase despre viața pruncilor, despre viața copiilor, despre valorile familiei, în general, care au dat Bisericii și neamului nostru românesc tineri și prunci, asemenea acelor ai Sfântului Domnitor Constantin Brâncoveanu, în stare să se jertfească pentru credință, în fața tatălui lor, când li s-a tăiat capul. Ceilde frumoase avem noi drept zestre, iată, tânărul Radu Brâncoveanu, alcătuita imne sfinte pe care le avem în rândul acatistelor.

Drept aceea, frații mei și părinte Sebastian, să ne gândim pururi la familia creștină, nu numai la Biserică și la Sfântul Altar în care intrăm pentru Liturghie. Arhierieul și preotul trebuie să-și facă timp, mai ales pentru slujirea în familia creștină, iar preotul, cu atât mai mult. Ierarhia lucrărilor despre care vorbeam mai înainte se aplică parohiei, preotului prin rânduieli deosebit de frumoase lăsate nouă de Sfinții Părinți. Câte zbateri, câte nemulțumiri, câte sfășieri, câte lacrimi sunt în familie, în familia noastră românească, chiar! Atâtea cazuri, că pare a nu se mai termina suferința. Biserica, preoții de parohie nu trebuie să rămână nepăsători. Acolo să fie grija preotului, înțelepciunea lui, pregătirea lui, acolo să o arate. Nu mai vorbim încă de ceilalți săraci, orfanii, văduvele, despre care Sfântul Apostol Pavel, în vremea lui, stăruia mult asupra acestui apostolat, numai odinioară apostolat social de Prea Fericitul, vrednicul întru adormire Patriarhul Justinian. Așa încât părinte și iubite frate întru arhierie Sebastian, te așteaptă o lucrare înălțătoare, o lucrare frumoasă.

Nimeni nu se bucură de atâtea cinstire în Biserică, cum se bucură preoții și arhieriei, de aceea datori suntem să răspundem la acestea cu dreaptă măsură și noi. Nu vă ascund faptul că cele întâmplare în zilele trecute, sigur că m-au îndurerat în primul rând pe mine, dar gândul m-a dus imediat la spusa Mântuitorului "în lume necazuri veți avea" (Ioan 16, 33). Nu ducem o viață de huzur, o viață de îndestulare, ci o viață de greutate. Cu bucurie am slujit dumnezeiasca arhierie și preoție, din tinerețile mele, împreună cu cete de sute și mii de credincioși, cu care am dus drumul deceniilor vieții mele. Sigur că m-a îndurerat, pentru că slujesc Biserica aceasta, Sfântă, Sobornicească și Apostolească. M-a întristat și durerea acelor creștini și acelor oameni care au suferit pentru aceasta, văzând cum este atacat păstorul Bisericii, după cuvântul Scripturii: "bate-voi păstorul și se vor risipi oile turmei" (Matei 29, 31). Dar dacă "în lume necazuri vom avea", trebuie să le suportăm cu seninătate, căci tot Mântuitorul a spus în continuare: "dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea" (Ioan 16, 33).

Nu pot ca în aceste clipe să nu adresez cuvintele cele mai frumoase care am fi în stare să le aducem pentru părtășia la această durere a credincioșilor, a credincioaselor, a slujitorilor condeielor, acelor slujitori ai presei care au văzut lumina lui Hristos. Dar nici nu trebuie să-i urâm pe cei care au putut să scrie așa ceva și au pătat hârtia din cauza blasfemiilor care sunt acolo. Trebuie să-i iertăm și să ne

rugăm pentru ei, pentru că este o suferință a lor și pentru aceasta avem datoria să ne rugăm. Cea mai grabnică îndatorire o avem, părinte Sebastian să iubim și să iertăm în viața aceasta dată de Mântuitorul Iisus Hristos, prin Duhul Sfânt. Spun aceasta cu gândul ca, Doamne ferește, să nu fii și Prea Sfinția Ta surprins nepregătit sufletește de vreo supărare de acest fel, ce pare a fi uneori inevitabilă.

Iubiții mei, frați și surori întru Domnul, iată în treacăt și în cuvinte spuse acum, cu prilejul acesta dumnezeiesc, destul de rar în Biserica noastră, de a fi prezenți la o hirotonie de arhiereu. Este un dar de la Dumnezeu, o vestire frumoasă pentru fiecare suflet care vede și care aude cu ochii minții această minune a lui Dumnezeu, când dintr-un fiu al poporului, oarecare, face un slujitor al Sfântului Altar, în care Sfântul Ioan Gură de Aur vede cea mai înaltă și cea mai frumoasă slujire, aceea de preot sau de arhiereu.

Să punem la inimă îndatorirea noastră, iubiți părinți slujitori ai Sfințelor Altare și părinți de la mănăstiri și înalt Prea Sfințiți Părinți, care avem datoria sfântă de a apăra Biserica. Și o vom apăra și împotriva păcatului contra firii care a produs această tulburare în presă zilele trecute, păcat ce nu va fi tolerat nici în viitor, de Sfântul Sinod și de noi. Pentru că Dumnezeu vrea ca toți să se măntuiască, și să nu spunem întunericultui lumină. Să-i iubim pe vrăjmași și să ne rugăm pentru ei să se măntuiască și să vadă în calea firii, în drumul cel de aur cel mai vechi al măntuirii noastre, care este familia, calea desăvârșirii persoanei umane, pentru care însuși Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat și S-a răstignit, să vadă o persoană umană care este demnă de așa ceva, de virtute, de luminare și de noblețe, și nu de păcătoșenie. Să ne ajute Bunul Dumnezeu să ne lumineze mințile, să ne iertăm unii pe alții și Dumnezeu să ne aducă pe toți la cunoștința adevărului, la Adevărul care să ne dea viață tuturor, să ne dea mângâiere, căci Adevărul este însuși Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, a Căruia este slava, cinstea și mărirea, acum și în vecii vecilor. Amin".

(La sfârșitul slujbei)

"Potrivit rânduielilor sfințelor noastre slujbe, hirotonia de astăzi a noului Episcop Vicar, Prea Sfințitul Sebastian Ilfoveanul, se încheie cu ultimul act liturgic, acela de a-și încredința mantia care o poartă arhiereul la slujbele de început, sau la priveghi, sau la alte slujbe, mantie care vrea să arate semnificația hlamidei Mântuitorului Hristos, ca semn al smereniei, al slujbei, al iubirii și al răbdării. Ea ține loc de veșmânt liturgic în anumite timpuri liturgice și în același timp are drept să o poarte numai cel care este îndreptățit, ales și hirotonit potrivit canoanelor și legilor țării.

Nimeni nu poate să poarte această mantie arhierescă dacă nu păstrează unitatea cu Sfântul Sinod. La noi în țară există din păcate unii dintre aceștia care sunt în afară de Sfântul Sinod pe motiv de calendar, având veșmintele noastre, cărțile noastre de cult, tot ce avem noi scump: icoane, sfințe biserici, dar nu sunt în comuniune canonică cu Biserica, canonic recunoscută de întreaga Ortodoxie. Drept pentru aceea, noi am avut cu ei convorbiri și întâlniri, dar nu am putut ajunge la o înțelegere așa cum ar trebui, adică pe baza învățăturilor Sfintei Evanghelii și a Sfinților Părinți. De aceea veșmântul acesta, mantia, chiar și culoarea ei, are în

fiecare Biserică ortodoxă semnificația ei. Tipicele noastre bisericești și cărțile noastre de slujbă arată semnificația fiecărui veșmânt și a culorilor, legate de sărbătorile Sfintei noastre Biserici. Așa încât acum, iată, acest veșmânt îl oferim Prea Sfințitului Episcop Sebastian pentru ca să-l poarte cu smerenie multă, cu iubire multă și cu dragoste. Râurile care sunt pe această mantie, precum și aceste străluciri de galoane semnifică prădica și înțelepciunea arhierelui, care trebuie să predice neîncetat cuvântul Mântuitorului Iisus Hristos. În același timp, potrivit aceluiași sfinte rânduieli îi înmănăm și toiagul păstoriei, care pornește tot de la Mântuitorul Hristos, amintind de trestia, pusă alături de mantia roșie, de către judecătorii săi, în semn de batjocură. Dar pentru noi, pentru Biserică, toiagul acesta arhieresc înseamnă însușirea suferințelor Mântuitorului Hristos și a suferințelor Bisericii noastre și a înțelepciunii și răbdării cu care Mântuitorul Hristos a fost chinuit și a răbdat de bunăvoie toate pentru mântuirea noastră. El este însă și simbolul păstoririi clerului și credincioșilor.

Cu împlinirea acestei rânduieli, terminăm astăzi slujba aceasta. Tot, potrivit rânduieli, oferim Prea Sfințitului toiagul acesta pentru a păstori turma lui Hristos cea încredințată. Și celor ascultători acest toiag să le fie toiag de reazim și întărire, iar pentru cei neascultători și nestatornici să-l întrebuițeze ca toiag de deșteptare, toiag de certare, chiar și de înțelepciune. Așa să primești toiagul Prea Sfințite Sebastian și să-l folosești potrivit acestor cuvinte de astăzi, rostite în biserică și în prezența bunilor noștri credincioși.

Cu aceasta iubiților mei frați și surori vă sunt dator cu dragoste multă și de asemenea cu un îndemn, ca din toate necazurile care vin asupra noastră, noi trebuie totuși să învățăm ceva. Lumea de astăzi așteaptă de la Biserică și de la preoți foarte mult. Preotul de parohie are foarte mari răspunderi. Pot să vă spun doar atât, că noi avem multe de învățat, încă. Libertatea este atât de prețioasă, atât de frumoasă încât ea cere de la noi, de la toți, multă înțelepciune, ca să o folosim spre slava lui Dumnezeu.

Libertatea, vedeți că uneori nu este folosită spre binele neamului, spre binele familiei, spre binele semenilor sau a lumii, chiar. Ea vatămă, libertatea aceasta trece limitele și în loc să fie prilej de progres teologic, duhovnicesc, spiritual, ajunge ca să fie libertinaj, contestație, atacuri, să fie promovate nonvalorile. Pentru aceasta mă adresez și astăzi părinților stareți și starețe de mânăstiri, părinților protopopi din Mitropolia noastră și părinților profesori ce trebuie să propovăduiască doar valorile creștine. Avem foarte multe lucruri de învățat, chiar din cazurile dureroase pe care le întâmpinăm. Nu le putem evita, trebuie să le întâmpinăm, dar să le întâmpinăm slujind Evanghelia și pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

De aici și trebuința de a avea ierarhi pregătiți, cum este și Prea Sfințitul Sebastian care este doctor în Teologie al Universității din Tesalonic, așa cum mai sunt și alți ierarhi doctori în teologie, pe care îi avem în Sfântul Sinod. Biserica nu-și desfășoară activitatea ei mântuitoare numai aici în bisericuțele noastre, la parohii, la oraș, ci Biserica trece fruntariile țării. Avem nevoie de misiune pentru românii din Europa Occidentală și Centrală, unde avem o mitropolie și o arhiepiscopie, avem nevoie de candidați de preoți pe care să-i trimitem în Australia, în America, în America Latină, unde în anii trecuți am sfințit biserica românilor în Venezuela. Învățământul nostru trebuie să fie de așa fel întocmit ca să pregătească

acești misionari care și aici acasă să fie buni, să fie și peste hotare buni. Este nevoie de candidați tineri, cu pregătire teologică necesară, care să împlinească cerințele Bisericii noastre.

Prea Sfințitul Părinte Sebastian este fiul mănăstirilor prahovene. Prahova este, așa cum cunoașteți, vestită și frumoasă din multe puncte de vedere, dar este frumoasă și din punct de vedere bisericesc. Biserici frumoase, mănăstiri frumoase, schituri frumoase. De acolo, din acest județ de unde a venit și Prea Sfințitul Părinte Sebastian ne-au apărut în ultimii ani candidați și la episcopat. Această Prahovă cu mănăstirile ei foarte frumoase în frunte cu Mănăstirea Cheia, mult prețuită de prahoveni și iubită de părintele arhimandrit Grigorie al nostru, ne aduce bucurie și nouă. Îl amintim în acest sens și pe Dl arhitect Cristian Moisescu, care ne bucurăm mult că este aici. El ne-a ajutat mult la restaurarea mănăstirilor și bisericilor în vremurile grele, de dinainte, cum a făcut-o și Dl Director al Radiodifuziunii Române. Și-i salutăm și pe ceilalți care au venit: Dl Consilier Prezidențial care ne-a adus aici Decretul de recunoaștere și Dl Secretar de Stat, Dl dr. Laurențiu Tănase, de asemenea tot teolog de-al nostru. Iată duminica aceasta a Bunevestiri ne-a adus această împlinire a Bisericii.

Mă bucur că am fost împreună astăzi și mă bucur să am prilejul să trăiesc cu bucurie și emoție împreună cu intelectuali și reprezentanți de Stat a căror prezență o apreciez și ca o respingere a recentelor atacuri, care de fapt sunt îndreptate împotriva Bisericii noastre. Noi ne păstrăm cumpătul nostru, îi iertăm, îi iubim pe toți, așa cum a cerut Mântuitorul: "rugați-vă și iubiți și pe vrăjmașii voștri" (Matei 5, 44).

Aceea este virtute cu adevărat frumoasă, virtutea iubirii. Un preot așa trebuie să facă. Nu le aprobăm preoșilor să meargă la judecări să-și facă dreptate, să se judece cu credincioșii lor. Ei trebuie să caute motive de a găsi dreptatea la Biserică, la credință, pentru că dreptatea supremă este numai Hristos și învățătura Lui.

Și de aceea nu-i ușoară nici preoția, nici arhieria și după cum ați văzut nu este ușoară nici slujirea Patriarhului, a arhierelui, dar o îndeplinesc și am îndeplinit-o, din anii mei de tinerețe și voi îndeplini cu toată bucuria, cu toată mulțumirea Bunului Dumnezeu, Care m-a învrednicit și m-a chemat la aceasta. Încât, Prea Sfințite Părinte, acestea te așteaptă și bucurii foarte mari sunt găsite pentru credinciosul, preotul, arhierul care este devotat Bisericii noastre. Să-ți ajute Dumnezeu să mergi pe urmele înaintașilor noștri și să fii apostolul pe care îl cere vremea noastră de astăzi, în așa fel încât nimeni să nu disprețuiască tinerețile tale, cum îi spune Sfântul Apostol Pavel ucenicului său Timotei. Amin.

Dumnezeu să-ți ajute".

A răspuns noul Episcop Vicar, Prea Sfințitul Sebastian Ilfoveanul care a spus:

"Prea Fericite Părinte Patriarh....

Înalt Prea Sfințiți.,

Prea Sfințiți...

Sunt clipe în viața noastră când cădem și clipe când ne ridicăm. Sunt clipe când ne simțim singuri și părăsiți și sunt clipe când Dumnezeu ne copleșește cu iubirea Sa. Sunt clipe de "Gotgotă" și clipe sunt de "Înviere".

Acestea au fost gândurile care mi-au răsunit ca un ecou în minte în momentul în care Părintele Patriarh m-a chemat și mi-a spus că a hotărât să mă recomande Sfântului Sinod pentru treapta aceasta pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu, iată, am urcat astăzi.

Am primit propunerea Prea Fericirii Voastre, Prea Fericite Părinte Patriarh, cu o emoție pe care cu greu mi-am putut-o stăpâni, a fost surprindere? A fost bucurie? A fost teamă? Cred că toate acestea la un loc. Surprindere pentru că ați făcut-o într-un moment în care m-aș fi putut aștepta cel mai puțin; bucurie pentru că m-ați chemat la o cinste ca aceasta, iar teamă pentru că m-ați chemat la o responsabilitate ca aceasta. Cert este că o clipă am dorit să rămân singur... singur cu Dumnezeu care, în momentul acela am simțit că mă iubește și mai mult... Și nu știu de ce, poate pentru că avea să urmeze atunci Duminica ce face amintire de căderea lui Adam din rai, l-am auzit și eu lăuntric glasul ca oarecând acela: "Adame, unde ești?" Și, am simțit că mă privește cu nesfârșită dragoste și, pentru aceasta, am răspuns cu curaj ca oarecând proorocul: "Iată-mă, Doamne, vorbește... că robul Tău ascultă" (I Regi III, 8 și 10).

La scurt timp după aceea am intrat în perioada aceasta a Postului Mare, pe care am privit-o întotdeauna ca pe un pelerinaj de la Adam la "Adam", adică de la "Adam cel vechi" la "Adam cel nou"; de la un Adam ce se ascundea cu vinovăție în rai, la "Adam" Cel care a urcat cu curaj Golgota și a îmbrățișat cu iubire crucea, biruind după aceea prin Înviere. Consider providențială chemarea mea la treapta arhierescă acum, în această perioadă a anului bisericesc, în care cu toții avem perspectiva Golgotei și a Învierii deopotrivă.

Pentru mine însă, de vreme ce am fost chemat "cu o chemare ca aceasta", această perspectivă a căpătat, cu fiecare zi ce s-a scurs până acum, un contur tot mai special. Din momentul în care m-ați chemat, Prea Fericite Părinte Patriarh, ființa mea a fost stăpânită succesiv de teamă și de bucurie; înlăuntrul meu s-a rostogolit pe rând "golgote" și "înviere". Și, în contextul acestora, am descins încă o dată în pagini de Scriptură sfântă, pentru a încerca să înțeleg și mai bine ce fel de misiune și responsabilitate mă așteaptă.

Iată, Apostolul Pavel mă previne: "Se cuvine dar, ca episcopul să fie fără de prihană... veghetor, înțelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe și pe alții, nebețiv, nedepins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci-blând, pașnic, ne iubitor de arginți" (I Tim. III, 2-3) sau "Se cuvine ca episcopul să fie fără de prihană, ca un iconom al lui Dumnezeu, neîngâmfat, nu grabnic la mânie, nu dat la băutură, pașnic, nepoftitor de câștig urât, ci iubitor de străini, iubitor de bine, înțelept, drept, cuvios, cumpătat, ținându-se de cuvântul cel drept al învățaturii, ca să fie destoinic și să îndemne la învățatura cea sănătoasă și să mustre pe cei potrivnici" (Tit I, 7-9).

Iar verhovnicul Apostolilor ne îndeamnă: "Păstoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetându-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru câștig urât, ci din dragoste; nu ca și cum ați fi stăpâni peste Biserici, ci pilde făcându-vă turmei. Iar când se va arăta Mai-marele păstoriților veți lua cununa cea neveștejită a mării" (I Petru V, 2-4).

Marele dascăl al Teologiei românești, Părintele Dumitru Stăniloae, în "Teologia Dogmatică Ortodoxă", vol. II, București, 1997, pag. 157, prezintă pe

episcop astfel: "Fiecare episcop este urmașul tuturor Apostolilor, căci fiecare Apostol se afla în comuniune cu toți ceilalți Apostoli. Iar după aceea, fiecare episcop e hirotonit de mai mulți episcopi în numele întregului episcopat, primind același har și aceeași învățătură pe care le-au avut toți Apostolii și toți episcopii și odată cu aceasta putând împărtăși preoților, și prin ei credincioșilor eparhiei sale, același har și aceeași învățătură neschimbată, care sunt în toată Biserica, sau punându-i în comuniune cu Același Hristos, Care, aducându-se Tatălui ca jertfă în continuare, își ține umanitatea Sa în legătura iubirii nesfârșite cu Tatăl".

Mitropolitul Sfânt Antim Ivireanul, în cuvântul său de la instalare, se adresa pleromei în graiul specific vremii sale: "De vreme ce aceste două întemeiază și întăresc Biserica, credința în Dumnezeu și buna ascultare de Biserică, și măcar că eu am fost mai netrebnic decât toți, precum au fost și David mai mic între frați în casa tatâne-său, dară Dumnezeu n-au căutat la micșorarea și netrebnicia mea, nu s-a uitat la sărăcia și străinătatea mea, n-au socotit neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunătății Sale și acoperind de către oameni toate slăbiciunile și fărădelegile mele, care sunt mai multe decât perii capului meu și decât nisipul mării, m-au înălțat, nevrednic fiind, la această înaltă și mare vrednicie a arhieriei... Și mă rog bunătății Lui și iubirii Sale de oameni să-mi lumineze mintea ca să pot propovădui cuvântul adevărului și să-mi întărească inima întru frica Lui ca să pot păstori cuvântătoarea turmă cea aleasă, care o au răscumpărat cu prea scump sângele Său din mâna vrăjmașului" (Antim Ivireanul, Didahii, București, 1983, pag. 9-10).

Iată și mărturia unui sfânt mai nou al Bisericii noastre, Cuviosul Siluan Atonitul: "Ce să spunem, așadar, despre episcop? Episcopilor li s-a dat un mare har al Duhului Sfânt; ei sunt așezați mai presus decât toți; ca vulturii ei se ridică în înălțimi și de acolo văd în depărtări nesfârșite, și cu o minte de Dumnezeu grăitoare (teologică) păstoresc turma lui Hristos" (Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei, Sibiu, 2000, pag. 151). Însă, știind că nu ușoară le va fi acestora misiunea de călăuzire a destinelor Bisericii, ne previne: "... în ceas de nevoie trebuie să caute luminare de la Domnul, nu lucrând după mintea lor, fapt prin care ar întrista milostivirea lui Dumnezeu și ar putea semăna tulburări. Cuviosul Serafim (de Sarov) spune că, atunci când dădea sfaturi după mintea sa, se întâmpla să greșească, și greșelile pot fi mici, dar pot fi și mari" (pag. 152).

Iată de ce, Prea Fericirea Voastră, spun că m-am lăsat adeseori cuprins de teamă în această perioadă, frământarea fiindu-mi uneori vizibilă. M-a încurajat însă încrederea pe care mi-ați acordat-o, și aceasta după o experiență atât de mare pe care o aveți la cârma Bisericii. M-au încurajat și cei care mi-au fost totdeauna alături și căroră le datorez atât de mult... Iată, pentru a da numai un singur exemplu, una dintre aceste persoane, văzându-mă într-o zi îngândurat și frământat, mi-a adresat următoarele cuvinte pline de căldură și dragoste: "De ce ești, părinte, trist? De ce îți este, părinte, frică? Urcă-te, părinte, pe cruce... E așa de bine pe cruce!...". Mi s-a limpezit pe dată înțelegerea. Am înțeles că aveam de-a face cu "o cruce", pe care sunt chemat s-o port așa cum ne-o cere Hristos și, mai ales, am înțeles că la capătul crucii stă bucuria, așa cum a stat Învierea la capătul Golgotei.

În felul acesta am început să capăt mai multă încredere în mine și să mă simt mai puternic. Am înțeles că nu există biruință fără luptă; nu există răsplată fără su-

doare; nu există Înviere fără Golgotă. Am abordat atunci această chemare ca pe o mare "bună veste" și, mulțumesc lui Dumnezeu că hirotonia mea are loc tocmai astăzi, de Buna Vestire, rugându-L totodată pe Acela ca numirea mea în această responsabilitate să se constituie totdeauna într-o veritabilă "bună veste" pentru toți cei pe care sunt chemat să-i slujesc.

Vă mulțumesc, Prea Fericirea Voastră, Părinte Patriarh, pentru această "bună veste", și rog pe Bunul Dumnezeu să nu mă lase să vă dezamăgesc niciodată. Mi-ați arătat neașteptată și nesfârșită încredere, și aceasta mă îndatorează la neobosită strădanie, pentru a nu vă lăsa nicicând să regretați alegerea făcută.

Prin urmare, întâmpin, Prea Fericirea Voastră, chemarea mea pe această treaptă a ierarhiei, cu "bucuria Golgotei", adică cu bucuria de a sluji lui Hristos după exemplul Său, și Hristos înseamnă cruce și Golgotă, dar și bucurie și biruință prin Înviere. Și, pentru că știu că nimeni niciodată nu se va putea încununa de nu va lupta după dreptate (II Tim. II, 5), mă rog lui Dumnezeu astăzi, și mă voi ruga toată viața mea, să mă ajute să lupt doar după dreptate, pentru ca astfel să pot avea nădejdea încununării celei după dreptate.

Aș vrea, în această zi mare pentru mine, să aduc public mulțumirile mele și celor care, într-un fel sau altul, le datorez clipa și bucuria de față: părinților mei după trup, Gheorghe și Maria, niște muncitori simpli dar cu o inimă și o credință mare, și părinților mei sufletești: Î. P. S. Teofan Mitropolitul Olteniei, Î. P. S. Teodosie Arhiepiscop ales al Tomisului, P. S. Galaction Episcopul Alexandriei și Teleormanului, P. S. Ambrozie Episcop-Vicar Patriarhal și Arhim. Nicodim Dimulescu, toți fii ai Mănăstirii Crasna, unde m-am format și eu.

De asemenea, aș vrea să mulțumesc înaltelor autorități ale Statului care au adus și prezentat decretul de recunoaștere a persoanei mele în noua demnitate.

Vă mulțumesc Dumneavoastră tuturor, celor care ați ținut să fiți astăzi alături de mine cu rugăciunea și vreau să vă asigur pe toți că vă voi purta în sufletul meu și voi ruga pe Dumnezeu să vă dăruiască și Dumneavoastră, fiecăruia pe treapta și în condițiile personale în care duceți lupta cea dreaptă, "bucuria și biruința Golgotei și a Învierii, Amin".

În aceeași zi, la orele prânzului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oferit o agapă frățească, la Reședința Patriarhală, în cinstea noului ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Sfințitul Episcop Sebastian Ilfoveanul, la care au participat ierarhii și preoții slujitori la hirotonie, membrii familiei noului Arhiepiscop, alți oaspeți și invitați. În timpul mesei s-au rostit cuvântări, cărora le-a răspuns Prea Sfințitul Episcop Sebastian Ilfoveanul.

În ziua de luni, 26 martie 2001, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a convocat pe toți salariații Centrului Eparhial București, în frunte cu consilierii de sector, pentru a-l prezenta și instala în funcție pe noul Episcop Vicar, Prea Sfințitul Sebastian Ilfoveanul, adresându-le chemarea de a-l întâmpina cu toată dragostea, respectul și ascultarea cuvenită.

ALEGEREA ȘI INSTALAREA ÎNALT PREA SFINȚITULUI DR. TEODOSIE PETRESCU ÎN SCAUNUL DE ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

Prin retragerea la pensie, din motive de boală, a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Lucian Florea, aprobată de Sfântul Sinod în ședința sa din 12 septembrie 2000, scaunul vlădicesc al Arhiepiscopiei Tomisului a rămas vacant.

Alegerea și instalarea unui nou titular în acest scaun vlădicesc a fost așteptată, pe bună dreptate, cu îndreptățit interes, nu numai de clerul și credincioșii Eparhiei Tomisului, ci și de întreaga obște dreptmăritoare din țara noastră, pentru că ținutul Dobrogei, cu cetatea Tomis (Constanța de astăzi), peste care se întinde jurisdicția acestei eparhii, este cel mai vechi leagăn de formare a poporului român și tot aici s-au plămădit primele începuturi de viață creștină și de organizare bisericească de la noi, care s-au extins apoi și în celelalte provincii locuite de strămoșii noștri.

Din vremuri îndepărtate, pământul dintre Dunărea de Jos și Marea Neagră – Dobrogea de mai târziu – a fost locuit de geto-daci, peste care au trecut, în drumul lor spre Bizanț sau către Apusul Europei, multe populații migratoare. Dintre acestea, au zăbovit mai mult aici triburi scitice, popor nomad de neam iranice, stabilit în secolul al VIII-lea î.Hr. în stepele din nordul Mării Negre. Ei au întemeiat în acest ținut unele așezări și chiar mici sătulețe și au fost asimilați cu timpul de populația băștinașă. După numele lor, întreg ținutul dintre Dunăre și Mare a fost denumit Scitia.

În secolul al VII-lea î.Hr., au apărut pe țărmul stâng al Mării Negre – Pontul Euxin – coloniști greci din Milet și Ieraclea, care, atrași de fertilitatea și bogăția solului, au fundat aici orașe-cetăți: Histria (Istria), Tomis (Constanța) și, la sud, Callatis (Mangalia). Cu vremea, în urma negoțului intens cu aproape toate centrele comerciale din sud-estul Europei și din Orientul Apropiat, aceste orașe-cetăți au ajuns la o dezvoltare economică înfloritoare.

Alături de geții din interior, cu care se aflau în raporturi de bună conviețuire, negustorii greci din cetățile de pe țărmul Mării Negre au fost părtași la evenimentele furtunoase care s-au abătut asupra acestui ținut la sfârșitul secolului al VI-lea î.Hr., când Darius, regele perșilor (521-486), a trecut pe aici în urmărirea sciților, iar ceva mai târziu regii odrizilor din Tracia și regele Filip al II-lea al Macedoniei (359-336). În secolele IV-III î.Hr., ei au cunoscut dominația macedoneană începută de Alexandru cel Mare (336-323) și desăvârșită de unul din diadohii săi, regele Lysimach al Traciei și apoi al Macedoniei (306-281), care le răpește autonomia, prin numirea în aceste părți a unui praefectus Ponti. Acum s-a fundat aici așezarea fluvială de la Axiopolis (lângă Cernavodă) și s-au constituit teritoriile rurale ale coloniilor grecești. Tomisul, strângând tot mai mult legăturile cu băștinașii geți și cu sciții așezați în împrejurimile sale, se dezvoltă în voie, printr-o intensă activitate comercială, ajungând un adevărat centru economic și politic al provinciei, după cum ne informează geograful Strabon. Stăpânirea macedoneană a provocat, însă, numeroase răscoale la Pontul Euxin. Una dintre aceste răscoale, în

fruntea căreia s-a aflat cetatea Callatis, a fost înfrântă în preajma anului 313 î.Hr., într-o vreme când macedonenii purtau război și cu geții lui Dromihete.

În anul 148 î.Hr., Roma a cucerit definitiv Macedonia și a căutat să-și întindă influența până la gurile Dunării, dar a întâmpinat o dărză rezistență din partea geților băștinași și a cetăților grecești de aici, care au aderat la lupta pe care Mitridate al IV-lea Eupator, regele Pontului (111-63), o ducea împotriva cuceririi romane. Acțiunea lui Mitridate a eșuat, însă, și în anii 72-71 î.Hr. Dobrogea a ajuns pentru prima dată în granițele statului roman, fiind încorporată la provincia Macedonia. Această stare de lucruri n-a fost de lungă durată, căci, sătul de abuzurile Romei, populația băștinașă, ajutată de geto-dacii lui Burebista (cca. 70-40), din stânga Dunării s-a răsculat și în anul 61 î.Hr. a înfrânt, lângă Istros, armata guvernatorului Macedoniei, punând astfel capăt primei stăpâniri romane în Dobrogea.

După anul 60 î.Hr., cetățile grecești de pe țărmul Mării Negre ajung în conflict cu regele Burebista, susținut de geții dobrogeni, și, cu toată rezistența opusă, sunt nevoite să accepte dominația acestuia. Deși relativ scurtă ca durată, până la moartea lui Burebista, întâmplată în anul 44 î.Hr., această dominație, cum spune mai târziu poetul Ovidiu, care a fost exilat la Tomis, a reușit să producă o adevărată "getizare" a orașelor grecești.

În urma expedițiilor purtate în anii 29-28 î.Hr. împotriva bastarnilor, care erau ajutați de geto-dacii din stânga Dunării, trupele romane pătrund în Dobrogea, înfrâng mai mulți conducători geți locali și ajung la gurile Dunării. Cu sprijinul cetăților grecești, care acceptă acum protectoratul Romei, se instaurează în Dobrogea o nouă perioadă a dominației romane, care, de data aceasta, va fi de lungă durată. În anul 46 d.Hr., întregul teritoriu dintre Dunăre și Mare este anexat la provincia Moesia Inferior. Mai târziu, în anul 297 d.Hr., în timpul împăratului Dioclețian (284-305), care a reorganizat imperiul, Dobrogea devine provincie aparte – despărțită de Moesia Inferior – sub numele Scythia Minor, iar Tomisul capitala acesteia.

Ajunsă definitiv sub stăpânirea Romei, Dobrogea a fost supusă unui intens proces de romanizare. Mulțimea orașelor și castrelor, numeroasele sate întemeiate de veterani și de coloniști, rețeaua de drumuri care străbătea ținutul în lungime și în curmeziș, înfloritoarea activitate comercială ce se desfășura nu numai la țărmul Mării, dar și în centrele de pe Dunăre până la Durostorum (Siliștra de astăzi), au făcut ca, într-o vreme relativ scurtă, populația băștinașă geto-dacă, împreună cu bessii tracici colonizați aici, să se romanizeze, să vorbească limba latină populară, să-și însușească felul de viață roman. Se poate spune că la finele secolului al II-lea se vorbea latinește în tot ținutul dintre Dunăre și Mare. La ce intensitate ajunsese procesul de romanizare ne-o dovedesc numeroasele inscripții în limba latină, câteva sute, descoperite până acum pe tot întinsul pământului dobrogean.

Integrarea acestui teritoriu în cultura și formele de viață romană, a oferit condiții prielnice pentru răspândirea creștinismului în rândurile populației autohtone.

Potrivit celor consemnate de istoricul bisericesc Eusebiu din Cezareea (din secolul al IV-lea), în a sa Istorie bisericească, preluând o veche tradiție cunoscută și de Origen (secolul al III-lea), începuturile creștinismului în Dacia Pontică, viitoarea provincie Scythia Minor, devenită Dobrogea de mai târziu, se leagă de

lucrarea misionară a Sfântului Apostol Andrei, fratele Sfântului Apostol Petru, care a predicat Evanghelia mai ales în orașele grecești Histria, Tomis și Callatis. Tradiția aceasta a fost reluată mai târziu și de alți scriitori bisericești și ea se regăsește și în unele colinde și creații folclorice dobrogene și din stânga Prutului, care amintesc de trecerea Sfântului Andrei prin aceste locuri, precum și în anumite toponime legate de numele său (peștera Sf. Andrei, pâraul Sf. Andrei și altele), ceea ce înseamnă că o parte din teritoriul țării noastre a fost evanghelizat chiar de un apostol al Mântuitorului Iisus Hristos.

Pe lângă această cale amintită de tradiție, creștinismul a putut pătrunde în Scythia Minor, tot de timpuriu, și prin strânselile legături comerciale existente între prosperile orașe grecești de pe țărmul stâng al Mării Negre și marile centre economice din sud-estul european și din Orientul Apropiat, devreme încreștinate, precum și prin desele contacte ale locuitorilor de aici cu populația sud-dunăreană romanizată, în mijlocul căreia predicase Sfântul Apostol Pavel și ucenici de-ai săi. De asemenea, creștinismul a mai putut pătrunde și prin ostașii romani, între care au fost și creștini, aduși aici pentru paza graniței nordice a statului, mai ales din provinciile orientale ale imperiului și din Peninsula Balcanică.

Desigur, răspândirea creștinismului în rândurile populației autohtone, în curs de romanizare, din Scythia Minor și din Dacia nord-dunăreană a fost înlesnită și de faptul că, după înfrângerea dacilor, în locul zeului lor Zalmoxe, li s-a impus panteonul zeităților romane, pe care ei au refuzat să le accepte. Ca unii ce erau monoteiști și credeau în nemurirea sufletului, s-au simțit atrași de Iisus Hristos, Cel care S-a răstignit pentru mântuirea oamenilor și apoi a înviat, ca garanție că toți cei ce cred în El și știu că sufletul este nemuritor, vor învia și ei la timpul Parusiei.

Cum era și firesc, și aici, ca și în alte părți ale Daciei, numărul creștinilor va fi fost mic la început, și ei își vor fi mărturisit noua credință ca persoane izolate, neavând pe atunci posibilitatea să se organizeze în comunități creștine. Cu vremea, însă, înmulțindu-se, se vor fi grupat în mici comunități, potrivit rânduielilor bisericești, dar nici acestea nu vor fi fost prea numeroase. Sigur este că aceste comunități s-au format fără o intervenție oficială de stat sau din partea unei autorități superioare bisericești, ci au avut un caracter net popular, căci, la noi, cuvântul Evangheliei s-a răspândit la început pe cale particulară, fiind predicat de oameni simpli și abia mai târziu de misionari trimiși în chip special de episcopi răsăriteni.

La sfârșitul secolului al III-lea și la începutul secolului următor, numărul creștinilor a crescut simțitor, căci prigoana dezlănțuită de împăratul Dioclețian (284-305) împotriva creștinilor, între anii 303-304, și de împăratul Licinius (308-324), prin anii 319-322, a făcut aici un impresionant număr de martiri. Martirologiile și sinaxarele creștine pomenesc, pentru acest timp, numele multor martiri la Tomis, Durostorum, Axiopolis, Dinogetia, Noviodunum și Halmyris, cei mai mulți militari sau veterani romani, dar și străini și chiar localnici. Unii dintre acești martiri au nume grecești sau orientale, alții nume tracice locale, iar alții nume curat latinești.

Important este faptul că datele furnizate de tradiție și de actele martirice, puse de unii la îndoială, sunt confirmate de descoperirile arheologice, care au dat la iveală moaștele unor martiri care au pătimit pe pământul Dobrogei de astăzi în

timpul persecuțiilor lui Dioclețian. Astfel, în anul 1971, la Niculițel, în județul Tulcea, în cripta (martyrion) de sub altarul unei bazilici paleocreștine din secolul al IV-lea, s-au descoperit moaștele întregi ale martirilor Zoticos, Attalos, Kamasis și Filippos, despre care se crede că au pățimit în cursul mării persecuții a lui Dioclețian, din anii 303-304. Iar recent, la Dunavăț, pe brațul Sf. Gheorghe, județul Tulcea, pe locul anticului Halmyris, s-au găsit moaștele întregi ale martirilor Epictet și Astion, originari din Asia Mică, decapitați aici, după unii în anul 290, după alții în anul 298, din porunca guvernatorului Latronianus, pe vremea lui Dioclețian, ei fiind cei dintâi martiri cunoscuți până acum pe teritoriul Dobrogei. Această simplă înșirare de nume de martiri dovedește, pe de o parte, vigoarea creștinismului în Scythia Minor, iar pe de altă parte, vechimea lui în această provincie, încă înainte de secolul al IV-lea.

Începând cu primii ani ai secolului al IV-lea, mai cu seamă după Edictul de la Milan, din anul 313, al împăratului Constantin cel Mare, creștinii din Scythia Minor, scăpați de prigoane, au sporit ca număr, iar către mijlocul acestui secol, cum informează istoricul bisericesc Sozomen, ei au început să-și ridice locașuri de închinare (bazilici) durabile, precum și monumente de piatră cu inscripții creștine, îndeosebi la locurile de veci. Mărturie despre aceasta sunt cele peste 30 de fundații de bazilici paleocreștine, din secolele IV-VI, identificate până acum în vechile centre romane și grecești din Dobrogea. De un real interes sunt și cele șase bisericuțe săpate într-un masiv calcaros, descoperite la Basarabi (Murtfatlar), lângă Constanța, cu felurite inscripții, cruci și semne incizate pe pereți, care, după unii cercetători datează din secolul al IV-lea, după alții din secolele X-XI. În ceea ce privește inscripțiile creștine din secolele IV-VI, din cele peste 70 descoperite până acum, mai ales pe monumente funerare, mai mult de jumătate provin de la Tomis, iar restul de la Callatis, Histria, Axiopolos, Tropaeum Traiani, Ulmetum, Dinogetia și din alte părți. Cam un sfert din ele sunt în limba latină, restul în limba greacă, vorbită îndeosebi de populația din centrele urbane de pe țărmul Mării Negre. Cei menționați în inscripții aparțin tuturor straturilor sociale: militari, negustori, magistrați, funcționari, slujitori ai Bisericii. Inscripțiile sunt însoțite de semnul crucii, de monograma lui Hristos, precum și de unele reprezentări simbolice caracteristice artei vechi creștine: peștele, porumbelul, frunza de palmier și altele.

Era firesc ca această stare înfloritoare a creștinismului în Scythia Minor să ducă la întemeierea unei episcopii în aceste părți, cea mai veche de pe teritoriul țării noastre, cunoscută până acum. Reședința ei era la Tomis, metropola provinciei, și se crede că avea jurisdicție și peste creștinii de dincolo de Dunăre, adică din sudul Moldovei și răsăritul Munteniei, până spre arcul carpatic. Ea dispunea de o anumită autonomie, în sensul că titularul ei, deși nu se bucura de drepturi mitropolitane, nu era totuși supus jurisdicției nici unei mitropolii, ci depindea direct de Patriarhia din Constantinopol. Nu se cunoaște cu certitudine când a luat ființă acest centru episcopal. Se știe doar că în timpul persecuțiilor lui Dioclețian, de la sfârșitul secolului al III-lea, și Licinius, de la începutul secolului al IV-lea, se face amintire în actele martirice de patru episcopi la Tomis. În primul rând, este vorba de Evangelicus, întâlnit în actele martirice ale lui Epictet și Astion, decapitați sub Dioclețian, în 290 sau 298, apoi de Efreem, trimis în părțile Tomisului de episcop-

ul Hermon al Ierusalimului (300-314), și martirizat în timpul persecuției lui Dioclețian, din 303-304, și, în sfârșit, de Tit sau Titus și de Gordian, morți în prigoana dezlănțuită de Licinius, între 319-322. Se mai știe, de asemenea, că la Sinodul I Ecumenic de la Niceea, din anul 325, a luat parte și un episcop de la Tomis, potrivit istoricului bisericesc Eusebiu din Cezareea, care, după ce înșiră Bisericile prezente la acest prim sobor a toată lumea, spune că "nici schitanul nu lipsea din ceată", adică din rândul episcopilor participanți, fără a-i menționa însă numele.

Dacă se mai menține nesiguranta în privința existenței unui scaun episcopal la Tomis încă de la sfârșitul secolului al III-lea, din a doua jumătate a secolului al IV-lea, pe temeiuri documentare ce nu mai pot fi puse la îndoială, cunoaștem un șir de nouă episcopi care ilustrează viața creștinismului dobrogean vreme de două veacuri.

Astfel, în anul 369, cum relatează istoricul bisericesc Sozomen, a izbucnit un conflict între episcopul Vetranion sau Bretanion al Tomisului și împăratul arian Valens (364-378), care venise în Dobrogea pentru a întări fortificarea provinciei, în vederea stăvilirii invaziei goșilor. Încercând să-l silească pe episcop să intre în comuniune cu arienii, chiar în biserica unde slujea acesta și în prezența credincioșilor, Vetranion a apărut cu bărbăție, printr-o cuvântare în fața împăratului, învătătura niceeană, apoi, urmat de tot poporul, l-a părăsit pe împărat, retrăgându-se într-o altă biserică. Împăratul l-a arestat și a dispus să fie exilat, dar peste scurt timp a revenit asupra acestei decizii și l-a reșezat în scaun, de teama unei revolte a populației de aici, care nu punea prea mare preț pe autoritatea imperială, fiind capabilă să se aplece și singură în fața goșilor migratori.

Este cea dintâi dovadă sigură despre existența în anul 369 a unui centru episcopal la Tomis, cu un episcop al cărui nume este atestat documentar. Apoi, din respectul pe care-l arată credincioșii episcopului lor, rezultă că Vetranion păstora aici de mai mulți ani, înainte deci de 369, și că în acel timp exista un singur scaun episcopal pentru toată provincia Scythia Minor, și cel puțin două biserici (biserici) în cetatea Tomis.

Se pare că Vetranion este și autorul unei scrisori către Sfântul Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareii Capadociei, în care este descrisă pătımirea Sfântului Sava, înecat de goși în râul Buzău, în anul 372. Pentru sfințenia vieții sale, dar mai ales pentru dârzenia cu care a apărut credința ortodoxă, episcopul Vetranion a fost trecut în rândul sfinților, pomenirea lui făcându-se, în fiecare an, la 25 ianuarie.

Urmașul lui Vetranion pe scaunul episcopal din Tomis a fost Gherontie sau Terentius, despre care se crede că și-a început păstoria în împrejurările mării invazii a goșilor din anul 377 – presați de huni – urmată de înfrângerea lor de către armatele romane în nordul Dobrogei. După moartea tragică a lui Valens, în toiul bătăliei de la Adrianopole, are loc pacificarea goșilor de către Teodosie cel Mare (379-395), care-i transformă în federați ai imperiului. La scurtă vreme după pacificarea goșilor, împăratul Teodosie convoacă la Constantinopol, în anul 381, Sinodul al II-lea Ecumenic, la care participă și Gherontie al Tomisului, semnând în actele sinodale înaintea lui Martirie de Marcianopol. După sinod, Teodosie cere episcopilor mai cu seamă din fiecare provincie a imperiului să păzească neștirbită învățătura ortodoxă. Întrucât goșii perseverau în aranismul lor, Gherontie este

îndatorat de împărat să vegheze la apărarea ortodoxiei în Scythia Minor, chemând și pe episcopii orașelor din Tracia să stea în comuniune cu el în lupta împotriva acestor ulțimi simpatizanți ai lui Arie.

Nu se știe cât timp, după sinod, Gherontie a mai păstorit la Tomis, dar în anul 392, Fericitul Ieronim, în a sa Istorie literară, pomenește între scriitorii veacului al IV-lea pe episcopul Teotim al Scythiei Minor, despre care spune că a scris în grecește, sub formă de dialoguri – potrivit vechii tradiții greco-latine, preluată și în creștinism – scurte opere literare și omilii de cuprins moralizator. Așadar, în 392 el era deja episcop la Tomis, ceea ce arată că își începuse păstoria înainte de acest an. După mărturia lui Nichifor Callist (secolul al XIV-lea), Teotim era scit de neam, ceea ce pare să indice mai degrabă pe un daco-roman, pe un autohton, adică un localnic. Scriitorii bisericești apropiați de timpul său afirmă că Teotim era cunoscut de toți atât prin evlavia și corectitudinea vieții lui, cât și printr-o cultură aleasă, fiind priceput în filosofie, de unde și calificativul de "filosof" care i-a fost dat de contemporanii săi. După unii istorici, el și-ar fi însușit filosofia între greci, după alții, ar fi fost ucenicul lui Ulfila, cunoscutul episcop al goților.

Păstoria sa a fost tulburată de atacurile hunilor, "cei mai sălbatici" dintre migratori, care au pătruns și în Scythia Minor, ajungând până în împrejurimile Tomisului și pricinuind localnicilor mari neazuri și supărări. În aceste grele încercări, episcopul Teotim n-a ezitat să-i ajute pe păstoria săi, știind să-i îmblânzească și să-i abată de la jaf pe hunii migratori. Totodată, el a făcut și misionarism printre huni și goți, căutând să-i câștige pentru Hristos, fiind socotit de ei, un adevărat "zeu al romanilor".

Pe plan teologic, episcopul Teotim a intervenit în prima dispută origenistă și l-a apărat cu căldură pe Sf. Ioan Gură de Aur, patriarhul Constantinopolului, la sinoadele ținute la Constantinopol, în anii 400 și 403, împotriva acuzațiilor ce i-au fost aduse de arhiepiscopul Teofil al Alexandriei și episcopul Epifanie din Salamina Ciprului, sprijiniți de împărăteasa Eudoxia, neputând împiedica, însă, trimiterea acestuia în surghiun. Din lipsă de izvoare, nu se știe ce a făcut episcopul Teotim după anul 403 și nici cât timp a mai păstorit la Tomis. Pentru curățenia și evlavia vieții, pentru faptele sale deosebite, pentru cultura sa, cu nimic mai prejos de cea a prietenului său Ioan Gură de Aur și a marilor capadocieni ai vremii, pentru zelul său în răspândirea cuvântului Evangheliei lui Hristos printre goți și huni, Biserica l-a așezat în ceata sfinților, făcându-i pomenirea în ziua de 20 aprilie, când a trecut la cele veșnice, fără să se cunoască și anul.

Strădanțiile depuse în apărarea dreptei credințe de ierarhii tomitani din secolul al IV-lea, în lupta cu ereziile, au fost continuate și de urmașii lor din secolul următor, încât, atunci când imperiul a fost zguduit de frământări și certuri religioase, totdeauna episcopii din Tomis au stat neclintiți pe poziții ortodoxe. Astfel, printre susținătorii hotărârilor Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes, din anul 431, care condamnă învățătura greșită a lui Nestorie cu privire la persoana Mântuitorului, se află și episcopul Timotei al Tomisului, iscălit al 170-lea, în șirul celor 198 episcopi semnatari. Nu se știe despre Tomotei dacă i-a succedat ime-

diat lui Teotim în scaunul episcopal din Tomis și nici cum și când și-a sfârșit păstorirea.

Foarte probabil, urmașul lui Timotei a fost Ioan, ierarh învățat, care a păstorit înainte de anul 448 și a luat parte activă la discuțiile teologice ale vremii. El a fost un scriitor de talent, care, prin cărți scrise în limba latină sau tâlmăcite din grecește în latinește, ce nu ni s-au păstrat, dar despre care pomenește Marius Mercator, contemporanul său, a combătut nestorianismul și eutihianismul, adică monofizitismul, aflat în fază incipientă, menținându-se pe linia doctrinei ortodoxe adevărate. Păstorirea lui Ioan la Tomis n-a fost prea lungă, el părăsind scaunul episcopal în cursul anului 448 sau cel mai târziu la începutul anului 449.

Lui Ioan i-a urmat Alexandru, care a luat parte la un sinod ținut la Constantinopol, în anul 449, împotriva ereziei lui Eutihie, iar prin anul 452 a semnat hotărârile Sinodului al IV-lea Ecumenic de la Calcedon, din anul 451, de condamnare definitivă a monofizitismului, unde n-a putut să participe, poate din pricina hunilor, care făceau pe atunci dese incursiuni pe teritoriul eparhiei sale.

Nici păstorirea lui n-a fost prea lungă, căci, în anul 458, Eparhia Tomisului are un nou titular, pe Teotim al II-lea, care a purtat corespondență în limba latină cu împăratul Leon I Tracul (457-474), apărând cu hotărâre învățătura de credință ortodoxă stabilită la Calcedon împotriva monofizitismului.

După Teotim al II-lea, timp de șase decenii, nu se mai cunoaște numele nici unui episcop la Tomis, dar nu pentru că n-au existat ierarhi aici, ci fiindcă nu avem știri din aceste vremuri tulburi, când provincia Scythia Minor a fost greu încercată de neamurile migratoare, în trecerea lor spre ținuturile din sudul Dunării, precum și de neîntreruptele mișcări de revoltă din imperiu, sprijinite și de populația de la Dunărea de Jos. Este de presupus că și acum Tomisul a rămas singurul centru eparhial al provinciei, căci reforma bisericească a împăratului Zenon (474-491), din anul 480, de înmulțire a reședințelor episcopale, nu face amintire de nici o altă eparhie în vreuna din cetățile de aici.

Abia peste o jumătate de veac întâlnim ca episcop la Tomis pe Paternus, care apare menționat într-o inscripție latină de pe un disc de argint aurit, datat înainte de anul 518. În această vreme, disputele teologice în legătură cu hristologia calcedoniană și monofizită s-au întezit. Între acestea, se înscrie și mișcarea călugărilor sciți, care au tulburat lumea creștină cu formula lor: "Unul din Treime a suferit în trup", pe care o socoteau conformă cu hotărârile calcedoniene și voiau să fie aprobată și primită de Biserică. Acțiunea lor, desfășurându-se și în Scythia Minor, de unde erau de fel, a pricinuit intervenția episcopului Paternus, care, neîmpărtășind probabil această formulă, va fi luat pe temeiuri doctrinare unele măsuri împotriva acestor monahi, ca unii ce erau canoniceste dependenți de el. Aceștia, în frunte cu Ioan Maxențiu – bun teolog și scriitor –, Leonțiu, Ioan Mauriciu, Petre diaconul și alții, s-au supărat pe episcopul lor, și în anul 519 au scris împăratului Justin I (518-527), acuzându-l pe Paternus de nestorianism. Paternus a plecat la Constantinopol, spre a se dezvinovăți. Clarificând acuzele ce i-au fost aduse, care s-au dovedit neîntemeiate, în anul 520 el a luat parte la ședința sinodului constantinopolitan, care a ales pe patriarhul Epifanie (520-535), iscăbind al șaptelea în actele sinodale, între 20 de semnături, cu titulatura de "episcop-mitropolit al provinciei

Scythia Minor", ceea ce arată că scaunul de la Tomis fusese ridicat în această perioadă la rangul de mitropolie și avea, după unii, 14 eparhii sufragane aflate pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră. Despre aceasta aflăm și dintr-o scrisoare a lui Epifanie de Constantinopol, din primii ani de după alegerea sa ca patriarh, privind noua ordine a scaunelor eparhiale din Biserică, în care Eparhia Tomisului din Scythia este menționată pe locul al doilea în grupa celor 34 de "arhiepiscopii autocefale", îndată după cea a Moesiei.

Așadar, în secolul al VI-lea, Biserica tomitană câștigă locul de arhiepiscopie autocefală, cu titlul de mitropolie, între celelalte Biserici creștine. Aceasta ar fi și explicația pentru existența pe lângă patriarhul ecumenic a unui reprezentant al Bisericii din Tomis, pe care îl întâlnim și pe vremea păstoririi lui Valentinian, ultimul ierarh cunoscut în șirul întâistătorilor Bisericii din Scythia Minor. Acesta era un teolog învățat, de la care s-a păstrat o corespondență cu papa Virgiliu al Romei (537-555) în legătură cu disputa teologică în jurul "Celor trei capitole", ce duceau mai departe lupta dintre ortodocși și monofiziți, începută după Sinodul al IV-lea Ecumenic de la Calcedon, tulburând din nou lumea creștină. Deși n-a participat la Sinodul al V-lea Ecumenic de la Constantinopol, din 553, care a luat în dezbateri chestiunea "Celor trei capitole", în timpul lucrărilor numele lui a fost pomenit de două ori. Cu aceasta se sfârșesc și știrile cu privire la Valentinian și la străvechea episcopie din cetatea Tomisului, căci el este cel din urmă episcop tomitan pe care-l cunoaștem până acum.

Ar mai fi de adăugat că se cunosc și numele unor mari teologi din Scythia Minor. Între ei se numără Sf. Ioan Casian (360-435), călugărit de tânăr într-o mănăstire din această provincie, după care a stat vreo cinci ani într-o mănăstire de lângă Betleem, apoi în marile așezări monahale din Egipt. Către anul 400 a venit la Constantinopol, unde a fost hirotonit diacon de Sf. Ioan Gură de Aur. De aici a plecat la Roma, unde a fost hirotonit preot, iar mai târziu a ajuns la Marsilia, în Franța, unde a întemeiat o mănăstire de călugări și una de călugărițe, pe care le-a organizat după modelul celor răsăritene. A murit în anul 435, în ziua de 29 februarie, fiind prăznuit ca sfânt.

Un alt teolog din aceste părți a fost Dionisie Exiguul (470-545), călugărit la Constantinopol și retras la Roma, unde a rămas până la sfârșitul vieții. A făcut mai multe traduceri din limba greacă în limba latină și a întocmit câteva colecții de canoane. El a fixat actualul sistem cronologic, folosit în toată lumea, cu numărarea anilor de la nașterea lui Hristos (dar cu o greșală de patru ani), numit era creștină.

Din cele de mai sus, rezultă că Episcopia Tomisului, cu o existență de câteva secole, cea mai veche instituție bisericească de pe teritoriul țării noastre, la care se adaugă, la sfârșitul secolului al V-lea, alte scaune episcopale, a îndeplinit un rol însemnat în creștinarea populației locale, a migratorilor, precum și în rândul băștinașilor de la nordul Dunării. Ierarhii tomitani au participat la marile dispute hristologice din secolele IV-VI, aducând o contribuție de seamă la păstrarea unității Bisericii creștine și a dreptei credințe. Ei au fost mari cărturari, lăsând opere teologice de valoare, și au stat în legătură cu marile personalități teologice ale vremii. În predicarea cuvântului Evangheliei, ca și în scrierile lor, ei au folosit atât limba

greacă, cunoscută în centrele urbane, dar mai ales limba latină, vorbită de populația daco-romană, autohtonă și majoritară.

La sfârșitul secolului al VI-lea, în viața provinciei Scythia Minor au loc o serie de prefaceri de natură politică, socială și bisericească impuse de rezistența în fața neîncetărilor incursiunii ale neamurilor de migratori. Deși împăratul Justinian (527-565) se preocupă de limes-ul dunărean, consolidând vechile așezări și reîntărind garnizoanele, populația băștinașă este tot mai amenințată de atacurile slavilor. Începând cu anul 561, fac presiuni la Dunărea de Jos și triburile de avari, conduși de hanul Baian, care cer lui Justinian teritorii în Scythia Minor. După moartea lui Justinian, în 565, Dobrogea are mult de suferit din partea avarilor aliați cu slavii. Rând pe rând, așezările de la Dunăre trec prin asedii și jafuri repetate, până la marea ofensivă avară din 587, când sunt distruse principalele centre din Scythia Minor și Moesia Secunda. În ciuda rezistenței disperate a localnicilor și a unor generali imperiali, provincia nu mai poate fi salvată. Ultimele încercări de rezistență le va organiza împăratul Mauriciu, între 592-602, reușind în 599 să despresoare orașul Tomis de asediul avarilor. Victoriile armatei imperiale sunt anihilate, însă, de răscoala centurionului Focas – proclamat împărat de trupele din Tracia – , urmată de asasinarea lui Mauriciu, în 602. Lovitura de stat grăbește așezarea slavilor la sudul Dunării și desființarea așezărilor urbane din fosta provincie Scythia Minor. Tomisul, milenara cetate dobrogeană, "orașul mare și prosper", cum îl numea Sozomen cu aproape 150 de ani în urmă, dispăre definitiv și, odată cu el, metropola bisericească a provinciei.

După prăbușirea frontierei dunărene a fostului Imperiu roman de răsărit, devenit Imperiul bizantin, urmată de pătrunderea și așezarea în masă a triburilor slave în Peninsula Balcanică, are loc, în 681, întemeierea primei formațiuni statale bulgaro-slave la sud de Dunăre, care-și întinde stăpânirea și asupra Dobrogei, fără ca această stăpânire să fie totală sau continuă. Dacă revărsarea slavilor în Balcani a dus la fărâmițarea romanității sud-dunărene, în schimb băștinașii romanizați de la nord de Dunăre și în general de la Dunărea de Jos, mai numeroși, cu un potențial biologic și economic superior, și cu organizare socială mai încheagată, i-a asimilat pe slavi, devenind factorul principal al romanității răsăritene. Ei încep să fie menționați acum în izvoare sub denumirea de vlahi, care pentru noi înseamnă străromâni sau protoromâni, până la apariția primelor formațiuni prestatale, când li se poate atribui numele de români, fără să se facă o delimitare cronologică strictă între o denumire sau alta.

Deși legăturile ținuturilor de la Dunărea de Jos cu Bizanțul au slăbit foarte mult, ele nu s-au întrerupt cu totul, căci bizantinii au continuat să-și mențină aici anumite centre întărite, îndeosebi pe țărmul Mării Negre și la gurile fluviului, cum este cel de la Lykostom (Vâlcov în slavă), localizat pe brațul Chilia, la Periprava, unde este pomenit, în secolul al IX-lea, "Toma protospătar și arhont", un discipol al înțeleptului Fotie, viitorul patriarh ecumenic. Acest fapt ne îndeamnă la concluzia că în acea vreme și metropola bisericească a provinciei mai exista încă, acum, probabil fără eparhii sufragane, căci într-un catalog al scaunelor episcopale din Biserică, întocmit în anul 882 sau 883, în timpul împăratului Leon al IV-lea Filosoful (coregent: 870-886; împărat: 886-912) și al patriarhului Fotie (858-867

și 877-886), pe locul al doilea al "autocefalelor" se află trecută "Eparhia Scythiei-Tomisul". Pentru că, la această dată, orașul nu se refăcuse încă după distrugerea din secolul al VII-lea, centrul eparhial n-ar fi avut cum să funcționeze la Tomis. Probabil, episcopia și-a păstrat în continuare denumirea cu care intrase în istorie, dar își avea acum sediul în alt loc. Că va fi funcționat la Dinogeția (Gărvăn), în nord-vestul Scythiei Mici, unde s-au descoperit unele obiecte de cult creștine ce par să indice prezența unor ierarhi, sau într-o altă așezare urbană din cuprinsul acestei provincii, este greu de spus din lipsă de izvoare. Sigur este că ea a existat și a purtat grija celor religioase ale credincioșilor de pe cea mai mare parte a Dobrogei.

Sub influența puternică a Bizanțului, populația străromână și mai apoi română de la Dunărea de Jos, retrasă din orașe, de regulă pe văile unor ape sau în depresiuni, s-a organizat în obști teritoriale sau sătești, conduse de un jupan sau cneaz, cum aflăm și dintr-o inscripție pe piatră, din anul 943, descoperită la Mircea Vodă, județul Constanța, în care se vorbește despre un "Dimitrie jupan", desigur, unul dintre conducătorii locali aparținând unei formațiuni politice din sudul Dobrogei. În secolul al X-lea, pentru această regiune se semnaleză desfășurarea unui comerț intens și dezvoltarea meșteșugurilor, ce vor duce la reurbanizarea treptată, proces care se va accelera odată cu revenirea stăpânirii bizantine la frontiera de altădată a imperiului, în urma victoriei lui Ioan Tzimiskes (969-976) la Dorostolon (Silistra), în 971, asupra cneazului Sviatoslav al Kievului, înțărîtă, apoi, în 1018, de Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976-1025), prin înfrângerea țaratului bulgar.

După cum era de așteptat, prima grijă a Bizanțului, în urma unei victorii atât de importante, a fost aceea a reorganizării militare și administrative a regiunii Dunării de Jos, care încă o dată se dovedea de importanță vitală pentru apărarea imperiului. Potrivit practicii inaugurate încă din secolul al VII-lea de împăratul Heraclius (610-641), provincia Scythia Minor de altădată, inclusiv toată partea de nord-est a Bulgariei, a fost organizată într-o circumscripție administrativă militară, denumită *themă*, și încredințată conducerii unui strateg, dependent direct de autoritatea imperială. Noua *themă*, cunoscută cu începutul din secolul al XI-lea sub numele de *Paristrion* sau *Paradunavon*, avea reședința la Dorostolon sau *Dristra*, anticul *Durostorum* (Silistra de astăzi), situat la jumătatea frontierei ce trebuia păzită. Diferiți conducători locali (*toparhi*) subordonați guvernatorului (strategului) de la Dorostolon, au fost instalați în mai multe așezări, refăcute și repopulate, situate îndeosebi de-a lungul frontierei, pe malul drept al Dunării.

Paralel cu aceasta are loc și organizarea bisericească a provinciei nou înființate. Centrul vieții religioase se stabilește, ca și cel politic, la *Durostorum* (Dorostolon-Dristra), unde exista din secolul al IV-lea o episcopie, care este ridicată acum la rangul de mitropolie, dependentă de Patriarhia ecumenică, ocupând locul 71 în lista eparhiilor sufragane. Pentru o scurtă perioadă, cu începutul din anii 1019-1020, pe vremea împăratului Vasile al II-lea Bulgaroctonul, ea este coborâtă la treapta de episcopie și trecută sub jurisdicția Arhiepiscopiei de Ohrida, ca și episcopia Vidinului, după care, probabil la mijlocul secolului al XI-lea, apare iarăși ca mitropolie, subordonată direct scaunului patriarhal de Constantinopol. O listă alcătuită în timpul unui sinod ținut la Constantinopol, după ruptura dintre

Biserica Răsăritului și cea a Apusului, din iulie 1054, menționează pe locul 26 un mitropolit de Dristra. Mai târziu, în actele sinodale din 14 martie 1072 este amintit, tot pe locul 26, mitropolitul Leontios al Dristrei, iar urmașul său, mitropolitul Christophor, a luat parte la lucrările sinodului constantinopolitan din anul 1082.

La începutul secolului al XI-lea, apar la nordul Dunării pecenegii, populație nomadă de stepă, care se revarsă neconținut în imperiu, iar după marea lor invazie din anul 1036 ajung să controleze teritoriul cuprins între Dunăre și Balcani, întemeind și unele centre întărite, dintre care se cunosc, între anii 1072-1081, cele conduse de Tatos, la Dristra, Sestlav, la Vicina, și Satza (Sacea), la Noviodunum. Aceștia învață limba autohtonilor vlahi și trec la creștinism. Tot acum încep să apară și triburi de uzi și de cumani, care pactizează cu șefii pecenegilor și se ridică împotriva autorității bizantine, manifestând o relativă autonomie administrativă, care întruchipa de fapt aspirațiile populației locale, amestecate ca neam. Elementul românesc autohton, cel slav, grecesc și turanic, dădeau themei Paristrion aspectul unui mozaic etnic de tip oriental, încât ea a fost numită și "Mesopotamia occidentală". În anul 1091, în urma luptei de la Lebunion, pecenegii sunt supuși și eliminați definitiv din Dobrogea, de către o coaliție bizantino-cumană. Dar în primăvara anului 1095, cumanii se ridică împotriva Bizanțului și devastează mai întâi Paristrionul, apoi pătrund în imperiu și jefuiesc totul în calea lor până la Adrianopol.

În cadrul acestor schimbări, nu putea fi lăsată întreaga regiune Paristrion, locuită în mare parte de vlahi, fără o organizație canonică vlădicească, având în vedere și vechea uzanță bizantină că acolo unde se instala stăpânirea politică și administrativă, trebuia să fie urmată și de o organizare bisericească, dacă nu premergea chiar celei politice. Această duce la necesitatea logică a existenței în regiunea Paristrion a unor scaune episcopale, cu atât mai mult cu cât aici se afla teritoriul vechii Arhiepiscopii a Tomisului, iar Mitropolia Dristrei nu putea acoperi decât sudul provinciei. Apoi, nordul Dobrogei și gurile Dunării au stat neîntrerupt sub stăpânirea Bizanțului, iar jupanii pecenegi, Tatos, Sestlav și Satza, menționați și în 1086, nu puteau fi lăsați în afara unei jurisdicții bisericești, de vreme ce ei se arătară creștini, căci bizantinii nu aveau încredere, nici politică, decât numai în creștinii supuși unui organism bisericesc central.

În timpul domniei lui Alexios I Comnenul (1087-1118), Mitropolia Dristrei este menționată într-o "Notitiae episcopatum", atribuită lui Nil Doxopatrīs, pe lista eparhiilor supuse Constantinopolului, cu cinci episcopii sufragane, deși până în prezent nu s-a descoperit nici un sigiliu al vreunui episcop sufragane din regiunea paristrionă. Pe baza unui izvor literar, de curând pus în lumină, se poate totuși atesta existența unei episcopii la Axiopolis (Hinova-Cernavodă). Este vorba de un registru "de transferuri" al ierarhilor de la o eparhie la alta, ținut de Patriarhia din Constantinopol, în care, la numărul 53, se menționează că episcopului de la Axiopolis, rămânând fără slujbă, i se încredințează, mai întâi, scaunul de la Abydos și, apoi, cel de la Apros, fără a i se indica numele. Aceasta s-a întâmplat probabil în 1095, când cetatea de la Axiopolis a fost distrusă de cumani, iar ierarhul locului s-a refugiat la Constantinopol. Scaunul de la Axiopolis, având rangul de episcopie, depindea, desigur, de Mitropolia Dristrei, dar nu era singurul, căci "Notitia

episcopatum", atribuită lui Nil Doxopatrīs, vorbește de cinci episcopii sufragane. Prin urmare, alte scaune episcopale subordonate acestei mitropolii, în afară de cel de la Axiopolis, trebuie că au mai fost, pe temeiul unor descoperiri arheologice, în nordul Dobrogei, la Dinogeția (Garvăn), Noviodunum (Isaccea), Troesmis (Iglița), și în sud, la Carsium (Hârșova). Numai astfel, Mitropolia Dristrei, prin episcopiile ei sufragane, își putea exercita autoritatea bisericească asupra întregului teritoriu de la Dunărea de Jos.

În urma răscoalei Asăneștilor (1186), autoritatea bizantină la Dunărea de Jos se vede silită să se retragă, iar legăturile Bizanțului cu această regiune slăbesc, dar nu încetează, în ciuda faptului că, puțin timp după aceea, Constantinopolul cade sub stăpânire latină (1204-1261), Imperiul bizantin și Patriarhia ecumenică mutându-și reședința în Asia Mică, la Niceea. În urma armistițiului încheiat în 1188, după mai multe lupte cu bizantinii, i se recunoaște lui Petru și Asan stăpânirea asupra teritoriului dintre Balcani și Dunăre, dar Dobrogea rămâne sub controlul cumanilor și apoi al tătarilor. În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, marea invazie tătară aduce mari prejudicii statului bulgar, iar în secolul al XIV-lea el este grav amenințat de înaintarea vertiginoasă a turcilor în Europa.

În această perioadă, ținuturile danubio-pontice pendulau între tătarii Hoardei de Aur, cu baza în Crimeea, prezenți la Dunărea de Jos, și concurența economică a celor două Republici maritime, Genova și Veneția. Totodată, frământările din Bizanț, generate de luptele pentru tron, au făcut posibilă apariția în sudul Dobrogei a unui mic stat, vasal Bizanțului, numit "țara Cavarnei" sau "Carbunei", cum aflăm dintr-o diplomă acordată de țarul Ioan Asan al II-lea raguzanilor, ce cuprindea ținutul dintre Varna și Caliacra. El grupa orașele de la țărmul apusean al Mării Negre și asigura, la sfârșitul secolului al XIII-lea, legătura lor cu stăpânirea bizantină în Dobrogea, puternic afectată de activitatea comercială a negustorilor genovezi, instalați la Vicina, în alianță cu Hoarda de Aur. În fruntea acestui stat este pomenit, prin 1346, Balica, cu titulatura de arhont, dată de bizantini, și după 1348, Dobrotici, unul dintre cei mai de seamă stăpânitori balcanici, recunoscut ca "despot" de împăratul de la Constantinopol. El a izbutit să pună stăpânire pe litoralul Mării Negre și pe regiunea din jurul cetății Caliacra. Neîncetând să extindă hotarele "despotatului" său spre sud și sud-est, Dobrotici a înlăturat accesul la Mare al țaratului bulgar de la Târnovo, a purtat război cu genovezii, care voiau să-și asigure monopolul tranzacțiilor comerciale la Dunărea de Jos, și a intervenit în disputele pentru domnie la Bizanț. După 1386, statul întemeiat de el a fost cârmuit de fiul său Ivanco, care pierе în 1388, într-o luptă cu turcii. În urma morții lui Ivanco, Mircea cel Bătrân, domnitorul Țării Românești, cu ajutorul populației locale, scoate de la turci Dobrogea, cu gurile Dunării, inclusiv Chilia și Dârstorul (Siliștra), pe care o stăpânește, cu o întrerupere între 1393-1404, până în anul 1417, când ținutul dintre Dunăre și Marea Neagră cade sub stăpânire otomană pentru mai mult de patru secole și jumătate.

În ceea ce privește organizarea bisericească, ea a continuat sub forma anterioară până în prima jumătate a secolului al XIII-lea, când, în urma înființării Imperiului latin de Constantinopol (1204), în locul celui bizantin, parte din aristocrația și negustorimea greacă din acest oraș s-a refugiat în centrele de la Dunărea de

Jos, sporind numărul populației locale ortodoxe din această regiune. Pentru nevoile lor religioase, ei au obținut de la Patriarhia ecumenică, cu reședința temporară la Niceea, înființarea unei arhiepiscopii, cu ierarhi greci, care mai târziu a fost ridicată la rangul de mitropolie, cunoscută sub numele de Vicina. Până la 1261, noua arhiepiscopie a depins de Patriarhia ecumenică de la Niceea, iar după această dată tot de Patriarhia ecumenică, revenită la Constantinopol. Localitatea Vicina este identificată de cei mai mulți cercetători cu orașul Isaccea de astăzi, vechiul Noviodunum din timpul romanilor, pe malul drept al Dunării, în apropierea Deltei. Ea apare ca o continuare a episcopiei pe care am presupus-o în nordul Dobrogei, între secolele VII-XII. Nu se cunoaște data precisă a înființării arhiepiscopiei de Vicina, iar ridicarea ei la rangul de mitropolie ar fi putut să aibă loc pe la 1259-1260. Primul ierarh cunoscut care a păstorit la Vicina este mitropolitul Teodosie, atestat documentar abia în 1285. După el se mai cunosc încă patru mitropoliți: Luca, în jurul anului 1303, Macarie, către 1340, Chiril, pe la 1347, și Iachint, care a devenit din 1359 primul mitropolit al Țării Românești. După această dată, Vicina dispare de pe lista mitropoliilor Patriarhiei de Constantinopol, locul ei luându-l Mitropolia Ungrovlahiei sau a Țării Românești, în grija căreia au intrat nevoile religioase ale populației ortodoxe din Dobrogea.

Trecerea Dobrogei în stăpânirea otomană (1417) a fost urmată de o colonizare cu elemente musulmane, îndeosebi în zonele de mijloc, populația românească fiind împinsă treptat spre Dunăre și țărmul Mării Negre, fără să dispară însă cu totul din interiorul provinciei. S-au produs o serie de schimbări și în viața bisericească, prin crearea câtorva eparhii ortodoxe, de-a lungul celor 460 de ani de stăpânire străină, sub jurisdicția directă a Patriarhiei ecumenice. Deși titularii lor erau greci, totuși, marea majoritate a credincioșilor o constituiau românii autohtoni, la care se adăugau puțini bulgari, greci și ruși, așezați aici după 1417.

La început, Dobrogea a depins bisericește de Mitropolia Dristrei (vechiul Durostorum, apoi Dorostolon sau Dristra, numită de turci Silistra), despre care nu știm precis în ce împrejurări s-a reînființat. Primul ierarh cunoscut cu numele a fost Calist, care a participat la Sinodul de unire de la Ferrara-Florența, în 1438-1439, iar un urmaș al său, atestat documentar în 1564, este Partenie, care a scris hotărârea de destituire a patriarhului Ioasaf.

Pe la mijlocul secolului al XVI-lea, când se înființează Mitropolia Proilaviei, sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice, cărmuită tot de ierarhi greci, părțile de nord ale Dobrogei trec la această nouă eparhie, despre care se știe că se întindea și în stânga Dunării, iar restul teritoriului dobrogean rămâne în continuare sub păstoriarea ierarhilor de la Dristra.

Știrile despre Mitropolia Dristrei sunt ceva mai bogate în secolul al XVII-lea. În august 1653, de pildă, Macarie este împuternicit să-l instaleze pe Ignatie Sârbul ca mitropolit al Ungrovlahiei. În timpul păstoririi sale, Grigorie Vodă Ghica al Țării Românești (1660-1664 și 1672-1673) a ridicat o nouă catedrală mitropolitană la Dristra, cu hramul "Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul". Urmașul său, Metodie, este prezent la București, în 1679, la adunarea convocată de Șerban Cantacuzino pentru reșezarea vlădiciei Teodosie în scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei.

Existența acestei mitropolii se poate urmări în continuare până târziu, în secolul al XIX-lea, ierarhii Dristrei având strânse legături cu domnii și cu Biserica Țării Românești, de la care au primit numeroase danii și alte ajutoare pentru nevoile eparhiei lor. Astfel, Ierotei, ajuns mitropolit al Dristrei prin 1711, s-a bucurat de sprijin material din partea lui Constantin Brâncoveanu și a urmașilor săi, venind în mai multe rânduri la București, unde a și murit în 1719. La insistențele mitropolitului Vartolomeu, domnitorul Grigorie II Ghica (1748-1752) reface catedrala mitropolitană din Dristra, cu clădirile anexe. La 21 martie 1777, Alexandru Ipsilante, domnul Țării Românești, reînnoiește Mitropoliei Dristrei o danie mai veche de 500 bulgări de sare pe an, cu scutire de vamă, iar Alexandru Moruzi, la 16 iunie 1783, sporește dania la 650 bulgări de sare pe an. Un act din 8 iunie 1793 face amintire de vechiul drept al Mitropoliei Dristrei de a-și trimite oile la păscut în stânga Dunării, în județul Ilfov. Din același act aflăm că mitropolia avea dreptul să strângă anual câte 50 de oameni din Țara Românească, nesupuși la bir, cu care să-și lucreze terenurile agricole pe care le avea în Dobrogea.

În 1813, Mitropolia Dristrei s-a contopit cu Mitropolia Proilaviei, care se întindea, cum s-a arătat, peste nordul Dobrogei și unele părți din teritoriile aparținând Țării Românești și Moldovei, căzute sub stăpânirea otomană, care au fost scoase de sub jurisdicția ierarhilor munteni și moldoveni și trecute în compunerea acestei noi eparhii. Hotarele ei n-au fost aceleași în decursul istoriei, ci au suferit schimbări în funcție de cuceririle rusești sau turcești din timpul deselor războaie dintre aceste două mari puteri rivale. În mod obișnuit, Mitropolia Proilaviei cuprindea, pe lângă partea de nord a Dobrogei, separată de la Mitropolia Dristrei, raiaua Brăilei, cu teritoriul înconjurător, luată de la Episcopia Buzăului, teritoriul raialelor Giurgiu și Turnu, desprinse de la Mitropolia Ungrovlahiei, apoi regiunile din nordul Mării Negre, cu Ismailul, Chilia și Cetatea Albă, precum și Bugeacul și raiaua Tighinei. Uneori, hotarele eparhiei s-au întins și dincolo de Nistru, în așa-numita "Ucraină a Hanului", cu peste 40 de sate de creștini ortodocși și câteva târguri (Balta, Dubăsari și altele). Reședința ei era la Brăila, dar, uneori, în funcție de împrejurări, mitropolitul a stat și la Ismail, Reni, Galați sau în satul Căușani, lângă Tighina.

Între ierarhii Mitropoliei Proilaviei sau a Brăilei cu o păstorire mai îndelungată, având și legături strânse cu țările române, s-au numărat: Meletie (1639-1655), care a făcut o călătorie la Moscova, în 1644, pentru a cere ajutoare pe seama eparhiei sale de la țarul Mihail Feodorovici al Rusiei, având asupra sa scrisori de recomandare și de la Matei Basarab, domnitorul Țării Românești; Gherasim (1655-1658), trecut pe scaunul mitropolitan al Târnovei, în Bulgaria; Ioanichie (1715-1743), în grija căruia s-au aflat și credincioșii din Dubăsari, dincolo de Nistru; Calinic II (1743-1748), ales în 1757 patriarh ecumenic sub numele de Calinic IV, dar a avut o păstorire scurtă; Daniil (1751-1773), probabil român de neam, care și-a stabilit reședința la Ismail, de la care se cunosc șase biserici zidite în acest oraș cu binecuvântarea sa; Partenie (1793-1810), care a fost pentru scurt timp, în 1806, și locțiitor de patriarh ecumenic, iar în 1810 a fost trecut în scaunul de mitropolit al Dramei, în nordul Greciei, și alții.

În urma războiului ruso-turc din 1806-1812, încheiat prin pacea de la București, din 16 mai 1812, ținutul dintre Prut și Nistru trece în stăpânirea Rusiei. Prin aceasta, se desființează raiaua Tighinei, iar jurisdicția bisericească a Mitropoliei Proilaviei se restrânge numai la raiaua Brăilei, cu ținutul ei, și la celelalte cetăți și orașe ocupate de turci pe malul stâng al Dunării (Călărași, Oltenița, Giurgiu, Zimnicea, Turnu Măgurele, Bechet).

În aprilie 1813, cu prilejul alegerii noului mitropolit al Proilaviei, Calinic IV (1813-1821), această mitropolie se unește cu cea a Dristrei, al cărui scaun era neocupat de mai mult timp. Se creează, așadar, printr-un act al Patriarhiei de Constantinopol, o singură eparhie, care cuprindea, între alte teritorii, și Dobrogea. Sediul mitropoliei continuă să rămână, însă, la Brăila. În 1822, Antim, urmașul lui Calinic IV, se intitulează "mitropolit al Dristrei și Proilavului... și exarh al părților de lângă Dunăre".

În 1828, în timpul războiului ruso-turc, cetatea Brăilei este distrusă de trupele țariste, pe locul ei ridicându-se un oraș nou. În aceste împrejurări, Antim se refugiază la Constantinopol, părăsindu-și scaunul, după cum spun actele Patriarhiei ecumenice. Odată cu aceasta, Mitropolia Proilaviei își încetează existența, căci, prin pacea de la Adrianopol, din septembrie 1829, Brăila și toate cetățile din stânga Dunării, cu ținuturile înconjurătoare, au fost restituite Țării Românești. Bisericile și parohiile din raialele Turnu și Giurgiu au fost alipite la Mitropolia Ungrovlahiei, iar cele din raiaua Brăilei la Episcopia Buzăului.

După desființarea Mitropoliei Proilaviei, s-a constituit, pentru partea de nord a Dobrogei, o nouă eparhie, având rang de arhiepiscopie, cu reședința la Tulcea, sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice, condusă tot de ierarhi greci. Se cunosc mitropoliții Panaret (1839-1850), Dionisie (înainte de 1870) și Nichifor (1877-1878). Partea de nord a Dobrogei a continuat să fie păstorită un timp de mitropoliții de la Dristra. Avem știri despre Grigorie, ales în 1836, care a rezidat, desigur, la Silistra, și despre urmașul său, Ieronim, care are titlul numai de mitropolit al Dristrei.

În 1860, după mai multe agitații anterioare, a început lupta pentru separarea Bisericii Ortodoxe Bulgare de Patriarhia ecumenică. În aceste împrejurări, Patriarhia de Constantinopol, care nu recunoștea Exarhatul Bulgariei și nici Mitropolia bulgară de la Silistra, aprobă înființarea unei noi eparhii, numai pentru români, cu reședința la Măcin, cea de la Tulcea urmând să rămână pentru greci, iar cea de la Silistra pentru bulgari. Tulburările care au început în Imperiul otoman în 1875, încheiate cu războiul ruso-româno-turc din 1877-1878, n-au mai făcut necesară punerea în aplicare a acestei hotărâri, căci, în urma Conferinței de pace de la Berlin, din 1878, Dobrogea, străvechi teritoriu românesc, copleșit de turci în 1417, a revenit la patria mamă. Sub raport bisericesc, cele două județe din Dobrogea, Tulcea și Constanța, au intrat în componența Eparhiei Dunării de Jos, înființată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza la 17 noiembrie 1864, care, din 1878, și-a stabilit reședința la Galați, ca sufragana a Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Intrând sub jurisdicția Episcopiei Dunării de Jos, ce capătă acum o nouă alcătuire teritorială, având în componere județele Covurlui și Brăila, cum era și firesc, Dobrogea, abia revenită în sânul Bisericii Ortodoxe Române, s-a bucurat din primele momente de o atenție specială din partea ierarhilor de la Galați, începând cu

Melchisedec Ștefănescu, care a cărmuit eparhia până la 24 martie 1879, când a trecut la Episcopia Romanului, dar mai ales a urmașilor săi în acest scaun: Iosif Gheorghian (1879-1886), Partenie Clinceni (1886-1902) și Pimen Georgescu (1902-1909).

Cele aproape cinci veacuri de stăpânire otomană și dese războaie dintre ruși și turci, din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, au provocat în Dobrogea mari pagube materiale și grele suferințe locuitorilor ei, diferiți ca naționalitate și credință, încât era nevoie de o vastă lucrare de redresare economică, morală și culturală, dar și de refacere a vieții bisericești.

În cele două județe dobrogene se aflau puține biserici, multe dintre ele fiind degradate și neînzestrate, preoții, reduși ca număr și fără o pregătire corespunzătoare, erau lipsiți de mijloace de trai, iar mănăstirile existente, de la Cocoș, pentru monahi, și de la Celic-Dere, pentru călugărițe, se confruntau cu mari lipsuri materiale. De aceea, preocuparea de căpetenie a ierarhilor de la Dunărea de Jos a fost pentru multă vreme zidirea de biserici în Dobrogea și înzestrarea lor cu cele trebuitoare serviciului religios, pregătirea și hirotonirea de preoți tineri, cerută mai ales după împrumutarea din 1886, când s-au înființat aici multe sate noi și s-au repopulat cele părăsite în deceniile trecute, concomitent cu ridicarea stării materiale, morale și culturale a clerului, pentru întărirea demnității și activității preoțești.

În decurs de trei decenii, s-au construit din nou și s-au reclădit pe vechile temelii aproape 150 de biserici, cu aspect impunător, adevărate catedrale, ce contrastau izbitor cu sărăcăcioasele lăcașuri de cult din timpul stăpânirii otomane, între care Sf. Împărați (1879) și Schimbarea la Față (1883) din Tulcea și catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța (1885). A crescut simțitor și numărul preoților, cu peste o sută, față de cel anterior, și s-au înființat prin strădania lor cămine culturale, biblioteci parohiale și bănci populare pentru ridicarea culturală și materială a românilor dobrogeni, urmărindu-se, totodată, și scopuri filantropice, de ajutorare a orfanilor, văduvelor și săracilor. La mănăstirea Cocoș, în 1883, s-a terminat de zidit clopotnița (începută în 1854), și în 1905 s-a încheiat construcția laturii de răsărit a incintei, cu paraclisul și trapeza, iar biserica mare de la mănăstirea Celic-Dere, începută în 1901, a fost gata de roșu în 1916, construindu-se și două clădiri mari cu etaj, între 1910-1912.

După războiul balcanic din 1913, în timpul păstoririi episcopului Nifon Niculescu (1909-1921), se produc unele schimbări teritoriale în compunerea Episcopiei Dunării de Jos, care primește acum și cele două județe din Cadrilater, Durostor și Caliacra, iar în 1914 cedează Episcopiei Buzăului județul Brăila.

Reîntregirea unității naționale în 1918 a adus în discuție necesitatea înființării unui centru episcopal propriu în Dobrogea, mărită cu două județe și administrată bisericește de Episcopia Dunării de Jos, care, datorită întinderii sale teritoriale prea mari și cu reședința în orașul Galați, situat la marginea eparhiei, nu putea să asigure o bună organizare a vieții religios-morale a populației ortodoxe destul de numeroasă de aici. Ca urmare, potrivit hotărârii Sf. Sinod din 29 decembrie 1922, întărită de autoritatea de stat printr-o lege specială din 8 martie 1923, s-a înființat Episcopia Constanței, cu reședința în orașul Constanța (Tomisul de altădată), ca sufragana a Mitropoliei Ungrovlahiei. Ea avea în compunere județele Constanța,

Durostor și Caliacra, luate de la Episcopia Dunării de Jos, și județul Ialomița, desprins de la Episcopia Buzăului. Județul Tulcea rămânea în continuare la Eparhia Dunării de Jos, care mai avea în jurisdicție județele Covurlui și Brăila, ultimul desprins de la Episcopia Buzăului.

Primul episcop al noii eparhii a fost Ilarie Teodorescu (1923-1926), care a înființat seminarul de la Constanța (1924), ce va funcționa până în 1931. Sub păstorirea urmașului său, episcopul Gherontie Nicolau (1926-1941), a luat ființă o școală de cântăreți (1926), asociația misionară "Apostolul Andrei" (1934) și revista eparhială "Tomis". S-a terminat construcția reședinței episcopale, s-au zidit 32 biserici noi, iar alte 64 au fost restaurate. Tot acum s-au înființat și trei așezăminte monahale: Dervent (1936), pe malul drept al Dunării, în apropierea vechii cetăți Păcuiul lui Soare; Sfânta Elena de la Mare (1934), pe malul lacului Tatlageac, și Balaciu, în județul Ialomița (1929).

În anul 1940, Episcopia Constanței pierde Cadrilaterul și rămâne cu județele Constanța și Ialomița. În februarie 1949, ea primește sub jurisdicție județul Tulcea, desprins de la Eparhia Dunării de Jos, căreia i se schimbă acum denumirea în Episcopia Galaților. Un an mai târziu, în februarie 1950, Eparhia Constanței se contopește cu Eparhia Galaților, într-o singură eparhie, sub vechea titulatură de Episcopia Dunării de Jos, cu reședința la Galați, ca sufragană a Mitropoliei Ungrovlahiei, administrând bisericile județele Constanța, Tulcea, Covurlui și Brăila.

La 1 mai 1950, episcopul Chesarie Păunescu, care păstora la Constanța din 1944, își mută reședința la Galați, ca titular al noii eparhii, unde scaunul vlădicesc era vacant din 1947, prin retragerea la pensie a episcopului Cosma Petrovici.

Reforma administrativă a țării din 1968 aduce noi modificări în componența jurisdicțională a Episcopiei Dunării de Jos, care administrează de acum înainte, pentru o bună bucată de timp, județele Galați (fostul Covurlui), Constanța și Tulcea.

În 1970, episcopul Chesarie Păunescu a primit ca ajutor la conducerea eparhiei pe arhiereul vicar Gherasim Cristea, fost elev al său la Seminarul monahal de la Cernica, căruia i se stabilește reședința la Constanța, cu titulatura de Constănțeanul. În 1973, vlădica Chesarie Păunescu, în vârstă de 85 de ani, s-a pensionat, și a fost ales, ca urmaș al său, în scaunul de la Galați, episcopul Antim Nica, până atunci episcop vicar patriarhal la București.

Cu prilejul sărbătoririi a 1650 de ani de la primul Sinod ecumenic, care a avut loc la Niceea, în anul 325, la care a participat și episcopul Scythiei Minor (Dobrogea), cu reședința în orașul Tomis (Constanța de astăzi), pentru a evidenția vechimea creștinismului pe teritoriul locuit astăzi de români, relevând și pe linie bisericească importanța municipiului Constanța (străvechea cetate a Tomisului), unde a înflorit cea mai veche episcopie, cunoscută până acum, de pe pământul țării noastre, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 16 octombrie 1975, a ridicat Episcopia Dunării de Jos la rangul de arhiepiscopie, cu titulatura de Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, cu reședința în orașul Galați, pentru arhiepiscop, și în municipiul Constanța, pentru episcopul vicar. În aceeași ședință, Sfântul Sinod a acordat episcopului Antim Nica rangul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, și a ales în postul de

episcop vicar, cu titlul de Tomitanul, pe arhimandritul Epifanie Norocel, starețul mănăstirii Neamț.

La 26 noiembrie 1982, Sfântul Sinod, având în vedere importanța deosebită a ținutului dintre Dunăre și Marea Neagră pentru continuitatea existenței neîntrerupte a strămoșilor noștri pe aceste meleaguri și pentru atestarea vechimii creștinismului la români, precum și necesitatea intensificării activității misionare în această provincie, a luat hotărârea reînființării eparhiei dobrogene, cu titulatura de Arhiepiscopia Tomisului și reședința în municipiul Constanța, ca sufragana a Mitropoliei Ungrovlahiei, cuprinzând județele Constanța și Tulcea, desprinse de la Episcopia Dunării de Jos, care, rămânând numai cu județul Galați, primea și județul Brăila de la Episcopia Buzăului. Adunarea Națională Bisericească, întrunită la 5 decembrie 1982, a aprobat această hotărâre a Sfântului Sinod, dar, nefiind recunoscută de autoritățile de stat comuniste, n-a putut să fie pusă atunci în aplicare și nici în anii ce au urmat. În această situație, după mai bine de trei ani de așteptare, pentru a nu împiedica bunul mers al treburilor bisericești în Dobrogea, Sfântul Sinod a ales, la 1 octombrie 1985, în funcția de episcop vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, cu titulatura de Tomitanul și reședința în Constanța, vacantă de la 25 aprilie 1982, prin alegerea P.S. Episcop Epifanie Tomitanul ca episcop al Buzăului, pe P.S. Lucian Făgărășanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.

După revoluția din decembrie 1989, în noile condiții de libertate din țara noastră, Sfântul Sinod a reluat demersurile pentru punerea în aplicare a hotărârii sale de reînființare a Arhiepiscopiei Tomisului. În acest scop, cu mijlocirea Ministerului Cultelor, s-a emis Decretul-lege nr. 86 din 21 februarie 1990, prin care s-a recunoscut înființarea Arhiepiscopiei Tomisului, cu reședința în municipiul Constanța. Apoi, la 27 septembrie 1990, Colegiul Electoral Bisericesc a ales ca titular în scaunul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului pe P.S. Episcop Vicar Lucian Tomitanul, instalarea având loc la 25 noiembrie 1990, în catedrala din Constanța.

Așadar, vestea alegerii unui nou titular în scaunul vlădicesc al Arhiepiscopiei Tomisului, devenit vacant prin retragerea la pensie, la 21 septembrie 2000, a I.P.S. Arhiepiscop Lucian Florea, a stârnit viu interes și preocupare justificată în rândul clerului și credincioșilor dobrogeni, având în vedere vechimea și importanța acestei eparhii în viața noastră bisericească, din trecut și de astăzi, cultura teologică înaltă, zelul pastoral și trăirea duhovnicească a străluciților ierarhi care au ilustrat acest străvechi scaun episcopal de-a lungul atâtor veacuri.

Cu-nădejdea că Bunul Dumnezeu va rândui în acest scaun vlădicesc, prin purtarea Lui de grijă, un ierarh vrednic a continua lucrarea înaintașilor, s-au făcut din timp, atât la București, cât și la Constanța, toate pregătirile necesare pentru alegerea și instalarea noului arhiepiscop.

ALEGEREA

Pentru a nu lăsa Eparhia Tomisului fără titular mai mult de trei luni de la declararea vacanței, pe temeiul prevederilor art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh

Teoctist a convocat la București, pentru ziua de 21 februarie 2001, Colegiul Electoral Bisericesc în vederea alegerii noului arhiepiscop.

În ziua stabilită, membrii Colegiului Electoral Bisericesc – alcătuit din membrii Sfântului Sinod, membrii clerici și mireni ai Adunării Naționale Bisericești, membrii clerici și mireni ai Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Tomisului, precum și decanii facultăților de teologie de la București, Iași, Oradea, Craiova și Arad, și directorii seminăriilor teologice liceale din Iași, Caransebeș, Baia Mare, Râmnicu Vâlcea și Tulcea, ca membri de drept – au luat parte la slujba Sf. Liturghii, urmată de cea a Te-Deum-ului, săvârșită în Catedrala Patriarhală de un sobor de preoți și diaconi, după care au trecut în Aula Mare a Palatului Patriarhiei, unde s-au întrunit în ședință de lucru, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

După constituirea Secretariatului ședinței, s-a dat citire apelului nominal, în urma căruia a rezultat că sunt prezenți 128 membri ai Colegiului Electoral Bisericesc, din totalul de 145 membri cu drept de vot, 17 absentând motivat.

Constatându-se prezența majorității statutare necesare pentru alegere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Președintele Colegiului Electoral Bisericesc, în calitate de Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, din care face parte și Arhiepiscopia Tomisului, a deschis lucrările, spunând următoarele:

"Onorați membri ai Colegiului Electoral,

Așa cum cunoașteți, Arhiepiscopia Tomisului s-a vacantat, prin retragerea de la cârma ei, din motive de boală, a I.P.S. Arhiepiscop Lucian. Sfântul Sinod analizând cererea Înalt Prea Sfinției Sale și apreciind-o temeinic, a aprobat-o, rânduindu-i drepturile de pensie și condițiile de întreținere la mănăstirea Cocoș, potrivit cererii sale. Avem acum datoria să alegem urmașul, așa cum ne îndreptățesc sfințele canoane.

Arhiepiscopia Tomisului cuprinde de fapt întreaga Dobroge, având sub omoforul ierarhului ei cu reședința în Municipiul Constanța toate parohiile și mănăstirile, cu slujitorii și credincioșii ei. Acest binecuvântat ținut este, ca și alte ținuturi românești, încărcat de istorie ale cărei mărturii sunt bogate. Între băștinașii români există și alte naționalități de credințe diferite. Prin așezarea geografică, ținutul dintre Dunăre și Mare poate fi definit ca poarta țării. Orașul Constanța, vestit ca unul din marile porturi ale lumii, precum și cele două căi dunărene, canalul și gurile Dunării, înlesnesc legăturile internaționale cu oceanele și mările lumii. Arhiepiscopia Tomisului, prin ierarhul ei, întotdeauna a avut un rol deosebit. Reînființată în 1923, la mare distanță de când sfinții episcopi tomitani, ca urmași ai Sfântului Apostol Andrei, răspândeau și consolidau dreapta credință în Scitia Mică, această eparhie a trăit perioade grele prin transformări și dispoziții. Arondată Episcopiei Dunării de Jos, ierarhii ei au depus multe eforturi și au întâmpinat mari greutăți pentru continuarea vieții bisericești, asemănătoare cu cele inițiate de strămoșii noștri pentru întărirea românilor din Dobrogea.

Această eparhie, cu ierarhii, slujitorii altarelor și credincioșii ei au pățimit în perioada totalitară cum au pățimit și celelalte Centre Eparhiale desființate. Constanța, deci, a fost desființată ca episcopie, episcopul Gherontie gonit din scaun,

iar episcopul Chesarie Păunescu, care a suferit ca un martir a fost strămutat la Galați suportând cu curaj, cu răbdare îngerească, multe nedreptăți, până când a fost chemat la Domnul, la adânci bătrâneți. Deci, această Arhiepiscopie, cu ierarhii, slujitorii și credincioșii ei a trecut prin asemenea dureri și transformări încât prezența ierarhului acolo este deosebit de valoroasă. El trebuie să fie înzestrat cu darul vorbirii, cu devotament pentru Sfânta noastră Biserică și cu atașament față de cerințele actuale ale credincioșilor și ale Bisericii noastre Ortodoxe Române. Nu este ușor, deci, a păstori din Deltă chiar și până la Vama Veche. Sunt probleme multe, pe care le-am cunoscut în timpul acesta, unele din ele adânci, ca niște răni, și se cere foarte multă răbdare, foarte multă înțelepciune, și foarte multă putere de lucrare misionară în această parte a țării noastre, din partea celui ce va fi ales.

De aceea, avem iubiți și frați în Domnul, ca și în alte împrejurări, o misiune deosebit de importantă, aceea de a alege viitorul arhiepiscop de Tomis din cei doi candidați propuși de Sfântul Sinod, pe care i-ați cunoscut și din nota biografică ce ați primit-o odată cu convocarea. Aici fi și vedeți, și veți cântări, după cum Duhul Sfânt și nevoile Bisericii noastre vă vor îndruma. Personal le prețuiesc strădaniile, atât cele ale Prea Sfințitului Părinte Galaction, primul episcop al Alexandriei și Teleormanului, care s-a distins cu lucrări frumoase acolo, dar și cele ale Prea Sfințitului Dr. Teodosie Snagoveanu, vicarul meu de la Arhiepiscopia Bucureștilor, cu care colaborăm de câțiva ani. De vreme ce i-am propus Sfântului Sinod, le cunosc la amândoi râvna, în amândoi am încredere, în râvna lor, în tinerețea lor, în devotamentul lor, convins fiind că vor împlini cerințele de la această Arhiepiscopie, față de un început foarte frumos și dătător de nădejde zidit acolo de I.P.S. Arhiepiscop Lucian, un ierarh blând, un păstor grijuliu față de credincioși, iubit de ei și de preoți, mai întâi ca episcop vicar din anul 1985 și apoi ca arhiepiscop din 1990 până acum. M-am convins în mai multe rânduri, în această perioadă de lucru, și regret și personal și cu toții regretăm, că mai putea încă să slujească, dacă sănătatea nu i-ar fi fost șubrezită la cei 78 de ani ai săi, suferință necruțătoare care nu i-a mai dat posibilitatea să își refacă sănătatea. Și atunci, Sfântul Sinod, la rugămintea mea, a aprobat cererea Înalț Prea Sfințitului Lucian de a se retrage, bucurându-se, mai departe, de titlul său de arhiepiscop, de cinstirea cuvenită acestui rang, oricând este prezent în vreo biserică, și de a i se asigura existența într-una din mănăstirile Eparhiei Tomisului, la mănăstirea Cocoș, în locuința pe care singur și-a ales-o și care, prin străduința părinților consilieri de la Centrul Eparhial Constanța, va fi amenajată ca spațiu de locuit, cu toate condițiile necesare.

Este un caz deosebit de important, pentru că noi, cum ați auzit, acordăm ajutoare și îngrijim de ceilalți bătrâni, dar se cuvine să-i îngrijim și pe ai noștri. Am fost personal acolo, împreună cu Înalț Prea Sfințitul Lucian și cu părintele vicar Constantin Pârvu de la Cancelaria Patriarhiei, ne-am deplasat la mănăstirea Cocoș și am văzut că sunt posibilități de amenajare a unei locuințe, lucrări care între timp au și avansat. Înalț Prea Sfințitul Lucian va primi mai departe drepturile de pensie ce i se cuvin, cum a hotărât Sfântul Sinod, egale cu salariul pe care îl are acum, din fondurile Sfintei Patriarhii, din pensia sa de la stat și dintr-un ajutor din partea Eparhiei. Sunt prevederi rânduite de fericitul întru adormire Patriarhul Justinian,

care a avut grijă, în vremurile grele ale dictaturii, de ierarhii pensionați și retrași la mănăstiri.

Acum, ne aflăm în fața unei misiuni importante. Suntem chemați la o îndatorire statutară, de conștiință, la o lucrare prin care trebuie împlinită voia lui Dumnezeu, care prin votul fiecăruia din noi să răspundă la așteptările clerului și credincioșilor de a li se da Arhipăstorul care să-i călăuzească pe toți spre dobândirea împărăției lui Dumnezeu. Dobrogea, Sciția Mică din Imperiul roman, unde sunt urmele pașilor Sfântului Apostol Andrei, tezaurul liturgic, de la fundațiile bazilicilor până la crucea-engolpion de la Derwent, ținut bătătorit de Mircea cel Bătrân, toate aceste ne îndatorează să alegem pe cel mai bun. Rugându-vă, vă va lumina Dumnezeu. Având nădejdea că fiecare dintre cei doi ierarhi recomandați de Sfântul Sinod va onora încrederea noastră, cu părintească dragoste vă invit acum să ascultați procedura statutară a alegerii, ca și altă dată, cu credința că slujim Biserica, unitatea neamului nostru, unitatea Sfintei noastre Biserici, și să pășim la vot.

Să ne ajute Bunul Dumnezeu!"

Așadar, potrivit celor arătate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod, în ședința sa din 4 octombrie 2000, determinat de prevederile statute și regulamentare, a stabilit prin vot și a propus Colegiului Electoral Bisericesc doi candidați pentru ocuparea scaunului vacant de arhiepiscop al Tomisului, și anume: Prea Sfințitul Galaction, Episcopul Alexandriei și Teormanului, și Prea Sfințitul Teodosie Snagoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. Numele celor doi candidați, împreună cu un curriculum vitae, au fost aduse din timp la cunoștința membrilor Colegiului Electoral Bisericesc, odată cu primirea convocării de participare la alegere.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a dat scurte lămuriri în legătură cu desfășurarea alegerii și a rânduit citirea articolelor 129 și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române privind procedura de urmat.

După o pauză de o jumătate de oră, necesară pentru consultări, s-a trecut la constituirea Biroului Colegiului Electoral, format din doi secretari și doi bărbați de încredere, și s-au împărțit buletinele de vot, apoi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Președintele Colegiului Electoral Bisericesc, a chemat alegătorii la urne pentru depunerea voturilor, în ordinea apelului nominal.

La încheierea votării, s-a procedat la deschiderea urnelor și la număratoarea buletinelor și s-a constatat că au votat toți cei 128 membri prezenți ai Colegiului Electoral Bisericesc, precizându-se că, pentru a fi ales, candidatul trebuie să întrunească majoritatea absolută a voturilor exprimate, adică 65 de voturi. S-a trecut, apoi, la citirea buletinelor și s-a constatat că majoritatea voturilor exprimate – 81 la număr – le-a obținut Prea Sfințitul Episcop Vicar Teodosie Snagoveanul.

În urma acestui rezultat, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Președintele Colegiului Electoral Bisericesc, a proclamat ales în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului pe Prea Sfințitul Episcop Vicar Teodosie Snagoveanul,

care a întrunit cele mai multe voturi necesare pentru alegere, apoi l-a felicitat călduros pe noul ales, spunând următoarele:

"Prea Sfințite Părinte Episcop Teodosie,

• Glasul Măritului Colegiu Electoral Bisericesc vă cheamă acum să treceți bătrâna Dunăre, dincolo, pe plaiurile scumpe ale Dobrogei noastre, să păstoriți clerul și credincioșii din acea parte de țară. Ca cel ce ați slujit aici, la București, și ca cel ce ați ostenit la Facultatea de teologie, cunoașteți mulți slujitori ai sfințelor altare din bătrâna noastră Dobroge, și prin ei ați cunoscut și cerințele și vrednicia lor, și ați cunoscut jertfele înaintașilor lor și ai noștri pentru unitatea noastră națională și pentru unitatea Bisericii noastre strămoșești. Ei, mai ales, slujitorii sfințelor altare și închinătorii lor din această parte de țară, vă cheamă astăzi să le fiți părinte și slujitor. Dacă Sfântul Apostol Pavel îi spunea ucenicului său Timotei cuvinte atât de frumoase în sensul comportamentului față de turma încredințată lui spre păstorie, aș îndrăzni să rețin, din bogăția de idei ale Apostolului neamurilor, pe aceea a tinereții. Dumnezeu a rânduit să fiți chemat în anii tinereții la o lucrare foarte importantă a Bisericii noastre, o lucrare care cere, pe lângă virtuțile tinereții, și pe cele ale înțelepciunii și ale maturității. De aceea, să țineți minte aceste prime cuvinte pe care le rostesc în aceste clipe, ca tinerețile Prea Sfinției Voastre nimeni să nu le disprețuiască și nici căruințea să nu fie cumva batjocorită sau defăimată vreodată.

Având misiunea aceasta pe care o îndeplinesc acum și pe cea de mitropolit al Munteniei și Dobrogei, dar și ca cel ce până acum am ținut locul arhiepiscopului, vă încredințez această zestre, ca rezultat al votului exprimat într-un mod atât de precis, ca să păstoriți turma lui Hristos din vechea Scyție Mijlocie. Sfintele moaște ale martirilor, temeliiile bisericilor unde ierarhii Tomisului de odinioară au liturghisit, vă așteaptă acum ca să continuați acolo lucrarea arhierescă, împlinită rodnic până acum în Arhiepiscopia Bucureștilor. Rostesc aceste cuvinte cu încredere, cunoscându-vă râvna, cunoscându-vă posibilitățile, că numai așa veți străbate rând pe rând, brazda bătătorită de Mircea cel Bătrân și ostașii lui, și de ceilalți înaintași ai noștri din acea parte de Țară. Și, ca cel care ați slujit și în învățământul teologic universitar, vă veți îngriji și de Facultatea de teologie a Universității "Ovidiu" din Constanța, și de seminarul foarte bun și frumos reprezentat de la Tulcea. O grădină a Maicii Domnului vă așteaptă în această sfântă Dobroge a noastră! Toate provinciile românești ne sunt scumpe nespuse de mult. Dar această provincie, prin mărturiile străvechi ale lacrimilor, suferințelor și rugăciunilor, prin hrisoavele și cărțile Sfinților Părinți patristici, prin viața mănăstirilor și parohiilor slujită cu râvnă sfântă de preoți, monahi și credincioși, reprezintă, pentru Biserica noastră, un adevărat izvor sfânt.

Mă bucur, așadar, în Duhul Sfânt, că duceți în suflet comoara experienței pastorale, dobândită aici. Dar această experiență nu dă roade în mod mecanic, ci ea dă roade atunci când este folosită din inimă curată, din vatra caldă a dragostei de Biserică și de țară. Din toată ființa noastră pe care Dumnezeu ne-a dat-o și tot El ne și ajută prin Duhul Sfânt să slujim cea mai de cinste treaptă de pe pământ, cea

a Arhieriei. Pe aceasta ți-a dat-o Dumnezeu și o vei împodobi acolo. Sunteți așteptat să rezolvați și unele cazuri și situații asemenea samariteanului milostiv.

În numele Sfântului Sinod și al Măritului Colegiu Electoral Bisericesc vă adresez cuvânt de felicitare, asigurându-vă de dragostea, prețuirea și mai ales de rugăciunile noastre, ale tuturor, ca lucrarea și pașii ce îi veți face să fie binecuvântați de Dumnezeu cu roade bogate pentru Sfânta Sa Biserică din Dobrogea, pentru Biserica și țara noastră, România.

Dumnezeu să vă fie pururea în ajutor!"

Cu vădită emoție, noul ales, Prea Sfințitul Episcop Teodosie, a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, membrilor Sfântului Sinod și membrilor Colegiului Electoral Bisericesc următoarele cuvinte:

*"Prea Fericite Părinte Patriarh,
Înalt Prea Sfințiile și Prea Sfințiile Voastre,
Onorați membri ai Colegiului Electoral,
Distinși membri ai Adunării Epărhiale a Arhiepiscopiei Tomisului,*

Mai întâi de toate, cu emoție și sfială mulțumesc Bunului Dumnezeu pentru momentul de astăzi, când, prin purtarea Lui de grijă, sunt chemat la cârmuirea și păstorirea duhovnicească a Sfintei Arhiepiscopii a Tomisului. Îmi dau bine seama că dacă activitatea mea de până acum în treapta arhieriei s-a desfășurat în întregime, timp de aproape șapte ani, ca episcop-vicar la Arhiepiscopia Bucureștilor, sub pavăza ocrotitoare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, de aici înainte ea trebuie să continue sub răspundere proprie, și cu toate îndatoririle întregitei misiuni lăsate de Hristos, de a conduce, învăța și sfinți, ce apasă pe umerii episcopului eparhial.

Făcând acest nou pas, nu pot să nu-mi întorc privirea spre anii de ucenicie petrecuți alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, de la care am avut multe de învățat, îndeosebi măsura cumpănirii în toate, răbdarea și chibzuința în luarea deciziilor, și consider o mare cinste și un deosebit privilegiu pentru mine de a-i fi fost colaborator apropiat la Arhiepiscopia Bucureștilor. Am avut bucuria să fiu părtaș la strădaniile Prea Fericirii Sale de făurire a unei Biserici slujitoare, potrivit noilor condiții de libertate din țara noastră, de după revoluția din decembrie 1989, la variatele și bogatele sale împliniri, care îmi stăpânesc stăruitor inima, și de care mă despart nu fără regret, socotind că experiența câștigată constituie plinirea pregătirii mele pentru noua slujire de la Eparhia Tomisului. Pentru tot ceea ce mi-ați dăruit și m-ați învățat, pentru dragostea și prețuirea de care m-am bucurat în lucrarea mea din partea Prea Fericirii Voastre, și de care Vă rog stăruitor să nu fiu lipsit nici mai departe, ca episcop sufragan, îngăduiți-mi, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist, să Vă aduc mulțumirile mele pline de cea mai adâncă recunoștință. Voi purta cu mine, Prea Fericirea Voastră, această amprentă a învățaturii, a slujirii și a dragostei cu care m-ați îmbrăcat spre a fi acolo, la Tomis, ca episcop, slujitorul tuturor, încredințându-Vă, totodată, de dorința unei rodnice și devotate colaborări, căci rămâneți mitropolitul locului și Patriarhul nostru, al tuturor.

Doresc, de asemenea, să exprim mulțumirea și recunoștința mea membrilor Sfântului Sinod și membrilor Colegiului Electoral Bisericesc pentru încrederea ce mi-au arătat astăzi. Gândul meu se îndreaptă, totodată, cu mulțumiri călduroase, către membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Tomisului, a căror dragoste și prețuire îmi vor fi neîncetat imbold în noua slujire care îmi stă în față.

Sunt mângâiat sufletește că știu că mă aflu de acum înaintea în mijlocul clerului și credincioșilor din părțile dobrogene, a căror evlavie și atașament față de Biserică și de tradițiile noastre strămoșești îmi sunt bine cunoscute. În calitate de cadru didactic, am predat în anul universitar 1993-1994 la Facultatea de Teologie din Constanța și am simțit căldura sufletească a studenților de acolo, apoi, mergând cu diferite prilejuri și la unele parohii, am cunoscut preoți devotați misiunii lor și credincioși însetați după cuvântul Mântuitorului Hristos.

Eparhia Tomisului, cea mai veche de pe teritoriul țării noastre, este moștenitoarea unei vieți creștine străvechi, legată de lucrarea misionară a Sf. Apostol Andrei pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, Dobrogea de astăzi, care s-a înfiripat și a înflorit într-o organizație bisericească superioară încă din secolele III-IV. Urmele dăltuite în piatră ale unor bazilici creștine, relicvele martirilor de la Niculițel și Halmyris și alte dovezi grăitoare descoperite de arheologie peste tot în Dobrogea, atestă faptul că această eparhie a îndeplinit un rol însemnat în afirmarea creștinismului la strămoșii noștri de pe ambele maluri ale Dunării, până în sudul Moldovei și estul Munteniei, spre arcu carpatic. Ierarhii tomitani au participat la primele sinoade ecumenice și la marile dispute hristologice din secolele IV-VI, aducând o contribuție de seamă la păstrarea unității Bisericii și a dreptei credințe. Ei au fost străluciți cărturari, lăsând opere teologice de valoare, și au stat în strânsă legătură cu marile personalități teologice ale vremii. Pe pământul Dobrogei de astăzi au luat ființă, în vremuri îndepărtate, așezări monahale, care au dat lumii creștine pe așa-numiții "călugări sciți", cunoscuți prin dârzenia lor în apărarea dreptei credințe, precum și reputați teologi ca Sf. Ioan Casian, Dionisie Exiguul și alții. Cu toate vicisitudinile vremii, viața monahală a continuat să se dezvolte, cum confirmă descoperirile arheologice mai noi de la Basarabi, paralel cu viața religioasă din acele părți.

Mergând pe urmele acestor mari înaintași, cărora le aduc omagiul cuvenit trudei și râvnei lor în păstrarea dreptei credințe, voi căuta să le urmez pilda și îndemnul, însuflețit de gândul unei strânse colaborări cu organele eparhiale și cu toți slujitorii bisericești de pe meleagurile dobrogene, pentru ca lucrarea pastorală ce îmi stă înaintea să fie încununată cu roade bogate.

Socotesc, de aceea, că una din îndatoririle mele principale este consolidarea unității sufletești a credincioșilor noștri, pentru realizarea căreia se impune colucrarea întregului cler. Cuvintele Psalmistului: "O, cât e de bine și cât e de frumos ca frații să fie împreună" (Ps. 132, 1), constituie și astăzi o chemare la unitate, la bună conviețuire și armonie socială. Această chemare, consider că se adresează, în primul rând, nouă, ortodocșilor, și celor care împreună cu noi cinstesc aceeași credință și vatră strămoșească, dar ea se îndreaptă și către ceilalți creștini, ca un îndemn la dragoste și înfrățire și ca o invitație la încetarea oricărei manifestări de intoleranță și prozelitism. Călăuziți de sentimentul respectului reciproc și în cli-

matul libertății religioase de astăzi, se impune o colaborare strânsă a tuturor cultelor creștine și necreștine de la noi, pentru promovarea binelui obștesc în țara noastră.

Încălzit de năzuința de a contribui la înfăptuirea acestor înalte scopuri religioase și sociale și în speranța că aceste gânduri la început de drum nou vor fi întâmpinate cu înțelegerea cuvenită, doresc să încredințez autoritățile centrale și locale că mă voi strădui să-mi îndeplinesc cu dăruire misiunea mea de arhipăstor la Tomis și, în același timp, să slujesc cu dragoste cauza propășirii morale și spirituale a poporului român.

În încheiere, smerit îmi îndrept cugetul în rugăciune către Bunul Dumnezeu, ca să-mi încălzească inima cu duhul blândității și al dragostei și să-mi călăuzească pașii în lumina înțelepciunii, pentru a sluji cu vrednicie obștea duhovnicească ce mi se încredințează spre păstorire și Biserica lui Hristos, cea întemeiată de El pe Cruce și pecetluită cu scump sângele Său, pentru folosul și mântuirea credincioșilor".

După aceste gânduri mărturisite cu emoție și adâncă convingere de Prea Sfințitul Episcop Teodosie, care au fost așteptate și ascultate cu bucurie și interes de cei prezenți, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adresat calde mulțumiri membrilor Colegiului Electoral Bisericesc pentru participarea la împlinirea acestui important act bisericesc și le-a urat tuturor sănătate, pace și spor în lucrarea de slujire a Bisericii noastre Ortodoxe Române.

Cu rugăciunea "Cuvine-se cu adevărat", rostită de toți cei prezenți, lucrările Colegiului Electoral Bisericesc pentru alegerea noului arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului au luat sfârșit.

VALIDAREA ȘI RECUNOAȘTEREA ALEGERII

A doua zi, 22 februarie 2001, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunindu-se în ședință de lucru, a procedat la examinarea și cercetarea canonică a alegerii noului arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului de către Colegiul Electoral Bisericesc. Constatând că alegerea s-a făcut cu respectarea rânduielilor canonice și statute, la propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod a validat alegerea Prea Sfințitului Teodosie, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului.

La mijlocirea Sfântului Sinod și cu recomandarea Ministerului Culturii și Cultelor, Prea Sfințitul Episcop Teodosie Petrescu a fost recunoscut în funcția de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului prin Decretul Prezidențial nr. 135 din 23 martie 2001, publicat în Monitorul Oficial nr. 146, din 23 martie, 2001.

Festivitatea instalării în funcție a Înalț Prea Sfințitului Teodosie s-a stabilit să aibă loc, după toate rânduielile bisericești tradiționale, în ziua de 8 aprilie 2001, în Duminica Floriilor, la Catedrala din Constanța, cu hramul "Sfinții Apostoli Petru și Pavel", în cadrul slujbei Sfintei Liturghii.

Alegerea Înalț Prea Sfințitului Teodosie Petrescu ca arhiepiscop titular al Arhiepiscopiei Tomisului și fixarea datei instalării în scaun au fost aduse la cunoștința clerului și credincioșilor de posturile de radio și televiziune și au fost consemnate ca atare de presa laică și bisericească, împreună cu scurte date biografice ale Înalț Prea Sfinției Sale.

I.P.S. DR. TEODOSIE PETRESCU,
ARHIEPISCOPUL TOMISULUI – REPERE BIOGRAFICE

Noul titular al scaunului vlădicesc de la Tomis, I.P.S. Arhiepiscop Teodosie, s-a născut la 12 decembrie 1955, la Vatra Dornei, fiind ultimul din cei 17 copii ai familiei de agricultori harnici și buni creștini, Procopie și Elisabeta Petrescu, și a primit la botez numele de Macedon.

După absolvirea școlii generale în comuna Dorna-Arini și a Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț, între anii 1976-1980 a urmat Facultatea de teologie din București. Luându-și licența în teologie, în octombrie 1980 s-a înscris la doctorat, în specialitatea Studiului Biblic al Vechiului Testament și Limba ebraică. În timpul cursurilor de doctorat a pregătit și publicat unele lucrări de doctrină și morală după textul Sfintei Scripturi, dar mai ales al Psalmilor, iar după promovarea examenului de admisibilitate a trecut la elaborarea tezei sale de doctorat.

În noiembrie 1982 a fost încadrat cântăreț bisericesc la paraclisul patriarhal Antim, unde a funcționat până la 1 octombrie 1986, când a fost titularizat prin concurs în postul de asistent universitar la Facultatea de teologie din București, secția Practică, remarcându-se prin strădaniile depuse pentru pregătirea liturgică și de cântare bisericească a studenților teologi, viitori preoți.

De-a lungul studiilor teologice, precum și în tot timpul activității de cântăreț bisericesc și apoi de cadru didactic universitar, a manifestat profund atașament pentru Biserică și vocație pentru credința strămoșească, dublate de o viață evlavioasă și o pilduitoare trăire creștină, ceea ce l-a determinat în anul 1977 să se închinovieze ca frate la schitul Crasna, din județul Prahova, unde a și fost tuns în monahism la 6 decembrie 1990, când a primit și numele monahal de Teodosie. La 16 decembrie 1990 a fost hirotonit ierodiacon pe seama paraclisului Facultății de teologie din București, cu hramul Sf. Ecaterina, iar în martie 1992, ieromonah, acordându-i-se și rangul de protosinghel. În perioada 1 octombrie 1992 – 1 aprilie 1993, beneficiind de o bursă de studii în Anglia, a urmat un stagiul de specializare la Universitatea din Birmingham.

Ca slujitor bisericesc, a desfășurat o susținută activitate liturgică și omiletică la Catedrala patriarhală, la mănăstirea Antim și la paraclisul Sf. Ecaterina al Facultății de teologie din București, iar ca preot misionar, în cadrul programului de asistență religioasă și caritativ-filantropică Diaconia, de la Centrul Patriarhal, a fost prezent în spitale, orfelinate, azile și penitenciare, antrenând la acțiunile social-caritative pe care le-a inițiat și pe studenții teologi încredințați spre îndrumare.

Pentru meritele sale deosebite și pentru devotamentul cu care a slujit Biserica pe plan teologic și pastoral-misionar, la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod, în ședința sa din 22 martie 1994, l-a ridicat la treapta Arhieriei, cu acordarea prealabilă a rangului de arhimandrit, și a aprobat alegerea sa în funcția de episcop vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titulatura de Snagoveanul. Hirotonirea în arhieriu s-a săvârșit în ziua de 3 aprilie 1994, în paraclisul patriarhal Sf. Spiridon Nou din București.

Ca episcop vicar, cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a desfășurat o susținută activitate administrativă la Cancelaria eparhială, a prezidat examenele de capacitate preotească și pe cele de definitivare și promovare a preoților din Arhiepiscopia Bucureștilor, precum și conferințele preotești misionare și pe cele administrative protopopești. Totodată, s-a implicat în organizarea Seminarului teologic de la Giurgiu și a seminariilor monahale din mănăstirile Pasărea, Cernica și Căldărușani, și a urmărit modul cum se predă religia în școlile de stat din eparhie. În același timp, s-a îngrijit de asistența socială și a îndrumat fundațiile și asociațiile creștine și de tineret cu scopuri de binefacere, a întreprins vizite pastorale în unitățile militare și în penitenciare, și a oficiat slujbe în azile, spitale, și case de copii. Din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a sfințit biserici, a slujit la hramuri și a hirotonit preoți și diaconi. A fost prezent în emisiunile religioase de la radio și televiziune. De asemenea, a făcut parte din delegații oficiale și a îndeplinit unele misiuni ecumenice peste hotare, între care S.U.A. (1995), Suedia și Norvegia (1997), Franța (1998), Italia (2000) și de mai multe ori în Bulgaria.

În anul 1999 a obținut titlul de doctor în teologie, cu teza: "Cartea Psalmilor și importanța ei în viața pastoral-misionară a Bisericii". A publicat studii și articole în revistele bisericești și în cele laice, la elaborarea cărora și-a folosit cunoștințele de limbă greacă și latină, precum și pe cele de limbă engleză.

Dând dovadă de râvnă și experiență pastorală și misionară în slujirea arhierescă, dublate de vigoare și elan tineresc, la recomandarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și la propunerea Sfântului Sinod, în ziua de 21 februarie 2001, Colegiul Electoral Bisericesc l-a ales arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului, iar la 8 aprilie, același an, în Duminica Floriilor, a fost instalat în scaun, în Catedrala din Constanța, cu nădejdea unor noi și frumoase împliniri în slujirea Bisericii Mântuitorului Iisus Hristos.

INSTALAREA

Vestea instalării Înalt Prea Sfințitului Teodosie, cel de-al doilea arhiepiscop al Tomisului, după reactivarea, în 1990, a acestei istorice eparhii, anunțată pentru ziua de 8 aprilie 2001, Duminica Floriilor, a făcut repede înconjurul ținuturilor dobrogene și a deschis calea pregătirilor trebuitoare primirii înalților oaspeți și invitați ce aveau să cerceteze cu acest prilej municipiul Constanța. În toate bisericile, după sfintele slujbe, preoții au adus la cunoștința credincioșilor importantul eveniment, chemându-i să fie prezenți în număr cât mai mare la festivitățile de instalare, iar membrii Permanenței Consiliului Eparhial, profesorii și studenții Facultății de teologie din Constanța, și-au asumat cu însuflețire îndatoriri concrete în cadrul programului întocmit în acest scop. Un comitet de organizare pe plan local a festivităților a coordonat strădaniile celor ce s-au ostenit să asigure reușita acestor pregătiri.

Ultimele detalii în vederea instalării au fost puse la punct de către organizatori cu o zi înainte. Toți ostenitorii s-au străduit cu însuflețire să-și îndeplinească îndatoririle asumate de bună voie. În toate locurile legate de aceste festivități au

fost așezate flori, simbolizând bucuria Floriilor, dar și a fiilor duhovnicești care își așteaptă arhipăstorul.

Sâmbătă, 7 aprilie 2001, îndată după prânz, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Înalț Prea Sfințitul Teodosie au plecat de la București spre Constanța, pentru a participa la festivitățile de instalare de a doua zi. În drum spre Constanța, la Medgidia, în piața din centrul orașului, au fost întâmpinați de un grup de preoți și credincioși din localitate și împrejurimi, între care mulți copii și tineri, cu flori și stâlپări în mâini, bucuroși să se întâlnească cu Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, și cu noul lor arhiepiscop, Înalț Prea Sfințitul Teodosie, și să le adreseze urări de bun venit pe meleagurile dobrogene.

La Constanța, unde au ajuns spre seară, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Înalț Prea Sfințitul Teodosie s-au oprit la Catedrala arhiepiscopală, fiind primiți și aici cu flori și tradiționala urare: "Bine ați venit sănătoși!", de către membri ai Adunării Eparhiale și consilieri de la Centrul Eparhial, protopopi, preoți, profesori și studenți teologi și de un mare număr de credincioși prezenți la slujba Vecerniei. S-a oficiat un Polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Înalț Prea Sfințitul Teodosie, după care P.C. Pr. Hogeia Stănică, vicar administrativ la Arhiepiscopia Tomisului, a rostit un scurt cuvânt de întâmpinare și de bun sosit în mijlocul clerului și credincioșilor dobrogeni.

Răspunzând dragostei cu care a fost primit, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adresat tuturor celor de față cuvinte calde de întâmpinare, spunând următoarele: "Acum, când intrăm în marea sărbătoare a Paștilor și a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, iată, avem motive de bucurie pentru noi toți, pe care le vom trăi mai ales mâine, când vom săvârși instalarea Înalț Prea Sfințitului Teodosie în scaunul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului. Să ne rugăm deci Bunului Dumnezeu să ne sporească credința, căci fără ajutorul Lui nu putem face nimic. Să ne rugăm și în seara aceasta, pentru că actul venirii unui ierarh nou în mijlocul păstoriților săi din Eparhia Tomisului, ca să-și împlinească datoria sa sfântă față de Dumnezeu și față de Biserică, înscrie o pagină nemuritoare în viața Dobrogei, în viața fiecărui preot și credincios din această parte de țară".

Prezentându-l, apoi, pe noul arhiepiscop, Prea Fericirea Sa a spus: "Îl veți cunoaște și îl veți iubi, îl veți auzi și îl veți îndrăgi, dar mai presus de toate îi veți urma pilda sa de râvnă în credință. Totdeauna neobosit în a sluji pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, pe tineri, pe copii, pe bolnavi și pe suferinzi, pe cei din penitenciar, Înalț Prea Sfințitul Teodosie este chipul de misionar al zilelor noastre și este o bucurie pentru mine să vi-l prezint în seara aceasta, iar mâine să-l instalez în scaunul de arhiepiscop. De aceea, alături de dumneavoastră toți, de preoții vrednici, de monahii mărturisitori și nevoitori, de credincioșii evlavioși ai acestei eparhii, mă rog Bunului Dumnezeu și sfinților ierarhi tomitani să ne ajute ca să aflăm milă și har de la Dumnezeul nostru, Părintele luminilor, care să ne aducă sănătate, pace și iubire în familie și în viața noastră de toate zilele".

Mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru caldele și frumoasele cuvinte adresate, Înalț Prea Sfințitul Teodosie, noul arhiepiscop al Tomisului, a spus: "Ați venit astăzi aici, în cetatea Tomisului, Prea Fericirea Voastră, ca să-mi dăruieți acest loc spre păstorie. Așa cum ați spus, ați venit să-mi dați și

aici o zestre, iar zestrea aceasta pe care mi-o dăruți sunt preoții și credincioșii Arhiepiscopiei Tomisului. Cu ei voi fi întotdeauna în comuniune, pe ei mă voi sprijini, lor mă voi dărui, pe Hristos să-L împărtășesc și împreună să pășim în viața aceasta, printre ispite și suferințe, pe calea arătată de Hristos, pentru ca, la capătul ei, să ni se deschidă și nouă ușa Împărăției lui Dumnezeu, care ne așteaptă pe toți, căci El dorește ca toți să ne mântuim, și să petrecem întru bucuria și darurile pe care le-a pregătit pentru noi mai înainte de întemeierea lumii.

Vă mulțumesc, Prea Fericirea Voastră, că ați venit astăzi aici ca să mă însoțiți și să mă întăriți în noua mea slujire. Îmi exprim, încă o dată, dragostea și recunoștința față de Prea Fericirea Voastră, care mi-ați fost Părinte iubitor și vreau să-mi rămâneți Părinte ajutător și acoperământ ocrotitor, căci, dacă știu că mă ocrotiți, voi fi în siguranță și nu mă voi abate nici de la învățătură, nici de la slujire. Mi-ați fost și îmi sunteți model de slujire, Prea Fericirea Voastră, și îi încredințez pe preoții și credincioșii acestei eparhii că n-am venit aici ca să mi se slujească, ci eu să slujesc tuturor și să le aduc darurile pe care le-am primit de la Hristos, ca pri-nos înaintea sufletelor lor.

Mulțumesc tuturor celor care m-au întâmpinat astăzi și rog pe Bunul Dumnezeu să mă întărească în noua mea slujire în această eparhie. Mărturisesc că rămân întru Hristos și în slujirea Sa, ca prin puterea lui Hristos să săvârșesc aici cele ce se cer pentru mântuirea credincioșilor. Iar de voi sluji după legea lui Hristos, să-mi primească Hristos această jertă a slujirii, ca și eu să mă mântuiesc împreună cu preoții și credincioșii acestei Sfinte Arhiepiscopii a Tomisului".

La ieșirea din Catedrală, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Înalt Prea Sfințitul Teodosie au fost întâmpinați cu flori de copii și de un grup de elevi și profesori de la o școală din apropiere, care au adresat înalților ierarhi urări de sănătate și de bun venit în orașul lor de pe malul Mării Negre.

În cursul serii, au sosit la Constanța și alți ierarhi ai Sfântului Sinod, precum și unii invitați din București și din alte orașe ale țării, pentru a participa la festivitățile de a doua zi ale instalării noului arhiepiscop al Tomisului.

Instalarea Înalt Prea Sfințitului Teodosie în scaunul de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului a avut loc a doua zi, 8 aprilie 2001, în Duminica Floriilor, în Catedrala din Constanța, cu hramul "Sf. Apostoli Petru și Pavel", în cadrul slujbei Sf. Liturghii, săvârșită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și un impresionant sobor de ierarhi ai Sfântului Sinod, înconjurați de preoți și diaconi.

Slujba Sf. Liturghii și ceremonia de instalare s-au desfășurat afară, pe un podium anume amenajat în acest scop lângă zidul Catedralei, în fața sitului istoric cu vestigii din epoca romană, în prezența unui mare număr de credincioși, câteva mii, cei mai mulți din Eparhia Tomisului, dar și din București și din alte părți ale țării, care au umplut până la refuz această frumoasă piațetă de pe țărmul mării, și au ascultat cu evlavie slujba de la început până la sfârșit, sfidând frigul și vântul rece din acea zi.

Dintre membrii Sfântului Sinod, alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, au participat la slujbă și la ceremonia de instalare: I.P.S. Mitropolit Teofan al Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop Nifon al Târgoviștei, P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, P.S. Episcop Calinic al Argeșului,

P.S. Episcop Casian al Dunării de Jos, P.S. Episcop Damaschin al Sloboziei și Călărașilor, P.S. Episcop Ioan al Covasnei și Harghitei, P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanu, Vicar Patriarhal, P.S. Arhiereu Ioachim Băcăoanul, Vicar al Episcopiei Romanului, P.S. Arhiereu Corneliu Bârlădeanul, Vicar al Episcopiei Hușilor, cărora li s-au alăturat I.P.S. Neofit, Mitropolit de Vidin (Bulgaria), și I.P.S. Arhiepiscop Lucian Florea.

Au fost prezenți membri ai Guvernului României, consilieri prezidențiali, parlamentari, reprezentanți ai Ministerului Culturii și Cultelor, ai Armatei, delegați ai autorităților locale, conducători de instituții culturale și unități administrative. Au mai luat parte la ceremonie, pe lângă membri ai clerului din Eparhia Tomisului, și numeroși oaspeți și invitați: delegați ai Arhiepiscopiei Bucureștilor și altor Centre eparhiale din țară, profesori de la școlile teologice, protopopi, stareți, monahi și monahii, studenți și elevi, reprezentanți ai unor fundații creștine și asociații de tineret.

La momentul potrivit, după Sfânta Evanghelie, P.S. Episcop Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanu, Secretarul Sfântului Sinod, a citit, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, următoarea GRAMATĂ PATRIARHALĂ ȘI SINODALĂ de instalare:

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU, MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Prea iubitului cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Tomisului și tuturor ascultătorilor și cititorilor acestei GRAMATE MITROPOLITANE, har și pace de la Dumnezeu, Cel în Treime lăudat, iar de la Noi arhipăstorească binecuvântare.

Se cuvine să facem cunoscut tuturor că Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos a așezat în Sfânta Sa Biserică dregătorii și vrednicii deosebite și, prin trimiterea din ceruri, în chipul limbilor de foc, a Prea Sfântului și de Viață Făcătorului Duh peste Sfinții Săi Ucenici și Apostoli, i-a întărit pe aceștia întru propovăduirea cuvântului Evangheliei Sale, iar prin punerea mâinilor, într-o neîntreruptă succesiune de la Sfinții Apostoli și până astăzi, pe toți slujitorii bisericii îi face vrednici de a fi părtași, în multe feluri, acelorăși daruri și haruri, în treptele rânduite, ca diaconi, preoți și arhieri.

Ca smerit urmaș al lor în slujirea de Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și de Patriarh al Bisericilor Ortodoxe Române, văzând că Sfântul Sinod al Bisericii noastre, în ședința sa de lucru din 12 septembrie 2000, prin hotărârea nr. 5076/2000 a aprobat cererea de retragerea din scaunul de Arhiepiscop al Tomisului a prea iubitului nostru frate și împreună slujitor Arhiepiscopul Lucian și că, începând cu data de 01 noiembrie 2000, scaunul de Arhiepiscop al Tomisului a rămas vacant;

Călăuzit fiind de îndatorirea sfântă de a nu lăsa această istorică Arhiepiscopie a Tomisului lipsită de canonicescul ei cârmuitor, potrivit celor rânduite de art. 30, lit. "g" și art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii

Ortodoxe Române, cu adresa Noastră nr. 204/2000 am convocat măritul Colegiu Electoral Bisericesc pentru alegerea noului Arhiepiscop al Tomisului, în ziua de miercuri, 21 februarie 2001, orele 12,30 la Palatul Patriarhiei din București.

Acest Colegiu a ales în scaunul vacant de Arhiepiscop al Tomisului pe Prea Sfințitul Dr. Teodosie Snagoveanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, care s-a arătat vrednic de această chemare prin statornicia sa întru dreapta credință și îmbrățișarea vieții monahale în vatra de trăire duhovnicească a Mănăstirii Crasna din județul Prahova; prin pregătirea teologică dobândită în Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț, apoi la Institutul Teologic Universitar din București și la Birmingham (Anglia); prin vocația sa pentru slujirea sfântului altar; prin râvna și dăruirea cu care a slujit Biserica în încredințările care i s-au rânduit în calitate de cadru didactic la Facultatea de Teologie din București unde, în anul 1999 a obținut titlul academic de Doctor în Teologie și unde a îndrumat activitatea de practică liturgică a studenților aproape opt ani, iar din anul 1994, prin slujirea fără preget în treapta arhieriei, ca Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În înaltele răspunderi încredințate de Noi în cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în demnitatea arhierescă de colaborator apropiat, s-a îngrijit cu competență, de împlinirea slujirilor învățătoare, sfințitoare și de conducere, de coordonarea lucrărilor cancelariei eparhiale, a activității școlilor de învățământ teologic, de organizarea activităților cu caracter social și filantropic în spitale, penitenciare, unități militare, azile de bătrâni și cămine de copii, de participarea și prezidarea conferințelor preoțești, de supravegherea construirii sau restaurării unor locașuri de cult, de vizitarea pastorală, din încredințarea Noastră, a parohilor și mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Bun cunoscător al Sfintei Scripturi și al teologiei și vorbitor al limbii engleze, a reprezentat Patriarhia Română la numeroase întruniri, simpozioane și conferințe teologice, în țară și peste hotare, întru toate dând dovadă de aleasă pregătire teologică și de bun chivernisitor al treburilor administrative încredințate, arătând ascultare față de Sfântul Sinod și de rânduielile canonice ale Sfintei noastre Biserici.

Sfântul Sinod, potrivit dispozițiilor art. 10, alin. "e", și art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române săvârșind, în ziua de 22 februarie 2001, examinarea și cercetarea canonică a alegerii noului Arhiepiscop, făcută de Colegiul Electoral Bisericesc în ziua de 21 februarie 2001, a constatat că alegerea Prea Sfințitului Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor Teodosie Snagoveanul în scaunul vacant de Arhiepiscop al Tomisului s-a împlinit cu păzirea rânduielilor canonice și legale bisericești.

În urma mijlocirii Sfântului Sinod, Prea Sfințitul Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor Teodosie Snagoveanul a fost recunoscut în funcția de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului prin Decretul Președintelui României nr. 135 din martie 2001.

Astăzi, duminică, 25 martie 2001, la sărbătoarea Bunei Vestiri, în Catedrala Arhiepiscopală din Municipiul Constanța, cu hramul "Sfinților Apostoli Petru și Pavel", după rânduielile tradiționale bisericești, Noi, Teoctist, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, înmănăm Înalt Prea

Sfințitului Teodosie Petrescu cărja arhipăstorească și îl așezăm în scaunul de Arhiepiscop al Tomisului.

Pe temeiul celor arătate mai sus, al Sfințelor Canoane și al prevederilor cuprinse în art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Noi Teoctist, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, facem cunoscut tuturor această Gramată Mitropolitană și dăm alesului Arhiepiscop, Înalt Prea Sfințitului Teodosie, împuternicirea canonică de păstorire ca Arhiepiscop al de Dumnezeu păzitei Arhiepiscopii a Tomisului, cu toate orașele și satele care țin astăzi și vor ține și în viitor de această Sfântă Arhiepiscopie, drept mărturie că Înalt Prea Sfinția Sa, dobândind jurisdicția de Arhiepiscop al Tomisului are darul și puterea de a așeza după rânduielile Sfintei noastre Biserici Dreptmăritoare de Răsărit și după legile țării: citeți, cântăreți, ipodiaconi, diaconi, preoți și protopopi la toate bisericile din Arhiepiscopia Înalt Prea Sfinției Sale, stareți și starețe, egumeni și egumene la mănăstiri și schituri, și de a rândui toate câte i se cuvin ca ierarh, spre zidirea duhovnicească a turmei sale.

Din partea Înalt Prea Sfinției Sale așteptăm cinșire și ascultare către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, iubire de neam, precum și neobosită și jertfelnică lucrare pastorală, misionară și filantropică, grijă pentru promovarea învățământului teologic și religios, înțelepciune și dragoste față de clerul și dreptcredincioșii creștini și părintească îndrumare a tineretului ortodox, făcându-se tuturor călăuză întru păstrarea neștirbită a dreptei credințe și a rânduielilor Bisericii noastre străbune.

Așadar, tuturor celor din cinul preoțesc și călugăresc, precum și tuturor dreptcredincioșilor din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Tomisului, le recomandăm cu toată căldura și dragostea pe Înalt Prea Sfinția Sa Arhiepiscopul Tomisului Teodosie, drept chiriarh al lor, povățuindu-i să-l întâmpine cu dragoste, să-l cunoască și să-l cinstească, plecându-i-se cu toată voia și arătându-i în toate împrejurările sprijin și împreună-lucrare întru împlinirea îndatoririlor lor de buni fii ai Bisericii și ai țării noastre.

Cunoscând însuflețirea cu care slujitorii și credincioșii din ținuturile dobrogene, au întâmpinat întotdeauna cuvântul Întâistătătorilor Bisericii Noastre și al ierarhilor lor, îi povățuim pe toți cu părintească dragoste ca, sub cărmuirea noului lor arhipăstor și împreună cu ceilalți ierarhi din de Dumnezeu păzita Mitropolie a Munteniei și Dobrogei, să păstreze unitatea dreptei noastre credințe, viețuind în pace și în bună înțelegere ca fii adevărați ce cred în Hristos și "întru una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică".

Încredințăm pe noul Arhiepiscop al Tomisului milostivirii Bunului Dumnezeu, rugăciunilor Sfântului Apostol Andrei, cel întâi chemat și ocrotitorul românilor, Sfinților Mucenici Zotic, Atal, Camasis și Filip de la Niculițel, Sfinților Cuvioși Ioan Casian și Gherman din Dobrogea, Sfinților Ierarhi Bretanion și Teotim ai Tomisului, tuturor Sfinților știuți și neștiuți care s-au nevoit pe pământul binecuvântat al Dobrogei.

Îl încredințăm, de asemenea, pe Înalt Prea Sfinția Sa, rugăciunilor cucernicilor preoți din parohii cu care va purta jugul misiunii, rugăciunilor neîncetate ale

călugărilor și călugărițelor din mănăstiri, precum și rugăciunilor binecredinciosului popor al lui Dumnezeu din Dobrogea, față de care Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teodosie este chemat să arate dragoste neîncetată și jertfă neprecupețită.

Și astfel, cu un cuget și o inimă, să preamărim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită. Amin!

Dată în reședința Noastră patriarhală din București la 24 martie 2001, cel dintâi an al celui de al treilea mileniu creștin și în cel de al cincisprezecelea an al Arhipăstoririi Noastre ca Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române".

† T E O C T I S T

PATRIARIHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În continuare, Domnul Victor Opașchi, consilier prezidențial, a citit Decretul Prezidențial nr. 135 din 23 martie 2001, de recunoaștere a Înalt Prea Sfințitului Teodosie în funcția de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului, și Mesajul de înaltă cinstitie și considerație adresat cu acest prilej de Președintele României, Domnul Ion Iliescu, ierarhilor și clerului Bisericii Ortodoxe Române, cu următorul cuprins:

*"Prea Fericite Părinte Patriarh,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Ierarhi, membri ai Sfântului Sinod,
Onorată-asistență,*

Îmi face o deosebită plăcere, și folosesc acest important prilej din istoria prezentă a Bisericii Ortodoxe Române, instalarea noului arhiepiscop al Tomisului, precum și momentul profund trăit astăzi de întreaga creștinătate, Intrarea Domnului în Ierusalim, pentru a exprima întreaga considerație pentru ierarhii și slujitorii Bisericii naționale.

Prin tot ceea ce a întreprins în cei 11 ani ce au trecut de la revoluția din decembrie 1989, Biserica Ortodoxă Română a dovedit că știe să facă față prefacerilor social-economice, dar și de mentalitate care au apărut inevitabil în procesul trecerii de la totalitarism la democrație, aflându-se mereu, prin slujitorii săi, în mijlocul și alături de fiii ei, de cetățenii noștri. Misiunea ei, slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor, a continuat cu stăruință, extinzându-se de la apărarea credinței strămoșești și protejarea valorilor inestimabile ale patrimoniului spiritual-cultural în anii regimului totalitar, la implicarea, potrivit misiunii ei, în programele de asistență religioasă și socială, în ajutorarea celor aflați în nevoi din cele mai diferite.

Și dacă Patriarhia Ecumenică deține un primat de onoare al slujirii în lumea ortodoxă, nu exagerăm când afirmăm că Biserica Ortodoxă Română deține acum, la începutul mileniului al III-lea, un primat al înțelepciunii, prin receptarea nevoii de înțelegere, comunicare și dialog. Ne referim în acest context, pe de o parte, la vizitele Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe la București și în întreaga țară, la prima vizită a unui episcop al Romei într-o țară ortodoxă, după mai bine de un mileniu, la dialogul cu organisme ecumenice europene și internaționale, cu Bise-

ricile ortodoxe, iar pe de altă parte, la înțelegerea nevoilor spirituale și culturale ale poporului nostru aflat în vatra țării sau în afara ei, în Republica Moldova, Ungaria și Iugoslavia, sau în alte părți ale lumii, la sprijinirea eforturilor de integrare europeană și nord-atlantică a țării noastre.

Nu este de mirare faptul că, deși se bucură de cea mai mare credibilitate morală în fața națiunii, Biserica a fost și este ținta unei campanii concertate și interesată de calomniere, pentru că, a ataca persoana, prin tot felul de născociri aberante, nu înseamnă exprimarea unei opinii în spiritul libertăților democratice, ci a ponegri și a destabiliza în final încrederea concetățenilor în instituția Bisericii.

Am apreciat întotdeauna înțelepciunea cu care Prea Fericitul Patriarh Teoctist a știut să se înconjoare de vrednici colaboratori, oameni tineri și de certă valoare intelectuală și morală, înțelegând nevoia de a da Bisericii oameni potriviți pentru nevoile ei de mâine. Iată, astăzi, Înalt Prea Sfințitul Teodosie primește de la predecesorul său, vrednicul arhieru, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian, cu binecuvântarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, destinele spirituale ale Arhiepiscopiei Tomisului, una dintre cele mai importante eparhii ale Bisericii Ortodoxe Române, prin vechimea mărturiilor creștine și ale organizării bisericești.

Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop Teodosie,

Începeți de azi o nouă slujire, după cei șapte ani de formare arhierescă, alături de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, în demnitatea de episcop vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, perioadă de acumulare a unei bogate experiențe. Suntem convinși că aceasta vă va fi de un real folos în noua demnitate în care ați fost ales de Colegiul Electoral Bisericesc, pentru că de astăzi începeți să pășiți pe drumul străbătut acum două mii de ani de Sfântul Andrei, Apostolul românilor, și de ucenicii săi, ca și continuator al ierarhilor acestor locuri de început al creștinismului românesc, consemnat încă din secolul al III-lea.

Alături de toți cei care v-au ales și v-au așteptat cu bucurie, avem speranța că vă veți afla la înălțimea misiunii și slujirii înaintașilor Înalt Prea Sfinției Voastre.

Adresându-vă felicitările noastre, gândurile de sănătate și de îndelungată slujire, îndreptăm rugămintea noastră către Prea Fericitul Patriarh Teoctist și către toți membrii Sfântului Sinod, către preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, de a primi în aceste zile de pregătire sufletească pentru întâmpinarea luminii sfinte a Învierii Mântuitorului Hristos, expresia deplinei noastre considerațiuni".

ION ILIESCU,

Președintele României

După citirea Gramatei de instalare și a Decretului de recunoaștere, urmat de prezentarea Mesajului transmis de Președintele României, cu frumoase aprecieri pentru lucrarea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a înmănat Înalt Prea Sfințitului Teodosie cârja arhiepiscopală și însemnele

arhieresti (engolpionul și crucea), apoi a adresat noului arhiepiscop, clerului și credincioșilor Arhiepiscopiei Tomisului și întregii asistențe, următoarea cuvântare:

*"Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Domnule Consilier Prezidențial,
Domnule Ministru al Culturii și Cultelor,
Domnule Secretar de Stat la Secretariatul de Stat pentru Culte,
Înalte autorități centrale și locale,
Prea Cucernici și Prea Cuvioși Părinți,
Iubiți credincioși și credincioase,*

Iubite Frate și Părinte Teodosie, cu încrederea Măritului Colegiu Bisericesc și cu vrerea Sfântului Sinod, ați fost ales canonic, iar astăzi cu îndreptățirile legale, relevant și generos venite din partea conducerii de Stat, primind și cărja păstorească, iată, sunteți gata să pășiți acum în tronul arhiepiscopal al acestui colț atât de frumos, de țară, care este Dobrogea.

Cuvântul meu aproape nu ar mai putea cuprinde mai mult decât cele ce s-au așezat la inima și în sufletul Înalt Prea Sfinției Voastre din Gramata noastră în calitate de Mitropolit al Munteniei și Dobrogei. Împreună cu o coroană de ierarhi ai Sfântului Sinod, din toate colțurile țării, la care s-a alăturat și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Neofit de la Vidin, din sudul Dunării, Vă aduc mărturia prețuirii pe care V-o poartă credincioșii, preoții și viețuitorii mănăstirilor din Dobrogea, care Vă însoțesc, iată, cu multă dragoste și bucurie la ceremonia de astăzi. De acolo, de pe colina Sfintei Patriarhii din București, poposiți astăzi aici, la malul Mării celei mari, cu o experiență și cunoștințe teologice remarcabile, încât cuvântul meu aproape că n-ar mai putea cuprinde altceva decât cele ce s-au așezat deja la inima și în sufletul Înalt Prea Sfinției Voastre, ca îndatoriri canonice și pastorale de actualitate pentru Biserica noastră.

Din prezența preoțimii, a viețuitorilor mănăstirilor și a credincioșilor dobrogeni, ca și a celor veniți din București, Vă dați seama de câtă importanță se bucură acest scaun arhiepiscopal întemeiat aici de Sfântul Apostol Andrei. Este o minune dumnezeiască, iubiții mei frați și surori în Domnul, că noi, românii, ne-am bucurat de atâta dar dumnezeiesc ca să slujim și să fim continuatorii prediciei Sfântului Apostol Andrei – cel întâi chemat. Dacă el a fost întâi chemat de Mântuitorul la apostolat, suntem îndatorați a nu uita că și chemarea noastră, la creștinism, a strămoșilor noștri daco-romani, a fost printre cele dintâi. De atunci ne-am înscris o istorie nemuritoare începând chiar din acest loc, pe care ne aflăm acum, pe malul Mării Negre. Privind de aici talazurile ei, oglindirile și răsfațarea razelor soarelui în apa mării, parcă vedem aieva, în aceste momente solemne, cu ochii sufletului și ai minții noastre, imaginea Apostolului Andrei venind spre noi din părțile Bizanțului, de altădată, ca să aducă strămoșilor noștri din această parte de lume, în Scia Mică, vestea învierii lui Hristos. Căci acest lucru îl avem noi în primul rând, a mărturisii neîncetat, ierarhii și slujitorii Sfintelor altare, dar și credincioșii, adevărul învierii Mântuitorului Iisus Hristos.

Veți păstori aici acest ogor apostolic, unde se cunosc încă din secolul al III-lea ierarhi sfinți și neînfricați mărturisitori ai credinței ortodoxe, chiar atunci când

aceasta se clătina din cauza ereziilor. Dar nici vremurile noastre nu sunt scutite de aceste zguduirii ale credinței celei adevărate. În apărarea Ortodoxiei ne stau mărturie deciziile celor șapte Sinoade Ecumenice și locale, la care erau prezenți și marii părinți ai Bisericii Tomitane, spre a călăuzi creștinătatea pe drumul credinței și a întări astfel dumnezeiasca Ortodoxie. Timpul, cerințele duhovnicești și experiența Bisericii, care s-a răspândit și a dobândit neîncetată înțelepciune, au făcut ca fiecare Biserică națională să aibă Sinodul ei îndreptător și să fie neîncetat de-a lungul secolelor, glasul Bisericii celei vii.

Deși suntem un trup în credință, în răspunderile noastre, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel, totuși, Hristos i-a dat pe unii să fie apostoli, pe alții binevestitori, pe alții păstori și învățători (Efes. 4, 11). Aceste trepte de slujire le rânduiește și le veghează Biserica națională prin Sfântul Sinod, ca fiecare dintre noi îndeplinindu-le cu iubire și bucurie în Duhul Sfânt, să creștem neîncetat în lucrarea de slujire a Bisericii, spre zidirea trupului lui Hristos.

O primă îndatorire pe care o avem noi, ierarhii, este ca orice gând al nostru, orice pas al nostru, orice început de faptă, să se afle în lumina Sfântului Sinod, care nu poate să greșească. Lucrând împreună, aducem cheazășie nebiruită a unității și comuniunii noastre și a roadelor ostanelilor noastre pastorale. Și aceasta, cu atât mai mult cu cât astăzi sunteți chemat, Înalt Prea Sfințite Teodosie, la o responsabilitate directă și înfricoșată, atât în fața lui Dumnezeu cât și a oamenilor.

Astăzi, Biserica ne cheamă la înviorearea acelor trepte și slujiri pastorale, care să răspundă cerințelor actuale ale lucrării noastre, cunoscând că aceleași rătăcirii și erezii de pe vremea sfinților noștri înaintași, frământă și acum sub forme neașteptate sufletele credincioșilor. Iar bunii și harnicii fii ai Dobrogei nu sunt scutiți nici ei de această tulburare, căci acest oraș de pe malul mării, această poartă a țării, aduce neîncetat și lucruri bune și folositoare, dar și mai puțin folositoare sau de-a dreptul vătămătoare de suflet. Drept urmare, suntem chemați să îndreptăm orice formă strâmbă de credință, fiindcă de aceea ne numim Biserică Ortodoxă, pentru că păstrăm credința și slăvirea dreaptă a lui Dumnezeu. Aveți, așadar, în față, un ogor duhovnicesc însetat de "apa cea vie" (Ioan 4, 10) a Cuvântului lui Dumnezeu, dar și acel ogor al "fraților mai mici" (Mat. 25, 40) ai lui Hristos, orfani, bătrâni, bolnavi trupește și sufletește, care așteaptă samariteanul cel milostiv. Cunoscându-Vă râvna prisositoare pe tărâmul acestei slujiri, precum și darul cuvântului, suntem încredințați că Veți îndrepta barca-pastorală mai la adânc.

Am ascultat, câteva clipe mai înainte, gânduri exprimate de Președintele țării la adresa Bisericii noastre din ultimii zece ani, privitoare la unitatea de gândire și de lucrare a Sfântului Sinod. Sunt principii de mare însemnătate pentru misiunea Bisericii, ca factor de echilibru într-o societate atât de fragilă, atât pe plan economic cât și pe cel moral. Nu avem o îndatorire mai frumoasă, mai practică, mai aducătoare de foloase sufletești decât aceea de comuniune sfântă a lucrării noastre sinodale, comuniune de gândire și de faptă, izvorâtă din Prea Sfânta Treime. Din treapta răspunderii noastre ierarhice noi dăm, prin această conlucrare în iubire, pildă clerului și credincioșilor că avem un singur glas, după cum avem un singur Sinod, o singură Biserică, adică o singură drept măritoare adunare, cum se exprimau Părinții noștri. De aceea, strădaniile din eparhiile noastre oglindesc iubirea în

Duhul Sfânt, acest duh de frățietate care pe cele de lipsă le împlinește. Așa devine o Biserică actuală, așa devine o Biserică rodnică, și împreună cu celelalte Biserici, căci nici Ortodoxia nu se poate dezvolta numai pe națiuni, ci în comuniune cu întreaga Ortodoxie, pentru că această comuniune se înalță până la tronul Prea Sfinței Treimi.

Vă așteaptă aici și o frumoasă lucrare de asistență socială, iar Înalt Prea Sfinția Voastră aveți harisma împlinirii acesteia, pe care am cunoscut-o și de care s-au bucurat slujitorii și credincioșii din Arhiepiscopia Bucureștilor. Vedeți de pe acum sufletele deschise, curate ale fiilor acestor binecuvântate zări ale țării. Ca cel care am cunoscut și slujit și în alte ținuturi strămoșești, cer îngăduința să aduc mărturia evlaviei specifice dobrogenilor legați de Ortodoxie. Parcă ceva din firea lor, din credința lor, se adâncește înapoi pe firul istoriei până la Sfântul Apostol Andrei, Părintele spiritual al poporului român. Peștera în care el s-a sălășluit, a devenit o frumoasă mânăstire, adeverind statornicia în credință a strămoșilor noștri daco-romani, pe cale apostolică, prin graiul și fapta apostolică. Ca și ceilalți Apostoli, și Sfântul Andrei a predicat, a umblat pe jos, cu smerenia îmbrăcăminteii până la simplitatea cuvântului Evangheliei, direct la sufletul credincioșilor. Mărturie stă tezaurul nemuritor existent, și nu de ajuns de îngrijit și de prețuit, în vestigiile creștine, altare, morminte de martiri, sfinte moaște, care ne întâmpină aici, cu numeroasele cetăți păstrătoare ale acestor comori. Există încă și altele care așteaptă să fie descoperite în lumina și vrednicia Sfinților. Veți avea și în această privință o mângâiere rară și o încredințare, că orice pas făcut pe pământul acesta sfânt amintește de prezența și jertfa creștină din primele secole, care îmbogățesc cultura și istoria noastră românească în totalitatea ei.

Acum, când Înalt Prea Sfinția Voastră și noi, cu toții, am intrat în acest Ierusalim al străvechiului Tomis, capitala celorlalte cetăți multisekulare dintre Dunăre și Mare, ne-a însoțit binecuvântarea lui Dumnezeu și rugăciunile înaintașilor Înalt Prea Sfinției Voastre, care au păstorit credincioșii acestor plaiuri. În dipticele locului, sunteți cel de-al cincilea ierarh al acestei eparhii, reînființată în 1923. Aveți, deci, predecesori de mari vrednicii, misionari, ctitori de biserici, purtători și biruitori ai suferințelor pentru Hristos, Care le-a dăruit cununa vieții celei veșnice. Dintre aceștia, îi amintesc doar pe primul episcop Ilarie, care a zidit reședința episcopală, și pe episcopul martir Chesarie Păunescu, nevoit a-și părăsi reședința de aici și a se așeza în municipiul Galați. Chipul său este pururea viu în sufletul meu și a altor ierarhi, care am făcut studiile celor opt ani de seminar la Mânăstirea Cernica. Ca director și profesor, ne-a format în ascultare și statornicie, în smerenie și devotament pentru Biserică.

Aveți, așadar, călăuze vrednice, aveți mărturii puternice la care se adaugă tinerețea și neprețuitul sprijin al clerului, al bunilor credincioși, al nostru, al Sfântului Sinod, și mai cu seamă veți păstra imaginea de astăzi a Bisericii noastre strămoșești, cea a fiilor ei, care simt inima ierarhului activ, a ierarhului dornic să cunoască realitățile la fața locului, spre a le afla îndreptarea.

Trebuie să știți, frații mei, că Părintele Arhiepiscop Teodosie, pe care îl instalăm astăzi, nu este iubitor de birou sau de jilțul de la catedrală, ci este râvnitor, gata a se întâlni cu preoții și credincioșii, cu obștile sfintelor mânăstiri. Este

doritor să deschidă multe inimi și multe porți, ca să ducă peste tot mesajul Bisericii; să mângâie orfanii, bătrânii și bolnavii. Dumnezeu a rânduit să se împletească aici tinerețea cu experiența ierarhică și cu evlavia dumneavoastră, a ogorului duhovnicesc cel rodnic al Dobrogei.

În numele Sfântului Sinod și al Colegiului Electoral Bisericesc, vă conduc acum, Înalt Prea Sfințite Teodosie, și vă așez în tronul Arhiepiscopiei Tomisului, pentru a păstori Biserica din Dobrogea cu dragoste, cu pace și cu râvnă neîmpușinată.

Pe Stăpânul și Arhiereul nostru, Doamne, îl păzește întru mulți ani!"

Cu aceste cuvinte, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist I-a condus și l-a așezat pe noul arhiepiscop în jilțul arhieresc, pronunțând tradiționalul "Vrednic este!", repetat de trei ori de întreaga asistență, însuflețită de solemnitatea momentului. A urmat cea dintâi binecuvântare dată credincioșilor de Înalt Prea Sfințitul Teodosie, în calitate de chiriarh al locului, și primul imn arhieresc cântat de corul catedralei pentru noul arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului.

Gânduri de îmbărbătare pentru noul arhiepiscop a transmis, cu prilejul instalării, și Primul Ministru al Guvernului, Domnul Adrian Năstase, prin Mesajul citit de Domnul Laurențiu Tănase, secretar de stat la Ministerul culturii și cultelor, având următorul cuprins:

"Înalt Prea Sfinția Voastră,

Vă mulțumesc pentru amabila invitație pe care mi-ați adresat-o de a lua parte la instalarea Înalt Prea Sfinției Voastre ca arhiepiscop al Tomisului, eveniment de mare însemnătate pentru întreaga Biserică Ortodoxă din țara noastră. Regret însă că obligații guvernamentale importante, obligații contactate înainte de primirea invitației Înalt Prea Sfinției Voastre, mă împiedică să-i dau curs.

Vă felicit din toată inima, Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop Teodosie, pentru încrederea pe care Colegiul Electoral Bisericesc va acordat-o și vă doresc arhipăstorie îndelungată cu roade bogate.

Este bine cunoscut faptul că Arhiepiscopia Tomisului are o îndelungată și bogată istorie, fiind, de altfel, prima episcopie atestată pe teritoriul României încă din secolul al IV-lea. De asemenea, se știe că episcopii tomitani de acum 1600 de ani au fost teologi învățați, dintre care cel mai cunoscut este Teotim I, trecut de altfel în rândul sfinților.

Vă trebui, Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop, să fiți la înălțimea acestor tradiții. Sunt convins, însă, că Înalt Prea Sfinția Voastră dispuneți de pregătirea teologică necesară, sunteți doctor în teologie, de experiență administrativă, ați ucenicit atâția ani, ca episcop vicar, pe lângă Prea Fericitul Patriarh Teoctist, pentru a face să înflorească viața religioasă pe plaiurile dobrogene. Sunt, de asemenea, convins că sub îndrumarea Înalt Prea Sfinției Voastre, Arhiepiscopia Tomisului, ca de altfel întreaga Biserică Ortodoxă Română, se va implica și mai mult în răspândirea și trăirea valorilor creștine nu numai în Biserică, ci și în întreaga societate. Aceasta a fost o misiune de veacuri a Bisericii noastre străbune. Astăzi, poate mai mult ca oricând, este nevoie ca principiile moralei creștine să pătrundă în toate straturile societății, să guverneze relațiile dintre oameni, astfel ca acestea să fie pătrunse de duhul iubirii aproapelui, al solidarității, al respectului față de celălalt.

Biserica, în primul rând prin slujitorii ei, trebuie să-și asume cu tot mai multă răspundere misiunea ei caritativă de ajutorare a săracilor, a bolnavilor și a tuturor celor aflați în dificultate.

Înalt Prea Sfințite Teodosie,

Ținuturile dobrogene sunt locuite și de alfe etnii sau de credincioși de altă confesiune, care trăiesc de veacuri în pace și în bună armonie, fapt cunoscut și apreciat și peste hotare. Sunt convins că Înalt Prea Sfinția Voastră, ca cel mai important lider religios din zonă, veți continua și dezvolta acest climat ecumenic.

Cu aceste gânduri și asigurarea, pe care v-o transmit și pe această cale, că Guvernul României va sprijini și în viitor pe toate planurile, inclusiv cel material, Eparhia Tomisului, ca și întreaga Biserică Ortodoxă, precum și celelalte culte religioase, vă doresc, Înalt Prea Sfinția Voastră, sănătate, viață îndelungată și multe succese în importanta demnitate la care ați fost chemat".

ADRIAN NĂSTASE
Prim Ministru al Guvernului

Cu bucurie și nădejde s-a adresat Înalt Prea Sfințitului Teodosie și Domnul acad. Răzvan Teodorescu, ministrul culturii și cultelor, asigurându-l de tot sprijinul său și al ministerului pe care-l conduce în noua misiune ce i s-a încredințat.

Sentimente de dragoste și prețuire pentru noul arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului au exprimat și Înalt Prea Sfințitul Neofit, Mitropolit de Vidin (Bulgaria), și Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian Florea, care a păstorit această eparhie din anul 1990 până la 23 septembrie 2000, când s-a pensionat, urându-i cele mai frumoase gânduri de bună sporire în lucrarea pe care de astăzi înainte o are de îndeplinit.

Profund emoționat, din jilful arhieresc, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teodosie a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și ierarhilor Sfântului Sinod, precum și celor care i-au transmis mesaje de îmbărbătare și au onorat cu prezența la ceremonia instalării sale în străvechiul scaun vlădiceșc al Tomisului, spunând următoarele:

*"Prea Fericite Părinte Patriarh,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Distinși reprezentanți ai autorităților centrale și locale,
Iubiți credincioși,*

A fost voia lui Dumnezeu ca să fiu întâmpinat în cetatea Tomisului chiar în această zi, în Duminica Floriilor, când Mântuitorul Hristos a fost întâmpinat în cetatea Ierusalimului de mulțimile cu stâlparei în mâini care strigau: "Osana, întru cei de sus! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului!" (Mat. 21, 9). Următoarele două săptămâni, pe care le începem astăzi, cum știți, sunt cele mai importante din anul liturgic. Săptămâna Patimilor, care ne înfățișează în modul cel mai profund slujirea arhierescă a Mântuitorului Hristos, și apoi, Săptămâna Luminată, care ne dezvăluie izbânda vieții asupra morții, care ne arată că în cruce există și razele biruinței.

În această zi aleasă și sfântă, când am primit toiagul de arhipăstor al acestei eparhii, gândul meu se unește cu gândurile celor care l-au întâmpinat pe Domnul Hristos în Ierusalim, și se unește, apoi, cu gândurile femeilor mironosițe care l-au însoțit pe Mântuitorul spre patimile Sale cele de bună voie asumate. Gândul și inima mea, postirea și toată slujba din săptămâna aceasta, la care voi lua parte, se unesc, așadar, cu patimile Domnului nostru Iisus Hristos.

Îmi încep, deci, păstoria cu această pecete a jertfei lui Hristos, jertfă pe care trebuie să o purtăm și noi arhieriei. Ea îmi va fi scut de nădejde și de întărire în misiunea ce am de îndeplinit. Acesta este marele privilegiu pe care îl are orice ierarh al Bisericii Mântuitorului Hristos, de a fi slujitorul tuturor. Așa doresc și eu să slujesc. Nu doar învățându-i pe alții și cerându-le să slujească, ci să fiu eu însumi slujitor, venind în întâmpinarea tuturor așteptărilor preoților și credincioșilor din această eparhie.

Iubiți părinți și iubiți viețuitori de la sfintele mănăstiri din Arhiepiscopia Tomisului, sunteți puterea arhieriei mele, căci împreună vom semăna cuvântul lui Dumnezeu înaintea credincioșilor. De aceea, vă cer să lucrăm împreună, să mergem împreună la patul de suferință al bolnavilor, să fim alături de copiii orfani, să-i mângâiem pe cei lipsiți de ajutor, să-i slujim, deci, împreună pe toți, să ne facem tuturor toate, ca pe toți să-i dobândim (I Cor. 9, 12). Încât cuvintele semănate de Mântuitorul Hristos prin Sfânta Sa Evanghelie, prin sfintele slujbe, prin toate învățăturile ce se rostesc în sfintele biserici, nu doar să pătrundă în sufletele tuturor, ci și roadă să aducă. Să pășim, așadar, cu curaj la împlinirea voii lui Dumnezeu, pentru că nu cel ce vorbește, ci cel ce împlinește este al lui Hristos. Iar Mântuitorul Hristos ne dorește și ne așteaptă pe toți în împărăția Sa.

Împărăția lui Hristos începe din viața aceasta, unde El a întemeiat Biserica Sa, "stâlp și temelie a adevărului" (I Tim. 3, 15). Și Biserica întemeiată de Mântuitorul Hristos este alcătuită din noi toți, slujitori și credincioși. Iată, Biserica este prezentă astăzi plenar aici, la Tomis, prin ceata arhieriei, prin soborul preoților și diaconilor și prin adunarea credincioșilor. Aceasta face ca în inimile noastre să înmugurească, cum au înmugurit aceste stâlpi pe care le purtăm în mâini, ca semn al primăverii, virtuțile care ne unesc cu Dumnezeu. Și atunci pacea lui Hristos va fi cu noi, și vom merge cu puterea lui Hristos către ușa împărăției Sale, ca El să ne spună, și la plecarea din viața aceasta, cum ne-a spus astăzi: "Binecuvântați sunt cei ce vin în numele Domnului!". Toți suntem chemați, în numele Domnului, să mergem în împărăția lui Dumnezeu. Să ne ajute Dumnezeu să dobândim mântuirea în sufletele noastre!

Onorată asistență,

Mă bucur că mi-a fost dat să păstoresc peste ținuturi cu puternice tradiții strămoșești, unde evlavia creștină a înflorit din cele mai îndepărtate timpuri. Teritoriul acestei eparhii – Dobrogea, cu orașul Constanța (străvechiul Tomis) – oferă numeroase mărturii despre începuturile formării poporului român și despre vechimea vieții și organizării noastre bisericesti. Urmele martirilor, cunoscuți astăzi din ce în ce mai mult, care au răspândit în aceste părți creștinismul, cu prețul vieții lor, precum și activitatea "călugărilor sciți" și a ierarhilor din eparhia

Tomisului, vestiți apărători ai dreptei credințe, deschid noi perspective pentru înțelegerea procesului de romanizare a populației autohtone și de asimilare și încreștinare a migratorilor care s-au abătut în spațiul danubiano-pontic. Pe lângă scaunul episcopal de la Tomis, al cărui titular a purtat uneori și rangul de mitropolit, este atestată existența în această regiune și a altor scaune episcopale. Un ierarh de la Tomis, reprezentând viața religioasă și ținuturile noastre, a participat la primul Sinod ecumenic de la Niceea (325), iar urmași ai săi în acest scaun au fost prezenți, în secolele IV-VI, la alte sinoade ecumenice și locale și au purtat corespondență cu mari personalități teologice ale vremii. Pentru prestigiul ierarhilor ei, care s-au afirmat prin cultura lor teologică și prin râvna lor pastorală, această eparhie a fost ridicată în secolul al VI-lea la rangul de arhiepiscopie autocefală.

În această vatră de istorie, plină de vestigii ale vieții strămoșilor noștri, de inscripții și monumente dăltuite în piatră, de bazine și martiricoane, peste care s-a așternut stăpânirea lui Mircea cel Bătrân, domn peste ambele maluri ale Dunării, până la Marea cea Mare, iată, ne regăsim acum cu sufletele încălzite de atmosfera luminoasă a zilei de astăzi. Privind cu prețuire și respect spre aceste valori din trecutul poporului nostru, ne adapăm din ele și căutăm fiecare să ni le sădim în suflet, pentru a le avea temei în lucrarea noastră comună pusă în slujba binelui obștesc, a societății din care facem parte.

Îndreptându-ne cu gândul către iluștrii noștri predecesori care au păstorit aceste locuri în decursul veacurilor, îi vedem bucurându-se împreună cu noi la marele praznic de astăzi. Saltă și se veselește în ceruri întregul șir de ierarhi tomitani, păstrători neînfricați ai dreptei credințe, unii trecuți între sfinți, alături de ceata martirilor din Dacia pontică. În rândul lor găsim pe Bretanion, care a înfruntat pe împăratul Valens, sprijinitorul crezului ariene, pe Teotim I, mare cărturar și misionar, și pe alți străluciți arhiepiscopi ai Tomisului. La aceștia se adaugă marea ceată de ierarhi itineranți, care, în vremurile de restriște, după pustiirea Tomisului, au continuat lucrarea lor de apostolat în cetatea de la Tropaeum Traiani și în alte centre de viață creștină, despre care adevăresc mărturiile istorice și arheologice. Lor li se alătură șiragul de arhiepiscopi și mitropoliți ai Vicinei, din veacurile următoare, care au dus mai departe lumina credinței și au pus început primei mitropolii a Țării Românești. Cu aceștia toți se bucură și ierarhii Proilaviei și cei ai Dunării de Jos, care și-au întins o vreme păstoria și asupra Dobrogei, și, desigur, vrednicii episcopi ai Constanței, care au slujit aici în deceniile apropiate de noi.

Venind acum la cârma acestei eparhii, în atmosfera înmiresmată de evlavia străbună, îmi îndrept cugetul, drept omagiu, spre ierarhii care, înaintea mea, au brăzdat acest ogor, nădăjduind că culeg din viața și activitatea lor pilde demne de urmat, să le continui lucrarea lor duhovnicească și, de-mi va fi cu putință, să sporesc zestrea pe care ei au lăsat-o.

Îmi exprim nădejdea că voi găsi sprijinul necesar din partea organelor de la Centrul Eparhial și mă voi bucura de o bună conlucrare cu membrii Adunării Eparhiale.

Sper, de asemenea, să aflu în mijlocul cinului preoțesc râvnă în îndeplinirea chemării pastorale, pentru bunăstarea sfințelor biserici și pentru îndrumarea credincioșilor pe calea trăirii creștine roditoare de fapte bune. Voi depune o grijă

deosebită pentru a cuprinde, cu dragoste și nepărtinire, pe toți membrii clerului și-i voi îndruma să se facă folositori credincioșilor, sprijinind eforturile de promovare a binelui obștesc.

Iubiți părinți și frați,

Primind astăzi, după rânduiala canonică, toiajul de arhipăstor de la Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, îi aduc prinosul sentimentelor mele de recunoștință pentru încrederea la care m-a făcut părtaș până acum, nădăjduind și în viitor, ca episcop sufragan, la sprijinul Prea Fericirii Sale.

Vă asigur, Prea Fericite Părinte Patriarh, de hotărârea mea de a trudi în duhul unității și sobornicității noastre bisericești și de a lua mereu aminte la sfatul și la pilda lucrării Prea Fericirii Voastre. Vă mulțumesc din inimă pentru osteneala de a prezida această solemnitate, înconjurat de o parte a ierarhilor Sfântului Sinod, cărora, de asemenea, le exprim bucuria mea pentru dragostea frățească ce mi-au arătat. Îi încredințez pe frații mei arhieriei de toată prețuirea ce le-o port și de ascultarea față de Sfântul Sinod, ca să fim împreună lucrători pentru unitatea Bisericii, dând pildă credincioșilor, prin slujirea noastră, de dragoste și comuniune între noi.

Aduc calde mulțumiri Domnului Președinte al României pentru cuvintele de adâncă prețuire arătate Bisericii noastre, exprimate în mesajul care s-a citit aici, recunoscând rolul ei în slujirea cetățenilor acestei țări, în marea lor majoritate creștini ortodocși.

Țin să mulțumesc și Domnului Prim-Ministru pentru felicitările transmise și pentru sprijinul de care ne-a încredințat că-l vom primi din partea Guvernului în tot ce avem de îndeplinit, ca lucrarea noastră să fie cu roade.

Mulțumesc, de asemenea, și reprezentanților autorităților locale pentru participarea la această solemnitate și îi încredințez de dorința mea sinceră într-o strânsă și roditoare colaborare.

Ca ierarh ortodox, îi salut pe reprezentanții celorlalte culte religioase, care m-au cinstit cu participarea lor la instalarea mea de astăzi, ca arhiepiscop al Tomisului.

Mulțumesc preoților și credincioșilor acestei eparhii, care m-au primit cu bucurie și cu dragoste, și îi încredințez că voi fi alături de ei cu cuvântul și cu fapta, îndemnându-i să păstreze neștirbite tradițiile noastre strămoșești. Socot o datorie a mea de conștiință de a mă ruga pururea pentru întreaga obște ce mi-a fost încredințată spre păstorire. De acum înainte, la fiecare Sf. Liturghie, voi implora milostivirea cerească pentru bunăstarea și înflorirea acestei eparhii, a slujitorilor și credincioșilor ei.

Mulțumesc și celor din Arhiepiscopia Bucureștilor, care m-au însoțit astăzi aici pentru a-și exprima dragostea că am fost în slujire și în comuniune cu ei.

Bunul Dumnezeu să binecuvinteze cu darurile Sale cele bogate pe toți cei de față și pe cei de departe, din cuprinsul acestei eparhii – slujitori bisericești și drept măritori creștini – hărăzindu-le cele bune și de folos sufletelor și trupurilor, cu deplină sănătate și fericire.

Mântuitorul Hristos să reverse cu îmbelșugare bunătața Sa peste noi toți și să binecuvinteze tot lucrul bun care se săvârșește spre binele tuturor. Iar mie să-mi

fie spre ajutor și să mă întărească pentru a duce cu vrednicie toiagul păstoriei pe care l-am primit astăzi, spre slava numelui Său și a Sfintei noastre Biserici. Amin!"

Cu aceasta, ceremonia instalării s-a încheiat. A continuat slujba Sfintei Liturghii până la sfârșit, sub protia noului arhiepiscop, Înalt Prea Sfințitul Teodosie, chiriarhul locului, care a fost ascultată cu atenție și cu răbdare de toți cei prezenți.

La sfârșitul slujbei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a binecuvântat mulțimea credincioșilor care au așteptat afară, mai bine de trei ceasuri, clipa în care îl vor saluta pe Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române și pe noul lor păstor duhovnicesc. La rândul său, Înalt Prea Sfințitul Teodosie, primind buchete de flori, a mulțumit credincioșilor pentru dragostea lor de a fi prezenți în număr așa de mare la ceremonia instalării sale în scaunul arhiepiscopal și a mărturisit că se bizuie pe rugăciunile și sprijinul tuturor în lucrarea la care a fost chemat de Hristos Domnul, spre slava lui Dumnezeu și întărirea unității Bisericii și a neamului nostru românesc.

Făcându-și cu greu drum printre credincioși, care s-au arătat dornici să-i vadă mai de aproape, să discute și să le ceară sfat și binecuvântare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teodosie și Ierarhii Sfântului Sinod prezenți la ceremonie s-au îndreptat într-un târziu spre reședința arhiepiscopală.

Ceremonia instalării s-a prelungit la agapa oferită de Centrul Eparhial în cinstea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a Înalt Prea Sfințitului Teodosie, noul arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului, a Ierarhilor Sfântului Sinod și a celorlalți oaspeți și invitați.

Cum se obișnuiește în asemenea momente sărbătorești, masa comună a fost însoțită de toasturi și cuvântări, care au exprimat bucuria, speranțele și încrederea tuturor în lucrarea noului arhiepiscop.

Dintre ierarhii Sfântului Sinod prezenți la agapă, cel dintâi a dorit să transmită calde felicitări noului arhiepiscop al Tomisului, *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teofan al Olteniei*, legat prin frumoase amintiri de Înalt Prea Sfințitul Teodosie din perioada prezenței comune, la București, în câmpul misionar al Bisericii, care a spus între altele: "Nu-i urez altceva Înalt Prea Sfințitului Teodosie decât să aibă ca arhipăstor cât mai multe zile frumoase și liniștite în această eparhie, unde valurile și furtunile să nu fie mai puternice decât tăria sa de a rămâne întreg în fața propriei conștiințe, în fața conștiinței Bisericii, în fața lui Dumnezeu. Are, însă, Înalt Prea Sfințitul Teodosie câteva avantaje în misiunea pe care o începe astăzi. Provine din Bucovina, dintr-o familie numeroasă, cu mulți frați și surori, și știe ce înseamnă să străbați prin greutățile vieții, ceea ce îi este de mare ajutor ca să poată să călăuzească corabia acestei eparhii și să o ducă la limanul dorit. Are, apoi, experiența pastorală dobândită în preajma Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în cei șapte ani de slujire ca episcop vicar la Arhiepiscopia Bucureștilor. Și mai are ceva, are o sănătate de fier și o mare putere de muncă, pe care i le-a dăruit Dumnezeu, extrem de folositoare în misiunea arhierescă, ce îi permite să fie cât mai prezent în eparhie, pentru a domoli valurile și furtunile, încât această corabie să meargă mai departe. Acum, îi urez, cum îmi doresc de fapt și mie, să fie bun și blând cu păstoriții săi, dar și drept, ca să-i dea

Dumnezeu răspuns bun la înfricoșata judecată, când se va prezenta acolo cu toată obștea acestei eparhii, preoți, diaconi, călugări și credincioși".

În continuare, *Prea Sfințitul Episcop Gherasim al Râmnicului*, după ce a prezentat pe scurt strădaniile pe care personal le-a depus, ca arhiepiscop vicar la Constanța, între anii 1970-1973, "pentru a pune în siguranță moaștele martirilor de la Niculițel, descoperite în 1971", și-a exprimat bucuria că în acest străvechi scaun episcopal "a fost instalat astăzi un ierarh tânăr, energic și priceput, care va putea face la Niculițel un centru al ortodoxiei universale, pentru că Tomisul este cea mai veche eparhie a țării noastre, unde cuvântul Evangheliei a fost predicat de un apostol al Mântuitorului Hristos, Sfântul Andrei, și al cărui pământ este străjuit de numeroase mărturii creștine și de moaște de martiri din primele veacuri, ceea ce ne îngăduie să intrăm în legătură cu toată creștinătatea".

Ca ierarh vecin și coleg de facultate cu Înalt Prea Sfințitul Teodosie, la Facultatea de Teologie din București, *Prea Sfințitul Episcop Casian al Dunării de Jos* a trecut, mai întâi, pe scurt în revistă câteva momente mai însemnate din viața bisericească a Dobrogei, apoi, a amintit noului arhiepiscop că moștenește cel puțin trei daruri de la înaintașii săi în acest scaun, și anume: "Simfonia în slujire a episcopului Gherontie Nicolau, sfințenia episcopului Chesarie Păunescu și demnitatea cu care arhiepiscopul Antim Nica a păstorit aici în anii comunismului. Vă rugăm, așadar, în numele foștilor colegi, Înalt Prea Sfințite Teodosie, să păstrați simfonia în lucrarea ce veți depune pentru binele Bisericii și al țării, sfințenia pe care permanent trebuie să ne-o înprospătăm în vasele noastre de lut, și demnitatea ce caracterizează poporul român. Cu această bogăție spirituală și cu Sfântul Apostol Andrei, care a propovăduit în Dobrogea, dorim noi să ne integrăm în Europa".

La rândul său, *Înalt Prea Sfințitul Neofit, Mitropolitul de Ruse (Bulgaria)*, împreună cu care Înalt Prea Sfințitul Teodosie a participat, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, la unele activități bisericești comune atât la Giurgiu, cât și la Ruse, și-a exprimat dragostea și recunoștința față de ierarhii Bisericii Ortodoxe Române care au fost întotdeauna alături de slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Bulgare, spunând: "Între noi, ortodocșii bulgari și români, există o dragoste comună. Frățietatea noastră are o istorie îndelungată. Astăzi, noi am slujit împreună ca o continuare a acestei dragoste întru ortodoxie". Felicitându-l, apoi, pe noul arhiepiscop al Tomisului, Înalt Prea Sfințitul Neofit a adăugat: "Noi, și eu în special, ca mitropolit de Ruse, cu Înalt Prea Sfințitul Teodosie am avut în planul misionar momente de îndeplinit, pe care cu prietenie și cu frățească dragoste întru Hristos le-am dus la desăvârșire. Astăzi, felicităm pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teodosie al Tomisului nu numai în numele slujitorilor și credincioșilor Arhiepiscopiei de Ruse, ci și în numele organelor locale de stat ale orașului Ruse, care au fost întotdeauna alături de prietenia Înalt Prea Sfințitului Teodosie".

Din partea autorităților centrale de stat, noul arhiepiscop al Tomisului a fost felicitat de *Dl. Acad. Răzvan Teodorescu*, ministrul culturii și cultelor, care a spus între altele: "Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop Teodosie, ați fost astăzi întronizat într-o eparhie extraordinară, și vă pot spune că aveți aici una din cele mai vechi picturi creștine din Europa, care, din nefericire, este neglijată. Este singura mărturie din

Europa care arată, într-o subtilă iconografie, trecerea în veacul al IV-lea de la lumea păgână la lumea creștină. Aveți grijă de această pictură. Nu departe de aici se află bisericuțele de la Basarabi; și ele unice în Europa, exemplul de cultură creștină, de monahism, de integrare europeană, cu ecouri până departe, în Scandinavia. Aveți grijă și de acest monument, neglijat și el astăzi. Să faceți, apoi, cum s-a spus aici, un loc de pelerinaj la Niculițel, căci și acolo este ceva unic aproape, prin complexitatea sa, în Europa. E greu de spus ce nu este în acest pământ al Dobrogei. Și mai este ceva. Aici este și un loc al toleranței. Este o Europă în miniatură, acest ținut al Dobrogei, deschis spre toate orizonturile, spre toate confesiunile, spre toate religiile. Este un loc excepțional. Vegheați asupra acestei toleranțe, care moștenește latinitatea noastră. Înalt Prea Sfințite Teodosie, aveți un nume de invidiat. Vă numiți de astăzi Teodosie al Tomisului. Aș spune că un nume atât de încărcat de istorie nu se poate găsi nicăieri la noi. Fiți demn de acest nume. Și fiindcă aici este un pământ al istoriei, vlădica Teodosie, vă invit să faceți și istorie, și așa numele vostru va rămâne cum trebuie în istoria contemporană și viitoare a acestor locuri și a acestui popor. Să vă dea Dumnezeu sănătate!"

Gânduri de prețuire pentru noul arhiepiscop a exprimat și *Doamna Ecaterina Andronescu*, ministrul educației și cercetării, care a spus: "Îl cunosc de mult pe cel care de acum înainte îl vom numi Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teodosie al Tomisului și știu cât este legat de Școală. Mărturisesc că am venit aici și cu gândul că cele două instituții, Școala și Biserica, nu pot să fie separate una de cealaltă. Școala nu poate să facă educație fără Biserică. Am speranța că Biserica și Școala vor contribui și în continuare la educația celor tineri. Cred că în felul acesta vom reuși ca mâine, cei care ies din școală, să fie mai buni și societatea să fie mulțumită de ei".

De aceleași sentimente de dragoste și prețuire pentru Înalt Prea Sfințitul Teodosie, noul arhiepiscop al Tomisului, s-au arătat a fi călăuziți și reprezentanții Armatei prezenți la agapă. Astfel, *Dl. general de armată Ion Popescu*, șeful Statului Major General, a mărturisit că "am venit aici nu atât în calitate oficială, ci ca prieten al Înalt Prea Sfințitului Teodosie, și vreau să mulțumesc tuturor slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române pentru că nu uită să pomenească în rugăciunile lor și Armata Română". Iar *Dl. viceamiral Traian Atanasiu*, șeful Statului Major al Forțelor Navale, a spus: "În această minunată Duminică a Floriilor, noi, ca marinari, suntem alături de slujitorii Bisericii și simțim din plin importanța acestui eveniment. Desigur, marinarii îi urează Înalt Prea Sfințitului Teodosie o ședere îndelungată în acest scaun și succes deplin în misiunea sfântă și nobilă pe care o are de îndeplinit. Suntem încredințați de buna înțelegere și colaborare între Marina militară, ca reprezentantă a Armatei, și Biserica Ortodoxă Română, cei doi stâlpi importanți ai societății noastre".

Dintre reprezentanții autorităților de stat locale, cuvinte de caldă întâmpinare pentru noul arhiepiscop au exprimat *Dl. Petre Rogocea*, prefectul județului Constanța, care a spus că "sărbătoarea la care participăm astăzi înseamnă o continuare peste timp a lucrării Sfântului Apostol Andrei pe aceste meleaguri, ce va duce și la armonia între toate confesiunile din acest județ". La rândul său, *Dl. Ion Bârgău*, prefectul județului Tulcea, l-a invitat de pe acum pe Înalt Prea Sfințitul Teodosie în mijlocul credincioșilor tulceni, cu o slujbă arhierescă, adresându-i totodată rugămintea "de a nu ocoli prefectura, Consiliul județean, primăriile, unde

sunteți așteptat cu dragoste ca să ne binecuvântați activitatea ", iar *Dl. Constantin Mocanu*, primarul municipiului Tulcea, l-a asigurat pe noul arhiepiscop "de tot sprijinul autorităților locale, ca împreună cu preoții să aduceți în bisericile tulcene vigoarea tineretii și înțelepciunea Înalț Prea Sfinției Voastre".

Un cald cuvânt de prețuire a adresat noului arhiepiscop, în numele membrilor Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Tomisului, *Dl. judecător George Chilea*, care a spus: "Noi, cei care-l cunoaștem pe Înalț Prea Sfințitul Teodosie, considerăm hotărâtor în definirea sa atât vocația pentru slujirea Sf. Altar, cât și locul său de obârșie. Înalț Prea Sfințitul Teodosie vine la țărnul Mării Negre din Bucovina noastră voievodală și aduce în câmpiile mănoase și înflorite ale Dobrogei străbune mireasma conilor de brad de la Dorna. Vine la țărnul Mării, cu albastrul ei, aducând albastrul Voroneșului voievodal. Vine în Dobrogea cu sentimentele de neam și de țară ale lui Ștefan cel Mare și Sfânt de la Putna, ca să le sădească în acest pământ sfânt, unde își dorm somnul de veci martirii credinței de la Niculișel și martirii neamului de la Periprava și de la canalul Dunăre-Marea Neagră. Veți sădi aici, Înalț Prea Sfințite Părinte Teodosie, sentimentul credinței și dragostea de Biserică. Nu avem nici o îndoială că veți fi un păstor blând și înțelept, iubit și respectat de preoți și de credincioși. Vă dorim să aveți arhipăstorire rodnică și îndelungată la Tomis".

În numele autorităților locale de stat ale municipiului București, împreună cu care Înalț Prea Sfințitul Teodosie a colaborat strâns, în cei șapte ani de slujire ca episcop vicar la Arhiepiscopia Bucureștilor, pentru bunul mers al vieții bisericești în Capitala țării, un mesaj de adâncă cinstire a adresat *Dl. avocat Dinu Grigorescu*, subprefect al municipiului București, care a mărturisit că "am avut privilegiul să fiu aproape de înscăunatul de astăzi, Înalț Prea Sfințitul Teodosie, pe care-l salut cu toată stima și cu toată dragostea, știindu-l și un bun gospodar, căci latura administrativă are și în Biserică un rol important". Iar *Dl. Radu Florinel Dumbrăveanu*, viceprimar general al municipiului București, prezent la această sărbătoare împreună cu *Dl. Ioan Enciu*, celălalt viceprimar general al Capitalei, a scos în evidență faptul că "participarea unei delegații reprezentative a Consiliului municipal București la această sărbătoare nu este un răspuns formal la invitația care ni s-a făcut, ci un răspuns de suflet pentru respectul ce-l purtăm Bisericii Ortodoxe Române, mama noastră spirituală, și pentru respectul ce-l avem, de asemenea, pentru Prea Fericitul Patriarh Teoctist și Înalț Prea Sfințitul Teodosie, pentru ceea ce au făcut pe linie bisericească în Capitala țării, depunând tot sufletul pentru a ctitori biserici noi în zonele în care acestea lipseau. Noi dorim Înalț Prea Sfințitului Teodosie să împlinească și aici ce a făcut la București. Îi mulțumim pentru tot ce a făcut acolo".

Activitatea din anii de profesorat ai Înalț Prea Sfințitului Teodosie la Facultatea de Teologie din București a fost evocată de *P.C. Pr. Prof. Dumitru Radu*, fost prodecan al acestei facultăți, care a îndreptat către noul arhiepiscop și un mesaj de îmbărbătare și îndemn în misiunea de mare răspundere ce i s-a încredințat, spunând: "Am participat astăzi la un moment sărbătoresc, care s-a desfășurat sub lumina și slava intrării Mântuitorului Hristos în Ierusalim. Este un moment sărbătoresc nu numai pentru Tomis, ci și pentru întreaga Biserică, pentru întreaga spiritualitate românească ortodoxă, pentru teologia românească. Înalț Prea Sfințite Teodosie, veniți din nordul țării, din patria lui Bogdan și Dragoș, și

coborâți la Mare. Veniți aici dintr-un loc plin de istorie, într-un loc și mai plin de istorie. Veniți aici să faceți istorie, cum s-a spus, dar nu numai istorie, ci și multă, multă spiritualitate, să adânciți brazda Evangheliei lui Hristos în aceste ținuturi. Așa se și explică acest mare număr de participanți la instalarea Înalt Prea Sfinției Voastre, sosiți aici, la Mare, din toate ținuturile românești. Deci momentul de astăzi este nu numai sărbătoresc pe linie bisericească, ci este și o sărbătoare românească, fiindcă în albia credinței ortodoxe s-a încheșat și s-a consolidat poporul român. Este aici multă istorie care vă obligă, Înalt Prea Sfințite, nu numai s-o păstrați, dar să o și adânciți în sufletele tinerilor și ale preoșimii întregi, căci Ortodoxia noastră nu face nici un fel de rabat unității poporului român. Ne punem toată nădejdea că Înalt Prea Sfinția Voastră, ca profesor tânăr, plecat de la București, veți adânci aici brazda și în rândurile preoșilor, și în cele ale intelectualilor, și în sufletele tinerilor iubitori de Biserică și iubitori de neam. Ne exprimăm toată căldura sentimentelor noastre pentru Înalt Prea Sfinția Voastră și aducem mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh și Măritului Colegiu Electoral care v-au ales în scaunul de arhiepiscop al Tomisului. Personal îmi exprim toată încrederea că veți fi un Justinian Marina în creștere".

În încheieré, *P.C. Pr. Al. Armand Munteanu*, vicar administrativ la Arhiepiscopia Bucureștilor, unde Înalt Prea Sfințitul Teodosie, ca episcop vicar, a lăsat frumoase amintiri în sufletele tuturor foștilor colaboratori, cu emoție și duiosie a mărturisit: "Noi, foștii colaboratori ai Înalt Prea Sfinției Voastre de la Arhiepiscopia Bucureștilor, în număr mare prezenți aici și trupește, nu numai sufletește, ne exprimăm bucuria pentru sărbătoarea de astăzi, care este și sărbătoarea noastră. Și doresc să spun fraților preoți și bunilor credincioși din Arhiepiscopia Tomisului că astăzi au dobândit nu numai un ierarh vrednic, ci și un om de duh, un creștin adevărat, un neobosit lucrător în via Domnului. Aș vrea să se știe că la Arhiepiscopia Bucureștilor ușa episcopului vicar Teodosie este permanent deschisă și pentru cei mari și pentru cei mici. Mulți săraci și nevoiași, bătrâni și tineri, au găsit la Înalt Prea Sfințitul Teodosie alinare și ajutor în suferințele lor. Înalt Prea Sfinția Voastră, vă încredințăm că nu vă vom uita. Poate vor fi momente când vom regreta că nu sunteți cu noi, dar vom fi întotdeauna cu sufletul alături de Înalt Prea Sfinția Voastră. Și vă rugăm să nu ne uitați!".

Mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și ierarhilor Sfântului Sinod, precum și tuturor oaspeților și invitaților pentru participarea la festivitățile de instalare, pentru frumoasele cuvinte ce i-au fost adresate și pentru dragostea cu care a fost înconjurat, *Înalt Prea Sfințitul Teodosie*, noul arhiepiscop al Tomisului, a spus următoarele:

*"Prea Fericite Părinte Patriarh,
Domnilor miniștri,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Iubiți credincioși,*

Îmi îndrept acum primul meu gând cu recunoștință către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care m-a însoțit până aici și m-a instalat astăzi ca să păstresc cetatea Tomisului și toată Dobrogea. Aș vrea să-i mulțumesc nu numai prin

cuvinte, ci și prin roadele lucrării mele, pe care o voi începe efectiv de mâine, știind bine cât de mult îl bucură împlinirile aduse în folosul Bisericii și al țării. Mă voi implica direct și fără ezitare în viața acestei eparhii și voi impulsiona lucrarea preoților și râvna credincioșilor, folosind și sprijinul autorităților de stat locale și centrale, și al tuturor celor care cu nădejde și cu jertfă doresc să fim o familie unită pe aceste meleaguri.

Mulțumesc domnilor miniștri care mi-au arătat astăzi atâta dragoste și m-au întărit sufletește în noua misiune ce mi s-a încredințat.

Vreau să vă spun că din două considerente sunt atât de impresionat. Mai întâi, mă simt emoționat că port această misiune de continuator al Sfântului Apostol Andrei pe aceste frumoase meleaguri. Iar această emoție aș vrea să-mi fie vibrația permanentă care să mă călăuzească în lucrarea mea arhierescă. Apoi, văzând dragostea și lărgimea inimii credincioșilor acestei eparhii, exprimată prin bucuria cu care m-au primit atât aseară, cât și astăzi, și cu care i-au întâmpinat pe toți ierarhii Sfântului Sinod, am constatat cu satisfacție și încântare că ei sunt fideli urmași ai înaintașilor lor din vremea propovăduirii Sfântului Apostol Andrei. Așa cum Sfântul Apostol Andrei a fost primit aici cu pace și cu bunăvoință, neavând de suferit, și a semănat sămânța Evangheliei pe un pământ fertil, care îndată a rodit, încât în secolele III-IV, în timpul persecuțiilor, creștinii dobrogeni au mărturisit cu jertfa vieții lor credința în Hristos, iar la primele sinoade ecumenice au participat și episcopi ai Tomisului, cu aceeași căldură sufletească și bucurie duhovnicească am fost îmbrățișați și noi astăzi, urmașii la propovăduire ai Sfântului Andrei, Apostolul românilor.

Această dragoste și bunăvoință a credincioșilor dobrogeni mă va face să fiu întotdeauna treaz și îmi va da putere să nu preget în a mă duce să-i cercetez în toate locurile și în toate părțile eparhiei. Voi merge din sat în sat, pe la fiecare parohie, dar voi ajunge și acolo unde se află suferință, nesiguranță, rătăcire, într-un cuvânt, acolo unde semenii noștri cei mici au trebuință de ajutorul nostru.

Mulțumesc tuturor celor care ați fost astăzi aproape de sufletul meu și vă asigur că mă voi dărui misiunii ce mi s-a încredințat cu tot ceea ce m-a înzestrat Dumnezeu. Cu puterea lui Hristos, prin rugăciune, prin jertfă din toată ființa mea, voi căuta să slujesc tuturor, să slujesc Biserica, știind că slujirea semenilor aduce întotdeauna bucuria și pacea inimii. Și atunci când prin slujire te faci folositor tuturor, iar ca ierarh te faci pildă tuturor, aceasta îți aduce acea bucurie care te întărește și care te face să simți aproape pe Dumnezeu, să simți aproape împărăția Sa pregătită tuturor celor care ostenesc pentru cuvântul lui Dumnezeu.

Am venit aici cu gândul de a conduce pe credincioși spre mântuire. Spre această mântuire pe care Hristos ne-a adus-o prin patimile, prin moartea și prin învierea Sa doresc să merg și eu împreună cu dumneavoastră, ca să aflăm cununa pe care Mântuitorul Hristos ne-o făgăduiește în Evanghelia Sa, iar Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă să alergăm după această cunună a mântuirii.

Mulțumindu-vă tuturor, rog pe Bunul Dumnezeu să-mi dea putere să slujesc această eparhie cu timp și fără timp, cu toate darurile pe care în mod natural le-am primit de la Dumnezeu, dar și cu darurile pe care le-am primit prin taina hirotoniei, și împreună cu frații mei arhieriei din Sfântul Sinod să lucrăm cu spor ca

Biserica să urce treaptă cu treaptă. Și când spun aceasta, mă gândesc la credincioșii Bisericii noastre, ca să se înalțe în cunoaștere, în râvnă, în iubire, încât de la an la an să se înmulțească dragostea și pacea între noi și să se vadă că Dumnezeu primește jertfa noastră. Iar primirea jertfei noastre înseamnă binecuvântarea lui Dumnezeu asupra Bisericii și asupra țării noastre, de care avem nevoie atât în viața aceasta, cât și pentru a merge în viața viitoare.

Vă mulțumesc tuturor și rog pe Dumnezeu să mă binecuvinteze și să mă întărească!".

Toți participanții la festivitățile de instalare a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Teodosie, din ziua de 8 aprilie 2001, vor păstra multă vreme vie în sufletul lor amintirea acestui înălțător moment sărbătoresc, care se înscrie la loc de cinste în cronica Arhiepiscopiei Tomisului, dar și în istoria contemporană a Bisericii Ortodoxe Române.

Nu putem încheia aceste rânduri fără să aducem cuvinte de mulțumire pentru toți ostenitorii care au contribuit, într-un fel sau altul, la reușita acestor festivități. Strădaniile și râvna lor, depuse în tăcere și cu totală dăruire, au dat roadele așteptate, încât totul a decurs bine, după cum au remarcat cu deplină satisfacție participanții la acest eveniment. Ei au dorit să-i facă Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Teodosie și invitaților săi o frumoasă primire. Dorința li s-a împlinit. Dumnezeu le va răsplăti ostenele.

GHEORGHE VASILESCU

ÎNTÂLNIREA ECUMENICĂ EUROPEANĂ DE LA STRASBOURG

17-22 aprilie, 2001

Adoptarea *Chartei Oecumenice*

În perioada 17-22 aprilie, la Strasbourg, a avut loc Întâlnirea Ecumenică Europeană (European Ecumenical Encounter - EEE), inițiată de Conferința Bisericilor Europene¹, din care face parte și Biserica Ortodoxă Română, în colaborare cu Consiliul Conferințelor Episcopilor Europeni², for reprezentativ al Bisericii Romano-Catolice, unde a fost semnată *Charta Oecumenica* de către liderii celor două foruri ecumenice, de mitropolitul grec al Franței Ieremia Caligiorgis (Patriarhia Ecumenică), președinte al CBE, și de către cardinalul Miloslav Vlk, arhiepiscop de Praga și președinte al CCEE, totodată și conducători ai discuțiilor Întâlnirii de la Strasbourg. "*Charta Oecumenica* – Linii directoare pentru creșterea cooperării dintre Bisericile din Europa" are ca scop misiunea comună în Europa în Duhul Evangheliei lui Hristos și promovarea împăcării între creștini.

Această întâlnire care a reprezentat un nou pas în dialogul ecumenic dintre Biserici a avut ca temă cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos: "Iată Eu sunt cu voi până la sfârșitul veacurilor" (Matei 28, 20), căci El este "izvorul Bisericii celei Una și calea către împăcare a tuturor creștinilor", așa cum s-au exprimat cei doi lideri în cuvântul de întâmpinare a participanților. Programul întâlnirii s-a dorit de la început a fi sub semnul dialogului, singura cale viabilă a înțelegerii dintre Biserici și al schimbului reciproc de experiență.

De mare importanță a fost faptul că între participanții la întâlnire, tinerii au fost în număr foarte mare, media situându-se sub 30 de ani. Participarea din ce în

---

1. CBE este organizația ecumenică regională care cuprinde 124 de Biserici și culte, precum și 25 de asociații religioase din Europa. Membre ale acestei organizații sunt o parte dintre Bisericile ortodoxe, Bisericile evanghelice-luterane, anglicane, metodiste, reformate etc., ca și cultele pentecostal, baptist etc. CBE a apărut în timpul Războiului rece, în anii 50. CBE a dorit să creeze punți de legătură între Bisericile minoritare și majoritare, între generații și între creștinii diferitelor confesiuni.

Adunarea Generală, în care sunt reprezentate toate Bisericile membre, este structura supremă de conducere a CBE. Are loc la fiecare șase ani, cea de-a 11-a având loc în 1997 în Austria, unde s-a ales Comitetul Central, format din 40 de persoane, care este convocat anual și are rolul de a supraveghea hotărârile Adunării. Comitetul Central a ales un prezidiu format din 9 persoane care îndeplinește funcția de Comitet Executiv și se adună, de obicei, de două ori pe an. Există un secretariat care se ocupă de continuarea activității CBE, de finanțare și administrare.

Cu Biserica romano-catolică există o colaborare mai veche, întâlnirile comune cele mai importante fiind: "Pace în dreptate", 1989, Basel/Elveția și "Împăcarea, darul lui Dumnezeu și izvorul vieții celei noi" 1997, Graz/Austria, ambele organizate în comun cu CCEE.

2. CCEE – Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae – a apărut la sfârșitul Conciliului II Vatican, reprezentând reunirea Conferințelor Episcopilor din Europa, cu misiunea de a promova cooperarea colegială dintre episcopi. În Adunarea Generală a CCEE participă toți președinții Conferințelor Episcopale, ea având un număr de 34 de membri, președinte al CCEE fiind Arhiepiscopul de Praga și Cardinalul Miloslav Vlk, iar vicepreședinți fiind Cardinalul Karl Lehmann (Mainz), Președintele Conferinței Episcopilor Germani și Arhiepiscopul István Seregély (Eger), Președintele Conferinței Episcopilor Maghiari. CCEE s-a ocupat și se ocupă de probleme de comunicare socială, de cateheze, migrație, ecumenism etc. În ceea ce privește ecumenismul, raportul cu CBE este binecunoscut. Ea mai are legături și cu Bisericile ortodoxe în particular.

ce mai mare a tinerilor la întâlnirile ecumenice reprezintă noua strategie a CBE și CCEE lansată la Graz în 1997, la Adunarea Generală care și-a propus să se oblige de a cointeresa tineretul în lucrarea ecumenică și de a-i încredința viziunea de viitor a acesteia, punându-se accent în mod deosebit pe promovarea ideii de pace, dreptate și protejare a lumii înconjurătoare. Promovarea tinerilor este unul dintre elementele de bază ale programului acestei întâlniri, parteneri egali de dialog fiind toți participanții la acest eveniment.

Rugăciunea comună, o veche tradiție ecumenică, a reprezentat dimensiunea spirituală a întâlnirii. La aceasta s-a adăugat împărțirea reciprocă a experienței personale de rugăciune a reprezentanților Bisericilor participante la Strasbourg, lucru care a fost considerat ca o îmbogățire spirituală. În fiecare dimineață și seară, lucrările au început și s-au încheiat cu un moment de rugăciune, săvârșit în diferite biserici ale orașului, după diferite rituri creștine. Această trăsătură spirituală a întâlnirii a fost dublată de faptul Învierii Mântuitorului Iisus Hristos, de momentul pascal în care a avut loc.

Inițial s-a dorit ca această întâlnire ecumenică să aibă loc în Grecia, dar, din motive de infrastructură, s-a ales în cele din urmă Strasbourg, oraș cu posibilități mari pentru găzduirea unor astfel de evenimente, dar și plin de o semnificație deosebită, mai mult din punct de vedere politic. Este cunoscut faptul că acest oraș are și câteva parohii ortodoxe, între care cea românească are un număr ridicat de credincioși. Astfel, prezența ortodoxă în Strasbourg a motivat în plus alegerea acestuia ca loc de desfășurare a lucrărilor întâlnirii ecumenice.

Participanții la întâlnirea de la Strasbourg au fost membri ai comitetului central al CBE (delegați ai Bisericilor europene), președinții Conferințelor Episcopilor Europeni, deci Adunarea Generală CCEE, un număr de șefi de Biserică, responsabili ai organizațiilor, asociațiilor și mișcărilor creștine europene, tineri din partea Bisericilor membre ale CBE și ale Conferințelor și organizațiilor catolice, câțiva oaspeți oficiali, între care și un reprezentant din partea Consiliului Europei, membri ai comitetelor și organizațiilor ecumenice locale. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel, al Moldovei și Bucovinei, care a ținut o conferință teologică cu tema: *Iisus Hristos – Chipul Dumnezeuului Celui Nevăzut revelat în Duhul Sfânt*, de Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, membru în staff-ul CBE și reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la CBE, Pr. Dr. Daniel Benga, bursier al Universității din Erlangen, Germania, drd. Vasile Adrian Carabă, reprezentant al Sectorului pentru Relații Externe al Patriarhiei Române și Silvana Bunea, doctorand al Universității din Heidelberg, Germania.

Întâlnirea ecumenică de la Strasbourg a fost precedată de o întâlnire a tinerilor din Bisericile participante la acest eveniment, la care aceștia și-au prezentat dorința de deschidere unii față de ceilalți, arătând disponibilitatea de a prelua pe mai departe angajamentul ecumenic.

Întâlnirea tinerilor a început în data de 17 aprilie, cu rugăciunea de seară, fiind găzduită de Centrul Internațional *Ciarus* din Strasbourg. Programul s-a desfășurat în conformitate cu rigorile oricărei întâlniri ecumenice, din cadrul căruia nu a lipsit, bineînțeles, rugăciunea în comun, rugăciune care, pentru două zile, dimineața și seara, a avut loc în biserica romano-catolică St. Pierre-le-Jeune, din

apropierea centrului. Miercuri, 18 aprilie, întâlnirea a fost deschisă printr-o prezentare a experiențelor pascale în grupuri restrânse. În a doua parte a dimineții a fost prezentată tinerilor *Charta Oecumenica* de către Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, urmată de discuții pe marginea acestui document. După-amiază, lucrările s-au concentrat iarăși pe grupe, fiecare având o tematică anume, toate legate de provocările societății actuale și, implicit, de cele ale Bisericilor creștine. Concluziile discuțiilor pe grupe au fost prezentate a doua zi, 19 aprilie, în cadrul discuțiilor în plen, unii dintre raportori apelând la metode mai puțin convenționale, oarecum teatrale, obișnuite tinerilor din vest, cu scopul de a introduce pe ascultători în spiritele discuțiilor avute.

Paralel cu întâlnirea tinerilor, miercuri după-amiază și joi dimineață, s-au desfășurat lucrările separate ale Adunării Generale CBE, respectiv CCEE, care au avut drept scop pregătirea deschiderii oficiale a Întâlnirii Ecumenice din 19 aprilie, orele 16.00, la Universitatea Marc Bloch.

În deschiderea oficială a întâlnirii, prezidată de cardinalul Vlk și mitropolitul Jérémie, autoritățile locale au adus un salut inițiativei celor două organizații ecumenice, asigurându-le de întregul suport în acest sens, iar printr-un reprezentant al Consiliului Europei participanții au primit mesajul acestei organizații politice care, conform spuselor acestuia, "recunoaște importanța culturală a Bisericilor" în Europa și misiunea lor în definirea identității Europei de mâine.

Discursurile de deschidere au fost rostite de cardinalul german Karl Lehmann și de doamna Elfriede Dörr, pastor al Bisericii Evanghelice Luterane de limbă germană din România. Este interesant faptul că a subliniat importanța documentului din secolul al XVI-lea din Transilvania cu privire la cele patru religii recepte, document care, după unele păreri, ar reprezenta un model de ecumenism pentru Europa acestui secol. Este adevărat că, în timp ce în Apus unitarienii erau persecutați de autoritățile seculare, îndemnate de Bisericile catolice și protestante, în Transilvania adepții acestei confesiuni antitrinitare erau liberi să-și exprime și să-și practice credința. Cu toate acestea, nu trebuie uitat faptul că, în ciuda acestor libertăți, Ortodoxia era tolerată, ceea ce demontează, într-o mare măsură, mitul ecumenismului transilvan din secolul al XVI-lea. În *Charta Oecumenica* se vorbește de greșelile istorice ale Bisericilor, pentru care cei de astăzi își cer iertare și doresc împăcarea. Nu trebuie să fundamentăm ecumenismul pe mituri, ci pe realitatea istorică așa cum a fost și este, având drept scop îndreptarea greșelilor și apropierea unora față de ceilalți.

Vineri, 20 aprilie, cea de-a doua zi a întâlnirii a avut drept motto întrebarea: "cine ești Tu (Doamne) pentru mine?". Rugăciunea de dimineață a avut loc în biserică Sfântul Pavel, în tradiție protestantă, prezidată de Mia Wrangé Cristos Scusa, predica fiind rostită de episcopul Finn Wagle. Lucrările au început cu un studiu biblic, urmat de o ședință plenară în cadrul căreia Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Daniel, al Moldovei și Bucovinei, a ținut o conferință cu tema: *Iisus Hristos, Chipul Dumnezeuului Celui Nevăzut revelat în Duhul Sfânt*. Această cuvântare, singura cu caracter pur teologic ținută la această întâlnire, s-a bucurat de o receptivitate deosebită din partea auditoriului și, în special, a teologilor. Ea a fost conce-

pută în patru capitole teologice, reprezentând o sinteză a învățaturii ortodoxe despre creație, antropologie, hristologie și ecclesiologie, și anume: "Creatorul lumii văzute și nevăzute", "Chipul omului creat după chipul necreat al lui Dumnezeu", "Iisus Hristos – izvorul și Chipul vieții veșnice pentru lume", "Biserica lui Hristos cel Înviat – Icoana împărăției Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh".

Creația este opera întregii Sfinte Treimi. Dumnezeu Tatăl creează lumea prin Fiul și prin Duhul Sfânt, iar întruparea Fiului lui Dumnezeu reprezintă "manifestarea sau scopul concret" al creării lumii, aceasta fiind icoana Fiului Dumnezeului Celui nevăzut, chipul Logosului sau Cuvântului lui Dumnezeu (Ioan 1, 1-3), căci în Hristos se identifică taina Cuvântului cu taina chipului.

Sfinții Părinți mărturisesc că Fiul este Chipul Dumnezeului Celui nevăzut, în timp ce omul chipul Chipului dumnezeiesc, prototipul după care a fost creat. Fiul a fost chemat să "mărturisească viața lui Dumnezeu Cel întreit", așadar, omul a fost creat și după chipul Sfintei Treimi, iar în cuvintele "să facem om după chipul și asemănarea Noastră" (Fac. 1, 26), ei au recunoscut Sfânta Treime. Omul este chemat să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu și aceasta doar în comuniune cu El. Ruptura prin păcat a acestei legături a adus moartea, ea nefiind un fenomen natural, ci un "dușman" al omului de care am fost eliberați prin Învierea lui Hristos (Fac. 3, 19; Rom. 6, 23; I Cor. 15, 21-22).

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel a continuat prin a prezenta învățătura Bisericii despre Vederea lui Dumnezeu și despre Îndumnezeirea după har dată omului ca expresie a restaurării chipului și a dăruirii asemănării cu Dumnezeu prin întruparea Fiului, chip al Dumnezeului Celui nevăzut. Hristos l-a desăvârșit pe om în asemănarea Sa cu Dumnezeu, restaurând comuniunea acestuia cu Sfânta Treime, după chipul Căreia a și fost creat. Prin Hristos, în Duhul Sfânt avem acces la Tatăl (Efeseni 2, 18), căci întruparea, ca și creația, este opera întregii Sfinte Treimi. Prin Duhul Sfânt, Cel ce sălășluiește în Hristos cel Înviat – ca icoană a Dumnezeului Celui nevăzut, ni se dă puterea de a vedea în chipul fiecărui om icoana lui Hristos, fiind chemați la "bucuria Învierii" și la "viața veșnică în Hristos".

Mesajul de încheiere al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel exprimă următoarele: "În lumina Sfințelor Paști și a Pogorării Sfântului Duh, Bisericile Europei trebuie să mărturisească astăzi pe Hristos Cel Răstignit, Înviat și Preamărit, să mărturisească biruința sfințeniei asupra păcatului, a dragostei asupra urii, a păcii asupra violenței, a dreptății asupra nedreptății, a luminii asupra întunericului, ca lumea să primească bucuria Împărăției lui Dumnezeu.

Să-L rugăm pe Hristos Cel Înviat să umple inimile noastre cu bucuria și pacea pascală, să prefacă și să sfințească viața Bisericilor noastre, ca, astfel, ele să devină în țările Europei din ce în ce mai mult lumânări pascale, făclii ale Pogorării Duhului Sfânt și apostoli ai lui Hristos, înainte de toate acolo unde dragostea Lui ar vrea să devină mult mai vizibilă și mai vie!"

După cuvântarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel, au urmat 15 minute de discuții în grupe de câte 8 persoane, iar apoi conferința de presă. În cadrul grupelor de lucru, s-a acceptat ideea că, odată ce-L recunoaștem pe Hristos ca ga-

rant al credinței noastre și ca suflet al Europei, având drept scop unitatea creștină a Europei, *Charta Oecumenica* poate reprezenta instrumentul sau unealta realizării acestui vis.

După-amiază, s-a mers la Consiliul Europei, unde a fost rostit un cuvânt de întâmpinare din partea unui reprezentant al acestuia, iar apoi discuțiile s-au axat pe experiențele personale creștine din viața particulară. Au vorbit pe rând: un reprezentant al organizației ortodoxe de tineret Syndesmos, în persoana d-rei Nina Gramo-Perdhiku, membră a Bisericii Autocefale Ortodoxe a Albaniei, cardinalul Roger Etchegary, Past. Margarethe Isberg, dl. Vlad Naumescu (din partea tineretului greco-catolic din România), Fratele Luc, Dr. Michael Weninger.

Rugăciunea de seară a avut loc la biserica Sfântul Paul din Strasbourg după ritul catolic, ea fiind oficiată de cardinalul Josef Glemp care a și ținut o cuvântare în numele participanților catolici la această întâlnire ecumenică, subliniind interesul Bisericii Catolice cu privire la ecumenismul actual. Ziua de 20 aprilie s-a încheiat la Universitatea Marc Bloch cu o seară interculturală.

Sâmbătă, 21 aprilie, lucrările întâlnirii ecumenice a avut drept laitmotiv cuvintele "încotro ne duci (Doamne)?" Tot în biserica Sfântul Paul din Strasbourg a avut loc rugăciunea de dimineață, fiind oficiată de Past. Hanna Tonsarova și de Past. Veiko Purmonen. S-au rostit două predici, una de către episcopul greco-catolic de Oradea, Virgil Bercea, iar cea de a doua de Rev. John Arnold.

Programul acestei zile a început cu un studiu biblic ținut de cardinalul Cromac Murphy O'Connor și de episcopul Bärbel Wartenberg-Potter, pornind de la cuvintele apostolului Pavel din imnul iubirii de la I. Corinteni XIII, 13: "Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea". Studiul biblic a încercat să se axeze mai mult pe o dimensiune practică, îndemnând spre o mai mare ajutorare a aproapelui și spre asumarea responsabilității față de lume; în acest sens, virtuțile creștine reprezintă fundamentele acțiunii noastre, ale atitudinii noastre de creștini, cum de altfel au fost și trasate în mod concret în documentul întâlnirii de la Strasbourg.

În continuare, au fost organizate patru grupe de lucru care au analizat noul document ecumenic. Fiecare grupă a fost condusă de un moderator din partea celor două foruri ecumenice mai sus amintite și anume: Prof. Ilona Riedel-Spangenberg, Prof. Grigorios Larentzakis, Prof. Reinhard Frieling și P. Christin Foster. Pe lângă acești moderatori, au participat observatori care au avut sarcina de a consemna concluziile lucrărilor fiecărei grupe. Dacă prima etapă a discuțiilor pe grupe s-a axat doar pe dezbateră ca atare a documentului, cea de-a doua pe implementarea în practică a sa, avându-se în vedere schimbul de idei, intenții și planuri concrete care pot duce la aceasfa. Se dorește ca această *Charta Oecumenica* să devină o forță de impulsioneare a viitorului mișcării ecumenice, atât la nivel local, cât și la cel internațional.

Lucrările întâlnirii ecumenice de la Strasbourg s-au încheiat printr-o ședință plenară prezidată de Cardinalul Karl Lehmann și de Elfride Dörr. În cadrul acestei ședințe au fost rostite mesaje din partea tinerilor și au fost citite concluziile lu-

crărilor anterioare ale grupelor. Din partea tinerilor din Biserica Ortodoxă Română a transmis un mesaj domnișoara Silvana Bunea.

O surpriză deosebită din partea organizatorilor pentru invitați a fost organizarea unei "promenade en bateau" pe râul Il.

Ultima zi a întâlnirii, *Duminică, 22 aprilie*, a fost marcată de săvârșirea slujbelor divine în cadrul fiecărei confesiuni și de semnarea solemnă a documentului în biserica protestantă Sfântul Toma din Strasbourg.

Sfânta Liturghie ortodoxă a fost săvârșită de I.P.S. Mitropolit Jeremias al Franței în biserica parohială protestantă "St. Paul", fiind asistat de către P.F. Arhiepiscop Anastasios Yanoulatos al Tiranei și al întregii Albanii și I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. După Sfânta Liturghie toți participanții, într-o procesiune solemnă, s-au îndreptat către biserica "St. Thomas", unde a avut loc o slujbă ecumenică de încheiere, prezidată de doamna consilier ecumenic Rut Rohrandt și de excelența sa cardinalul Etchegaray. Un cuvânt de salut a ținut Rev Marc Lienhard, iar predica a fost rostită de către Prea Fericitul Arhiepiscop Anastasios al Tiranei și al întregii Albanii. La urmă a fost semnat documentul *Charta Oecumenica* de către Mitropolitul Jeremias și Cardinalul Vlk, președinții celor două foruri ecumenice.

Textul *Chartei* a fost recomandat ca text de bază pentru cooperare viitoare între Bisericile europene spre împăcare și realizarea unității. Acest document reprezintă un *modus vivendi* între creștinii diferitelor Biserici din Europa, fiind important și prin faptul că a fost elaborat în colaborare cu CCEE, mai ales că documentul *Dominus Jesus* venit din Biserica Romano-catolică are un puternic caracter antiecumenic.

Charta Oecumenica are trei mari capitole, fiecare cu unul sau mai multe subcapitole, axate pe cele mai importante probleme ale cooperării între Bisericile europene: mărturisirea credinței în Biserica cea "una, sfântă, catolică (cu sensul de universală) și apostolică"; afirmarea dorinței de a fi pe drumul spre o comuniune văzută a Bisericilor și a responsabilităților pe care Bisericile le au în Europa. Fiecare mare capitol este întărit cu un verset din Sfânta Scriptură reprezentând chintesența celor conținute în el. Este important faptul că, în cadrul fiecărui subcapitol, există un număr de îndatoriri pe care fiecare Biserică trebuie să le îndeplinească. Așadar, documentul nu rămâne doar la nivelul mărturisirii, ci trasează și acțiunile viitoare. Ultimul capitol al *Chartei* are și un caracter socio-politic și cultural și chiar ecologic, conținând lucruri de o deosebită valoare în Europa de astăzi. Un loc aparte îl ocupă dialogul întreprins cu necreștinii și în special cu evreii și musulmanii, minorități religioase și naționale destul de puternice în Europa.

Acest document semnat de președinții celor două organizații ecumenice va trebui să fie făcut cunoscut și aplicat de către Bisericile membre ale organizațiilor sus-amintite.

În continuare dăm în traducere integrală textul documentului "*Charta Oecumenica*".

CHARTA OECUMENICA

Linii directoare pentru cooperarea crescândă
între Bisericile din Europa

"Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh"

Ca membri ai Conferinței Bisericilor Europene și ai Consiliului Conferințelor Episcopilor Europeni³, în duhul mesajului celor două Adunări Ecumenice Europene de la Basel (1989) și Graz (1997), suntem foarte hotărâți de a păstra și continua comuniunea la care am ajuns împreună. Mulțumim Dumnezeului nostru Cel Între-it în Persoane că, prin Duhul Său cel Sfânt, ne conduce pașii spre o comuniune tot mai intensă.

Diferitele forme ale cooperării ecumenice au corespuns așteptărilor. Încredințați de rugăciunea lui Hristos: "Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis" (Ioan 17, 21), nu avem voie să rămânem la situația actuală. În conștiința vinei noastre și pregătiți pentru pocăință, trebuie să ne străduim să depășim diviziunile care există încă între noi, ca astfel, să putem propovădui împreună în mod credibil mesajul Evangheliei între popoare.

Pe continentul nostru european, între Atlantic și Urali, între Capul Nordului și Mare Mediterană, care astăzi, mai mult decât oricând, poartă amprentele unei culturi pluraliste, vrem să ne angajăm pe baza Evangheliei pentru demnitatea persoanei umane ca chip al lui Dumnezeu, iar ca Biserici să aducem o contribuție comună la împăcarea dintre popoare și culturi.

În acest sens, considerăm această Charta ca un angajament comun pentru dialog și cooperare. Ea descrie sarcinile ecumenice de bază și, din acestea, trasează o serie de linii directoare și angajamente. Ea tinde să promoveze la toate nivelurile vieții bisericești o cultură ecumenică a dialogului și conlucrării și pentru aceasta să creeze o normă obligatorie. Ea nu are totuși un caracter doctrinar-dogmatic sau juridic-bisericesc. Autoritatea ei constă mai degrabă în angajarea de sine a Bisericilor europene și a organizațiilor ecumenice. Acestea pot să-și formuleze pentru domeniul lor, pornind de la acest text de bază, adaosuri proprii și perspective comune care se referă concret la provocările lor specifice și la angajamentele ce decurg din acestea.

3. Din Conferința Bisericilor Europene (CBE) fac parte cele mai multe Biserici ortodoxe, reformate, anglicane, libere și vechi-catolice din Europa.

În Consiliul Conferințelor Episcopilor Europeni (CCEE) sunt reunite Conferințele Episcopilor romano-catolici din Europa.

I.

CREDEM "ÎNTR-UNA, SFÂNTĂ, CATOLICĂ⁴ ȘI APOSTOLICĂ BISERICĂ"

"Silindu-vă să păziți unitatea Duhului, întru legătura păcii. Este un trup și un Duh, precum și chemați ați fost la o singură nădejde a chemării voastre; este un Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Tatăl tuturor, Care este peste toate și prin toate și întru toți" (Efeseni 4, 3-6).

1. Chemați împreună la unitatea în credință

Conform Evangheliei lui Iisus Hristos, așa cum ea este mărturisită în Sfânta Scriptură și cum este exprimată în Mărturisirea Ecumenică de Credință niceo-constantinopolitană (381), noi credem în Dumnezeul Cel Întreit în Persoane: în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh. Deoarece prin acest *Credo* mărturisim "Biserica cea una, sfântă, catolică și apostolică", misiunea noastră ecumenică obligatorie este de a face vizibilă această unitate, care, totdeauna, este un dar al lui Dumnezeu.

Deosebiri fundamentale din credință însă împiedică această unitate vizibilă. Există diferite concepții, mai ales despre Biserică și unitatea ei, despre Taine și Slujiri (preoție). Noi nu trebuie să fim de acord cu această situație. Iisus Hristos, pe cruce, ne-a descoperit iubirea Sa și taina împăcării; urmând Lui, vrem să facem tot posibilul de a depăși barierele și problemele existente ce despart Bisericele.

Ne obligăm

– să urmărim îndemnul apostolic din Epistola către Efeseni și să ne străduim, stăruitor, să ajungem la o înțelegere comună a mesajului mântuitor al lui Hristos din Evanghelie;

– să acționăm prin puterea Duhului Sfânt spre unitatea văzută a Bisericii lui Iisus Hristos într-o credință, unitate care își găsește expresia în recunoașterea reciprocă a botezului și în comuniunea euharistică, precum și în mărturisire și slujire comune.

II.

PE DRUMUL COMUNIUNII VĂZUTE A BISERICILOR ÎN EUROPA

"Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții" (Ioan 13, 25).

2. Vestind împreună Evanghelia

Cea mai importantă misiune a Bisericilor în Europa este de a vesti împreună Evanghelia, prin cuvânt și faptă, pentru mântuirea tuturor oamenilor. Față de com-

4. Aici cu sensul de universal.

plexa dezorientare, de îndepărtarea de valorile creștine, dar și diversele căutări după sens în viață, creștinele și creștinii sunt chemați în mod deosebit să-și mărturisească credința lor. În acest sens e nevoie de o angajare puternică și de un schimb de experiență în domeniul catehetic și pastoral la nivelul comunităților locale. De asemenea, foarte important este ca tot poporul lui Dumnezeu să mijlocească în comun Evanghelia în societatea publică și să o pună în valoare prin angajare socială și prin îndeplinirea de responsabilități politice.

Ne obligăm

– să discutăm despre inițiativele noastre de evanghelizare cu celelalte Biserici, să cădem de acord în acest sens și astfel, să evităm concurența dăunătoare, ca și pericolul de noi sciziuni;

– să recunoaștem că fiecare om poate să-și aleagă, în libertatea de conștiință, afilierea religioasă și bisericească. Nimeni nu trebuie să fie constrâns să se convertească prin presiuni morale sau ispite materiale; tot astfel, nimeni nu trebuie împiedicat de la o convertire care rezultă din consimțământ liber.

3. Să ne îndreptăm unii către alții

În duhul Evangheliei noi trebuie să reconsiderăm istoria Bisericilor creștine, care este marcată de multe experiențe bune, dar și de schisme, ostilități și chiar de confruntări armate. Greșelile oamenilor, lipsa iubirii și frecvența manipulare a credinței și Bisericilor în interes politic au afectat puternic credibilitatea mărturisirii creștine.

De aceea, ecumenismul începe pentru creștine și creștini cu înnoirea inimii și disponibilitatea pentru căință și îndreptare. Împăcarea a progresat deja în Mișcarea Ecumenică.

Este important să recunoaștem darurile spirituale ale diferitelor tradiții creștine, să învățăm unii de la alții, dăruind astfel unii altora. Pentru desfășurarea viitoare a ecumenismului este stringent necesar să integrăm experiențele și așteptările tinerilor și să încurajăm participarea lor după puteri.

Ne obligăm

– să depășim autosuficiența și să îndepărtăm prejudecățile, să căutăm întâlnirea împreună și să ne ajutăm unul pe celălalt;

– să încurajăm deschiderea și cooperarea ecumenică în educația creștină, în formarea, desăvârșirea, precum și cercetarea teologică.

4. Să acționăm împreună

Ecumenismul se desfășoară deja în forme variate de acțiune comună. Multe creștine și creștini din diferite Biserici trăiesc și lucrează împreună în prietenie, în vecinătate, la serviciu și în familiile lor. În mod special căsătoriile interconfesionale trebuie susținute, ca să trăiască ecumenismul în viața lor de zi cu zi.

Recomandăm și susținem la toate nivelurile locale, regionale, naționale și internaționale organizarea de comisii ecumenice bi și multilaterale pentru coope-

rare. La nivel european este necesar să se întărească cooperarea dintre Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Conferințelor Episcopilor Europeni și să se organizeze pe mai departe reuniuni ecumenice europene.

În conflictele dintre Biserici trebuie să fie inițiate, respectiv susținute în continuare, eforturile de mediere și pace.

Ne obligăm

- să acționăm împreună la toate nivelurile vieții bisericești unde există premise pentru aceasta și nu se opun motive de credință sau de forță majoră;
- să apărăm drepturile minorităților și să ajutăm la înlăturarea neînțelegerilor și a prejudecăților dintre Bisericile majoritare și minoritare din țările noastre.

5. Să ne rugăm împreună

Ecumenismul trăiește din ascultarea împreună a Cuvântului lui Dumnezeu și din lucrarea Duhului Sfânt în noi și prin noi. Pe baza harului primit prin aceasta, există astăzi diverse străduințe ca, prin rugăciuni și servicii religioase, să se aprofundeze comuniunea spirituală dintre Biserici și să se promoveze rugăciunea pentru unitatea văzută a Bisericii lui Hristos. Un semn deosebit de dureros al separării dintre multe Biserici creștine este lipsa comuniunii euharistice.

În unele Biserici există rezerve față de rugăciunile ecumenice în comun. Dar multele slujbe ecumenice, imnurile și rugăciunile în comun, în special Tatăl Nostru, marchează spiritualitatea noastră creștină.

Ne obligăm

- să ne rugăm unii pentru alții și pentru unitatea creștină;
- să cunoaștem și să prețuim slujbele religioase și celelalte forme ale vieții spirituale ale altor Biserici;
- să ne îndreptăm spre scopul comuniunii euharistice.

6. Să continuăm dialogurile

Apartenența noastră comună în Hristos este de importanță fundamentală față de pozițiile noastre teologice și etice diferite. Altfel decât pluralitatea dăruită nouă și care ne îmbogățește și diferențele în doctrină, în problemele etice și în stipulările de drept bisericesc au dus la despărțiri între Biserici; adesea, la acestea au jucat un rol decisiv circumstanțele istorice deosebite și structurile culturale diferite.

Pentru a aprofunda comuniunea ecumenică, eforturile pentru un consens în credință trebuie neapărat continuate. Fără unitatea de credință nu există nici o comuniune bisericească. Nu există nici o alternativă la dialog.

Ne obligăm

- să continuăm, conștiincios și intensiv, dialogul dintre Bisericile noastre la toate nivelurile și să examinăm ceea ce se poate și trebuie să fie declarate ca obligatorii de autoritatea bisericească în ceea ce privește rezultatele dialogului;

– în controverse, în special dacă o sciziune amenință în problemele de credință și etică, să căutăm dialogul și să dezbatem împreună problemele respective, în lumina Evangheliei.

III.

RESPONSABILITATEA NOASTRĂ COMUNĂ ÎN EUROPA

"Fericiți făcătorii de pace, că accia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Matei 5, 9)

7. Să participăm la construcția Europei

În decursul veacurilor s-a dezvoltat o Europă caracterizată religios și cultural predominant de Creștinism. În același timp, prin eșecul creștinilor în Europa și în afara granițelor ei, au fost cauzate multe nenorociri. Noi ne recunoaștem responsabilitatea pentru această vină și-L rugăm pe Dumnezeu și pe oameni să ne ierte.

Credința noastră ne ajută să învățăm din trecut și să ne angajăm, ca astfel, credința creștină și dragostea pentru aproapele să strălucească speranță pentru morală și etică, pentru educație și cultură, pentru politică și economie în Europa și în întreaga lume.

Bisericele promovează o unire a continentului european. Fără valorile comune, unitatea nu poate fi durabilă. Noi suntem convingeți, că moștenirea spirituală a creștinismului reprezintă o putere inspiratoare pentru îmbogățirea Europei. Pe baza credinței noastre creștine noi ne angajăm pentru o Europă umană și socială, în care sunt respectate drepturile omului și valorile fundamentale ale păcii, ale dreptății, libertății, toleranței, participării și solidarității. Noi accentuăm respectul profund pentru viață, pentru valorile căsătoriei și familiei, pentru angajamentul preferențial în favoarea celor săraci, pentru disponibilitatea de a ierta și în toate pentru milostivire.

Ca Biserici și comunități internaționale trebuie să prevenim pericolul ca Europa să se dezvolte într-un Vest integrat și un Est neintegrat. De asemenea, trebuie să fim atenți la confruntările dintre Nord și Sud. În același timp, trebuie evitat orice eurocentrism și trebuie întărită responsabilitatea Europei pentru întreaga umanitate, în special pentru săracii din întreaga lume.

Ne obligăm

- să ne înțelegem unii cu alții cu privire la conținutul și scopurile responsabilității noastre sociale și să reprezentăm, pe cât posibil, împreună preocupările și viziunile Bisericilor față de instituțiile europene secularizate;
- să apărăm valorile fundamentale de orice atac împotriva lor;
- să ne opunem abuzării de religie și Biserică în scopuri etnice sau naționaliste.

8. Să împăcăm popoarele și culturile

Pluralitatea tradițiilor regionale, culturale și religioase o considerăm ca bogăție a Europei. Față de nenumăratele conflicte, misiunea Bisericilor este de a

împlini împreună slujirea împăcării chiar și pentru popoare și culturi. Știm că în acest sens pacea între Biserici este o premisă tot atât de importantă.

Eforturile noastre comune se îndreaptă către evaluarea și rezolvarea problemelor politice și sociale în duhul Evangheliei. Deoarece noi respectăm persoana și demnitatea oricărui om ca chip al lui Dumnezeu, ne pronunțăm pentru absoluta egalitate valorică a tuturor oamenilor.

Ca Biserici vrem să promovăm procesul de democratizare în Europa. Noi ne angajăm pentru o ordine a păcii bazată pe rezolvările nonviolente a conflictelor. Condamnăm orice formă de violență împotriva oamenilor, în special împotriva femeilor și a copiilor.

A ne angaja pentru împăcare, înseamnă să promovăm dreptatea în sânul unui popor, ca și între popoare și să înlăturăm prăpastia dintre săraci și bogați, precum și șomajul. Împreună dorim să contribuim ca emigranții și emigrantele, refugiații și azilanții să fie primiți corespunzător demnității lor umane în Europa.

Ne obligăm

- să ne opunem oricărei forme de naționalism care duce la asuprairea altor popoare sau minorități naționale și să ne angajăm pentru rezolvări nonviolente;
- să întărim locul și egalitatea în drepturi a femeilor în toate domeniile vieții și să promovăm dreapta comuniune dintre femei și bărbați în Biserică și societate.

9. Să salvăm creația

Prin credința în dragostea lui Dumnezeu, a Creatorului, noi recunoaștem, plini de recunoștință, darul Creației, valoarea și frumusețea naturii. Dar privim cu spaimă cum bunurile pământului sunt exploatare fără a se ține cont de valoarea lor proprie, de numărul lor limitat și de bunăstarea generațiilor viitoare.

Dorim să ne implicăm împreună pentru condiții durabile de viață pentru întreaga creație. În responsabilitatea noastră față de Dumnezeu trebuie să afirmăm și să dezvoltăm în continuare criterii comune, pentru a distinge între ceea ce oamenii sunt capabili să facă, științific și tehnologic, dar din punct de vedere etic nu le este permis. În orice caz demnitatea unică a fiecărui om trebuie să aibă întâietate față de ceea ce este posibil din punct de vedere tehnic.

Recomandăm introducerea în Bisericile europene a unei zile de rugăciune pentru salvarea creației.

Ne îndatorăm

- să dezvoltăm pe mai departe un stil de viață în care valoarea să fie pusă pe calitatea permanentă și plină de responsabilitate a vieții împotriva dominației constrângerilor economice și de consum;
- să susținem organizațiile bisericesti cu privire la mediu și rețelele ecumenice în responsabilitatea lor pentru salvarea creației.

10. Să aprofundăm comuniunea cu Iudaismul

De poporul lui Israel, cu care Dumnezeu a încheiat un legământ veșnic, ne leagă o comuniune unică în felul ei. Din Credință noi știm că surorile și frații noștri iudei "sunt iubiți, din cauza părinților. Căci darurile și chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi" (Rom. 11, 28-29). Ei au "înfierea și slava și legămintele și legile și închinarea și făgăduințele, ai cărora sunt părinții și din care după trup este Hristos" (Rom. 9, 4-5).

Deplângem și condamnăm toate manifestările antisemite, precum și răbufnirile de ură și persecuțiile. Pentru antiiudaismul creștin cerem iertare de la Dumnezeu, iar de la frații și surorile noastre iudei împăcare.

Este imperios necesar ca prin propovăduire și învățământ, prin doctrina și viața Bisericilor noastre, să conștientizăm profunda legătură a credinței noastre cu iudaismul și să susținem cooperarea creștino-iudaică.

Ne obligăm

- să ne opunem tuturor formelor de antisemitism și antiiudaism în Biserică și societate;
- să căutăm și să intensificăm, la toate nivelurile, dialogul cu surorile și frații noștri evrei.

11. Să cultivăm relațiile cu Islamul

Musulmanii trăiesc de secole în Europa. Ei formează în anumite țări europene minorități puternice. În acest sens au existat și există multe contacte și relații de bună vecinătate între musulmani și creștini, dar și masive rezerve și prejudecăți de ambele părți. Acestea se bazează pe experiențele pline de suferință din istorie și din trecutul foarte apropiat.

Dorim să intensificăm la toate nivelurile întâlnirea dintre creștini și musulmani, precum și dialogul creștino-islamic. Recomandăm în special să se discute împreună despre credința într-un singur Dumnezeu și să se clarifice înțelesul drepturilor omului.

Ne obligăm

- să-i întâmpinăm pe musulmani cu prețuire;
- să colaborăm în chestiunile comune cu musulmanii.

12. Întâlnirea cu alte religii și concepții despre lume (Weltanschauung)

Pluralitatea convingerilor și formelor de viață religioase, precum și a diferitelor concepții specifice despre lume, a devenit o calitate marcantă a Europei. Religiile răsăritene și noile comunități religioase se răspândesc și găsesc interes la multe creștine și creștini. Există tot mai mulți oameni care refuză credința creștină, se comportă față de ea în mod indiferent sau împărtășesc alte concepții despre lume.

Dorim să luăm în serios întrebările critice care ne sunt adresate și să ne străduim împreună să avem o dezbatere corectă. În acest sens, trebuie să facem dis-

tinție cu ce comunități să fie căutate dialoguri și întâlniri și față de cine, din punct de vedere creștin, să avem rezerve.

Ne obligăm

– să recunoaștem libertatea religioasă și de conștiință a oamenilor și comunităților și în acest sens să promovăm ca ei să-și poată practica individual și în comunitate, privat și public, religia sau concepțiile lor despre lume în cadrul drepturilor acceptate:

– să fim deschiși pentru dialog cu toți oamenii de bună credință, să urmărim preocupări comune cu ei și să le mărturisim credința creștină.

Iisus Hristos, ca Domn al Bisericii celei una, este cea mai mare speranță a noastră pentru împăcare și pace.

În numele Său noi vrem să mergem mai departe pe drumul comun în Europa. Îl rugăm pe Dumnezeu pentru sprijinul Duhului Său cel Sfânt.

"Iar Dumnezeuul nădejzii să vă umple pe voi de toată bucuria și pacea în credință, ca să prisosească nădejdea voastră, prin puterea Duhului Sfânt"
(Rom. 15, 13)

Ca președinți ai Conferinței Bisericilor Europene și ai Consiliului Conferințelor Episcopilor Europeni, recomandăm această Charta Oecumenica ca text de bază tuturor Bisericilor și Conferințelor Episcopale din Europa spre acceptare și implementare în propriul lor context.

Cu această recomandare semnăm Charta Oecumenica în cadrul Întâlnirii Ecumenice Europene, în prima duminică după Paștile comun din anul 2001.

Strasbourg, 22 aprilie 2001

Mitropolit Jérémie
Președintele
Conferinței Bisericilor Europene

Cardinalul Vlk
Președintele Consiliului
Conferințelor Episcopilor Europeni

Text oficial german
Traducere de drd. Vasile Adrian Carabă
Text corectat de Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

VASILE ADRIAN CARABĂ

DUMINICA PURTĂTOARELOR DE MIR ȘI A FEMEII CREȘTINE*

Iubiți credincioși,

«Sărbătoarea de astăzi este închinată Sfințelor Mironosițe, lui Iosif din Arimateea și lui Nicodim, adică celor care nu L-au părăsit pe Domnul atunci când Acesta s-a supus de bunăvoie morții, ci, înfruntând cu dragostea și cu mila lor înverșunarea hulitorilor și ucigașilor, au rămas alături de Hristos.

Din cuvintele Sfântului Evanghelist Luca reiese faptul că Domnul a fost îngropat în grabă și cu mare smerenie. Mulțimile Îl părăsiseră, ucenicii s-au risipit și s-au ascuns, soarele se întunecase, era seară și "se lumina spre sâmbătă", adică era vremea ca orice activitate să înceteze, căci pentru evrei era momentul în care se aprindeau lămpile și felinarele pentru Sabat. Nu L-au petrecut la mormânt pe Domnul decât Iosif, Nicodim și femeile care veniseră din Galileea. Despre aceste femei, Sfântul Evanghelist Luca spune că au văzut mormântul și cum a fost așezat trupul lui Iisus, iar după ce s-au întors de la mormânt au pregătit miresme și miruri.

Să ne gândim că ora era târzie, erau clipele ultimelor pregătiri pentru Sâmbătă – și "era mare ziua sâmbetei aceleia" (Ioan 19, 31) – și cu toate acestea gândul acestor femei nu s-a îndepărtat de Iisus. Aceste femei Îl urmaseră din Galileea și până la Ierusalim slujindu-I (Matei 27, 55; Marcu 15, 41) iar acum, deși urma o zi de odihnă, ele nu se pregătesc pentru aceasta, ci pentru a-și desăvârși slujirea față de Învățătorul lor. Deși târziu, ele pregătesc miruri și miresme pentru ca dis-de-dimineată, o dată trecută sâmbăta, să poată merge din nou la mormântul lui Iisus.

Din dragoste pentru Cel care le vestise apropierea Împărăției lui Dumnezeu și izbăvirea, din milă pentru Cel care, după o condamnare nedreaptă și o moarte infamantă, nu avusese parte nici măcar de o înmormântare decentă, s-au grăbit să biruiască toate piedicile și toate pericolele pentru a aduce măcar prinusul cuvenit unui nevinovat. Dar se vede că puterea iubirii lor a fost mare, căci în vreme ce ucenicii se risipiseră, iar apostolii stăteau încuiați de frica iudeilor, ele au biruit și teama de iudei, și de soldații care păzeau mormântul, și de tâlharii și răufăcătorii care puteau să bântuie la acea oră. Au învins și propria neputință căci, deși nu știau cine le-ar putea prăvăli piatra de la ușa mormântului, nu s-au poticnit și nici nu s-au descurajat. Prin ele, dragostea de Dumnezeu s-a arătat biruitoare asupra tuturor slăbiciunilor firii. Așa cum am auzit cântându-se la utrenia acestei duminici, "firea cea slabă a biruit pe cea bărbătească, deoarece gândul cel plin de milă a plăcut lui Dumnezeu".

Gândindu-ne la pilda samarineanului milostiv, Hristos este Cel care îl găsește pe omul aflat pe moarte și aruncat lângă drum și îi toarnă pe râni untdelemnul tămăduitor. Femeile care vin cu miruri, pentru a-L unge pe Cel mort și îngropat,

---

* Cuvânt la Duminica a III-a după Paști, a Mironosițelor. Catedrala Patriarhală, 29 aprilie, 2001.

se aseamăna astfel lui Hristos. Este și motivul pentru care una dintre cântările închinatelor le numește "dumnezeieștile mironosițe". Iată că mila are puterea de a-l îndumnezei pe om. Este ceea ce spune și Mântuitorul, numindu-i fericiți pe cei milostivi.

Aceste femei milostive și curajoase sunt primele care au primit bucuria Învierii, pentru că ele au fost cele dintâi care L-au iubit pe Hristosul celei de a treia zile. În Vinerea pregătirii Paștilor, în locul lămpilor cu care să întâmpine sărbătoarea de a doua zi, ele au pregătit mirurile cu care să-L cinstească a treia zi pe Hristos Cel îngropat, căci Cel pe care Îl știau Lumina lumii Se plecase sub întunericul mormântului. Acesta avea să le dăruiască lumina Paștilor celor noi. Așteptarea lor este minunat înfățișată din icosul Sfințelor Paști: "Pe Soarele Cel mai înainte de soare, Care a apus oarecând în mormânt, întâmpinatu-L-au ca pe o zi mironosițele femei". Într-o variantă mai veche ele sunt numite "mironosițele fecioare", pentru că lumina Învierii face din fiecare om care o primește o făptură nouă. Ele sunt primele care se înnoiesc prin această lumină.

În tâlcuirea Bisericii, femeile au fost cele dintâi care au primit de la înger vestea ridicării din morți a lui Hristos, pentru că Eva a fost cea dintâi care a primit de la diavol cuvintele pierzării. Lor le-a încredințat Dumnezeu vestea izbăvirii din moarte, făcându-le primii apostoli ai Învierii. Și pentru că frumusețea lor duhovnicească să fie desăvârșită, Dumnezeu le-a îmbrăcat și cu haina smereniei, pentru că propovăduirea lor "A înviat Domnul!" a fost întâmpinată de ucenici cu multă rezervă. Evanghelistul Luca scrie că "aceste cuvinte au părut înaintea lor ca o aiurare (sau, în altă traducere, ca o scrânteală) și nu le-au crezut" (Luca 24, 11). Și cu toate acestea, propovăduirea lor este miezul credinței pe care apostolii au împărtășit-o lumii întregi și pe care o mărturisim de fiecare dată când purtăm pe buze cuvintele rostite odinioară de mironosițe: "Hristos a înviat!".

Cine sunt aceste binevestitoare ale Învierii? Evanghelistul Ioan o numește numai pe Maria Magdalena (Ioan 20, 1). Sfântul Evanghelist Matei o pomenește și pe "cealaltă Marie" (Matei 28, 1). Din Evanghelia de la Marcu aflăm că la mormânt au fost Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacob și Salomeea (Marcu 16, 1). Sfântul Evanghelist Luca scrie că la mormânt au fost Maria Magdalena, Ioana, Maria lui Iacob "și celelalte împreună cu ele" (Luca 24, 10). Evangheliștii o pomenesc cu toții pe Maria Magdalena pentru că ea s-a învrednicit să fie prima care L-a văzut pe Mântuitorul și s-a închinat Celui înviat din morți. Sinaxarul zilei de astăzi menționează șapte mironosițe, anume: Maria Magdalena, Salomeea, Ioana, Maria și Marta, surorile lui Lazăr, Maria lui Cleopa și Suzana, pe lângă acestea fiind și alte femei care, cu evlavie și cu credință, Îi slujeau Domnului și Îl urmau.

Pentru credința și dragostea lor curată, mironosițele au devenit icoanele sufletului care Îl caută pe Dumnezeu și petrece împreună cu El. În Cuvântarea la Sfințele Paști, Sfântul Grigorie de Nazians îndeamnă: "Și dacă ești o Marie oare-

care, sau cealaltă Marie, sau Salomee, sau Ioană, lăcrimează de dimineață. Grăbește să vezi prima piatră ridicată, sau poate și pe îngeri și pe Iisus Însuși".

Sfântul Maxim Mărturisitorul tâlcuiește duhovnicește aceste cuvinte, înțelegând prin prima Marie, cea din care Domnul scosese șapte diavoli, "tot sufletul făptuitor, curățit de vraja veacului acestuia, prin cuvântul poruncilor Evangheliei". Cealaltă Marie este sufletul contemplativ, care a dobândit harul cunoștinței adevărate. Salomeea, însemnând "pace", este sufletul care a primit pacea ca dar al Duhului, iar Ioana, care se tâlmăcește "porumbiță", este sufletul blând și nemânios. Astfel de suflete plâng după Dumnezeu și sunt primele care văd piatra înlăturată din ușa mormântului, adică primele care alungă împietrirea din inimă. Astfel de suflete aud de la îngeri Cuvântul dumnezeiesc vestit în tăcere, în taina inimii curate.

Când îngerul lui Dumnezeu le-a spus mironosițelor "Bucurați-vă!", el a dăruit inimilor lor răsplata iubirii. Mironosițele I-au slujit Domnului prin inimile lor curate, care nu și-au căutat odihna și pacea departe de El. Așa cum Maica Domnului păstra în inima ei taina dumnezeirii lui Iisus, precum mărturisește Sfântul Evanghelist Luca (Luca 2, 19 și 51), în același fel mironosițele au păstrat în inima lor taina învierii lui Hristos, neprimejdută nici de teama de prigonitori, nici de rușinea de defăimători, nici de îndoiala ucenicilor, care nu primiseră încă încredințarea învierii.

Duminica mironosițelor este sărbătoarea tuturor femeilor cu credință în Dumnezeu, care slujesc în Biserică prin dragostea lor curată, urmând calea milosteniei. Se cuvine să le laudăm pe cele care au grijă de bătrâni, de bolnavi, de copiii orfani sau abandonăți. Sunt vrednice de toată cinstea acele surori în Hristos care se preocupă de îngroparea și pomenirea în rugăciuni a celor săraci și uitați de familie, cu credința că și ei sunt "candidați la înviere". Cu totul alese pentru bogăția lor sufletească sunt acelea care au primit de Sus darul de a fi maici duhovnicești, închinându-și viața lui Hristos. Sunt minunate prin darul lui Dumnezeu acelea care s-au împodobit cu frumusețea nașterii și creșterii de prunci, sfințind firea cu nădejdea mântuirii și urmând încredințării Sfântului Apostol Pavel că femeia măritată "se va mântui prin naștere de fii, dacă va stăruii, cu înțelepciune, în credință, în iubire și în sfințenie" (I Timotei 2, 15).

"Nașterea de fii" înseamnă naștere trupească, dar mai ales naștere duhovnicească. Mama creștină fi crește pe pruncii ei în Hristos, fiind prima lor călăuză spre Dumnezeu. Prin viața ei, mama trebuie să fie cea mai apropiată pildă de virtute, de la care copilul să învețe calea cea bună, spre Hristos. Virtuțile sunt cele care vor face din ea o mamă bună, căci grija față de copii cere trezvie, răbdare, înțelepciune, dreaptă măsură, dreaptă judecată, blândețe, nemâniere, demnitate și dragoste.

Există și un sens pur spiritual al maternității: femeia creștină poate fi "mamă" prin dragostea ei pentru orice suflet care are nevoie de căldură, de ocrotire și de ajutor și poate face suflete rătăcite să renască din Dumnezeu. Femeia are din fire

darul de a simți suferința altuia și puterea de a o ușura prin grijă și afecțiune. Aceste daruri sporesc prin Duhul Sfânt, săvârșind minuni cu sufletele chinuite de durere și singurătate. Un sfat bun dat cu sinceritate și discreție, o învățătură dreaptă, călăuzirea spre Biserică și spre Sfintele Taine înseamnă fapte bune prin care orice femeie credincioasă își poate împlini datoria de a vesti și altora calea spre Împărăția lui Dumnezeu, alăturându-se Sfintelor Mironosițe, care au câștigat prin smerenie și milă bucuria Învierii.

Mironosițele, femeile pe care le sărbătorim astăzi, sunt cele care au adus Domnului ofranda milei și smereniei, dând tuturor pilda faptului că bărbăția și curajul nu sunt robite firii. Și bărbăția duhovnicească și maternitatea duhovnicească sunt darurile Duhului Sfânt. Așa cum mironosițele au dat dovadă de bărbăție, în același fel Sfântul Apostol Pavel îi considera pe creștini fii pentru care a suferit "durerile nașterii" întru Evanghelie (Galateni 4, 19). Vedem astfel că darurilor firii Dumnezeu adaugă darul Duhului Sfânt, care îl ridică pe om mai presus de fire.

Sărbătoarea mironosițelor este sărbătoarea inimii smerite și iubitoare, care se face raiul lui Dumnezeu, umplându-se de harul Lui și iradiind tuturor bucuria mântuitoare. Importanța acestei sărbători este exprimată și în proparul pe care vi-l încredințez ca hrană duhovnicească: "Arătat-u-s-a nouă prăznuirea dumnezeieștilor Mironosițe și a cinstului Iosif, ca un alt rai, dându-ne izvor de viață; apele darului picură ca ploaia asupra lumii; izvorăsc cu căldură curgerile învierii lui Hristos. Mulțimile credincioșilor prăznuiesc și cântă: Slavă Celui ce a dat marginilor lumii Învierea Sa".

Să ne bucurăm lăuntric de acest belșug dumnezeiesc, slăvind pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, întru Care se împlinesc credința, nădejdea și dragostea noastră. Amin».

† AMBROZIE SINAITUL
Vicar Patriarhal

125 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI CONSTANTIN BRÂNCUȘI

Colocviul Internațional de la București, 18-21 Mai 2001

După încheierea "Anului Eminescu 2000"¹, cinstit în mod deosebit de către Biserica Ortodoxă Națională Română, pe care Marele aniversat o numea "mama duhovnicească a neamului românesc", anul acesta stă sub semnul altui titan al artei române: **Constantin Brâncuși**, care spunea: "Lucrul mâinilor mele ne apropie de credința în Dumnezeu"².

Atât Eminescu, cât și Brâncuși rămân pururi pomeniți în sanctuarul neamului³. Anul 2001 este închinat marelui artist al sculpturii moderne C. Brâncuși. Aniversarea sa a avut loc, în mod solemn, în Aula Academiei Române, în zilele de 18-19 Mai, continuând cu o vizită a participanților la simpozion, în Gorj (Târgu-Jiu – Hobița) unde se află principalele opere ale artistului, cât și în muzeele țării noastre.

*

La deschiderea oficială a simpozionului, a fost invitat și *Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul României*. Prea Fericirea Sa a delegat să participe ca reprezentant al său pe Diac. Petru David, profesor la Facultatea de Teologie din București, ca cel ce a cunoscut locul nașterii și al activității celui cinstit și personal a alcătuit studii și articole pertinente despre Marele sculptor⁴. Trebuie știut, așa cum vom aminti, că studiul despre cercetarea locului unde Constantin Brâncuși s-a născut și a activat și a artei sale a fost publicat în revista "Mitropolia Olteniei", în vremea când Patriarhul României de astăzi, Teoctist, era Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei⁵. Prea Fericitul Patriarh, fiind sensibil la frumos și iubitor al artei sub toate aspectele.

Organizarea acestei întruniri internaționale în România a fost pregătită și realizată de către Academia Română, Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Na-

1. Diac. P. I. David, *Eminescu – 2000*, în rev. "Sf. Andrei", Constanța, nr. 7/2000.

2. Idem, *Colocviul Internațional de la București, 18-21 Mai, 2001*, în "Vestitorul Ortodoxiei", 2001.

3. Totdeauna Biserica Națională a comemorat discret sau a omagiat după cuviință pe marii oameni ai neamului românesc.

4. Iată câteva: *Constantin Brâncuși* în "Mitropolia Olteniei", nr. 11-12/1972, cu iconografie inedită; Idem, nr. 3-4/1976; în "Biserica Ortodoxă Română" nr. 3-4/1976 – spovedania lui Brâncuși; Idem, nr. 1-3/1977; *Coloana nesfârșită...*, în "B.O.R.", nr. 11-12/1978; *Rugăciunea*, în "Îndrumătorul bisericesc", Buzău, 1982; *C. Brâncuși nemuritor*, în "Vestitorul Ortodoxiei" nr. 151/1996 etc.

5. Între anii 1973-1977. Iată ce consemna la instalarea ca Mitropolit al Olteniei: "Țin să mărturisesc că mă stăpânește imaginea Coloanei de la Jiu, prin care genialul sculptor din Hobița Gorjului, Constantin Brâncuși, a exprimat îndrăzneala și perseverența sufletului românesc în general și a sufletului oltenesc, îndeosebi. Văd în această magnifică operă de artă, care veșnicește darurile artistice ale neamului nostru, simbolul chemării rostite din străfunduri de veac pentru împliniri cât mai rodnice, spre înălțarea și înflorirea Patriei. Pentru că înfățișarea de astăzi a țării poartă pecetea darurilor sădite de străbuni în sufletul poporului nostru, care știe să-și cucerească prin munca sa, prin mîntea sa, prin dreptatea judecărilor sale, prin înalta ținută morală a strădaniilor sale, un loc de cinste între celelalte popoare", în "Mitropolia Olteniei", nr. 1-2/1973, p. 21-22...

Aceeași apreciere a P. F. Sale s-a făcut cu ocazia "resfințirii Columnei" de către I.P.S. Teofan, noul Mitropolit al Olteniei și cu prilejul *Vizitei Monumentelor Brâncușiene* din luna octombrie 2001.

țională UNESCO, Institutul de Istoria Artei "G. Oprescu", Comitetul Național UNESCO pentru Dezvoltarea Culturală.

Deschiderea sesiunii a fost făcută de către dl. **prof. univ. Eugen Simion**, Președintele Academiei Române. Domnia sa a salutat participanții și invitații români și străini, subliniind rolul lui Constantin Brâncuși în viața culturală a românilor și în sculptura mondială. În același timp, distinsul critic literar a mulțumit tuturor invitaților pentru că au făcut efortul de a fi împreună la marea aniversare: **Anul Brâncuși**. Nădăjduim că vom avea cu toții de învățat din referatele și intervențiile specialiștilor în domeniu.

Mesajul Domnului Ion Iliescu, Președintele României, a fost citit de către dl. Victor Opaski, consilier prezidențial și a cuprins scurt dar la obiect importanța artei în lumea de azi și în viața poporului român care a dat în acest domeniu valori mondiale printre care și cel omagiat azi, Constantin Brâncuși.

De o eleganță și o relevanță aleasă a fost și **Mesajul Domnului Adrian Năstase**, Prim-ministru al Guvernului României. Se știe, arăta dl. Năstase, că arta sub toate formele rămâne și trece din generație în generație, se diversifică și șlefuiește creând noi valori autentice. Este un copac uriaș, cu rădăcini adânci și lăstari pretutindeni: *vita brevis, ars longa...* Constantin Brâncuși este un nume și o valoare în lume, ceea ce face ca noi, urmașii săi, să-l omagiem cum se cuvine aici și în țările iubitoare de artă de pe toate continentele.

În mesajul, dar și în intervenția sa directă, **Dl. Acad. Prof. Răzvan Theodorescu**, Ministrul Culturii și Cultelor, ca de obicei, a făcut o aleasă pledoarie arătând valoarea artei în sine dar și cea a creatorului sculpturii moderne, inegalabilul Constantin Brâncuși. Distinsul vorbitor și-a exprimat admirația pentru contextul cultural modern în care "tronează ca un patriarh" cel omagiat la acest simpozion. În calitate de gazdă, distinsul om de cultură a asigurat pe participanți de aleasa admirație pentru ceea ce întreprind în cercetarea operei lui Brâncuși, în aceeași măsură națională și mondială.

Cele trei mesaje, care mai de care mai pline de simț național și justificată apreciere la arta brâncușiană, au făcut, cum era și firesc, să trezească interes ascultătorilor, noi teme de cercetare specialiștilor și adâncă meditație celor mai puțin inițiați, dar cu echilibrată considerare asupra semnificației religioase a operei marelui sculptor.

Au urmat referatele și dezbaterile destul de critice a celor care încearcă a impune un "Brâncuși artizan" sau un "artist influențat de timp". Ne rezervăm opinia și încercăm, așa cum am mai făcut-o, să asigurăm pe frații noștri români de aici și de pretutindeni, că Brâncuși a avut vocația locului și concurența timpului. Atât Rodin, cât și Moore doar au influențat și au dimensionat talentul sculptorului, dar Constantin Brâncuși rămâne neclintit autohton și autentic în finalizarea operei sale. Mai mult, în analizarea muncii artistului este nevoie de competența specialiștilor și criticilor de artă. S-a remarcat cu vădite oscilații ale vârstei, nonagenarul Barbu Brezeanu. Criticul respectiv și exeget brâncușian a rămas totuși în urma timpului și la dimensiunea dinainte de 1989. S-au remarcat totuși intervențiile unor tineri cercetători și a grupului "Familia Artistului", în frunte cu d-nă

prof. Maria Pătrașcu Brâncuși, strănepoata artistului din Hobița Gorjului, care a și constituit o fundație "Familia Constantin Brâncuși"⁶.

Grupul respectiv a inițiat, înainte de colocviul internațional, un moment comemorativ la Biserica "Mavrogheni" pe data de 10 Martie⁷, unde sculptorul a locuit o perioadă de timp și a fost paraclisier al parohiei "Izvorul Tămăduirii". Constantin Brâncuși a reparat "Fântâna lui Eliade Rădulescu" și dorea să ridice aici un monument. Intenția a rămas în proiect, ca și dorința ridicării unei statui în grădina Cișmigiu, propunere făcută ministrului Cultelor de atunci, matematicianul Spiru Haret⁸.

Amintim că, la inițiativa Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a avut loc slujba de pomenire a marelui sculptor Constantin Brâncuși, în Catedrala Patriarhală, în ziua de 19 februarie 2001, prilej cu care Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a rostit următoarea cuvântare:

... Operă ce exprimă frumusețea dumnezeiască și vrednicia poporului român*

Iată, teologia geniului marelui ambasador al poporului român în lume, Constantin Brâncuși, prezentată aici de Domnul Prof. Academician Răzvan Theodorescu, într-o viziune ortodoxă. Ascultându-l cu multă plăcere, m-am dus cu gândul la momentul instalării în 1973 ca mitropolit al Olteniei. Atunci, vrând să arăt că Ortodoxia crește o dată cu Trupul lui Hristos spre înălțimile dumnezeiești, am spus că această idee este înfățișată excepțional de grăitor de marele sculptor Constantin Brâncuși, prin realizarea la Târgu-Jiu a unui Itinerar spiritual, începând cu **Masa tăcerii, Cina cea de taină, Poarta sărutului și Coloana infinitului**. Această unică realizare exprimă drumul spre veșnicie al creștinului de la leagăn până dincolo de mormânt, până la Dumnezeu. Această concepție exclude moartea biruită de jertfa și Învierea lui Hristos, care cu moartea Sa a zdrobit puterea morții.

Arta fiului Hobiței Gorjului poartă în fiecare compoziție valoarea sacrului, valoarea pe care el a primit-o, ca prunc și copil, de la autenticitatea bisericești de lemn, aproape de casa în care cel mai renumit creator de artă în modelarea lemnului, de la noi, a văzut lumina zilei. M-am învrednicit să pășesc în aceste două locașuri cuprins de fiorul prezenței harului dumnezeiesc revărsat asupra micuțului

6. Fundația "Familia Constantin Brâncuși", Președinte Prof. Maria Pătrașcu-Brâncuși, artist plastic.

7. I.a comemorarea respectivă, pe lângă urmașii brâncușieni, au participat mulți iubitori ai artei sculpturale, în general, și specialiști în opera brâncușiană. P.C. Pr. Dr. Dumitru Pinteș, lector la Facultatea de Teologie București, a orânduit cum trebuie totul.

Din partea Prea Fericitului Teoctist a participat P.C. Diac. Prof. Nicu Octavian, consilier patriarhal. P.C. Sa a rostit, în numele Întâistătătorului Bisericii noastre, un *frumos cuvânt* asupra vieții și operei Marelui Sculptor. În intervenția sa, Diac. Prof. David a adus noi date și alte interpretări asupra vieții artistului, operei sale legată de Biserică și patrimoniului sculptural brâncușian.

8. Proiectul viza "izvoarele" de la cunoscuta "Buturuga Cișmigiu" sau dedesubtul ruinelor "Schitului Măgureanu". Locul de atunci era încă marcat de "ziduri părăsite". După "curățire" aici s-a amenajat o minigrădină zoologică, columbar și o interesantă "expoziție de păsări domestice și exotice"... Toate au dispărut cu vremea!

* Cuvânt rostit la slujba de pomenire a marelui artist Constantin Brâncuși, săvârșită la împlinirea a 125 de ani de la nașterea sa – 19 februarie 2001, Catedrala patriarhală.

Constantin, care la sunetul clopotului o însoțea pe mama sa la biserică. Am rămas uimit de măiestria cu care meșterii au înălțat și au împodobit acel sfânt locaș. Acest virtuoz al lemnului, marele nostru Brâncuși, a văzut și a auzit imnul artei țărănești, și prin genialitatea arhitecturii și sculpturii sale a adus laudă lui Dumnezeu. M-a ajutat Bunul Dumnezeu ca împreună cu responsabilii bisericești să veghem ca atât casa cât și biserica și Tripticul teologic din Târgu Jiu să fie păstrate cu respect.

Credem că nu este o întâmplare oarecare întâlnirea din această catedrală, ci una din acele coincidențe venite din înălțimea darurilor Duhului Sfânt. Prin această pomenire noi deschidem **Anul Constantin Brâncuși**, legându-l de anul **Mihai Eminescu**, consacrat marelui nostru poet național, an ce tocmai s-a încheiat.

Biserica poartă mesajul acesta al memoriei trecutului. Nu există nici o slujbă, cât de mică, să nu invoce fondul acesta sacru, care este istoria noastră, cu sfinții noștri, cu înaintașii noștri pe care Biserica îi readuce în actualitate. Biserica Ortodoxă este aceea care unește această memorie a istoriei cu faptele prezentului și apoi, pe aripile Duhului Sfânt, le înalță către cerurile lui Dumnezeu.

E foarte frumos că Fundația Franco-Română și președintele ei, domnul **Remus Botar**, prezent aici, și-a înscris în program comemorarea marelui artist Constantin Brâncuși. Din partea noastră adresăm nu numai mulțumiri, ci și binecuvântări pentru toți cei care contribuie la asemenea manifestări. Cu toții trebuie să aducem respectul nostru, după posibilitățile și specificul fiecăruia, de la fiecare persoană în parte și până la marea familie a românilor din întreaga lume, de la leagăn și până dincolo de mormânt. Prin aceste comemorări ca cea de astăzi se consolidează comuniunea noastră românească, iar din punct de vedere teologic se împletește cerul cu pământul.

Vă felicităm pentru această inițiativă și înălțăm astăzi rugăciuni în această ctitorie voievodală, care a scăpat ca prin minune de urgia demolărilor trecute. Am fost cutremurat și zguduit în 1987, când mi s-a spus că *Patriarhia trebuie să se mute de aici*. Dar iată că Dumnezeu a rânduit altfel. Pentru rugăciunile înaintașilor noștri și ale Sfântului Cuvios Părinte Dumitru cel Nou, ale cărui moaște se află aici, El ne-a întărit și ne-a încurajat să ne opunem acelei fărâdelegi și iată-ne pe această colină, participând la astfel de momente deosebite. Aici sălășluiesc de secole comorile credinței noastre ortodoxe, oglindite în altarele noastre străbune și adăpostite în clădirile înconjurătoare. Dumnezeu, iată, ne-a ajutat și în 1997, la zece ani după acea încercare de mutare a Patriarhiei, cu înțelegerea Guvernelor am dobândit și clădirea fostului Parlament, ca răsplată că atunci când aperi drepturile Bisericii și te zbați pentru apărarea lor ajungi la rezultate bune.

Deși suntem săraci, frații mei, așa cum știm și din graiul celor cu care ne întâlnim zilnic, totuși trebuie să luăm aminte la bogăția istoriei și a sufletului nostru, la arta noastră. Artă de orice fel exprimă strălucirea și frumusețea dumnezeiască și vrednicia poporului român. Constantin Brâncuși, care a crescut de copil pe lângă biserica Madona Dudu din Craiova și a școlii ei, a învățat și acolo a deprins descifrarea tainei arborelui, a lemnului și a pietrei, înzestrându-le cu graiurile și strălucirile artei sculpturale. Coloanele și bolțile măreței biserici Madona Dudu ca și ale altor biserici mânăstirești oltene care îndreaptă mintea dincolo de tărâmul

văzut, spre cele cerești, l-au ajutat să creeze atâtea valori nemuritoare, încât Constantin Brâncuși este unul dintre cei mai mari artiști ai lumii.

Acestea sunt adevăratele noastre sărbători. Fundația pe care o prezidați, Domnule Botar, a contribuit mult la această sărbătoare adevărată, prețuită nu numai de cei ce ne aflăm aici, dar și de cei care vor auzi și vor cinsti fapta aceasta de restituire în prezent a marilor noastre valori.

Suntem, deci, recunoscători Bunului Dumnezeu mai întâi, și poporului român, care a dat asemenea oameni de mare valoare țării și lumii întregi.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească alături de sfinții Săi. Amin!"

*

Desigur, în calitate de trimis al Prea Fericitului Patriarh Teoctist la Colocviul de mai sus, Diac. prof. dr. Petru David a participat la discuții, a apărat dreptul patrimonial al Bisericii Ortodoxe Române asupra unor obiecte oferite de Brâncuși Ortodoxiei străbune⁹. Artistul a beneficiat financiar de ajutorul neprecupețit al Epitropiei "Madona Dudu" din Craiova, în vederea desăvârșirii studiilor la Roma, Paris etc.¹⁰.

Lăsând la o parte "viziunile și părerile" unor participanți, s-a constatat că distincții noștri critici de artă au rămas la nivelul de dinainte de 1989. Același limbaj folosit, aceleași considerente pentru "artizanul de la Hobița", aceeași atitudine că Marele sculptor "nu le avea cu religia..." și că el a spus la un moment dat "al derutei": "numai cei ce cred în Dumnezeu se apropie și înțeleg arta mea..." Vai nouă!¹¹.

1. *Se știe că Marele Constantin Brâncuși s-a născut dintr-o familie de preoți, mama sa Maria era fiică de diacon, slujitor la Mănăstirea Tismana și învățător în Peștișani. Așa se explică de ce copilul și apoi artistul de mai târziu era un bun cântăreț și isonar desăvârșit. El s-a ridicat din Biserică și prin Biserică pentru neamul său și pentru artă. Făcea parte din tariful satului, binecuvântat de preot, cântând la nunți, botezuri și la toate sărbătorile, atât cu vocea, cât și la fluier (piculină, caval), diplă (ceteră, vioară) și mai cu seamă la tobe. Aici l-a observat Heraclea Darclée și l-au luat sub ocrotire boierii Paleologi. Așa a ajuns la Craiova, la Școala de meșerii și în același timp "tânăr tâmplar" pentru străini și reparații la mobilierul de artă de la Biserica "Adormirea Maicii Domnului", cunoscuta Madona Dudu din Craiova. Astfel se explică de ce Epitropia era darnică pentru un ascultător sărguincios, oferindu-i multe ajutoare, printre cele mai importante: bursă la Roma și la Paris, cum o dovedesc actele și mărturiile (clișeele) publicate acum 20 de ani, așa cum s-a menționat în vremea arhipăstoriei I.P.S. Mitropolit Teoctist și apoi Nestor al Olteniei, dar despre care nu au auzit criticii de artă și vorbitorii de acum¹². Este interesant că Părintele Narcis de la Mănăstirea Plumbuita mărturisea că l-a întâlnit*

9. S-au identificat: un sfeșnic dăruit Mănăstirii Polvraci, un chivot lucrat pentru biserica din Hobița, străni la biserica Madona Dudu, Craiova, un crucifix în relief din lemn de esență, dăruit unei Mănăstiri de călugărițe din Belgia etc. (A se vedea nota 4).

10. Documentele, de fapt cererile artistului și scrisorile de mulțumire, au fost scoase din Arhiva Bisericii Madona Dudu de către vrednicul de pomenire Părintele Neamțu. Alte fotografii din tinerețe ale sculptorului, inclusiv cea în care Brâncuși apare îmbrăcat în veșminte liturgice (stihar, orar și mânecuțe), mi-au fost puse la dispoziție de Ioana Șișcă-Brâncuși și familia Paleologu, apropiați de Marele artist. Au fost publicate în "BOR", nr. 3-4/1976 și pe larg în "MO", nr. 11-12/1972 și 3-4/1976.

11. Consemnăm cu regret aceste spuse și auzite!

12. De fapt și presa zilei a consemnat faptul că "s-a repetat" ceea ce se știa de C. Brâncuși de către cei de altădată, dar și de urmașii lor de astăzi.

pe "fratele Costache" (Brâncuși) la mănăstire, la turnătoria de clopote și sfeșnice, fapt confirmat de alt mare artist (sculptor în lemn și piatră), zugrav și iconar, pictor de biserici și mai ales cântăreț, arhim. Simion Tatu († 1999)¹³.

Așa că plecarea artistului în Apus: Viena, Bruxelles, Roma și stabilirea la Paris nu este întâmplătoare. Tot acum, probabil, a fost hirotonit diacon onorific sau din simpatia arhierilor vremii, pentru vocea și ascultarea sa. Având aleasă îndemânare, pe unde a trecut a lăsat câte o donație, mai ales crucifixuri, ca ofrandă de mulțumire lui Dumnezeu și întru slava Sfintei Treimi, precum însuși spunea. De fapt, la Târgu-Jiu, ...era paraclisier la biserica Sfinții Apostoli. Ceea ce s-a identificat cu semnătura sa este *un sfeșnic* la Mănăstirea Polvraci, *pristolnice* nenumărate la Mănăstirea Tismana și sihăstria Cioclovina și *un chivot din metal* la biserica din Hobița. Pe acest chivot, unde se ținea Sfânta Împărtașanie de peste an, a fost încrustat de artist numele său¹⁴. Mai mult, Constantin Brâncuși luând seama la erminia sculpturii vechi și văzând "ochiul Providenței" sau "razele Soarelui" a creat "scara" sau "*Coloana fără sfârșit*", prelucrând tradițiile milenare daco-romane, lucru extrem de important, observat mai ales de contemporani (Rodin, Moore) și urmașii lor prezenți la congresul de mai sus¹⁵.

Constantin Brâncuși... "le avea" cu toate religiile! Operele sale sunt apreciate de arta cubistă și abstractă, mozaică, figuri pe pietre funerare se găesc în cinstire la musulmani, iar piese ca Adam și Eva, Budha, totemuri etc. dovedesc cunoașterea doctrinelor religioase ale Orientului. Să nu uite criticii că artistul era foarte apropiat de Mircea Eliade, cel mai mare istoric al filosofiei religiilor și credințelor religioase, de filosoful-teolog Lucian Blaga etc. Așadar, nu ne surprind dimensiunile eshatologice transmise de Brâncuși în sculpturile *Cumințenia pământului* și *Rugăciunea*¹⁶.

2. În ceea ce privește *exteriorizarea evlaviei lui Constantin Brâncuși*, criticii rămân la ușă. El era credincios, smerit, fără zgomot. Venea la biserică, făcea ascultare, chiar slujea în situații speciale (praznice mari, înmormântări, parastase). Era nelipsit din corul Bisericii Ortodoxe Române din Paris, cântând sub conducerea marelui dirijor Gheorghe Cucu, alături de George Enescu, Henri Coandă și alte personalități de marcă. De asemenea, cei trei concertau la diferite instrumente, susțineau spectacole, participau la concerte populare și erau nelipsiți din mijlocul comunității române de acolo¹⁷. Să nu uităm că în acea perioadă, atât la

13. Simion Tatu a fost starețul Mănăstirii Plumbuita și coordonatorul Atelierelor de sculptură și turnătoria de clopote din cadrul Patriarhiei Române, sectorul "Ateliere" al Institutului Biblic și de Misiune al BOR. Întregul utilaj al sectorului a fost mutat și așezat în noua clădire a Patriarhiei Române la Popești-Leordani, sectorul 4, București. Locul Mănăstirii Plumbuita, unde a lucrat și Brâncuși, a fost repartizat Universității București, Facultatea de Teologie, Secțiile Patrimoniu și Iconografie.

14. Așa cum s-a mai consemnat.

15. Obiectul brâncușian, poate cel mai important, a fost curățit, recondiționat și redat circuitului artistic românesc și internațional, chiar în preajma colocviului.

16. *Rugăciunea*, în "Îndrumătorul bisericesc", Buzău, 1982.

17. Se cunoaște că virtuozul George Enescu, pe lângă vocea tenorală, cânta la aproape toate instrumentele. A se vedea rev. "Mitropolia Moldovei și Sucevei", nr. 10-12/1981; Henri Coandă era bariton și mare executant la vioară, violă și violoncel; C. Brâncuși era, la rândul-i, cu o ureche muzicală perfectă, bas și neîntrecut în instrumentele de suflat și tobe (baterie). După unele informații, Marele artist a lăsat "cu limbă de moarte" să i se pună în mormânt: fecioara – ... (piculina), sperietoarea jivinelor: un caval (fluier cu două vrâni... și mai multe găuri pentru "dansul deștelor...") și cuțitoaia "văduvă" ... (teslă).

Roma cât și la Paris, conferențiau sau participau la congrese de istorie sau întruniri științifice, mari luceferi ai intelectualității și diplomației românești: Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Lucian Blaga și mulți alții. Erau nelipsiți la manifestări naționale și populare românești și franceze. Amintim doar de celebra Maria Tănase, despre care Brâncuși spunea: "Mi-a uns gâttelejul, storcându-mi lacrimi cu cântecele noastre". Am amintit acestea, pentru a putea înțelege mai ușor și unele monumente brâncușiene din Târgu-Jiu.

La început, contemporanii sculptorului nu și-au dat seama ce a realizat el în parcul orașului de pe Jiu. A trecut timpul, specialiști străini avansați în înțelegerea sculpturii l-au făcut cunoscut și l-au interpretat diferit. Constantin Brâncuși n-a lăsat un document asupra semnificației complexului. Târziu, după moartea sa, s-au trezit "specialiștii" români să-i dea tot felul de semnificații care mai de care mai străină de duhul și viața artistului. Fiind operă alegorică, ideologii marxști nu numai că nu au luat în seamă complexul de la Târgu-Jiu, ci l-au lăsat în paragină, piesele erau năpădite de boscheți, spini și pălămidă, care creșteau peste *Masa tăcerii* (titulatura atee), peste scaune, pe lângă *Poarta sărutului* și chiar până la *Coloana fără sfârșit*. Este adevărat că nici oficialitățile române nu pricepeau mai nimic, iar cele diplomatice, după război, numai de Brâncuși nu se interesau. A profitat în schimb Parisul, care a preluat patrimoniul, l-a conservat și l-a valorificat astăzi în cunoscutul Muzeu de Artă Modernă "Pompidou". Unele sculpturi (din piatră, bronz, lemn etc.) se află în afara Franței, mai ales în SUA, unde Constantin Brâncuși a avut expoziții (Chicago, New York, Philadelphia etc.)¹⁸ și acolo unde a avut loc un proces cu Autoritățile americane.

Asupra semnificației religioase a operei lui Brâncuși abia acum se vorbește deschis. Interpretările sunt necesare, dar nu semnificative. Ce s-ar putea spune mai mult despre *Coloana fără sfârșit*, decât a spus făuritorul: "Am gândit-o pentru cinstitirea moșilor și strămoșilor și am ridicat-o în cinstea eroilor neamului, 1938". Se știe că până la al doilea război mondial, aici lângă câmpul Coloanei se făceau adunările, se sfințeau și se împărțeau ofrandele în cinstea celor trecuți dincolo, întru nădejdea învierii (moșii de vară, toamnă și iarnă). Pe lângă simbolul Providenței, cele 33 de sfere geometrice semnifică venirea și viețuirea lui Hristos pe pământ, 33 de ani și înălțarea Sa spre infinit, de unde de fapt a venit, spre mântuirea oamenilor, așteptându-ne acolo numai dacă urcăm pe treptele virtuților creștine...¹⁹.

*

18. Chiar în **Anul Domnului 2001** a fost omagiat Marele sculptor. Tot în acest an de grație s-a aniversat și Centenarul nașterii Marelui patriarh Justinian. Acesta l-a cunoscut pe C. Brâncuși în tinerețe și a corespondat cu Patriarhul sculpturii moderne. Din nefericire n-am găsit decât informația că a răspuns Întâistătătorul Bisericii străbune la felicitările lui Brâncuși. Cenzura a avut grijă să taie asemenea consemnare... Am fost prezent la spusa lui Henri Coandă către Justinian Patriarhul: "... să știți că v-a scris mereu Moș Costache...". Așa îi spunea româniei sculptorului din Montparnasse (Pe larg... *O sută de ani de la nașterea Patriarhului Justinian*, 1901-2001, în rev. "Studii Teologice", nr. 3-4/2001).

Tot în acest an 2001 (Aprilie-Mai), am efectuat o vizită în SUA și am admirat câteva piese brâncușiene. Unele au fost redată și în "Magazin" - albastru, pe anul 2001 și în alte publicații.

19. În "BOR", nr. 11-12/1978 și "VO", nr. 151/1996.

În ceea ce privește *ultima parte a vieții*, Constantin Brâncuși a dorit să vină în țară, dar autoritățile bolșevice nu au fost de acord. Au profitat necreștinii și ne-românii. El a scris, ca și George Enescu, câtorva ierarhi din România, ca și Patriarhului Justinian, dar Securitatea masonic-atee a șters orice urmă.

Vrednicul de pomenire Patriarhul Justinian dorea să aibă legături strânse cu Parisul, dar adepții legionarilor au încurcat lucrurile. S-a menționat, cu alt prilej, că înainte de a trece la cele veșnice, Constantin Brâncuși s-a spovedit nu la Pr. Boldeanu, ci la arhiepiscopul Teofil Ionescu († 1975)²⁰ și a trecut liniștit în lumea dreptilor²¹. Ultima dovadă a dragostei pentru neam a lui Constantin Brâncuși o consemnează Cela Delavrancea, subliniind viața artistului de "sihastru al sculpturii moderne...".

Dorința sfântă a Patriarhului Justinian, în legătură cu Nicolae Titulescu, ca să i se respecte testamentul, s-a împlinit prin aducerea osemintelor marelui diplomat și înhumarea lor la Brașov²². *Așteptăm ca și rămășițele pământești ale lui Constantin Brâncuși din cimitirul Montparnasse, ca și ale lui George Enescu din cimitirul Pêrre La Chaise să fie aduse, după cuvântul Scripturii, în pământul alor săi. Și acest fapt a fost luat în discuție și sperăm că într-un viitor apropiat să se înfăptuiască.*

Marele artist al secolului al XX-lea, depunându-și talentul și în chipurile copiilor (*Cap de fetiță. Cap de copil*) spunea: **să fim curați ca ei**, parafrazând cuvintele Mântuitorului Hristos: "Dacă nu veți fi curați ca pruncii, nu veți vedea împărăția lui Dumnezeu" (Matei XIX, 4; Luca XVIII, 17).

*

Zilele de 20-21 Mai (ziua onomastică a marelui sculptor) au fost sărbătorite în localitatea Hobîța – Gorj, Mănăstirea Tismana și în împrejurimi și au continuat tot anul.

Considerăm că a fost o aniversare națională, o bucurie sfântă a fiilor Bisericii strămoșești și încă o revelație brâncușiană pentru specialiștii străini veniți la simpozion sau pentru toți cei ce vizitează operele Marelui sculptor în România sau în altă parte.

Diac. PETRE I. DAVID

20. A se vedea "BOR", nr. 5-6/1975.

21. Idem, nr. 3-4/1976.

22. Idem, nr. 1-3/1992.

ARHID. PROF. UNIV. DR. SEBASTIAN BARBU-BUCUR
DOCTOR HONORIS CAUSA
AL UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA

Miercuri, 23 mai a.c., în "Sala Albastră" a Universității din Craiova a avut loc ceremonia acordării titlului academic de Doctor Honoris Causa Prea Cuviosului Părinte Arhid. Sebastian Barbu-Bucur, Prof. Dr. la Universitatea Națională de Muzică din București.

Acest eveniment a fost precedat de un Simpozion Național de Muzică Bizantină, având tema *Muzica bisericească în spațiile românești. Tradiție și înnoire*. Cercul de bizantinologie și etnomuzicologie al Facultății de Teologie din Craiova, condus de P.C. Prof. Dr. Alexie Buzera, a fost gazda și organizatorul acestei activități științifice care a avut loc marți, 22 mai.

Ziua decernării celui mai înalt titlu academic Părintelui Arhid. Sebastian Barbu-Bucur pentru meritele sale de excepție în domeniul muzicii bizantine, a debutat cu o expoziție de carte, medalii, casete audio și CD-uri aparținând sârbăritului.

Ședința festivă a Senatului a fost deschisă de prof. univ. dr. Mircea Ivănescu, rectorul Universității din Craiova, care, elogiind activitatea de excepție a eruditului profesor și cercetător Sebastian Barbu-Bucur a spus: "...îmi face deosebită plăcere să acord, azi, această supremă distincție acestui om care și-a pus viața în slujba muzicii bisericești bizantine".

Tradiționalul *Laudatio* a fost susținut de P.C. Conf. Dr. Ștefan Resceanu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova. Reținem din acest cuvânt că Părintele Sebastian Barbu-Bucur (n. 6.II.1930, com. Talea, jud. Prahova) este cea mai mare personalitate în domeniul muzicii bizantine, cu o pregătire completă și complexă: absolvent al Școlii de cântăreți bisericești (Mănăstirea Căldărușani) și al Seminarului Teologic (Mănăstirea Neamț), al Institutului Teologic și al Conservatorului de Muzică "Ciprian Porumbescu" (București), al Conservatorului Macedonean de muzică din Tesalonic; obține titlul de doctor în muzicologie-bizantinologie la Conservatorul de Muzică "Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, cu teza *"Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României în secolul XVIII și începutul secolului XIX și aportul original al culturii autohtone"*.

În fruntea numeroaselor lucrări de specialitate, a zecilor de studii și comunicări științifice – susținute în țară și peste hotare –, a compozițiilor sale, se găsește opera lui Filothei sin Agăi Jipei, prima *Psaltichie Rumânească* (1713) descoperită până acum, pe care muzicologul Sebastian Barbu-Bucur a cercetat-o, a transcris-o în notație liniară și a publicat-o în patru volume (Catavasier, 1981; Anas-tasimatar, 1984; Stihirariul, 1986 și Stihirar-Penticostar, 1992).

Activitatea de cercetare și creație a Prof. Univ. Dr. Sebastian Barbu-Bucur a fost răsplătită în mai multe rânduri cu premii ale Uniunii Compozitorilor (instituție din care face parte începând cu anul 1969) și ale Academiei Române.

Recunoașterea meritelor sale a venit și din partea Conservatorului de Muzică din Tesalonic, care îi acordă diploma specială *Acra Evareskeia*, un superb document unicat, redactat pe pergament.

Părintele Prof. Sebastian Barbu-Bucur a pus bazele formației corale "Psalmodia", care interpretează o muzică bizantină de cea mai înaltă clasă. Cu această formație a realizat înregistrări de casete audio, discuri și CD-uri și a susținut concerte în țară și în străinătate.

Prin toate preocupările sale: profesor universitar, conducător de doctorat, compozitor, psalt, dirijor, muzicolog-bizantinolog, Părintele Bucur se înscrie "ca un vrednic slujitor al Bisericii pe tărâmul culturii și spiritualității muzicale bizantine", a conchis decanul Facultății de Teologie P.C. Pr. Conf. Dr. Ștefan Resceanu.

După ce i s-a conferit înaltul titlu de *Doctor Honoris Causa*, Părintele Arhid. Prof. Univ. Dr. Sebastian Barbu-Bucur a mulțumit Senatului Universității din Craiova, spunând cu smerenia caracteristică marilor personalități: "... primesc acest dar, nu ca pe ceva ce mi se cuvine, ci ca o cinstire care se aduce muzicii noastre românești de tradiție bizantină".

În continuare, Pr. Prof. Dr. Honoris Causa Sebastian Barbu-Bucur a susținut conferința cu tema "Muzica românească de tradiție bizantină în Muntele Athos".

De obicei, în cadrul unei asemenea ceremonii totul se încheie aici. Faptul inedit este acela că au fost luări de cuvânt și după conferința sărbătoritului.

Personalitatea cea mai înaltă a acestei eparhii, Î.P.S. Sa Dr. Teofan Savu, Mitropolitul Olteniei, a participat la întreaga ceremonie și în acest moment s-a adresat Părintelui Prof. Sebastian Barbu-Bucur și tuturor celor prezenți. Printre alte referiri făcute în cuvinte alese, Î.P.S. Sa Teofan a felicitat Senatul Universității din Craiova pentru că "a avut inspirația unei astfel de decizii, de a acorda această înaltă distincție iubitului Părinte Sebastian", apreciind la superlativ întreaga activitate a Arhid. Prof. Dr. Sebastian Barbu-Bucur, pusă în slujba Bisericii strămoșești și a culturii universale.

Părintele Prof. Dr. Constantin Drăgușin, dirijorul Coralei Patriarhiei și Redactor șef al Editurii Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române a avut o intervenție de-a dreptul impresionantă prin evidențierea – ca nimeni altul – a ceea ce înseamnă cercetătorul muzicolog Sebastian Barbu-Bucur la ceas de sărbătoare.

Fără a mai avea nevoie de o prezentare, părintele Constantin Drăgușin mărturisește că P. C. Sa este "unul dintre aceia care au beneficiat de rodul strădaniilor cărturărești muzicale ale Părintelui Bucur – ca de altfel toți acei care se preocupă de domeniul muzicii bisericești românești chiar dacă (aceia n.n.) nu recunosc că au beneficiat de acest sprijin".

Referindu-se la contribuția Arhid. Prof. Dr. Sebastian Barbu-Bucur în ceea ce privește descoperirea și punerea în valoare a tezaurului muzicii noastre psaltice, Părintele Drăgușin spunea că "este atât de cunoscută, încât numele lui Sebastian Barbu-Bucur a devenit sinonim cu psaltichia românească".

Genială contribuție și o constatare pe măsură!

Ultima intervenție a aparținut D-lui Conf. Dr. Constantin Catrina de la Facultatea de Muzică a Universității "Transilvania" din Brașov, care a apreciat în cuvântul său că "omagiindu-l pe Arhid. Prof. Dr. Sebastian Barbu-Bucur prin acordarea titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității din Craiova, toți cei de față

și alții știu că însăși opera muzicologului și teologului român a creat la rândul său alte sărbători ce țin de calendarul muzicii bisericești contemporane".

Subliniem că cele trei luări de cuvânt s-au constituit în prelegeri având ca temă nedeclarată "Viața și activitatea Arhid. Prof. Dr. Sebastian Barbu-Bucur".

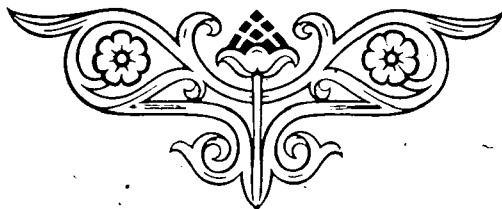
Menționăm că la această emoționantă sărbătoare a Părintelui Arhid. Dr. Sebastian Barbu-Bucur au fost prezenți clerici, profesori, muzicologi-bizantinologi din toată țara, precum și un numeros public.

Atmosfera sărbătorească a fost susținută de prestația Corului Facultății de Teologie din Craiova, condus de P. C. Pr. Prof. Dr. Alexie Buzera. Ca o concluzie constatăm o premieră pentru muzica bisericească din țara noastră: este primul titlu academic de Doctor Honoris Causa decernat unei personalități cu apartenență dublă, Bisericii și Învățământului Universitar laic.

Tocmai pentru aceasta împărtășim părerea părintelui Prof. Dr. Constantin Drăgușin că "omagiul acesta pe care Universitatea din Craiova îl aduce Părintelui Sebastian Barbu-Bucur prin decernarea celui mai înalt titlu academic este semnul prețuirii tuturor slujitorilor Bisericii noastre, al învățământului teologic și muzical, al muzicologiei românești, semnul prețuirii tuturor slujitorilor artei sunetelor din țara noastră, al nostru al tuturor".

Vă mulțumim Prea Cuvioase Părinte Prof. Dr. Doctor Honoris Causa Sebastian Barbu-Bucur pentru sărbătoarea pe care ne-ați prilejuit-o și vă dorim mulți și fericiți ani!

Pr. Prof. Drd. PETRU STANCIU
Cluj Napoca

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

ÎNVĂȚĂMÂNTUL TEOLOGIC ȘI RELIGIOS DIN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN ANUL JUBILEULUI BIMILENIULUI CREȘTIN

Domeniul învățământului, caracterizat în perioada actuală printr-o largă deschidere spre modernizare și înnoire, în spiritul unor comandamente sociale și al unor principii în pas cu dezvoltarea generală a societății constituie, prin transformarea sa din învățământ de stat în învățământ public și antrenarea într-o măsură mai mare a societății civile în această lucrare, o preocupare prioritară și pentru Biserica Ortodoxă Română ca parte a societății civile.

Biserica Ortodoxă Română este interesată de un învățământ de calitate pentru toți fiii ei, iar la nivel instituțional de un învățământ de specialitate teologică de înaltă ținută. Bineînțeles că finalitatea urmărită este, pe lângă aspectul instructiv, și componenta educativă în dimensiunea sa religios morală și civică pentru realizarea unei redresări morale a societății românești, pe baza valorilor creștine.

Anul jubiliar al bimileniului creștin, prin voia Domnului, a găsit Biserica Ortodoxă Română angajată în această lucrare nobilă și sfântă.

Expresia implicării Bisericii Ortodoxe Române – și, direct, la Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist – în acest proces este reprezentată de:

- diversitatea activităților de învățământ, de la învățământul public la cel de specialitate, respectiv învățământul religios în școlile de stat și învățământul teologic;

- folosirea unei infrastructuri bine definite în sensul integrării componentei religios-teologice, în mod armonios și organic în structurile prevăzute de reglementările în vigoare ale legislației școlare, fără a neglija însă, particularitățile specifice și scopurile urmărite;

- atenția acordată reformei curriculare prin reformularea unor planuri de învățământ, programe școlare și elaborarea unor manuale;

- grija pentru componenta din reforma învățământului, de formare a formatorilor, în sensul pregătirii, recrutării și selectării unui corp didactic care să corespundă cerințelor, atât în plan profesional cât și moral, de la cadre de îndrumare și control până la cel de predare;

- diversificarea activităților extracurriculare – prin varietatea acțiunilor extrașcolare, reprezentate de integrarea tineretului școlar în viața duhovnicească

a Bisericii, manifestări cultural-religioase, serbări, excursii tematice, concursuri școlare etc.

Toate aceste aspecte menționate și-au găsit expresia în activitatea de zi cu zi a celor ce își desfășoară activitatea pe tărâmul învățământului teologic și religios, pentru transpunerea în viață a hotărârilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ale Ministerului Educației Naționale – de acum Ministerul Educației și Cercetării – și pentru a veni în întâmpinarea doleanțelor și speranțelor celor cu aplecare spre acest domeniu.

Complexitatea lucrării informative și formative, instructive și educative se regăsește în dările de seamă ale Centrelor Eparhiale – pe probleme de învățământ teologic și religios și este oglindită în prezenta Dare de seamă a Sectorului Învățământ al Patriarhiei Române.

Inserând în cele ce urmează diversitatea activităților din învățământul teologic și religios din Biserica Ortodoxă Română vom structura această lucrare, ca și până acum, pe următoarele 3 direcții:

I Învățământul religios în școlile de stat;

II Învățământul teologic ortodox;

III Schimburile de burse

I Învățământul religios în școlile de stat – activitate a Bisericii Ortodoxe Române de mare amploare și însemnătate care cuprinde și are în vedere următoarele activități specifice:

- extinderea predării la grădinițe a unor elemente de educație religioasă la preșcolari, în mod facultativ, acțiune începută în anul școlar 1999-2000;

- predarea Religie în școli;

- perfecționarea cadrelor didactice prin examene de titularizare, definitivat și grade didactice;

- îndrumarea și controlul realizate și eficientizate de activitatea inspectorilor școlari de specialitatea Religie la Inspectoratele Școlare Județene (al Municipiului București), recrutați în majoritatea lor din rândul cadrelor didactice cu studii teologice și cu precădere clerici, precum și a inspectorilor de învățământ de la Centrele Eparhiale aflați de acum, deja, în al doilea an de experiență;

- elaborarea unei noi programe școlare pentru clasele I-XII și reeditarea, în anul 2000, de către Editura Didactică și Pedagogică a Manualelor de Religie pentru clasele I-V.

În anul școlar 1999-2000 Religia s-a predat în școlile de stat potrivit prevederilor Legii Învățământului nr. 84/1995, modificată prin Legea nr. 151/1991 și republicată în Monitorul Oficial, parte I, nr. 606/10 decembrie 1999.

Prevederile legale sunt de acum deja foarte bine cunoscute de toți factorii de decizie și execuție din domeniul învățământului și în principiu ele au fost elaborate în urma consultărilor și colaborării dintre reprezentanții autorităților de stat și a celor ecleziastice.

Acestea au în vedere predarea Religiei la toate nivelele învățământului pre-universitar.

Elementele de educație religioasă-morală la preșcolari se predau, ca și anul trecut, potrivit Ordinului Ministerului Educației Naționale, nr. 4446/1998, și hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, teme nr. 2328/1999, în anul școlar 1999-2000, acesta operând efectiv de la începutul anului școlar.

Toate celelalte aspecte privind: desfășurarea procesului de învățământ, concursuri școlare, olimpiade, activități extrașcolare, numirea, încadrarea, titularizarea, obținerea gradelor didactice, promovarea cadrelor didactice, s-au încadrat în reglementările curente, fapt ce oglindește integrarea organică a disciplinei Religie și a orei de Religie în rândul disciplinelor școlare și a orarului școlii, iar activitatea profesorilor de Religie în rând cu a tuturor cadrelor didactice, atât ca drepturi cât și ca obligații.

Ierarhizând aceste activități și inserând și unele măsuri privind eficientizarea sau finalitatea, vom menționa pentru început rezultatul pozitiv al predării elementelor de educație religioasă la preșcolari, la numai un an de la introducerea lor în mod facultativ.

Este știut că la vârsta preșcolară deprinderile se formează repede și ele sunt trainice. În cadrul acestora sunt de evidențiat deprinderile de a face semnul Sfintei Cruci, de rugăciune la diferite momente ale zilei - seara, dimineața sau la masă, învățarea de rugăciuni, poezii religioase și cântece religioase, în special colinde etc.

Pe lângă ceea ce s-a realizat bun se impune totuși ca inspectorii de specialitate Religie de la Inspectoratele Școlare Județene (sau al Municipiului București), precum și cei eparhiali, să colaboreze îndeaproape cu inspectorii ce coordonează activitățile la nivel preșcolar pentru o lucrare susținută și eficientă la acest nivel.

În acest sens este de menționat acțiunea I.S.M.B. de organizare a cursurilor de inițiere în predarea elementelor de educație religioasă la preșcolari în urma cărora educatoarele participante, în urma colocviului și a unor activități practice, au obținut o certificare pentru predarea elementelor de educație religioasă la preșcolari conform Metodologiei de organizare a acestor cursuri propusă de Patriarhia Română și aprobată de Ministerul Educației Naționale cu nr. 37075/1999. Cursul, desfășurat în perioada 14 noiembrie 2000 - 22 ianuarie 2001, a fost organizat de către Inspectoratul Școlar al Municipiului București în colaborare cu Arhiepiscopia Bucureștilor prin Casa Corpului Didactic București și a reprezentat o noutate pentru educatoare, dat fiind faptul că la nivelul specialiștilor din învățământul preșcolar nu s-au mai organizat niciodată astfel de cursuri cu o asemenea tematică și în același timp a răspuns dorinței de perfecționare a educatoarelor, cât și a noului Plan cadru pentru Învățământul preșcolar care cuprinde și elemente de Religie.

Cursul a avut durata de 40 de ore, iar oferta pentru curs a fost lansată unităților preșcolare din București. Interesul pentru acest curs a fost demonstrat de faptul că la el s-au înscris și au participat un număr de 69 educatoare (directoare, responsabile cu activitatea metodică, inspectoare, educatoare).

Ca formă de structurare a problematicei, cursul a cuprins patru module din care trei au avut caracter pur religios respectiv biblic, liturgic și sistematic iar unul a urmărit abordarea elementelor de educație religioasă la vârsta preșcolară, modul

care a urmărit aspectele psiho-pedagogice ale activităților de educație religioasă din grădiniță.

S-au folosit toate elementele necesare unei activități de formare de calitate: prelegeri și dezbateri și a fost finalizat printr-o evaluare-dezbatere cât și prin realizarea și prezentarea unui proiect de activitate didactică.

În privința predării Religiei la clasele I-XII (XIII) trebuie menționat că, potrivit Legii Învățământului, Religia este disciplină școlară inclusă în trunchiul comun al planului de învățământ, ceea ce înseamnă că ea trebuie să se regăsească obligatoriu în orarul școlii și predarea să se facă potrivit programei școlare. În spiritul acestei prevederi predarea Religiei s-a extins sau mai bine zis s-a generalizat și la liceu, unde se încerca, în anii trecuți, omiterea sub pretextul supraîncărcării muncii elevilor.

Mai mult prin hotărârea Sfântului Sinod, temeii 2924/2000, Centrele Eparhiale au fost înștiințate de Ordinul Ministerului Educației Naționale prin care se menționa posibilitatea creșterii numărului de ore la disciplina Religie în învățământul liceal și profesional la două ore pe săptămână. Aplicarea acestei măsuri reprezintă finalizarea eforturilor fiecărui Centru Eparhial și a profesorilor de Religie.

Ținând seama de cadrul favorabil prevăzut de Legea Învățământului pentru predarea Religiei, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a acordat atenție deosebită îmbunătățirii programelor școlare, activității de îndrumare și control și formării unor cadre bine pregătite.

În acest sens, în anul 2000, în cadrul unei consfătuiri ținute la Iași în perioada 21-22 iulie, sub președinția Î.P.S. Daniel Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a fost revăzută programa școlară pentru clasele I-XII aducându-se unele precizări și nuanțări astfel încât ea să constituie un document școlar care să cuprindă întreg tezaurul doctrinar ortodox și toate domeniile de lucrare ale Bisericii în planul pastoral-misionar. În același timp s-a urmărit ca noua programă școlară să constituie baza de pornire la munca de elaborare a unor manuale școlare de Religie pentru toate clasele. Au fost desemnate, cu această ocazie, colective de cadre didactice pentru întocmirea în regim de urgență a acestor manuale. Astfel, pentru manualele de clasele I-VIII au fost desemnați profesori de Religie din Arhiepiscopia Iașilor, pentru clasele IX-X profesori de Religie din Arhiepiscopia Alba Iulia, iar pentru clasele XI-XII profesori de Religie din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului.

Măsurile mai sus menționate privind programele școlare și manualele de Religie au fost aprobate de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin hotărârea temeii 4000/2000.

În același context se înscrie și reeditarea manualelor de Religie pentru clasele I-V de către Editura Didactică și Pedagogică, distribuite elevilor în regim de gratuitate, măsură ce a asigurat manuale tuturor elevilor de la clasele I-V. Menționăm că, este pentru a treia oară când, aceste manuale de Religie sunt reeditate de către E.D.P.

Pentru eficientizarea muncii didactice, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, analizând manualul de Metodica Predării Religiei alcătuit de Prof. Dorin și Monica Opreș sub îndrumarea P.C. Prof. Dr. Sebastian Șebu și avizat din punct

de vedere teologic de P.S. Arhiepiscopul Vicar Dr. Irineu Slătineanu, profesor de teologie sistematică la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, l-a aprobat ca manual corespunzător de metodică, de referință pentru întocmirea subiectelor și a baremului de notare la examenele de titularizare, definitivare și grade didactice. Manualul a și fost tipărit de Editura Arhiepiscopiei de Alba Iulia și el este un instrument de lucru valoros pentru profesorii care predau Religia.

Tot pentru obținerea unor rezultate mai bune în munca didactică s-a făcut recomandarea elaborării unor materiale didactice intuitive și audio-video care să fie oficializate la nivel central având în prealabil binecuvântarea ierarhilor cărora li se prezintă asemenea materiale (hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nr. 432/2000). În consecință există în derulare un program în cadrul Arhiepiscopiei Timișoara de către un grup de cadre didactice care urmează să-l prezinte la Sectorul Învățământ.

S-a acordat atenție deosebită încadrării la disciplina Religie a unor cadre didactice cu pregătire teologică astfel încât numărul celor fără studii de specialitate a scăzut foarte mult, aceștia rămânând practic doar acolo unde orele de Religie nu au fost solicitate sau pe un număr mic de ore, ce nu constituie o catedră. La nivel de țară, putem aprecia că numărul de cadre didactice de specialitatea Religie s-a ameliorat sensibil în ceea ce privește cadrele calificate, astfel fiind posibil să se acopere nevoia reală de cadre în învățământul religios de toate gradele, crescând totodată și nivelul calității demersului didactic și educațional, fapt reflectat în creșterea interesului pentru disciplina Religie și al absolvenților de școală generală pentru admiterea în învățământul liceal teologic. În privința cifrelor, lucrurile stau astfel: totalul profesorilor de Religie este de 10.840 din care preoți 4866, titulari: 1570, cu definitivatul: 1126, cu gradul didactic II: 122, iar cu gradul I: 37.

Grija Sfântului Sinod pentru corpul didactic care predă Religia în școlile de stat și discipline teologice în școli teologice s-a concretizat și prin hotărârea temei nr. 584/2000 prin care se aprobă echivalarea gradelor didactice din învățământul teologic și religios (definitivare, gradul II, gradul I) cu cel de definitivare sau promovare recunoscute de Biserică pentru clerici. Această măsură este o recunoaștere a rolului profesorului de Religie care, la intrarea în cler, beneficiază de gradele menționate.

Un aspect ce socotim că trebuie reliefat este faptul că Sfântul Sinod a hotărât ca la încadrarea pe posturile de profesori de Religie să fie încadrați cu prioritate preoți însă din dările de seamă rezultă că mulți preoți nu manifestă interes pentru predarea Religiei în școală ori hotărârea Sfântului Sinod are în vedere tocmai prezența preotului în școală. Se impune din acest punct de vedere ca preoții să fie îndrumați a se implica mult mai mult în lucrarea duhovnicească în rândul elevilor.

În aceeași notă de îmbunătățire a muncii în domeniul învățământului religios se înscrie și acțiunea de încadrare la Inspectoratele Școlare a unor Inspectori de specialitatea Religie recrutați din rândul licențiaților în teologie, de regulă preoți, care au și grade didactice. Având astfel de specialiști care să facă legătura între cadrele didactice și structurile ministeriale, ambele părți au avut de câștigat: pe de o parte, profesorii de Religie au putut beneficia de cele mai noi informații și mate-

riale cu privire la mersul reformei în învățământul românesc, putându-și îmbunătăți propriile performanțe didactice iar pe de altă parte, statul, prin ministerul de resort a putut înțelege mai bine aspectele specifice ale disciplinei Religie și particularitățile predării ei. Aceste realități se reflectă fidel în planurile manageriale trimise de inspectorii din teritoriu, planuri în care au surprins și sugestiile cadrelor didactice dar și rezultatele aplicării reformelor din educație. În cifre, la Inspectoratele Școlare Județene (al Municipiului București) situația este următoarea: avem 39 de inspectori de Religie, din care 27 cu studii teologice și 12 de alte specializări. Acolo unde nu s-au numit inspectori cu studii teologice atribuțiile revin unui inspector de științe umaniste, iar din Dărilor de seamă de la Centrele Eparhiale rezultă că în general există o bună colaborare cu aceștia. De asemenea, menționăm că activitatea de îndrumare și control este asigurată și de inspectorii de învățământ de la Centrele Eparhiale, care împreună cu consilierii culturali coordonează activitatea de încadrare, selectare și promovare a cadrelor didactice care predau Religia în școlile de stat, aceste cadre didactice obținând numirea numai în urma recomandării Centrelor Eparhiale.

Activitatea inspectorilor de Religie este concretizată în elaborarea unor planuri manageriale care vizează obiectivele de bază ale predării Religiei în școală și ale realizării educației moral-religioase, prin multiplele forme de activități extracurriculare și prin munca de îndrumare și control coordonată de I.S.J. și de I.S.M.B.

Acest angrenaj de forțe umane a determinat obținerea unor rezultate bune în acest domeniu prin participarea majorității elevilor la ora de Religie, prin prezența la orele de Religie ortodoxă chiar a unor elevi de alte confesiuni care neputând să-și organizeze grupa pe confesiunea respectivă, din cauza numărului mic de elevi acceptă participarea la orele de Religie ortodoxă.

Este de remarcat și formarea conștiinței unei identități religioase bine conturate, atât în rândul elevilor cât și al părinților acestora pe care ei îi catehizează precum și al cadrelor didactice de alte discipline, prin prezența în școli a profesorilor de Religie și prin predarea Religiei în școală.

Este lăudabilă în acest sens receptivitatea unor conduceri de școli care au sprijinit organizarea în unitățile de învățământ pe care le conduc a unor săli de clasă speciale pentru predarea Religiei, unele adevărate paraclise, cu pictură bisericească sau a unor cabinete cu material didactic adecvat, ori cu bibliotecă teologică, fie distinctă, fie integrată în biblioteca școlii.

Multe dintre școlile din țară și-au fixat un hram, având la intrarea principală icoana hramului iar în majoritatea școlilor sunt prezente icoanele în sălile de clasă.

Pe lângă aceste activități școlare, de ora de Religie și de activitatea profesorului de Religie și a școlilor în general se leagă și activitățile extrașcolare reprezentate de: serbările școlare în care poezia religioasă și cântarea bisericească fac parte deja din repertoriul curent; sărbătorirea Crăciunului în școli, într-o autentică atmosferă creștinească; excursii școlare, toate vizând cercetarea mănăstirilor din țară, în această privință toate Centrele Eparhiale menționând organizarea de pelerinaje la mănăstirile din eparhie, cât și în zone monastice renumite cum ar fi: mănăstirile din Moldova, din Oltenia, la locurile istorico-religioase din Dobrogea

și din alte părți ale țării, cu nimic mai puțin importante sau lipsite de pitoresc și fior sfânt.

În privința excursiilor putem menționa pe cele organizate de Arhiepiscopia Bucureștilor care, prin profesorii de Religie, a reușit să îmbogățească sufletul și albumul de amintiri nu numai al elevilor din București dar și din mai multe comune și sate din cuprinsul său, în ciuda dificultăților materiale, inerente în mediul rural, cu care organizatorii: preoții parohi de acolo, s-au confruntat Excursii și pelerinaje, mai aproape sau mai departe, la București, la moaștele Sf. Dimitrie Basarabov, la mănăstirile din Moldova, Oltenia sau Ardeal, au organizat preoții profesori de Religie din com. Periș, Pantelimon, Chiajna, Provița de Jos, Cerașu, Starchiojd, Urlați, Potari, Cioranii de Sus și din orașul Mizil. De asemenea, și profesori de Religie din școli bucureștene cum ar fi Șc. nr. 56, 74, 98, 113, 133, 191, 194 sau licee ca "Gh. Șincal" și Liceul Economic Nr. 5, au organizat, cu la fel de mult efort și dragoste, asemenea excursii.

Amintim aici și Episcopia Dunării de Jos care a organizat 144 de excursii la mănăstiri, cu elevii școlilor din județele Galați și Brăila. Un fapt notabil este prezența într-un pelerinaj de proporții, a 1000 de elevi liceeni, la hramul mănăstirii Buciumeni. Arhiepiscopia Craiovei, binecuvântată fiind cu frumoasele mănăstiri din Oltenia, a reușit să organizeze 67 de excursii în care elevii din școlile laice au putut vedea, la fața locului, un fragment din istoria vie a Bisericii. Bogată a fost și activitatea Arhiepiscopiei Iașilor și Sucevei care se bucură de existența în arealul lor a binecunoscutului lanț de mănăstiri moldovene.

Arhiepiscopia Tomisului a organizat 5 excursii cu școli din Babadag și Isaccea în timp ce Episcopia Oradei și-a adus elevii la mănăstirile Bic, Nicula, Rohia cât și la mănăstirile din Moldova și Oltenia. De altfel mai toate Centrele Eparhiale menționează aceste forme de activități extracurriculare, foarte mult îndrăgite de elevi și cu bune rezultate, dacă sunt bine organizate.

O activitate extrașcolară de mare importanță și apreciată atât de elevi cât și de părinții acestora și toți factorii responsabili din învățământ, și nu numai, o constituie organizarea cu sprijinul financiar al Centrelor Eparhiale, a unor tabere de elevi în perioada vacanțelor. Elevii merituoși sau proveniți din familii cu posibilități materiale modeste au fost trimiși în tabere școlare de către Centrele Eparhiale fiind însoțiți de profesorii de Religie, desfășurând aici, pe lângă activități recreative și un program religios, cu rugăciune, dimineața, seara și la mese sau cu participarea la programul liturgic al bisericilor sau mănăstirilor din apropierea taberelor. Asemenea acțiuni sunt menționate de unele Centre Eparhiale.

Astfel Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, urmând tradiția anilor trecuți, a organizat tabere de vară în jurul mai multor vetre de viață mănăstirească: la Voroneț, Vatra Moldoviței, Humor și Râșca, copiii găzduiți beneficiind aici nu numai de decorul natural superb al plaiurilor bucovinene, ci și de vecinătatea spirituală binefăcătoare și ziditoare de suflet a mănăstirilor.

Arhiepiscopia Bucureștilor, a reușit, prin eforturi proprii, să organizeze două tabere pentru elevi: una în cadrul natural impunător oferit de Munții Retezat, la Sf. Maria-Orlea, pentru un număr de 20 de elevi, și una la Moinești, în județul Bacău, pentru 15 elevi. Episcopia Hușilor a reușit găzduirea pentru încă un sezon

a Taberei Naționale de Religie de la Poiana Căprioarei din județul Vaslui, tabără la care au trimis participanți mai multe episcopii din țară printre care amintim Romanul, Oradea, Clujul și Alba Iulia. Nu în ultimul rând vom menționa tabăra organizată de Arhiepiscopia Alba Iuliei la mănăstirea Oașa și tabăra de pictură cu tema "Iconografia la români", care a devenit deja o tradiție la Căciulata, sub oblăduirea Episcopiei Râmnicului.

În același context unele Centre Eparhiale au organizat tabere școlare în spații proprii, așa cum este cazul Arhiepiscopiei Alba Iuliei sau al Arhiepiscopiei Sucevei.

O acțiune, socotim deosebit de importantă, este inițierea de către Sectorul Învățământ al Patriarhiei Române, cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și în colaborare cu Ministerul Educației Naționale, a unui concurs școlar intitulat "Bun venit, mileniul III creștin!", care se adresează tuturor elevilor din școli și care are faze pe școală, comună, județ și la nivel național, lucrările apreciate urmând a fi premiate la nivel local prin grija Centrelor Eparhiale iar la nivel național, în perioada Crăciunului, odată cu "Icoana din sufletul copilului", de către Patriarhia Română și Ministerul Educației Naționale. Programul acestui concurs a fost transmis Centrelor Eparhiale prin Sectorul Învățământ și Inspectoratelor Școlare prin Ministerul Educației Naționale, respectiv inspectorul de specialitate Religie din acest minister. Semnalăm receptivitatea multor centre eparhiale față de acest concurs căruia i s-a și făcut publicitate în școli, după transmiterea circularei către Centrele eparhiale, cum ar fi Arad, Tomis etc.

II Învățământul teologic ortodox – învățământul tradițional și de valoare recunoscută, de specialitate și vocație, totodată și de formare multilaterală se prezintă sub următoarea alcătuire instituțională și activități concrete.

1. Învățământ teologic preuniversitar, reprezentat de următoarele tipuri de școli:

a) Seminarii Teologice Ortodoxe Liceale, școli de cultură generală și de pregătire teologică specială,

b) Școli de Cântăreți Bisericești, care pregătesc atât cântăreți bisericești cu menirea de a conserva și perpetua tezaurul cântării psaltice românești, cât și buni cunoscători ai problemelor de administrație bisericească,

c) Școli Postliceale Teologico-Sanitare, cu orientare spre asistența medicală și socială prin implicarea atât profesională competentă, cât și umanitar-caritativă.

2. Învățământ teologic universitar, reprezentat de:

– cursurile de licență pe diferite specializări,

– începând de anul acesta, și Colegii Universitare – pedagogice și medicale, primele cu specializarea institutor-religie, până acum ortodoxă și catolică.

– cursurile postuniversitare (studii aprofundate – master și cursuri de doctorat).

Fiind vorba de un bilanț, la moment jubiliar, despre învățământul teologic ortodox putem menționa următoarele coordonate de ordin general:

– este organizat unitar la nivelul Bisericii Ortodoxe Române cu elementele de modernitate, în spiritul reformei învățământului, de autonomie universitară, ce trebuie înțeleasă în latura sa administrativă sau de posibilități multiple în abordare în cadrul învățământului preuniversitar și a unui curriculum la dispoziția școlii, pe lângă Trunchiul Comun, în spiritul unor măsuri de aprofundare a unor discipline

sau chiar de studiere – opțional, a unor discipline, în funcție de obiective, finalități sau chiar particularități și tradiții locale;

- și-a regăsit și reluat locul distinct în cadrul sistemului de învățământ național;
- s-a conturat, poate, mai bine ca oricând, pentru a face față unei lucrări diversificate de pregătire a unor specialiști în planul pastoral și social-misionar;
- s-a afirmat ca un învățământ de calitate, în contextul învățământului de specialitate, filieră vocațională din țară noastră, prin numărul mare de candidați, la această formă de învățământ, prin rezultatele de la examenele naționale, bacalaureat și licență și prin aprecierile din partea organelor de îndrumare și control.

Analizând diversificat învățământul teologic ortodox român, prezentăm în continuare structura acestuia:

Școlile de cântăreți bisericești

După multe formule folosite pentru a realiza, într-un sistem bine încheiat, pregătirea cântăreților de strană, de la examene de atestat susținute la centrele eparhiale, Școli de cântăreți cu un prim ciclu de doi ani al Seminariilor Teologice, Școlile de cântăreți distincte cu doi ani de studii, Școlile postliceale de cântăreți și învățători, s-a ajuns la actualele școli de cântăreți bisericești, integrate în învățământul de stat ca școli profesionale, cu perioade de școlarizare de trei ani. Faptul că aceste școli au această perioadă de studii, le permite să acorde elevilor o pregătire complexă, nu numai de specialitate, formându-i atât ca specialiști ai cântării bisericești, cât și pentru administrația bisericească. Este de notorietate faptul că reorganizarea acestor școli sub această formă a dus la revigorarea cântării bisericești în bisericile noastre și în ansamblul vieții cultural-muzicale din țară.

La cursurile acestor școli au fost înscriși, în anul școlar 2000/2001, 807 elevi, iar în sesiunea iunie-iulie 2000, au obținut diploma de cântăreț bisericesc 270 de absolvenți, iar la examenul de admitere pentru anul școlar 2000/2001, au fost înscriși 272 de elevi.

În majoritatea lor, aceste școli funcționează pe lângă Seminariile Teologice, corpul didactic fiind comun cu al acestora, funcționând distinct doar pe lângă unele școli de stat: cele din Tecuci, Târgu Jiu, Turnu Severin și Călărași.

Prin acordarea unor posturi de cântăreți parohiilor din țară, absolvenții acestor școli au asigurat plasamentul în această perioadă, fapt care, în urmă cu câțiva ani, nu se întâmpla, astfel încât există perspectiva viabilității lor. La aceasta se adaugă și faptul că legislația în vigoare privind învățământul le permite continuarea studiilor seminariale, fapt ce le oferă acces la completarea pregătirii teologice și de cultură generală și la învățământul universitar de diferite specializări. Grijă pentru aceste școli și pentru un statut bine definit al absolvenților acestora s-a manifestat și prin hotărârea Sfântului Sinod, teme nr. 500/2000, care are în vedere tocmai aspectele de finalitate ale Școlilor de Cântăreți bisericești și posibilitățile de încadrare.

Se poate menționa la acest capitol că unele Centre Eparhiale mai organizează și acum examene de atestare a cântăreților bisericești așa cum se proceda în trecut, când nu existau școli speciale de cântăreți, ci doar primii doi ani ai seminarului erau socotiți școală de cântăreți, majoritatea elevilor continuând însă studiile

mai departe. Menținerea acestei practici defavorizează pe absolvenții actualelor școli de cântăreți care după trei ani de studii se găsesc în fața neputinței ocupării unui post, ocupat între timp de cântăreții asimilați.

Seminariile Teologice

A doua structură a învățământului teologic, în ordinea ierarhică imediat următoare o reprezintă Seminariile Teologice. Acestea sunt școli încadrate de legislația școlară actuală în rândul liceelor de specialitate ce fac parte din filiera vocațională, profil teologic, și se regăsesc în toate reglementările curente ale Ministerului Educației Naționale.

În Dărilor de seamă din anii trecuți am prezentat forma de pliere a lor la structura învățământului de stat la nivel liceal, potrivit protocolului cu Ministerul Învățământului nr. 9484/1993 astfel încât s-a ajuns la numărul de 37 seminarii, din care 7 monahale, 4 pe lângă mănăstiri de maici (Pasărea, Agapia, Prislop și Răteși), și 3 pe lângă mănăstiri de călugări (Cernica, Căldărușani și Ciolanu). Aceștia li se adaugă, în cadrul Școlii normale din Deva, o clasă teologică, care are de acum o tradiție pe linia unei pregătiri teologice temeinice, absolvenții acesteia având rezultate foarte bune în ceea ce privește accesarea în învățământul teologic superior.

În ceea ce privește situația numărului de cadre didactice care funcționează în învățământul teologic liceal, aprecierile sunt pozitive. Seminariile Teologice au cadre didactice calificate, cu o bună pregătire teologică astfel încât și calitatea actului didactic este pe măsură. Activitatea de predare în aceste școli este realizată de un număr de 735 de profesori, din care 282 predau discipline teologice. Față de anii trecuți a sporit numărul profesorilor titulari la 274 iar pe linia perfecționării mulți au obținut grade didactice sau doctoratul. În prezent 185 au definitivatele, 81 au gradul II și 183, gradul I. Mulți dintre directorii de seminar se afirmă ca buni manageri, cooptați de către I.S.J. în această muncă sau ca metodiști, mulți profesori desfășoară activitate de cercetare, publicând frecvent studii în revistele de specialitate.

Creșterea calității actului educațional în câmpul învățământului teologic s-a reflectat și în numărul tot mai mare al candidaților la seminariile teologice liceale. În anul școlar 1999-2000 au urmat cursurile seminariilor teologice 5867 de elevi, iar în sesiunea iunie-iulie 2000 au obținut Diploma de Bacalaureat 1133 de absolvenți, toți aceștia obținând și diploma de Atestat Teologic.

De la an la an s-au adus îmbunătățiri activităților școlare și extracurriculare astfel încât, în momentul de față, putem vorbi de o sedimentare a relațiilor interșcolare în sensul unei organice adaptări la exigențele impuse de legislația școlară privitoare la școlile de același rang dar în același timp conturându-și și o identitate specifică în nota filierei vocaționale și a profilului și specializării teologice, ca școli distincte ale Bisericii.

Datorită prestigiului de care se bucură pentru bunele rezultate, multe dintre ele au obținut calitatea de unități de învățământ reprezentativ, după cum urmează:

- Seminarul Teologic Ortodox "Simion Ștefan", Alba Iulia,
- Seminarul Teologic Ortodox "Sfântul Gheorghe", Botoșani,

- Seminarul Teologic Ortodox "Sfântul Iacob", Dorohoi,
- Seminarul Teologic Ortodox Buzău,
- Seminarul Teologic Ortodox "Ioan Popasu", Caransebeș
- Seminarul Teologic Ortodox din Cluj Napoca,
- Seminarul Teologic Ortodox "Sfântul Andrei", Galați,
- Seminarul Teologic Ortodox Slobozia,
- Seminarul Teologic Ortodox "Veniamin Costache", Tg. Neamț (M-rea Neamț),
- Seminarul Teologic Ortodox Roman,
- Seminarul Teologic Ortodox "Mitropolitul Dosoftei", Suceava,
- Seminarul Teologic Ortodox "Sfântul Nicolae", Râmnicu Vâlcea,
- Seminarul Teologic Ortodox București,
- Seminarul Teologic Ortodox "Cuvioasa Paraschiva", Tg. Neamț (M-rea Agapia).

Problema calității de unitate de învățământ reprezentativ a acestor școli a constituit obiectul analizei și hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, temei 2308/2000, prin care s-a recomandat Centrelor Eparhiale să creeze condiții ca și Seminarile ce nu au această calitate să o obțină. Criteriul de bază în obținerea acestui statut îl constituie rezultatele bune în ceea ce privește promovabilitatea și rezultatele de la examenul național de bacalaureat sau activitatea științifico-metodică a cadrelor didactice.

În aceeași notă de integrare a Seminarilor Teologice în demersul didactic de actualitate și în spiritul prevederilor legale în vigoare menționăm și posibilitatea ca în cadrul lor să se poată organiza și clase de alte profiluri și specializări, prevăzute în cadrul filierelor: vocațională, teoretică și tehnologică, încât, în funcție de trebuințe, specific local și opțiuni, prin aceste clase să poată fi formați specialiști și în alte domenii precum: agricol, economic, tehnic, variantă recomandată de Sfântul Sinod - temei 435/2000.

În același context de adaptare, diversificare și actualizare a învățământului teologic seminarial încadrăm și demersul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei care a propus un nou plan de învățământ pentru clasa de Teologie Patrimoniu Cultural a Seminarului Teologic de la Iași, proiect aprobat prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, temei 2488/2000.

Rămânând în cadrul strict al activităților didactice, remarcăm mobilitatea Seminarilor Teologice în receptarea noilor forme de desfășurare a examenului de admitere prin noua formă de susținere a examenului, aprobată de Sfântul Sinod prin hotărârea temei 4778/1999 și care, preluând Metodologia elaborată de Ministerul Educației Naționale au menținut, pentru specificul vocațional al școlii și probele eliminatorii vizita medicală și muzica - și proba de aptitudini - Religia (cunoștințe religioase) ce reprezintă $\frac{1}{4}$ din media de admitere rezultată din media examenului de capacitate și media generală a claselor V-VIII. Această formă constituie o modalitate mai puțin subiectivă în aprecierea candidatului, legitimat acum de rezultatele obținute de-a lungul a 4 ani de studii în gimnaziu și la examenul național de capacitate. Evidențierea unor obiecții față de această formă după numai un an de experimentare, când Ministerul Educației și Cercetării nu a luat

încă nici o hotărâre de modificare a ei, socotim că sunt premature și nu se impune o revizuire imediată a acestei Metodologii, ci doar în situația în care Ministerul Educației și Cercetării ar elabora o altă formă de susținere a examenului de admitere la care și noi ar urma să facem propuneri în spiritul specificului școlii vocaționale de teologie.

În aceeași abordare de perspectivă a situației învățământului teologic liceal se poate semna și faptul că Legea Învățământului prevede generalizarea învățământului obligatoriu de 9 ani, măsură ce va opera din anul 2003, când învățământul liceal va fi redus la 3 ani, respectiv clasele X, XI, XII – iar pentru școlile vocaționale la 4 ani. Pentru o asemenea perspectivă se are în vedere și elaborarea unui plan de învățământ pentru durata de 4 ani de studii la Seminariile Teologice.

Expresia integrării organice a Seminariilor Teologice în sistemul învățământului liceal românesc o constituie și faptul că întreaga activitate școlară, la care se adaugă programul duhovnicesc specific, se desfășoară în același cadru general al învățământului liceal. Structura anului școlar, sistemul de predare și evaluare, olimpiadele și concursurile școlare, examenul național de bacalaureat, se desfășoară potrivit criteriilor și normelor Ministerului Educației și Cercetării.

Specificul teologic se remarcă totuși, prin pregătirea teologică și programul duhovnicesc de-a lungul anilor de studii, iar la sfârșitul școlii prin examenul național de bacalaureat care cuprinde și o probă scrisă, teologică, Dogmatică sau I.B.R., la alegere și prin Atestatul Teologic.

Trebuie să remarcăm faptul că la intervenția Sectorului Învățământ al Patriarhiei Române, pentru ca vacanța de Paști să constituie o perioadă de practică liturgică pentru elevii seminariști în parohii și un popas duhovnicesc pentru elevii din sistemul învățământului național, Ministerul Educației Naționale a aprobat ca vacanța de Paști să fie în funcție de sărbătoarea Paștelui ortodox.

: S-ar putea aminti acum, ca aspect de neîmpliniri și unele constatări exprimate cu privire la practica liturgică, tipic și cântare bisericească la care unii candidați dau dovadă de slabă pregătire sau stângăcie, constatare făcută cu prilejul hirotoniei și a practicii efectuate după hirotonie, atât de absolvenții de seminar cât și de facultate.

Observația este corectă și incriminează, într-adevăr, pe cei ce se ocupă nemijlocit de această activitate sau chiar pe cei în cauză prin lipsa de interes. O explicație, dacă s-ar căuta, s-ar putea găsi în faptul că mulți absolvenți de facultate provin dintre absolvenții de licee laice, absolvenții de seminar aflați în situația de a fi hirotoniți fiind tot mai puțini.

Tot în acest mic con de umbră am aminti și unele disfuncționalități de ordin administrativ și de management întâlnite sporadic la unele școli, atât în ceea ce privește organizarea internă, cât și relația cu Inspectoratele Școlare. Nu aceasta este însă nota dominantă ci, dimpotrivă, cea a unei activități meritorii și laudabile.

O activitate deosebită a Seminariilor Teologice o constituie activitatea extracurriculară. La acest capitol Seminariile raportează, pe bună dreptate, rezultate notabile. Participarea la manifestările culturale locale, la diferite comemorări, la serbările prilejuite de ziua națională sau de alte momente deosebite, semnificative, din viața națională sau locală, a devenit deja o tradiție pentru școlile noastre.

Aceste manifestări, cu participarea seminaristilor sau studenților teologi, pot fi întâlnite frecvent la posturile de televiziune și radio, așa cum vedem, dacă ar fi să luăm doar ca exemplu, concertele pe care Seminarul Teologic Ortodox Liceal din București, cu sprijinul Arhiepiscopiei Bucureștilor, le-a susținut la Sala Palatului din București cu prilejul Crăciunului, din concertele susținute la Bălți, în Republica Moldova, de Seminarul Teologic Ortodox Liceal din Botoșani sau din concertul susținut de corul Seminarului Teologic Căldărușani la Viena, extraordinară ocazie de afirmare a școlii românești de teologie în această incontestabilă capitală a culturii europene.

Însă nu numai muzica a făcut cinste școlilor noastre teologice. Imaginea de focare de cultură adevărată a fost promovată și de alte manifestări artistice la fel de nobile cum ar fi expoziția de icoane organizată sub patronajul Episcopiei Oradiei la Jibou și Zalău sau participarea notabilă a tinerilor teologi și ne-teologi la expoziția "Icoana din sufletul copilului" organizată de Patriarhia Română în colaborare cu Ministerul Educației Naționale.

De asemenea, subliniem activitatea publicistică a tinerilor teologi de la Seminarul Teologic Ortodox Liceal din Botoșani care, cu multă dăruire și competență au reușit publicarea unei reviste a școlii: "HARIS", în care gândurile, reflecțiile și întrebările lor se întâlnesc cu răspunsurile părinților profesori. Pentru o mai bună popularizare a tradițiilor și cântului liturgic ortodox, seminaristii botoșaneni au editat și o serie de casete audio și C.D.-uri. Continuând în același ton publicistic, amintim aici și revista "Raze de lumină" editată sub patronajul Arhiepiscopiei Târgoviștei, revistă care dă tinerilor teologi din Târgoviște aceeași posibilitate de exprimare și creație în domeniul cuvântului.

Excursiile școlare, mod deosebit de largire a orizontului de cunoaștere, de receptare a frumuseților naturii și a valorilor de patrimoniu religios și cultural-spiritual național constituie o activitate frecventă a tuturor seminariilor teologice. Mai mult, această formă de activitate extracurriculară, pe care am întâlnit-o și la școlile de stat, s-a extins și în afara țării, unele seminarii efectuând excursii în străinătate unde au susținut și programe cultural-muzicale. Amintim aici câteva deplasări: cea a Seminarului Teologic Ortodox Liceal din București în S.U.A., cu ocazia Crăciunului, cea a Seminarului Teologic Ortodox Liceal din Galați în Grecia, ca invitați ai Mitropoliei din Veria, cea a Seminarului Teologic Ortodox Liceal din Giurgiu în Polonia și la Tâize, în Franța sau cea a Seminarului Teologic Ortodox Liceal din Botoșani în Republica Moldova, în cadrul unui program cultural organizat de primăriile din orașele Bălți și Botoșani. De asemenea, mulți seminaristi au avut ocazia să se împărtășească din atmosfera plină de pace duhovnicească a Grădinii Maicii Domnului care este Muntele Athos și a marilor lavre din Ucraina prin intermediul A.S.C.O.R. din Suceava.

Ca o acțiune de perspectivă privind rețeaua Seminariilor Teologice, avansăm propunerea de a fi sprijinită acțiunea de organizare de Seminarii Teologice în toate județele pentru a veni în întâmpinarea dorințelor candidaților ce doresc să urmeze studii teologice de nivel liceal; atât pentru pregătirea teologică cât și pentru educația pe care o caută în aceste școli. Această situație ar rezolva, în parte, problemele

legate de relația curentă și apropiată cu familia, implicată și ea, în fenomenul educațional și de cele legate de internatele școlare.

Amintim că, potrivit hotărârii Sfântului Sinod absolvenții de Seminar pot să se hirotonească. În realitate aceștia știu deja că în competiția cu absolvenții și licențiații facultăților de teologie nu mai au șansa încadrării la parohii drept pentru care se îndreaptă către alte facultăți. Este frecventă de acum opțiunea unor absolvenți de seminar de a urma alte facultăți, diploma de bacalaureat conferindu-le această posibilitate, precum și opțiunea unor licențiați în teologie de a urma încă o facultate. Este de altfel în spiritul tradiției Seminarilor Teologice ca mulți absolvenți să urmeze facultăți de profil pedagogic, medicină, drept, muzică etc. Se știe, de asemenea, că toți aceștia au păstrat o amintire frumoasă școlii care i-a pregătit la nivel liceal, încât și absolvenții de astăzi preiau această tradiție.

Privită în ansamblu activitatea Seminarilor Teologice Ortodoxe poate fi socotită laudabilă nu la modul formal ci la acela al rezultatelor concretizate în numărul mare de promovabilitate al elevilor și procentul ridicat al celor ce obțin bacalaureatul, mult peste cel mediu în ansamblul învățământului liceal.

Școlile Teologico-Sanitare

Tot sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe Române au fost organizate și Școlile Teologico-Sanitare Postliceale menite să pregătească personal sanitar care, pe lângă pregătirea de specialitate să se implice în actul medical și afectiv, caritabil, în spiritul pildei samariteanului milostiv.

Exemplificând amploarea acestei forme de învățământ menționăm că există 9 școli teologico-sanitare postliceale (2 școli la Constanța, București, Iași, Piatra Neamț, Târgu Mureș, Brăila, Aiud, Arad) care în anul școlar 1999-2000 au avut un număr de 834 de elevi, iar în sesiunea 2000 au obținut diploma 237 de absolvenți.

Experiența acestor școli a fost o reușită, însă, în timp, la nivel organizatoric au intervenit unele mutații. S-a preconizat și s-a luat măsura, la un moment dat, ca învățământul postliceal să fie înlocuit cu învățământul de scurtă durată, prin Colegiile Universitare. În această situație se găsește învățământul pedagogic și cel sanitar. Așa cum pentru învățământul pedagogic s-a menținut această formă doar pentru unele specializări – bibliotecar, pedagog, secretar – și pentru învățământul sanitar de același nivel s-au menținut câteva specializări:

- asistent medical generalist 3 ani / zi,
- asistent medical de balneofizioterapie 3 ani / zi,
- asistent medical de nutriție și dietetică 3 ani / zi,
- asistent medico-social 3 ani / zi,
- asistent medical de laborator 2 ani / zi,
- asistent de farmacie 2 ani / zi,
- asistent medical de radiologie 2 ani / zi,
- asistent medical de igienă și sănătate publică 2 ani / zi,
- asistent medico-spiritual.

și cu aprobarea Ministerului Educației și Cercetării se pot obține și altele. Problema mai deosebită, începând de anul trecut, este susținerea lor financiară care, potrivit noilor reglementări, revine celor care organizează această formă de

școlarizare. În această situație unele școli nu au mai școlarizat pentru anul I în actualul an școlar (Piatra Neamț), iar o altă clasă ce urma să se înființeze la Brașov, potrivit hotărârii Sfântului Sinod, temeii 149/2000, nu s-a finalizat din lipsă de susținere financiară și din indisponibilitatea candidaților de a plăti școlarizarea la o asemenea formă de învățământ, preferând să urmeze Colegiul Universitar Sanitar care le conferă și dreptul de a urma studiile universitare de lungă durată. Menționăm că pentru Colegiile Universitare Sanitare, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin hotărârea 5773/1998, ca și pentru Colegiile Universitare Pedagogice, a aprobat o programă analitică pentru disciplinele teologice care se predau în toți cei trei ani de studii. Colegiile Universitare oferă absolvenților posibilitatea de a urma studiile universitare de lungă durată. În această situație, este pus sub semnul incertitudinii viitorul școlilor sanitare postliceale și ca atare și al celor teologico-sanitare.

De remarcat faptul că, reprezentând o variantă de continuare a învățământului sanitar postliceal, multe asemenea școli sunt organizate și susținute de Asociația Creștină Cristiana, care, având și unități spitalicești proprii, asigură și plasamentul absolvenților. Prin școlile acestea s-au format și multe surori de mănăstire care activează cu bune rezultate în rețeaua Caritas, iar Arhiepiscopia Tomisului a luat sub patronajul ei școala postliceală teologico-sanitară din Constanța, organizată de Asociația Cristiana.

În aceeași notă de restructurare a învățământului postliceal sanitar se înscrie și specializarea de asistent medico-spiritual aprobată inițial de Ministerul Educației Naționale, omisă, însă, ulterior din lista specializărilor.

Actul medical este însă unul de permanență și ca atare, cu toate greutățile de moment, trebuie găsite modalități de susținere în latura sa caritabil-creștină, ca formă de implicare a Bisericii Ortodoxe Române în activitatea social-misionară.

De remarcat că, pe lângă această linie, unele Consilii Eparhiale au găsit posibilități de colaborare cu Ministerul Educației Naționale și Ministerul Sănătății de a menține aceste școli, încât se poate considera că există modalități de continuare și consolidare a învățământului teologic sanitar-postliceal.

Învățământul teologic universitar

Integrat în învățământul universitar de stat prin protocolul cu Ministerul Învățământului și Științei, nr. 9870/30.05.1991, și – mai nou – funcționând potrivit prevederilor Legii Învățământului nr. 84/1995, republicată, învățământul teologic universitar a împlinit în ultimul deceniu golurile produse în timp în activitatea pastoral-spirituală și social-misionară a Bisericii Ortodoxe Române care era limitată sau chiar exclusă.

Implicarea Bisericii Ortodoxe Române în tot mai multe domenii unde îi este rostul, pastorație fără restricție, învățământ religios și teologic, cultura teologică, activități caritabile de întraajutorare, colaborarea pe plan extern, a implicat formarea, într-un scurt interval de timp, a unui număr mare de specialiști cu pregătire teologică.

Trecând peste unele lipsuri, de la spații de școlarizare la personal didactic cu înaltă pregătire – învățământul teologic universitar a reușit să depășească aceste

greutăți încât, în prezent, poate fi socotit în ceea ce privește infrastructura sa, bine consolidat. Urmând criteriul de organizare din învățământul universitar de stat, învățământul teologic de acest grad s-a structurat ca și acesta, în formele specifice cunoscute: cursuri de licență, studii aprofundate (master) și doctorat.

În funcție de trebuințe și specificul local, numărul facultăților de teologie a crescut an de an iar specializările s-au diversificat în funcție de același criteriu.

Există, în prezent, 15 Facultăți de Teologie cu un număr de până la 9 specializări. Odată cu creșterea numărului facultăților a crescut și numărul specializărilor, după cum urmează: Teologie Pastorală, Teologie Litere, Teologie Limbi Clasice, Teologie Asistență Socială, Teologie Patrimoniu Cultural Bisericesc, Teologie Pictură Bisericească, Teologie Istorie, Teologie Filosofie, Teologie Comunicare prin limbaj mimico-gestual.

În aceste facultăți funcționează 406 cadre didactice dintre care 67 profesori, 53 conferențieri, 165 lectori, iar restul, asistenți și preparatori. Ultimele două specializări au apărut foarte recent în cadrul Facultății de Teologie de la Pitești.

Rămânând pentru început la aspectele statistice, facem referire, în continuare, la cifrele de școlarizare, care sunt impresionante, dând măsura popularității și prestigiului acestui tip de învățământ. În cele 15 Facultăți de Teologie Ortodoxă au fost înscriși 9235 de studenți, la toate specializările. Dintre aceștia, numai la specializarea Pastorală au fost înscriși 4382 de studenți. În anul 2000, 1359 de studenți au obținut Diploma de Licență. Făcând o analiză și mai amănunțită, în funcție de importanța unor specializări, menționăm numărul licențiaților și la celelalte specializări:

– Teologie Litere	308
– Teologie Limbi Clasice	6
– Teologie Asistență Socială	156
– Teologie Patrimoniu Cultural Bisericesc	48
– Teologie Pictură Bisericească	-
– Teologie Istorie	23
– Teologie Filosofie	-
– Teologie Comunicare prin limbaj mimico-gestual	-

Există așadar un mare număr de Facultăți și de specializări precum și tendința de sporire a numărului lor.

Este important să menționăm că adesea inițiativa înființării unei facultăți sau a unei specializări s-a realizat la inițiativa unor Universități sau cu sprijinul lor nemijlocit și niciodată și nicăieri nu au existat rezerve față de înființarea unei facultăți de teologie ortodoxă sau a unor specializări din cadrul lor. Mai mult, există Universități care doresc să aibă în cadrul lor și Facultăți de Teologie, de exemplu Universitatea din Petroșani și, de asemenea, centre eparhiale care doresc să își aibă facultăți de teologie proprii (Râmnicu Vâlcea).

Referitor la dublele specializări din facultățile de teologie facem mențiunea că prin Notificarea Ministerului Educației Naționale, nr. 19733/2000, s-a comunicat Hotărârea Guvernului nr. 999/26 octombrie 2000 cu privire la restructurarea dublelor specializări din cadrul Universităților, în nomenclatorul specializărilor

Teologia apărând la capitolul VIII – Științe Umaniste, doar ca specializare Teologie, lăsând să se înțeleagă că dispar dublele specializări. În urma hotărârii Sfântului Sinod, temeii 4730/2000, ce prevedea menținerea dublelor specializări s-a făcut intervenție la Ministerul Educației Naționale, intervenție la care M.E.N. a răspuns cu adresa nr. 19733/13.12.2000 menționând că problema în cauză se reglementează potrivit Hotărârii de Guvern nr. 999/2000, art. 3, fiind vorba nu de o desființare, ci de o nouă formă de organizare. De ultim moment, însă, Hotărârea de Guvern nr. 174/18 ianuarie 2001, publicată în Monitorul Oficial din 29 ianuarie 2001, abrogă Hotărârea de Guvern nr. 999/2000, încât actuala structură cu duble specializări se menține în continuare.

Numărul mare de Facultăți și, de acum al absolvenților de Teologie, suscită unele discuții referitoare la finalitatea acestora.

S-a considerat și se consideră pe bună dreptate că numărul mare de facultăți și în același timp lipsa unor cadre calificate, suplinită de navétism sau de activitatea unor profesori itineranți este în detrimentul calității învățământului teologic superior. În parte această lacună a fost remediată prin specialiștii ce s-au format în timp, mulți obținând în ultima vreme doctoratul, ceea ce le conferă autoritatea academică maximă.

În al doilea rând este exprimată și părerea că numărul mare de absolvenți nu mai reprezintă un comandament al Bisericii și nu mai răspunde unei trebuințe stringente încât s-ar impune reducerea cifrei de școlarizare în limitele strictului necesar spre a nu se crea o categorie de nemulțumiți prin negăsirea de plasament.

Fără de aceste aspecte se impune poate o mai mare rigoare la solicitarea și acordarea de locuri la Facultățile de Teologie, la pregătirea pe care candidații o primesc în aceste facultăți și la recrutarea lor în diferite activități ale Bisericii.

Trebuie avut în vedere, într-adevăr și faptul că învățământul este deschis și nu poate fi îngrădit și limitat dreptul și dorința cuiva de a urma o formă de învățământ spre care este atras – în speță a celor ce mai au deja o facultate. Însă trebuie păstrat raportul între calitate și cantitate, între valoare și nonvaloare și între ceea ce urmăresc absolvenții acestor școli și exigențele și trebuințele Bisericii. Atunci când este vorba de vocație la candidați sau de dăruire la dascăli, acțiunea este laudabilă, când însă totul se face din dorința de a avea o diplomă și din carierism situația se schimbă devenind de-a dreptul nocivă.

Din motivele mai sus arătate Sfântul Sinod în numeroase rânduri a luat în discuție situația învățământului teologic universitar și a hotărât ca acesta să se desfășoare în spiritul tradiției învățământului teologic ortodox – ca un învățământ de vocație și de calitate.

Măsurile privind admiterea în facultățile de teologie ce nu limitează autonomia universitară și unele orientări date de Ministerul Educației Naționale cu privire la luarea în calcul și a mediei de la Bacalaureat nu au fost ignorate de Sfântul Sinod însă s-a cerut cu fermitate menținerea la acest examen și a disciplinelor teologice de bază: Dogmatica și Istoria Bisericii Ortodoxe Române la alegere cu Limba Română. Chiar anul acesta Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a dispus transmiterea unei circulare la toate facultățile de teologie pentru a se respecta hotărârile Sfântului Sinod privind modalitatea de admitere și, de menționat că, acest

examen – din sesiunea august 2000, s-a desfășurat la toate Facultățile în spiritul hotărârilor Sfântului Sinod, teme 3689/2000, spre deosebire de anii trecuți când s-a manifestat o mare libertate în abordarea acestui aspect.

Un aspect legat de aceeași problemă a admiterii este cel legat de locurile cu taxă la specializarea Teologie Pastorală și la școlarizarea prin I.D.D. Prin hotărârea Sfântului Sinod, teme 2333/1999, s-a interzis înscrierea candidaților la Teologie Pastorală pe locuri cu taxă însă măsura nu s-a respectat peste tot pe motiv de hotărâre a Senatelor Universitare. De asemenea, Sfântul Sinod a aprobat prin aceeași hotărâre, ca preoții cu studii incomplete să se școlarizeze la I.D.D. prin sistemul de susținere financiară de către Centrele Eparhiale, Protoierii sau Parohii. Se pare că nici această hotărâre nu a fost receptată corect, multe facultăți de teologie acordând un foarte mare număr de locuri la această formă în detrimentul calității, prin pregătirea unui așa de mare număr de studenți.

Aceeași este situația și cu examenul de licență care se desfășoară la toate facultățile potrivit reglementărilor Sfântului Sinod.

Sfântul Sinod și Prea Fericitul Părinte Patriarh *Teoctist*, îndeosebi, a acordat și acordă încredere Facultăților de Teologie și cadrelor didactice. Expresia acestei încrederi este tocmai acordul dat la înființarea unor noi facultăți și a unor noi specializări. Ultima facultate organizată, a 15-a, a fost cea din Episcopia Caransebeșului, cu specializarea Teologie Istorie în cadrul Universității din Reșița, iar ultimele specializări au fost aprobate în anul universitar 2000-2001, respectiv specializarea Teologie Filosofie în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă "Sfânta Muceniță Filofteia" – Universitatea din Pitești (teme 3103/2000) și specializările Teologie Asistență Socială, Teologie Istorie și secția Limba engleză în cadrul specializării Teologie Litere, în cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității Dunărea de Jos, Galați (teme 589/2000).

În aceeași notă a acordării de credit activității universitare menționăm și hotărârea Sfântului Sinod, teme 2301/2000, prin care Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia a obținut dreptul de organizare a activității de perfecționare a cadrelor didactice care predau Religia în învățământul preuniversitar. În prezent au această calitate 10 Centre Universitare: București, Sibiu, Iași, Cluj, Craiova, Oradea, Arad, Pitești și Timișoara, Alba Iulia.

Ca aspecte de viață și ordine interioară în cadrul Facultăților de Teologie menționăm preocuparea pentru organizarea practicii liturgice care se înțelege că este destul de greu de urmărit când este vorba de sute de studenți la o facultate, număr ce depășește capacitatea unui paraclis. Forma curentă de organizare a acestei practici este constituirea de grupe care fac cu rândul la paraclis și care sunt repartizate și la unele biserici din orașele în care funcționează aceste facultăți. Părinții parohi de la bisericile unde sunt repartizate aceste grupe de studenți au responsabilități în a urmări prezența și integrarea studenților în viața liturgică a Bisericii conlucrând cu îndrumătorii din cadrul facultăților.

Reamintim aici observațiile făcute la capitolul Seminarii Teologice privitoare la lipsurile constatate în formarea deprinderilor de activitate cultică și practică liturgică, cu aceleași considerații de a se acorda atenție acestui aspect din partea factorilor de răspundere.

Aruncând o privire de ansamblu asupra activității care se desfășoară în cadrul cursurilor de licență la facultățile de teologie ortodoxă, putem socoti că realizările sunt notabile și se concretizează în acoperirea necesarului de specialiști de care Biserica are trebuință în actualitate.

Învățământul teologic postuniversitar

Învățământul teologic postuniversitar este reprezentat de cele două forme: studii aprofundate (master) și cursurile de doctorat.

Cursurile de studii aprofundate sunt organizate la facultățile de teologie din București, Iași, Sibiu, Cluj, Oradea, Craiova, Târgoviște, Pitești și Reșița.

Specializările la care se organizează aceste cursuri sunt în număr de 5, având următoarele efective, după cum urmează:

– Exegeză și Ermineutică	36 studenți
– Istorie și Tradiție	44 studenți
– Doctrină și Cultură	61 studenți
– Pastorală și Viață liturgică	34 studenți
– Misiune socială	10 studenți

Facultățile din Arad, Argeș și Târgoviște organizează alte 2 specializări: Pastorală, cu un efectiv de 78 de studenți și Litere, cu un efectiv de 14 studenți, urmărind linia specializărilor universitare.

În anul școlar 1999-2000 au fost înscriși la cursurile de masterat 258 de studenți și au obținut diploma de master 179 absolvenți.

Importanța acestor cursuri cu o durată de 1 an sau 1 an și jumătate constă în posibilitatea licențiaților în teologie de a se specializa într-un anumit domeniu spre care sunt atrași și a deprinde metode de cercetare științifică: Dizertația susținută la sfârșitul acestor cursuri îi legitimează pe aceștia ca având preocupări pentru o anumită specializare pe care să o poată continua la doctorat. Există, de altfel, și orientarea unor facultăți de a primi la doctorat numai absolvenți de studii aprofundate pe considerentul că aceștia au probat o anumită capacitate de cercetare și activitate științifică. Menționăm că Legea Învățământului și Hotărârea de Guvern privind organizarea doctoratului nu prevăd o asemenea restricție.

Pregătirea obținută în cadrul studiilor aprofundate reprezintă o treaptă superioară în formarea unor specialiști pe diferite domenii teologice, din rândul acestora recrutându-se, cu prioritate, cei ce se dedică activităților didactice, administrative sau de asistență socială, ca unii ce probează anumite înclinații spre un domeniu sau altul.

Doctoratul

Formă superioară de pregătire, doctoratul este organizat potrivit H.G. nr. 37/25 ianuarie 1999, hotărâre publicată în Monitorul Oficial, Anul XI, nr. 32/27 ianuarie 1999.

Facultățile care organizează doctoratul sunt: Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Oradea, denumite de

H.G. menționată sub numele de I.O.D. (Instituții Organizatoare de Doctorat). Doctoratul este forma cea mai înaltă de organizare a învățământului superior, bazându-se pe cercetarea științifică și pe creație de valoare.

Doctoratul se organizează cu frecvență și în această situație este de 4 ani și la fără frecvență cu o durată stabilită de către conducerea I.O.D., în principiu, 6 ani. În Facultățile de Teologie care sunt acreditate I.O.D. au fost înscriși la doctorat în anul școlar 1999-2000, 35 candidați iar în 2000-2001, 28 de candidați.

La doctorat, cursurile de zi, sunt în evidență 13 doctoranzi, iar la fără frecvență 229 doctoranzi.

În anul școlar 1999-2000 au obținut la București titlul de doctor 27 candidați, la București 14, la Sibiu 8, la Oradea 2, la Cluj 3.

III. Schimbul de bursieri cu Bisericile și organizațiile creștine din străinătate, lucrare concretizată prin primirea în școlile teologice a unor candidați străini, ca bursieri ai statului român, și prin trimiterea în străinătate a unor candidați români, ca bursieri ai unor instituții, organizații și Biserici din străinătate.

Prin aceste schimburi se urmărește, pe de o parte, realizarea unei bune pregătiri a teologilor români, prin parcurgerea unor stagii de specializare în diferite instituții de învățământ din străinătate, iar, pe de altă parte, primirea la studii teologice în România a străinilor, recomandați de diferite Biserici creștine, precum și a etnicilor români din străinătate. Se pot desprinde astfel trei direcții, care fac obiectul Biroului de Burse al Sectorului Învățământ:

1. recrutarea, selectarea și obținerea bursei de studiu pentru românii din afara granițelor;

2. obținerea bursei pentru cetățenii străini care doresc să studieze în școlile teologice din România;

3. selecționarea și obținerea bursei de studiu pentru românii care doresc să-și continue studiile în străinătate.

1. Între cele trei direcții amintite, primirea la studii în România a etnicilor români cu domiciliul în străinătate ocupă primul lor, datorită numeroaselor solicitări care ajung la Sectorul Învățământ și care se cer a fi rezolvate.

La fel ca în anii anteriori, și pentru anul școlar 1999/2000 majoritatea cererilor de bursă au venit din partea românilor din Republica Moldova. În cea mai mare parte aceștia sunt motivați de dorința de a se forma în școlile teologice din România, pentru a redescoperi și întări unitatea de neam și de credință, pentru ca, odată reveniți în Basarabia să se poată pune în slujba Bisericii de acolo. Pe lângă cei doritori de studiu, există și un mic număr de tineri care încearcă să obțină burse în România nu pentru a da curs unei vocații, ci animați de diferite alte interese.

Pentru anul 1999/2000 Ministerul Educației Naționale din România a acordat pentru românii din Republica Moldova un număr de 80 de burse (30 pentru învățământul preuniversitar și 50 pentru învățământul universitar). Ținând cont de remarca Ministerului Educației Naționale, aceea de a aloca un anumit număr de burse și etnicilor români aparținând Mitropoliei Chișinăului, s-a convenit ca 8 burse la învățământul preuniversitar și 10 la învățământul universitar să fie acordate acestora, restul urmând a fi destinate fiilor duhovnicești ai Mitropoliei

Basarabiei. Pentru cursuri postuniversitare au primit bursă 5 tineri: 3 pentru master și 2 pentru doctorat.

În anul 2000 au finalizat studiile un număr de 78 de tineri din Republica Moldova: 19 absolvenți de seminar, 54 de facultate și 5 de master.

Pentru anul 2000/2001 numărul bursei acordate de Ministerul Educației Naționale românilor din Basarabia a fost mai mic decât în anii trecuți: 20 de locuri pentru seminarii și 25 de locuri pentru facultăți. Dintre acestea, câte 5 locuri au fost repartizate Mitropoliei Chișinăului, restul de 15, respectiv 20 revenind Mitropoliei Basarabiei. Față de aceste burse, cu binecuvântarea Î.P.S. Petru, Mitropolitul Basarabiei, s-au mai înscris la studii universitare, pe cont propriu nevalutar, încă 5 tineri.

Pentru studii postuniversitare au fost acceptați ca bursieri ai statului român 8 tineri (2 pentru master și 6 pentru doctorat).

În prezent situația școlară a românilor din Basarabia este următoarea:

- total 318 tineri, din care:
- 115 elevi
- 152 studenți
- 9 doctoranzi

Cu binecuvântarea Î.P.S. Petru, Mitropolitul Basarabiei sunt înscriși: 280 de tineri (135 la seminar, 143 la facultate, 4 la studii postuniversitare) în timp ce cu binecuvântarea Î.P.S. Vladimir, Mitropolitul Chișinăului sunt înscriși: 36 de tineri (20 la seminar, 14 la facultate și 2 la studii postuniversitare).

Pentru românii din Bucovina de Nord s-au obținut pentru anul școlar 2000/2001 un număr de 6 burse (3 pentru seminar și 3 pentru facultate). Obținerea acestor burse a necesitat intervenții repetate din partea Sectorului Învățământ la Ministerul Educației Naționale, datorită inexistenței unui protocol semnat între ministerul român și cel ucrainean, ceea ce a întârziat înscrierea la școli a tinerilor în cauză.

Pentru anul 2000/2001 situația școlară a românilor din Bucovina de Nord se prezintă astfel:

- total 48 de tineri, din care:
- 24 elevi
- 19 studenți.

În privința românilor din alte țări precum: Ungaria, Iugoslavia, Italia, Franța, SUA etc., situația școlară pentru anul 2000/2001 este următoarea:

- Iugoslavia: 30 de bursieri (24 elevi și 6 studenți)
- Macedonia: 2 bursieri (doctorat)
- Albania: 2 bursieri (studenți)
- Ungaria: 1 bursier (student)
- Germania: 2 bursieri (studenți)
- Italia: 1 bursier (student)
- Franța: 1 bursier (student)
- Canada: 1 bursier (student)
- SUA: 5 bursieri (4 studenți, 1 doctorand)

Se poate observa că solicitările românilor care locuiesc în țări, altele decât Republica Moldova și Ucraina, sunt relativ mici. Acest fenomen se datorează numărului redus de etnici români care trăiesc în acele țări dar și lipsei unei campanii susținute de atragere a lor la studii în România.

2. Primirea la studii în Școlile de teologie din România a cetățenilor străini reprezintă o latură importantă în menținerea și întărirea legăturilor Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici creștine. Pentru acest motiv, solicitările venite din partea acestora sunt analizate cu deosebit interes, urmărindu-se de fiecare dată o rezolvare favorabilă. Bursele se obțin din partea Ministerului Afacerilor Externe din România, în urma recomandărilor făcute de Patriarhia Română:

Pentru anul școlar 2000/2001 au existat trei cereri pentru studii în România: din Coreea (membru al Bisericii Anglicane), Germania (membru al Bisericii Protestante) și Venezuela (membru al Bisericii Romano-Catolice). Două dintre acestea au primit aprobarea Ministerului Afacerilor Externe. Din păcate, cu toate că a fost înștiințat de primirea bursei, candidatul din Venezuela nu s-a prezentat pentru înscriere.

Solicitarea din Germania, venită mai târziu, nu s-a putut înscrie în termenul cerut de Ministerul Afacerilor Externe, un răspuns favorabil sperând că va fi primit pentru anul 2001/2002.

În prezent situația străinilor care studiază la noi în țară este următoarea:

– total: 12 bursieri, din care:

– 1 elev	– Cehia: 1 (seminar)
– 1 doctorand aflat la cursul de limbă română	– Georgia: 1 (licență)
– 6 studenți	– Grecia: 1 (licență)
– 4 doctoranzi	– Italia: 1 (doctorat)
Situația pe țări se prezintă astfel:	– Egipt: 1 (doctorat)
– Bulgaria: 4 (licență)	– Etiopia: 1 (doctorat)
– Polonia: 1 (doctorat)	– Coreea: 1 (an de limbă)

De remarcat că pe lângă cei proveniți din țări ortodoxe, sunt înscriși și studii și teologi aparținând altor Biserici creștine (din Bisericile ortodoxe necalcedoniene, Biserica Romano-catolică și Biserica Anglicană), aspect deosebit de important pentru relațiile ecumenice în care este angajată Biserica Ortodoxă Română.

Pentru bursierii care provin din țări mai îndepărtate și care nu dispun de o situație materială foarte bună, Sectorul Învățământ a obținut pentru anul 2000/2001 scutirea de plata chiriei lunare la căminul facultății unde sunt cazați.

Menționăm de asemenea pentru anul 2000 primirea de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a celor doi doctoranzi, membri ai Bisericilor necalcedoniene.

3. Un capitol important în cadrul schimbului de bursieri îl reprezintă trimiterea la studii în străinătate a teologilor români în vederea specializării lor, astfel încât la întoarcerea în țară să poată activa cu mai multă eficiență în viața Bisericii, fie în învățământul teologic fie în administrațiile eparhiale sau ca preoți de parohie.

În prezent bursele de studiu la diverse instituții din străinătate se obțin pe trei căi: prin Biroul de Burse al Patriarhiei Române, prin centrele eparhiale și pe cale particulară.

Între Bisericile și organizațiile din străinătate care acordă burse pentru studiu pentru teologii români, există un număr de 6 care solicită pentru fiecare candidat recomandarea Patriarhiei Române. Acestea sunt: Biserica Ortodoxă a Greciei, Comitetul Catolic pentru Colaborare Culturală, Biserica Protestantă din Germania (Diakonisches Werk der EKD), Biserica Protestantă din Elveția – EPER, Consiliul Mondial al Bisericilor și Institutul Ecumenic de la Bossey. Pentru toate aceste instituții se impune ca solicitanții de burse să aibă avizul Comisiei Sinodale de Învățământ.

Dat fiind numărul relativ mic de burse care se pot obține din partea acestor instituții, s-a încercat o repartizare eficientă a lor, în sensul ca cei recomandați să fie cadre didactice din învățământul teologic sau persoane care sunt angajate efectiv în viața Bisericii.

Pentru anul 2000 s-au solicitat burse, după cum urmează:

- de la *Consiliul Mondial al Bisericilor*: 5 burse, pentru care s-a primit răspuns pozitiv;
- de la *EPER – Biserica Protestantă din Elveția*: 3 burse, pentru care s-a primit răspuns pozitiv;
- de la *Institutul Ecumenic de la Bossey*: 4 burse, pentru care s-a primit răspuns pozitiv;
- de la *Diakonisches Werk*: 3 burse, pentru care s-a primit răspuns pozitiv pentru doi candidați;
- de la *Sfântul Sinod al Bisericii Greciei*: 3 burse, pentru care s-a primit răspuns pozitiv;
- de la *Comitetul Catolic pentru Colaborare Culturală*: 5 burse, primindu-se răspuns negativ, cu motivația acordării unor prelungiri pentru bursieri români din anii anteriori ca și pentru alți candidați români care au solicitat bursă pe cale particulară.

Dacă pentru anii anteriori recomandarea Patriarhiei Române era o condiție *sine qua non* în obținerea burselor din partea acestor instituții, s-a constatat că în anul 2000, două dintre ele nu au mai ținut cont de aceasta, acordând burse și altor candidați decât cei propuși de Biroul de Burse (cazul Comitetului Catolic pentru Colaborare Culturală și al Bisericii Protestante din Germania).

În afara solicitărilor către cele 6 instituții menționate, prin Biroul de Burse s-au mai obținut burse în anul 2000, după cum urmează:

- de la *Pro Oriente Viena*: 1 bursă
- de la *Arhiepiscopia de Padova*: 1 bursă
- de la *Guvernul Francez*: 2 burse
- de la *Institutul Ortodox Ecumenic din Chambesy*: 1 bursă
- de la *Kirche in Not – Germania* (pentru Universitatea *Santa Croce* – Roma): 3 burse

În afara burselor obținute la intervenția Biroului de Burse al Patriarhiei Române, un număr însemnat de candidați obțin burse prin relațiile directe dintre centrele eparhiale, care îi recomandă și instituțiile din străinătate sau pe cale particulară. Bursierii plecați pe cale particulară, uneori fără binecuvântarea episcopului

locului, sunt greu de luat în evidență de către Biroul de Burse, astfel încât, în momentul de față nu se cunoaște numărul exact al celor care studiază peste hotare.

În prezent se află la studii în străinătate un număr de 146 de bursieri, din care 37 au obținut burse prin Sectorul Învățământ al Patriarhiei Române și 109 prin centrele eparhiale sau pe cale particulară.

Analizând și acest aspect se poate constata că schimbul de studenți și burse oferite atât de instituții universitare din străinătate pentru studenții români, cât și de statul român pentru studenți străini în facultățile de teologie ortodoxă din România a căpătat o deosebită amploare și reprezintă o latură importantă a activității Bisericii Ortodoxe Române și o formă de colaborare interbisericească și ecumenică.

Concluzii și Deziderate:

Analizând toate aspectele enumerate în prezenta Dare de seamă putem desprinde unele concluzii și formula anumite deziderate:

Pentru învățământul religios în școlile de stat:

- se constată că predarea Religiei în școală se face în spiritul propunerilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și al prevederilor Legii Învățământului,

- pe linia unei îmbunătățiri a muncii didactice s-a elaborat și îmbunătățit programa de Religie pentru clasele I-XII încât ea să corespundă diferitelor laturi și domenii de activitate ale Bisericii pe care să le cuprindă,

- s-a purces cu hotărâre la acțiunea de elaborare a manualelor de Religie în spiritul programelor elaborate,

- s-a îmbunătățit structura încadrării cu inspectori de specialitatea Religie la Inspectoratele Școlare Județene cu preoți sau licențiați în Teologie, toți prezentând programele manageriale pe care sunt obligați să le întocmească la început de an școlar,

- a sporit numărul activităților școlare care s-au diversificat,

- s-ar impune, totuși, ca în activitatea de predarea disciplinei Religie să fie antrenați, cu precădere, preoții, pentru contribuția lor la viața duhovnicească în școală,

- să fie antrenați într-un număr tot mai mare elevii școlilor la activitățile curriculare și extracurriculare: organizarea de cabinete de Religie, expoziții cu tematică religioasă, serbări școlare, excursii și pelerinaje în centre de spiritualitate ortodoxă.

Pentru învățământul teologic:

- s-a elaborat un plan de învățământ în spiritul reformei curriculare și se constată că el a fost bine primit de către școlile noastre teologice,

- s-a aprobat diversificarea activităților din seminariile teologice în sensul organizării și altor clase de alt profil și specializare,

- s-au făcut demersurile pentru ca învățământul teologic de toate gradele să se poată desfășura în spiritul protocoalelor încheiate cu M.E.N. și pentru ca învățământul teologic să poată face față cerințelor și trebuințelor actuale ale Bisericii,

- prin prisma finalităților se poate avansa ideea că învățământul seminarial integrat în cel de stat și desfășurându-și activitatea după aceleași norme să se

extindă ca școli de nivel liceal în care să se facă o educație religioasă deosebită, ținându-se seama de faptul că vocația preoțească se poate forma în aceste școli prin orientarea unor candidați în învățământul superior,

– în aceeași notă s-ar putea face și observația, desprinsă de altfel din Darea de seamă, că facultățile de teologie școlarizează prea mulți studenți, și aceasta, poate, în detrimentul calității. Un echilibru între număr și calitate s-ar impune, totuși,

– nu trebuie neglijată observația ce s-a desprins din Darea de seamă privind lacunele în pregătirea de practică liturgică a absolvenților școlilor teologice. Dacă școlilor de teologie le revine în această direcție o mare responsabilitate ele trebuie ajutate în acest demers și de Centrele Eparhiale.

Pentru schimbul de burse:

– se constată o colaborare fructuoasă în acest plan cu instituții universitare din străinătate,

– considerăm această formă de conlucrare, prin reciprocitatea schimburilor de bursieri, ca o modalitate de colaborare în plan uman și bisericesc, colaborare ce nu poate să fie decât binevenită,

– se poate aprecia, în special, generozitatea Bisericii Greciei care a oferit și oferă un mare număr de burse pentru studenții din România,

– s-ar impune o relansare a relațiilor în planul schimburilor culturale cu Biserica Rusiei, Biserica Ucrainei și cu Bisericile Vechi Orientale,

– este necesară o mai strictă evidență a bursierilor plecați în străinătate și a activității acestora în instituțiile de învățământ la care se specializează prin transmiterea de către aceștia a unor referate pe marginea a ceea ce lucrează, eventual și cu o caracterizare din partea profesorului îndrumător,

– se impune, de asemenea, atragerea a tot mai mulți candidați din rândul românilor din afara granițelor la studii teologice în România.

Toate cele mai sus prezentate constituie, după cum se poate vedea, o activitate diversificată și susținută în domeniul învățământului religios și teologic românesc, ele arătând prin diversitatea lor atât unele realizări și un anumit progres, precum și unele neîmpliniri, dar sperăm că din tot ceea ce s-a prezentat rezultă, mai presus de toate, dorința ca în viitor această sfântă și nobilă muncă și misiune de învățământ și educație să se desfășoare în condiții tot mai bune.

Prof. diac. NICU D. OCTAVIAN

EMIL PĂSCULESCU-ORLEA, UN PORTRET DE ÎNALTĂ CONȘTIINȚĂ CETĂȚENEASCĂ

Ambianța acestei reuniuni științifice evocatoare a unor oameni și fapte din trecutul poporului român îmi oferă generos posibilitatea de a aduce în fața Dv. portretul unei personalități din veacul al XX-lea care și-a desfășurat aproape trei decenii activitatea în mediul a ceea ce a fost parohia bisericii Mihai Vodă, vatră prin metamorfoza anilor '80 a edificiului Palatului Parlamentului României, gazda acestei manifestări. Mă refer la preotul Emil Păsculescu-Orlea, capelan al Ordinului Militar Mihai Viteazul, de la nașterea căruia la 9 iunie 2001 se vor împlini o sută de ani. Prin faptele vieții sale, pilduitoare pentru contemporani dar și pentru urmași, un asemenea moment este necesar să fie marcat cu cinstirea cuvenită. Cunoașterea celor ce i-au fost preocupările vieții putând contribui acum la acest centenar la reparația morală pe care suntem datori, cel puțin după trecerea a bune decenii de la moartea sa să o întreprindem.

Am avut privilegiul ca să-l cunosc¹ pe preotul Emil Păsculescu-Orlea la puțin timp după începerea activității mele la Arhivele Statului, în primăvara anului 1964, preluând ca muzeograf misiunea de a asigura activitatea în cadrul Expoziției Arhivistice găzduită în două săli ale fostului Muzeu al Arhivelor Statului, pe care, de la bun început, mi-am propus să-l readuc în atenția publică, inclusiv prin "recuperarea" spațiilor special construite în acest scop și chiar extinderea în alte spații ce puteau deveni disponibile în fostul Ansamblu istoric Mihai Vodă, realizat prin reamenajări și noi construcții la începutul secolului al XX-lea pe vatra fostei mănăstiri Sf. Nicolae, ctitoria domnului unificator de țară Mihai Viteazul, pentru a găzdui tezaurul Arhivelor Statului. Eram în etapa de documentare când căutam să aflu cât mai multe despre trecutul acestei vetre în care continuitatea evenimentelor ultimelor milenii se regăseau tezaurizate în mod fericit. Informațiile scrise erau totuși puține și mai ales mai puțin făceau referință la evenimentele petrecute în anii veacului al XX-lea. Ca atare, de la cei mai vârstnici am căutat să aflu cât mai multe, să le confrunt și să le sistematizez într-o firească cronologie. Așa am primit recomandarea de a încerca să-l abordez pe preotul Emil Păsculescu-Orlea, fiind avizat că regimul la care a fost supus în ultimii ani îl determinaseră să fie mai puțin comunicativ. Trecuse ceva timp de când relațiile se limitau la salutul căruia îmi răspundea fără alte cuvinte, lipsind chiar și acele formulări de complezență ale vecinilor. Citind sumarele rapoarte² referitoare la cele întreprinse de Comisiunea Monumentelor Istorice ca perioadă premergătoare de cercetare și apoi de desfășurare a lucrărilor de restaurare i-am întâlnit în mai multe rânduri numele ca direct implicat în declanșarea demer-

1. Virgiliu Z. Teodorescu, *Biserica Sf. Nicolae (Mihai Vodă)*, în: *Colecția "Pro Patria"*, nr. 15, februarie 1998, București, p. 30-31; Ibidem, *Biserica și simbolurile cinstirii Eroilor*, în: *Valorile morale în procesul educațional specific Ministerului de Interne*, București, 28 martie 1997, p. 103-114.

2. Em. Costescu, *Restaurarea bisericii Mihai Vodă din București*, în: *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, anul XXXVI, fasc. 115-118, București, 1943, p. 49-78.

surilor care au condus la opera de salvare a valoroasei ctitorii a finalului de veac XVI. Acesta a fost subiectul cu care l-am abordat și cât de treptat ne-a apropiat.

De la bun început mi-am dat seama că era profund marcat de anii de detenție. De la timidele mele întrebări la răspunsurile concise pe care le primeam s-a ajuns, după un timp, la o prezentare însuflețită, relevându-mi că din momentul preluării misioneratulului la această Sf. Biserică care, după primul război mondial, pe lângă funcția de lăcaș al enoriașilor³ parohiei limitrofe, devenise, prin voința regelui Ferdinand I, și capela care să-i reunească pe cavalerii purtători ai Ordinului⁴ Militar Mihai Viteazul. Impunător prin statură, demnitatea pe care o degaja, Emil Păsculescu-Orlea avea o privire pătrunzătoare făcându-ți impresia că ești supus unei radiografii, el având capacitatea de a citi în tine cele gândite și neexprimate. După perioada de tatonare și examinare atentă și meticuloasă a intențiilor tânărului muzeograf, a devenit mai comunicativ, ca după un timp, să-mi spună că de la bun început lusesse intrigat de intențiile mele în raport cu faptul că revendicasesm și obținusem, de la preotul paroh care îl suplinise, cheia bisericii având astfel acces la orice oră pentru a putea prezenta celor interesați valoroasa ctitorie evocatoare a faptelor bravului voievod dar și a urmașilor ce i-au continuat opera care a condus la Marea Unire a românilor, inclusiv de prezentare a mesajului picturii realizată de Costin Petrescu⁵ în deceniul al IV-lea al secolului al XX-lea pentru a releva și pe această cale noua funcționalitate a acestui Sf. Lăcaș, de capelă militară menită a reuni pe purtătorii Ordinului Militar Mihai Viteazul. Emil Păsculescu-Orlea a avut prilejul în mai multe rânduri să-mi audă expunerile atât în preajma cât și în interiorul Sf. Biserici. Impresiile personale, coroborate cu cele aflate de la terțe persoane l-au determinat să depășească prudența inițială, barieră firească a neîncrederii unuia care avusese de suferit de la regimul torționar al anilor de

3. În anii 1934-1935 parohia includea 200 de familii cu 1100 de suflete de ordocoși, aceleași cifre sunt reluate și în anii următori, vezi: *Calendarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu date statistice*, anul 1934. p. 80, anul 1935 p. 87; anul 1939. p. 111.

4. Virgiliu Z. Teodorescu, *Ordinul Militar Mihai Viteazul*, în: *Pentru Patrie*, București, nr. 8 (592), august 1997, p. 17; nr. 9 (593), septembrie 1997, p. 31; nr. 10 (594), octombrie 1997, p. 32.

5. Costin Petrescu (10 mai 1871/1873?, Pitești - 1954, București). Studii de artă plastică și arhitectură, specializat în pictura monumentală în frescă. profesor universitar, publicist. Date biografice în *100 de ani de la înființarea Institutului de arte plastice Nicolae Grigorescu din București*, Editura Meridiane, București, 1964, p. 57-58; A.N.-D.A.I.C., fond D.A., inv. 819, dosar 100/1940, f. 17, 18, 22, 29-30; autor al frescelor din biserica Încoronării din Alba Iulia (1922), de la Ateneul Român (septembrie 1933 - aprilie 1937), de la Universitatea din Cluj (Istoria culturală a Transilvaniei), de la biserica Mihai Vodă din București (deceniul patru al secolului XX), de la biserica Roznov, jud. Neamț, de la biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, și de la bisericile Silvestru și Sf. Dumitru - Colentina din București precum și al proiectului pentru decorarea aulei Facultății de Drept din București, *"Tesătorii lionezi" la Lyon* - Franța și a sălii de conferințe din palatul ziarului Universul, București, vezi: *Calendarul Universul 1939*, București, p. 80, 133-138; Al. Busuioceanu, *Scrieri despre artă*, București, 1980, p. 228, nota 187; Adriana Topârceană, *"Costin Petrescu - trei panouri de frescă la Cluj-Napoca"*, în "Acta Musei Napocensis", anii XXII-XXIII, 1985-1986, p. 707; "Universul", anul 50, 19 iunie 1933, București; Idem, anul 55, nr. 326, 29 noiembrie 1938, p. 10; realizatorul programelor pentru festivitățile din anii 1904, 1906, 1922 (desenele pentru costumele participanților la corțegiile alegorice); Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea, - material românesc - oameni și înfăptuiri*, Editura Cugetarea - George Delafras, București, 1940, p. 652.

detenție. Dialogurile la orele după amiezii, după încetarea programului celor din celelalte compartimente ale Arhivelor Statului, constituiau prilej de plimbări prelungite în jurul bisericii de aflare a valoroase informații. Astfel am avut prilejul să cunosc multe din cele cu care s-a confruntat tânărul preot la preluarea misiunii pastorale, demersurile întreprinse, cu obsedantă repetare la toți care puteau ajuta la depășirea stadiului de "motivată" amânare prin invocarea unor stringente priorități. Insistențele sale s-au soldat cu integrarea prealabilă în programul de cercetări necesare care au condus la includerea în planul de lucrări de restaurare a Comisiunii Monumentelor Istorice a ctitoriei lui Mihai Viteazul.

Persoană autoritară, consecventă, chiar incomodă pentru cei tentați a face rabat calității sau respectării termenelor de execuție, Emil Păsculescu-Orlea era conștient de misiunea ce și-a asumat-o la această biserică hărăzită de regele Ferdinand I a fi capela cavalerilor Ordinului Militar Mihai Viteazul și care, în anii posteriori primului război mondial, îndeplinise rolul de gazdă a ceremoniilor solemne prin care au fost date cuvenitele onoruri⁶ generalului Eremia Grigorescu⁷, condus în anul 1919 pe ultimul drum pentru a găsi loc de odihnă în ambianța cimitirului și apoi a mausoleului de la Mărășești, acolo unde cei care i-au fost subordonați au știut, ca prin sacrificiul personal, să stăvilească penetrarea inamicului, răspunzând astfel reformulării cuvintelor ce le-au fost crez: "Pe aici nu se trece!". După fulgerătorul deces a fost depus temporar în incinta acestui Sf. Lăcaș, locuitorii Capitalei trecând pe lângă catafalcul din centrul bisericii pentru a-l omagia pe purtătorul Ordinului Militar Mihai Viteazul. La fel s-au desfășurat solemnitățile pe timpul temporarei staționări în Capitala României a osemintelor Eroului Necunoscut⁸

6. *Un erou al neamului – Generalul Eremia Grigorescu – Viața și opera sa – Omul – Militarul – Eroul – Funeraliile naționale* – Volum Comemorativ, 1919, Tip. Curții Regale, F. Göbl, Fii, București, 64 p. (text și fotografii).

7. Eremia Teofil Grigorescu (28 noiembrie 1863, Târgu Bujor, jud. Galați – 20 iulie 1919, București). Studii la Galați, Iași, București, Paris, carieră militară, autor de lucrări de specialitate, conducător al unor unități productive ale armatei, coordonator al învățământului militar. În campania anilor 1916–1917 a lansat mobilizatoarea chemare "Pe aici nu se trece!" conducându-și subordonații astfel încât să fie un zid de apărare a gliei strămoșești. Reținem următoarea apreciere pe care a făcut-o în anul 1918: «Străjerii de la porțile Moldovei, care au pus stavilă puhoiului vrăjmaș făcând stâncă în prejurul meu au scris cu sânge pe crestele de la Slănic, Oituz și Cașin "Pe aici nu se trece!"; La Mărășești i s-a răspuns lui Mackensen "Nici pe aici nu se trece!";». Circulara Comandamentului Pieței București din 19 iulie 1919, elaborată conform ordinului Ministerului de Război, stabilea modul de desfășurare a funeraliilor generalului de Corp de Armată Grigorescu Eremia în ziua de 20 iulie 1919. Vezi A.N.-D.A.I.C., fond Casa Regală, dosar 71/1919; funeraliile naționale s-au desfășurat la București cu depunerea corpului neînsulețit la biserică Mihai Vodă de unde cortegiul s-a îndreptat spre Gara de Nord și pe tot traseul, până la Mărășești unde a fost depus în cimitirul localității: "Glasul Bucovinei", anul II, nr. 198, Cernăuți, 23 iulie 1919, p. 1 *Necrolog* formulat de către D. Marmeliuc; C. Căzânișteanu, V. Zadian, A. Pandea, *Comandanți militari - Dicționar*, București, 1983, p. 183 menționează ca zi a decesului data de 21 iulie 1919!

8. Virgiliu Z. Teodorescu, *Mormântul Eroului Necunoscut revine în vatra Capitalei*, interviu consemnat de Gina Brujan, în: *Adevărul Literar și Artistic*, București, anul II, Nr. 90, 27 octombrie 1991, p. 5; Ibidem, *Incursiuni în trecut; Mormântul Eroului Necunoscut*, în: *Evenimentul*, București, anul II, nr. 73, noiembrie 1991, p. 6; *Pentru slava Eroilor Neamului*, în *Colecția Pro Patria*, București, nr. 12, februarie 1997, p. 22-23; Petre David, *Eroul necunoscut – sumă a valorilor morale*, în *Valorile morale în procesul educațional specific Ministerului de Interne*, București 28 martie 1997, p. 30-44.

și cele ale eroinei Ecaterina Teodoroiu⁹ de unde, primele au fost purtate și depuse în Parcul Carol I, pe terasa din fața Palatului Artelor, devenit în perioada interbelică gazdă a Muzeului Militar Național, iar celelalte au fost conduse la Târgu Jiu unde, ulterior, a fost confecționat de sculptorița Milița Petrașcu¹⁰ sarcofagul amplasat în Piața din fața Palatului Prefecturii Gorj.

Acestor solemnități li s-au alăturat ulterior alte și alte ceremoniale, inclusiv cele care, la zile festive, reuneau pe cei care constituiau elita Armatei Române, prin înalta recunoaștere a faptelor de pilduitoare bărbăție în confruntarea cu inamicul. Zile ca cea a Sfântului Patron al ctitorului Mihai Viteazul sau cea a hramului Sf. Nicolae erau catalizatoare, reunind sub bolțile bisericii militare și civile. Starea fizică era în totală discrepanță cu aceste misiuni, edificiul¹¹ fiind marcat de trecerea timpului, calamitățile ce i-au afectat chiar rezistența, neglijarea ostentativă a celor care, interpretând interesați "drepturile" dobândite de la ctitor și alte persoane de bine știau numai să dirijeze veniturile bogatei mănăstiri spre locul de închinare uitând că aveau obligația elementară de a fi și gospodarii acestui așezământ. Acestea erau motivele pentru care tânărul preot Emil Păsculescu-Orlea a înțeles că aceasta îi era principala Misiune pastorală și ca atare a trecut cu tenacitate să facă demersurile care au condus la declanșarea lucrărilor de restaurare a Sf. Biserici Mihai Vodă. Comisiunea Monumentelor Istorice a încredințat misiunea de cercetare a obiectivului și de elaborare a planurilor, devizului de restaurare arhitectului Emanoil Costescu¹², preotului paroh Emil Păsculescu-Orlea revenindu-i misiunea de a fi un real antreprenor permanent preocupat ca lucrările să fie

9. Ecaterina Teodoroiu (1894, Vlădeni, azi cartier în orașul Târgu Jiu – august 1917, Muncelu, jud. Vrancea). Cele dobândite în școală i-au fost o bună călăuză în momentele cruciale pentru soarta țării. La apropierea inamicului a contribuit împreună cu alți civili la apărarea orașului Târgu Jiu întârziindu-i înaintarea, permițând astfel trupelor române să se replieze în zona de operațiuni. Fiind remarcată pentru curajul cu care a acționat tânăra cercetașă a fost primită ca voluntară în rândurile armatei române, faptele ulterioare reconfirmând calitățile sale. Rănită în luptă a avut voința de a reveni alături de combatanți pentru a apăra glia strămoșească. În vara anului 1917 în calitate de comandant de pluton a acționat în zona de operațiuni de la Muncelu. Glonțul a răpus-o fiind înhumată acolo, pentru ca după război să-i fie luate osemintele pentru a fi readuse pe plaiurile gorjene. Vezi: Virgiliu Z. Teodorescu, *Simboluri ale cinstirii Ecaterinei Teodoroiu*, comunicare prezentată la sesiunea Muzeului Național de Istorie a României – București.

10. Milița Petrașcu / a semnat în perioada interbelică și Pătrașcu / (31decembrie 1892, Chișinău, azi în Republica Moldova – 1-2 februarie 1976, București, cimitirul Sf. Vineri), studii: litere și filosofie la Petersburg, sculptura la Moscova, München și Paris în atelierelor lui Matisse, Bourdelle și Brâncuși. Venită în România, a participat la expoziții în țară și străinătate. Autoare de valoroase portrete, de compoziții, are lucrări de for public în București, Târgu Jiu, Iași, Măgurele, Ciucea. Vezi O. Barbosa, *Dicționarele artiștilor români contemporani*, Editura Meridiane, București, 1976, p. 386-387; Simona Nistor, *Milița Petrașcu*, Editura Meridiane, București, 1973; Victor Crăciun, *Milița Petrașcu – Statuia nefăcută*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988.

11. Florentina Dumitrescu, *Biserica Mihai-Vodă*, Editura Meridiane, București, 1969, 32 p + 39 pl.; Consantin Simionescu, *București – Biserici, Mănăstiri, Lăcașuri Sfinte*, Editura și tipografia Intact, București, 1995, p. 15; Lucia Stoica, Neculai Ionescu-Ghinea, Dan D. Ionescu, Petre Iliescu, Cecilia Luminea, Minerva Georgescu, *Atlas – Ghid Istoria și arhitectura lăcașurilor de cult din București*, volumul II, Editura Ergorom '79, București 2000, p. 287-293.

12. Emanoil T. Costescu (lipsesc datele biografice). Studii de arhitectură la București, promoția 1923. Vezi: *Tabloul arhitecților diplomați*, Tip. M. M. Antonescu, București, 1937, p. 5. Pentru

prompt executate conform devizului. Cele constatate cu prilejul atentei cercetări a relievelor moștenite l-au ajutat pe arhitect să depisteze ce era original, aparținând construcției secolului al XVI-lea, cele întreprinse în timpul intervențiilor ulterioare, multe ca urmare a vicisitudinilor trecerii timpului, calamităților și mai ales numeroaselor momente de neglijare a unei constante preocupări de acordare a îngrijirii curente acestui Sf. Lăcaș. Cercetarea a condus la identificarea unor componente, necesar a fi îndepărtate cu ocazia restaurării, dar demne a fi păstrate într-un loc aparte, fapt ce l-a determinat să preconizeze reunirea lor într-un viitor muzeu amenajat în spațiile din clopotnița bisericii, soluție preluată și acceptată de președintele comisiei, profesorul Nicolae Iorga¹³.

Lucrările s-au desfășurat pe parcursul unui deceniu, impunând soluții care să confere bisericii, pe cât posibil, caracteristicile construcției inițiale. Ne referim predilect la tratarea fațadelor, soluția înlăturării pridvodului-marchiză și realizarea astfel a unui spațiu deschis tranzitoriu pentru cel venit pentru a pătrunde în Sf. Lăcaș, realizarea turlor mari ca și a celor mici de pe proscomidie și diaconicon. O atenție deosebită a fost acordată și problemei picturii interioare. Cea inițială a fost afectată de suprapunerile ulterioare, ale veacurilor XVIII-XIX, care calitativ și stare de conservare se afla în avansată degradare. Situația a impus recuperarea unor eșantioane care urmau să fie expuse în preconizatul muzeu din clopotniță, iar în incinta bisericii s-a realizat o nouă pictură, în frescă, lucrarea fiind încredințată pictorului Costin Petrescu¹⁴. Acesta, pe lângă repertoriul erminiilor a integrat și elemente relevante pentru noua funcționalitate a Sf. Lăcaș menite a aminti contemporanilor și urmașilor de primul război mondial, sugerând contribuția tuturor românilor, tineri și vârstnici, femei și bărbați, care, alături de oștenii țării, au acționat pentru înfăptuirea idealului național: Unirea cea Mare.

Toate aceste etape necesare restaurării bisericii s-au desfășurat sub atenta participare a preotului Emil Păsculescu-Orlea care, meticolos, a coordonat și recepționat cele întreprinse, revendicând de fiecare dată ca cele mai bune soluții și ma-

restaurarea bisericii Mihai Vodă a procedat la o atentă analiză a tuturor componentelor pentru a putea stabili care au fost intervențiile ulterioare care au modificat construcția inițială. Cele constatate le-a supus unei dezbateri colegiale. Printre cei care l-au susținut s-a aflat și arhitectul Horia Teodoru.

13. Nicolae Iorga (5/17 iunie 1871, Botoșani – 27 noiembrie 1940, Strejnicu, jud. Prahova, cimitirul Bellu), studii la Botoșani, Iași, licență în litere, specializare la Paris, Leipzig – doctoratul în filosofie, carieră didactică universitară, cercetător al relievelor trecutului, inițiator, organizator și conducător al unor instituții menite a acorda cuvenita atenție patrimoniului național, a fost cooptat și chiar a condus, printre altele, ani de zile Comisiunea Monumentelor Istorice, poliglot, autor de studii istorice, cu referire la români și vecinii lor, la istoria universală, publicist, membru corespondent 9/21 aprilie 1897, titular 26 mai / 8 iunie 1910 al Academiei Române și al altor prestigioase foruri de cercetare științifică din străinătate. Vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea – material românesc – oameni și înfăptuiri*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, București, 1940, p. 436-441; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga – Cartea cu vieți ilustre*, Editura Vreimea, București, 1943, 63 p.; G. G. Mironescu, *Amintiri despre Nicolae Iorga*, comunicare făcută în ședința intimă a Academiei Române din 28 martie 1941, extras din Analele Academiei Române, tomul LXI, 1940-1941, Editura "Bucovina", I. E. Toroușiu, București, 18 p.

14. La acordarea lucrării lui Costin Petrescu s-a avut în vedere experiența și rezultatele deja dobândite în anii anteriori prin evocările de factură istorică, atenției acordată epocilor Mihai Viteazul și Ferdinand I.

teriale să fie puse în operă, intervenind cu promptitudine pentru rezolvarea problemelor care apăreau fiind neprevăzute în proiectul și devizul inițial. A fost un partener incomod prin modul de revendicare ca lucrările să fie de bună calitate. Atunci când se putea afirma că lucrările de fațadă, interioare, inclusiv reamenajarea curții s-au încheiat, a intervenit distrugătorul cutremur de la 10 noiembrie 1940 care, în cazul acestei biserici, mișcarea telurică a afectat turlele, având încă incomplet consolidat materialul pus în operă, fapt care a impus refacerea lor. Ca atare, în anii 1941-1942, preocuparea i-a fost capacitatea spre refacerea lor, precum și de construcția de către Ministerul Apărării Naționale a casei parohiale, amplasată pe latura de răsărit, adosată de clopotniță.

Suntem datori să amintim că pentru preotul Emil Păsculescu-Orlea, ziua de 1 aprilie 1940 a însemnat momentul când a fost primit în rândurile cadrelor active ale Armatei Române¹⁵ cu gradul de căpitan, reconfirmat prin Decretul Lege nr. 132 bis din 20 ianuarie 1941.

Terminele lucrările la biserica Mihai Vodă a considerat de datorie sa ca să fie alături de cei care, în calitate de combatanți, acționau în războiul dus împotriva bolșevismului cotropitor, realizator al tuturor actelor agresive din deceniile trei și patru care au culminat cu raptul anului 1940 prin care au fost răpite din trupul țării Basarabia, Bucovina și ținutul Herței. Ca atare s-a aflat¹⁶ în perioada 12 iulie 1943–18 ianuarie 1944 în calitate de preot¹⁷ cu gradul de căpitan activ alături de ostașii Regimentului 95 Infanterie. A fost prilejul de a cunoaște locuri și oameni, de a afla vicisitudini de natură materială dar și morală la care au fost supuși, în anii forțatei bolșevizări, locuitorii U.R.S.S.-ului, dar mai ales cei de alt neam decât rușii. Prezența sa a fost de natură misionară încercând, ca în limitele posibilităților, să asigure alinarea suferințelor celor mulți. Participarea pe frontul de răsărit l-a purtat până în zona Cubanului și a Caucazului.

Atent la trecutul poporului român a căutat ca prin cercetări personale să vină cu noi contribuții la cunoașterea faptelor înaintașilor. În acest caz ne limităm numai la un singur exemplu. Personalitatea revoluționarului pașoptist Popa Radu Șapcă i-a fost în atenție și ca atare a elaborat¹⁸ prin atenta cercetare a izvoarelor istorice studiul *Expulzarea lui Popa Șapcă și anii exilului său 1849-1856*.

Sensibilitatea preotului Emil Păsculescu-Orlea, om de cultură cu preocupări din tinerețe pentru literatură¹⁹, manifestate în perioada interbelică prin realizarea

15. Arhiva Ministerului Apărării Naționale – Depozitul Pitești.

16. *Ibidem*.

17. Până la precipitata evacuare din primele zile ale lui ianuarie 1985 în camera din clopotniță s-a aflat geamantanul special confecționat pentru transportarea obiectelor de cult pe care l-a folosit Emil Păsculescu-Orlea pe drumurile răsăritului.

18. Publicat în *Glasul Bisericii nr. 3-4, martie 1945, Vezi: A.N.-D.A.I.C., fond Dudu Velicu, inv. 1617, dosar 332, f. 110-114*.

19. Activitatea literară a cunoscut în mare măsură în deceniile trei-cinci lumina tiparului. Volume de versuri, de povestiri moralizatoare, publicate în unele cazuri folosind pseudonime ca: Andrei Balteș, Emil Bălțeanu, Grigore Dascălu-Orlea, Ilie Purcaru. A fost și un consecvent

și publicarea de versuri, eseuri, traduceri ca și prin editarea²⁰ unei valoroase reviste adresate copiilor numită "Lumina copiilor", l-au determinat ca în puținele clipe de răgaz între bătălii să încredințeze foilor din porthartul său versificații în care nostalgia pentru plaiurile României se împletea cu profunde impresii provocate de cele cunoscute în timpul campaniei din răsărit. Aceste versuri au fost elaborate pe fronturile din Cuban și Crimeea între 12 iulie – 19 octombrie 1943 fiind dedicate "Camarazilor mei din Regimentul 95 Infanterie – Eroii din Cuban și Caucaz le închin, cu toată dragostea frățească, aceste stihuri, scrise sub bubuitul tunului inamic". Operativ a încredințat aceste versuri tiparului sub sugestivul titlu "Cuban" volumul fiind tipărit²¹ la 1 decembrie 1943. Facem mențiunea că atunci când cei împuterniciți să treacă la aplicarea prevederilor textului Tratatului de Armistițiu impus la Moscova la 12 septembrie 1944, printre măsurile luate a fost și alcătuirea unui impunător volum al "Publicațiilor interzise"²² în care au fost incluse toate genurile de scrieri de la literatură beletristică la cea științifică caracterizate, fără discernământ, ca lezând raporturile viitoare cu "eliberatorii – ocupanți de la răsărit". Între miile de poziții a fost inclusă²³ și creația lui Emil Păsculescu-Orlea, Cuban este, de fapt, volumul prin care autorul, fără a fi propovăduitorul zăngănirii armelor, descrie durerea, pierderile umane, suferințele camarazilor dar și

colaborator la presa timpului, coloanele periodicelor preluându-i materialele elaborate. Amintim în acest sens: *Biserica Ortodoxă Română; Cultura poporului; Curentul; Cuvântul; Dimineața copiilor; Drum drept; Glasul Bisericii; Izvorașul; Ramuri; Universul; Universul copiilor; Universul literar ș.a.* Vezi: Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime*, Editura Minerva, București, 1979, p. 530. Amintim câteva din titlurile publicate: *Din taian lui Tărăbușă* (povestiri); *Gânduri creștinești; Explicarea evangheliilor duminicale; Pe drumul crucii – sonete – cu o prefață de Gala Galaction; Povești închinat M. S. Regelui Mihai I; Din cuvintele înțelepte ale marelui rege Ferdinand I (culegere în colaborare cu I. Șurculescu – Cernășeanu) cu o prefață de B. Cercopide; Povești*, vol. I, II; *Clar de lună (versuri) cu o prefață de Radu D. Rosetti; Lacrima cerului (legende cu Iisus); Cuban – poeme de război; Cântarea cântărilor (tălmăcire în versuri); Povești pentru copii; Veniți să primiți lumină (meditații evanghelice)*. Acestea urma să se alăture lucrarea *Teatru școlar*, preluată de editura "Bucur Ciobanul" care se aflau sub tipar și alte lucrări aflate în manuscris sau în curs de apariție la alte edituri. Amintim titlurile: *În țara urșilor, roman de aventuri în ținuturile polare*, prelucrare; *Povești*, vol. III; *Circumciziune și botez*, studiu teologic; *Maria Magdalena* teatru; traducere în colaborare după M. Maeterlinck; *Ostașii Domnului*, teatru, traducere în colaborare după E. Lawery; *Colierul*, teatru, traducere în colaborare după L. Hatvany; *Păcală și Tândală*, întâmplări cu har, în versuri; *Versuri pentru copii; Vorbe și șapte cu tâlc și duh; Lanțul*. 20. Revista, publicație săptămânală pentru copii și tineret, tipărită în condiții grafice deosebite la Marvan, prin textele și numeroasele desene color a fost, începând din anul 1935, o atracție pentru noua generație, realizatorul bucurându-se și de prestigioase colaborări din rândurile scriitorilor și artiștilor plastici.

21. Pe ultima pagină, 64, fiind înscrise într-o casetă următoare: "Prima ediție a acestei lucrări s-a tipărit în Institutul de arte grafice "Marvan", prin bunăvoința d-lor Eduar și Theo Marvan și cu concursul d-lui C. Petreanu, 1 decembrie 1943". Facem mențiunea că această prestigioasă întreprindere tipografică își avea sediul la numai câțiva zeci de metri de Ansamblul istoric Mihai Vodă, pe bulevardul Principele Mircea (ulterior strada Uranus) nr. 10.

22. *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, 1948, ulterior fiind publicat și un supliment la acest volum, pentru ca în anii care au urmat alte *Cataloage alfabetice să completeze această "operă"*.

23. *Ibidem*, la p. 322, poziția 105 de la litera P epura cartea *Cuban*.

ale localnicilor provocate de acest flagel. Considerăm necesar să cităm câteva din sugestivele versuri ale poeziilor acestui volum:

A patra strofă din poezia-introductivă "Rugăciune"²⁴ revendica astfel protecția divină:

"Fecioară Curată, Fecioară Marie, / Nădejdea în Tine liman să ne fie! / Ne apără legea, pământul și țara, / Mormintele sfinte și holdele, vara. / Și celor ce luptă, la fel cu haiducii, / Le dăruie spada și pavăza crucii. / Rugămu-Te iară, / Deapururi Fecioară!"

Tensiunea luptelor, sacrificiile le relevă în "Atac în noapte"²⁵. Recurgem la citirea a două strofe edificatoare pentru dramatismul momentului:

"Un glas de tun s-aude-n depărtare / Și altele-i răspund înverșunate: / Începe hora morții-n larg de zare, / Când sună-n ornice noaptea jumătate..." /

"Șrapnele, bombe, schije și grenade / Lovesc în stânci, în trupuri și tranșee, / Și foc de iad alunecă-n cascade / Pe munți, pe văi, pe dealuri și-n bordee".

Gândul la cei dragi de acasă îi readuce consecvent în memorie figura protectoare a celei care i-a dat viață. În poezia "Mama"²⁶ el menționează:

"Și te simt aproape, scut în bătălie, / Cum mi-erai, pe vremuri, în copilărie..."

Dezaproband acest carnagiu provocat de noul război mondial el exprimă cuvenita cinstită adresa celor care s-au sacrificat pentru Patrie. Recurgem în acest caz la două din strofele poeziei "Troițe"²⁷:

"Când neamurile toate-n luptă se-nceștară / Și din păcat făcând stăpânul peste veac, / S-aude ruga Lui, ca și odinioară: / - O, Doamne, iartă-le, că nu mai știu ce fac!..."

"Troițe sfinte-n drumuri aspre risipite, / V-au înălțat pioasa noastră închinare, / În plânsul și durerea zilelor cernite / Voi sunteți temelii noilor altare".

Conștient de nobila misiune la ceas de cumpănă el enunță în poezia "Poetul"²⁸ crezul mobilizator:

"Și dragostea de lege și moșie, / Ce ne-a fost scut și stea îndrumătoare / Când ne-a cuprins a vremilor vâltoare, / S-o dăltuești în ritm de poezie..."

"Iar din văpaia razelor de soare, / Când chiotul izbândeii prinde să răsună, / Aprinde iarăși torțele străbune / Să lumineze-n veacuri viitoare".

Atent observator a ceea ce era viața localnicilor peste care năpasta războiului aducea o nouă povară, el are speranța ca ziua de mâine să fie izbăvitoare și pentru noile generații. În poezia "Copiii din Cuban"²⁹ finalul exprimă această speranță:

"Nevinovați copii, îmi dau prea bine seama / Că ați intrat neștiutori pe-a vieții poartă... / Cu sufletul cuprins de-adâncă-ndurerare / Nu vă doresc, ca florile, s-aveți acciași soartă."

24. Em. Păsculescu-Orlea, *Cuban – poeme de război*, Tip. Marvan, București, 1943, p. 10.

25. *Ibidem*, p. 22-23.

26. *Ibidem*, p. 27.

27. *Ibidem*, p. 34.

28. *Ibidem*, p. 39.

29. *Ibidem*, p. 44.

Puținele clipe de aparentă liniște erau prilej de nostalgie, frânte brutal de reluarea luptelor. În poezia "O noapte în Cuban"³⁰ finalul este marcat de această nostalgie:

"Un glonț răzleț de pușcă / A risipit misterul, / Lumini de reflectoare / Acum brăzdează cerul".

"Te prinde-nfiorarea / Și cazii pe gânduri iară, / Iar dorurile-n stoluri / Pornesc la drum, spre țară".

Metamorfoza comportamentală a combatantului este sugestiv redată în poezia "Cazematele"³¹. O redăm integral, fiecare vers și strofă fiind o treaptă a pătimirilor:

"Pe văi, pe dealuri, risipite, / Săpate-n stâncă sau pământ, / De-asupra lor, înșelătoare, / Se leagăn-florile în vânt".

"Din fiecare stă la pândă, / Cu ochiul ei viclean și treaz, / O moarte crudă, fără milă, / Prin văile din Caucaz".

"Și-ntr-o amarnică-nceștare, / Din zori de zi și până-n zori, / N-ai timp să simți fiorii morții / Prin câmpu-nveșmântat cu flori".

"E-atâta de-nșelătoare viața / Trăită printre cazemate. / Ți-a adormit, demult, în suflet, / Fiorul sfânt de libertate..."

"Pândești mereu cu arma-n mână, / Și-n față altul te pândește. / Această veșnică pândire / Îți prinde gândul ca-ntr-un clește".

"Și simți atunci cum moare-n tine / Acel ce-ai fost odinioară, / Și mor și dorurile toate / Și nu mai ești decât o fiară".

Pentru modul de trăire și susținere morală a celor în subordine, faptele sale i-au fost răsplătite prin acordarea³² prin Ordinul de zi nr. 239 din 21 decembrie 1943 înalta distincție Ordinul Coroana României cu spade, clasa V-a în gradul de Cavalier.

La puțin timp după încetarea ostilităților pe teritoriul Europei, la 16 iunie 1945, Emil Păsculescu-Orlea a fost înaintat³³ în gradul de preot de Corp de Armată, asimilat gradului de locotenent colonel, conform Decretului nr. 197 din 23 iunie 1946. Nu deținem informații referitoare la trecerea sa în rezervă. Fiind integrat în tot ce a însemnat apărarea destinelor României, persoană incoruptibilă, a fost de fapt înlăturat la declanșarea procesului de stalinizare a armatei române. Resortul spiritual nu mai era "compatibil" cu noua orientare. Locul acestor preoți a fost preluat de către locuitorii politici. Cu totul și cu totul altul fiindu-le menirea politrucilor, copii fidele ale celor din Armata Roșie. Astfel Emil Păsculescu-Orlea considerat a fi incompatibil pentru noua soartă impusă țării trebuia să fie înlăturat.

Deși pentru fapte de bravură o serie de ofițeri din Armata Română au fost răsplățiți în campania din Vest cu Ordinul Militar Mihai Viteazul, după 1948 s-a trecut la instituirea unor noi distincții de recompensare, cele anterioare căzând în desuetudine, cei ce le dețineau și eventual încercau să le etaleze fiind supuși unor

30. *Ibidem*, p. 48.

31. *Ibidem*, p. 49-50.

32. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Depozitul Pitești.

33. *Ibidem*, în prezentarea consemnată în dicționarul personalităților realizat de Dumitru Botar și intitulat sugestiv și revendicativ *Fiii Romanișului*, publicat de Editura Lotus Co, Craiova 1996 la p. 212-213 este eronat menționat cu gradul de general.

persecuții, atât ei cât și membrii familiei, etichetați ca dușmani ai poporului, ca reprezentanți ai regimului burghezo moșieresc. Prezența la biserica Mihai Vodă a lui Emil Păsculescu-Orlea devenea incomodă pentru noul regim politic și ca atare îndepărtarea parohului și capelanului devenise o necesitate pentru a înlătura funcționalitatea instituită prin voința regelui Ferdinand I.

Metamorfoza impusă de "cliberatorii-ocupanți" pentru crearea unei armate menită a fi docilul instrument al subordonării totale a României U.R.S.S.-ului a impus ca o primă măsură înlăturarea, lichidarea celor care avuseseră un anumit rol în campania din răsărit. Acum, după anul 1948, preotul Emil Păsculescu-Orlea care se făcuse remarcat prin faptele sale din timpul capaniei din răsărit, inclusiv prin acțiunea de botezare a localnicilor care, sub regimul sovietic, nu mai beneficiaseră de serviciile unui preot, a devenit ținta spre care s-a îndreptat actul reprimării amenințător și distructiv moral și fizic. Numeroase au fost actele de umilință la care a fost supus Emil Păsculescu-Orlea de către aceia care, cu dispreț, încălcau cele mai elementare precepte ale umanismului. La faptele sale de bine se răspundea acum cu duritatea celor care conjunctural își asigurau viitorul prin etalarea oprobiului față de alții. Demnitatea, tenacitatea care l-au caracterizat chiar și în cele mai cumplite clipe ale detenției l-au determinat să acorde celor în suferință alinarea și îmbărbătarea cuvenită pentru a depăși calvarul impus de torționarii noului regim. Benefică pentru cei maltratați, fapta sa era aspru sancționată de către cei care doreau căderea morală a celor închiși, mijloc sigur de înlăturare morală și chiar fizică a celor declarați ca indivizi incozi pentru preconizatul "om nou".

Din păcate informațiile sunt lacunare, vădit incomplete și în unele cazuri chiar derutante. La solicitările urmașilor, formulate după anul 1990 s-au obținut de la Ministerul Justiției – Direcția Instanțelor Militare notificări³⁴ din care reiese că numitul Emil Păsculescu-Orlea, pentru activitatea politică liberală – Brătianu prin dispoziția Ministerului de Interne nr. 120 din anul 1952, a fost trimis într-o colonie de muncă pentru 24 de luni. Precizăm că măsura nu era urmarea unei condamnări juridice. Mai mult, la 27 decembrie 1953, prin Decizia Ministerului de Interne nr. 684 din anul 1953 a primit ca pedeapsă, fără a se menționa ce fapte agravante înfăptuise, prelungirea detenției cu 12 luni. A fost pus în libertate la 20 iulie 1955 în baza ordinului Ministerului de Interne nr. 528/1955. Acest act îl considerăm însă a fi incomplet, anii de detenție pentru Emil Păsculescu-Orlea au fost mai numeroși. Reamintim că în anul 1964 când l-am cunoscut, era un proaspăt eliberat din detenție, "beneficiind", din păcate, pentru puțin timp de viața de om liber, decesul intervenind la 20 septembrie 1967. Ca reparație morală la timpul respectiv a fost înmormântat în curtea bisericii, lângă zidul sudic al pronaosului. În următorii ani cei care frecventau Sf. Biserică veneau la piatra de mormânt aprinzând o lumânare sau depunând o floare. Impresionante erau momentele când ultimii bravi purtători ai ordinului Mihai Viteazul, după cotitura produsă de evenimentele din 1964 și 1968 se bucurau de recunoașterea privilegiului de a beneficia nestingheriți, de a participa în ținută solemnă la slujbele de pomenire, culminând cu cele ale patronului și hramul bisericii. Devenise moment distinct ca la ieșirea de la Sf. Slujbă să se reunească în preajma mormântului fostului preot capelan.

34. Ministerul Justiției, Direcția Instanțelor Militare, 28 martie 1996; 14 mai 1997.

Cu ocazia unei vizite la Muzeul Arhivelor în deceniul al optulea al secolului al XX-lea a lui Ștefan Voitec³⁵, pe atunci președinte al Marii Adunări Naționale, la plecare, în curte, m-a întrebat de consăteanul lui. După o scurtă relatare l-am condus la mormântul lui Emil Păsculescu-Orlea. S-a apropiat cu pietate, a citit textul dăltuit pe piatra de mormânt și după câteva clipe de tăcere a formulat cu o pauză aprecierea: "A fost un OM... dar încăpățânat".

În anul 1985 la momentul distrugerii ansamblului istoric Mihai Vodă, cei care au lucrat la mutarea bisericii și clopotniței au procedat la deshumarea osemintelor, ulterior procedându-se la reînhumarea lor într-un cimitir³⁶ din județul Hunedoara.

Revenind la menționatele notificări ale Ministerului Justiției le considerăm ca răspunsuri formale, incomplet formulate după o sumară cercetare a arhivelor. Familia³⁷ deține, printre alte mărturii, și declarația obținută de la fostul arhiepiscop Ioan Ploscariu³⁸, unul din supraviețuitorii de la locul de detenție al "politicilor" din Penitenciarul Gherla care, la 15 iunie 1996, făcea mențiunea că la Gherla a avut prilejul să-l întâlnească pe preotul ortodox Emil Păsculescu-Orlea³⁹.

35. Ștefan Voitec (1904, Corabia – 1984, București). Membru al Partidului Socialist din România, din anul 1918, secretar între anii 1939-1944 și secretar general între anii 1944-1948 al Partidului Social Democrat a militat pentru unirea P.S.D. cu P.C.R. care a condus în anul 1948 la constituirea Partidului Muncitoresc Român. Pe linie de partid și de stat a îndeplinit diverse funcții. Vizita la Muzeul Arhivelor a condus la o amplă cercetare ulterioară menită a fi adoptate măsurile convenite pentru elaborarea și folosirea hârtiei și cernelurilor de calitate care să asigure pentru documentele solemne o dăinuire în timp.

36. Osemintele au fost preluate de soția celui decedat și duse în localitatea ei natală. În memoria familiei prenumele acesteia s-a pierdut rămânând numai formula de alintare: "Tutulica". Avem speranța ca demersurile făcute la Evidența Populației să ne ofere posibilitatea de a afla numele localității unde a fost reînhumat Emil Păsculescu-Orlea, în anul 1985.

37. Ne referim la nepoata de frate a lui Emil Păsculescu-Orlea, d-na Carmen Păsculescu-Florian și mai ales la fiul acesteia, Claudiu Mihai Florian, care au un adevărat cult pentru înaintași, manifestând o preocupare constantă pentru depistarea mărturiilor relevante ale vieții și activității acestora. Suntem datori ca și pe această cale să le adresăm mulțumirile convenite pentru înțelegerea acordată pentru studierea acestor izvoare.

38. Ion Ploscariu (19 noiembrie 1911, Frata, jud. Cluj – ?). Studii teologice la Blaj, hirotonisit preot greco-catolic 17 septembrie, 1933, carieră didactică la Brașov, specializarea la Strassbourg (1936-1939), apoi la Institutul catolic din Paris unde a luat doctoratul în teologie, episcop greco-catolic s-a opus acțiunii din anul 1948 menită a readuce la ortodoxism pe români. Pentru poziția intransigentă a fost judecat, condamnat și închis în cele mai aspre penitenciare a fost eliberat la 4 august 1964 din închisoarea Gherla. Vezi: Institutul Național pentru studierea totalitarismului, Colecția "Dicționar", *Biserica întemnițată, România 1944-1989*, București, 1998.

39. În ultimii ani au fost publicate o serie de lucrări în care sunt menționați cei care au suferit anii grei de detenție în închisorile regimului "comunist". Menționăm câteva asemenea titluri: Cicerone Ioanițoiu, *Persecuția bisericii din România sub dictatura comunistă*, Editura Coresi, Freiburg – Germania, p. 137; *Poeți după gratii*, vol. IV, Editura Ramida, București, 1997, lucrare apărută sub egida Asociației foștilor deținuți politici din România, p. 255-256; Biblioteca Sighet 9 – *Memoria închisorii Sighet*, lucrare editată de Fundația Academia Civică, București, 1999, p. 209, 214; *Biserica întemnițată...*, p. 328 menționează că a fost arestat la 31 aprilie 1952 cu mandatul Procuraturii Generale nr. 28 c/1954, "pentru activitate intensă împotriva clasei muncitoare "fiind deținut fără judecată și condamnare până la 20 iulie 1955 când a fost eliberat conform ordinului M.A.I. nr. 395/1955.

Trecerea anilor duce la estomparea amintirilor, la distrugerea voită, întâmplătoare sau conștientă a mărturiilor și ca atare evocarea trecutului devine mai dificil de a fi întreprinsă. Cât de greu este să întocmești o lucrare de sinteză de genul unui dicționar al personalităților o demonstrează, printre altele, faptul că Dicționarul teologilor români, elaborat de prof. univ. dr. Mircea Păcurariu nu a putut să-l menționeze, autorului lipsindu-i o asemenea fișă relativă la Emil Păsculescu-Orlea. Ca atare considerăm că evidențierea de oameni și fapte se înscrie în actuala etapă ca o stringentă necesitate. Acum în anul 2001, anul centenarului nașterii acestei personalități care se conjugă și cu împlinirea a 400 de ani de la asasinarea lui Mihai Viteazul, ctitorul așezământului a cărui biserică i-a fost lui Emil Păsculescu-Orlea preocuparea în anii secolului al XX-lea să o transmită generațiilor viitoare, cel mai frumos act de cinstire ar trebui să fie luarea măsurilor ca vatra fostului ansamblu istoric Mihai Vodă să fie preservată pentru ca la ziua dezmeticirii neamului românesc să poată fi readus la locul cuvenit, atât edificiul bisericii cât și clopotnița, translate, așezate și înălțate cuviincios pe locul de unde samavolnic au fost îndepărtate și dosite între blocuri ca ceva de care trebuie să ne rușinăm. Ele vor fi un mobilizator embrion al viitorului ansamblu care le va încadra, devenind realitate cele ce le-am stipulat⁴⁰ în deceniile premergătoare anului nefast 1985. Pe această cale prin refacerea fostului ansamblu istoric va putea să devină realitate funcțională Centrul Național Mihai Viteazul, locul unde să fie reunite toate genurile de izvoare evocatoare ale bravului Erou al neamului românesc. În contextul evocării evoluției acestui ansamblu un loc binemeritat îl va avea și prezentarea faptelor fostului preot capelan Emil Păsculescu-Orlea, inclusiv ca restaurator, dar și de păstor al enoriașilor parohiei și al cavalerilor Ordinului Militar Mihai Viteazul. Avem convingerea că în anul 2018, anul centenarului Marii Uniri, va găsi Capitala României având la loc de cinste tezaurizate în acest Centru Național Mihai Viteazul toate relievele care să-l cinstească pe unificatorul și deschizătorul de drum, spre Marea Unire.

VIRGILIU Z. TEODORESCU

40. A se vedea la Arhivele Naționale, Arhiva D.G.A.S., Serviciul Valorificare, rapoartele întocmite în perioada premergătoare sărbătoririi în anul 1976 a semicentenarului Muzeului Arhivelor; Virgiliu Z. Teodorescu, *Ansamblul monumental istoric și de arhitectură Mihai Vodă*, în *Revista Arhivelor*, București, anul XVII, vol. LII, nr. 1/1990, p. 3-13; Ibidem, *Arhitectura – Ansamblul Mihai Vodă*, în: *Democrația*, București, anul I, nr. 26, 16 iulie 1990, p. 4; Ibidem, *Apel! Domnului Emil Constantinescu, președintele României, Doamnelor și Domnilor senatori și deputați din Parlamentul României*, în: *Republica*, București, anul II, nr. 150, 19 martie 1998, p. 7; Ibidem, *Popina de la Mihai Vodă, vatră de istorie milenară*, în *București – Materiale de istorie și muzeografie*, 13, București, 1999, p. 245-260.

REPERE IMPORTANTE ALE PREDICII ÎN BISERICA NOASTRĂ, DE LA ÎNCEPUT PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XX-LEA.

Studiu cu exemplificări

Pentru o propovăduire eficientă, corespunzătoare cu realitățile și implicațiile misionare actuale din țara noastră, socotim imperios necesar pentru predicatorii de azi ca, o dată cu observarea realităților cotidiene și informarea bibliografică la zi, să cunoască și eforturile omiletice depuse de bărbații reprezentativi ai Bisericii noastre din trecut, de-a lungul veacurilor. Evident, spațiul relativ restrâns pe care și-l propune studiul de față obligă la o retrospectivă limitată. Fie și așa, credem, însă, că analiza va fi utilă pentru observarea, măcar în linii mari, a preocupărilor misionar-predicatoriale, odată cu urmărirea câtorva teme abordate, a tehnicii de amvon, a evoluției limbajului omiletic etc.

Purcezând, astfel, la acest important demers, pomenim mai întâi că Istoria Bisericii Române ne încredințează că teritoriul țării a fost străbătut dintru început de pașii diferiților misionari creștini, între care se numără și Sf. Apostol Andrei, iar după unele cercetări mai noi și Sf. Ap. Filip. Mai târziu, prin secolul al IV-lea, a predicat în ținuturile strămoșilor noștri și episcopul daco-roman Niceta de Remesiana († după 414)¹. În secolele următoare mărturiile sunt puține, iar predici păstrate efectiv nu avem până în secolul al XVI-lea. Sunt amintiți, însă, alți misionari-predicatori, precum călugării dominicani, care pe la 1230 propovăduiau prin ținuturile oltene din zona Severinului și Grigore Țamblac (sec. al XV-lea), preot al Patriarhiei din Constantinopol, care, trimis de această patriarhie în Moldova și primit cu toate onorurile de Alexandru cel Bun la Suceava, va ține mai multe predici, dintre care unele chiar în limba română². Din păcate nici una nu ni s-a păstrat. Episcopul Melchisedec Ștefănescu, în *Viața și scrierile lui Grigore Țamblac*, citită la ședințele Academiei Române, din 27 ianuarie - 3, 10 și 17 februarie 1883, face la un moment dat această afirmație: "De la Grigore Țamblacu au rămasu posterității mai multe predice și panegirice, unor persoane iubite și stimate de dânsulu... Toate în limba sârbească"³.

Nu este exclus, însă, ca Grigore Țamblac să fi rostit unele predici în limba română. Episcopul Melchisedec Ștefănescu vorbește, în același document, despre

---

1. Vezi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, București, 1996, p. 307; de asemenea, Pr. prof. dr. Ștefan Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV-V*, Teză de doctorat, în S.T. XXI, 1969, nr. 7-8, p. 453-587 (și extras, București, 1969, 141 p.).

2. Diac. dr. Gh. Comșa, *Istoria prediciei la români*, București, 1921, p. 8-9.

3. Melchisedec Ștefănescu, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1883, p. 79. Părintele prof. M. Păcurariu, face această mențiune: "Grigore Țamblac a scris și a rostit la Suceava - în limba slavă - un număr însemnat de predici (după unii 23, după alții numai 5)", *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1980, vol. 1, p. 401. Diac. dr. Gh. Comșa, în *Istoria prediciei la români...*, notează că de la Grigore Țamblac rămân 8 predici. N. Cartoian zice că 17; vezi *Istoria literaturii române vechi*, București, 1980, p. 47: despre Sf. Taine; despre răposaji; viața monahală; despre lăsatul sec de brânză; Nașterea Sf. Ioan Botezătorul; Sf. Ap. Petru și Pavel; Preacinstirea Maicii Domnului; laudă celor trei tineri și proorocului David, p. 9.

"familia românească și locul nașterii lui Țamblac"⁴. Între predicile rostite unele se înscriu în genul parenetic, ca de exemplu "Cuvântulu lui Țamblacu ținutu la Moscova la mormântulu unchiului său Kiprian"⁵, așadar un necrolog.

S-ar mai putea vorbi de unele mărturii ale prediciei, dar socotim nepotrivit să continuăm, atâta vreme cât sunt doar menționate în documente auxiliare dar nu s-au păstrat efectiv. De aceea recurgem la o metodă practică: ne vom opri la câteva dintre cele mai reprezentative repere ale prediciei românești, propriu-zis la cele care s-au păstrat, plecând de la cele mai vechi și ajungând cât mai aproape de zilele noastre, pomenind nume și cuvântări, însoțite de mici comentarii. Vom avea, în acest mod, o mică imagine cronologică a evoluției prediciei la români, atât sub aspectul conținutului, cât și al formei. Vom observa, totodată, evoluția limbajului omiletic, care – în pofida modernizării firești – nu va pierde dulceața limbii "vechilor cazanii", vorba poetului-preot Al. Mateevici⁶. Deschizând cu emoție paginile acestor cărți vechi, încărcate de sfințenia și râvna bărbaților aleși care le-au scris, simți nevoia să rostești o dată cu Eminescu, poetul nostru cel de toate zilele: "Când privesc zilele de aur a scripturilor române / Mă cufund ca într'o mare de visări dulci și senine / Și în jur parcă-mi colindă dulci și mândre primăveri, / Sau văd nopți ce'ntind deasupra-mi oceanele de stele, / Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele, / Cu izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări..."⁷.

*

**1. Prima predică păstrată în literatura noastră omiletică,
este Cuvântarea lui Neagoe Basarab
la a doua îngropare a osemintelor mamei sale Neaga și a copiilor săi:
Petru, Ioan și Angelina, la mănăstirea Argeș⁸.**

Pentru importanța ei deosebită prezentăm textul integral:

Prea iubite Vlădică Macarie, ceta ce ești cu mila și cu darul lui Dumnezeu ales și pus înaintea noastră, de ne luminezi și ne strălucești ca razele soarelui, ca să ne arăți și să ne înveți calea lui Dumnezeu și nouă. Așijderea și voi, părinți, care sunteți cu aceeași milă ai aceluiași Dumnezeu aleși, și egumeni din sfintele mănăstiri și lavre, și pentru dragostea lui Hristos ați lăsat hrana veacului acestuia și ați postit să dobândiți fața lui Dumnezeu cea bună, și să ajungeți viața cea de veci. Dumnezeu, care este mult milostiv și bun, să vă dea după mila Lui, să nu

4. *Viață și scrierile...*, p. 2; însuși numele Țamblac, derivă – după afirmațiile episcopului academician – din Țimblacu = *Semi-vlachu*; "așa îl numesc scriitorii ruși, "Țimblachiu", *ibidem*. Melchisedec Ștefănescu admite și posibilitatea ca Gr. Țamblac să fie înmormântat la mănăstirea Neamțu, după voința sa, ceea ce ar întări ipoteza originii sale românești: "Tradiția păstrată la Mănăstirea Neamțu despre moartea lui Țamblacu în acea mănăstire și înmormântarea lui acolo, are toată probabilitatea de adevăr istoric", *ibidem*, p. 107. N. Cartoian, este însă de altă părere: "era bulgar", *op. cit.*, p. 47, considerând, totodată, că "studiul lui Melchisedec este depășit...", *ibidem*, p. 48.

5. *Ibidem*, p. 80.

6. Mărturisită în cunoscuta poezie "Limba noastră.

7. *Epigonii*, strofa I; vezi Ediția critică semnată de Perpesicius, Editura Vestala, București, 1994, p. 31.

8. Publicată de Nicolae Iorga în *Cuvântări de înmormântare și de pomenire*, Vălenii de Munte, 1909, 138 p.

se lipsească pofta voastră de cererea Lui. Și voi, preoților și slujitorii Bisericii, care slujiți sfințelor mânăstiri, să primească Dumnezeu pofta și ostenelele voastre și să înfloriți în cer în veci ca crinul. Asemenea și vouă, boieri, mireni, bogați și săraci, bărbați și femei, câți doriți să dobândiți milă de la Dumnezeu. O, bunul meu părinte, vlădică Macarie, și voi, iubitori de Hristos, cinstiți egumeni, și voi, fraților preoți și poslușnici, care totdeauna lăudați pe Dumnezeu, așijderea și voi toți câți sunteți buni slăvitori creștini și vă chemați mireni și aduceți laudă lui Dumnezeu în toată vremea, să dea Dumnezeu să nu se despartă slava Lui de la voi. Ascultați-mă și pe mine, ticălosul, cu ușurare și cuvintele mele le auziți și le primiți fără dosădire, că am să vă spun un dor al inimii mele foarte amar și cu foc și să mă iertați într-acest ceas zicând puține cuvinte către oasele maicii mele, că, fără de iertăciunea voastră, nu voi putea grăi.

O, maica mea și născătoarea mea, ia și tu iertăciune de la părinți și de la frați, că voi să încep a grăi către tine, cu multe lacrimi și cu grele și nenumărate suspine, ci te rog să mă ascuți cu dragoste, că voi să îndrăznesc să fac orație către oasele tale cele ostenitoare!

O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu, câtă dosadă ai avut pentru mine, fiind multă vreme însărcinată cu mine, ziua și noaptea, și încă nu numai ziua și noaptea, ci în toată vremea și în tot ceasul ai fost însărcinată și împovărată cu trupul meu până la vremea ce-ți veni porunca lui Dumnezeu să mă naști. Atunci, o, maica mea, atâtea griji și scârbe ai avut, câte ai avut și la moarte! Deci, cu porunca lui Dumnezeu, adaose Sfinția Sa ție viață și mie naștere. Și după aceea, încă mai multe ostenele și scârbe ai petrecut pentru mine, cât stau și eu de mă măr de mulțimea lor și nu pot să socotesc și să număr ostenelele tale cât te-ai ostenit pentru mine! Știu pe albină că se ostenește și ea mult, și niciodată, de dulceața florilor, nu se poate sătura de osteneală, încât mi se pare că ea este mai ostenitoare decât alte zburătoare. Însă am socotit și am chibzuit că aceea numai ziua se ostenește, iar noaptea ea se odihnește. Dar pe tine, o, draga mea maică, eu te-am găsit mai ostenitoare decât ea, – pentru ce? Pentru că albina noaptea se odihnește. Asemenea și alte păsări ale cerului, toate, și peștii din fundul mării, toți atunci se odihnesc; iar tu, maica mea, niciodată n-ai avut odihnă, nici ziua, nici noaptea, nici măcar un ceas, nici te-ai săturat vreodată de osteneală. Pentru aceea, iubita mea maică, te numesc pe tine că ai fost mai ostenitoare decât albina și decât păsările cerului și decât peștii mării.

O, maica mea, iar când ai vrut să te odihnești de ostenelele tale, mare dor și dragoste ai avut în inima ta pentru mine. Atunci ai luat alte ostenele, mai mari și mai multe. Eu eram înaintea ochilor tăi mai luminat decât razele soarelui și niciodată n-ai avut înaintea ochilor tăi altă lumină mai luminoasă decât pe mine, nici inima ta n-a avut altă avuție mai dragă decât pe mine. Drept aceea, o, maica mea, știu că inima și ochii tăi până la moartea ta nu s-au putut sătura de mine și de vederea mea. Și atunci nu mi se întâmplă să fiu cu tine, ca să se sature ochii tăi de mine și eu, fiul tău, să iau iertare și blagoslovenie de la tine. Și poate pentru că n-am avut eu dragoste din toată inima către tine, n-am ajuns să fiu la moartea ta, ca să se îndulcească inima ta de mine, dacă în vremea vieții tale nu te-ai săturat de dragostea mea, ci încă și la moartea ta ți-a rămas inima aprinsă de dorul

și de mila mea și ochii tăi nu s-au săturat de vederea mea. De aceea, mi se umple sufletul de întristare, căci am rămas lipsit de tine, și apoi am căzut în mirare mare și nepricepere și nu știu în ce chip voi putea face odihnă sufletului meu, pentru că nu am fost la moartea ta.

Deci, unii mi-au spus că te-au întrebat: ce vom face pentru sufletul tău, după moartea ta? Iar tu ai zis: Fiindcă inima mea niciodată nu s-a putut sătura de dragostea iușitului meu fiu, a lui Neagoe, de aceea și eu acum îmi pun toată nădejdea sufletului meu și zic: cum m-am nevoit și m-am ostenit eu pentru dânsul, așa doar se va osteni și el pentru sufletul meu.

De aceea, eu, maica mea, dacă am auzit porunca și învățătura ta pe care le-ai lăsat pentru mine, pentru ostenelile tale cu care te-ai ostenit pentru mine, și eu încă mă voi osteni pentru tine și pentru dragostea cu care m-ai iubit. Și eu încă voi iubi sufletul tău și-mi voi aduce aminte de păcatele mele.

Deci, maica mea, eu, cu firea mea, nu aflu alt ajutor mai îmbunătățit și mai milostiv decât pe Maria Preacurata Fecioară și maica lui Iisus Hristos Dumnezeu nostru cel viu, pentru că de la dânsa au fost toate milele, și bunătățile și către dânsa am strigat și am zis: O, Preacurată stăpână, maica lui Dumnezeu și preabună ajutoare, care ești aleasă din toate neamurile, că numai pentru tine își întoarce Dumnezeu fața Sa întru bunătate către noi, robii Săi. Pentru tine ni s-a deschis Împărăția Cerului, pentru tine ni s-a dăruit hrana raiului; pentru tine, iadul a fost robit și satana rușinat; pentru tine am fost izbăviți din legături și din putrejune și din temnițele iadului. Tu ești calea vieții și pentru calea ta au câștigat toți dreptii Împărăția cerului. Tu ești vița cea adevărată, care ai făcut nouă strugurele cel copt, din care ne-a curs băutura mântuirii, care este mai dulce decât mierea și decât fagurele. Pentru tine au fost duși dreptii întru Împărăția Cerului. Tu ești masa cea dreaptă și curată care ne-a adus pâinea cea cerească, din care au mâncat dreptii și au luat bucuria cea nespusă și negrăită, și pentru tine toți s-au bucurat.

Pentru aceea, și eu, maica mea, am cugetat că doar am dobândi ceva bucurie de la Preasănta Născătoare de Dumnezeu și ajutoarea cea bună, că noi toți din păcate suntem născuți și iarăși păcatului lucrăm, iar pentru mila lui Dumnezeu și a Preacuratei Lui Maici doar nu te va lăsa să fii osebită de la fața Lui cea bună. Că pe mine așa m-a dus firea și cugetul, că Maica Domnului nostru Iisus Hristos este milostivă către toți creștinii care o iubesc.

Drept aceea și eu m-am nevoit și am început a zidi Sfinției Sale casă din temelie și nu nădăjduiam ca să o isprăvesc și să o văd sfârșită. Iar Preacurata Fecioară și nevinovata Maică a marelui Împărat ceresc, ea n-a băgat în seamă păcatele mele, ci a săturat ochii mei de dorul ce doream și am văzut casa Ei gata și sfârșită. Și dacă am văzut așa, m-am umplut de bucurie și săltându-mi inima de veselie, am zis în lauda ei: O, Preacurată Fecioară, Scaunul și lăcașul Cuvântului lui Dumnezeu, fie numele tău laudat de acum până în veci, că eu, robul tău, nu am nădăjduit să văd poșta inimii mele deplin, nici casa ta sfârșită. Iar după acea bucurie cu care m-am bucurat văzând casa ei sfârșită, eu mi-am adus aminte de cuvintele tale, pe care le-ai poruncit la moartea ta, zicând ce-ți trebuie după moarte să fac eu sufletului tău. Dar eu n-am știut ce lucru ar putea fi mai

mare și mai bun. Așadar, am adus oasele tale ca să se îngroape în sfânta casă a celei ce a născut pe Dumnezeu. Iar la aducerea oaselor tale, eu, pentru păcatele mele, iar nu am putut veni ca să mă satur de dorul tău, ci am trimis în locul meu pe iubii mei fii Teodosie, Petru și Ioan și pe dragele mele fiice Stana, Luxandra și Anghelina, ca măcar ei să se sature de dorul oaselor tale, pentru că ei îți sunt fii și ție, după cum îmi sunt mie, și pe care Dumnezeu i-a luat în cămara Sa cea cerească.

O, fiul meu, Petre, iată că-ți trimit coroana și diademele, pentru că tu-mi erai stâlparea mea cea înflorită, de care pururea se umbreau și se răcoreau ochii mei. Iar acum stâlparea mea s-a uscat și florile ei s-au veștejit și s-au scuturat și ochii mei au rămas arși și pârliti de jalea înfloririi tale. O, iubitul meu Petre! Eu gândeam și cugetam să fii Domn și să veselești bătrânețile mele oarecând cu tinerețele tale și să fii biruitor pământului. Iar acum, fiul meu, te văd zăcând sub pământ, ca trupul oricărui sărac. Într-o vreme îmi erai drag, iar acum te-am urât; într-o vreme îmi era milă de tine, iar acum nu-mi este milă; într-o vreme erai bogat, iar acum ești sărac; într-o vreme, fiul meu, te vedeam pe pământ, iar acum te văd sub pământ. Puțină vreme te-ai arătat ca o floare frumoasă înaintea ochilor mei și numaidecât te-ai dus sub pământ. Eu credeam să mă vezi tu pe mine sub pământ, dar te-am văzut eu pe tine îngropat.

O, fătul meu, căci nu mă acoperi mai bine pământul pe mine decât pe tine și mă lăsași la bătrânețele mele, când era vremea să se odihnească de către tine. Tu, atunci, n-ai nici o grijă de mine, ci m-ai lăsat să fie totdeauna inima mea arsă și aprinsă de jalea ta și ochii mei să fle la bătrânețele mele tot lini de lacrimi, ziua și noaptea. O, fiul meu, mai bucuros aș fi dat traiul și zilele mele, ca să fii tu viu. Eu îți gătisem haine domenești, ca să te îmbraci cu ele și să te împodobеști, ca să veselești inima mea și să usuci aceste lacrimi din ochii mei; iar acum trupul tău se dezbracă de hainele pe care i le-am gătit și se îmbracă în pământ, dintru care a fost luat, după cum zice Dumnezeu: "Din pământ ești, și iar în pământ te vei întoarce". Iar sufletul tău vede alte vederi și nu știu dintr-acele vederi ce va fi văzând sufletul tău; milostivi-se-va Dumnezeu să-ți îmbrace sufletul tău cu mila Sa. Ci mă tem ca să nu fie sufletul tău rămas cumva nesătul de fața lui Dumnezeu pentru păcatele mele.

Însă, după acestea toate, iată că-ți zic: Socală, fătul meu, scoală, că au venit și oasele moașei tale (bunicii) la tine, ca să se odihnească și ele lângă tine, pentru că și ție îți este mumă ca și mie. Și, împreună cu ele, am trimis și podoabele tale: coroana și surguciul tău și diademele. Să se puie cununa și surguciul tău la Pantocrator (m-rea din Muntele Athos), ca să se împodobească cu ele, ca doar s-o milostivi Domnul Dumnezeu spre voi și v-ar dărui cununile cele ce nu vor trece niciodată. Iar diademele să se puie la veșmântul Precistei, ca să se milostivească spre voi și să vă acopere sub veșmântul ei la înfricoșata judecată și să vă dea viața cea de veci, care nu va trece niciodată.

O, iubii mei fii și avuția inimii mele cea scumpă și lumina ochilor mei cea strălucitoare, tu, fătul meu Teodosie și voi, dragele mele cocoane, Stano și Luxandro, acum muma mea și moașa voastră se îngroapă sub pământ, după porunca lui Dumnezeu. Sculați-vă voi și alergați către îndurătorul și stăpânul nostru Iisus Hristos și către Preacurata a lui Maică și, cu multă frică și umilință,

cuprindeți în brațe cinstitele lor icoane, pentru mumă-mea și moașa voastră și pentru feciorii mei și frații voștri și ziceți așa: O, Stăpâne Hristoase, Împărate atotțiitorule, bunule și iubitorule de oameni, Doamne și Dumnezeu cel nemincinos, care ai zis că: "Pe cel ce va veni către Mine, nu-l voi goni afară", drept aceea și noi, robii Tăi, nu aflăm decât pe Tine. Pentru aceea alergăm către Tine, ca să ne miluiești, însă nu după păcatele noastre, ci după mila Ta cea multă, care nu o știe nimeni de unde vine, nici o poate socoti. Că noi, Doamne, suntem zidirea Ta, ci nu lăsa, Doamne, pe strămoașa noastră și pe frații noștri, făptura mâinilor Tale, să fie batjocoriți de Satana, ci-i primește în camera Ta cea bună, – nu doar ca pe niște drepți, ci ca pe niște argași de cei mai proști.

Părintele meu, chir Macarie, și voi, egumeni și preoți, și alți frați câți vă aflați întru Hristos, toți pe care v-am rugat și mai înainte să am iertare și blagoslovenie de la voi, ca să fac puțină rugă către oasele maicii mele. Pentru aceea, cât am putut pricepe dintr-o parte oarecare, eu am zis și m-am rugat, dar să vă fie fără supărare ca să mă rog către Domnul nostru Iisus Hristos pentru susfletul maicii mele. Că de aș fi vrut să mă rog mai înainte, eu n-am îndrăznit a grăi cuvânt către Dumnezeu meu, că sunt îngreunat și însărcinat de păcate; iar, cu ajutorul și cu blagoslovenia voastră, acum eu voi îndrăzni a grăi și a mă ruga lui Dumnezeu, împreună cu voi, cu toți.

O, Împărate atotțiitorule, Dumnezeu cel milostiv și iubitor de oameni, către Tine cad, Domnul meu, și Te rog pentru mieluseaua Ta și muma mea; pentru mila Ta cea mare, să nu fie despărțită de turma Ta, în prăpăstiile cele adânci, nici să fie biruită de fiarele cele cumplite și nemilostive. Ci Tu, Păstorul cel bun, o întoarce în staulul Tău și o scoate din adâncul prăpăstiilor, și o izbăvește de fiarele cele cumplite și nemilostive, și o primește în turma Ta. Că numai spre mila Ta ne nădăjduim, Doamne Dumnezeu meu. Că mila Ta n-are început, nici sfârșit. Și pentru dragostea noastră Tu ai făcut cerul și încă Te-ai făcut și fecior lui Adam, și pentru dragostea noastră fața obrazului Tău cel dulce și luminată o ai dat spre lovire de palme și spre scuire și ocară neamului jidovesc, celui nemulțumitor. Pentru noi ai stătut la judecată înaintea Caiasei. O, frică și minune, cum robul ședea, iar Împăratul sta în picioare! Cum Ana îl batjocorea, iar Împăratul cerurilor se smerea! Pentru dragostea noastră, Împărate Hristoase, ai lăsat cetatea cea cerească și Te-ai pogorât de ți-ai răstignit trupul pe Cruce în cetatea ovreiască și Te-au adăpat cu oșet și cu fiere. Pentru noi ai luat palme peste obraz și pătrundere de piroane. Și când Te-au împuns cu sulița în coastă, fără de milă, atunci soarele s-a ascuns, luna nu și-a mai dat lumina ei, stelele cerului s-au întunecat, cerurile s-au înfricoșat, pământul din temelie s-a cutremurat, întuneric a fost peste toată lumea, catapeteasma templului s-a spart și pietrele s-au sfărâmat.

Iar când te-a văzut spânzurând pe Cruce, cine ar putea spune lacrimile curatei Fecioare și ale iubitorului Tău ucenic! Atunci s-a pogorât Arhanghelul Mihail și cu Gavriil, cu Heruvimii cei cu ochi mulți și cu Serafimii cei cu câte șase aripi și neputând să caute spre mulțimea răbdării și smereniei Tale, și-au acoperit fețele cu aripile lor și se mirau și ei de atâta răbdare și smerenie ce ai arătat pentru noi! Iar, pe urmă, câți Te-au iubit și s-au închinat sfintelor Tale patimi și răstignirii Tale, au zăgrăvit icoane, cinstitul și prea luminatu-ți chip, iar câți au fost

necredincioși și n-au crezut în Tine, au venit către icoana chipului Tău și împărătescul Tău trup l-au împuns cu sulița și, – o, minune! – a curs sânge, ca și mai înainte.

O, Doamne, Împăratul meu, atâta dragoste și patimi ai pus pentru noi, cât nimeni nu poate socoti nici numără milele Tale câte sunt, nici de când s-au început, nici când se vor sfârși.

Drept aceea, și eu, nevrednicul robul Tău, care sunt mai păcătos decât toți oamenii, dimpreună cu roaba Ta și muma mea Neaga, și cu zidirea Ta și feciorii mei, ne închinăm răstignirii Tale și ranelor Împărăției Tale, pe care le-ai răbdat pe Cruce pentru noi, oamenii, și slăvim Învierea Ta, Dumnezeuul nostru, pentru că printr-însa a fost iadul robii și spart, și fața Satanei, cea scârnavă și spurcată, a fost rușinată, iar dreptii au luat viața de veci.

Vezi, fătul meu, Teodosie, cât este de bun Dumnezeu! Pentru aceea, cu nevoință și cu umilință, te scoală și te închină lui Iisus Hristos, că nu se cade să stea împărăteștile și nevinovatele rane necercetate de noi; ci ia surguciul robului lui Dumnezeu, fiului meu și al fratelui său, al lui Petru, și acopere cu el cinstitele rane ale Domnului nostru Iisus Hristos și să mi te închini, fătul meu, și să săruși rana cea cinstită a Domnului Hristos, pentru muma mea și moașa ta, Neaga, încă și pentru mine și pentru frășiorii tăi, pentru Petru, și Stana și Anghelina, deci și pentru mine, fătul meu. Și te roagă lui Dumnezeu să te miluiască și să-i fie milă de tine și în acest veac, și în cel ce va să fie. Că Dumnezeu este mult milostiv și El însuși zice: "Oricine va veni la Mine, nu-l voi scoate afară". Pentru aceea și noi, către nimeni altul nu ne întoarcem fețele, ci numai către îndurările și milele lui Hristos, ca doar s-o milostivi spre noi și ne va da traiul și viața Sa, care nu va trece niciodată, ci va trăi în ani netrecuți și nesfârșiți. Amin⁹.

Scurtă analiză. Acest necrolog, cu pronunțat caracter panegiric, rostit aprox. în anul 1519, fiind cea mai veche predică în limba română cunoscută până în prezent, impresionează atât prin conținut cât și prin delicatețea exprimării. De la un cap la altul se evidențiază o adâncă recunoștință a fiului față de mama sa, rostită într-o smerenie totală: "O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu, câtă dosadă ai avut pentru mine, fiind multă vreme însărcinată cu mine, ziua și noaptea, și încă nu numai ziua și noaptea, ci în toată vremea și în tot ceasul ai fost însărcinată și împovărată cu trupul meu până la vremea ce-ți veni porunca lui Dumnezeu să mă naști. Atunci, o, maica mea atâtea griji și scârbe ai avut, câte ai avut și la moarte. Deci, cu porunca lui Dumnezeu, adaoase Sfinția Sa ție viață și mie naștere. Și după aceea, încă multe ostenele și scârbe ai petrecut pentru mine, cât stau și eu de mă mir de mulțimea lor și nut pot să socotesc și să număr ostenele tale cât te-ai ostenit pentru mine...". Atitudinea smerită a vorbitorului reiese chiar și din acest pasaj. Dar și mai elocvent din următorul: "Părintele meu, chir Macarie, și voi, egumeni și preoți, și alți frați câți vă aflați întru Hristos, toți pe care v-am rugat și mai înainte să am iertare și blagoslovenie de la voi, ca să fac puțină rugă către oasele maicii mele. Pentru aceea, cât am putut pricepe dintr-o parte oarecare, eu am zis și m-am rugat, dar să vă fie fără supărare ca să mă rog către Domnul nostru Iisus

9. *Op. cit.*, p. 7-17.

Hristos pentru sufletul maicii mele. Că de aş fi vrut să mă rog mai înainte, eu n-am îndrăznit a grăi cuvânt către Dumnezeuul meu, că sunt îngreunat şi însărcinat de păcate, iar cu ajutorul şi blagoslovenia voastră, acum eu voi îndrăzni a grăi şi a mă ruga lui Dumnezeu, împreună cu voi, cu toţi...". Gândurile de recunoştinţă exprimate atât de smerit, sunt pilduitoare pentru toţi slujitorii cuvântului. Ele conţin implicit, la tot pasul, îndemnuri morale specifice acestui gen de pareneză. Domnul creştin nu uită să citeze şi Sfânta Scriptură în sprijinul argumentării celor rostite, alegând versete potrivite scopului propus, ca: "Din pământ eşti şi în pământ te vei întoarce" (Facere 3, 19), "Pe cel ce vine la Mine nu-l voi scoate afară" (Ioan 6, 37) ş.a.

2. În ordine cronologică, cel mai important reper omiletic din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, îl constituie *Cartea de învăţătură a Diaconului George Coresi, tipărită în Şcheii Braşovului la 1581*¹⁰.

Părintele prof. acad. Mircea Păcurariu o consideră "cea mai importantă dintre tipăriturile sale româneşti"¹¹. Pentru studiul de faţă am beneficiat de ediţia critică semnată de filologii Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, publicată în Bucureşti în anul 1914. Cazanica conţine 65 de predici, la duminici, praznice împărăteşti şi sărbători ale sfinţilor¹². Este deosebit de importantă (şi impresionantă, totodată) "Preadislovia" acestei cărţi, în care Jupânul Hârjilu Lucaci, judele Braşovului, "sponsorul" lucrării, face la un moment dat următoarea mărturisire: "Eu, jupânul Hârjilu Lucaci, judeţulu Braşovului şi a totu ţinutulu Bârsei, foarte 'cu inimă fierbinte şi cu jale aprinsă, de multu jeluiia la această luminată carte. Dereptu aceia în multe părţi amu întreatu ş' amu căutatu până o amu aflu în Ţara-rumânească, la arhimitropolitulu Serafinu, în cetate în Târgovişte. Iară după ce o amu oblicitu, iara eu foarte m'amu bucuratu. Şi cu multă rugăciune cerşutu-amu de la Sfinţia lui, şi mi-o tremisu..."¹³. În scopul încunoştinţării celor interesaţi, în anexa finală includem şi enunţurile celor 65 de cuvântări, gândindu-ne la faptul că ele pot fi socotite încă preţioase izvoare atât pentru documentarea bibliografică în vederea lucrărilor de seminar, al licenţelor etc., cât şi pentru alcătuirea propriu-zisă a predicilor, bineînţeles cu adaptările actuale de rigoare.

Pentru exemplificare am ales prima predică din volum, la duminica vameşului şi a fariseului, din care prezentăm câteva fragmente¹⁴:

Ce e de mitari şi de fariseiu pilda şi lucrulu, ca o învăţătură şi nevoieşă fu tocmită de sfinţii oteţi, şi făcută să se cânte şi să se cetească întru această Duminecă, ca să ne dereptăm şi să ne gătinu spre sufleteasca nevoieşă a postului. Dereptu aceia această Duminecă, ea se şi cheamă "preaglaşitoare" pre limba grecească.

Să se spue şi să se propoveduiască ce e după aceasta neşchită pocanie ce vine în vremea de postu, ca că d'amu avea vreo betejală întru sufletele noastre,

10. Prima Cazanica tipărită de Coresi şi echipa sa, în 1564, din nefericire nu s-a păstrat.

11. *Istoria Bisericii Române*, Manual pentru Seminariile teologice liceale, Ediţia a IV-a, Editura Episcopiei Dunării de jos, Galaţi, 1996, p. 152. După aprecierea părintelui profesor M. Păcurariu cartea este pur ortodoxă, fiind o traducere de pe un text slavon a omiliilor greceşti scrise de patriarhul ecumenic Ioan Calecas (1334-1347), *Ibidem*.

12. A se vedea cuprinsul ediţiei după care lucrăm, p. 551-561.

13. *Ibidem*, p. 5.

14. Respectăm lexicul ediţiei din 1914, p. 12-20.

întâl să curățim aceaia, și așa gata să fimu, cătră mântuitoarea nevoița a postului și a șineriei să meargemu. Că calea spăseniei întâi iaste căire și întoarcere și pacea, iară cătră lucrurile cealea bunele, mare vătămătură fi-va trufa și măriia și preainălțarea. Dereptu aceaia și Domnului nostru Isusu Hristosu, mândria lu Dumnezeu și tăriia, ceta ce inimile tuturoru ispiteaște și socoteaște și cu folosu mântuire tocmeaște sufleteloru noastre, că această pildă ce e de fariseiu și de mitariu înainte ne-o pune noao cu mândrie și cu folosu, și obliceaște carii nădăjduescu spre sine că sântu derepți și ocărăscu pre ceia ce greșescu.

Că opreaște amu cu această pildă înălțarea celoru ce se ținu cu mintea cu susu, și învăță în ce chipu se cade a face cătră Dumnezeu rugă și rugăciuni, să nu cumva cu de ce ne se pare noao folosu a avea, cu aceastea să întărâtămu noi Dumnezeu spre noi și să mâniemu nezlobivului și în-lungu-răbdătorului Domnulu, dătătoriu de toate bunătățile. Că dentr'acestu lucru bunătatea rugăciunii și lucrulu ceta laudatulu și spășitoriu, fără de folosu și fără de plată, află-se noao.

Că mai mare vătămătură decâtu trufa și măriia nu iaste, nice mai iute decâtu măriia și trufa. Că adecă și dentru îngeru, carele era mai mare, trufa-lu lepădă den ceriu, și în locu de luceafăru luminatu, diavolul făcu-lu de-lu cheamă. Și strămoșulu nostru Adamu, trufa și iubirea de dulceață den rai și den cinstea ceia dentâl surpă-lu. Că trufa iaste începutulu tuturoru realeloru și a toată ajutoriei sufletească tăiare fi-i-va. Că pretutindinea, ceta ce i se pare ceva a fi, vătămă-se; și prea lesne pre elu și se înșală și ceta ce nemică nu iase și i se pare că iaste oarece. Dereptu aceaia și mulți oameni pierdu-ipărearea. și amu aceștii neputințe oamenii ce voru boli, lăsați de Dumnezeu fi-voru, și de ajutoriu lu lipsescu-se și întru chinulu ceta fără de cinste cadu. și a toată bunătatea și bogăția bunătățiloru și lucrurile cealea bune trufa le răsipeaște și le strică și le piarde. și nu numai pre reale surpă-lu, cea însă și aceloru bunătăți se luptă și multă vătămătură adauge noao, și oamenii nevoiaște pururea și trufa să rabde, și nici o plată face-isă aibă făcându aceastea...

Că-șu arată fariseiu lu chipulu său stându și preainălțarea a luișu și trufa ce avea. Și cuvintele lu den începutu avea chipu de omu bunu și înțeleptu, că grăiia amu: "Doamne, mulțemescu-ți!". Iară după aceastea câte zicea, toate prea cu înălțare și cu trufă implute era. Nu zicea amu că "tu m'ai făcutu, Doamne, și cu ajutoriu lu tău slobozescu-mă de toată nedereptatea și de răpire și de alalte reale", ce toate ispravele părea-l-se că cu puterea luișu că le-au isprăvitu...

Iară mitariulu sta departe, nu vrea nici ochii săi să-șu rădice la ceriu, ce uci-dea pieptulu lu, grăiia: "Doamne, milistivu fii mie, păcătosu!". Adevăru grăescu voao, că deștine acesta dereptatu în casa lu, decâtu cesta alaltu. Derep'ce că "totu carele-șu înalță sine, pleacă-se, iară carele se pleacă, înalță-se"...

Să ne smerimu amu și noi, numai pre noișu să osândimu și pre noișu să ne rușināmu, ca neosândiți să ne aflāmu în zioa de judecata ceia neșățarnica. și să iubim amu și smereniia cu mândrie, că de aceasta se dereptă mitariulu și țitarulu păcateloru scutură. și săurimu preînălțarea, derep'ce că fariseiu lu de aceasta fu surpatu și lucrurile cealea bunele, ce avea, pierdu. Fariseiu lu amu, ca un nebulu, lucru bunu lucruse; elu se osândi; iară mitariulu, ca un bunu, lucru bunu nu arată, și se dereptă. Că căută Domnulu spre suspinarea mitariulu și spre frân-

gerea inimei lui și uciderea pieptului, și priimi cu dulce rugăciunea lui, cu Avelu depreună dreptă elu. Iară jărtvele și bunătățile și isprăvirea fariseiului, ca unui mare lăudărosu și trufașu, lepădă-le și le urî, ca și celu de frate ucigătoriu Cainu osândi-lu...

Să arătăm păcatele noastre neîmputătorului și nemâniosului despuitorului nostru, ceta ce mai vârtosu iaste mihuitoriu și vindecătoriu; că amu noi să văm și tăcea, elu știe toată taina inimiei. Ce să arătăm noi toate păcatele noastre, fraților, și să ne ispovedim pururea înaintea Domnului, ca să dobândim dela elu milă. Să lepădăm acicea păcatele noastre, ca să fim curați și gătiți, ca cându vom merge acolo, priimiți fi-văm de județulu dreptu întru împărăția lui cea nesfârșită și fericită. Și să moștenim acea dulceată ce va să fie și neputredulu răpaușu, și nescăzuta piște și îndulcire să o dobândim toți împreună în Hristosu Isusu, Domnului nostru; că a lui e slava și ținearea întru veacii de veacu, aminu!

Scurtă analiză. Cuvântarea face, așadar, o descriere și combatere a mândriei, opunându-i virtutea smereniei, arătând că pe "cātu iaste de rea măriia și preainălțarea, atâta e de bună și căirea și smerenia. Că ce răsipeaște trufa și preainălțarea, iară acelea pre iușoru le adună smerenia. Că trufa amu întru prôpaste bagă omulu, iara smerenia den cădeare scoate pre elu..."¹⁵. Scopul pericopei evanghelice este văzut astfel de autorul Cazaniei: "Că oprește amu cu această pildă înălțarea celor ce ținu cu mintea prea susu, și învață în ce chipu se cade a face cătră Dumnezeu rugă și rugăciuni, să nu cumva cu de ce ne se pare noao folosu a avea, cu aceastea să nu cumva să întărâtăm noi Dumnezeu spre noi și sa mâniemu nezlobivulu și în-lungu-răbdătoriuulu Domnulu, dătătoriuulu de toate bunătățile..."¹⁶. Se observă utilizarea preponderentă a Scripturii, cu citate din alte locuri decât cele din pericopa propriu-zisă, pentru argumentarea unor afirmații, totodată formularea inspirată a unor cugetări de genul: "Că mai bine iaste să greșești, să te întorci și să te smerești, decâtu sa faci bunătăți și să te preafinalți"¹⁷. Întâlnim destul de des expresii de o frumusețe literară deosebită, care exprimă plastic stările sufletești ale persoanelor implicate în relatarea evanghelică. Bunăoară, despre vameș: "Rugându-se mitariulu, și lucrure, căce nu avea bune, nu le putea nice socoti, ca fariseiulu, ce se ucidea în pieptu și inema-șu rănita. Și cu multă înfrângere și cu milă grăia..."¹⁸. Spre finalul cuvântării, autorul îndeamnă stăruitor la pocăință, act în simfonie, de altfel, cu mesajul evanghelic principal: "Dreptu aceaia, rogu-mă voao fraților, ispovediți-vă lu Dumnezeu pururea și păcatele voastre descoperiți-le lui"¹⁹. Textul este inteligibil în cea mai mare măsură, chiar dacă pe alocuri este presărat cu slavonisme, ca de exemplu: *pocanie, nezlobivulu, piște* etc., al căror înțeles se desprinde prin absorbție, din context (*pocăință, nerăutate, pace...*).

15. *Op. cit.*, p. 14.

16. *Ibidem*, p. 12.

17. *Ibidem*, p. 17.

18. *Ibidem* (subl. n.).

19. *Ibidem*, p. 19.

**3. Al treilea popas omiletic îl facem către jumătatea secolului al XVII-lea,
zăbovind asupra unui monument unic al literaturii noastre,
care aparține, deopotrivă,
spiritualității ortodoxe bisericești și patrimoniului literar laic:
Cazania Mitropolitului Varlaam, din anul 1643.**

Pentru studiul nostru utilizăm ediția din anul 1943, datorată Fundației regale pentru literatură și artă, București. Cartea are două părți: partea întâi cuprinde 54 de cazanii la duminici din toate cele trei perioade liturgice, Triod, Penticostar și Octoih, iar partea doua 22 de cazanii la diferite sărbători. Sursa prioritară a Cazaniei o constituie cartea de predici a mitropolitului grec Damaschin Studitul (sec. al XVI-lea), intitulată "Comoara", din care a tradus vreo 20 de predici. Altele au fost transcrise după manuscrise românești care circulau în vremea aceea în toate provinciile românești²⁰. La fel ca în cazul *Cărții de învățătură* a lui Coresi, și pentru Cazania de față anexăm în final cuprinsul cărții, cu nominalizarea individuală a fiecărei cuvântări. Importanța Cazaniei, pe toate planurile culturii naționale, este inestimabilă. Conștiința unității de neam a tuturor românilor este exprimată nu numai prin utilizarea de manuscrise de pe întreg teritoriul românesc, ci și prin prefața alcătuită de domnitorul Vasile Lupu, intitulată sugestiv "Cuvântu împreună cătră toată seminția românească", în finalul căreia adresează un impresionant îndemn: "...iară voi să o primiți nu ca un lucru pemntesc' ce ca un odor ceresc. și prinsă cetind pre noi pomeniți și întru ruga voastră pre noi nu uitareți și hiți sănătoși"²¹. Iar mitropolitul Varlaam arată în prefața scrisă de el trebuința unei astfel de cărți în limba poporului, mărturisind, totodată, că-și face, astfel, simpla datorie în fața lui Dumnezeu: "...pentru ca să înțeleagă hieicine să să înveațe și să mărturisească minunate lucrurile lui dmdzău (Dumnezeu, n.n.) cu multu mai vrătos limba noastră românească ce n-are carte pre limba sa. cu nevoe iaste a înțeleage cartea alții limbi... pentru aceea de nevoie mi-au fost ca un datornic ce sînt lui dmdzău cu talantulu ce mi-au dat să-mi poci plăti datoria macaru de căt' până nu mă duc' în casa cea de lut a moșilor miei, adunat-am diîntăi tălcovnicii sventei Evgliei dascalii besearicii noastre și deac-am scris..."²². "*De mare jeale, și de mare lucru iaste, o iubite cetitoriu, cān' du toate saptete ceriului șia pământului, înblă șimârgu toate careaș' la sorocul' șila marginia sa la carea înțelepciunea cia veacinică le-au făcut' șinice puțin' nu smentescu nice greșescu sâmnul său, numai sânguru amărătulu omu ce-ifăcut' pre obrazul' șipre chipul' tvorețului său, cu mente și cu graiu dela dânsul' cinstit domn' șibiruitoriu pământului șimărei, paserilor șidobitoacelor, peștiloru șitutororu fieriloru cumu grăiaște șiprorculu că cu puținelu îlu micșurâ pri însu mai mică decât îngerii adecă pre omu, numai că ci-icu trup' iară cu sufletul' iaste sâră de moarte ca șîngerii la care margine șila care sorocu iaste făcut' de dmdzău să margă în locu ce are hi să grijascășisă nevoiască nici leac' să nu smentească nice să să scape de acela sâmnu, iară elu*

20. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 170.

21. Din ediția cit., p. 40.

22. *Ibidem*, p. 42. Importanța acestei prefețe impune reproducerea ei integrală: «*Smeritulul Arhiepișep' Varlaam) și Mitropalitul de Țara Moldovei, Cuvântu cătră cetitoriu.*

departe rămă(1)ne, siticăițeaste să scapă că și diîn fire de va socoti omulu, și diîn scriptură nu va afla altu săvârșit' chemărei sale sau altă margine. fără numai viața aceea vetită și cu nărocu și blagoslovită caria, săvai că o și dorescu și o pohtescu toți oamenii iară în care lucru stăși să ține aceeaia viață. unii cu totul nuș' știu nice voru să știe. al'ții are putia să nu știe iară ei de bună voia lor, căotân' du nu vād' și audzind' nu înțeleg' ai trei(1) săvai că și șitiu și vādu, și cu dragu o poh' teascu, iară lucrurile ceale de treabă ce duc la ceaia viață nu voru să le facă, pentru' aceea diîntru întâiu, ce-au fost' bărbați purtători de dhlu svāntu. unii după alții și pānă acmu toți au ustenit' scriindu și tălcuind' sven' tele scripturi de-au învățat, și-au arătat' omului în toate chipurile. calia care duce acolo. cum' ca să nu greșască hieș' țecine mar' ginea și svārsițulu acela spre carele-îfăcut'. cătr' aceea și altă usteniînță s' au adaos aceluor bărbați purtători de dhulu svānt' căci că mārġāndu de susu în gios, și în puțināindu-se diîn oameni înțelesul' sventeloru scripturi, le-au căotat' a pogorā și svānta scriptură tot' mai pre înțelesulu oameniloru pān' au început' a scoate așeăș' cineș' pre limba sa pen' ȳru ca să înțelegā hie cine să sa înveațe. și sāmārturiseascā minunate lucrurile lui dmdzāu cu multu mai vrātos limba noastră romāneascā ce n' are carte pre lim' ba sa. cu nevoe iaste a înțelega cartea alții lim' bi. și pentru lip' sa dascalilor și a învățăturei, căt' au fost' învățāndu mai multā vreme, acmu nice atāt nime nu învașā, pentr' aceea de nevoe mi-au fost ca un' datornic' ce sint' lui dmdzāu ca talantulu ce mi-au dat' să-mi poci' plāti datorria macaru de căt' pānā nu mā duc' în casa cea de lut' a moșiloru mei, adunat-am' diîn toți tālcovnicii svēntei Evgliei dascalii besearicii noastreși deaș' -am' scris. arătat-am' mārġei sale pravoslavniculu domnu Io Vasilie Vovodul' cu mila lui dmdzāu Domnulu țārāi moldovei, mārġia sa ca unu domnu creștin' și blgoceștivu și iubitoriu de besearcă girjindu ca un' stāpān' bunu de folosul' oiloru lui hs nu numai pentru ceale trupești, ce și pen' ȳru ceale sufletești de unde sānguru dmdzāu. cu māna sa cea putearnicā au arātat' mārġei sale spre aceasta lucru îndereptātoriu. prea osvențitulā pārinte Petru moghila fecioru de domnu de moldova. Arhiepscū și mitropolitū chievlui Haliciulu și a toatā rossia, carele pre poșta mārġei sale, au trimisu tipariulu cu toate meșterșugurile căte trebuescu, spre care lucru mārġia sa domnulu ce, scrie mai susu Io Vasilie Vovodul' cu darulu lui dmdzāu domnulu țārāi moldovei, cheltuiālā nesocotiță spre tot' lucrul tipāriei au dat', și așea cu darul lui dmdzāu după început' amu vādzut' și svārsițulu", op. cit., p. 41-42.

Pentru exemplificare am ales tot duminica vameșulu și a fariseulu, spre a putea face comparație cu predica precedentă, la aceeași duminică, din Cartea de învățătură a lui Coresi²³. Selectăm, astfel, câteva fragmente: "Învățătură pen' ȳru fariseu și pen' ȳru vamăș. Tocmalā au împārații, cām' d' vor' să-ș' tremițe vonicii la războiu, mainte le dau veste să-ș' gāteascā armeleși să le ascuță, și să să învețe a să deprinde în lucruri de războiu. și cāndu-ȳremiț, stau de-i învașā, și-i îndeamnā cu cuvāntul să nu bage în samā nice frica, nice moartea. În mijlocul acestora tuturor, le giuruiesc daruri și boerii. Așea într' acela chip' și pārinții dascalii beserecei noastre au făcut, căci că vom să ne ducem cu războiu asupra diavolulu, ucigātorulu celui de suflete, să-l luptāmu și să-l' batem cu postul și cu ruga, și să-l omorām cu smerenia. Pentr' așea cu trei săptămāni încă main' te deșea, adecā main' te de începerea postulu, ne dau știre sven' ȳii oteți să

23. Extrasă din Ediția București, 1943, p. 7-11. Transcrierea respectă lexicul acestei ediții.

ne gâtăm cătrea nevoim 'ța cea sufletească, și cu cuvân 'lul ne îndeamnă și ne învață să nu grijim nice de trupul nostru, ca de un lucru putred și trecătoriu. Pentru care lucru ne giuruesc din svânta scriptură daruri și plată mare...

Acești doi intrară să sâ roage lui Dumnedzâu pentru păcatele sale. Deci ascultați și ruga lor în ce chip fu. Fariseul' stâtuși sârugâ du măn'drie, de dzise așa: "Mulțâmâscu 'ție, Doamne, Dumnedzâul meu, că nu sâmt ca alți oameni". Decât toți oamenii sâ făcu pre sine mai bun, și decât toată lumea sâ giudecă pre sine mai svânt. Și încai nu dzise că "nu sâmt ca uni oameni", ce dzise că nu iaste ca toți oamenii: apucători, nedirepți, curvari. Pre toți făcu nedirepți, numai pre sine se aflâ drept; pre toți-igâsi curvai, numai pre sine curat și fârâ de păcate. și nu-isasi numai atâta, încâ osin'di și pre vamâș, că-l vădzu rugân'du-se și el lui Dumnedzâu și dzise: "Nu sâmt nice ca cest vamuş păcâtos". Nu sâ rugâ pentru sine întâiu, dup'acea sâ sâ roage șipen'tru cel' păcâtos, ce numai cât intrâ în besercâ osindi și pre vamâș, și pre alți oameni pre toți, numai pre sine sâ lăudâși săavu bun înain'tea lui Dumnedzâu. și începu a-ș' numâra lucrurile cele bune și a dzice: "Postescu-mă de doaa ort într'o săptămână și dau a dzecea din toate cât agonisesc." Intr'acea vreme avea obicinâ Jidovii de postiea doaa dzile într'o săptămână și da beserecei a dzecea diîn tot' cât' avea Pen'tr'ace și fariseul acela sâ lăuda că postește și dâ a dzecea lui Dumnedzâu diîn tot diîn cât' are...

O, mare răutate, iaste, iubiții miei creștini, neputin'ța măn'driei! Fariseul mearse în beserecă înfrâm'șat' și încununat cu bunătăți, ca cu nește flori frumoase, iară vamâșul gol de toate bunătățile. și fariseul pentru ce sâ fâli cădzu diîn toată cinstea, iară vamâșul pen'tru ce sâ smeri dobân'di de ce se rugâ și plată pen'tru ruga lui dobândi. Pen'tr'aceea, iubiții miei frați, nevoiți-vâ cine după cât poate, ca sâ dobân'diși și împărăția ceriului, întru carea pre noi pre toți sâ ne priimascâ milostivul și înduratul Dumnedzâu, căruia iaste slava și măriea neșchimbată și nepuținată, întru veci netrecuți și nesvârșiți ai. Amin."

Scurtă analiză. Tema predicii este aceeași ca la cazania precedentă, combaterea mândriei și elogierea smereniei: "Că cum iaste smerenia întâiu stepenă cătră Dumnedzâu, așa și mândria iaste întâiu cădere omului. Că și diavolul dintâiu pentru mândrie cădzu și în înger luminat se făcu drac întunecat..."²⁴. "Io Vasilie Voevod. Cu darul' lui dmdzâu țitoriu, șibiruitoriu, și domnu atoată țara moldovei dar' șimilă, șipace și spâsenie a toată seminția românească pretutindenea ce sâ aflâ pravoslavnicii într'aceasta liimbă. cu toată inima cearem' dela domnul dmdzâu și izbăvitoriu nostru Is Hs.

Dîntrucât s'au îndurat' dmdzâu diîntru mila sa de ne-au dâruit' dâruim' și noi acest' daru limbii românești, carte pre limba românească întâiu de laudă lui dmdzâu, după aceea de învățăturăși de folos' sufletelor pravoslavnicii. sâ iasteși de pușin' preș' iară voi sâ o priimiți nu ca un lucru pemntesc' ce ca un odor ceresc'. și prînsă cetînd' pre noi pomeniți și întru ruga voastră pre noi nu uitareți

24. Cazania lui Varlaam, p. 8. Redăm textul integral: «Cuvântu împreună cătră toată semenția romenească: Prea luminat întru pravoslavie, șicredinciosu întru părin' tele nenăscut, și întru, fiul dela părin' tele născut mainte de toți veacii. și întru dhul' svânt' dela părin' tele purcedzătoriu, și pre fiul odihnitoriu. svânta troiță unu' adevărat' dmdzâu ziditoriu și făcătoriu tuturor vădzelor și nevădzelor.

să hiți sănătoși.". Ed. Cit. p. 40. Predica este destul de scurtă, încadrându-se în genul omiliei, iar desfășurarea ideilor parcurge cronologic versetele evangheliei. Spre final, după exprimarea concluziei, care se desprinde firesc din cele grăite anterior, autorul face o mică aplicare: "Pentru aceea, iubiții mei frați, nevoiți-vă cine după cât poate, ca să dobândiți împărăția cerului, întru carea pre noi pre toți să ne primească milostivul și înduratul Dumnezeu, căruia iaste slava și măria neschimbată și neâmpuținată, întru veci netrecuți și nesvrșiți ai. Amin"²⁵.

4. Sf. Mc. Antim Ivireanul (1650-1716)

Este cel mai mare predicator de la sfârșitul sec. al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea. *Didahiile* sale sunt piese reprezentative atât pentru slujirea omiletică, cât și pentru literatura română în general. Propriu-zis ne-au rămas de la el 28 de predici la diferite duminici și sărbători și 7 cuvântări ocazionale (pareneze), în manuscris, tipărite întâia oară abia în 1886 de către Ion Bianu și Constantin Erbicănu. Pentru viața și opera distinsului mitropolit, literatura omiletică românească beneficiază și de o teză de doctorat, elaborată de preotul Gabriel Popescu²⁶. *Didahiile* au fost retipărite în mai multe ediții, între care semnalăm pe cele semnate de Gabriel Ștrempel, dintre care una va fi utilizată de noi pentru sumarul predicilor și exemplificare²⁷. O interesantă caracterizare a mitropolitului, sub aspect omiletic, ne-a lăsat Nicolae Iorga în a sa *Istorie a Bisericii Românești*, redând și câteva fragmente din *Didahii*: "Aceste cuvântări (*didahiile*, n.n.) de muștrare și de sfătuire sunt pline de o elocvență energică și sigură. Dar mai ales – și aceasta interesează din punctul nostru de vedere – ele arată hotărârea mitropolitului de a curăți o Biserică decăzută ca moravuri. Pornind de la încredințarea lui că "are treaba cu toți oamenii câți sunt în Țara Românească, de la mic până la mare, și până la un copil de țâță, afară de pagâni și care nu sânt de o leage cu noi", că "de gâtul său spânzură sufletele credincioșilor", el ține de rău pe boierii deprinși a batjocori felurile pe care sânt siliți a le mânca în posturi, "verzele, legumile", care nu sufăr apă, ci se mângâie de înfrânarea de la fruct prin "bragă, beare, șerbet, mied"; pe femeile cu "fleacuri drăcești" pe obraz și cu inele grămadă pe degetele care nu mai știu munci, pe creștinii care suduie, răsând ca de o vitejie, "de leage, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comandare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovidanie, de botez, de cununie și de toate Tainele Sfintei Biserici", pe credincioșii cari intră prin biserici, "de-și face cu ochiul unul altuia mai rău ca la cărciume", pe toți cei care nu închid prăvăliile și nu se opresc a cumpăra, fie de la negustorii turci, în zilele de prăznuire și în Dumineci..."²⁸.

25. *Ibidem*, p. 11.

26. *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cârmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*, în S.T. an. XX, 1969, nr. 1-2, p. 5-97 (și extras). Pentru completarea informațiilor bibliografice în legătură cu marele ierarh recomandăm încă două lucrări, relativ recente: prof. Eugen Negrici, *Antim Ivireanul. Logos și personalitate*, Edit. "Du Style", București, 1997 și prof. Mihai Rădulescu, *Antim Ivireanul. Învățător, scriitor, personaj*, Edit. Ramida, București, 1997.

27. *Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar, București, 1962, 322 p.

28. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, București, 1930, ediția II-a, vol. II, p. 57.

Pentru exemplificare am ales predica rostită la instalarea ca mitropolit (în fapt o *pareneză*, adică o *cuvântare ocazională*), pentru că, prin conținutul și forma ei, are un pronunțat caracter programativ. Ea a fost rostită de în ziua de 22 febr. 1708, în catedrala mitropolitană din București, în prezența domnitorului Constantin Brâncoveanu, de care și pomenește smerit spre finalul cuvântării: "Iar Dumnezeu cel mare și înalt... să trimiță darul Duhului Sfânt pre cinstit și de Dumnezeu încununat cap al prea luminatului domnului și al nostru de obște binefăcător, Io Constandin Basarab Voevod și să-l blagoslovească dintru înălțimea lăcașului său, ca pe Avraam, înmulțindu-iseminția din neam în neam și să-l pazească cu întreaga sănătate și cu lină pace, până la adânci bătrânețe la preainălțat scaunul mării sale..."²⁹.

Pentru extraordinara ei frumusețe omiletică, sub toate aspectele (conținut, limbaj, stil etc.), prezentăm textul ei integral:

"Aceasta o am zis când m-am făcut mitropolit: "Veniți după mine și voi face pre voi păscari³⁰ de oameni". Dostorii cei desăvârșiți și înțelepți atunci mai mult măresc lauda meșteșugului lor, nu când cu hier și cu foc luptă patima să o supue, după cum iaste liagia războiului, ce numai când aceia ce pătimizește cu apipăeri mângăioase și cu dostorii dulci vor afla leacul bolnavului și cele înfricoșate porunci ale meșteșugului doftoresc să le oprească și oarecare zile cu mănăcări doftorești și hrănitore potolind durerile, să arate pre acela ce pătimizește mântuit de boală.

Așa și preînțeleptul doftor al sufletelor și trupurilor noastre, împăratul împărăților Hristos, Dumnezeu nostru, văzând lumea că bolnăvia cu patimile necredinții și să umfla ca o rană cu înșălăciunile cele lumești spre închinăciunea idolilor, au socotit cu multe feliuri de mijloace și au purtat de grijă pentru mântuirea oamenilor și a neamului omenesc, de vreme ce acesta iaste lucrul cel dintâi al bunătății lui, a mântui pre omul din mâinile vrăjmașului și a-l aduce la frumusețea cea dintâi și la vrednicia de la care au căzut pentru păcatul neascultării al strămoșului Adam și nu trimite ploae de foc spre îngrozirea lumii, nici pornește marea ca o oaste împotriva pământului, nici înarmează puterile stihilor împotriva necredinții, ci numai o supune cu blândește și cu minuni și o trage spre dînsul cu faceri de bine și cu cuvinte cerești o preface să se mute de pre dînsa patimile cele sufletești, ce să umfla ca o rană otrăvită.

Și vrînd Dumnezeu cuvîntul ca să se arate în lume mai nainte, pînă a nu să intrupa și a să face om, au trimis în lume proroci să propoveduiască la oameni venirea lui cea înfășășată. Și pentru aceasta n-au ales împărații și crai, să facă proroci; n-au luat filosofi și ritori, să trimită propoveduitorii venirii lui; n-au pogorât din ceriu întunerece și mulțime de îngeri, ce are pe lîngă dînsul, mii de mii nesocotiți și nenumărați, ci au trimis oameni proști și mai vîrtos păstori de oi, ca pre Moisi, ca pre David, ca pre Samuil și toată mulțimea proorocilor, prin mijlocul a căroră au sămînat buna-credință, nu în toată lumea, ci numai la un neam, la iudovi, carii lăcuia într-o parte a pământului în Iudeia.

Dară de vreme ce Dumnezeu va pre toți oamenii să-îmîntuiască și la cunoștința adevărului să vie, căci aceasta iaste mare sete la Dumnezeu a poști și a iubi

29. Predici..., p. 76.

30. În ed. Erbiceanu, ca și în edițiile Iorga și P. V. Haneș: *vânători*. Citatul, luat din *Evanghelia de la Matei*, IV, 19, este: "Veniți după mine și vă voi face pe voi pescari de oameni, *Biblia*, ed. 1936.

să se mântuiască oamenii, pentru aceasta nu să odihniia Dumnezeu să fie numai la iudoi buna-credință și celelalte limbi fie lipsite de darul lui. Pentru aceasta au vrut să răsără lumina dumnezeirii lui în toată lumea: și viind împlinirea vremii, după cum zice fericitul Pavel, vrut-au Dumnezeu să vie Fiul lui, să se nască din muiare, să se facă supt lege, ca pre cei de supt lege să-irâscumpere; s-au făcut om din Născătoarea de Dumnezeu și pururea fecioară Maria, au petrecut în lume împreună cu oamenii și vrînd să tragă limbile la cunoștința dumnezeirii lui și să-învețe lucruri preaslăvite și poruncă noao și viață cerească, cerca să asle slugi acestor porunci; și n-au căutat cetăț, nu s-au uitat la mulțime de oameni, nu s-au socotit slujba împăraților, s-au scârbit de puteria avuției, au urât biruința ritorilor, nu i-au trebuit limbile filosofilor, nu s-au slujit cu arme, după cum e obiceiul ostașilor, nici cu alte meștersuguri asemenea acestora, pentru ca să nu aibă putere nimenia dintre cei necredincioși să zică că au tras la sine Hristos mulțimea cu unele ca acestea, ci numai s-au slujit iară cu mijlocul cu carele au ales pre prooroci. Și ce face? Au luat iară propoveduitori Evangheliei nu păstori, ca pre proroci, ci păscari, și vînători de pește și i-au trimis să propoveduiască lumii bunavestire și le încredințează în mîinile lor și în limbile doștoriiia lumii, zicîndu-le: "Veniți după mine și voi face pre voi păscari de oameni. Încetați de a vă trudi deasupra mării cei neînsufleți. Mutați pentru dragostea mea meștersugul cel păscăresc pre pămînt. Acolea pre dânsul trimiteș și vă întindeș mreșile. Vînaș pentru mine vînatul credinții. Veniș după mine. Urmați-mi mie, ucinicii miei și învățătorii lumii. Lucrați pentru dragostea mea meștersugul voștru, pentru certiuri.

Vărsată iaste ca apa mării pre pămînt închinăciunea idolească. Zidirea iaste acoperită cu norul a mulți dumnezei. Adîncul necredinții îneacă toată lumea; oamenii să cufundă de valurile drăcești. Lumea pute de împuțiciunea sîngiurilor și să strică cu jirșele celor stricăcioase. Voiu pune asupra lor ispravnici și doștori, pre voi, pre păscari. Patima aceasta chiiamă meștersugul voștru. Să slujim cu iar-bă mîntuitoare zidirea ce iaste în nevoi; veniți după mine".

Iară ei; lăsînd mreșile, merseră după dînsul. Într-un gînd era ceata ucinicilor cu pohta stăpînului; și ca niște oameni dreșți și proști de răotote n-au viclenit în mîntea lor, nici s-au prepus în inima lor de acea chiemare; ci ca niște oameni blînzi și făr 'de răutate au mers după dînsul, ca hierul după piatra magnitudului și ca părul după chihribariul cel curat. Și cu puteria mîntuitoriului Hristos au rușinat pre cei ce i-au văzut și ca pe niște pești, cu mreaja bogosloviei au prins mulțimea și cu vînat auzurile noroadelor și au înduplecat inimile tiranilor și sufletele împăraților le-au supus; și au făcut o izbîndă și o biruință atît de frumoasă, cît n-au putut-o face toate împărășiile lumii. Oameni făr 'de arme și nedechiș de ale oștirii, sāraci de avuție, proști de învățătură, slabi de post, blînzi oentru nerăutate au înălțat nu steaguri de oaste, ci numai crucea, seninul păcii, propoveduind, nu cu sunet de tobe și de surle, ci numai cu neputincioasă limbă și neînvățată, pe Hristos și credința și fulgerund, nu zic, cu fulgerile sabiilor, celor ascuțite, ci numai cu strălucirile unei vieți bune, neumplînd pămîntul de oști, nici să acopere marea de corăbii cu vetrile, ci numai făr 'de rane, făr 'de sînge, făr 'de vătămare, calcă și spune toată păgînatatea, biruiesc iadul, sting înșălăciunea, izgonesc minciuna, întînd numele lui Hristos și credința, cît iaste întins pămîntul și lumea.

Pentru aceia dară nu iaste minune, iubiții mei ascultători și cinstiți și de bun neam boiari, de m-au rînduit și pre mine Dumnezeu și m-au pus, om mic fiind și smerit, păstor mic, la mică turmă, la dumneavoastră, pre carii eu nu vă am, nici vă știu turmă mică, ci mare și înaltă; mare pentru buna închinăciune și dreapta credință, care o păziți curată și nespurcată, fiind încungiurați și îngrădiți între hotarile celor striini de fel și împesurați de atîta nevoi șce vinți și scîrbe ce vin totdeauna, neîncetat, de la cei ce stăpînesc pămîntul acesta, înaltă pentru buna ascultare și supunerea care arătați de-a pururea cătră biserică și cătră arhieriu.

De vreme ce aceste doao întemeiază și întăresc biserica, credința la Dumnezeu și buna ascultare la biserică și măcar că eu am fost mai mic și mai netrebnic decît toți, precum au fost și David mai mic între frați în casa tătine-său, dară Dumnezeu n-au căutat la micșorarea și netrebnicia mea, nu s-au uitat la sărăciia mea și streinătatea mea, n-au socotit prostia și neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunătății sale și au acoperit de cătră oameni toate spurcăciunile și fărdelegile mele, carele sunt mai multe decît perii capului meu și decît năsipul mării și m-au înălțat, nevrednic fiind, la această stepenă și mare vrednicie a arhieriei. Și m-au trimis la dumneavoastră să vă fiu păstor, părinte sufletesc, rugător cătră Dumnezeu pentru buna sănătatea și spăsenia dumneavoastră și a cinstitelor dumneavoastră case purtători de grijă la cele ce ar fi spre folosul mîntuینții și să vă fiu mîngîiare la scîrbele robiei cei vavilonești a lumii aceștia, ca Ieremiia norodului lui Dumnezeu și ca Iosif, al unsprăzecilea fecior al patriarhului Iacov egiptenilor; și dimpreună cu dumneavoastră să pătinesc la toate cîte va aduce ceasul și vremea, pentru care lucru am datorie să priveghiez cu osîrdie și făr'de lene, zioa și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spăsenia tuturor de obște, învățîndu-vă cu frica lui Dumnezeu, pre calea cea dreaptă.

Și dumneavoastră încă aveți datorie, cele ce veți cunoaște că vă învăț, făr'de fățarie, și făr'de vicleşug, vă îndemn să le priimiți și să le faceți, pentru folosul cel sufletesc al dumneavoastră și să vă supuneți ascultării; că acea ascultare ce o faceți mie, o faceți lui Hristos. Că zice la 10 capete ale Lucăi: "Cel ce ascultă pre voi, pre mine ascultă și cel ce să leapădă de voi se leapădă de mine și cel ce să leapădă de mine, să leapădă de cel șcelț ce m-au trimis pre mine". Așijderea zice și fericitul Pavel, la 14 capete cătră ovrei: "Fraților, plecați-vă povățuitorilor voștri și vă cuceriiți lor, că ei priveghiază pentru sufletele voastre cum ar fi să dea cuvînt ca cu bucurie aceasta să facă, iar nu suspinînd, că nu iaste de folos voao aceasta".

Și mă rog bunătății lui și iubirii sale de oameni să-mi lumineze mîntea ca să poci propovedui cuvîntul adevărului și să-mi întărească inima întru frica lui, ca să poci păstori cuvîntătoarea turma lui cea aleasă, care o au răscumpărat, cu preascump sîngele său, din mîna vrăjmașului, după cum adeverează Petru apostolul zicînd: "...Știind că nu cu «lucruri» putrede, cu argin sau cu aur v-ați răscumpărat din cea deșartă viață a voastră, ce era dată de la părinți, ci cu cinstit sînge ca a unui miel făr'de prihană și nespurcat Hristos".

Iar Dumnezeu cel mare și înalt, carele iaste închinat de toate făpturile, izvorul preaînțelepciunii adîncul cel neurnat al bunătății întru adevărat și adîncimea cea nehotărîtă a bunii îndurări, însuși ca un stăpîn și iubitoriu de oameni, să trimită darul Duhului Sfînt pre cinstit și cel de Dumnezeu încununat cap al prealu-

minatului domnului și al nostru de obște de mult bine făcător, Io Costandin Basarab voevod să-l blagoslovească dintru înălțimea lăcașului său, ca pe Avraam, înmulțindu-iseminția din neam în neam și să-l păzească cu întregă sănătate și cu lină pace, pînă la adînci bătrînte la preainălțat scaunul mării-sale, dimpreună cu toată luminată casa mării-sale. Mîna cea tare și puternică și brațul cel înalt al preainălțatului Dumnezeu să supue pre toți vrăjmașii cei văzuți și nevăzuți podnoșie picioarilor mării-sale; și să vă întărească și pe dumneavoastră, de la mic pînă la mare, împreună cu toți ai dumneavoastră, întru credința cea bună și dreaptă, întru cunoștința adevărului și întru nădejdea vieții cei de veci, care iaste făgăduită de nemincinosul Dumnezeu mai nainte de vremile vecilor, aleșilor lui și să vă povățuiască la tot lucrul cel bun și de folos, spre plăcerea lui, ferindu-vă în toată vremea și în tot ceasul și în tot locul, de viclesugurile diavolului să vă îngredească cu sfinții îngerii săi și să vă înarmeze cu arma dreptății și să vă dăruiască pacea lui cea ce covîrșăște toată mintea, ca să petreceți viață cinstită și curată, cu pace și cu sănătate; să păzească inimile voastre și gîndurile voastre în Hristos Iisus, după cum zice Pavel, ca să faceți cîte sunt adevărate, cîte sunt cinstite, cîte sunt drepte, cîte sunt curate, cîte sînt iubite, cîte sînt cu nume și laudate, cu rugăciunile și cu blagoslovenia preasfințiților arhieriei și întru Hristos iubiți frați și de-a tocma slușitori. Și după petrecaniia vieții aceștia să ne învrednicească pre noi spre noiși pre toți Dumnezeu cel milostiv la împărăția ceriului, ca să auzim fiesțecarele din noi glasul acela: "Slugă bună și credincioasă, preste pușin ai fost credincios pre mai multe te voiu pune. Intră întru bucuriia Domnului" (Matei XXI, 23)".

Scurtă analiză. Cunoscutul specialist în istoria literaturii române vechi, Nicolae Cartoian, consideră această cuvîntare "un model de umilință creștinească"³¹, iar pentru a-l caracteriza pe mitropolit același cercetător reproduce mărturia unui discipol al lui Antim în alc tiparnicei, Mihail Ștefanovici, care spune despre el că este "... un mărgăritar scump, legatu cu aur întru vindere, oarecînd fiind prețuit, și din țara ta scos, și în partea locurilor noastre adus și nemerit, strălucit-ai ca o rază luminoasă..."³².

Tehnica utilizată de proaspătul mitropolit este oarecum clasică, atît sub raportul conținutului, cît și al mijloacelor stilistice. Conținutul este structurat astfel; pleacă de la un text biblic (Matei 4, 19), face o scurtă retrospectivă a propovăduirii mergînd pe firul revelației biblice, actualizează cu referiri la evenimentul în sine, al instalării, mulțumind lui Dumnezeu și celor de față, iar în final cere smerit ascultare de la toți fiii duhovnicești, căci numai astfel își va putea împlini misiunea sprijinindu-se pe textele scripturistice de la Luca 10, 16³³ și Evrei 13, 17³⁴. Dintre mijloacele stilistice remarcăm utilizarea cu preponderență a comparației,

31. Vezi *Istoria literaturii române vechi*, București, 1980, p. 401.

32. *Ibidem*, p. 414; Dar, din punct de vedere omiletic, alături de ceea ce am reprodus mai sus din scrisul savantului Nicolae Iorga, socotim că una din cele mai frumoase și obiective caracterizări omiletice o face Nicolae Cartoian însuși: "Nu se mulțumea numai să răscolească sufletele prin cuvinte bine gândite și mișcător spuse, ci grăia cu acea răvnă pe care o găsim numai la acei ce trăiesc adînc în sufletul lor credința pe care o propovăduiesc, cu acea deplină consecvență între vorbă și faptă", *Ibidem*, p. 403.

33. "Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă..."

34. "Fraților supuneți-vă mai-marilor voștri..."

remarcabilă chiar de la începutul cuvântării: "Doftorii cei desăvârșiți și înțelepți atunci mai mult măresc lauda meșteșugului lor, nu când cu hier și cu foc luptă patima să o supue, ci cu doftorii dulci... (și cu) oarecare zile cu mâncări doftoricești și hrănitoare potolind durerile... Așa și preaînțeleptul doftor al sufletelor și al trupurilor, împăratul împăraților Hristos, Dumnezeu nostru, văzând lumea că bolnăvia cu patimile necredinței... au purtat de grijă pentru mântuirea oamenilor..."³⁵. Sau, alt exemplu: "Vărsată este ca apa mării pre pământ închinăciunea idolească..."³⁶. Dintre calitățile stilului gramatical, se observă îndeosebi *naturalețea* și *demnitatea*, însușiri care țin de notele personalității sfântului ierarh-cărturar.

5. Petru Maior (1756-1821)

Cunoscut corifeu al "Școlii Ardelene", istoric, filolog, preot unit al Reghinului-sat, protopop al Gurghiului, militant pentru drepturile românilor din Transilvania, a lăsat posterității nu numai lucrări istorico-filologice deosebit de importante pentru cultura românească³⁷, ci și opere teologice remarcabile, între care se înscriu și câteva cărți de predici: *Propovădanii la îngropăciunea oamenilor morți*³⁸, *Didahii, adecă învățături pentru creșterea fiilor, la îngropăciunea pruncilor morți*³⁹ și *Prediche sau învățături la toate duminicile și sărbătorile anului*⁴⁰.

Confruntată cu zelul predicatorial protestant și neo-protestant, predica ortodoxă și unită din Ardeal a canalizat preocupările propovăduitorilor într-o măsură mai accentuată decât în celelalte provincii românești. Cu deosebire, predicile de înmormântare (*necrologurile*) sunt, cel puțin cantitativ vorbind, în topul acestor preocupări, pentru faptul că la astfel de ceremonii participă și membrii altor confesiuni, fie în calitate de vecini, prieteni sau chiar rude prin căsătoriile mixte, aspect valabil până în ziua de astăzi. Slujitorii au fost și sunt nevoiți să-și pregătească în mod foarte conștiincios aceste predici, pe care de fiecare dată trebuie să le îmbrace în haină misionară. De fapt, cărțile de predici la înmormântări se întâlnesc cu deosebire în Ardeal, iar preocupările lui Petru Maior pe tărâm omiletic confirmă acest lucru. De aceea, socotim potrivit să reproducem o pareneză la înmormântare, pe care să o supunem analizei. Ea se intitulează *Propovedanie la îngropăciunea unui creștin* și este, credem, reprezentativă pentru stilul autorului de care ne ocupăm. Întrucât textul acestei predici este destul de întins, vom prezenta doar câteva fragmente: "*Iată scotea pe un mort, fiul unul născut al maicii lui*" (Luca 7, 12).

Singură legea cea creștinească a fost aceea care i-a învățat pe oameni taina cea mare de a se folosi, precum se cuvine, de moarte. Înțelepții cei de demult se deosebeau foarte mult între ei în ceea ce privește problema morții, de vreme ce unii nu se gândeau deloc la moarte, alții se gândeau la ea în mod greșit. Unii își

35. *Predici...*, ediția cit., p. 71.

36. *Ibidem*, p. 73.

37. Între care se remarcă *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812 și *Disertație pentru începutul limbei romeânești...*, Buda, 1834.

38. Buda, 1809, 304 p.

39. Buda, 1809, 139 p.

40. Trei volume, Buda 1810-1811, 237+296+92 p.

închipuiau că moartea este un lucru nevrednic de duhul omului, socotind-o a fi una din grelele silnicii ale firii, la care nu merită să gândești, ba încă a cărei pomenire este întristătoare foarte, și de aceea o izgoneau cu totul din mintea și din gândul lor; alții credeau că nici un alt gând nu este mai vrednic de un filosof ca gândul la moarte, de aceea singură moartea pururea și în toată vremea era ținta și scopul cugetelor și privirilor lor. Iar toate sfaturile lor filosofice într-un sfârșit făcea ca, răpiți de slavă deșartă și îngâmfăți, să nu considere în nici un fel moartea și era chiar meritoriu ca mai înainte de vreme să-și scurteze viața, fie cu otravă, fie cu sabia sau în alt chip. Deci, unii nu se gândeau deloc la moarte, alții nu se temeau deloc de moarte, și unii și alții fiind, însă, cu atât mai nebuni cu cât mai înțelepți se socoteau a fi. Dar legea creștinească, care este adevărata filosofie, ne învață că înțelepciunea cea adevărată este să și gândim la moarte și să și ne temem de ea. Este dar o lipsă și în a te gândi la moarte și în a te teme de moarte. A gândi la moarte, fără a te teme de ea, este lucru păgân; a te teme de moarte, fără a te gândi la ea, este lucru dobitocesc; iar a și gândi la moarte și a și te teme de ea, este lucru creștinesc. Luați aminte!...

Între celelalte prea multe rătăciri care s-a obișnuit vrăjmașul mântuirii noastre să le semene întru inimile creștinilor, una Din cele mai mari și mai vătămătoare este aceea că ne săgăduiește viața lungă. Pentru ca să ne trezim din această vicleană și înșelătoare nădejde, este destul să ne întoarcem ochii către acest tânăr pe care în cea mai verde și mai mândră floare a tinerețelor îl vedem stins înaintea noastră; vedem fața lui cea frumoasă veștejită, ochii lui cei veseli întunecați și lipsiți de vedere, tot trupul fără simțire. Adevărat, fraților, rău se înșeală cel care gândește că moartea ține vreo socoteală, că adică întâi se ia viața celor bătrâni și apoi a celor tineri...

Dar ce caut eu pilde vechi și îndepărtate, ca să vă adevăresc înșelăciunea morții? Trista și jalnica pildă este de față. Cine ar fi zis că pe acest tânăr, la această vârstă, îl vom vedea despărțit de viața aceasta? Ai fi crezut tu, obidită și jalnică maică, că atunci când va împlini fiul tău această puțină măsură a vieții sale îl vei jeli? Crezut-ați voi, toate rudele, prietenii, cunoscuții lui, crezut-ați voi că astăzi pe acest tânăr îl veți petrece la groapă? Nimeni cu adevărat nu ar fi crezut aceasta, și totuși vădit este că de jalnica lui maică, în cea mai frumoasă și mai veselă vârstă cu veșnică despărțire se desparte și singur dorul lui în casa maicii sale rămâne.

Nu mă face să tremur de frică că voi pierde averea și bunătățile acestei lumi. Nu-mi slăbește inima dacă socotesc că trupul acesta va fi mâncare viermilor; nu îmi aduce supărare și durere că mă voi despărți de prietenii. De aș avea a mă teme numai de acestea la moartea mea, m-aș alina întru duhul meu și m-aș mângâia. Dar când privesc la judecata cea înfricoșată, la care voi da seama cu amănuntul de fărâdelegile mele, care vor sta toate de față, ca să-mi muncească mintea; când mă gândesc că nici o faptă, chiar cea mai mică, nu va scăpa să nu fie pusă în cumpăna dreptului și neplecatului Judecător, când îmi umblă prin minte veșnicul foc nestins întru care, aflându-mă moartea întru păcat, voi fi dat; atunci cu adevărat mă simt pătruns de frică și de groază; și groaza mi s-ar schimba în

deznădejde, dacă sângele lui Iisus Hristos, vărsat pentru mine, nu mi-ar da ajutor și vârtute întru inima mea deznădăjduită.

Tu, Doamne, după dreptate ai hotărât ca moartea să fie pedeapsa păcatului nostru, nici de această prea dreaptă judecată nu ne putem tângui noi, păcătoșii. Ci varsă frica acestei drepte pedepse întru inimile noastre. Ferice de noi de se va împreuna cu frica aceea și dragostea, care cu nedezlegată și veșnică împreunare să ne împreune cu Tine. Amin.⁴¹

Scurtă analiză. Tema centrală a cuvântării este *dreapta cugetare asupra morții*. Observăm, așadar, cum chiar în prima parte a cuvântării autorul face câteva precizări cu privire la atitudinea corectă ce se cuvine vizavi de moarte, făcându-se, totodată, chemarea pentru trezvie și dreaptă socotință: "Ci deșteptați-vă, creștinilor, deșteptați-vă! Că tinerii trebuie să se gândească la moarte, pentru ca să nu fie fără de veste loviți de caș, trebuie să se gândească și bătrânii, pentru ca să o aștepte pregătiți și dreptii, pentru ca să se țină în darul lui Dumnezeu și păcătoșii, pentru ca să se grăbească a se pocăi și astfel vedem că nu este nimeni pentru care moartea să nu fie un necurmat îndemn și prea puternic bold spre lucrarea faptelor bune și vrednice de mântuire...". Imprevizibilitatea morții este înfățișată erotemic, folosind exemple biblice concrete, într-o succesiune retorică admirabilă: "Cine ar fi zis sodomienilor și gomorenilor că va ploua foc din cer și-i va face cenușă?... Cine ar fi zis lui Aman că va sfârși zilele în furci?... Cine i-ar fi zis lui Faraon că, cu toată oastea lui, va rămâne înecat în Marea Roșie?..." etc. Petru Maior dovedește un acut spirit pedagogic, mai ales atunci când anunță și explică unele din pericolele pierderii harului dumnezeiesc: "...Trei lucruri sunt cele care ne pot face să pierdem nevinovăția și darul cel dumnezeiesc: întâi, pofta ochilor. A doua, pofta trupului. A treia, mândria vieții!". Trebuie să remarcăm, însă, că finalul cuvântării este gândit mai mult spre înfricoșarea ascultătorilor, decât spre alimentarea nădejzii, așa cum credem că ar fi fost mai potrivit. Atenția este dirijată, poate involuntar, mai mult spre cruce decât spre înviere. Este aici o reflectare a doctrinei catolice, înclinată mai mult spre observarea suferinței, a pedepselor, decât spre optimizarea nădejzii, cum se străduiește ortodoxia. Se știe, de altfel, că autorul a aparținut confesiunii greco-catolice, cu o doctrină mult influențată de Roma. Oricum, aceste accente finale puse de el pentru trezirea temerii în fața morții și a judecării, nu scad valoarea generală a paranezei, care, în ansamblu, este o mostră de erudiție teologică. Nu lipsesc nici ilustrările, atât de binevenite în orice gen de cuvântare (ca de exemplu referirea la căutătorii de aur din Indii și evocările unor personaje biblice: Izabela, Abesalom, Baltazar, Olofern etc.). Partea ultimă este parenetic-morală, cu referire directă la trei dintre păcatele care-i întunecă omului dreapta socotință, pentru o creștinească viețuire pe pământ, totodată pentru o judecată limpede cu privire la sfârșitul vieții: *pofta ochilor, pofta trupului și mândria vieții*. Deși nu face propriu-zis apel la textul din Sirah VII, 38, autorul, prin întreaga-i pledoarie pare a voi să concluzioneze: "În tot ce faci adu-ți aminte de moarte și nu vei păcătui niciodată".

41. Din vol. *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți...*, după ediția din Buda de la 1908, p. 16-24.

6. Vasile Mitrofanovici (1831-1888)

Este profesorul de Teologic Practică de la Cernăuți, căruia îi datorăm primul și cel mai însemnat *Tratat de Omiletică* din literatura noastră⁴², din păcate și ultimul manual de nivel universitar tipărit la noi...

În acest trațat sunt cuprinse și câteva predici, ca exemplificări⁴³, din care vom reda mai jos o pareneză pentru Botezul Domnului, intitulată *Pareneză ținută după sfințirea apei la Arătarea Domnului*. Prezentăm mai întâi textul: *Iubiților creștini,*

Sfințirea sărbătorească a apei la sărbătoarea arătării Domnului, care sărbătorește o petrecem astăzi, este aducerea-aminte de o faptă prea minunată a lui Iisus Hristos, umblând aici pe pământ și lucrând mântuirea oamenilor: Domnului cerului și al pământului, Care se îmbracă cu lumina ca și cu o haină, care întinde cerul ca un cort, care umblă pe aripile vânturilor, care face pe îngerii Săi duhuri și pe robii Săi pară de foc, Acela, despre care cântă Sfânta Biserică: Unul Sfânt, unul Domn Iisus Hristos, Însuși vine la Iordan și cere de la Ioan botezul. Iată Ioan, uimindu-se, zice: Mie mi se cade să mă botez de la Tine, și Tu vii la mine? Cum ai venit la robul Tău, cela ce n-ai spurcăciune, Doamne? Într-al cui nume Te voi boteza? În numele Tatălui? Dar pe Acela-L porți întru Tine! În numele Fiului? Acela Tu însuși ești, cela ce Te-ai întrupat! În numele Duhului Sfânt? Și pe Acesta-L știi da celor credincioși! Cum va pune mâna robul pe Domnul său?

Adevărate cuvinte, cu care se dezvinovățește Ioan, dar la acestea așa-i răspunde Mântuitorul: Lasă acuma, că așa se cade nouă să plinim toată dreptatea. Gonește frica, și te supune Mie. Atunci cu frică ridică Botezătorul mâna și împlinește porunca Domnului său, zicând cu inimă umilită: Tu mă sfințește pe mine, căci ești Domnul meu! Cel preasfânt se botează, pământul se bucură, firea apei se sfințește, cerul se deschide, Duhul Sfânt se pogoară ca un porumbel, și vine peste El, iar Tatăl își înalță glasul zicând: Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit.

Să dăm, creștinilor, închinăciune și mulțumită Treimii celei prea sfinte, de o ființă și nedespărțite, care s-a arătat la Iordan; să mulțumim Tatălui, care ne-a făcut și ne ține pe toți, Fiului, care ne-a răscumipărat cu sângele Său cel prea scump, și Sfântului Duh, care ne sfințește cu darurile Sale. Să ne aducem aminte cu bună nădejde de faptele cele minunate ale lui Dumnezeu; să nu uităm, cum că Acela care a dus pe Israiliteni prin mare ca pe uscat, care le-a dat în pustie apă din piatră și de noi nu va uita niciodată, precum Însuși ne mângâie zicând: Au, doară va și uita femeia de pruncul său, sau nu se va îndura de fiii pântecelui său, și dacă va și uita femeia de aceștia, dar Eu nu voi uita de tine. Să ne aducem aminte în ziua aceasta și de acea întâmplare minunată care ne duce la Dumnezeu și care este cheia la Împărăția cerească, adică de botezul nostru, prin care ne-am născut din nou la viața veșnică, prin care ne-am făcut fii ai lui Dumnezeu, părtași de Împărăția cerească și mădulare ale Bisericii celei sfinte. La sfântul botez s-a îmbrăcat sufletul nostru cu veșmântul lumini. O, de-am înfrumuseța veșmântul acesta totdeauna cu fapte bune, de am urma totdeauna Mântuitorului, neuitând cuvintele:

42. *Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*. Cernăuți, 1875, XIII + 771 p.

43. Între p. 678-712.

*Câți în Hristos v-ați botezați, în Hristos v-ați îmbrăcat! În această dulce nădejde îmi îndrept cuvântul către toți fiii mei duhovnicești: Scoateți agheasma cu veselie, fraților! Căci tuturor celor care cu credință o vor scoate și vor gusta dintr-însa, se va da darul Duhului Sfânt de la Hristos, Domnul și Mântuitorul nostru. Amin*⁴⁴.

Pareneza de față reprezintă un exemplu al unui demers realist, de care orice preot se cuvine să țină cont la acest praznic împărătesc: se știe că programul liturgic al acestei zile este foarte încărcat, Sfintei Liturghii adăugându-i-se slujba de sfințire a apei celei mari, după care creștinii trebuie să mai aștepte câteva minute bune până li se distribuie apa sfințită spre a o lua acasă. În aceste condiții, un cuvânt scurt, limitat la strictul necesar este binevenit. Este ceea ce ne demonstrează părintele Mitrofanovici. Cu toată scurtimea, autorul atinge, totuși, câteva elemente care merită a fi reținute: prezintă succint tabloul evenimentului sfânt de la Iordan; amintește că Botezul Domnului readuce în memoria tuturor creștinilor propriul botez; face, în sfârșit, o aplicație potrivită: "O de am înfrumuseța veșmântul acesta totdeauna cu fapte bune, de am urma totdeauna Mântuitorului, neuitând cuvintele: Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat!".

7. Zaharia Boiu (1834-1903)

Poate fi socotit fără dubii drept cel mai mare predicator al sfârșitului de secol XIX, cel puțin pentru Transilvania, provincie în care a propovăduit cu dăruire exemplară cuvântul Domnului⁴⁵. Alături de abecedare, catehisme, cărți de poezii etc., prin care s-a remarcat ca un veritabil pedagog al vremii, părintele cărturar Zaharia Boiu a lăsat literaturii omiletice românești câteva volume de predici: *Cuvântări funebrele și memoriale. Cu un adaos de texturi biblice pentru cuvântările funebrele*⁴⁶; *Semințe în agrul (=ogorul, n.n.) lui Hristos*: Tom I. *Cuvântări la duminicile de preste an*⁴⁷; Tom II. *Cuvântări la prasnicele și sărbătorile de preste an, precum și la casuale bisericesti*⁴⁸; Tom III. *Cuvântări bisericesti la înmormântări, parastase și alte festivități funebrele. Adaos de texturi biblice pentru cuvântările funebrele*⁴⁹. Menționăm că aceasta din urmă a fost premiată de Academia Română⁵⁰.

După cum se observă, un spațiu însemnat al preocupărilor omiletice este acordat necrologurilor, la fel ca în cazul altor predicatori ardeleni. Din acest motiv, reproducem textul unui necrolog, intitulat: *La înmormântarea bătrânei preotese văduve Ioana Arsenie din Gurariu*⁵¹.

44. *Ibidem*, p. 678-680.

45. Vezi în acest sens următoarele studii: Pr. drd. Nicolae Dură, *Preotul profesor Zaharia Boiu, propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 102, p. 19-33; Arhim. Veniamin Micle, *Preotul Zaharia Boiu, reprezentant strălucit al Amvonului*, în vol. *Trepte spre Amvon*, Rm. Vâlcei, 1993, p. 181-187.

46. Sibiu, 1889, 240 p.

47. Sibiu, 1898, X+327 p.

48. Sibiu, 1898, VI+220 p.

49. Sibiu, 1899, 4+354 p.

50. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români...*, p. 55.

51. În vol. *Cuvântări funebrele și memoriale*, Sibiu, 1889, p. 125-135.

Prezentăm selectiv câteva fragmente: "Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, cu pace; că văzură ochii mei mântuirea Ta..." (Luca 2, 29). Pe vremea nașterii lui Hristos, ne spune Sfântul evanghelist Luca în evanghelia sa, trăia în Ierusalim o femeie bătrână evlavioasă, Ana proorocița, fiica lui Fanuil, din neamul lui Assir. Aceasta, zice evanghelistul, îmbătrânise în zile multe; ea locuise cu bărbatul ei șapte ani de la fecioria ei și a fost apoi văduvă optzeci și patru de ani; ea nu se depărta de biserică, ținând posturile și rugându-se, slujind ziua și noaptea. Și când au adus pe Iisus pruncul, ca să-l pună înaintea lui Dumnezeu, după legea lui Moise, atunci bătrâna cea sfântă, a fost dusă de Duhul lui Dumnezeu întru acel ceas în biserică și a văzut pe pruncul cel dumnezeiesc și l-a cunoscut și s-a mărturisit Domnului și a vestit tuturor celor din Ierusalim de pruncul acesta...

Cine dintre noi, onorați întristați ascultători, citind sau auzind acestea despre Ana proorocița nu va cugeta îndată și la adormita întru fericire soră – sau mai bine voi zice maică a noastră, Ioana, pe care o petrecem astăzi la veșnica odihnă! Căci și dânsa, ca Ana proorocița, îmbătrânise în zile multe. Și dânsa, ca aceea, trăise cu soțul ei, neuitatul paroh al acestei onorabile comune, Ioan Arsenie, patruzeci și opt de ani de la fecioria sa. Și dânsa, ca și aceea, petrecuse în văduvia ei șase ani. Și dânsa, ca și aceea, nu se depărta de biserică, cu posturi și rugăciuni, slujind Domnului ziua și noaptea. Și precum fericita Ana proorocița pentru viața ei cea sfântă și plăcută lui Dumnezeu s-a învrednicit a-L vedea pe Hristos, unsul lui Dumnezeu, adus ca prunc de patruzeci de zile la biserică, astfel și tu, fericita noastră maică preoteasă Ioană, ai avut parte în viața ta de tot ce Dumnezeu a binevoit a dăru-i omului pe pământ. Și așa ajungând la vârsta cea frumoasă de șaptezeci de ani, la care puțini muritori ajung și care nu e departe de timpul când, după cuvântul Psalmistului, încep zilele osteneților și durerilor...

Născută în anul 1815, din stimabili părinți Ioan și Lucia Pezzamosca, oameni de frunte din acest ținut, adormita, după o creștere bine îngrijită, al cărei fundament a fost frica de Dumnezeu, ajungând la vârsta cuvenită s-a căsătorit cu tânărul Ioan Arsenie de aici, de asemenea dintr-o odrașlă de frunte a acestei comune, pe atunci învățător, mai târziu notar comunal și pe urmă preot și paroh al acestei comune bisericesti și, în cele din urmă, distins de fericitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei cu brâu roșu și numit asesor consistorial onora. Căsătoria aceasta a fost una din cele mai fericite. Căci fiind soți potriviți, domnind între ei buna înțelegere și armonia și fiind ambii oameni muncitori și chivernisitori, Dumnezeu a binecuvântat lucrurile mâinilor lor atât încât și astăzi atâtea frumoase realizări, atâtea însemnate zidiri din această comună poartă stimatele lor nume. Iar ca o comună a tuturor acestor fructe ale osteneților lor, se înalță aceste case ca o mică cetate drăgălașă, vestind trecătorilor de hărnicia și vrednicia ziditorilor lor. De asemenea, Dumnezeu a binecuvântat căsătoria lor și cu prunci buni, dintre care mai mulți au trecut din viață încă din pruncia lor, iar doi fii iubii, Ioan și Iacob, după numele tatălui și al moșului, au ajuns în etate, au crescut ca doi pomi altoiți, prin școli mai înalte, și au devenit bucuria, onoarea și nădejdea bătrânețelor părinților lor. Ba, Dumnezeu i-a învrednicit, după cuvântul Scripturii, a vedea, ca niște tinere odrasle de măslin, și pe fiii fiilor lor. Astfel, ador-

mita noastră maică devenise, după cuvântul înțeleptului Solomon, cunună pe capul bărbatului ei și se adevărase și întru dânsa lauda cea nepieritoare cu care acel înțelept împărat mărește pe femeia cea temătoare de Dumnezeu, bărbată și vrednică. Căci "femeie harnică – zice el – cine va afla, mai scumpă este una ca aceasta decât pietrele cele de mult preț". Da, bărbăția, chiverniseala cea bună, blândețea și bunătatea inimii tale, îndurarea ta spre săraci, care te plâng astăzi ca pe mama și mângâietoarea lor, credința ta cea vie și evlavia ta cea din inimă vor păstra întru veșnică pomenire memoria ta. Bărbată ca Marta, credincioasă ca Maria, așa ai fost tu în viața ta! Fie ca Domnul să te învrednicească de ambele laude ale acelor!

De aceea, iubitul unicul fiu în viață al răposatei, Iacobe, cu soția ta, Maria, și cu întreaga voastră familie, voi, care pierdeți astăzi pe iubitoarea voastră maică, comoara cea scumpă, pe care mai târziu numai veți fi în stare a o prelua după adevărata ei valoare, veniți încă o dată a da maicii voastre sărutare – sărutarea din urmă, a despărțirii de pe pământ! Veniți a săruta buzele cele reci și veștejite ale mamei voastre, al cărei glas de învățătură și mângâiere de azi înainte nu-l veți mai auzi. Veniți a săruta ochii ei cei închiși spre somnul morții, a căror lină lucire spre voi nu o veți mai vedea, nu o veți mai simți. Veniți a săruta mâinile ei cele înghețate de suflarea morții, care de nenumărate ori s-au înălțat spre cer și o jumătate de veac au lucrat, au muncit și s-au obosit pentru binele vostru...

Fiți blânzi, iubiții mei siii, fiți înțelepți, fiți modești, muncitori și chivernisitori, fiți drepți și sinceri întru toate ale voastre, ca și când Dumnezeu ar fi de față lângă voi, precum cu adevărat și este. Fiți îndurători spre cei săraci și necăjiți, fiți mângâietori și ajutători celor întristați, fiți iubitori spre toți; căci iubirea aproapei este însăși dovada iubirii lui Dumnezeu; "ceea ce ați făcut unuia dintre acești frați ai mei prea mici, mie mi-ați făcut!" (Matei 25, 40), zice Hristos. Binecuvântarea lui Dumnezeu să fie cu voi, iubiții mei, și cu casa voastră!

Rămăs bun și vouă, drăgălașe odrasle ale casei voastre, iubiți nepoței și nepoțele; acum buna voastră se duce de la voi, căci ea și-a terminat viața sa, pe când voi acum vi-o începeți. Dumnezeu să fie cu voi, iubiții mei, să vă țină pe voi părinților voștri și pe părinții voștri vouă, ca să vă puteți bucura unii de alții: căci aceasta este cea mai curată bucurie de pe pământ. Fiți cinstitori de Dumnezeu și ascultători de părinți și de învățătorii și mai-marii voștri, și darul lui Dumnezeu va fi cu voi!...

Și așa, Domnul cerului și al pământului, făcătorul meu și Dumnezeul meu, slobozește-mă în pace, pe mine, roaba Ta, căci în viața mea de șaptezeci de ani văzură ochii mei mântuirea Ta; auzit-am tainele rânduielii Tale, cunoscut-am lucrurile Tale, preamărit-am dumnezeirea Ta și am urmat, ca o femeie neputincioasă, voile Tale, fiindu-mi legea Ta mai scumpă decât aurul și topazul, și cuvintele Tale mai dulci gurii mele decât mierea și fagurul. Îți mulțumesc, Dumnezeul meu, pentru viața cea multă și frumoasă pe care mi-ai dăruit-o și pentru toate bunătățile, sufletești și trupești, pe care acu mână părintească le-ai revărsat asupra mea. Și Te rog, cu umilință, Făcătorul meu și Dumnezeul meu, ca iertând cu îndurarea Ta cea negrăită toate păcatele și greșelile mele, să primești duhul meu în mâinile Tale și să-i faci parte între cei drepți, care și-au plăcut ție din veac. Așa,

Doamne Dumnezeu meu, care ne-ai învățat prin unul-născut Fiul Tău, Domnul nostru Iisus Hristos, că viața adevărată este a Te cunoaște pe Tine, unul adevărat Dumnezeu și pe Cel pe care Tu l-ai trimis, pe Iisus Hristos, fă-mă și pe mine, nevrednica roaba Ta, neputincioasa Ta ucenică, flică și moșteană a împărăției Tale. Amin.

Scurtă analiză. Cuvântarea, deși lungă și imposibil de reproduș pentru vremurile noastre, este remarcabilă din câteva puncte de vedere: face o admirabilă comparație între răposata preoteasă, la vârsta de 80 de ani, și Ana proorocița, de care vorbește Sf. evanghelist Luca (cap. II); partea parenetică este susținută de un număr impresionant de versete biblice, potrivit selectate; împletește în chip exemplar viața răposatei cu învățături moral-creștinești, ca pildă de urmat pentru ascultători. Partea finală este tributară obiceiului destul de răspândit în Ardeal de a se face *iertăciuni* față de cei rămași, dar autorul procedează cu tact și măsură, încât ascultându-le nu se produce acea stânjeneală pe care, atunci când vorbitorul exagerează, o încearcă cei prezenți⁵². Practic, cuvintele de rămas bun se preschimbă discret în bune-sfătuiri care pot fi primite fără nici un efort de voință de către ascultători.

*

Chiar dacă nu mai facem în continuare exemplificări efective de predici, suntem datori măcar să menționăm și alte nume de predicatori importanți care au lăsat cuvântări scrise (*ordinea este cronologică*): *Preotul Ioan Zoba din Vinț* († d. 1689)⁵³; *Samuil Micu* (1745-1806)⁵⁴; *Mitropolitul Veniamin Costachi* (1768-1846)⁵⁵; *Arhim. Eufrosin Poteca* (1788-1858)⁵⁶; *Arhiereul Neofit Scriban* (1808-1884)⁵⁷; *Mitropolitul Andrei Șaguna* (1808-1873)⁵⁸; *Mitropolitul Silvestru Norariu-Andrievici* (1818-1895)⁵⁹; *Episcopul Melchisedec Ștefăneșcu* (1823-1892)⁶⁰.

52. În privința *iertăciunilor*, practică întâlnită încă în prezent în Ardeal, vezi cap. "Problema iertăciunilor", din teza noastră de doctorat, *Pareneza în slujirea pastoral-misionară a Bisericii*, ms. computerizat; la Biblioteca Facultății de Teologie din București, cota 25/S2 23174, p. 132-137.

53. *Sicriul de Aur. Carte de propovedanie la morți*, Sebeș, 1683 (conține 15 predici funebre); retip. de A. Goția. București, 1984. LXI+305 p.

54. *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784, 140 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1842, 220 p.; reed. de I. Nicorescu, Arad, 1907; arc. de asemenea, câteva traduceri omiletice din Sfinții Părinți; *Cuvinte către norod zise* (ale Sf. Vasile cel Mare), în 1805; *Omiliile sau Cuvinte în Evanghelia Sf. Ioan*, ale Sf. Ioan Gură de Aur, 2 vol. (1787 și 1791) etc.

55. Tipărește *Chiriadromionul lui Nichifor Theotoche*, Neamț, 1811; în manuscris: *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Faptele Sfinților Apostoli și Epistolele pauline* (7 vol.!).

56. *Cuvinte panighirice și moralnice*, București, 1826, 367 p.; *Predici și cuvântări*, edit. de arhim. Veniamin Micle, Edit. Mt. Bistrița, 1993, 128 p.

57. *Cuvinte bisericesti la diferite ocazii*, București, 1868, 362 p. (format mic).

58. Tipărește *Chiriadromionul lui Nichifor Theotoche, cu un adaos de cuvântări pentru sărbătorile domnești*, Sibiu, 1855, 473 p.; de asemenea, *Tălcuirea Evangheliilor în Duminicile Învierii și ale sărbătorilor*, Sibiu, 1857, 206 p. (ed. II-a, 1860).

59. *Cuvântări bisericesti pe toate drumurile și sărbătorile de peste an*, Cernăuți, 1860, 329 p.

60. A tradus din l. germană *Șasezeci și patru de cuvinte sau predice ale Sf. Ioan Hrisostom*, București, 1883 (după K. J. Hefele).

MANUSCRISELE CU PREDICI DE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

Studiul de față n-ar fi complet dacă nu am vorbi, fie și pe scurt, despre numeroasele manuscrise cu predici păstrate în diferite locuri, dintre care cele mai multe la Biblioteca Academiei Române. Trebuie să remarcăm, însă, că până la această dată literatura omiletică românească nu dispune de un studiu special consacrat analizării manuscriselor cu predici de la această bibliotecă, care, și din punctul de vedere al manuscriselor este cea mai importantă din țara noastră. *Istoria predicii la români*, editată de diac. Gh. Comșa în anul 1921, este singura carte din mediul ecleziastic care le oferă cu generozitate spațiu, o dată cu o seamă de aprecieri și comentarii⁶¹. Istoriografia literară laică pomenește doar tangențial despre existența lor, ocupându-se mai mult de cărțile religioase publicate. Chiar și tangențial, însă, ne bucură semnalarea lor, mai ales că s-a făcut în perioada comunistă, când referirile la importanța operelor religioase într-o carte laică trebuie considerate un eveniment, căci astfel de opere, se știe, erau "filtrate" cu mult zel de cenzura acerbă a slujbașilor regimului dictatorial. Ca să exemplificăm, deschidem pentru început volumul I din *Istoria literaturii române*, tipărită de Editura Academiei⁶², în care, la capitolul "Literatura religioasă" din cadrul paragrafului "Literatura română în limba slavonă", se vorbește cu destule detalii despre manuscrisele cu predici ale lui Grigorie Țamblac, rostite (*sau numai scrise*, se precizează în volumul din care cităm) în Moldova în anii 1401-1404⁶³. Un al doilea reper bibliografic important, pe care-l evocăm în acest context, îl constituie *Istoria literaturii române vechi*, editată sub îngrijirea cercetătorului Nicolae Cartoian⁶⁴, care consacră o mare parte din paginile ei literaturii religioase. Cu privire la menționarea de manuscrise cu predici, reținem, bunăoară, comentariile făcute asupra unei cuvântări scrise de un diac (*dascăl*) ardelean, originar din Feldru pe Someș, Bistrița-Năsăud, cu numele Toader. Este vorba de un "frumos cuvânt de înmormântare", rostit la prohodul Jupânesei Ciogolea, în Calafendesti - Moldova, în anul 1639⁶⁵. Aprecierile lui N. Cartoian asupra autorului acestui manuscris sunt foarte elogioase, considerându-l "dascăl iscusit", calitate care explică, de altfel, de ce Toader Diacul a fost angajat de către boierul moldovean Pătrașcu Ciogolea "profesor pentru copiii săi"⁶⁶.

---

61. Dăm câteva exemple: *Manuscrisul preotului Grigore din Măhaciu* (localitate din valea Arieșului - Apuseni); cuprinde o predică despre judecata din urmă, datând din anul 1583 (Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 21-22); *Manuscrisul nr. 601*, care cuprinde 31 de predici, datate în secolul al XIX-lea, provenind de la Mănăstirea Dragomima - Suceava (*Ibidem*, p. 137); *Manuscrisele călugărului Meletie* din ținutul Făgărașului, cu aprox. 30 de predici, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (*Ibidem*, p. 151).

62. București, 1970, sub redacția acad. Al. Rosetti & colectiv.

63. *Ibidem*, p. 255.

64. Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, Editura "Minerva", București, 1980.

65. *Ibidem*, p. 190-191. Acestui manuscris inedit, părintele profesor Al. Stan îi face un interesant studiu (vezi *supra*, nota 9), considerându-l "drept un document cert privind preocupările cărturarilor noștri din secolul al XVII-lea de a alcătui o cuvântare bisericească de doliu, alegând cuvintele și expresiile cele mai potrivite și care, circulând, împodobeau limba..."; *Op. cit.*, p. 51-52. Manuscrisul este semnalat de G. Ștrempele în *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I, București, 1978, la nr. 167.

66. N. Cartoian, *Op. cit.*, p. 190.

Pentru toate lucrările care includ manuscrise cu predici, autorii celor câtorva repere bibliografice pomenite până acum, s-au documentat direct la Biblioteca Academiei Române, fondul "Manuscrise", cercetarea lor fiind facilitată în primul rând de cataloagele întocmite în acest scop, dintre care se remarcă îndeosebi cele editate de I. Bianu⁶⁷ și G. Ștrempel, acesta din urmă fiind, de fapt, cel mai recent și cel mai complet⁶⁸. Întrucât catalogul editat prin grija d-lui Ștrempel este, la ora actuală, cel mai bun ghid la fondul cu manuscrise al bibliotecii, îl recomandăm tuturor celor care intenționează să facă muncă de cercetare în acest sector. Din propriile noastre analize, am constatat că cel puțin 75% dintre manuscrisele catalogate de G. Ștrempel au conținut religios, dintre care aprox. 40% sunt omilii și predici, iar cele mai frecvente, aprox. 25%, sunt necrologurile, provenind îndeosebi din Ardeal. Cele datate până în secolul al XIX-lea, inclusiv, sunt scrise cu caractere chirilice, dar nu foarte greu de citit. Textele cel mai greu descifrabile sunt cele scrise în alfabetul de tranziție de la chirilice la caracterele latine, date aproximativ la jumătatea secolului al XIX-lea. În sprijinul celor mai puțin inițiate vin, însă, specialiștii de la sala manuscriselor, specializați în literatură slavonă și română veche, care, cu multă pricepere și generozitate, rezolvă eventualele poticniri ale începătorilor. Trebuie să mai facem precizarea că cele mai multe dintre manuscrisele cu predici nu sunt de sine stătătoare, ci repartizate în dosare cu alte scrieri, de aceea notarea foilor este obligatorie pentru identificare corectă. Așezarea la un loc a manuscriselor diferite se numește "miscelaneu", termen convențional foarte des întrebuițat în limbajul acestui compartiment al bibliotecii⁶⁹.

Se pare că majoritatea predicilor din manuscrise sunt traduceri din limbile slavonă și greacă. Acest fapt nu trebuie să ne mire, pentru că, după opinia cercetătorului D. Russo, cele mai vechi monumente literare în limba română sunt traduceri din limba slavonă, care, la rândul lor, sunt traduse din limba greacă⁷⁰. Munca de cercetare asupra manuscriselor, în general, va trebui să includă, astfel, și preocuparea pentru a departaja traducerile de predicile originale.

Autorii manuscriselor. Deși pentru o mare parte a predicilor autorii sunt necunoscuți, avem totuși indicii, unele directe altele indirecte, de la un număr apreciabil de manuscrise despre autori cunoscuți cu numele. Trebuie să menționăm, însă, că termenul de "autor" nu presupune întotdeauna și "paternitatea", întrucât textele multor manuscrise aparțin unor autori nementionați, fie un Sfânt Părinte, fie scriitorul unei cazanii, cărți de predici etc. Astfel, cei care semnează unele manuscrise sunt simpli copişti, alții traducători, alții cel mult co-autori, în sensul că

67. I. Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, București, 1907.

68. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I-IV, București, 1978, 1983, 1987, 1993. Menționăm faptul că actualmente d-l. G. Ștrempel deține funcția de director al Bibliotecii Academiei Române.

69. Iată cum este încadrat, bunăoară, un panegiric, într-un astfel de "miscelaneu", în ms. cu nr. 2522: 1. Rînduiala hirotoniei episcopului; 2. Diferite rugăciuni; 3. Viața Sfântului Grigore Decapolis; 4. Predici ale Sfântului Ioan Gură de Aur, Clement episcopul și *necunoscute* (subl. n.). La punctul 4, rubrica "necunoscute" foile 173-185v, figurează, așadar, un panegiric în cinstea Sfântului Nicolae... Vezi G. Ștrempel, *Catalogul...* vol. II, ms. 2522.

70. D. Russo, *Elenismul în România*, București, 1921. p. 30-31; apud diac. Gh. Comșa, *Op. cit.*, p. 27.

o dată cu traducerea sau transcrierea respectivă ei au prelucrat textele, ori le-au completat cu învățături personale. De aceea, vorbind despre autori, trebuie să acceptăm un sens mai larg al termenului, prin care înțelegem atât contribuțiile originale, cât și osteneala traducerii, copierii etc. Cum era de așteptat, în rândurile lor întâlnim mulți preoți și călugări. Spre exemplu, manuscrisul cu nr. 3181 (cu o predică morală în versuri, datat 1802), la foaia nr. 38, poartă mențiunea "*Acesta au fost popa Gliganur din Reneta-Pogonici <Suceava>, lângă satul Fâlig. Acela e manuscrisul lui de când au fost paroh în Bușag <Maramureș>". "Popa...", așadar "preotul". Iar nume de călugări, inclusiv menționarea treptei (ierodiacon, ieromonah, egumen etc.), întâlnim foarte des. Astfel, diac. Gh. Comșa analizează, bunăoară, *manuscrisul egumenului Ștefan de la Bistrița*⁷¹, iar manuscrisul nr. 2318 din Catalogul lui G. Ștrempel⁷², la cazania pentru Înălțarea Domnului, are următoarea însemnare, pe fiecare⁷³ fită de la f. 52-59: "*Scrisu-s-au întru această carte numele robului lui Dumnezeu, Ștefan arhidiaconul Sfintei și dumnezeiești Mitropoliei Bucureștilor, ca cine va citi să știe că este a sfintei sale, ierodiaconul*".*

Foarte însemnată este, însă, contribuția cântăreților, care semnează un mare număr de manuscrise, cu apelativele "dascăl" și "diac". Se știe că până la înființarea școlilor teologice, seminarii și facultăți (secolul al XIX-lea) în multe parohii cântăreții știau tot atâta carte cât și preoții, întrucât erau și "dascăli" (adică învățători) în acele comunități, fiind absolvenții ai acelorași școli, în general. Nu este exclus, însă, ca pe alocuri dascălii să fi avut chiar mai multă carte decât preoții. Așa se explică faptul că în timp ce preoții se ocupau cu precădere de săvârșirea sfintelor slujbe, *dascălii* citeau la strană din Cazanie, din Viețile Sfinților, sau din alte surse pe care le aveau la îndemână. Cum cărțile tipărite erau destul de rare, aceiași dascăli erau nevoiți, alături de preoți desigur, să copieze predici din cărți împrumutate, sau să le alcătuiască singuri. Așa se face că un număr apreciabil de manuscrise poartă semnăturile dascărilor (*diecilor*, cum le zice în Ardeal). Ca să ilustrăm cele afirmate, ne amintim mai întâi că am vorbit mai sus de necrologul scris de Toader Dascăluș, cu prilejul morții jupănesei Sofronia Ciogolea. Iată și alte exemple⁷³: manuscrisul nr. 3509, care conține cazanii și omilii scrise în secolul al XVII-lea, la foaia 177 are următoarea însemnare: "*Am scris eu mult-păcătoșul Ilie dascăl Aron Popovici această carte > din Țare Moldovei din Iași vâ leat Rojdestvo Hristovo 1697*"; manuscrisul nr. 1365, care conține o omilie tematică, are la sfârșit, scrise pe verticală într-un spațiu gol, următoarele cuvinte: "*Scris-am eu diac Munte meseață (luna n.n.) iulie în două dni (zile) v leat 1785*". Alteori, dascălii sunt intermediarii circulației de manuscrise, cum este cazul ms. nr. 1282, un miscelaneu religios, care cuprinde scrieri din anii 1801-1822. La foaia 177, citim însemnarea: "*Mulțămesc-maiastre Miha, că ai dat această carte învățătoriu nostru Constantin Șerban și de la el luat-o și am prescris-o această istorie...*".

Iată, așadar, contribuția atât de prețioasă pe tărâm omiletic românesc a dascărilor (*diecilor*), ei fiind, de fapt, vrednicii urmași ai "didascalilor" din

71. Diac. Gh. Comșa, *Op. cit.*, p. 83-84.

72. Vol. II, p. 243.

73. Numerele manuscriselor sunt preluate din Catalogul întocmit de G. Ștrempel. Sublinierile ne aparțin.

Biserica primară. Căci didascalii au fost slujitori harismatici ai cuvântului, despre care pomenește Sfântul Apostol Pavel în prima epistolă către corinteni (XII, 28): "Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică: întâi apostoli, al doilea profesii, al treilea învățători (*διδάσκαλοι* subl. n.)", având misiunea de a catehiza pe candidații la Botez, iar după aceea de a le explica învățăturile creștine, de a-i întări în credință, a-i pregăti în credință, a-i pregăti să se ferească de erezii etc., unii dintre ei îndeplinind și funcția de cântăreți bisericești. Despre rolul acestor didascali, strămoși nu doar pentru cântăreții și învățătorii de mai târziu, ci și pentru dascalii de teologie, regretatul profesor Teodor M. Popescu a scris un excepțional studiu, cel mai important, credem noi, în acest subiect: *Primii didascali creștini*⁷⁴.

Exemplificare. Manuscrisul nr. 5408 (f. 45-46)⁷⁵: **Cuvânt pentru milostenie, Pentru Sozomen Milostivul**" (*ilustrare pentru o predică tematică morală*) – sec. al XVIII-lea. Autor: Nicolae Olah, dascăl al Cerghidului Mare (pe Târnavă):

Era oarecace om în Ierusalim, anume Sozomon, care mergea în mijlocul cetății; și au întâmpinat pre un sărac necăjit. Și dezbrăcând de pre dînsul haina lui, au dă așa lui și au mers în calea sa. Și era într-o zi de secere, și plecîndu-se ziua spre seară și dormind pușintel s-au aflat în oarecare casă minunată, întru care era o lumină mare și de tot feliul de pomi avînd poame cu bun miros și lișă pleca ramurile pînă la pămînt: și păsări în multe chipuri cînta în vîrful aceloră pre frumoase cîntări cît se auziea glasul lor de pre pămînt pînă la ceriu și pomii se clătiea în slavă mare. Și aceasta văzînd el: au venit la dînsul un famen oare carele, și au grăit lui, vino în urma mea, și au venit la un turn cu aur acoperit. Și pe fereastră au văzut alte uși și poliți⁷⁶ foarte prea slăvite, și împodobite cu mărgăritare de mult preț și uitînduse Sozomon acolo, iată că au ieșit oameni cu aripi din palatele acelea luminînd ca Soarele, aducînd patru lăzi. Iară cînd au trecut printre cele uși minunate îngerii, au cunoscut Sozomon, că veniea către Dînsul: și au pus înaintea lui acele lăzi și un puternic oare care îl aștepta să vie la Dînsul; și au văzut Sozomon, și iată un bărbat frumos au ieșit dintre cele palate, și au venit către îngerii care ținea acele lăzi, și au zis lor, arătați acestui om ce lumină i se păzește lui, pentru că au miluit pe săracul, și au deschie una din lăzile celei din aur; și au nînceput ai scoate cămăși și dieadime împărătești și le tindea grăind Doamne Sozoamone plăcuși acestea înaintea ochilor tăi; iară el au zis: Nu sînt vrednic nici pe culme să le văz: Și iau arătat lui pistrîță⁷⁷ și aurite, și altele de mult preț, cu multe feliuri de podoabe, și era numărul lor ca la o mie: Și au grăit

74. Publicat în "Studii Teologice", nr. 2/1932, p. 140-211; republicat de Editura Institutului Biblic și de Misiune a BOR în vol. *Biserica și cultura*, București, 1996, p. 214-233.

75. G. Ștrempeț, *Cataloagele manuscriselor românești*, București, 1992, vol. IV, p. 292. Transcrisă de Nicolae Ceruța, *Manuscrise de la Biblioteca Academiei Române, sec. XVII-XIX*, Teză de licență, alcătuită sub îndrumarea pr.lect. dr. Vasile Gordon, București, 1999, p. 63-67.

76. Rafturi, piese de mobilier.

77. Pestrice, adică "cu multe culori".

lui: cela ce dă săracului însuși va lua și viața de veci va moșteni. Grăituieau lui îngerul cela ce porunceă: ție zic Sozomoane, iată cîte bunătăți țam gătit pentru o haină cu care Mai îmbrăcat, vâzîndumă că sînt gol. Mergi dară și fă așîdereas și ție se va plăti însutit. Și au răspuns Sozomon fiind cuprins de frică și de bucurie, Domnul Mieu; dară așa iaste celor ce fac milostenie săracilor; și au zis: așa iaste: că tot cela ce face milostenie, însutit ea, și viața de veci moștenește. Și aceastaș zic: să nu te căești pentru milostenie, nici să înfrunzezi săracul cînd îi dai ceva, ca nu în loc de plată să iai îndoită lipsă. Și acestea auzînd Sozomon deștepîndusă din somn, să mira întru sine de înfricoșata vedenie ce se făcuse. Și sculîndusă din pat au zis: De miau grăit așa Domnul Meu, și altă haină voi da săracului. Și în cealaltă noapte aceeaș vedenie au văzut și adoua zi sculîndusă au împărțit toată avuția sa săracilor; și s-au lepădat de lume, și s-au făcut călugăr minnat, în slava Dumnezeului nostru. Amin.

Scurtă analiză. Fragmentul acestui manuscris nu este o cuvîntare propriuzisă, ci un material ilustrativ pentru o predică tematică morală despre virtutea milosteniei, sugerîndu-ni-se în partea finală că poate fi rostită mai ales în mediul monahal. Pe lângă istorioara în sine, autorul notează totuși cîteva sfaturi morale, ca de exemplu "să nu te căești pentru milostenie, nici să înfrunzezi săracul cînd îi dai ceva, ca nu în loc de plată să iai îndoită lipsă", sau "tot cela ce face milostenie, însutit ea, și viața de veci moștenește..."

Aspectul cel mai remarcabil în legătură cu acest manuscris și care ne-a determinat să-l includem în studiul de față, este apartenența unui autor din rîndurile cîntăreților bisericești, anume lui "Nicolae Olah, dascăl al Cerghidului Mare", fapt care demonstrează rolul didactic al acestei trepte slujitoare avut odinioară în bisericile noastre, într-o vreme în care cîntăreții erau și învățători ai satelor.

*

Importanța deosebită a manuscriselor reclamă, așadar, o transcriere și tipărire a lor, dacă nu în totalitate, măcar selectivă. Însă, până la împlinirea acestui deziderat, care să permită apoi o evaluare obiectivă, sugerăm continuarea cercetărilor parțiale, care se pot materializa în alcătuirea mai multor teze de licență, așa cum au procedat deja câțiva dintre absolvenții noștri⁷⁸ și chiar a unei teze de doctorat, după cum întîlnim exemple din spațiul altor domenii⁷⁹.

78. Este vorba de trei absolvenți ai promoției 1999: Marcel Dodul, Nicolae Ceruța și Augustin Păunoiu. Tezele poartă același titlu (*Manuscrite de la Biblioteca Academiei Române, sec. XVII-XIX*), dar conțin predici diferite. Fiecare dintre autori au inclus în teză cîte 10 predici transliterate, o dată cu reproducerea xeroxată a foilor originale.

79. A se vedea, bunăoară, Diac. asist. Nicu Moldoveanu, *Izvoare ale cîntării psaltice în Biserica Ortodoxă Română – Manuscrise muzicale vechi bizantine din România, grecești, românești și româno-grecești până la începuturile secolului al XIX-lea*, Teză de doctorat, în BOR, an XCII, 1974, nr. 1-2, p. 131-280 (și extras, 151 p.).

CONCLUZII

Chiar dacă studiul omiletic de față nu a inclus prea multe repere, sperăm că cele prezentate au fost suficiente pentru a ne convinge de râvna și hărnicia înaintașilor noștri predicatori. Este adevărat că multe dintre predicile tipărite reprezintă traduceri ale unor predicatori străini (la fel este cazul cu majoritatea manuscriselor de la Biblioteca Academiei Române), dar suntem convingși că rostirea lor s-a adaptat permanent la înțelegerea și nevoile ascultătorilor autohtoni. Socotim, de aceea, că orice predicator român conștiincios trebuie să cunoască și să valorifice, fie și parțial, aceste osteneli omiletice, care pot fi deosebit de utile pentru slujirea Amvonului, sub raportul conținutului, al tematicii, al strategiei redactării, al stilului și, pe alocuri, chiar al limbajului. Studiarea cărților și manuscriselor cu predici reprezintă, în plus, un îndemn pentru noi, cei de azi, de a scrie și a publica măcar câte o predică pentru fiecare duminică și sărbătoare, la care să adăugăm, desigur, pareneze pentru slujbele ocazionale. Dacă ei au scris și tipărit în condiții foarte grele, cu mijloace adesea rudimentare, noi cu atât mai mult, ținând seama că beneficiem acum de condiții moderne, care nu solicită alt efort decât cel al bunăvoinței.

Preot lect. dr. VASILE GORDON

CRONICĂ

AGENDA DE LUCRU
A PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,
PE PERIOADA 1 IANUARIE – 30 IUNIE 2001

- Luni, 1 ianuarie:** A săvârșit Sfânta Liturghie la *Catedrala Patriarhală* și a rostit cuvânt de învățătură la prăznuirea *Sfântului Ierarh Vasile cel Mare*; A participat la Concertul de colinde și cântări praznicale susținut de *Corală Sfântului Andrei* a preoților din Capitală, desfășurat în Aula *Palatului Patriarhiei Române* și a primit urările preoțimii din Capitală, cu ocazia Anului Nou 2001, adresând cuvânt de binecuvântare;
- Joi, 4 ianuarie:** A primit felicitările preoțimii Capitalei, ale părinților consilieri de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, ale unor personalități ale vieții publice din țara noastră, la prăznuirea *Sfântului Cuvios Părinte Teoctist*; A primit pe dl. *Răzvan Teodorescu*, Ministrul Culturii și Cultelor și dl. *Laurențiu Tănase*, Secretar de Stat la *Secretariatul de Stat pentru Culte*;
- Sâmbătă, 6 ianuarie:** A săvârșit Slujba de sfințire a Apei la *Catedrala Patriarhală* și a rostit cuvânt de învățătură;
- Luni, 8 ianuarie:** A primit pe dl. *Mihail Moroșanu*, pictor bisericesc;
- Miercuri, 10 ianuarie:** A primit pe I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei înaintea plecării la Istanbul, Turcia, în vederea instalării P.C. Pr. *Silviu State* ca preot al parohiei ortodoxe române din acest oraș; De asemenea a mai primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei, și pe P.S. Episcop *Galaction* al Alexandriei și Teleormanului, precum și pe P.C. Pr. *Costică Popa* de la Parohia ortodoxă română din Caracas, Venezuela. În aceeași zi, P. F. Sa a mai primit pe dl. *Ali Bilginoglu*, Inspector general al organizației "*Lumina – Instituții de învățământ*", dl. *Fatih Goktas*, Directorul *Liceului Internațional de Informatică* București, dl. *Metin Centiner*, Directorul *Școlii Generale Internaționale* din București, d-na *Veronica Jianu*, Director adjunct al *Liceului Internațional de Informatică* din București și dl. prof. *Bilal Kaya*, însoții de un grup de elevi ai liceului, premianți ai Olimpiadelor internaționale; A prezidat ședința de lucru a Permanenței *Consiliului Național Bisericesc*;
- Joi, 11 ianuarie:** A primit pe d-na *Ana Maria Șireteanu*, Director al Canalului *Radio România Cultural* al Societății Române de Radiodifuziune. În aceeași zi a primit pe P. Cuv. *Arhim. Filaret*, Starețul Mănăstirii *Sfântul Atanasie* din Peloponez, Grecia, căruia i-a acordat "*Crucea Patriarhală*";
- Vineri, 12 ianuarie:** A primit pe dl. *Adrian Baicu*, teolog, SUA; pe P.C. Pr. *Mircea Corpodean* de la Parohia ortodoxă română din Johannesburg, Africa de Sud; pe P.C. Pr. *Marius Pop* de la Parohia ortodoxă română din Lisabona, Por-

tugalia. În aceeași zi a primit pe dl. Prof. univ. dr. *Victor Crăciun*, Președintele *Ligii Culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni*, cu invitația de a participa la manifestările prilejuite de aniversarea nașterii poetului Mihai Eminescu; A participat la acțiunea socială organizată de Sectorul de caritate al Patriarhiei Române - *Diaconia* - în colaborare cu postul de televiziune Antena 1, la *Palatul Patriarhiei*, oferind daruri copiilor și adresându-le cuvânt de binecuvântare;

Duminică, 14 ianuarie: A săvârșit Sfânta Liturghie în *Catedrala patriarhală* și a hirotonit preot pe P.C. Diac. lect. univ. *Liviu Stoina*, pe seama parohiei *Sfântul Vasile - Polona*, Protoieria II Capitală;

Luni, 15 ianuarie: A primit pe I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei; A participat în *Aula Academiei Române* la Sesiunea omagială consacrată încheierii *Anului Eminescu* și a împlinirii a 151 de ani de la nașterea poetului.

Marți, 16 ianuarie: A primit pe P.S. Episcop *Casian* al Dunării de Jos, întors de la *Parlamentul Europei* de la Strasbourg, unde a participat la Reuniunea pregătitoare a celei de-a V-a *Întruniri de dialog dintre Bisericile Ortodoxe și Partidul Popular European din Parlamentul Europei*;

Miercuri, 17 ianuarie: A primit pe E. S. Mons. *Vincenzo Paglia*, Episcop romano-catolic de *Terni, Narni și Amelia*, Asistent pe probleme religioase al *Comunității San Egidio* și Președintele Înterunirilor Internaționale *Oameni și Religii*, și pe dl. dr. *Alberto Quattrucci*, Secretar general al *Comunității San Egidio*, în legătură cu unele aspecte noi ale dialogului dintre Ortodoxie și Catholicism;

Joi, 18 ianuarie: A primit pe dl. conf. univ. dr. *Gheorghe Anghelescu* de la Facultatea de Teologie a Universității din Craiova;

Vineri, 19 ianuarie: A primit pe P. Cuv. Monahic *Mina Badila*, Stareța Mănăstirii *Sfânta Cruce* din Oradea, cu invitația de a participa la târnosirea noii biserici a mănăstirii;

Sâmbătă, 21 ianuarie: A săvârșit Sfânta Liturghie în *Catedrala patriarhală*, a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a XXXII-a după Rusalii, a lui Zahau, amintind de victimele urii de rasă din 1941;

Luni, 22 ianuarie: A primit pe P.S. Episcop *Casian* al Dunării de Jos, în legătură cu volumul și albumul jubiliar dedicat celor 2000 de ani de creștinism în țara noastră. În aceeași zi a primit pe P. Cuv. Arhim. *Mihail Vizvinis*, de la Parohia ortodoxă greacă de la Pretoria, Africa de Sud, și pe dl. prof. univ. dr. *Gheorgheos Paisaros* de la Facultatea de Teologie a Universității din Atena, cărora P.F. Sa a mai primit un grup de credincioși din parohia Bichigiu, județul Bistrița-Năsăud, cu invitația de a participa la târnosirea noii biserici parohiale;

Marți, 23 ianuarie: A prezidat ședința de lucru a *Adunării eparhiale* a Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Miercuri, 24 ianuarie: A primit pe rând pe I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei; pe I.P.S. Mitropolit *Petru* al Basarabiei; pe I.P.S. Arhiepiscop

Nifon al Târgoviștei; pe dl. *Aurel Savin*, în legătură cu organizarea pomenerii Prof. univ. dr. *Ioan Savin*, cu sprijinul Facultății de Teologie din București, unde a fost profesor; În aceeași zi a mai primit pe dl. prof. *Ion Călinescu*, Președintele Organizației Naționale *Cercetașii României* și pe dl. prof. *Marcian Bleahu*, Președinte de onoare, în legătură cu Întrunirea Comitetului mondial *DESMOS (Organizația Mondială a Cercetașilor Ortodocși)*;

Joi, 25 ianuarie: A primit pe dl. pastor prof. univ. dr. *Zoltan Albu*, Parohul Bisericii Reformate din București, precum și pe dl. *Laurențiu Tănase*, Secretar de Stat la *Secretariatul de Stat pentru Culte*; În aceeași zi a primit pe P.C. Pr. *Stanel Hogoia*, Vicar administrativ al Arhiepiscopiei Tomisului, cu lucrările curente ale eparhiei; A asistat la rugăciunea comună săvârșită în *Catedrala patriarhală*, cu ocazia *Săptămânii de rugăciune pentru unitate creștină* și a adresat cuvânt frățesc reprezentanților Bisericilor creștine prezenți. S-a întreținut cu aceștia, cu membri ai Corpului diplomatic acreditat la București, cu personalități din țară, în cadrul unei recepții care a avut loc la *Palatul Patriarhiei Române*;

Vineri, 26 ianuarie: A primit pe dl. *George Apostolou*, doctor în Teologie al Facultății de Teologie a Universității din București; În aceeași zi a primit pe dl. dr. *Șerban Mihăileanu*, membru al *Adunării eparhiale* a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională;

Luni, 29 ianuarie: A primit pe d-na *Minodora Luca*, Primarul comunei Băișoara, județul Cluj, cu invitația de a participa la târnosirea noii biserici din această localitate; De asemenea a mai primit pe P. Cuv. Arhim. *Melchisedec Velnic*, Starețul Mănăstirii *Putna*, în legătură cu pictarea bisericii;

Martți, 30 ianuarie: A participat în Aula *Palatului Patriarhiei Române* la programul festiv organizat de Facultatea de Teologie a Universității din București, cu prilejul prăznuirii ocrotitorilor duhovnicești ai învățământului teologic, *Sfinții Trei Ierarhi*. După prelegerea festivă "*Patriarhul Justinian și învățământul teologic*", susținută de P.C. Diac. prof. univ. dr. *Petre David* și concertul prezentat de corul facultății, a adresat cuvânt de prețuire și binecuvântare cadrelor didactice și studenților;

În prezența a numeroși credincioși și personalități ale vieții publice, a pus piatra de temelie a *Așezământului social* de pe lângă Parohia *Sfântul Ilie* – Rahova. A adresat cuvânt de binecuvântare tuturor celor prezenți. În aceeași zi a prezidat festivitatea de la *Palatul Patriarhiei Române* prilejuită de lansarea *site-ului* Arhiepiscopiei Bucureștilor, apreciind, în alocuțiunea rostită cu acest prilej, strădaniile tuturor colaboratorilor;

Miercuri, 31 ianuarie: A primit pe dl. *Guy Tozzoli*, Președintele *World Trade Center Association* și dl. *Bryan Montgomery*, *Chairman*-ul Asociației, însoții de dl. dr. *Napoleon Pop*, Directorul general al *WTC București*, în legătură cu organizarea la București a *Întâlnirii Regionale Europene – 2001 a WTCs din Europa de Sud-Est și de Vest*; În aceeași zi a primit pe P.C. pr. prof. *Grigore Diaconu*, Directorul Seminarului teologic din Botoșani;

A plecat spre Constanța în vederea prezidării ședinței de lucru a *Adunării eparhiale* a Arhiepiscopiei Tomisului. A vizitat Schitul *Sfânta Maria* Techirghiol și a prezidat, în cancelaria eparhială, ședința de lucru a Consiliului eparhial;

Joi, 1 februarie: A prezidat ședința de lucru a *Adunării eparhiale* a Arhiepiscopiei Tomisului; A primit pe dl. *Petre Chirobocea*, Prefectul județului Constanța și pe dl. *Stelian Dușu*, Președintele Consiliului Județean Constanța.

În cursul după-amiezii a revenit în Capitală.

Sâmbătă, 3 februarie: A deschis și prezidat Seminarul "*Violența familială. Cauze. Consecințe. Remedii*", desfășurat la *Palatul Patriarhiei Române* și organizat de Patriarhia Română, Președinția României și Prima Tv. A acordat cu acest prilej interviuri posturilor de radio și televiziune prezente;

Duminică, 4 februarie: A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la *Duminica vameșului și fariseului*;

Luni, 5 februarie: A primit pe I.P.S. *Ioan Robu*, Arhiepiscop romano-catolic de București și pe dl. General de divizie dr. ing. *Ion Sima*, Secretar de stat, Directorul *Serviciului de Telecomunicații Speciale*, venit împreună cu dl. General de brigadă *Ion Mavrodin*, Subsecretar de stat, Prim adjunct al Directorului;

Marti, 6 februarie: A acordat un interviu Agenției de presă *Rompres* în legătură cu aniversarea a 86 de ani de viață. A primit pe I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei, pe I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu* al Vadului, Feleacului și Clujului, pe P.S. *Galaction* al Alexandriei și Teleormanului. În aceeași zi a primit pe dl. *Adrian Năstase*, Prim-Ministru al Guvernului României;

Miercuri, 7 februarie: A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala patriarhală. Din soborul arhieresc au făcut parte: I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei, P.S. Episcop *Gherasim* al Râmnicului, P.S. Episcop *Epifanie* al Buzăului, P.S. Episcop *Casian* al Dunării de Jos, P.S. Episcop *Damaschin* al Sloboziei și Călărașilor, P.S. Episcop *Sofronie* al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria și P.S. *Teodosie Snagoveanu*, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. A mulțumit felicitărilor adresate, în numele membrilor Sfântului Sinod, preoților și credincioșilor din țară, de către I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, cu ocazia aniversării a 86 de ani de viață. La Reședința Patriarhală a primit felicitările adresate cu acest prilej de către numeroase personalități ale vieții publice, ierarhi, preoți și credincioși. În cursul după-amiezii a fost prezent în mijlocul bătrânilor de la *Căminul-spital Radu Vodă*, cu care a luat cina, având discuții cu aceștia și adresându-le cuvânt de binecuvântare;

Joi, 8 februarie: A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei; pe P.S. Episcop *Damaschin* al Sloboziei și Călărașilor; În aceeași zi a primit pe d-na *Ana Maria Șireteanu*, Director al canalului *Radio România Muzical* a Societății Române de Radiodifuziune și pe dl. Prof. univ. dr. *Victor Crăciun*, Președintele *Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni* și pe

dl. ing. *Doru Vecerdia*, în legătură cu festivitățile de omagiere a poetului național Mihail Eminescu, organizate de ligă;

Vineri, 9 februarie: A primit pe E.S. d-na *Dora Grosomanidou*, Ambasadorul Republicii Elene în România, în vizita de prezentare la începutul misiunii diplomatice în țara noastră; pe dl. *Valer Dorneanu*, Președintele *Camerei deputaților*; pe P.S. Episcop *Calinic* al Argeșului și Muscelului; pe dl. *Nicholas Chakos*, Directorul pentru România al *Organizației internaționale pentru caritate creștină ortodoxă* cu invitația ca Prea Fericitul Părinte Patriarh să participe la inaugurarea *Centrului social pentru tineret* din Municipiul Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud;

Sâmbătă, 10 februarie: A primit pe dl. *Ion Munteanu*, Director al *Direcției pentru protocol* a Camerei deputaților; A asistat la *Mănăstirea Cernica* la Sfânta Liturghie și la Slujba de pomenire a arhiereului *Roman Ialomiteanul*, fost Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, la 7 ani de la trecerea la cele veșnice;

Duminică, 11 februarie: A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la *Duminica Fiului risipitor*;

Luni, 12 februarie: A primit pe P. Cuv. Monahie *Ierusalima Ghibu*, Stareța *Mănăstirii Râmeț*, jud. Alba; A prezidat ședința de lucru a *Consiliului Național Bisericesc* care a analizat activitatea Sectoarelor Administrației Patriarhale în cursul anului 2000;

Martți, 13 februarie: A prezidat ședința de lucru a *Consiliului Național Bisericesc*;

Miercuri, 14 februarie: A primit pe I.P.S. *Leo*, Mitropolit de Helsinki (Biserica Finlandei); În aceeași zi a primit pe P. Cuv. Arhim. Dr. *Zareh Baronian*, Vicarul Eparhiei armenice din România; pe dl. *Dan Niculescu*, Președintele Fundației culturale "*Identitatea românească*" și dl. *Sorin Luțescu*; pe dl. col. *Constantin Condrea*, Locțiitorul Comandantului Școlii Naționale de Poliție "*Vasile Lascăr*" din Câmpina și pe P. C. Pr. *Coștică Dumitru*, Protoiereu de Câmpina, în legătură cu sfințirea capelei înălțate în incinta școlii; A acordat un interviu pentru emisiunea "*Cuvânt și suflet*" a Canalului *Radio România Actualități*, pentru Canalul *Radio România Internațional* și pentru "*Fonoteca de aur*", în legătură cu aniversarea a 100 de ani de la nașterea Patriarhului *Justinian Marina*;

Joi, 15 februarie: A prezidat ședința de lucru a *Consiliului eparhial* al Arhiepiscopiei Bucureștilor; A primit pe E. S. Mons. *Jean-Claude Perisset*, Nunțiu apostolic în România; De asemenea a primit pe dl. *Mircea Cosma*, Președintele *Consiliului Județean Prahova* și Președinte al Fundației *Mihai Viteazul*, dl. *Dumitru Tapordea*, Vicepreședinte al *Consiliului Județean Prahova* și Prea Cucernicii Părinți Protoierei din județul Prahova, cu propunerea canonizării Voievodului *Mihai Viteazul*; și pe dl. prof. univ. dr. *Radu Florescu* și pe dl. *Sebastian Duicu*.

Vineri, 16 februarie: A primit pe P. C. Pr. *Georgios Apostolikidis*, Capelanul Statului Major al Forțelor Terestre din Republica Elenă, căruia i-a acordat distincția "*Crucea Patriarhală*"; De asemenea, în aceeași zi a mai primit pe Rev. *Stephen Hugh*, Capelanul Bisericii Anglicane din București, precum și

pe Membrii Comitetului Mondial al DESMOS și conducerea Organizației naționale "Cercetașii României", formată din dl. prof. *Ion Călinescu*, Președinte, și dl. Senator *Marcian Bleahu*, Președinte de onoare, în legătură cu activitatea "Organizației Mondiale a Mișcării SCOUT" și cu organizarea în România a întâlnirii Comitetului mondial;

Sâmbătă, 17 februarie: A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Victorin* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America și Canada – însoțit de P. Cuv. Arhim. mitrofor *Vasile Vasilachi*, Vicarul eparhiei – venit să participe la ședința Sfântului Sinod;

Duminică, 18 februarie: A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală împreună cu I.P.S. Mitropolit *Leo* de Helsinki (Biserica Filandei). După cuvântul de învățătură la Duminica Înfricoșatei Judecăți a prezentat credincioșilor pe Înalt Prea Sfinția Sa și i-a dăruit un engolpion. A dăruit, de asemenea, însoțitorului Înalt Prea Sfinției Sale, P. C. Pr. *Ioan Durac*, distincția "Crucea Patriarhală"; În aceeași zi a primit pe I.P.S. Mitropolit *Serafim* al Germaniei, I.P.S. Arhiepiscop *Victorin* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America și Canada, pe alți ierarhi veniți pentru ședința de lucru a Sfântului Sinod;

Luni, 19 februarie: A prezidat ședințele de lucru ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și Sinodului Permanent; A asitat la Slujba de pomenire a sculptorului *Constantin Brâncuși*, săvârșită în Catedrala Patriarhală de P. S. Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*, cu ocazia aniversării a 125 de ani de la naștere;

Marti, 20 februarie: A prezidat ședințele de lucru ale Sinodului Permanent;

Miercuri, 21 februarie: A prezidat ședințele de lucru ale Adunării Naționale Bisericești și Colegiului Electoral Bisericesc care a ales pe noul Arhiepiscop al Tomisului în persoana P.S. Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*; A participat în Aula Patriarhiei Române, în prezența a numeroase personalități ale vieții publice, ierarhi, preoți și credincioși, la Sesiunea solemnă prilejuită de aniversarea a 100 de ani de la nașterea Patriarhului *Justinian Marina*, în care a fost audiată Conferința susținută de I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu* al Clujului și a fost prezentat un film documentar înfățișând aspecte din activitatea bisericească din vremea celui de-al treilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române;

Joi, 22 februarie: A binecuvântat agapa de pomenire a Patriarhului *Justinian* la care au participat ierarhi, colaboratori de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, rude ale celui pomenit; A prezidat și închis ședința de lucru a Sfântului Sinod;

Vineri, 23 februarie: A primit pe P. C. Arhid. Prof. univ. dr. *Constantin Voicu*, Decanul Facultății de Teologie a Universității din Oradea; În aceeași zi a primit pe dl. *Adrian Năstase*, Prim Ministru al Guvernului României. La discuții au participat: I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu* al Clujului, P.S. Episcop *Gherasim* al Râmnicului, P.S. Episcop *Teodosie*, Arhiepiscop ales al

- Tomisului și P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanul*; De asemenea, a primit pe Excelența Sa, dl. *James Rosapepe*, Ambasadorul S.U.A. la București, la încheierea misiunii diplomatice în țara noastră;
- Sâmbătă, 24 februarie:** A participat, însoțit de P.S. Episcop *Calinic* al Argeșului și Muscelului și de P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanul*, la vernisajul expoziției "Artă sacră. Restaurare și creație", desfășurat la Galeria "Apolo" a Teatrului Național București și a adresat participanților cuvânt ocazional în legătură cu teologia icoanei, cu necesitatea păstrării stilului și misiunea atât de importantă a restaurărilor; A acordat un interviu d-lui *Jürgen Henkel* de la Uniunea Ziariștilor din Germania;
- Duminică, 25 februarie:** A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica Izgonirii lui Adam din Rai;
- Luni, 26 februarie:** A primit pe dl. *Sebastian Duicu*, Cercetător științific la Muzeul Național Cotroceni, pe dl. col. *Ion Tătaru*, din partea Comandamentului Protecției Civile cu invitația de a participa la Simpozionul dedicat "Zilei Protecției Civile"; În aceeași zi a primit pe I.P.S. Arhiepiscop în retragere *Victorin* și P. Cuv. Arhim. mitrofor *Vasile Vasilachi*, înaintea plecării în Statele Unite, în legătură cu aplicarea hotărârilor Sfântului Sinod;
- Marti, 27 februarie:** A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei;
- Miercuri, 28 februarie:** A primit pe dl. *Egor Stroeve*, Președintele Consiliului Adunării Federale a Federației Ruse, însoțit de dl. *Nicolae Văcăroiu*, Președintele Senatului României; În aceeași zi a mai primit pe dl. *Vasile Deac*, Primarul comunei Bogdana, Județul Maramureș, și pe P. C. Pr. Dr. *Gheorghe Petraru* de la Iași.
- Joi, 1 martie:** A primit pe E.S. dl. *Jeronimo Moscardo*, Ambasadorul Republicii Federative a Braziliei, cu invitația participării la Seminarul internațional "America latină și România la început de mileniu – Rolul diplomației culturale"; pe d-na *Teodora Păunescu Tuca*, artist liric, cu invitația de a participa la lansarea CD-ului "Veniți creștini la rugăciune"; În aceeași zi a primit pe dl. *Nicholas Chakos*, Directorul pentru România al *Organizației internaționale pentru caritate creștină ortodoxă*, împreună cu părinții; cetățeni americani de origine greacă, aflați în vizită în țara noastră; De asemenea a mai primit pe dl. *Vasile Molan*, Secretar de Stat la *Ministerul Educației Naționale*, d-na *Olimpia Mateescu*, Inspector Școlar general, d-na Arhit. *Ada Gheorghievici*, Șef de proiect și P.C. Diac. prof. *Aurel Mihai*, Directorul *Seminarului teologic liceal* din București, în legătură cu construirea noii clădiri a seminarului;
- Vineri, 2 martie:** A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Iosif* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală;
- Duminică, 4 martie – Duminica Ortodoxiei:** A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală, rostind cuvânt de învățătură și îndemnând la contribuția materială a fiecărui credincios pentru sprijinirea *Fondului Central Misionar* al Bisericii;

- Luni, 5 martie:** A primit pe dl. *Radu Ciuceanu*, Președintele Institutului Român pentru Studiul Totalitarismului, și pe P. Cuv. Arhim. *Melchisedec Velnic*, Starețul Mănăstirii Putna, în legătură cu pictarea bisericii mănăstirii;
- Marți, 5 martie:** A primit pe I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, înaintea plecării la Geneva, Elveția, pentru a participa la lucrările Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene; În cursul după-amiezii a primit pe dl. *Răzvan Teodorescu*, Ministrul Culturii și Cultelor, în legătură cu proiectele de perspectivă ale Bisericii Ortodoxe Române;
- Miercuri, 7 martie:** A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei, înaintea plecării la Geneva pentru a participa la lucrările Comitetului restrâns al Comisiei speciale privind participarea ortodocșilor la Mișcarea ecumenică; În aceeași zi a primit pe dl. *Mugur Isărescu*, Guvernatorul Băncii Naționale a României, și pe dl. *Gabriel Micu*, fostul Ambasador al României în Cipru;
- Joi, 8 martie:** A primit pe dl. *Dumitru D. Ifrim*, scriitor, și pe dl. *Viorel Badea* și dl. *Iurie Roșca*, membru al Parlamentului de la Chișinău; A binecuvântat pe angajatele Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor, adresându-le cuvânt de învățătură; A prezidat, la Reședința Patriarhală, ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Tomisului, privind lucrările administrative curente;
- Vineri, 9 martie:** A primit pe dl. *Ioannis Raptakis*, Consulul general al Republicii Elene în România, împreună cu soția, în vizita de prezentare la începutul misiunii diplomatice în țara noastră;
- Sâmbătă, 10 martie:** A primit delegația conducerii Serviciului de Telecomunicații Speciale condusă de dl. *Ion Sima*, Secretar de Stat, Directorul acestui Serviciu; În aceeași zi a primit pe P. C. Pr. Prof. dr. *John Breck*;
- Duminică, 11 martie:** A săvârșit Sfânta Liturghie în biserica Sfântul Elefterie din București și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a II-a a Postului Mare;
- Luni, 12 martie:** A primit pe dl. prof. univ. dr. *Victor Crăciun*, Președintele Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni;
- Marți, 13 martie:** A primit pe E. S. dl. *Jean-Claude Joseph*, Ambasadorul Elveției la București, în vizită de rămas bun la încheierea misiunii în țara noastră, și pe E. S. *Ioan Robu*, Arhiepiscop romano-catolic de București în legătură cu organizarea în luna mai la București a Congresului cu tema "Familia și viața"; În aceeași zi a mai primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei și pe dl. drd. *Radu Preda*; În cursul după-amiezii: delegația Ministerului de externe al Republicii Elene, condusă de d-na *Elisavet Papazoi*, Ministru supleant;
- Miercuri, 14 martie:** A primit pe E.S. d-na *Irinyi Comaroschy*, Ambasadorul României la Varșovia; De asemenea a mai primit pe d-na Prof. *Maria Pătrașcu-Brâncuși*, nepoata sculptorului *Constantin Brâncuși*, în legătură cu pomnirea prilejuită de aniversarea a 125 de ani de la naștere, și pe P. Cuv. Protos. *Juvenalie Ionașcu* de la Parohia ortodoxă română din Roma, Italia;

- Joi, 15 martie:** A primit pe d-na Prof. univ. dr. *Viorica Moisiuc* și dl. Prof. univ. dr. *Gelku Maksutovici*, în legătură cu organizarea unui simpozion dedicat personalității voievodului Mihai Viteazul;
- Vineri, 16 martie:** A primit pe P.C. Pr. *State Silviu* de la Parohia ortodoxă română din Istanbul, Turcia, în legătură cu problemele administrative ale acestei parohii nou înființate;
- Sâmbătă, 17 – duminică, 18 martie:** Însoțit de P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanul*, a participat la festivitățile prilejuite de aniversarea a 80 de ani de viață a I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu* al Clujului. Întâmpinat la Aeroportul din Cluj-Napoca de către Înalt Prea Sfinția Sa și după un popas la Reședința arhiepiscopală, Prea Fericitul Părinte Patriarh a fost invitat să participe, împreună cu ierarhii prezenți, la Spectacolul aniversar intitulat "*Arhiepiscopul*" de la Teatrul Național din Cluj-Napoca și la lansarea volumului aniversar "*Logos*" și a CD-ului "*Arhiepiscopul*". Duminică, în Catedrala arhiepiscopală s-a săvârșit Sfânta Liturghie arhierescă. Alături de Prea Fericirea Sa s-au aflat: I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu* al Clujului, I.P.S. Arhiepiscop *Andrei* al Alba-Iuliei, P.S. Episcop *Gherasim* al Râmnicului, P.S. Episcop *Ioan* al Oradiei, P.S. Episcop *Justinian* al Maramureșului și Șatmarului și Prea Sfinții Episcopi Vicari *Vincentiu Ploieșteanul*, *Irineu Bistrișeanul*, *Vasile Someșanul* și *Iustin Sigheteanul*. A rostit cuvânt de învățătură și a adresat, în numele ierarhilor Sfântului Sinod, a preoților și credincioșilor, cuvânt de felicitare I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu*. După recepția oferită de Arhiepiscopia Clujului, în cursul după-amiezii, s-a întors pe calea aerului în Capitală;
- Luni, 19 martie:** A primit delegația Comitetului director al *Asociației Europene a Antreprizelor de Restaurare a Patrimoniului Arhitectural* condusă de dl. *Jean-Marc Lantry*, Președintele Asociației și prezentată de dl. ing. *Mircea Mugescu*, Președintele S.C. Y & M;
- Marți, 20 martie:** A primit pe P. Cuv. Arhim. *Ciprian Zaharia*, Starețul Mănăstirii *Bistrița*, jud. Neamț;
- Miercuri, 21 martie:** A prezidat ședința de lucru a *Permanenței Consiliului eparhial* al Arhiepiscopiei Bucureștilor; A primit pe dl. *Octav Cosmâncă*, Ministrul administrației publice;
- Joi, 22 martie:** A binecuvântat plecarea primelor ajutoare colectate de Patriarhia Română prin Sectorul de asistență socială *Diaconia*, destinate sinistraților din județele Bistrița-Năsăud și Maramureș; A primit pe d-na *Irina Arabagiu*, Director general al *Dirjecției Muzeelor* din cadrul *Ministerului Culturii și Cultelor*, în legătură cu aplicarea prevederilor *Legii Patrimoniului cultural național mobil* și modul în care Patriarhia Română poate să beneficieze de prevederile acestei legi;
- Vineri, 23 martie:** A participat, însoțit de P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Ambrozie Sinaitul*, la recepția prilejuită de aniversarea Zilei naționale a Republicii Elene;
- Sâmbătă, 24 martie:** A participat la festivitatea redeschiderii *Galeriei de Artă Românească Modernă* a Muzeului Național de Artă al României;

- Duminică, 25 martie:** A săvârșit Sfânta Liturghie în Paraclisul patriarhal *Sfântul Spiridon Nou* din Capitală, fiind înconjurat de I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei, Prea Sfințiii Episcopi *Epifanie* al Buzăului, *Galaction* al Alexandriei și Teleormanului, *Teodosie Snagoveanu*, *Vinčențiu Ploieșteanu*, *Ambrozie Sinaitul* și *Corneliu Bârlădeanu*. A hirotonit arhiereu pe P. Cuv. Arhim. Dr. *Sebastian Pașcanu*, numit Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor cu titlul de "*Ilfoveanu*". A rostit cuvânt de binecuvântare și a felicitat pe noul arhiereu. A binecuvântat agapa deslășurată cu acest prilej la Reședința patriarhală;
- Luni, 26 martie:** A primit pe I.P.S. *Ambrozios*, Mitropolit de Kalavrita și Aighialia (Biserica Greciei), prezent în țara noastră cu ocazia festivităților prilejuite de aniversarea a 180 de ani de la începutul la Iași a Revoluției de eliberare a Greciei, însoțit de P.S. Episcop *Damaschin* al Sloboziei și Călărașilor;
- Marti, 27 martie:** A primit pe E. S. dl. *Zozimo Justo da Silva*, Ambasadorul Portugaliei la București, în vizită de prezentare; În aceeași zi a mai primit pe dl. *Dorin Andronache*, Primarul comunei Stăuceni și pe dl. *Ioan Aflăcăilor*; Primarul comunei Tusești, jud. Botoșani, în legătură cu problemele sociale ale locuitorilor acestor localități; A participat ca invitat de onoare la emisiunea "*Pentru dumneavoastră, doamnă*" ce va fi difuzată de postul național de televiziune în perioada Sfințelor Paști;
- Miercuri, 28 martie:** A primit pe d-ra *Lelia Munteanu*, redactor șef adjunct la cotidianul "*Adevărul*", pe dl. *Emanuel Corneliu Dobronauteanu*, Director general al S.C. *Vie-Vin Murflatar*; De asemenea a mai primit pe P.S. Episcop *Gherasim* al Râmnicului și pe P.S. Episcop *Calinic* al Argeșului și Muscelului;
- Joi, 29 martie:** A primit pe I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei, Arhiepiscop Locuitor al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America și Canada, înaintea plecării în Statele Unite ale Americii, pentru rezolvarea problemelor administrative curente ale eparhiei; pe P.S. Episcop *Gherasim* al Râmnicului; În aceeași zi a mai primit pe dl. Comandor *Ion Ionescu*, Directorul *Muzeului Marinei Române* din Constanța și D-na *Elena Ilie*, Șef secție – Memoriale la *Muzeul Brăilei*, care au prezentat Prea Fericirii Sale ultimele lucrări și dorința membrilor redacției ca Prea Fericirea Sa să facă parte din *Colegiul de onoare* al *Revistei Muzeului Marinei Române*;
- Vineri, 30 martie:** A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei, pe dl. *Victor Opaschi*, Consilier prezidențial și pe dl. *Laurențiu Tănase*, Secretar de Stat la Secretariatul de Stat pentru Culte, la încheierea ședinței de lucru a instituțiilor implicate în organizarea în România a *Congresului internațional dedicat familiei și vieții*; De asemenea a primit pe d-na *Liliana Petruș*, redactor la cotidianul "*Ora*" și pe dl. *Valentin Raevoiță* de la *Biroul de pelerinaje* al Patriarhiei Române, în legătură cu pelerinajele credincioșilor ortodocși români la Locurile Sfinte;
- Sâmbătă, 31 martie:** A primit pe Părintele *Marie-Dominique Philippe*, fondatorul *Congregației Sfântului Ioan* (romano-catolică), însoțit și prezentat de P.

Cuv. Protos. *Justin Marchiș*; Însoțit de P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanul*, în aceeași zi a reprezentat Biserica Ortodoxă Română la Reuniunea de la Snagov – *Forumul NATO 2002* –, consacrată susținerii integrării României în NATO, și a intervenit în cadrul discuțiilor prezentând punctul de vedere al Patriarhiei Române;

Duminică, 1 aprilie: A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală împreună cu P.S. *Teodosie Snagoveanul*, Arhiepiscop ales al Tomisului, și cu P.S. *Sebastian Ilfoveanul*, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. A hirotonit preot pe P.C. Diac. *Eduard Ioan Rădună*, pe seama parohiei *Chițorani*, Protoieria Urlați, jud. Prahova și diacon pe licențiatul în teologie *Octavian Dobrica* pe seama *Spitalului CFR Ploiești* și a adresat cuvânt de învățătură. A mulțumit P. S. *Teodosie Snagoveanul* pentru strădaniile în slujirea ca Episcop Vicar și a prezentat pe noul Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Luni, 2 aprilie: A primit pe dl. Col. (R) *John Haubb* din S.U.A. împreună cu soția; A participat – însoțit de Prea Sfințiii Episcopi Vicari Patriarhali *Vincentiu Ploieșteanul* și *Ambrozie Sinaitul* – la vernisajul expoziției de icoane "*Cele nouă cete îngerești*", desfășurat la *Galeria Artelor a Cercului Militar Național* în organizarea *Catedrei de Patrimoniu cultural și Pictură bisericească* a Facultății de Teologie a Universității din București și a adresat cuvânt de binecuvântare;

Marti, 3 aprilie: A primit pe dl. prof. univ. dr. *Gheorghe Buzatu*, Vicepreședinte al Senatului României și dl. prof. univ. dr. *Ion Patroiu*, Decanul *Facultății de istorie* a Universității din Craiova, în legătură cu propunerea canonizării voievodului *Mihai Viteazul*; A participat la festivitățile prilejuite de aniversarea a 151 de ani de la înființarea Jandarmeriei Române și a adresat cuvânt de binecuvântare;

Miercuri, 4 aprilie: A primit la *Palatul Patriarhiei Române* pe cursanții seriei a X-a de pregătire a *Colegiului Național de Apărare* pe care i-a binecuvântat; A participat la *Sesiunea solemnă* prilejuită de împlinirea a 135 de ani de la înființarea *Academiei Române*. I-a fost înmănată cu această ocazie medalia jubiliară, "*în semn de prețuire pentru activitatea în beneficiul comunității academice românești*";

Joi, 5 aprilie: A primit pe dl. *Șerban Anghelescu*, Președintele *Asociației Artiștilor Plastici din România*, cu invitația de a participa la vernisajul expoziției de icoane "*Ruga lemnului tăiat*", și pe dl. *Dan Niculescu*, Președintele *Fundației "Identitatea românească"*; În aceeași zi a mai primit pe dl. prof. univ. dr. *Theodor Purcărea*, Consilier de concurență, Subsecretar de stat la Consiliul Concurenței, și pe P.C. Pr. *Ioan Purcărea*; A vizitat împreună cu P.S. Episcopi *Teodosie Snagoveanul* și *Sebastian Ilfoveanul* biserica *Eroilor Revoluției* interesându-se de stadiul lucrărilor de pictură;

Vineri, 6 aprilie: A acordat un interviu, pentru *Antena Bucureștilor* și *Antena satelor*, în legătură cu semnificația *Săptămânii Sfințelor Patimi*;

Sâmbătă, 7 aprilie: Însoțit de I.P.S. Mitropolit *Neofit* de Ruse (Patriarhia Bulgară), de I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei, P.S. Episcop *Epifanie* al Buzăului, P.S. *Calinic* al Argeșului și Muscelului, P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanul*, a plecat la Constanța în vederea instalării Arhiepiscopului ales al Tomisului, P.S. *Teodosie*. Întâmpinat la Fetești și Medgidia de numeroși preoți și credincioși, Prea Fericitul Părinte Patriarh a fost primit în *Catedrala arhiepiscopală* din Constanța de I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop *Lucian*, P.S. Episcopi *Casian* al Dunării de Jos, *Gherasim* al Râmnicului, *Damaschin* al Sloboziei și Călărășilor, *Ioan* al Harghitei și Covasnei, P.S. Arhieri Vicari *Ioachim Băcăoanul* și *Corneliu Bărlădeanul*. Prea Fericirea Sa a răspuns cuvântului de bun venit, rostit în numele celor prezenți de P.C. Pr. *Stanel Hoge*, Vicar administrativ al Arhiepiscopiei Tomisului. Au fost vizitate Centrul Eparhial și Reședința Arhiepiscopiei Tomisului. A acordat un interviu pentru Televiziunea Română în legătură cu instalarea noului Arhiepiscop al Tomisului;

Duminică, 8 aprilie: În fruntea soborului arhierilor prezenți a săvârșit Sfânta Liturghie în spațiul amenajat lângă Catedrala arhiepiscopală din Constanța și a instalat ca Arhiepiscop al Tomisului pe I.P.S. Dr. *Teodosie Petrescu*. A adresat cuvânt ocazional;

Martți, 10 aprilie: A adresat mesaj pascal românilor din țară și din străinătate prin intermediul *Societății Române de Radiodifuziune*;

Miercuri, 11 aprilie: A adresat mesaj pascal prin intermediul emisiunii *Tele Matinal* a Televiziunii Române;

Joi, 12 aprilie – Joia Mare: A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala patriarhală; A săvârșit, în Catedrala patriarhală, *Denia celor 12 Evanghelii* și a adresat cuvânt de învățătură;

Vineri, 13 aprilie: A adresat mesaj pastoral la Învierea Domnului prin intermediul TVR, Antena 1, Pro Tv, Prima Tv, Sotî Neptun și Radio Vest Timișoara; A săvârșit, în Catedrala Patriarhală, *Denia Prohodului* și a adresat cuvânt de învățătură;

Duminică, 15 aprilie: A săvârșit Slujba Învierii și Sfânta Liturghie în Catedrala patriarhală, adresând credincioșilor prezenți și tuturor românilor mesajul pastoral de Sfintele Paști; A săvârșit în Catedrala patriarhală Slujba Vecerniei – *a doua Înviere* – și a adresat cuvânt de învățătură; A participat la concertul Coralei preoților Sfântul Apostol Andrei, desfășurat la Palatul Patriarhiei Române, primind felicitările preoților și credincioșilor din Capitală. A adresat cuvânt de binecuvântare;

Luni, 16 aprilie: A participat la concertul pascal "*Ziua Învierii*" desfășurat la Ate-neul Român;

Miercuri, 18 aprilie: A primit pe Excelența Sa dl. *Blagoj Zasov*, Ambasadorul Republicii Macedonia la București; De asemenea, în aceeași zi a mai primit pe dl. *Ion Lăcustă*, redactor la revista "*Magazin istoric*", și pe P.C. Pr. *Nedelea Cărămizaru*, Directorul Seminarului teologic liceal din Giurgiu;

- Joi, 19 aprilie:** A primit pe Eminența Sa *R. Vobbe*, Șeful Bisericii Vechi catolice din Germania;
- Martți, 24 aprilie:** A primit delegația braziliană condusă de dl. Ministru *Carlos Mario Velloso*, Președintele *Tribunalului Federal Suprem* al Braziliei, și însoțită de E.S. dl. *Jerônimo Moscardo*, Ambasadorul Braziliei la București; În aceeași zi a primit pe I.P.S. Mitropolit *Petru* al Basarabiei;
- Miercuri, 25 aprilie:** A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Teodosie* al Tomisului și pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei;
- Vineri, 27 aprilie:** A primit pe I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei, Locțiitor de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America și Canada, la întoarcerea din S.U.A.; În aceeași zi a mai primit pe dl. *Philip Shields* (Australia), precum și conducerea *Asociației internaționale de servicii de pază și securitate* (IBSSA), formată din dl. *George Popper*, Președinte executiv, dl. *Giacomo Spartaco Bertolotti*, Vicepreședinte și dl. dr. *Rony Kluger*, Secretar general;
- Luni, 30 aprilie:** A primit pe dl. *Patrick Byrne*, Președintele *Federației Internaționale de acțiune a creștinilor pentru abolirea torturii*;
- Martți, 1 mai:** A primit pe dl. *Mihai Constantinescu*, Consilier prezidențial, pe P.C. Pr. prof. *Grigore Diaconu*, Directorul Seminarului teologic liceal din Botoșani; De asemenea, a mai primit pe dl. *Silviu Cobeanu*, Director în cadrul *Vox Press Net* și dl. *Radu Constantinescu*, designer, și pe P. Cuv. Arhim. *Melchisedec Velnic*, Starețul *Mănăstirii Putna*, în legătură cu pictura bisericii;
- Miercuri, 2 mai:** Dl. Ing. *Nicolae Noica*;
- Vineri, 4 mai:** A primit o delegație oficială din Liban, condusă de d-nă *Farez Hala*;
- Luni, 7 mai:** A primit pe P.C. Preotul romano-catolic *Daniel Ange* și pe I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei la întoarcerea din S.U.A., unde a participat la întrunirea Conferinței episcopilor ortodocși canonici din America; A participat la recepția oferită de Ambasada Republicii Polone la București cu ocazia Zilei naționale a Poloniei;
- Martți, 8 mai:** A primit pe dl. *Eugen Finantu*, Însărcinat cu afaceri a.i. al României în Kenia;
- Miercuri, 9 mai:** A primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Nifon* al Târgoviștei și pe dl. prof. univ. dr. ing. *Mihai Voiculescu*, Consilier general municipal; În aceeași zi a mai primit o delegație de români din Voivodina, condusă de publicistul și cercetătorul *Costa Roșu* și pe d-ra prof. univ. dr. *Zanfira Mihail*;
- Joi, 10 mai:** A binecuvântat deschiderea *Întâlnirii reprezentanților responsabililor ecumenici din cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor* desfășurată la Palatul Patriarhiei Române; A săvârșit Slujba de înmormântare a generalului *Nicolae Stoicheci*, Comandantul Trupelor de Pompieri; A vizitat Mănăstirea Cernica cu ocazia finalizării lucrărilor de racordare la gaze a mănăstirii; A primit, în aceeași zi, pe dl. *Elephterios Ioannou*, Președinte C.A. *Alpha Banc România S.A.*;

- Vineri, 11 mai:** A primit pe P.S. *Vasile*, Episcop-Vicar în cadrul Arhiepiscopiei Ciprului și pe dl. dr. *Jean Țăranu* din Montreal, Canada; A prezidat ședința de lucru a Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;
- Duminică, 13 mai:** A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală în prezența participanților la *Întâlnirea reprezentanților reponsabililor ecumenici din cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor*; A hirotonit diacon pe licențiatul în Teologie *Nicușor Beldiman* pentru parohia Bolintin Vale, Protoieria Giurgiu Nord, și preot pe P.C. Diac. *Florin-Cătălin Mosgoreanu* pentru parohia Poiana-Comarnic, Protoieria Câmpina, și a adresat cuvânt de învățătură;
- Marti, 15 mai:** A participat la Academia Română la Sesiunea solemnă organizată cu ocazia *Zilei Internaționale a Latinității*; A participat la Casa Corpului Diplomatic la o întâlnire cu sprijinitorii programelor de asistență religioasă ale Sectorului pentru opera de Caritate și Asociației *Diaconia* ale Patriarhiei Române, și a adresat cuvânt de binecuvântare;
- Miercuri, 16 mai:** A primit pe E.S. Cardinalul *Paul Paupard*, Președintele Consiliului Pontifical pentru Cultură, însoțit de E.S. Mons. *Jean-Claude Perisset*, Nunțiu apostolic în România; În aceeași zi a primit pe I.P.S. *Mor Meletius Yuhanon Murimakil*, Biserica Ortodoxă Iacobită Malankara, India, P.C. Pr. dr. *Mikhail Gundiaev*, reprezentantul Patriarhiei Moscovei la Consiliul Mondial al Bisericilor, P.C. Pr. dr. *Leonid Kishkovsky*, responsabil pentru relațiile ecumenice în cadrul Bisericii Ortodoxe din America și dl. *Hubert Van Bekk*, Secretar executiv în cadrul Consiliul Mondial al Bisericilor, prezenți în țara noastră cu prilejul *Întâlnirii reprezentanților reponsabililor ecumenici din cadrul Consiliul Mondial al Bisericilor*, cărora le-a acordat distincția *Crucea patriarhală*;
- Vineri, 17 mai:** A primit pe I.P.S. Mitropolit *Teofan* al Olteniei și pe dl. prof. univ. dr. *Dan Buciu*, Rectorul *Conservatorului de Muzică* din București, însoțit de P. Cuv. Arhid. prof. univ. dr. *Sebastian Barbu Bucur*; De asemenea, a mai primit pe P. C. Pr. *Costică Popa* de la Parohia ortodoxă română din Caracas, Venezuela;
- Luni, 21 mai – Sfinții Împărați Constantin și Elena:** A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală, înconjurat de Prea Sfințiii Episcopi Vicari *Vincentiu Ploieșteanul* și *Sebastian Ilfoveanul* și a adresat cuvânt de învățătură și binecuvântare la praznuirea hramului catedralei. A hirotesit protosinghel pe P. Cuv. Ierom. *Arsenie Muscalu*, Mare eclesiarh;
- Marti, 22 mai:** A primit pe Rev. *Thorben Clemmensen* din partea Bisericii Luterane din Suedia; În aceeași zi a mai primit pe dl. drd. *Radu Preda* și pe dl. *Aristide-Buhoiu*;
- Miercuri, 23 mai:** A primit pe dl. prof. dr. *Iosif Constantin Drăgan* împreună cu soția, d-na *Veronica Gușă de Drăgan*; pe d-na *Ana Balsanu*, Director general al S.C. Arpo SA Curtea de Argeș; pe I.P.S. Arhiepiscop *Teodosie* al Tomisului; pe dl. dr. *Teodor Baconski* și pe dl. prof. dr. *Gelku Maksutovici*;
- Joi, 24 mai – Înălțarea Domnului – Ziua Eroilor:** A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala patriarhală și Slujba de pomenire a eroilor Neamului, adresând cuvânt de cinstire a jertfelor lor;

- Duminică, 27 mai:** A primit pe Majestatea Sa *Mihai* de România, împreună cu suita regală;
- Marti, 29 mai:** A prezidat Ședința extraordinară a *Comisiei de Pictură bisericească* a Patriarhiei Române în legătură cu pictarea bisericii *Mănăstirii Putna*. La ședință au participat dl. Acad. *Răzvan Teodorescu*, Ministrul Culturii și Cultelor, dl. arhit. dr. *Cristian Moisescu*, Director în cadrul Secretariatului de Stat pentru Culte, I.P.S. Arhiepiscop *Pimen* al Sucevei și Rădăușilor și P. Cuv. Arhim. *Melchisedec Velnic*, Starețul *Mănăstirii Putna*; A primit pe dl. *Dan Niculescu*, Președintele Fundației "*Identitatea românească*" și pe dl. *Traian Stănescu*, actor, cu invitația de a participa la festivitatea prilejuită de aniversarea a 40 de ani de la absolvirea de către promoția 1961 a *Institutului de teatru și film*;
- Miercuri, 30 mai:** A primit pe P. Cuv. Ierom. *Dimitrie Ieremia*, doctorand al Institutului *Saint Serge* din Paris;
- Joi, 31 mai:** A primit pe P.S. *Daniil Partoșanul*, Episcop Vicar și Administrator al Episcopiei ortodoxe române din Iugoslavia, E.S. dl. *Ștefan Glavan*, Ambasadorul României la Belgrad, dl. *Romeo Săndulescu*, Directorul *Direcției României din vecinătatea țării* în legătură cu problemele Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia;
- Vineri, 1 iunie:** A primit pe dl. acad. *Mihai Cimpoi*, Președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, însoțit de dl. prof. univ. dr. *Victor Crăciun*; A participat la *Palatul Parlamentului* la decernarea premiilor acordate cu prilejul celei de-a IX-a ediții a "*Icoana din sufletul copilului*" și a rostit un cuvânt de binecuvântare; A participat la Hotelul *Marriott* la Dejunul oficial oferit de Președinția României în onoarea d-lui *Vojislav Kostunica*, Președintele Republicii Federale Iugoslavia, fiind însoțit de P.S. Episcop *Daniil Partoșanul*;
- Sâmbătă, 2 iunie:** A primit pe dl. *George Copos*, Președintele *Ana Group*, împreună cu soția, căruia i-a acordat distincția "*Crucea Patriarhală*" pentru mirenii;
- Duminică, 3 iunie:** A săvârșit Sfânta Liturghie și slujba Vecernicii în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica Pogorării Sfântului Duh;
- Luni, 4 iunie:** A asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica *Mănăstirii Radu Vodă* cu ocazia prăznuirii hramului – *Sfânta Treime* – și a adresat elevilor și cadrelor didactice cuvânt de învățătură și binecuvântare;
- Marti, 5 iunie:** A prezidat ședința de lucru a *Consiliului Național Bisericesc*; A primit pe dl. *Konstantinos Skandalidis*, Vice prim-ministru al Republicii Elene și Secretar general al Comitetului Central al PASOK;
- Miercuri, 6 iunie:** A prezidat ședința de lucru a *Sinodului mitropolitan* al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei; A participat la lucrările *Adunării Generale* a Academiei Române și a luat cuvântul;
- Joi, 7 iunie:** A primit pe dl. acad. *Djurica Krstic*, Consilier științific al Academiei de științe și arte a Serbiei, membru al Biroului pentru istoria dreptului sârb; De asemenea a primit o delegație de oameni de cultură din Arabia Saudită, condusă de dl. *Saleh A. Al. Zuneir*, Președintele Bibliotecii Naționale Regale "*Regele Fahad*", și însoțită de dl. *Florin Rotaru*, Secretar de Stat la Ministerul

Culturii și Cultelor. Au fost prezenți Prea Sfințiii Episcopi Vicari *Vincentiu Ploieșteanul* și *Ambrozie Sinaitul*; În aceeași zi a mai primit pe dl. prof. *Vasile Molan*, Secretar de Stat la Ministerul Educației Naționale; pe P.S. *Justin Sigheteanul*, Arhiepiscop Vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului;

Vineri, 8 iunie: A primit pe Ex.S. dl. *John Lepi Lanyasunya*, Ambasadorul Kenyei la București; și de asemenea, pe Ex.S. dl. Acad. *Tudorel Postolache*, Ambasadorul României la Luxembourg; În aceeași zi a mai primit pe dl. *Spiridon Stropoulos*, Președintele *Cosmorom*;

Luni, 11 iunie: A primit pe dl. *Costică Canacheu*, Președintele Asociației "*Societatea culturală aromână*", și pe dl. prof. univ. dr. *Vasile Barba*, profesor la Universitatea din Freiburg, Germania, Directorul *Centrului european pentru studiul aromân*, în legătură cu problemele culturale și spirituale ale aromânilor; În aceeași zi a mai primit pe P.S. Episcop *Casian* al Dunării de Jos, și pe dl. prof. univ. dr. *George Muntean* în legătură cu comemorarea a 112 ani de la trecerea la cele veșnice a poetului Mihai Eminescu;

Marti, 12 iunie: A primit pe d-na prof. univ. dr. *Adina Berciu* de la Universitatea din București, și pe dl. avocat *Victor Anagnoste* în legătură cu câștigarea procesului pentru terenurile Mănăstirii Cheia, jud. Prahova;

Miercuri, 13 iunie: A primit pe Ex.S. dl. *Richard Ralph*, Ambasadorul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord la București; În aceeași zi a mai primit pe P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanul*, pe dl. arhiep. *Cristian Moisescu*, Director în cadrul Secretariatului de Stat pentru Culte, pe dl. prof. univ. dr. ing. *Mihai Voiculescu*, Consilier general municipal la Consiliul General al Municipiului București și pe dl. arhiep. *Crișan Popescu*, în legătură cu demararea lucrărilor de construire a *Catedralei Mântuirii Neamului*;

Joi, 14 iunie: A primit pe Eminența Sa Rabin *Arthur Schneier*, Președintele Fundației *Apelul la conștiință* și pe Pastor dr. *Fred Anderson*, episcopul fundației. Prea Fericirea Sa a semnat "*Apelul pentru stoparea distrugerii monumentelor religioase*"; De asemenea, a mai primit pe dl. *Nicolae Petrescu*, Directorul *Muzeului Național de Istorie*; A participat la *Muzeul Țărâmului Român* la lansarea albumului "*România – Schituri, mănăstiri, biserici*" și a adresat cuvânt de binecuvântare;

Vineri, 15 iunie: A primit pe dl. prof. *Nicolae Ionescu-Nicoară*; pe P. S. Episcop *Pafnotios* de Samalut și Toha el Aameda (Biserica Ortodoxă Coptă din Egipt) și d-na *Georgeta Iuga*, Președinta *Fundației social-culturale pentru democrație, identitate, unitate, generozitate și acțiune*; În aceeași zi a mai primit pe dl. prof. univ. dr. *Mugur Roz* de la Facultatea de Teologie a Universității din Arad;

Luni, 18 iunie: A primit pe P. Cuv. Ierom. *Christopher Grecu* de la Parohia ortodoxă română din Philadelphia, SUA;

Miercuri, 20 iunie: A primit pe dl. *Petre Baron* și d-na *Georgeta Mărculescu* de la Editura *Royal Company*, însoțiți de P. Cuv. Arhim. *Clement Popescu*, Starțul Mănăstirii Cernica; În aceeași zi a primit pe dl. prof. dr. *Valeriu Ioan Franc*, Director general adjunct la Academia Română;

Joi, 21 iunie: A prezidat o întâlnire de lucru cu d-na *Ecaterina Andronescu*, Ministrul Educației Naționale, și a semnat Acordul pentru construirea unei noi

clădiri a Seminarului teologic liceal din București. Au participat, din partea Ministerului Educației Naționale: dl. *Ion Postăvaru*, Directorul Direcției de reabilitare a instituțiilor din cadrul M.E.N. și d-na *Daniela Nedelcu*, Inspector general al Capitalei, și din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor: P.S. Episcop Vicar *Sebastian Ilfoveanu*, P.C. Pr. *Mihai Hău*, Consilier cultural, P.C. Pr. prof. *Aurel Mihai*, Directorul Seminarului teologic București; A primit pe P.S. Episcop *Dorimedont* de Edinet și Briceni, și pe d-na dr. *Ermina-Rikaru Tabata Stergiopoulos* din Japonia; Dl. arhit. *Crișan Popescu*; În aceeași zi a mai primit pe dl. *Vasile Rus* din Chicago, SUA, în legătură cu inițiativa credincioșilor ortodocși români din acest oraș de a construi o biserică;

Vineri, 22 iunie: A primit pe dl. *Petre Pepelea*, Ambasadorul României în Venezuela, și pe dl. *Laurențiu Tănase*, Secretar de Stat la Secretariatul de Stat pentru Culte; De asemenea, a mai primit pe d-na preoteasă *Elena Speranță* din Noua Zeelandă;

Duminică, 24 iunie: A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la praznicul Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul; A primit pe acad. dl. *Eugen Simion*, Președintele Academiei Române și pe dl. acad. *Virgil Cândea*, Vicepreședinte al Academiei Române;

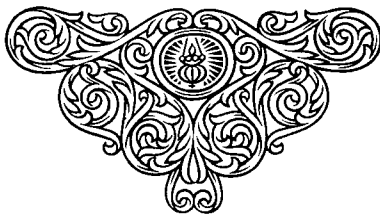
Luni, 25 iunie: A primit pe dl. *Cristian Tabără*, realizator la Pro Tv;

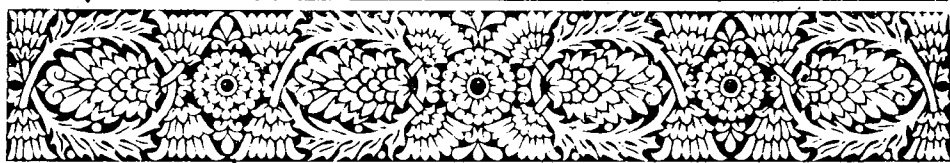
Marti, 26 iunie: A prezidat ședința de lucru a Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Miercuri, 27 iunie: A asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în paraclisul *Sfânta Ecaterina* al Facultății de Teologie a Universității din București de către P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanu* și la depunerea jurământului de către absolvenții promoției 2001, adresându-le cuvânt de binecuvântare; A primit pe I.P.S. *Teofan*, Mitropolitul Olteniei;

Joi, 28 iunie: A primit pe dl. *Vasile Dicu*, Ministrul Informațiilor Publice; De asemenea, a primit pe dl. *Mihai Dobre*, Însărcinatul cu afaceri a.i. al României la Vatican; În aceeași zi a mai primit pe dl. regizor *Vasile Bălan* din Chișinău.

PR. NICOLAE VLADU
CONSILIER PATRIARHAL

· D O C U M E N T Ă R E ·

PRAVILA CEA MARE – ÎNDREPTAREA LEGII 1652

Studiu istorico-canonic
Teză de doctorat

PR. CONSTANTIN DRĂGUȘIN

Referent principal:
Arhid. prof. dr. IOAN N. FLOCA
– BUCUREȘTI, 2002 –

PREFAȚĂ

Lucrarea intitulată: "*Pravila cea Mare – Îndreptarea Legii, studiu istorico-canonic*", elaborată și prezentată de către P.C. Preot prof. Constantin Drăgușin, ca proiect pentru susținerea titlului de doctorat în Teologie, la specialitatea "Drept canonic", se prezintă în următoarea structură:

Un capitol introductiv "Considerații preliminare" în care dezbate teme ca: situația economică, socială și religioasă a Țării Românești în secolul al XVII-lea, apariția și aplicarea Pravilelor românești, cultura românească, opiniile cercetătorilor privind formarea legiurilor românești și influența legiurilor bizantine asupra celor românești.

Cuprinsul lucrării cuprinde trei părți, și anume:

În capitolul intitulat *Istorie* tratează despre locul, data, descrierea cărții, izvoarele textului, prezentarea "predosloviei" și analiza conținutului ei, temeuri, argumente și opinii privitoare la izvoarele Pravilei celei Mari, autorii, alcătuitoarii și traducătorii Pravilei și edițiile acestei pravile.

În partea a doua a cuprinsului lucrării dezbate pe larg problemele legate de cuprinsul Pravilei și anume: titlul și înfățișarea grafică, cuprinsul – în general și în special. În continuare prezintă, cu precizările ce se impun, elementele de drept secular sau laic și elementele de drept bisericesc sau canonic. În acest capitol prezintă problemele ridicate de Pravilă, pe chestiuni și anume: elemente cu conținut dogmatic: despre Biserică, ierarhie, lucrarea Bisericii și despre eretici; între elementele liturgice tratează despre Sfânta Liturghie, Sfintele Taine și Ierurgii, despre locașul de cult, veștminte și obiecte de cult; între elementele specifice de drept ca-

nonic prezintă preocupările autorilor Pravilei despre drept, dreptate și lege, despre obiceiul de drept, colecțiile de canoane și nomocanoane, organizarea Bisericii și membrii ei, disciplina bisericească, drepturile și îndatoririle membrilor Bisericii și raporturile dintre ei.

Partea a treia a cuprinsului este intitulată: "Importanța Pravilei celei Mari pentru Biserica și Țara Românească", dezbătând tema importanței canonice și juridice a Pravilei pentru viața bisericească din Provinciile românești, aplicarea Pravilei în Țările românești și influența acesteia asupra legiurilor laice și bisericești ulterioare.

Lucrarea se încheie cu un mănunchi de concluzii, structurate pe cele trei părți ale conținutului și anume: istoricul, autorii și edițiile Pravilei; conținutul Pravilei și aplicarea și importanța ei.

Analizând conținutul lucrării remarcăm următoarele:

În Capitolul "Considerații preliminare" autorul face un istoric documentat al situației economice și culturale din Principatele Române până la apariția pravilelor în secolul al XVII-lea, pe care le încadrează pe drept cuvânt în cultura poporului român.

Cele trei Pravile apărute într-un scurt interval de 12 ani demonstrează necesitatea lor atât pentru viața social-politică, dar mai ales pentru viața bisericească, fapt dovedit prin conținutul de drept civil și penal, coroborat cu canoanele Bisericii.

Pravila are două părți distincte: partea întâi, cu titlul "Îndreptarea legii cu Dumnezeu", iar partea a doua cu titlul "Nomocanonul cu Dumnezeu", lucru evidențiat și în "Scara cărții". Aceasta apare ca o încoronare a operei juridice din Principate, după ce înainte a apărut Pravila Mică de la Govora, 1640-41 și Cartea românească de învățătură de la pravilele împărătești, la Iași, 1646.

În capitolul *Istoric* autorul, după ce determină locul, data și descrierea cărții, supune unei ample și documentate analize, Predoslovia mitropolitului Ștefan, din care determină valoarea conținutului Pravilei, originea ei, izvoarele și legătura dintre canoane și legile împăraților. Arată scopul întocmirii Pravilei și modul cum au luat ele ființă ca hotărâri ale Sinoadelor ecumenice și elaborări ale împăraților. Arată că s-a folosit la alcătuirea Pravilei de un manuscris primit de la Gheorghe Caridi și că a întrupat în întregime Pravila de la Iași, din 1646. Încheie acest capitol calificând Pravila drept "pedagog" pentru călăuzirea și îndreptarea oamenilor. Analiza făcută de autor elucidează multe probleme puse de Pravilă.

În același capitol supune unei analize și temeiurile și argumentele privind izvoarele Pravilei, directe și indirecte și diferitele opinii privitoare la aceste izvoare, problemă mult dezbătută în literatura noastră juridică. Autorul aduce aici unele precizări și clarificări, care constituie un merit deosebit. Capitolul de analiză a conținutului se încheie cu o prezentare științifică a edițiilor Pravilei.

În capitolul II, dedicat analizei conținutului Pravilei, autorul analizează – pe larg – titlul Pravilei și arată înfățișarea ei grafică. Prezintă în întregime sumarul glavelor părții întâi, reproduce rugăciunea de încheiere a părții întâi și continuă cu sumarul părții a doua a Pravilei, care se sfârșește cu un epilog.

După prezentarea generală a cuprinsului, în subcapitolul 2, supune unei analize speciale cuprinsul Pravilei pe teme de drept secular și drept bisericesc, unde

face distincția după specificul temei: dogmatic, liturgic și canonic propriu-zis. Analiza de natura aceasta a determinat pe autor la o atentă observare a textului, ținând seama și de opiniile altor specialiști. Analiza de această natură este un elaborat original și prezintă o deosebită valoare mai ales că mereu recurge la text, ceea ce-l face să nu se depărteze de textul legii și să rămână mereu în acest spirit.

În capitolul destinat conținutului dogmatic, se evidențiază felul în care autorii Pravilei înțeleg să atenționeze pe judecătorii care trebuie să împartă dreptatea, făcându-i răspunzători înaintea lui Dumnezeu.

Elementul laic abundă în textul legiurii, iar autorul pune în lumină această prezentare. Autorul surprinde spiritul Pravilei care obligă pe judecător să judece după legea scrisă, iar în lipsa acesteia după obicei și în final după chibzuința proprie sau sfatul bătrânilor, care constituie ultima instanță. Face mereu comparația dintre judecător și vraci în vindecarea bolilor, socotind și infrațiunea o boală și în final, un păcat.

O dezbateră deosebită acordă autorul analizei textului de drept canonic, tratând despre instituțiile specifice din domeniul dogmaticii: despre Biserică, ierarhie, lucrarea Bisericii, taine și ierurgii, despre post, eretici, unde demonstrează că autorii Pravilei cunoșteau acest domeniu și i-au acordat un spațiu impresionant.

Aceeași atenție acordă autorul și elementelor de natură liturgică unde indică îndemnul Pravilei cu privire la respectarea rânduielilor privind săvârșirea tainelor, analiză ce are caracterul unui manual de tipic, prezentând pe rând tainele și ierurgiile. Partea aceasta se prezintă și ca un îndrumar canonic cu privire la căsătorie și mai ales la spovedanie, care are caracterul unei instanțe de judecată. Și aici autorul proiectului face apel mereu la text, ceea ce constituie un merit deosebit cu valoare științifică.

Atenție deosebită acordă autorul proiectului elementelor de natură canonică propriu-zise în care prezintă concepția autorilor Pravilei despre drept, dreptate și lege, insistând pe bază de text asupra necesității îndreptării. Legea scrisă și cea nescrisă, obiceiul este un mijloc de îndreptare sau "meșteșug" lucrului celui bun. Aici autorul proiectului remarcă faptul dependenței dezideratelor Pravilei de dreptul scris roman, care se surprinde în tot cuprinsul Pravilei. Autorul prezintă și izvoarele directe ale Pravilei, colecțiile de canoane și nomocanoane.

Autorul acordă un spațiu larg problemei membrilor Bisericii și a raporturilor dintre aceștia, demonstrând preocuparea autorilor Pravilei în această materie. Meritorie este și prezentarea problemelor de disciplină bisericească.

În finalul acestui capitol autorul trage concluzia și atrage atenția că elementele de drept canonic nu pot fi desprinse de cele de natură liturgică și dogmatică cu care formează un tot. Acestea sunt în strânsă legătură pentru că, precizează autorul: "În Biserica noastră ortodoxă chestiunile de drept canonic se desprind din învățătura de credință cea adevărată dată nouă de Mântuitorul nostru Iisus Hristos și exprimată în această formă de Părinții Bisericii una și nedespărțită a primelor opt veacuri creștine" (p. 164).

În partea a III-a a cuprinsului, autorul face o analiză a importanței Pravilei în viața Bisericii și în viața Statului feudal. Importanța o deduce din întrebuințarea Pravilei în judecata bisericească și cea mirenească atestată de documentele

vremii, din necesitatea copierii textului Pravilei pe seama diferitelor scaune de judecată și din faptul că ea se aplica deopotrivă în toate provinciile românești, atât la ortodocși, cât și la grecó-catolicii din Ardeal. Un merit deosebit au indicarea cazurilor în care s-a aplicat Pravila, atât cea bisericească, cât și cea mirenească. Cărțile de împărțeață sunt o mărturie în acest sens.

O ilustrare a modului în care se aplica Pravila, autorul o face prin analiza unei "anaforale" domnești în care se arată felul cum trebuie, de către cine și când să se judece clericii, ceea ce nu este altceva decât o reînnoire a spiritului Pravilei și a respectării ei. Aici se vorbește despre "giudețul mirenesc" și "giudețul sufletesc". Clericii trebuiau judecați numai de episcop, cel care are dreptul de a certa – "cineși după deala sa" – de pe raza episcopiei lui.

Atât episcopii cât și domnitorii "temeluiu" toate acțiunile lor pe textele Pravilei. Unii domnitori solicitau chiar și aprobarea unor patriarhi, aflați ocazional în Țările Românești, cum este cazul domnului Moldovei Nicolae Alexandru la 1715. Unele sentințe citau chiar mai multe Pravile.

Din constatările făcute autorul trage concluzia că Îndreptarea legii s-a aplicat mai mult de 200 de ani și ea n-a fost abrogată, așa încât – în conținutul ei canonic – se aplică și azi.

Pravila, considerată "carte de învățătură", este până azi un îndreptar care cere judecătorului aplicarea dreptății cu milostivire, spre îndreptare și nu spre osândă.

În concluzie la acest capitol, autorul subliniază faptul că Pravila aceasta, care s-a aplicat în toate provinciile românești, a contribuit la formarea unitară a poporului român și la conștiința de sine a acestuia.

În ultima parte a acestui capitol, autorul prezintă felul în care Pravila a influențat legiurile ulterioare la români, ajungând la concluzia că Pravila a avut o puternică influență asupra practicii judiciare și a influențat structural conținutul tuturor legilor civile și penale până în epoca modernă. Ea a reglementat și relațiile dintre Stat și Biserică, ținând seama și de obiceiul locului, care de multe ori prevalează față de legea scrisă, așa cum se arată în glavele 361 și 371.

În concluzie autorul subliniază constatarea că toate legiurile ulterioare poartă pecetea acesteia și că ea constituie un monument juridic de mare preț, cu un substrat creștin care s-a bucurat de mare cinstire până azi.

Autorul își încheie lucrarea cu mărturisirea și regretul că n-a cuprins decât o parte din vastul material al Pravilei care conține un bogat material documentar.

Capitolul intitulat "*concluzii*" îl dedică autorul unui rezumat al concluziilor pe capitole, care caută să închege într-un mănunchi unitar constatările sale. Mai întâi supune unei analize situațiile ce preced apariția Pravilei și arată condițiile în care s-a editat această Pravilă și importanța culturală a acesteia în mediul de cultură greco-slav și român al veacului al XVII-lea.

Punând în lumină conținutul "Predosloviei" mitropolitului Ștefan, autorul se arată entuziasmat, alături de marii noștri cărturari, de realizarea veacului al XVII-lea care întrece în valoare opere de natură juridică ale altor neamuri. Pravila rămâne un îndreptar legislativ laic și bisericesc care cuprinde în el toată învățătura Bisericii și a înțelepților împărați și filosofi.

Înșușindu-și unele concluzii ale specialiștilor vechiului nostru drept, autorul consideră că secolul al XVII-lea poate fi numit secolul tipăriturilor juridice, dar și al afirmării limbii române și al renașterii naționale. Edițiile Pravilei peste veacuri constituie dovada cea mai elocventă în această privință.

În concluzie la capitolul de analiză a conținutului, autorul subliniază importanța unității dintre conținutul dogmatic, liturgic și canonic și problemele rezolvate practic de Pravilă. Legătura strânsă și firească între aceste elemente este specifică ortodoxiei.

În final subliniază modul de aplicare al Pravilei, spațiul geografic de aplicare și cazurile rezolvate care fac din Pravilă un monument juridic românesc ce rezultă din cazurile în care s-a aplicat. În felul acesta Pravila a constituit efectiv la păstrarea și consolidarea unității neamului și realizarea unirii tuturor românilor.

Analizând textul lucrării de doctorat, prezentat de părintele Constantin Drăgușin, apreciem că acesta a reușit să umple un gol de mult așteptat, prin care a pus în lumină valoarea monumentului juridic al neamului nostru. Ca formă și fond lucrarea corespunde exigențelor științifice și consider că poate fi prezentată ca teză de doctorat.

Președintele comisiei instituite pentru susținerea lucrării de doctorat în Teologie, P.C. Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, de la Facultatea de Teologie din Sibiu, precum și coreferenții care au studiat proiectul lucrării, și anume: P.C. Preot prof. dr. Nicolae Necula de la Facultatea de Teologie din București, P.C. Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, de la Facultatea de Teologie din Alba Iulia și P.C. Preot prof. dr. Dumitru Găină de la Facultatea de Teologie din Craiova, apreciind că proiectul lucrării întrunește – cu prisosință – condițiile de fond și de formă, ca elaborare științifică, au avizat favorabil susținerea și publicarea lucrării de doctorat a candidatului Preot prof. Constantin Drăgușin.

Îndrumător proiect,

Arhid. prof. univ. dr. IOAN N. FLOCA
Facultatea de Teologie din cadrul Universității
"Lucian Blaga" – Sibiu

CONSIDERAȚIUNI PRELIMINARE

Biserica creștină, întemeiată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos pentru mântuirea oamenilor, această instituție divino-umană care a parcurs aproape două milenii de existență, a primit – pe calea Revelației divine, adică prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție – toate temeiurile de credință și de morală, pe baza cărora ea s-a putut organiza, desfășurându-și – neconținut – lucrarea sa mântuitoare.

Pe lângă normele religioase și morale pe care le-a primit pe calea Revelației divine, Biserica a folosit, în organizarea și conducerea sa, ca instituție, și o sumă de norme, de rânduieli și de legi cu caracter juridic, pe care nu le cuprinde Revelația. Pe acestea, Biserica le-a luat din mediul social-politic în care și-a desfășurat misiunea, adaptându-le structurii ei religioase și nevoilor sale specifice.

La început în primele veacuri creștine Biserica și-a desfășurat lucrarea ei în mijlocul lumii păgâne, în care Imperiul Roman cunoștea cea mai minuțioasă organizare juridică a vremii. Este știut că Imperiul roman era organizat pe bază de norme juridice bine precizate, fixate în scris și codificate, înfățișându-se ca model desăvârșit de organizare statală pentru secolele primului mileniu și jumătate. În procesul său de încheiere și dezvoltare ca societate religioasă, Biserica creștină nu putea ignora acest cadru social-politic concret, cu atât mai mult cu cât Însuși Întemeietorul ei, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, îi recomandase să recunoască dreptul cuvenit societății omenești de a stabili și păstra ceea ce este specific organizării lumești, prin cuvintele: "Dați Cezarului ceea ce este al Cezarului".

Printre mijloacele pe care ea trebuia să le recunoască și să le împrumute de la societatea lumească pentru a le folosi ca instituție divino-umană, au fost și acele mijloace oferite de Dreptul secular care avea menirea de a completa cu norme juridice, normele sale religioase și morale. Astfel, normele juridice, împrumutate de Biserică din codul de legi al lumii politice, au fost adaptate de către Biserică, în spiritul său specific și integrate în însăși viața sa socială.

În ceea ce privește reglementarea anumitor forme de viață socială specific creștină, Biserica și-a creat ea însăși, după modelul (forma) societății laice a vremii, propriile norme juridice care au primit numirea de canoane, de la cuvântul grecesc *κόων* care însemnează normă, regulă, directivă de urmărit¹. În toate locurile unde au luat ființă și s-au organizat astfel de comunități creștine se poate observa această rânduială care se păstrează, de fapt, până astăzi.

Aria geografică cunoscută încă din perioada apostolică (neotestamentară) cuprinde și zona balcanică și teritoriile Țărilor Românești de mai târziu.

"Potrivit mărturiilor istorice, între care și o relatare a lui Eusebiu de Cezareea Palestinei († 340), primul istoric bisericesc – ea și după Tradiția locală –, pe teri-

1. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. I, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1990, p. 61.

toriul Dobrogei noastre de azi, care pe atunci aparținea de provincia romană Moesia, a predicat unul din Apostolii Domnului, și anume Sfântul Andrei. Unele creații folclorice locale ca și unele toponimice din Dobrogea și din stânga Prutului, atestă, de asemenea, prezența și propovăduirea Sfântului Andrei în aceste locuri².

În urma cuceririi Daciei de către oștile romane conduse de împăratul Traian (anul 106), cea mai mare parte a fostului stat dac a fost transformată în provincie romană. Atunci au fost aduse numeroase trupe (o zecime din totalul trupelor romane cca. 30.000 – 40.000 de oameni), precum și un număr însemnat de coloniști ("mulțimi nesfârșite de oameni", după cuvântul istoricului Eutropius), din toate părțile Imperiului ("ex toto orbe romano", după expresia aceluiași istoric – Eutropius), mai ales din teritoriile romanizate și creștinate mai de mult (provinciile romane sud-dunărene învecinate și cele din Orientul Apropiat). Majoritatea acestor coloniști erau creștini, care au contribuit la statornicirea creștinismului în părțile noastre încă de la începutul secolului al II-lea. Prin intermediul acestor coloniști care vorbeau o limbă latină "populară", s-a răspândit învățătura creștină și aici la noi.

După retragerea administrației și a legiunilor romane din Dacia (271-275) s-au creat premise și mai favorabile pentru răspândirea creștinismului în spațiul carpa-to-dunărean. La aceasta a contribuit și faptul că, partea de sud a României de azi a reintrat în stăpânirea Imperiului roman. Astfel se poate spune că "legăturile permanente ale locuitorilor de aceeași limbă, de pe ambele maluri ale Dunării, au contribuit la răspândirea masivă a învățăturii creștine". Un argument puternic pentru vechimea creștinismului la români îl constituie numeroasele cuvinte, cu sens religios, din fondul principal lexical al limbii române, care sunt de origine latină (Dumnezeu, creștin, biserică, sărbătoare, păresimi, duminica, Crăciun, Florii, Rusalii, înger, altar, cruce, a boteza, a cununa, a cumineca, a se închina, a se ruga, lege, păcat, părinte, păgân etc.)³.

Procesul de organizare bisericească a comunităților creștine pe întregul teritoriu al României de azi era fixat, în bună parte, la începutul secolului IV, căci atunci este consemnată existența, în provinciile sud-dunărene, a peste 140 scaune episcopale. "Dintre acestea, aproximativ 15 scaune se găseau pe malul drept al Dunării (în Iugoslavia și Bulgaria de azi): în Sirmium (azi Mitrovița), în Singidunum (Belgrad), Sextana Prista (Russe), Dorostorum (Silistra), Odessos (Varna)"⁴. În provincia Scythia Minor – Dobrogea de azi – exista un scaun episcopal la Tomis – Constanța de azi. Actele martirice (Martirologiile) înregistrează un număr însemnat de martiri în Dobrogea de astăzi, mai ales în anii 293, 303-304 (Pasicrat, Valentin, Marcian și Nicandru, veteranul Iulian, ostașul Emilian, Epictet și Astion și mulți alții, aproximativ 60 de martiri sunt cunoscuți în Dobrogea). "În anul 1971, cu ocazia unor săpături arheologice efectuate la Niculițel (jud. Tulcea) s-a

2. Vezi: "Biserica Ortodoxă Română" (monografie-album), Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1987, p. 5.

3. În rugăciunea "Tatăl nostru", ca și în "Simbolul de credință niceo-constantinopolitan" – 90% din cuvinte sunt de origine latină (Vezi: "Biserica Ortodoxă Română", monografie-album..., p. 7).

4. Ibidem, p. 9.

descoperit o criptă în care se găseau moaștele a patru martiri: Zoticos, Attalos, Kamasis și Filippos, iar sub criptă, moaștele a doi martiri al căror nume nu se cunoaște... Se presupune că toți au fost martirizați prin anii 303-304⁵.

Tot în provincia Scythia Minor sunt amintiți episcopii Evangelicus, Eftrem și Tit, la începutul secolului IV. De asemenea, este menționat la Tomis (în anul 369) episcopul Vetranion sau Bretanion, și urmașii săi: Gherontie (Terentie), participant la sinodul II ecumenic din 381, apoi Teotim (392-403), Timotei, participant la sinodul III ecumenic din 431, Ioan, Alexandru (449-451), Teotim al II-lea (458), Paternus, numit "episcopus metropolitanus" (începutul secolului VI), Valentinian (549-553).

În secolul VI, Scythia Minor era o "provincie mitropolitană", având 14 episcopii sufragane – care "erau în legătură directă cu Patriarhia din Constantinopol, noua capitală a Imperiului, principiu consfințit printr-o hotărâre a sinodului IV ecumenic de la Calcedon (Can. 28)"⁶.

"Răspândirea masivă a creștinismului în teritoriul dintre Dunăre și Mare este confirmată și de cele aproximativ 30 de bazine din secolele IV-VI, descoperite aici (la Tomis – Constanța –, Adamclisi, Histria etc.)"⁷.

În restul țării s-au descoperit urmele unor bazine la: Sloveni – jud. Olt (unde s-au găsit ruinele fostului castru roman), Porolissum (Moigrad – jud. Sălaj), Sucidava (Celei-Corabia), Morisena (Cenad – jud. Timiș) și altele. "În jurul anului 600, întreaga organizare bisericească de la Dunărea de Jos s-a prăbușit sub presiunea triburilor avaro-slave. Prin așezarea slavilor în Peninsula Balcanică, legăturile daco-romanilor din Nordul Dunării cu populațiile romanizate din sudul ei au fost îngreunate"⁸. Datele privitoare la viața bisericească a străromânilor, după anul 600, sunt destul de lacunare.

"Continuitatea unei vieți creștine este însă atestată de descoperirile arheologice din ultimele decenii" (de la Basarabi – jud. Constanța, Niculițel, Garvăn (fosta Dinogetia), ca și cele din restul țării de la Suceava, Adjud-Vrancea și Dodești-Vaslui, Dăbâca – Cluj-Napoca, Prejmer – Brașov și altele). "Aceste descoperiri sunt nu numai probe incontestabile asupra continuității românilor ortodocși pe aceste meleaguri, ci constituie și indicii sigure pentru existența unor episcopi români"⁹.

În teritoriile intracarpătice, din sec. IX-X, odată cu cristalizarea primelor formațiuni politice cunoscute (Gelu în Transilvania propriu-zisă, Menumorut în Bihor, Glad în Banat), locul horepiscopilor și al episcopilor misionari a fost luat de episcopii propriu-ziși (eparhioți)¹⁰.

"După cucerirea Transilvaniei de către regatul feudal ungar (sec. XI-XIII), în locul vechilor formațiuni politice românești, s-au creat așa-numitele "comitate" (Bihor, Alba, Hunedoara etc.). Același lucru s-a întâmplat și cu instituțiile bisericești ale românilor, adică în locul episcopilor ortodocși de aci au luat naștere episcopii catolice maghiare (la Biharea, Alba Iulia, Morisena etc.). În ciuda aces-

5. Ibidem, p. 8.

6. Ibidem, p. 10.

7. Ibidem, p. 11.

8. Ibidem, p. 14-15.

9. Ibidem, p. 15-16.

10. Ibidem, p. 16.

tor schimbări și a politicii de catolicizare a românilor dusă de regii Ungariei, organizarea bisericească a românilor ortodocși a supraviețuit"¹¹.

Privitor la secolele XIII-XIV avem o serie de știri și despre viața bisericească a românilor de la sud-est de Carpați. Astfel, este atestată documentar o mitropolie cu reședința la Vicina (Isaccea de azi) pe malul drept al Dunării, în apropierea Deltei. "N-ar fi exclus ca ea să fi fost o continuare a episcopiei a cărei existență istoricii au presupus-o în secolele IX-XII, tot în părțile de nord ale Dobrogei, la Dinogeția - Garvăn"¹².

În prima jumătate a veacului al XIV-lea a avut loc procesul de unificare statală a formațiunilor politice existente atunci la sud și est de Carpați, sub un singur conducător. Dar odată cu unificarea cnezatelor și voievodatelor românești de la sud de Carpați într-un singur stat independent, Țara Românească, precum și după formarea celui de-al doilea stat, Moldova, la răsărit de Carpați, a avut loc și unificarea bisericească din cele două state românești independente¹³.

"În Moldova, recunoașterea canonică a Mitropoliei - cu sediul la Suceava - a întâmpinat greutăți din partea Patriarhiei Ecumenice, care intenționa să impună un ierarh grec, pe când Țara voia un român. Totuși la 1401 a fost recunoscut ca mitropolit moldoveanul Iosif, înrudit cu Domnul Țării. Se pare însă că mai exista un scaun vlădicesc la Rădăuți pe lângă biserica Sf. Nicolae, încă din timpul lui Bogdan Întemeietorul (1359 c. - 1365). Episcopia de Rădăuți a funcționat timp de câteva secole, iar în 1781 a fost mutată la Cernăuți, ca urmare a cotozirii Moldovei de Nord de către Habsburgi (1775)"¹⁴.

Biserica Ortodoxă Română din Transilvania a avut permanente legături cu domnitorii și ierarhii din Țara Românească și din Moldova. Astfel trebuie să menționăm că mitropoliții Ungrovlahiei aveau și calitatea de "exarhi ai Plaiurilor", adică de reprezentanți ai Patriarhiei Ecumenice pentru Transilvania ("Plaiuri").

Aceste date pe care le-am amintit, vor să ofere imaginea Bisericii Ortodoxe ca instituție riguros organizată, care a ființat de-a lungul a aproape un mileniu și jumătate pe teritoriul României de azi, deși date amănunțite și mențiuni privitoare la Biserica noastră ortodoxă din secolul VII și până în secolul XIV, sunt mai puține, în comparație cu cele din primele șase veacuri. Se poate aproxima totuși că românii au avut o organizare bisericească bine încheată, cu mult înainte de datele la care sunt atestate documentar organizațiunile statale românești și că organizațiunile bisericești erau bine încheiate cu tradiții canonice - aceleași pe întreg teritoriul locuit de români, de o parte și de alta a Carpaților - și în același timp, într-o comuniune de doctrină și practică cu celelalte Biserici ortodoxe (naționale), strâns unite în jurul Bisericii Ecumenice din centrul Imperiului bizantin din Constantinopol¹⁵.

După ce am făcut această scurtă incursiune în istoria Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul a peste 16 secole, în care ea și-a desfășurat - fără întrerupere -

11. Ibidem. p. 17.

12. Ibidem. p. 21.

13. Ibidem. p. 23.

14. Ibidem. p. 25.

15. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca. *op. cit.*, p. 52; Vezi: *Documente privind istoria României, veacurile XIII, XIV, XV*, București, 1953, p. II-IV și B. p. 1-5; *Documentele nr. 10, 11, 12 etc.*, Hurmuzachi-Densusianu-*Doc. I*, p. 249-253 etc.

activitatea misionară, să încercăm să pătrundem, cu ajutorul datelor pe care ni le oferă tot istoria ei, în societatea din Țara Românească a sfârșitului de veac XVI și a începutului veacului al XVII-lea, pentru a observa situația economică-socială și religioasă din acele timpuri.

1. Situația economică, socială și religioasă a Țării Românești în secolul XVII

Populația Țării Românești, preponderent săracă, era – în mare măsură – alcătuită din locuitorii satelor, deci o populație rurală. Moșiile Domnitorului, ale boierilor și ale mănăstirilor erau lucrate de țăranii români, în cea mai mare parte robi pe moșie.

Situația materială (economică) și culturală a locuitorilor Țării Românești era aceea a unei țări slab dezvoltate, întrucâtva asemănătoare cu aceea a țărilor din jurul său. "Dezvoltarea târgurilor și orașelor a fost frânată de nefasta dominație otomană, care a stânjenit dezvoltarea întregii economii a Țării Românești. Economia orășencască din această perioadă avea un aspect semi-agrar. Mulți orășeni se ocupau în același timp cu agricultura, cu creșterea vitelor și cu meșteșugurile. Boierii și mănăstirile posedau în orașe prăvălii proprii pentru desfacerea produselor lor agricole și meșteșugărești, bucurându-se în general de privilegiile domnești pentru desfășurarea comerțului lor"¹⁶. Producând și pentru piață, adică devenind producători de mărfuri, mulți meșteșugari aveau prăvălii și magazine proprii, devenind în același timp producători și negustori.

Destul de timid apar primele înceturi de industrie cu caracter manufacturier. În timpul lui Matei Basarab se înființau sticlării, "mori făcătoare de hârtie", se înviaa exploatarea minelor de aramă, se iniția exploatarea fierului și se intensifica, totodată, și exploatarea sării¹⁷.

Desfacerea produselor, care avea și caracterul activităților comerciale propriu-zise, dovedește că existau și negustori ca elemente intermediare între producători și consumatori. Aceștia proveneau din rândul meșteșugarilor care se dedicau profesiei comerciale. Ei aveau dughene și pivnițe și ocupau chiar ulițe întregi cu această activitate. Unii dintre ei achiziționau livezi, vii, grădini și stupine, așa cum atestă actele orășenești de vânzare-cumpărare. Aceste acte dovedesc, totodată, formarea unei clase a meșteșugarilor și negustorilor, clasă socială din ce în ce mai activă. "Pentru această perioadă este important mai cu seamă faptul că elementele orășenești au fost active și în lupta pentru izbânda limbii române în administrație, în literatură și în Biserică, apariția în limba română, la 1652, a "Îndreptării Legii" fiind determinată și de aceste noi forțe sociale"¹⁸.

Pe de altă parte trebuie să scoatem în evidență și necesitatea alcătuirii și tipăririi unei colecții de norme de drept laic, dar mai ales de drept canonic, în limba română, atât de necesară practicii vieții religioase, creștin-ortodoxe din Țara Românească unde

16. Vezi: "Îndreptarea legii – 1652", Editura Academiei Române, 1962 – "Introducere", p. 6.

17. Vezi: A. Ilieș, *Știri în legătură cu exploatarea sării în Țara Românească până în veacul al XVIII-lea*, în "Studii și materiale de istorie medie", vol. I, București, 1956, p. 154-194; Vezi și "Îndreptarea legii – 1652"..., "Introducere", p. 7.

18. "Îndreptarea legii – 1652"..., "Introducere", p. 7.

populația era aproape în întregime creștin-ortodoxă. Ierarhii și preoții în orașele mari, de fapt numai în centrele eparhiale, foloseau limba greacă și slavonă, însă la sate și aproape în toate parohiile din localitățile mai importante se folosea limba română, limba populației majoritare. Slujitorii Bisericii, care aveau și rol de conducători ai treburilor obștei satelor noastre aveau nevoie de toate acele norme – pe baze creștine – care fac posibilă desfășurarea unei vieți sociale normale. Multe din colecțiile de canoane circula în variate copii traduse din limba greacă în limba slavonă. Ele însă nu erau ușor de folosit decât de cei care cunoșteau limbile greacă sau slavonă.

Domnia lui Matei Basarab (1633 – 1654), o domnie lungă, în comparație cu domniile precedente (amintim că în scurta perioadă de 32 ani, ce precede domnia lui Matei Basarab, istoria Țării Românești a înregistrat 15 scurte domnii), a constituit una dintre condițiile care a făcut posibilă întocmirea, la 1652, a legiurii ce s-a numit "Îndreptarea legii" sau Pravila cea Mare, un impunător monument juridic cu conținut creștin ortodox, în limba română, atât de necesar în vremea aceea și care a avut o aplicare o perioadă foarte mare de timp, practic nelimitată până în vremea noastră, mai ales în ceea ce privește viața bisericească.

În acest context istoric, economico-social, cultural și organizatoric a apărut necesitatea traducerii în românește a unor nomocanoane (culegeri de canoane și norme religios-morale și juridice) care circulau aici deja de peste două secole, în limba greacă și slavonă, și a căror importanță deosebită pentru Biserica și Țara Românească o evidențiază însuși conținutul diversificat al acestora. Titlul însuși al acestui cel mai important nomocanon tradus și tipărit în acest secol XVII, în Țara Românească, este grăitor în această privință: "*Îndreptarea legii cu Dumnezeu care are toată judecata arhierească și împărătească de toate vinile preoțești și mirenești*"¹⁹. Dar, apariția și circulația intensă a acestor "nomocanoane" sau "Pravile" cum se mai numeau ele după termenul slavon, se explică prin necesitatea existenței unor coduri de legi și norme cerute de dezvoltarea istorică a poporului român. Dar, Pravilele nu sunt simple legiuri "cu istoria lor dependentă", "producții împrumutate în scopul glorificării unor domni", ci "învățăături destinate să lumineze întregul popor românesc". După cum argumentează cercetătorii mai noi ai Dreptului românesc medieval, pravilele, care nu trebuie rupte de condițiile sociale și politice ale acelor vremuri, reprezintă "adevărate sisteme de drept" (juridice), ce oglindesc "un anumit stadiu al dezvoltării istorice a poporului român". Ele "exprimă un anumit raport între Biserică și stat și au o anumită semnificație în dezvoltarea culturii românești"²⁰.

19. C. A. Spulber consideră că titlul Pravilei celei Mari – "Îndreptarea legii" – este o traducere imediată a expresiei "Zakonu pravilo"-(cuvântul "zakonu" fiind tot la dativ) și are absolut același sens ca și termenul (expresia) "Îndreptarea legii" și este traducerea exactă, în limba rusă, a termenului "nomocanon" νομοκανών. El își bazează această tălmăcire pe faptul că termenul "zakonu pravilo" este de mult timp (1563) adoptat de români, fiind în uz, astăzi chiar pentru toate codificările sub formă de Pravilă, termen care apare și în subtitlul "Îndreptării legii". Rezultă deci că "Îndreptarea legii" și "Pravilă" sunt sinonime. Astfel, "Îndreptarea legii" este numită în mod obișnuit "Pravila Mare", pentru a o distinge de cealaltă codificare a lui Matei Basarab, care mai poartă, alături de denumirea de "Pravila de la Govora", și numele de "Pravila Mică" – Vezi: C. A. Spulber, *Îndreptarea legii. Le code valaque de 1652, I-ère partie, Histoire*, București. 1938, p. IV.

20. Gheorghe Cronț, *Pravila de la Govora din 1640*, în "Studii", revistă de istorie, tom. XIV, 1961, nr. 5, p. 1211.

2. Despre "Pravilă", în genere. Apariția și aplicarea Pravilelor românești

Istoria Țărilor Române arată – fără nici un dubiu – că organizării lor sociale le-a premers organizarea religioasă. "Timp de aproape 12 veacuri neamul nostru și-a strecurat viața prin grele primejdii. Peste slabii cărbuni de organizație română s-a așternut groasa cenușă a atâtor năvăliri barbare în curgerea acestor veacuri"²¹. În toată această perioadă, în organizarea ei, Biserica s-a preocupat de viața oamenilor – a credincioșilor și, prin slujitorii ei – prin preoții care între anii 106 și 1359 vor fi fost hirotoniți de către episcopi catolici sau ortodocși, după timpul și influența sub care au trăit, au călăuzit acele slabe înfiripări de așezări omenești, printre resturile dăce fiind și "judecători-împăciuitori" ai tuturor neînțelegerilor dintre credincioșii care le erau încredințați"²². "Neînsemnătatea pricinilor dintre ei, nici nu ar fi avut nevoie de alți judecători, cu mai mare înțelegere, decât a preotului lor. Bunul simț întemeiat pe cuvintele Sfintei Scripturi – izvorul sănătos al principiilor din toate legile de mai târziu pentru neamurile creștine –, i-a fost îndreptarul în toate hotărârile lui. Rostirea sentinței verbale i-a fost "cartea lui de judecată". Executarea pedepsei nu întârzia, ea fiind rostită de ocrotitorul lui duhovnicesc, care lua hotărâri și dădea sentințe ce erau "măsurate după om și faptă"²³.

Biserica a fost, în toată această perioadă, ca de altfel și după aceea până în acest veac, o "smerită școală a neamului nostru, de unde s-a înălțat tămâia binecuvântătoare a învățaturii de carte. Chiliile mănăstirilor au adăpostit pe primii dascăli dintre călugări și ȳcenicii lor". Aci s-au copiat, pe lângă Letopisețele țării, cărțile de slujbă și Pravilele de judecată, aduse de dincolo de Dunăre²⁴.

În legătură cu "Pravilele" acestea de judecată, pe care le-am pomenit aici, este necesar să facem, de la început, unele precizări.

Pravilele, așa cum am spus, sunt colecții de legiuri canonice (bisericești) și civile, alcătuite în limba greacă sau în limba slavonă, de către persoane din jurul clerului ortodox, care aveau îndatoriri în chestiunile judecătii bisericești²⁵.

Sursele de informare pentru alcătuirea acestor "pravile" erau cele cunoscute în întreaga Ortodoxie, adică ele se bazau, în primul rând, pe canoanele care fac parte din Colecția oficială a Bisericii și apoi pe "nomocanoane" – acele colecții mixte de legi bisericești și legi de stat care se numesc "nomi" (νόμη), firește însă numai acele legi de stat care se referă la treburile bisericești și care au fost aplicate în viața bisericească.

Deși după numele colecțiilor de acest fel, "ele ar trebuui să cuprindă mai întâi legile de stat respective și apoi legile bisericești", totuși "în cele mai multe colecții, mai întâi sunt arătate canoanele sau legile bisericești care se referă la o materie, și apoi sunt arătate legile de stat privitoare la aceeași materie sau la una înrudită"²⁶.

21. Șt. Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor*, București, 1938, p. 3. (Extras din revista "Biserica Ortodoxă Română", nr. 11-12/1938.

22. Ibidem, p. 3.

23. Ibidem, p. 4.

24. Ibidem, p. 4.

25. Vezi: C. A. Spulber, *op. cit.*, p. IV.

26. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 96.

Colecțiile nomocanone deveniseră necesare chiar din veacurile IV-V, când se încheiase procesul de dezvoltare al organizației bisericești și se ajunsese ca legile de stat privitoare la Biserică să devină mai numeroase decât înseși canoanele bisericești.

Principalele nomocanoane vechi sunt:

- "Nomocanonul în 50 titluri" sau "Nomocanonul lui Ioan Scolasticul" alcătuit la anul 550²⁷;

- "Nomocanonul în 14 titluri" apărut în timpul împăratului Heracliu (610-641) prin osteneala patriarhului Serghie al Constantinopolului (610-638);

- "Nomocanonul" sau "Sintagma lui Fotie" din anul 883. "Împărțind materia în 14 capitole mari, cu subcapitolele respective, Fotie, patriarh al Constantinopolului, a indicat, în cuprinsul acestei lucrări, toate legile bisericești sau toate canoanele care apăruseră până în anul 883, precum și toate legile de stat privitoare la treburile bisericești, ce apăruseră până în acel an".

"Cunoscător și chiar coautor al Colecției de legi de stat cunoscută sub numele de "Epanagoga" (884-886), care reprezintă cea mai reușită lege fundamentală a Imperiului bizantin, lege de tipul constituțiilor moderne, Fotie a izbutit să dea cea mai reușită formă "Codului oficial de legi al Bisericii din epoca respectivă"²⁸.

Acest cod reprezintă până astăzi colecția oficială de legiuiri a Bisericii Ortodoxe, căci ea a fost acceptată și consacrată, ca atare, printr-un sinod endemic întrunit la Constantinopol în anul 920, sinod ale cărui hotărâri au fost însușite apoi de întreaga Biserică de Răsărit²⁹.

În decursul timpului au mai fost întocmite numeroase alte nomocanoane, fără însă ca vreunul dintre ele să mai fi dobândit caracterul oficial al *Sintagmei lui Fotie*. "Cele mai multe dintre ele sunt compilații sau redactări originale, la întocmirea cărora s-a procedat pentru a face față la diverse trebuințe bisericești. În primul rând pentru a pune la dispoziția oamenilor Bisericii câte un îndrumător practic necesar în activitatea care se desfășura la centrele bisericești mai mari, patriarhale sau arhiepiscopale, mitropolitane și eparhiale. În al doilea rând, pentru a servi ca manuale de legiuiri bisericești, ori chiar ca manuale și mai cuprinzătoare de învățătură și de rânduială bisericească pentru formarea slujitorilor bisericești, fie pe lângă unii cărturari mai vestiți, fie în cadrul unor școli organizate în acest scop pe la centrele bisericești mai mari sau prin unele mănăstiri. În fine, în al treilea rând, nomocanoanele de mai târziu au fost alcătuite și din inițiativa unor călugări învățați sau a unor conducători de mănăstiri care au văzut în această treabă o lucrare folositoare pentru viața Bisericii, precum și o ascultare mântuitoare pentru cei care o puteau face dintre viețuitorii unor așezăminte monahale, mulți dintre aceștia ocupându-se, mai târziu, numai cu copierea sau multiplicarea manuscrisă a nomocanoanelor"³⁰.

Astfel, numărul nomocanoanelor, alcătuite la început în limba greacă și apoi traduse fragmentar sau parțial în limba slavonă, a ajuns considerabil, cele în limba slavonă rivalizau cu cele scrise și difuzate în limba greacă. "Mai târziu, astfel de

27. Există acum posibilitatea studierii acestui Nomocanon, datorită apariției lucrării de doctorat a Părintelui Vasile Florea, intitulată: "*Opera canonică și nomocanică a Sfântului Ioan Scolasticul. Importanța ei pentru sistematizarea Dreptului bisericesc ortodox*". Lucrarea cuprinde, în anexă, și traducerea "Nomocanonului în 50 titluri" și a apărut în revista "*Studii teologice*", nr. 5-6/1992, pp. 9-176.

28. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 98.

29. Ibidem, p. 98.

30. Ibidem, p. 99.

nomocanoane au fost traduse chiar și în limba română, și că – evident – unele dintre ele au fost și tipărite³¹.

Din categoria acestor nomocanoane, dintre care unele sunt foarte bogate și bine întocmite, amintim, ca reprezentând interes mai deosebit, următoarele:

– "*Nomocanonul lui Grigore Doxapatriul*" din secolul XII;

– "*Nomocanonul lui Arsenie Antorian*", călugăr de la Athos și apoi patriarh ecumenic (din anul 1225). Acesta a alcătuit un bogat nomocanon în 141 capitole, bazat pe legislația lui Justinian;

– "*Nomocanonul lui Matei Vlastares*", de la anul 1335, cunoscut și sub numele de "*Sintagma Alfabetică*", "fiindcă este alcătuit în 28 de capitole mari, după numărul literelor alfabetului grecesc, fiecare împărțit în subcapitole, care ajung la numărul de 303. Acest nomocanon a avut o largă circulație în lumea slavă și în Biserica Română"³².

– "*Nomocanonul duhovnicesc*", alcătuit inițial în limba greacă prin secolele XIV-XV, tradus, apoi, în limba slavonă și difuzat ca îndrumător pentru duhovnici. Și acest nomocanon a fost tipărit în veacul al XVII-lea și în Biserica Română, o parte a conținutului său intrând în cuprinsul molitfelnicelor, îndrumările pentru duhovnici fiind extrase din acest nomocanon;

– "*Nomocanonul lui Cotelerius*", împărțit în 147 capitole, alcătuit tot prin veacul XV, poate chiar mai târziu, iar una din formele sale a servit ca izvor al "Pravilei celei Mici de la Govora", tipărită în anii 1640-1641;

– "*Nomocanonul lui Manuil Malaxos*", alcătuit pe la anul 1561 de către un fost secretar al Episcopiei (mitropoliei) din Teba. "Este cel mai cuprinzător nomocanon, având 541 capitole și a servit ca bază a Pravilei de la Târgoviște (1652). De asemenea el a servit ca izvor principal și al Pravilei românești rămasă netipărită, alcătuită la 1632, de către cărturarul moldovean Eustratie Logofătul"³³.

Au mai fost și alte "nomocanoane" importante care au circulat și în Biserica noastră, multe dintre acestea fiind copii în limba greacă și mai ales în limba slavonă.

"Din câte copii de cărți de legi s-au descoperit până azi, putem desprinde – pentru veacul al XV-lea – trei copii din Sintagma călugărului din Salonic, Vlastarie, făcute de fețe bisericești: cea din 1451; cea din 1474 (făcută de Ghervasie la mănăstirea Neamțului) și cea din 1495 (copiată la biserica Sf. Nicolae din Iași). Aceste copii sunt traduceri rezumate în slavonește după cea făcută în Serbia la 1347. Traducătorul slav al acestei Sintagme a tălmăciț numai acele părți din opera lui Vlastarie, care se potriveau mai bine cu nevoile judecăților din țările creștine"³⁴. Cuprinsul acestei Sintagme era mixt și corespundea nevoilor judecății, atât mirenești, cât și bisericești. El a fost completat cu material civilo-penal din Hexabiblu lui Constantin Armenopol, care a apărut aproximativ la anul 1345, carte care însă nu s-a tradus în slavonește.

31. Ibidem, p. 99. 32. Ibidem, p. 99.

32. Ibidem, p. 99.

33. Ibidem, p. 99.

34. Șt. Gr. Berechet, *op. cit.*, p. 4-5.

"Copiile nomocanonice cu cuprinsul Sintagmei lui Vlastares sau altul, cum sunt acelea din 1512 (de la mănăstirea Bisericiani din Moldova), 1517 (de la mănăstirea Neamțu), 1581 (de la mănăstirea Putna), 1618 (de la mănăstirea Bistrița moldoveană) și cea din 1636 (comandată de Elena – soția lui Matei Basarab – pentru mănăstirea Bistrița munteană), nu sunt decât rămășițele din atâtea Pravile copiate pentru trebuința judecăților bisericești de pe la Mitropolii, episcopii și mănăstiri. Ele fac legătura dintre Pravilele manuscrise, care circulau pe la mănăstiri și Pravilele tipărite, care încep odată cu jumătatea a doua a secolului al XVI-lea³⁵.

Prima Pravilă tipărită, cunoscută până astăzi, de la jumătatea secolului al XVI-lea, este aceea "reprezentată" numai prin 12 file descoperite de Andrei Bârseanu într-un "sbornic" la expoziția din Sighetul Marmației, provenită din satul Ieud³⁶, fiind considerată ca tipăritură a lui Coresi, la Brașov, în anul 1563. Această "Pravilă" conține numai canoanele patriarhului Ioan Postnicul al Constantinopolului.

Secolele următoare XVII-XVIII ne aduc alte tipărituri și copii de legi canonicomirenești, având autoritatea ierarhilor, preoților și călugărilor instruiți în această privință și cunoscători ai limbilor greacă și slavonă. "Prefețele Pravilei de la Govora (1640) și a Pravilei celei Mari de la Târgoviște (1652) sunt semnate de doi mitropoliți: prima, de Teofil, iar cea de-a doua de Ștefan. Aproape în toate titlurile cărților de legi nu lipsesc numele de mitropoliți din vremurile acelea". Astfel, mitropolitul Varlaam din Moldova este însemnat în titlul "Cărții de învățatură românească de la Pravilele Împărătești", mitropolitul Iacob Putneanul pomenit ca acela care a îndemnat pe Cosma Vlahul, moiaș, să traducă în românește "Cârja sau slujba arhierilor" (βρακτηρία τῶν αρχιερέων), operă a arhimandritului Iacob din Epir, lucrare de cel mai mare folos al scaunelor de judecată din Moldova, Mitropolitul Grigore, la 1780 "scris" în titlul Pravilei lui Alexandru Ipsilante, "Pravilniceasca condică" (Συνταγματικὸν νομικόν), ca și Mitropolitul Veniamin Costachi menționat în "Manualul lui Andronachi Donici" din 1814, care ne-a tradus și voluminoasa carte a "Pidalionului" în 1844³⁷. De asemenea, unii din traducătorii acestor Pravile sunt tot fețe bisericești. Mihail Moxalie, tâlmăcitorul Pravilei de la Govora a fost călugăr, ca și Daniil Panoneanul, cel care a tradus "Îndreptarea legii" (Pravila cea Mare). Să amintim, de asemenea, pe cei doi călugări învățați: Grigore și Gherontie, tâlmăcitorii "Cărții de suflet prea folosite", alcătuită de Nicodim Aghioritul și tipărită la Veneția în 1794. Adăugarea și a repetatelor edituri de "Prăvilioare" (1781 – București, 1784 – Iași, 1802 – Iași) aduse la îndeplinire de diferiți mitropoliți, completează tabloul marelui rol jucat de Biserica în domeniul juridic, în vechile Principate Române.

"În trecut, după cum materia juridică bisericească era împletită cu cea mirenească, ca una care izvorăște din cea dintâi, tot așa și în materie de judecată Biserica era amestecată, mai mult decât astăzi, în judecata profană. În consecință, aproape tot codul civil, penal și comercial, în spețele din acea vreme, intrau și în competența Bisericii, după delegația domnească"³⁸. Ierarhii din Principatele Române judecau

35. Ibidem, p. 5.

36. Vezi: Constantin A. Spulber, *Cea mai veche pravilă românească*, Cemăuți, 1930.

37. Șt. Gr. Berechet, *op. cit.*, p. 6.

38. Ibidem, p. 7.

toate procesele de cuprins curat cañonic, cum sunt: desfaceri de logodne, căsătorii ilegale, nunțile dintre rude, purtarea neconformă cu canoanele ca arhieru, ca preot sau ca monah, luarea de mită, furturile de vase și odăjdii din biserică etc. "În afară de acestea ei mai judecau, prin delegație domnească, orice fel de proces civil, penal și comercial, rămânând în limitele strict canonice ale instanței numită dicasterie"³⁹.

Multe documente și neenumărate mărturii istorice vorbesc despre rolul important pe care l-au avut ierarhii și clerul bisericesc în scaunul de judecată pentru variate pricini. Ierarhul suprem al țării asista în divanul domnesc, rolul mitropolitului în divanul de judecată îl arată înseși cărțile de judecată, cum spune și Dimitrie Cantemir în "Descrierea Moldovei". "El (Mitropolitul) citește "Pravila", lămurind pe Domnitor și boierii-judecători" și după ce s-au auzit gândurile tuturor (boierilor) cunoscând pre unul a fi vinovat, întreabă Domnul, pre Mitropolitul, de ce pedeapsă este vrednic după Pravilele ceale politicești și ceale bisericești? "Iară Mitropolitul arată întâi hotărârea Pravilelor și după aceea, pune înainte mila domnească, căreia nu poate judecata să-i pue hotar. Și făcând și boiari asemenea, pre urmă arată și Domnul gândul său, și hotărăște pe cel pârât, ori a fi slobod, sau îl judecă spre moarte sau la altă pedeapsă"⁴⁰.

"Clerul inferior alcătuia actele de drept privat, iar ierarhii le autentificau. Diaconii și preoții de prin satele îndepărtate de târgurile țării, se ocupau și cu scrierea diferitelor acte de drept privat, cum sunt: actele de vânzare-cumpărare, donațiune, răscumpărare, foile de zestre și testamentele"⁴¹.

Dicasteriile judecau procesele de desfacere a logodnelor și căsătoriilor⁴². Episcopii judecau toate procesele locuitorilor de pe moșiile episcopale. De asemenea, egumenii mănăstirilor judecau pe locuitorii mănăstirilor pe care le administrau. Acest drept de judecată era încredințat egumenilor de mănăstiri, de către domnitori, care îl retrăgeau, în caz de abuz din partea lor (a egumenilor)⁴³.

Dar, ierarhii, prin delegație domnească, puteau să judece tot felul de procese (partaje, stăpânirea și împărțirea Țiganilor, dreptul de proprietate asupra unor moșii, drepturi de succesiune, testament etc.)⁴⁴.

Clerul slujea de mijlocitor între instanțele civile și părțile în litigiu, obținând declarația sau mărturia celui care nu se putea prezenta la proces⁴⁵.

Mai trebuie să menționăm că ierarhii și clerul, în general, erau cei care foloseau "cartea de blestem sau afurisenie", care era un act pe care îl pretindea partea în litigiu interesată de a smulge adevărul de la adversar. Ea se întrebuița în tot felul de procese, unde judecata nu mai avea alt mijloc de a afla adevărul, pentru a se da o hotărâre corectă. Acest fel de dovadă, prin act deosebit, apare prin secolul XVI și încetează după 1865, odată cu aplicarea – în viața noastră juridică – a Codului de procedură francez⁴⁶.

39. Ibidem, p. 7.

40. Dimitrie Cantemir. "Descriptio Moldaviae", Mănăstirea Neamțu, 1825, p. 235-236.

41. Șt. Gr. Berechet, *op. cit.*, p. 9.

42. Ibidem, p. 10.

43. Ibidem, p. 11.

44. Ibidem, p. 12-13.

45. Ibidem, p. 15.

46. Ibidem, p. 20-21.

În sfârșit, considerăm necesar să mai adăugăm că ierarhii-judecători și boierii-judecători, până la începutul secolului al XVIII-lea, ori de câte ori dădeau vreo hotărâre, spuneau că au judecat după "legea pământului" sau după "pravilă", sau "marea pravilă". Prima expresie "legea pământului" face aluzie la așa-numitul "obicei al pământului", iar cealaltă la diferite "Nomocanoane" sau "Pravile", scrise grecește sau slavonește, în legătură cu atâtea copii din Sintagma lui Vlastare, Nomocanoane sau Hexabiblu care circulau pe la toate mănăstirile și scaunele de judecată. Expresia de "pravilă" o găsim amintită până în secolul XIX-lea, fără să ni se indice despre care anume Pravilă este vorba, sau ce anume "lege sau cod" s-a întrebuințat⁴⁷.

După începutul secolului al XVII-lea, ni se arată – în câte o hotărâre –, că "Mitropolitul-judecător a citit Pravila sau Sfânta Pravilă"⁴⁸.

Alteori, Mitropolitul-judecător, nu se mulțumește cu citirea numai a "Pravilei rumânești", ci citește și "Pravila grecească", mai ales atunci când trebuie să hotărască într-un proces mai complicat⁴⁹.

"După anul 1693, în afară de obiceiul pământului, s-au aplicat – în subsidiar – și Pravilele, citându-li-se capitolele, titlurile și paragrafele (Doc. din 30.VI.1693, citează "Pravila lui Justinian"). Aceasta confirmă că "toată legislația bizantină, alături de cea românească, s-a aplicat ori de câte ori a fost nevoie la dezlegat și lămurit cazuri grele".

Interesant este faptul că "în una și aceeași carte de judecată găsim citate pasagii juridice din mai multe Pravile, fie vechi, fie noi"⁵⁰, cunoscut fiind vechiul principiu, că – în trecut – o lege nouă nu abroga pe cea veche, "judecătorul fiind liber să citeze paragrafele din oricare Pravilă, care i-ar fi răspuns la trebuința lui"⁵¹.

3. Cultura românească, în genere, și cultura bisericească, în special, în prima jumătate a veacului al XVII-lea

"În sec. al XVII-lea cele trei țări românești continuă să-și ducă viața, ca state separate prin teritorii, administrație și structuri social-economice proprii, prin cultură națională. Se observă schimbări repetate de domni; totuși, între ei se numără personalități reprezentative, ca Matei Basarab, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu în Țara Românească, sprijinitori ai culturii și artei; Vasile Lupu, Constantin Cantemir și fiul său Dimitrie, în Moldova. În același secol se accentuează colaborarea politică (alianțe antiotomane) și mai ales culturală bisericească dintre cele trei țări românești.

"Biserica Ortodoxă Română – în toate cele trei țări – cunoaște acum perioada ei de apogeu, prin marii ei ierarhi: Anastasie Crimca, Varlaam și Dosoftei în

47. Ibidem, p. 22.

48. I. Bianu, *Documente românești*, partea I, București, 1907, p. 68.

49. Vezi: Ioan C. Filitti, *Arhiva "Gheorghe Grigore Cantacuzino"*, București, 1919, p. 220 – Doc. din 23.XII.1616, la Șt. Gr. Berechet, *op. cit.*, p. 22.

50. *Buletinul Comisiei istorice a României, VIII* (1929), p. 80-84 – Doc. din 24.XII.1753.

51. Șt. Gr. Berechet, *op. cit.*, p. 23.

Moldova; Teofil, Ștefan, Teodosie și Antim Ivireanul în Țara Românească; Ilie Iorest, Simion Ștefan și Sava Brancovici în Transilvania; prin numeroasele lăcașuri de închinare ridicate acum; prin tipografiile înființate în diferite centre bisericesti din toate cele trei țări și prin producția lor sporită de carte, prin multiplele legături interortodoxe, care au culminat cu sinodul de la Iași, din 1642. Ca și în secolele precedente, alături de românii aparținători Bisericii Ortodoxe au trăit și alte neamuri, de alte credințe, care au putut să se organizeze sub raport bisericesc și să-și manifeste netulburati sentimentele lor religioase; catolicii, mai ales în Moldova, mai puțin în Țara Românească (ajutați de multe ori de domnii români), armeni și evrei (mozaici) în Moldova; cele patru confesiuni "recepte" din Transilvania (catolică, luterană, calvină sau reformată și unitariană) și-au continuat viața lor religioasă, având desigur o situație privilegiată față de români, a căror confesiune ortodoxă era doar "tolerată"⁵².

În Muntenia, Mitropolitul Teofil, cel care are marele merit de a fi tipărit primele cărți juridice, teologice și de cult, în limba română, este socotit pe bună dreptate de Nicolae Iorga "unul din cei dintâi cititori ai limbii românești în Biserică" și "începătorul tipăriturilor în această limbă, pe pământ românesc". El a păstrat permanent strânse legături cu românii ortodocși din Transilvania și Moldova. În anul 1640, cu prilejul soliei la principele Gheorghe Rákóczy I la Alba Iulia, a cercetat și pe mitropolitul Ghenadie, căruia i-a dăruit o tipografie. "Către sfârșitul anului 1640, a hirotonit, la Târgoviște, pe noul mitropolit al Transilvaniei, Ilie Iorest, iar în 1643, pe urmașul acestuia, Simion Ștefan. A fost în bune raporturi cu mitropolitul Varlaam al Moldovei, în pofida neînțelegerilor existente între Domnii lor, Matei Basarab și Vasile Lupu. Astfel, în 1644, a primit în Târgoviște pe Mitropolitul Varlaam, venit în Țara Românească în vederea împăcării celor doi domni. Cu prilejul acestei misiuni, Varlaam a aflat în biblioteca învățatului boier Udriște Năsturel un exemplar din Catehismul calvinesc, apărut la Prisca, lângă Alba Iulia, 1642. Constatând că era "plin de otravă de moarte sufletească", mitropolitul moldovean a convocat un sobor al ierarhilor din Țara Românească și Moldova, spre a lua atitudine împotriva acelei broșuri. Soborul – la care a participat și mitropolitul Teofil cu sufraganii săi – s-a întrunit în 1644 sau 1645, credem că la Iași, aprobând cunoscuta lucrare a lui Varlaam, Răspuns la Catehismul calvinesc.

În 1638, "Teofil a primit vizita patriarhului Mitrofan Critopulos al Alexandriei, care, în primăvara anului următor a și murit în Țara Românească"⁵³.

În timpul păstoririi mitropolitului Teofil, au fost tipărite cinci cărți în limba română și anume: Ceaslovul, Pravila (de la Govora), Evanghelia cu învățătură, în două ediții și Învățătura preste toate zilele și Paraclisul Maicii Domnului, în slavonește și românește⁵⁴.

52. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1995, p. 5.

53. "Mitropolitul Teofil este pomenit și în diferite acte interne. De pildă, în 1639, a luat parte, alături de sufraganii săi, Ignatie de la Râmnic și Ștefan de la Buzău, la soborul duhovnicesc și mirenesc convocat de Matei Basarab, care a hotărât ca nici o mănăstire să nu mai poată fi închinată unei alte mănăstiri din țară sau din afară". Vezi: Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 53.

54. Ibidem. p. 52.

Tot în timpul păstoririi lui, logofătul Udriște Năsturel a înființat o școală pe lângă Mitropolie, la Târgoviște – se pare –, cu un program asemănător cu al școlii movilene din Kiev, care a dăinuit până către sfârșitul domniei lui Matei Basarab. Prin elevii acestei școli s-a prelungit existența culturii slavone în Țara Românească, în aproape tot secolul al XVII-lea⁵⁵. Trebuie subliniat și faptul că Pravila de la Govora numită și cea Mică (1641), (cu titlul complet: "Pravila aceasta iaste dreptătoriu de lege, tocmeale ale sfinților apostoli, tocmita de Săboară către aceasta și a precuvioșilor părinți, învățătorilor lumiei") era tradusă din slavonește în românește de călugărul Mihail Moxa sau Moxalie din mănăstirea Bistrița⁵⁶. Aceasta a apărut în două tiraje diferite, unul pentru Țara Românească, altul pentru Transilvania. Deosebirea dintre exemplarele celor două ediții consta în faptul că în prefața unor exemplare, numele mitropolitului Teofil era înlocuit cu al lui "Ghenadie, cu mila lui Dumnezeu, arhiepiscopu și mitropolitu a toată Țara Ardealului". Apariția tirajului pentru Transilvania se explică, desigur, prin solicitarea mitropolitului Ghenadie care simțea lipsa unei astfel de cărți. El avea nevoie de o pravilă, fie ca să contrabalanseze acțiunea prozelitistă calvină, fie ca să aibă o nouă carte în locul celei a lui Coresi, care se epuizase. Din această colaborare pe tărâm tipografic, se poate constata că exista o unitate sufletească între români, în ciuda granițelor nefirești care-i despărțeau. Rezultă că Pravila de la Govora apare ca o "lege oficială" promulgată de autoritatea de stat și de cea bisericească, fiind prima colecție tipărită de legi civile și bisericești a statului medieval în Țara Românească și a întregii Biserici Ortodoxe Române. Ea prezintă deci o mare importanță pentru istoria dreptului românesc, în general, și a dreptului canonic, în special. Un amănunt interesant este acela că pe Pravila mică era menționat, pentru prima dată la noi, prețul de carte: "21 cristande de argint"⁵⁷.

"După 1646, teologul Pantelimon Ligaridis (devenit, după aceea, mitropolit de Gaza, sub numele de Paisie), împreună cu Ignatie Petriș, amândoi greci din insula Hios, cu sprijinul lui Matei Basarab și al postelnicului Constantin Cantacuzino, au pus bazele unui colegiu umanist la Târgoviște, după modelul celor occidentale, colegiu cunoscut în actele vremii sub numele de "Schola graeca et latina". Primul dascăl (Ligaridis) predă Logica și Retorica, iar al doilea (Petriș) predă Gramatica. Limbile de predare erau greaca veche și latina. Aceasta a fost prima școală de nivel superior în Țara Românească, care – probabil – a dăinuit până către sfârșitul domniei lui Matei Basarab"⁵⁸.

Amintind de Pravila mică sau Pravila de la Govora, precizăm aici că aceasta era o colecție de legiuri canonice (bisericești) și civile, făcută după o traducere slavonă a unui nomocanon de origine bizantină. Izvoarele slave – și cu atât mai puțin cele grecești – n-au fost identificate până în prezent. Din această cauză, cercetătorii mai noi socotesc că Pravila este mai degrabă o compilație după aceste izvoare și nu o simplă traducere a unora din ele. Apariția unei cărți cu caracter canonic-juridic era determinată de trebuința unor îndrumări clare pentru preoții du-

55. Ibidem, p. 52.

56. Ibidem, p. 50.

57. Ibidem, p. 51.

58. Ibidem, p. 52-53.

hovnici la darea canonului (epitimiei) în scaunul spovedaniei, dar și pentru a le oferi îndrumări cu privire la pedepsele pe care să le aplice credincioșilor, în caz de abateri de la rânduielile vieții obștești, căci preotul avea în acele timpuri – și rolul de judecător al păstoriților săi. Rostul cărții era subliniat de însuși mitropolitul Teofil, în prefață: "Socotit-am că mai toate limbile au carte pe limba lor, de aceia cugetaiu și eu... să scot această carte, anume pravilă pre limba rumânească, sfințiilor voastre frați duhovnici rumânești, carii santeți păstori oilor celor cuvântătoare a turmei lui Hristos"⁵⁹.

În Moldova, prima carte românească este Cazanica lui Varlaam, tipărită la Iași (1643) cu titlul ei exact: "*Carte românească de învățătură (la) dumenecele preste an și la praznice împărătești și la svânți mari*". Este o lucrare masivă, cu 506 file (1012 pagini), ilustrată cu numeroase gravuri în lemn, reprezentând scene biblice, chipuri de sfinți, frontispicii, vinierte, inițiale înflorate etc. Toate aceste podoabe grafice și iconografice, cu mai multe caractere de litere, fac din Cazanica una dintre cele mai artistice opere tipărite din vechea cultură românească⁶⁰.

O altă carte, ultima tipărită în cursul păstoririi lui Varlaam se intitula "*Carte românească de învățătură la pravilele împărătești și de la alte giudeate*" (Iași 1646). Aceasta este cunoscută și sub numele de Pravila lui Vasile Lupu și este tradusă din grecește de către învățatul logofăt Eustratie. Partea întâi a Pravilei este traducerea în românește a unei legiuiri agrare sau "cod rural bizantin" (νόμος γεωργικός), lege care a cunoscut o largă răspândire în țările române, iar partea a doua este prelucrată după o carte a penalistului italian Prosper Farinaccius (1544-1618) (*Praxis et theoricæ criminalis*), desigur după o versiune grecească, amândouă izvoarele Pravilei având la bază corpul de legi al împăratului Justinian. Se pot observa însă și unele influențe juridice slave asupra acestor Pravile⁶¹.

Mitropolitul Ștefan – a continuat și desăvârșit activitatea culturală a înaintașului său, susținând curentul românesc, față de cel slavon, care se bucura de sprijinul lui Udriște Năsturel. Sub el, tipografia a funcționat numai la Târgoviște, unde erau scaunul Domnesc și cel mitropolitan. Aici s-a tipărit, în 1651, cartea intitulată *Mistirio* sau *Sacrament*, tradusă de mitropolit, carte ce cuprindea rânduiala slujbei și o învățătură despre primele două taine: Botezul și Mirungerea. Tipicul și învățătura erau în românește, iar slujba în slavonește. În prefața cărții, Mitropolitul Ștefan scria că lucrarea a văzut lumina tiparului "cu proasta (modesta) nevoie și osteneală a smereniei noastre... dă pre molitvelnicul grecesc și slavonescu"⁶². În 1652 a tipărit *Tîrnosania*, adică slujba sfințirii bisericii. Era tradusă "de pe elenește și slavonește pre limba proastă românească, cu tot tipicul și învățătura ei". Și aceasta avea tipicul în românește, iar slujba în slavonește⁶³.

În același an, 1652, a văzut lumina tiparului o nouă carte de legi, și anume *Îndreptarea legii*, numită și *Pravila cea mare* sau *Pravila de la Târgoviște*, o lu-

59. Ibidem, p. 50.

60. Ibidem, p. 19.

61. Pravila cuprinde dispoziții privitoare la toate materiile dreptului, cu deosebire a chestiunilor penale. Vezi: Pr. prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 25-26.

62. Ibidem, p. 54.

63. Ibidem, ibidem.

crare de aproape 800 pagini. Era nu numai un cod bisericesc, ci și unul politic. A fost tradusă din grecește în românește – la îndemnul mitropolitului Ștefan – de "Daniil Andreanu monahul din Țara Panoniei" (originar din "Panonia", adică din Transilvania), ajutat de dascălii greci Pantelimon (Paisie) Ligaridis și Ignatie Petriș⁶⁴. "Îndreptarea legii, apreciază istoricul Pr. Mircea Păcurariu, este o operă de codificare legislativă românească, o îmbinare de norme de drept canonic și laic. Pravila de la Târgoviște era destinată și pentru românii transilvăneni, lucru ce rezultă atât din cuprinsul ei, cât și din circulația ei în Transilvania"⁶⁵.

Această incursiune privind imaginea editorială pe care o reprezintă jumătatea secolului al XVII-lea, în Țara Românească, pune în evidență faptul că "o parte din cărțile tipărite în timpul lui Matei Basarab erau în slavonește, o parte în românește, iar altele erau bilingve. Aceasta pentru că, în timpul său a fost o adevărată luptă între curentul slavon și cel românesc. Pe de o parte, cunoașterea limbii slavone devenea tot mai anevoioasă, încât nici preoții nu mai înțelegeau această limbă, în care trebuiau să slujească potrivit unei tradiții adânc înrădăcinată. Pe de altă parte, schimbarea limbii de cult nu era ușoară și nu se putea îndeplini deodată, pentru că nu erau nici cărți de slujbă traduse în românește, iar introducerea limbii naționale în cult putea fi considerată de unii ca o alunecare în erezie (de fapt schismă), mai ales că în Transilvania vecină, calvinismul ducea o propagandă activă printre români în acest sens"⁶⁶.

Traducerea și tipărirea cărților de slujbă, mai ales, era imperios necesară în vremea aceea. Slujbele religioase, cărțile de slujbă care se aflau pe la mănăstiri și pe la multe biserici parohiale erau în limba slavonă, limbă pe care credincioșii nu o înțelegeau. Ceva mai mult, nici preoții, mai ales cei de prin sate și târguri, nu cunoșteau limba slavonă. Doar episcopii erau datori să știe slavonește⁶⁷. Credincioșii care nu știau carte nici cât preoții, cu atât mai puțin înțelegeau slujba făcută în limba slavonă⁶⁸.

Starea culturală a slujitorilor Bisericii, foarte asemănătoare din toate punctele de vedere în toate provinciile românești, lăsa foarte mult de dorit. Cronicarul grec Matei al Mirelor, referindu-se la anii 1602-1618⁶⁹, spunea: "Astăzi nu afli în această țară om învățat, nici preot, nici călugăr, nici arhieru, nici laic, pentru că nu au unde să învețe"... "Preoții nu știu să boteze, nu știu să facă liturghia; când le vorbești de Tainele credinței stau și se miră ca și cum le-ai vorbi de lucruri de pe altă lume"⁷⁰.

"Lipsa de școli a fost multă vreme împlinită, în Biserica românească, de mănăstiri, unde în jurul cărora candidații învățau scrisul, cititul, unele elemente de

64. Ibidem, ibidem.

65. Ibidem, p. 55.

66. Ibidem, ibidem.

67. Al. Grecu – P. P. Panaitescu, *Începuturile dreptului scris în limbă română*, în "Studii" (an VII), nr. 4/1954, p. 223 – Vezi la Dan Simonescu, *Problema originii limbii literare române și cărțile bisericești*, în revista "Studii Teologice", nr. 9-10/1961, p. 559.

68. Vezi Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 559.

69. Lucrarea intitulată: *"Istoria celor petrecute în Ungrovlahia, începând de la Șerban Voievod până la Gavriil Voievod (1602-1618) – Veneția 1785*, publicată de A. Papiu Ilarian, București, 1862, vol. I. p. 370.

70. Vezi la: V. Chiru, *Cărțile de învățatură pentru preoți din sec. XVII-XVIII*, în revista "Studii Teologice", nr. 9-10/1961, pp. 586-587.

practică bisericească și mai puține cunoștințe dogmatice"... "Ceea ce a contribuit la menținerea nivelului scăzut de cultură a preoțimii a fost și faptul că preoțimea – cum constata cronicarul grec Matei al Mirelor – nu mai cunoștea limba slavonă, ceea ce făcea ca să nu înțeleagă nici măcar slujbele și rugăciunile ce se rosteau pe dinafară"⁷¹.

O asemenea situație îngrijorătoare l-a determinat pe mitropolitul Ștefan să tipărească acele cărți bilingve, adică să împace și Tradiția slavonă, prin tipărirea slujbei în slavonește, dar în același timp să țină seama și de realitățile de atunci care impuneau naționalizarea slujbelor, ca să vină în ajutorul preoților, traducându-le rânduieșile de tipic în românește. Deci marele merit al mitropolitului Ștefan este acela de a fi deschis larg porțile pentru pătrunderea limbii românești în biserică⁷².

4. Câteva date importante și unele opinii privind formarea legiurilor românești sub influența celor de sorginte bizantină

Amințind de primele înjghebări politice pe pământul țării noastre: voievodatele și cnezatele, a căror origine se adâncește până dincolo de contactul neamului nostru cu neamurile slave, care ne-au dat cu împrumut numele acestor două instituțiuni⁷³, nu instituțiunile înseși, trecând deci peste aceste cele dintâi înjghebări de Drept public, care pot fi explicate și interpretate printr-un fond străvechi autohton, se cuvine să stăruim asupra celei mai importante instituțiuni de Drept public: Statul⁷⁴.

Primele state românești înjghebate în veacul al XIV-lea, Valahia și Moldova (Valahia, prin reunirea pe la 1320 a vechilor voievodate sub un șef național, iar Moldova până la Nistru formată printr-un curent de inițiativă venind dinspre Nord, din părțile Maramureșului, în cea de a doua jumătate a veacului al XIV-lea, când un voievod român și-a statornicit autoritatea asupra vechilor nucleuri de organizație trăind sub juzii tradiționali), aceste state românești nu purtau «pecetea cesarismului bizantin sau a regalității carolingiene; ci actul lor de naștere poartă pecetea lumii românești din mijlocul căreia se desprinsese un șef național întemeind un stat, al cărui "Domn" avea să fie»⁷⁵.

Statul românesc – fie Țara Românească, fie Moldova – reprezintă încheierea unui proces istoric național, nu o "creațiune politică potrivită după modele imperiale bizantine sau regale carolingiene"⁷⁶. Domnul Țării, "Dominus", a răsărit și el dintr-o tradiție națională (termenul slav "voievod" apărând târziu și sub îngăurirea cancelariei oficiale), care tradiție națională se regăsește și în modul de alegere a Domnului. Căci "datina alegerii Domnului de către popor prin plebiscit, care în-tărește alegerea făcută de boieri și de reprezentanții Bisericii, este străveche pe

71. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române în Oltenia*, București. 1906, anexa nr. 64. p. 181. Vezi la V. Chiru, *op. cit.*, p. 587.

72. Vezi la: Pr. prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 55.

73. Ion Bogdan, *Originea vevodatului la români*, în "Analele Academiei Române", t. XXIV, p. 17.

74. George Fotino, *Influența bizantină în vechiul drept românesc*, Editura "Bucovina", I. E. Torontin, București; Extras din Omagiul prof. C. Stoicescu, f.a., p. 6-7.

75. Nicolae Iorga, *Formes byzantines et réalités balkaniques*, Paris. 1922, la George Fotino, *op. cit.*, p. 7.

76. George Fotino, *op. cit.*, p. 8.

acest pământ. Datina alegerii Domnului de către popor – pe care (datină) o aflăm de pildă în alegerea lui Ștefan cel Mare, care nu se mulțumește a cuceri Scaunul domnesc al părintelui său, ci se vrea uns și de popor – se regăsește la rasele prime ale acestui pământ dacic, cum se exprima Nicolae Iorga la "aborigenii Daciei"⁷⁷.

Așadar, Statele politice românești și instituțiunea domniei reprezintă încheierea unui proces istoric național, iar nu valori de împrumut din Bizanț sau de aiurea⁷⁸.

Influența Bizanțului se afirmă totuși chiar de la sfârșitul secolului al XIV-lea, prin titulatura Domnitorului (autocrator), prin titulaturile Curților domnești a claselor superioare care încep să se bizantinizeze și măi ales prin structurile organizatorice și denumirile ierarhiei superioare bisericești, care poartă marca inconfundabilă a Bizanțului, "un bizantinism primit sub etichetă slavă", pe care îl bănuiseră, pentru Țara Românească, frații Tunusli și istoricul Dionisie Fotino, iar pentru Țara Moldovei, cronicarul Miron Costin⁷⁹.

Dacă influența bizantină este certă și masivă în privința instituțiilor de Drept public, ca este, sub raportul Dreptului privat, mai greu de determinat.

Instituțiile de Drept privat, cele care dau nota specifică unui popor, ceea ce dă "măsura originalității cugetării juridice a aceluia popor", cele care au știut ce înseamnă legătura lui cu pământul, ce însemnează orânduirea familiei, a trăi viața cu nevoile și aspirațiile ei de fiecare zi, "acestea evidențiază conceptul propriu al unui popor despre drept și dreptate și dau măsura originalității cugetării juridice a aceluia popor"⁸⁰.

Putem spune că, spre deosebire de cele constatate în domeniul instituțiilor de Drept public (instituțiile politice), reflexele Bizanțului în domeniul instituțiilor de Drept privat consuetudinar, în obiceiul pământului (i se spune așa pentru că a izvorât din legătura românului cu pământul din care se hrănește), se arată a fi mai slabe. Exemple în această privință pot fi instituția "protimisului" (dreptul de precumpărare și răscumpărare), dreptul succesoral și dreptul privind proprietatea țărănească⁸¹.

De altfel, istoria raporturilor noastre cu civilizația Bizanțului arată că o bizantinizare în adâncime a vieții noastre populare nici nu ar fi fost cu putință. Înainte de formarea statelor românești – Valahia și Moldova – între acestea și Bizanț, începând de la Justinian și până în veacul al XIV-lea, nu au putut fi legături directe frecvente, capabile de a determina influențe reciproce și a produce fenomene de împrumuturi culturale⁸².

"Nu a fost un surplus de populație greco-romană, de agricultori și de păstori, care să se strecoare pe meleagurile noastre. Grecii erau orașeni. Ei păstrau țărnicurile Mării Negre, se aciuiuau cu diferite rosturi la Curțile Domnilor noștri, se oploșeau ca egumeni prin mănăstirile noastre, dar nu se așezau la sate. Nu se poate, așadar, vorbi de o influență a Bizanțului sub forma unor infiltrări bizantine adânci și rurale".

Fenomenul acesta (influența bizantină exercitată asupra instituțiilor claselor superioare, nu însă și asupra instituțiilor și obiceiurilor clasei de jos) nu este propriu

77. N. Iorga. *ibidem*. la G. Fotino. *op. cit.*, p. 8.

78. G. Fotino. *op. cit.*, p. 8.

79. N. Iorga. *op. cit.*, la Fotino, p. 11.

80. G. Fotino. *op. cit.*, p. 13.

81. *Ibidem*, p. 18-20.

82. *Ibidem*, p. 20.

numai domeniului juridic. Îl regăsim în domeniul artei, în Biserică, în arta construcției clădirii, în literatură, în costum etc.

"În domeniul artei, Bizanțul și-a exercitat influența în arta oficială mai cu seamă, nu și în arta țărănească (folclor), care a rămas vechea artă geometrică și abstractă de moștenire tragică"⁸³.

În domeniul Bisericii, "Bizanțul a învins în lupta contra Romei, ortodoxia înlocuind începutul de Biserică latină". În ritualul și în ierarhia bisericească se recunoaște astfel, de la început, o orânduire adusă din Bizanț. "Dar și aici bizantinismul se regăsește în formele ritualului bisericesc și în ierarhia superioară a Bisericii". Trebuie amintit că preotul de sat nu derivă dintr-un împrumut bizantin, ci din "presbiter", care corespunde cuvântului albanez "preit". "Accest preot de sat, care denumește, cu un vechi termen latin și păgân, "popă" și care este unul din șefii aleși ai satului, nu derivă din Bizanț, a cărui influență se regăsește întregă în ierarhizarea clerului înalt și în formele superioare ale ritualului bisericesc"⁸⁴.

De asemenea, în arta construcției clădirilor, "regăsim înrăurirea Bizanțului în clădirile de proporții ale Domnilor Țării și ale boierilor ei. Dar nu o regăsim în casa țărănească, acoperită cu stuf, care este casă de străvechi tip tragic".

Tot așa în domeniul creațiilor literare, Bizanțul și-a exercitat influența sa, "dar numai asupra literaturii culte, nu și asupra literaturii populare". Un gen literar care stă sub influența literaturii bizantine se întâlnește în învățăturile către Domnul sau către viitorii Domni - "gen literar pentru care bizantinii aveau predilecție" (Învățăturile lui Neagoe Basarab, întemeiate pe operele similare bizantino-slave). Un alt gen al literaturii culte influențat de Bizanț este descrierea ceremonialului Curților domnești (Descrierea Moldovei a lui Dimitrie Cantemir, care amintește descrierea încoronării împăraților bizantini)⁸⁵.

Așadar, influența Bizanțului se întâlnește în literatura cultă, nu și în "atât de caracteristica noastră poezie populară, în doinele noastre, în strigăturile noastre, în cimiliturile noastre, în proverbele noastre, în această literatură în care țăranul nostru își ascute ironia sau își potolește aleanul"⁸⁶.

Influențele bizantine asupra vechilor noastre legiuri scrise încep din veacul al XVII-lea și continuă sub forma neo-bizantină a fanariotismului până la începutul veacului al XIX-lea, când în țările noastre se introduc legi de inspirație apuseană, în locul legilor de inspirație bizantină.

"Începând de prin veacul al XVII-lea, viața socială nu se mai înfățișa în toată simplitatea ei de odinioară. Datina cea veche, înțelepciunea oamenilor "buni și bătrâni", simțul de dreptate sau arbitrariul Domnilor nu mai erau de ajuns pentru dezlegarea pricinilor pe care le putea stârni o viață mai complexă și mai agitată. Domnitorii au început a căuta soluții în pravile străine, în cărțile bizantine ale lui Vlastares sau Armenopol, în nomocanoane, în condici slavo-bizantine, dintre care unele, în manuscris, aflate în mânăstirile noastre"⁸⁷.

83. Ibidem, p. 20-21.

84. N. Iorga, *op. cit.*, la G. Fotino, p. 21.

85. N. Iorga, *op. cit.*, la G. Fotino, p. 22.

86. Ibidem, p. 22.

87. Ion Peretz, *Curs de Istoria Dreptului român*, vol. II, partea a II-a; Șt. Berechet, *Legătura dintre Dreptul bizantin și românesc*, 1937; N. Iorga, *op. cit.*, la G. Fotino, p. 23.

Amintim deci, din nou, că înainte de veacul al XVII-lea, au circulat multe pravile slavo-bizantine neoficiale-bisericești și laice –, diferite, culegeri de canoane apostolești și sobornicești, precum și unele sbornice și pravile traduse, din greacă și slavonă, de călugării sârbi sau bulgari și copiate de călugării români, cum a fost Pravila slavonească tradusă din grecește de Ghervasie Ieromonahul din Mânăstirea Neamțului (1474) și continuând cu șirul pravilelor bizantine, care se cuvin amintite când este vorba de vechea noastră cultură juridică⁸⁸.

La jumătatea veacului al XVII-lea apar cele trei traduceri în românește ale unor Pravile, reprezentând un important moment în opera de legiferare românească. Este vorba de cele trei pravile amintite: "Pravila de la Govora" (1640); "Cartea românească de învățătură" – Iași (1646) și "Îndreptarea legii" – Târgoviște (1652), apărute la interval de 6 ani între ele, pe perioada a 12 ani, la un secol după apariția primelor cărți în limba română la Brașov (tipăriturile lui Coresi) și cu 36-48 ani înaintea tipăririi primei Biblii românești (text integral) de la București, Biblia lui Șerban Cantacuzino 1688.

"Aceste trei legiuri românești se cuvin citate atunci când se vorbește de influența bizantină în vechiul nostru Drept – ele mărturisind despre marea contribuție a Bizanțului în opera de legiferare românească, dar se cuvin citate și fiindcă, prin limba în care au fost scrise – limba românească – ele reprezintă un aport național în istoria Dreptului scris românesc"⁸⁹. Să reamintim, așadar, că deodată, la 1640 apărea la Govora o Pravilă în românește; la 1646 se tipărea la Iași o întreagă Pravilă în românește, iar la 1652, din tipărița cetății de Domnie a Târgoviștei, ieșea cea mai completă Pravilă în românește. Întrecerea aceasta dintre Vasile Lupu și Matei Basarab a avut drept rezultat eflorescența culturală de la jumătatea veacului al XVII-lea. Ei i se datoresc de fapt, primele legiuri care, "chiar dacă în mare parte sunt bizantine prin cuprinsul lor, sunt românești prin forma lor, prin limba românească în care au fost scrise, într-o vreme în care legi scrise în limba națională nu prea aflăm nici la popoarele mult mai înaintate și mai învățate decât neamul acesta românesc"⁹⁰.

Secolul următor este al influenței neo-bizantine, al fanariotismului, când "mai toate întocmirile juridice, mai toate legiuirile care se înșiruie de-ă lungul acestei epoci fanariote, se întemeiază pe legislația Bizanțului, pe ecloge, pe prohironuri, pe basilicale, pe canoane, pe opera lui Armenopol sau pe Sintagmele lui Vlastares"⁹¹.

La 1765, din îndemnul lui Ștefan Mihai Racoviță, domnul Țării Românești, marele paharnic Mihail Fotino întocmea, pe temeiul Basilicalelor, un *νομικόν πρόχειρον* – o antologie a legilor împărătești și a canoanelor bisericești. În anul 1793 apare *Arta judecătorească* a lui Dimitrie Panaiotache, mare clucer, închinată lui Alexandru Constantin Moruzi, în 1730 apărea Nomocanonul lui Gheorghe din Trapezunt, alcătuit din ordinul lui Nicolae Mavrocordat; în anul 1804, din însărcinarea lui Alexandru Moruzi a apărut *Îndemânoasa adunare* – o încercare de a adapta legile grecești și apusene nevoilor poporului român, alcătuită de Toma

88. Ibidem, p. 23.

89. G. Fotino, *op. cit.*, p. 24.

90. Ibidem, p. 25.

91. Ibidem, p. 25.

Carra, cel care a mai alcătuit, după aceea (1806) și o *Sistemă sinoptică și metodică a tuturor constituțiunilor legale din Basilicale* (lucrare însă neterminată).

Cea mai însemnată lucrare juridică din această perioadă este însă *Pravilniceasca condică* a lui Alexandru Ipsilante (1780), lucrare juridică socotită: "Mic manual de legi despre buna rânduială și datoria ficcării din instanțele și slujbele Prințipatului Valahiei, privitor la cârmuire". La 1814 a apărut "*Adunarea cuprinzătoare în scurt din cărțile împărăteștilor pravile*" a lui Andronache Donici, întemeiată pe dreptul greco-roman și îndeosebi pe opera bizantină a lui Justinian – și numai în parte pe obiceiul pământului și pe anumite hrisoave anterioare. "Deși operă particulară, această lucrare juridică și-a găsit aplicarea în Moldova dintre Prut și Nistru"⁹².

Către sfârșitul epocii fanariote au mai apărut două însemnate legiuri de inspirație neo-bizantină și anume: *Codul lui Scarlat Calimach* (1817), în care "obiceiurile pământului, găsindu-se de cuviință, s-au cinstit cu vrednicia de a rămâne legi". Este un cod bine întocmit care a fost mult apreciat de marele bizantinolog Zahariac von Lingenthal. A doua lucrare: *Legiuirea lui Ioan Gheorghe Caragea* (1818), este o alcătuire din canoane, obiceiuri nescrise și legi împărătești ale Romeilor, întocmită de către Atanasie Hristopol și Clucerul Nistor cu ajutorul Stolnicului Constantin și al Stolnicului Ioniță Bălăceanu⁹³.

Toate aceste legiuri dovedesc o influență bizantină directă, dar mai ales indirectă – prin slavii meridionali – asupra vechiului nostru Drept public, asupra instituțiilor noastre politice. În ceea ce privește Dreptul nostru privat consuetudinar, Dreptul nostru popular, obiceiul pământului, ca și datinile clasei noastre țărănești, influențele bizantine abia se pot desluși.

"Această antiteză – Drept public și Drept privat nescris, primul înrăurit de Bizanț, celălalt de esență autohtonă românească – , în opinia cercetătorului istoriei vechiului drept românesc, George Fotino, această antiteză între formele de viață ale claselor superioare și acelea ale lumii țărănești, s-a regăsit – cum am precizat mai înainte – aceași și în domeniul artei, al literaturii, al arhitecturii, în îmbrăcăminte (al costumației) etc."⁹⁴.

Încheind această prezentare a opiniilor privitoare la influența dreptului bizantin asupra vechilor legiuri românești ținem să precizăm că, în privința modului cum a fost receptat la noi dreptul bizantin, unii cercetători ai vechiului drept românesc consideră că aceasta s-a realizat mai mult la nivelul structurilor superioare ale societății și mai puțin la baza ei, în rândurile oamenilor de rând, a credincioșilor care constituie "talpa țării". Ne îngăduim să avem – deocamdată – rezerve în a accepta această opinie, afirmând că Pravilele în general și Pravila cea Mare, îndeosebi, care conțineau preponderent norme bisericești (canoane) și principii de viață creștină pe care poporul român și le-a însușit și le-a respectat de la nașterea sa ca popor, au găsit o aplicare deplină în toate sferele vieții sociale. Acceptarea aceasta a conținutului lor se evidențiază, în ultimă instanță, prin păstrarea nu numai a spiritului Pravilei, ci și a multiplelor ei enunțuri timp de peste trei veacuri, practic până în zilele noastre.

92. Ibidem, p. 26.

93. Ibidem. ibidem.

94. Ibidem. p. 28. Acestea sunt opiniile cercetătorului istoriei vechiului drept românesc George Fotino, vezi *op. cit.*, p. 28.

I. ISTORIC

Apariția acestui adevărat monument juridic de mare valoare al culturii și limbii române, care este Pravila cea Mare sau "Îndreptarea legii", - într-o epocă de evidentă renaștere națională, prin așezarea limbii române - limba națională - în dreptul său natural, ca limbă literară, oficială, în locul limbii slavone, marchează un eveniment de o importanță capitală pentru cultura poporului român. "Publicată în românește, Pravila cea Mare reprezintă unul dintre acele momente reprezentative, dacă nu cel mai important. Tipărirea ei în anul 1652, marchează cel mai important moment din istoria vechiului drept românesc, moment pregătit de câteva reușite pe care le-a reprezentat Pravila de la Ieud (1565) și Pravila cea Mică de la Govora (1640) - "două modeste tentative empirice, în acest sens"⁹⁵.

Despre Pravila de la Govora, numită și cea Mică, trebuie să menționăm aici că ea a fost publicată (terminată de tipărit) în anul 1641 de către domnitorul Matei Basarab. Ea purta titlul complet: "Pravila aceasta iaste dreptătoriu de leage, tocmeale a Sfinților Apostoli, tocmita de 7 săboare cătră această și a preacuvioșilor părinți învățătorilor lumiei", și era tradusă din slavonește în românește de călugărul Mihail Moxa sau Moxalic din Mănăstirea Bistrița⁹⁶.

La șase ani de la începerea tipării Prayilei de la Govora, domnitorul Vasile Lupu publica, la Iași, "Cartea românească de învățătură" sau "Pravila Moldoveană", cum mai numesc istoricii această colecție de dispozițiuni de drept laic penal, zise "Pravile împărătești", intercalate cu "Pravilele arhieresti", precum și cu dispozițiuni de drept agrar. După alți șase ani, domnitorul Matei Basarab (1633-1654), voind să înzestreze și el țara cu o lege, a luat în întregime "Cartea românească de învățătură" tipărită la Iași și a "întrupat-o" în "Îndreptarea legii", care a fost tipărită la Târgoviște în 1652. Astfel în acest an, "cele două țări surori au avut

95. C. A. Spulber, *Îndreptarea legii*, Le code valaque de 1652, I-ère partie, Histoire, București, 1938, p. VIII.

96. Predoslovia cărții era semnată de Mitropolitul Teofil și în parte era tradusă după prefața lui Petru Movilă la Nomocanonul de la Kiev din 1629. "Pravila propriu-zisă era o colecție de legiuiri canonice (bisericești) și civile, făcute după o traducere slavona a unui nomocanon de origine bizantină. Izvoarele slave și - cu atât mai puțin cele grecești - n-au fost identificate până în prezent. Din această cauză cercetătorii mai noi socotesc că Pravila este mai degrabă o compilație după aceste izvoare și nu o simplă traducere a unora dintre ele". Vezi: Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1992; Gheorghe Cronț, *Pravila de la Govora din 1640*, în "Sfūdii", revistă de istorie, tom. XIV, 1961, nr. 5, p. 1211-1226; Ioan N. Floca, *Pravila de la Govora din 1640-1641*, în B.O.R., 1963, nr. 3-4, p. 297-319; Stelian Marinescu, *Dispozițiuni de drept laic în Pravila de la Govora din 1640*, în B.O.R., 1963, nr. 3-4, p. 320-346; Ioan N. Floca, *Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Govora*, în M.A., 1964, nr. 6-8, p. 496-523; Ioan N. Floca, *Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română*, Sibiu, 1969, XVI + 212 p. (și în M.A., 1969, nr. 1-3); Stelian Marinescu, *Matei Basarab legislator*, în G.B., 1982, nr. 11-12, p. 916-936

aceeași lege, și unitatea juridică a țărilor noastre a fost înfăptuită cu 207 ani înaintea unității politice și această unitate juridică a ținut 128 de ani, până la 1780, când Muntenia a fost înzestrată cu o lege nouă, Codul lui Alexandru Ipsilante"⁹⁷.

Această "întrupare" – cum o numește Șt. G. Longinescu – a Pravilei lui Vasile Lupu, în legiuirea lui Matei Basarab – "Îndreptarea legii", s-a realizat pentru că și "nevoile juridice din Muntenia erau aceleași ca și în Moldova. Deci și în Muntenia, starea și raporturile sociale se asemănau între ele și, cel puțin în parte, cu acele din Apusul Europei. Astfel, "Cartea românească de învățătură" are însemnătate pentru toți românii în mai multe privințe: a conștiinței românilor despre obârșia lor romană, a recepțiunii dreptului roman, atât în Moldova cât și în Muntenia, a cunoașterii stării sociale din cele două Țări Române, a lămuririi înțelesului juridic a unor cuvinte vechi, a vocabularului și a feluritelor forme gramaticale ale graiului din acea vreme și a înrâuririi graiului legiuirii asupra graiului de toate zilele"⁹⁸.

Iscușința lui Matei Basarab a dus la realizarea acestui monument juridic-și cultural, folosind calea religioasă (prin Mitropolitul Ștefan al Țării Românești) și inteligența și cunoștințele celor doi călugări greci: Ignatie Petriș și Pantelimon (Paisie) Ligaridis, care erau teologi erudiți foarte cunoscuți în acea vreme"⁹⁹.

1. Locul, data, descrierea cărții etc.

Deși nu se cunoaște manuscrisul original după care s-a făcut traducerea "Îndreptării legii", totuși trebuie să ne imaginăm că Pravila tipărită la Târgoviște în 1652 a reprodus întocmai textul din manuscrisul ce i-a fost încredințat lui Andrei Panoneanul, de către Mitropolitul Ștefan, pentru a-l traduce și tipări.

Pravila cea Mare, intitulată "Îndreptarea legii", tipărită la Târgoviște în anul 1652, sub autoritatea bisericească a Mitropolitului Ștefan, este un "in folio", care are 25 foi nenumerotate și 796 pagini. La tipărirea ei, s-au folosit literele alfabetului cirilic, și – pentru a împodobi și mai mult textul – s-au folosit atât culoarea neagră a tușului tipografic, cât și culoarea roșie. Titlul – o inscripție pe o pagină întregă – care este destul de lung, exprimă – pe scurt – conținutul Pravilei. El este împodobit cu chenar ornamental, iar literele cu care se încep capitolele noi, precum și unele însemnări marginale sunt, de asemenea, scrise (imprintate) cu roșu, în ediția originală a Pravilei¹⁰⁰.

97. S. G. Longinescu, *Legi vechi românești și izvoarele lor*, București, 1912, vol. I, p. 0 (15).

98. S. C. Longinescu, *Pravila lui Vasile Lupu și Prosper Farinaccius, romanistul italian*, București, 1909, p. 71.

99. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești* I, p. 340; Vezi: C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XII, nota 4. Nicolae Iorga spune că "Îndreptarea legii" trebuie să fi fost alcătuită "după un text grec al lui Aristen, conținând legi imperiale (Pravile împărătești), de către Panoneanul (adică de către traducătorul cunoscut al acestei Pravile). Dar, acesta a găsit mai comod să reproducă un manuscris complet al Nomocanonului lui Eustratie, schimbând numai după textul grec, din care a luat ceva, ordinea capitolelor".

100. Am avut posibilitatea să cercetez un exemplar original prin bunăvoința Părintelui Vasile Ailioaci, de la biserica Podeanu din București, care posedă un exemplar din cele tipărite în 1652 (P. C. Sa a primit în dar acest exemplar de la regretatul episcop Valerian Zaharia). Pe această cale, mulțumesc P. C. Sale pentru că mi-a oferit posibilitatea să studiez liniștit, atât conținutul, cât și înfățișarea grafică în care s-a tipărit acest monument de cultură românească, acum aproape 350 de ani.

Titlul complet este următorul: "*Îndreptarea legii cu Dumnezeu care are toată judecata arhierescă și împărătească de la toate vinile preoțești și mirenești*". Titlul complet și descrierea, în detaliu, a acestei monumentale tipărituri românești a secolului XVII, se află la capitolul II al lucrării "Cuprinsul Pravilei"¹⁰¹.

Conținutul Pravilei celei Mari – "Îndreptarea legii", care începe cu titlul: "Pentru judecătoriu", este alcătuit din două părți distincte. "Prima parte, "Îndreptarea legii" propriu-zisă, 417 glave al cărui nume apare în colontitul paginilor respective, este mai cu seamă o legiuire laică, în care, după cele 42 de glave de început, extrase din învățăturile părinților Bisericii, întărite cu citate din Fotie Țarigrădeanu, Balsamon, Armenopol și alții, urmează "Pravilele împărătești" printre ale căror dispoziții de drept laic sunt intercalate numeroase reguli de drept canonic; ea răspunde astfel conținutului anunțat prin titlul: "judecata arhierescă și împărătească de toate vinile"¹⁰².

"Partea a doua, intitulată în legiuire "Nomocanon cu Dumnezeu...", care nu mai poartă în colontitul "Îndreptarea legii", ci indicația materiei respective, cuprinde numai dispoziții și elemente canonice"¹⁰³.

În această a doua parte materia nu este distribuită în glave, orânduite în succesiune numerică, ci în mari capitole nenumerate, fiecare având mai multe glave, însoțite aproape totdeauna de tâlcul lor.

Pravila se încheie cu o rugăciune de mulțumire alcătuită de traducător.

Titlurile glavelor ca și literele inițiale, atât în partea întâi cât și în partea a doua a Pravilei celei Mari, au fost ornamentate foarte jocos de tipografi, ele fiind imprimare cu roșu.

În ceea ce privește titlul legiurii – de care ne ocupăm, este important să precizăm că titlul ei, "Îndreptarea legii", nu este altceva decât traducerea literală a cuvântului "nomocanon" νομοκάνων. "Mitropolitul Ștefan, inițiatorul codului, explică în prefață ("predoslovie") că acel cuvânt κανων înseamnă instrumentul (linia) care servește zidarilor și tâmplarilor pentru a găsi sau a da linie dreaptă sau suprafață plană. "Părinții au pus numele răspunsurilor și învățăturilor lor canon sau pravilă, adică numele de la lemnul cea ce lucrează meșteri care se chiamă îndreptariu, când lucrează leamne sau pietri, fiind nodoroase, strâmbe și colțoroase și neneatede. Puind acel dreptariu, le tocimesc și le netezesc și așa le alcătuiesc una cu alta". El ia deci cuvântul în sensul său primitiv și ajunge să dea cuvântului νομοκάνων sensul de îndreptare a legilor care nu este acela bizantin clasic. (După ce Sfinții Părinți au dat regulilor lor – prin metaforă – numele de canon, nomocanonul a devenit o codificație a cărui sistem este – în mod simplu – juxtapunerea și paralelismul dreptului laic νόμος și a dreptului bisericesc κανων"¹⁰⁴.

Mai este necesar să precizăm acum că termenul slavon de "zakonu pravilo" este traducerea exactă în rusește a cuvântului "nomocanon", care apare adesea în

101. Vezi: "Introducere" la "Îndreptarea legii 1652", în colecția "Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris, VII", Editura Academiei Române, 1962, p. 10; Vezi și cap. II.

102. Ibidem, p. 12.

103. Ibidem, p. 13.

104. C. A. Spulber, *Etudes de droit Byzantin VI: Îndreptarea legii. Le Code Valaque de 1652...*, p. III-IV.

literatura juridică veche românească. El a fost de multă vreme adoptat de români și se păstrează până azi, pentru a denumi toate codificațiile, sub forma prescurtată de "Pravilă"¹⁰⁵.

2. Izvoarele textului

a. Prezentarea "predosloviei", analiza conținutului ei. Pentru a face o evaluare generală, atât a izvoarelor directe și indirecte pe care le-a folosit alcătuitorul Pravilei, cât și pentru a sesiza criteriile care i-au călăuzit pe cei ce s-au străduit să alcătuiască acest cel mai adecvat cod de legi politico-bisericești de care avea nevoie obștea credincioșilor pravoslavnici din Țara Românească a veacului al XVII-lea, să ne adresăm, mai întâi, conținutului "predosloviei" mitropolitului Ștefan care cuprinde importante date necesare în acest sens.

În primul rând trebuie să precizăm că la alcătuirea "predosloviei", mitropolitul Ștefan s-a folosit de prefața Sintagmei lui Matei Vlastares. De la început el spune: "Îndreptarea legii" este o adunare de canoane, alcătuite de "turma arhierilor" în sinoade ecumenice și locale, precum și de unii sfinți Părinți, cu mare autoritate în Biserica creștină, pentru "a surpa pe eretici care încolțea să samene zăzării" și pentru "a îndrepta sfânta noastră viață și învățându-ne cu pază tare să păzim petrecania noastră, cum place lui Dumnezeu".

Aceste "dumnezeiești pravile" inspirate de Dumnezeu, se țin până astăzi, "le ține și le cuprinde și le cinstește dumnezeiasca Biserică a pravoslaviei" – pentru că își au izvorul "în dumnezeiasca Evanghelie, pentru că și acelea sunt adevărate rădăcini de în izvorul ei; și nu numai aceastea, ce încă și câte poslanii (epistole – scrieri) osebi de săboară, întrebări și răspunsuri se-au făcut de bogați bărbați sfinți cari se afla pre aceaia vreme, căroră nu se puture ascunde bunătățile".

O a doua categorie de norme conținute de "Îndreptarea legii" sunt "niște învățături și leage de afară, dă de mult făcută și tocmită", învățături și legi socotite ca fiind "tocmite cu îndreptarea dumnezeiască, cum ar fi o floare și un dar al lui Dumnezeu și o alcătuire de obștea Besearicii, tocmită cu porunca nastaynicilor (conducători, administratori ai unor mănăstiri sau biserici) și îndreptători ai viteajilor și purtătorilor de Dumnezeu bărbați, pentru îndreptarea a greșalelor celor de voie și celor dă ne voie și de traiul blagocestiv carele duce pe pravoslavnici și-i îndreptează cătră viața cea nesfârșită".

Ele, aceste legi laice, numite "Pravile împărătești" au fost socotite "de ajutoriu celorlalte" și de aceea au fost adăugate canoanelor sau legilor bisericești. Autorul "predosloviei" arată de unde au început și cum s-au "tocmit" acestea, pornind de la originea dreptului roman, statornicit pe baza "obiceaiurilor ceale ce erau pre leage ale râmleanilor, carele erau răsipite".

Istoria alcătuirii dreptului roman, a digestelor, codicelui, institutelor, novelor etc., este cuprinsă, cum vom arăta mai departe, în două pagini de către alcătuitorul "predosloviei" – Mitropolitul Ștefan, precizând: "Drept aceaia și smerenia noastră, văzând o comoară ca aceasta ascunsă și ca o grădină încușată, plină fiind de toate florile darului Duhului Sfânt ale purtătorilor și însuflețitorilor

105. Vezi: C. A. Spulber. *op. cit.*, p. IV.

de Dumnezeu părinți sfinți și ai lumii dascăli și luminători, care au împlut toată lumea de dulcea blagoslovenie a Duhului, gândim zicând ce folos iaste de amândouă să stea încuiate, cum zice Scriptura? Mai vârtos aducându-mi aminte de cuvântul stăpânului meu, Hristos, pentru sluga cea vicleană ce ascunse talantul în pământ, zic: să dau și eu Domnului meu de în câte mi-au dat, ca să nu mă arăt să zic că voiesc numai folosul meu; ce voiu cu toată inema, ca cerbul la izvoarele apelor, să-mi puiu toată nădejdea pre Maica cuvântului, Fiului lui Dumnezeu, prea slăvita Doamnă a noastră, sfânta Născătoare de Dumnezeu și pentru ruga sfântului slăvitului apostol și întâiul mucenic arhidiacon Ștefan și marele Antonie și sfântul Grigore Decapolitul și Nicodim Mirotocețul, ca să nu las comoara ascunsă, nici grădina încuiată, ce să zice capetele dumnezeieștilor pravile să le aduc și să le prefac dă pe ellineaste pre cuvinte proaste rumâneaste. Și am făcut aleagere de în multe și bogate pravile, trimețând până și la împărăteasca cetate la prea sfântul nostru și a toată lumea patriarh, pân-ce am aflat de la cinstitul nostru fii sufletesc, chir Gheorghe Caridi de la Trichis, carele au fost vtori vistier, scrisă cu mâna, judecata toată arhierescă și lângă dânsa și împărătească cu toate canoanele ale sfintelor săboară". "Și așa cu multă userdic și îndemânare o am scos de întunecare la lumină; și, cu buna voce a luminatului și blagocestivului meu domn, Io Mathei vogvod Basarab, și cu tot sfatul măriei sale, cu blagoslovenia părintelui meu, Paisie, patriarhul Ierusalimului, și cu îndemânarea a doi frați iubitori de Dumnezeu și tocmă slujitori ai oblastiei smereniei noastre, tipăritu-se-au, ca să fie de folosul tuturor de obște, ca o grădină plină de flori mirositoare ale raiului, sau ca un vistiariu de obște besearicii". "Așa de vârtos se cade să se țină de ceia ce au rânduiialele lumii aceștiia de îndreptare, că cu accastea învățături vei putea alege adeverinta de în rătăcirea striină și dreptatea de în strâmbătate, mai adevărat și mai ales decât piatra Lidiei". "Aceștiia îndreptări de lege, cine-i va zice vrăciuitoare de obște, nu va greși, pentru că amestecă erbile și leacurile dă le dă bolnavilor de tămăduiaște pe fiecarele de siece boală; și nu numai pre accia, ce încă și pre ceia ce se lenevesc de nu poartă grijă de tămăduială. Însă pre unii dându-le și tinzându-le erbi tari, îi rădică, iară altora aducându-le aminte de făgăduința ce va să fie, aduce-i și-i rădică cu mai blânde leacure. Iară unii sunt carii nu iau nice erbi, nice leacure, nice învățăturile acelora, ce-ș îngădesc pristaniștea (port, loc de adăpost) pocaaniei cu neplecarea; și așa, făcându-se mai tari decât împăratul, ei-ș închid moșia de veaci. Pentru-aceia (o, iubiții smereniei noastre fii)... priimiți-o ca o hasna împărătească plină de toate lucrurile scumpe, că veți afla într-insa de toate bunățile carele îndreptează sufletul, că întărește pre cei ce stau și pre cei căzuți nu-i lasă în ocoanie (nenorocire)"..., "că macară și cine nu iaste îndreptat, de aicea citind cu socotință și cu luare aminte, lesne se va îndrepta și se va întări"¹⁰⁶.

Prezentarea "predosloviei" Mitropolitului Ștefan este necesară mai ales pentru cunoașterea izvoarelor Pravilei celei Mari. De aceea, după ce am văzut, într-o expunere generală, câteva dintre gândurile și preocupările autorului "predosloviei", vom încerca să facem o prezentare mai amănunțită a conținutului ei general.

106. "Predoslovia" mitropolitului Ștefan, în ediția din 1962, p. 39-46.

De la început trebuie să spunem însă, că, dacă în ceea ce privește alcătuitorul (sau alcătuitoarii) manuscrisului care a stat la baza traducerii în românește a "Îndreptării legii", "predoslovie" ne oferă informații oarecum insuficiente, în privința izvoarelor generale și a istoriei alcătuirii colecțiilor de canoane bisericești și a nomocanoanelor, precum și privitor la importanța conținutului acestei legiuii pentru viața oamenilor din Țara Românească, de la mijlocul veacului al XVII-lea, "predoslovie" oferă multe și importante date, pentru înțelegerea motivelor care l-au determinat pe Mitropolitul Ștefan să-și asume răspunderea tipăririi ei.

Într-o succintă analiză a "predosloviei" se pot evidenția calitățile ei de adevărat ghid al unei cărți de învățatură foarte folositoare. Lipsa ei ar putea pune la grea încercare pe toți cei care s-ar încumeta să cerceteze acest monument al literaturii juridice vechi, numit "Îndreptarea legii".

"Toată scriptura – începe "predoslovie" – carea iaste însuflețită de Dumnezeu (o, pravoslavnicilor cititori) foarte iaste de folos de învățatură, de înfruntare, de îndreptare, dă pedepsire pe dreptate cum grăiește dumnezeescul apostol, ca să poată fi omul lui Dumnezeu desăvârșit și bine gătit spre tot lucrul bun; pentru că mai vârtos îndreptează năravurile noastre ceale sufletești și de în leane le rădică cătră bunătăți și ne pornesc cătră învățăturile cealea ce plăc lui Dumnezeu și ne învață să alegem binele de rău și răul de bine, de în carea și această dumnezeiască îndreptare de lege"¹⁰⁷.

Pornind de la Sfânta Scriptură, cea "însuflețită de Dumnezeu", "predoslovie" demonstrează că obârșia tuturor normelor după care "se învață", "se înfruntă", "se pedepsește pă dreptate", spre "desăvârșirea omului lui Dumnezeu", se află în învățătura pe care a dat-o Dumnezeu oamenilor, "de la întruparea și înomenirea cuvântului pre lume". Pentru a "îndrepta pre lege" pe oameni, Biserica a formulat și transmis "canoanele sfintei și dumnezeieștii pravili" care sunt "piatri scumpe de au tocmnit și au făcut zidul besearicii, căriia au zis Mântuitorul nostru că ușile ei iadul nu le va birui niceodată". Aceasta era necesar – se spune în "predoslovie", pentru că "înșelătoriul" și "hitleanul nu se suferi să fie biruit, nice vru să șază în pace", ci "cu învățături striine și înșelătoare" vru să învingă, deși puterea lūminii lui Dumnezeu îl vestejise¹⁰⁸.

Explicând în felul acesta formularea și transmiterea canoanelor, autorul "predosloviei" continuă să prezinte procesul de formare a legislației canonice.

«Unele așa se făcūră "carele sunt săboare a toată lumea" (este vorba aici de canoanele sinoadelor ecumenice, cum se vede din însemnarea marginală),» că cu porunca celor ce împărătea pre aceaia vreamē (iară mai ales cum am zice, cu a Sfântului Duh) se aduna, dă se făcea săbor într-o cetate, turma arhieriească carea era supt toată oblastia (cărnuirea) grecească. Iară cine nu putea să meargă, ei-și trimetea soli exarși ai lor și ispravnici în locul lor, și așa, cu tot săborul tocmia *îndreptarea* a blagocestivei (evlavioasei) și pravoslovniciei credințe, și așa îngrădindu-se cu armele adevărinții, răotatea lor gonia".

"Iară altele se chemară nameastnice "carele sunt nameastnice" (este vorba aici de canoanele sinoadelor locale – cum se arată în însemnarea marginală), căce

107. Ibidem, p. 39.

108. Ibidem, p. 39.

că se aduna episcopii numai de într-o eparhie la mai marele lor, iară nu erau chemați toți de în toată lumea și nu se făcea căutare de toate tocmealele, ce s-au întărit tocmealele săboarelor cealea ce să făcuse mai nainte, sau surpa pre ereticii carii încolția să samene zizanii, sau căuta canoanele cealea ce era de bună tocmeală și de folosul tuturor besearicilor pravoslaviei"¹⁰⁹.

Scopul acestor "tocmeli", numite de "predoslovie": "pravile, canoane și legi" este de a îndrepta "sfânta noastră viață", "învățându-ne cu pază tare să păzim pe-trecania noastră cum place lui Dumnezeu".

Acestea (sfintele pravile) se păstrează până astăzi în întreaga pravoslovie, pentru că "le-au fost suflând și amenințând de sus porunca lui Dumnezeu", și multe sunt "de în dumnezeiasca Evanghelie, pentru că și acealea sunt adevărate rădăcini de în izvorul ei; și nu numai aceasta, ce încă și câte poslanii osebi de săboară, întrebări și răspunsuri se-au făcut de bogăți bărbați sfinți carii se afla pe aceeaia vreamă, căroră nu li se putea ascunde bunătățile"¹¹⁰.

La toate aceste "tocmelile pravoslaviei", s-au mai adăugat "și niște învățături și leage den afară, dă de mult făcută și tocmită (în însemnarea marginală se atrage atenția că aici este vorba de "legea împărătească"); și gândesc că și aceeaia iaste tocmită cu îndreptarea dumnezeiască, cum ar fi o floare și un dar al lui Dumnezeu și o alcătuire de obște a besearicii tocmite cu porunca nastavnicilor (conducătorilor) și îndreptători a viteajilor și purtătorii de Dumnezeu bărbați, pentru îndreptarea a greșalielor celor de voe și celor dă nevoie și dă traiul blăgocestiv (cuvios) carele duce pe pravoslavnicii și-i îndreptează cătră viața cea nesfârșită".

"Drept aceeaia – spune autorul "predosloviei" – smerenia noastră adunat-am și am strâns (cum am zice) toate canoanele împodobite cu toată frămseața și învățătura și hotărările (hotărârile) ceale tari, carele sunt de spășenia și de treaba tuturor oamenilor, carele se-au făcut și se-au tâlcuit cu bun nărav, cum place lui Dumnezeu. Și de cum ne-au fost putearea, toate la un loc le-am cusut, nevoindu-ne nemica a lăsa să fie lipsă de ceva. Și nu numai aceste, ce încă și cât au rămas de acei dascăli nepușe; și noi, aducându-ne aminte, le-am împlat și le-am adunat. Pare-ne că vor fi de treabă și de dragoste sufletelor celor iubitoare de Dumnezeu, și carii vor citi nu li se va urî, că am pus leacurile de fiece vină, împărțite toate pre glave, pre lesne a le afla. De-acia am gândit și am socotit și pentru Pravila împărătească, că va fi și aceeaia de treabă aceștii oblaștii și micșoare țări, de toate vinile, cu catastihul ei deosebi, ca să poată fi și să dea câte ceva ajutoriu și ea canoanelor sfinților bărbați, mărturisind și dând răspuns mai tare și mai vârtos"¹¹¹.

În ceea ce privește numele de "canon" sau "pravilă", pe care "părinții" l-au pus "răspunsurilor" și "învățăturilor" lor, autorul "predosloviei" spune – așa cum am mai arătat – că acesta vine "de la lemnul cela ce lucrează (cu care lucrează) meșterii, carele se chiamă îndreptariu, când lucrează leamne sau pietri"... Aceștia (meșterii), "puind acel dreptariu, le tocmesc și le netezesc și așa le alcătuiesc una cu alta. Pravilă se chiamă și alte meșterșugure multe ale meșterilor dascăli, adecă carii au meșteșugit grammaticchia, filosofia și vrăciuirea și carii au meșteșugit cântarea;

109. Ibidem, p. 40.

110. Ibidem, p. 40.

111. Ibidem, p. 41.

și nu numai acelea, ce încă și ceia ce au tocmnit legea împărătească, pusu-le-au numele pravile".

În continuare, autorul "predosloviei" spune că "mai sunt și alte împărțiri tocmite și hotară, de carele bine au socotit Ippocrat să le fie numele așa, adecă despărțind și alegând și îndreptând ce este stricat de alții și aducându-le iară la a lor bună împreunare". El consideră însă că numele de "pravile" se cuvine "răspunsurilor ceale blagocestive părintești" cărora li s-au pus numele acesta "mai adevărat, mai tocmnit, mai alcătuit decât toate; atât cât și pre ceia ce se pleacă lor îi îndreptează cătră dreapta credință și-i trage cătră viața ceia ce place lui Dumnezeu, în toate zilele, fără rătăcire"¹¹².

În ceea ce privește originea dispozițiilor caonice cuprinse în "Îndreptarea legii", autorul "predosloviei" spune pe scurt că acestea provin de la cele 7 sinoade ecumenice ("a toată lumea"), ale sinoadelor locale ("ale celor nameastnice"), precum și ale celor "bogați părinți sfinți ce au scris"¹¹³. Mai pe larg vorbește apoi despre canoanele apostolice, astfel: "Întâi se-au izvodit spre buna parte pravilele, adecă canoanele pre numele sfinților apostoli, 85, scrise fiind (cum ziseră unii) de marele mucenic Climent – căce că era următoriu marelui Petr (urmașul sfântului apostol Petru), așijderea și dumnezeescul Pavel, cum singur povestește oareunde de dânsul, – carele au fost episcop la Roma, al treilea după învățătorul Petr; căce că lin au luat scaunul și se încununază cu cununa mucenicilor în vremea împărăției a lui Traian împărat. Și așa socotiră unii că le-au scris Climent, căce-ș pomeaște numele pre urma pravilelor, cum arată și dumnezeescul Luca la deanie. Că nu scrie nicăiera să se fi adunat toți sfinții apostoli la un loc, să le fie scris obște (împreună), ce să știți că multă vreme lăcuind și îndulcindu-se împreună zisu-i-se-au de bojâvnicii apostoli să le izvodească și să le scrie".

Aceste 85 canoane – spune autorul "predosloviei" – au fost acceptate în colecția canoanelor de către sinodul VI ecumenic. "Că zice acel sfânt săbor: canoanele 85, carele sunt făcute pre numele sfinților și slăviților apostoli, carele sunt priimite și întărite și adevărate și date noaă de sfinții părinți, poruncim și noi să se fie întărite și adevărate (însă fără de poslaniile și răspunsurile lui Climent), că într-acealea multe taini, zăzani și gunoac de sminteală au băgat zlocestivii" (ereticii)¹¹⁴.

În continuare "predoslovie" se ocupă de "Pravilele împărătești" (legiuirile laice). Pentru a arăta originea acestora, sau cum se exprimă autorul "predosloviei", în însemnarea marginală: "de unde se-au început și cum se-au tocmnit", se face o prezentare amplă a originii dreptului roman.

"Căde-se a ști și de Pravilele împărătești, de unde se-au ijderit și eale, pentru că și eale le-am socotit a fi ca un ajutoriu celorlalte; pentr-aceia le-am lipit lângă dânsle"¹¹⁵. Mai departe, "predoslovie" prezintă, pe larg, istoricul întocmirii Pravilelor împărătești.

112. Ibidem. p. 41.

113. Ibidem. p. 41.

114. Ibidem. p. 41-42.

115. Ibidem. p. 42.

"Întru olimbiada de întâi, când era cursul anilor lumii 4808, atunci împărătea la Roma Romil, iară după dânsul alți vreo șase, unul după altul lua scaunul, până se trecură ani 244 de când se făcuse împărăția cetății. Iară righii care tocmia cetățenii, având puterea a doua după împăratul, ei cum socotea așa tocmia și îndrepta pre cetățeani – , că încă nu era legea scrisă"¹¹⁶. Mai târziu – se precizează în "predoslovie" – au venit în locul "righilor", – "ipași" – "bărbați de rûdă bună", aleși de norod pe 2 ani, pentru "tocmirea lucrărilor cetățesti și voinicești" – și atunci "norodul alese 10 bărbați oblăduiți de Appie Clavdie, care adunară "obiceaiurile cele ce era pre lege ale râmleanilor, carele erau răsipite, și mai alcătuiră multe și de în legea elinilor de la Athina" – care avea legi scrise de la Solon și Licurg. "Și așa alcătuită 12 de la aceștia, cu care se îndrepta norodul timp de 364 ani"¹¹⁷.

După aceea, Gaius (împăratul) a schimbat acest sistem de conducere. "El făcu împărăție" și scrise legi necesare bunei rânduieli. După el a venit "Sevast august", apoi "la multă vreme apucă împărăția Adrian". Acesta a adunat toate legile la un loc și "le făcu în 50 de cărți adecă grane; Digheasim, ce să zice, le puse numele săbornic, cum ar fi adunate de în multe. Iară câte făcuse împărății, el le scrise deosebi și le făcu 12 grane și le puse numele Codicure, ce se zice tocmire împărătească"¹¹⁸.

"Iară Justinian, înțeleptul împărat mulțime de glavizne alese, carele era numai mai de treabă de lucrurile vremii, și nu alese numai, ce și încă lățimea cât putu o scurtă și de două ori scosese dintr-acele două cărți, adecă de în Codic și de în Digheasim dă prepuse pre limba elinească, și așa tocmi legea ca niște tocmeale de întâi și puse numele cărții Istintunda". În sfârșit, după ce mai amintește de "cele 170 nearale, niște tocmiri cu multă trudă de în tocmealele ceale veche" – , care modificau unele dispozițiuni privitoare la "nuntă", la "diataxe" și la "niște taini", autorul "predoslaviei" spune: "Iară mai pre urmă de toți, de pururea pomenitul întru împărați, Leu Înțeleptul, el făcu toate alcătuirile una, și câte era puse risipite toate le împreună într-una. De în *Digheasim* și de în *Codicure*, multe și de la *Istintunda* – și de într-ale lui Justinian alese, dă le făcu 60 de cărți, împreună cu un Savatie, marele Spătariu, și le alcătui în șase tocmiri. Și scoase de lepădă toate vrăjmășiile ceale fără de treabă, cealea ce nu era nice de un folos, pentru că oamenii cei mai dă pre urmă se îndreaptă mai spre bine decât cei de mai înainte vreme carii făcuse multe legi". "De-acia alcătuirea cuvintelor de în ceale ce le alesease foarte bine le așeză și cuvintele cealea ce da răspuns de fiecă cuvânt, lucru și vișă, el le adună dă le tocmi și le puse toate la o grană; și au făcut și el 120 de nearale, ce până acum acealea nu se țin toate"¹¹⁹.

Acesta este – pe scurt, după "predoslovie" – Îndreptării legii – procesul de formare al legislației vechi bizantine. Aceste comori ascunse – cum le numește autorul "predoslaviei", împreună cu normativele "purătorilor și însuflețitorilor de Dumnezeu părinți sfinți și ai lumii dascăli și luminători", au fost materialul din care s-a alcătuit Îndreptarea legii. Făcând "alegere de în multe și bogate pravile" – autorul predoslaviei spune că "s-a trimis pân-și la împărăteasca cetate, la prea-

116. Ibidem, p. 42.

117. Ibidem, p. 43.

118. Ibidem, p. 43.

119. Ibidem, p. 43.

sfântul nostru și a toată lumea patriarhi (că n-am vrut să scriu dă pre ceale tipar-nice, fiindu-mi teamă că de când au încăput cărțile pravoslaviei la mâna ereticilor, ei n-au lipsit a nu băga câte ceva zăzaniei), pân-ce am aflat la cinstitul nostru fiu sufletesc, Chir Gheorghie Caridi de la Trichis, carele a fost vtori vistier, scrisă cu mâna, judecata toată arhirească și lângă dânsa și împărătească cu toate canoanele ale sfintelor săboară și apostoli și a marelui Vasilie și altor dumnezeiești și sfinți părinți, împreună cu teologia dumnezeieștilor bogoslavi, scoasă și tocmită cu porunca și învățătura blagocestivului împărat Chir Ioan Conninul, cu mare și multă socotință de pravoslavnicul întru dascăli, diacon și păzitor a toată pravila și canoanele marii besearici, Chir Alexie Rodinu"¹²⁰.

Astfel, după cum mărturisește autorul predosloviei, la baza "Îndreptării legii", n-ar fi stat decât acest manuscris adus de Gheorghe Caridi – și care cuprindea "toată judecata arhierescă și lângă dânsa și împărătească cu toate canoanele" etc., tocmit de pravoslavnicul diacon chir Alexie Aristinu" – Nimic nu se mai amintește de alte izvoare în continuare, ci doar se arată mai întâi că s-a tipărit "cu buna voe a luminatului și blagocestivului domn Io Mathei vovod Basarab" cu "blagoslovenia părintelui meu, Paisie, Patriarhul Ierusalimului" care, probabil, se afla atunci în țara noastră (Patriarhul Paisie ducea manuscrisul *Kormciaia Kniga* la Kiev – manuscris care are multe asemănări cu acela care a stat la baza *Îndreptării legii*), și cu "îndemânarea a doi frați iubitori de Dumnezeu, și tocma slujitori ai oblastiei smereniei noastre" – (nu se pomenesc numele celor doi frați, știm însă că aceștia erau cei doi profesori de limbă greacă, Petriș și Ligaridis). Iar mai apoi se dau indicații finale privitoare la respectarea pravilei. În privința aceasta predoslovia spune: "Drept aceea se cade să le caute și să le fie vârtos totdeauna ceea ce sunt îndreptătorii pravoslaviei, ca să poarte grijă pentru sufletele turmelor, să nu cumva să se alunece spre învățăturile striinilor"¹²¹.

În sfârșit, "predoslovia", aruncând o privire de ansamblu asupra dispozițiilor cuprinse în "Îndreptarea legii", spune: "Acestea pun lege și legătură și hotără împăraților și domnilor, patriarhilor și mitropoliților, egumenilor și călugărilor, popilor și diaconilor, boiarilor și bogaților, stăpânilor și slugilor, celor ce oblăduiesc și celor ce se oblăduiesc, părinților și feciorilor, bărbaților și muerilor, însuraților și celor neînsurați, celor postnici și celor ce nu postesc, înțelepților și celor nedomiriți. Acestea învață și pre împăratul și pre Domnul să le fie și să le cinstească cu toată puterea: acestea nu-i lasă să se pleace învățăturilor dobitocești. Mai vârtos se cade să le aibă acesteia iparșii sau vovozii, mitropoliții și episcopii, pentru că lor mai multă socotință li se cade să aibă și grije să poarte de împărăteștile și sfintele besearici, ca să nu cumva să se arate nedăstoinici la Dumnezeu căci n-au lăcuit pre voia lui, ce să vie la aceste bunătăți, să-și împodobească bunătatea sufletului ca și puterile îngerești împregiurul lui Dumnezeu"¹²².

Se vede din acest text cât de importante au fost pravilele pentru călăuzirea și îndreptarea vieții oamenilor, ele având rolul unui adevărat *pedagog*.

120. Ibidem, p. 44.

121. Ibidem, p. 44.

122. Ibidem, p. 45.

Sfătuind, aşadar, pe cei ce vor citi şi respecta această carte să caute să ia îndreptare şi întărire, autorul predosloviei încheie astfel: "Drept aceea rog smerenia pre voi pre toţi, fiii iubiţi întru Duhul, căutaţi şi ispiţiţi scriptura, că aşa socotesc, că-mi pare că într-însa veţi afla viaţa, după cuvântul Domnului, şi primiţi cu dragoste şi cu userdie şi citind îndreptaţi viaţa voastră. Iară pre smerenia noastră, întru rugile voastre, fără de leane, nu uitarăţi. Şi domnul păcii fie cu voi, Amin". "Ca un tată tuturor întru pravoslavie de obşte şi voitorul de tot binele, acelaş carele iaste mai sus scris"¹²³.

Aşadar, "predoslovie" ne prezintă o singură sursă directă şi principală a Pravilei mari şi anume acel manuscris pe care l-a aflat la Gheorghe Caridi din Trikala. Completările de care vorbeşte mitropolitul Ştefan – şi adaptările la ţara aceasta mică, par, după cele spuse de autorul "predosloviei", creaţii ale sale şi ale ostentorilor care au tradus acest manuscris. Este drept, însă, că mitropolitul Ştefan ne dă posibilitatea să înţelegem din conţinutul acestui manuscris, că acolo au fost adunate dispoziţiuni canonice dar şi laice – întrucât el vorbeşte despre existenţa în manuscris grecesc folosit, atât a pravilelor arhieresti, cât şi a pravilelor împărăteşti. Nicăieri nu spune însă în "predoslovie" dacă au fost folosite şi alte legiuri existente în ţară sau în străinătate.

Analizând conţinutul Pravilei celei Mari cercetători mai vechi şi mai noi au stabilit că în privinţa conţinutului părţii întâi, din cele 417 glave, 314 glave reprezintă nomocanonul lui Malaxos (despre care vom vorbi mai târziu, în capitolul următor), iar 103 glave sunt luate din Pravila moldoveană. "Mitropolitul Ştefan – spune C. A. Spulber – a primit Codul moldovean fără nici o modificare, de la primul la ultimul paragraf"¹²⁴. Faptul acesta a fost ignorat timp de două secole. De abia în 1859 T. Cipariu în "Analecta" scrie că legile civile ale Pravilei Mari sunt luate din ediţia de la Iaşi 1646¹²⁵.

b. Temeiuri şi argumente privind izvoarele Pravilei celei Mari. În privinţa izvoarelor Pravilei de la Târgovişte de la 1652, cercetările mai vechi şi mai noi pun în evidenţă certitudinea că ea are la bază izvoare de origine bizantină. Căci toţi specialiştii afirmă că "Îndreptarea legii" îşi are izvoarele sale în dreptul bizantin şi anume:

I. – *Izvoare directe* – sintagma lui Matei Vlastares, Nomocanonul lui Manuil Malaxos, Comentariul lui Alexis Aristen şi Răspunsurile lui Anastasie al Antiohiei şi

II. – *Izvoare indirecte*, prin intermediul "Cărţii româneşti de învăţătură" (1646) legea agrară (ὁ νόμος Γεωργικός) (Leges colonariae) şi *Praxis et theoriae criminalis* a lui Farinaccius¹²⁶.

123. Ibidem, p. 46.

124. C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XXII şi nota 1.

125. T. Cipariu, *Analecta*, p. XXVI.

126. "Sintagma alfabetică a tuturor lucrurilor care se cuprind în sfinţele şi dumnezeieştile canoane" a lui Matei Vlastares, apărută în 1335, a fost introdusă în Țările Române, în traducere slavonă, încă din sec. al XV-lea. Vezi: I. Peretz, *Curs de Istoria dreptului român*, vol. II, partea I, p. 373 şi următoarele; Şt. Berechet, *Legătura dintre dreptul bizantin şi românesc*, vol. I, partea I, Izvoarele, p. 76; C. Popovici, *Fântânele şi codicii dreptului bisericesc ortodox*, p. 29 şi următoarele; S. G. Longinescu, *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*, vol. I, Bucureşti, 1912.

Deși "predoslovia" nu clarifică îndeajuns problema izvoarelor acestei Pravile, afirmând doar că este vorba de canoanele bisericești și "pravilele împărătești", totuși, atât din "predoslovie" cât și din indicațiile cuprinse în foaia de titlu a "Îndreptării legii", precum și din însuși conținutul general al acestei Pravile, unde frecvent se amintește de izvoarele care au stat la baza tuturor legiuirilor bisericești, putem identifica foarte ușor, cel puțin izvoarele directe folosite de Andrei Pانونeanul, traducătorul declarat al acesteia.

Există opinii ale unor cercetători care susțin că, atât "Cartea românească de învățătură" cât mai ales "Îndreptarea legii" ar fi suferit influența gândirii juridice franceze, prin aceea că unele paragrafe ar fi inspirate, dacă nu chiar traduse, după lucrarea juristconsultului francez André Tiraqueau, membru al parlamentului din Paris (Acesta publicase în 1563, la Veneția, o lucrare despre cauzele care apără de pedeapsă sau o micșorează – "De poenis legum ac consuetudinum statutorum temporandis")¹²⁷.

Cercetările lui S. G. Longinescu expuse în lucrarea "Legi vechi românești și izvoarele lor"¹²⁸, confirmate de cercetările altor specialiști¹²⁹ au dovedit că "ideea unui contact intelectual cu gândirea franceză este greu de admis", în ceea ce privește cele două pravile apărute la noi în secolul al XVII-lea. Desigur ambele legiuiri au ca izvor și lucrarea juristconsultului italian Prosper Farinaccius, lucrare care putea fi cunoscută în Țările Române, datorită în special relațiilor (legăturilor) acestora cu Polonia. Faptul acesta însă nu poate confirma și influența ideile juristconsultului francez amintit.

Deși, cum am afirmat mai sus, în "predoslovia" mitropolitului Ștefan nu se află expusă – în mod clar – problema izvoarelor Pravilei celei Mari, totuși în ea se găsesc câteva indicații foarte prețioase cu privire la originea materialului folosit de Andrei Pانونeanul în traducerea românească a manuscrisului încredințat. Chiar "predoslovia", se poate spune că nu este originală. Ea cuprinde multe pasaje împrumutate și prelucrate după prefața cu care Matei Vlastares însoțise lucrarea sa apărută în 1335 sub titlul: "Sintagma alfabetică a tuturor lucrurilor, care se cuprind în sfintele și dumnezeieștile canoane"¹³⁰.

"Sintagma lui Matei Vlastares introdusă în Țările Române, în traducere slavonă, încă din secolul al XV-lea, a fost folosită de Biserica noastră atât sub forma ei dezvoltată, cât și sub forma prescurtată, împreună cu alte colecții de canoane, până la apariția tipăriturilor românești"¹³¹.

Cuprinzând extrase din Nearale și Epanagoga lui Vasile Macedoneanu și a fiilor săi, Leon și Alexandru, folosind și alte izvoare, Sintagma lui Matei Vlastares este considerată, în această lumină, ca fiind cea mai veche lucrare canonic-juridică întrebuințată în Țările Române¹³².

127. I. Tanoveanu, *Tratat de drept penal și procedură penală*, ed. II, București, 1926, p. 214. Vezi: "Îndreptarea legii", 1962, "Introducere", nota 1, p. 16.

128. Volumul I, București, 1912.

129. Vezi: Andrei Rădulescu, *Influența franceză asupra dreptului român, până la 1864* – comunicare științifică apărută în "Buletin de la Section Historique", t. XXVII, 1946, p. 7.

130. Vezi: "Introducere" la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 17.

131. C. Popovici, *Fântânelor și codicii dreptului bisericesc oriental*, p. 39; Nicodim Milaş, *Drept bisericesc oriental*, traducere românească, București, 1915, p. 161.

132. Șt. Gr. Berechet, *Istoria vechiului drept românesc*, p. 124... Vezi, în "Introducere" la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 17.

În legătură cu Sintagma lui Matei Vlastares este necesar să mai precizăm aici că "Îndreptarea legii" face numeroase împrumuturi din această lucrare, al cărui autor este numit când "Mathei tocmitorul de lege și ieromonah, carele au fost foarte înțelept", când "Mathei prea înțeleptul ierarh", sau, în sfârșit, numit "Mathei", ori "Maftci". Chiar prima glavă din Pravila cea Mare începe printr-un citat din această Sintagmă.

Un alt izvor direct al Pravilei de la Târgoviște îl constituie "Nomocanonul" scris de Manuil Malaxos, în 1562 (1563), sub titlul: "Lege alcătuită din diferite canoane trebuitoare ale dumnezeștilor și sfinților apostoli, ale sfințelor sinoade ecumenice, ale purtătorilor de Dumnezeu părinți și ale altor preasfințiți arhieriei, precum și din unele Novele ale legilor împărătești și din altele"¹³³.

Unele din copiile acestui Nomocanon grecesc au circulat în vremea aceea și în Moldova, unde logofătul Eustratie folosește o astfel de copie pentru "Pravila aleasă", traducere în limba română, cunoscută și sub numele de "Pravila lui Eustratie".

Teoriile cu privire la folosirea altui Nomocanon, întocmit de Porfirie, mitropolitul Niceei, pe la anul 1600, pentru întocmirea "Îndreptării legii", s-au dovedit – mai recent – a nu fi întemeiate. "Cercetând manuscrisele Nomocanonului lui Manuil Malaxos, aflate în țara noastră, C. A. Spulber a identificat un manuscris cu un conținut foarte apropiat cu acela din exemplarul lui Gheorghe Caridi, folosit de traducătorul român. Este vorba de manuscrisul grecesc nr. 307 din Biblioteca Academiei Române"¹³⁴.

C. A. Spulber, care a făcut serioase cercetări în această privință, a găsit că acest Nomocanon nr. 209 (după vechea numerotare, probabil, de la Academia noastră) și manuscrisul Koliva, prezentat de Diobuniotis în lucrarea "Ὁ νομοκάνων τοῦ Μαλαξοῦ", Atena 1916, – se aseamănă foarte mult, și trage concluzia că sunt două exemplare scrise de aceeași mână a lui Manuil Malaxos¹³⁵.

Dacă despre Sintagma lui Matei Vlastares și asupra Nomocanonului lui Malaxos, "predoslovia" mitropolitului Ștefan nu pomenește decât în treacăt, despre comentariile lui Aristen se amintește în mai multe rânduri, prin care ni se oferă date certe asupra importanței acestora, pentru legislația bisericească ortodoxă. "Și am făcut alegere – spune mitropolitul Ștefan în "predoslovie" – de în multe și bogate pravile, trimițând pân' și la împărăteasca cetate, la preasfântul nostru și a toată lumea (ecumenic) patriarh (că n-am vrut să scriu dă pre ceale tiparnice fiindu-mi teamă că de când au încăput cărțile în mâna ereticilor, ei n-au lipsit a nu băga câte ceva zăzaniei), pân' ce am aflat la cinstitul nostru fiu sufletesc, chir Gheorghie Caridi de la Trichis, carele au fost vtori vistier, scrisă cu mâna, judecata toată arhierescă și lângă dânsa și împărătească cu toate canoanele ale sfințelor săboare și (ale) apostoli(lor) și a marelui Vasilie și (ale) altor dumnezeești și sfinți părinți, împreună cu theologia dumnezeștilor bogoslovi, scoasă și tocmită cu

133. Șt. Gr. Berechet. *Legătura dintre Dreptul bizantin și românesc*, p. 78-79; Mihail Malaxos, autorul acestui "Nomocanon", era originar din Nauplia, fost notar al Mitropoliei din Teba. Vezi "Introducere" la ediția din 1962, a "Îndreptării legii", p. 17.

134. "Introducere" la ediția din 1962, a "Îndreptării legii", p. 18. 41. C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XIII-XVII.

135. C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XIII-XVII.

porunca blagocestivului împărat chir Ioan Comninul, cu mare(a) și multă socotință de pravoslavnicul între dascăli diacon(ul) și păzitorul de toată pravila și canoanele marii besearici, chir Alexie Rodinu" (Alexie Aristen, originar din Rodos), a scris pe la anul 1130, din însărcinarea Împăratului Ioan Comneanul, un Comentariu al "sinopsei" lui Ștefan Efeseanul – un rezumat al canoanelor bisericești formulate până în secolul al VI-lea, cuprinzând canoanele apostolice, canoanele sinoadelor ecumenice (primele 5 sinoade) și canoanele sinoadelor locale – , în care apare textul rezumat al tuturor canoanelor apărute până în vremea lui (secolul XII), însoțit de lămurirea termenilor al căror înțeles nu era destul de clar. Textul grecesc al Comentariilor lui Aristen a fost publicat de Beveregius în "Synodicon"-ul tipărit la Oxford din 1672, precum și de către Rallis și Potlis în "Sintagma ateni-ană", volumele II-IV, Atena 1852-1859, unde, însă, sunt publicate nu numai interpretările lui Aristen, ci și ale lui Zonara și Balsamon¹³⁶.

În "Îndreptarea legii", Comentariul lui Aristen se găsește în partea a doua a Pravilei, intitulată: "Nomocanonul cu Dumnezeu... având adunate pre toate canoanele ale sfinților Apostoli și ale sfințelor șapte săboară ale lumii și ale celorlalte săboară carele se-au făcut pre în bogate locure, carele se chiamă nameastnice, după aceea și a marelui Vasilie și ale altor sfinți bărbați și părinți purtători de Dumnezeu, alcătuite cu ruga și îndemnarea blagocestivului împărat chir Ioan Comninul, de cuvântătorul diacon al marii besearici a lui Dumnezeu și păzitorul de pravilă, chir Alexie Aristinul"¹³⁷.

În sfârșit, un ultim izvor direct important al "Îndreptării legii" îl constituie acel "Catastih cu Dumnezeu al cestii cărți, carele are multe învățături de treabă ale dumnezeștilor bogoslovi și dascăli și întrebări și răspunsuri a sfântului Anastasie, patriarhul a dumnezeștii mari cetăți Antiohiei", catastih numit în pagina de titlu – a "Îndreptării legii": "Theologia dumnezeștilor bogoslovi". Acest "catastih" are 54 glave și cuprinde tot atâtea întrebări și răspunsuri alcătuite pe temeiul învățăturilor stabilite (formulate) la sinoade și de sfinții Părinți – , de către Anastasie, patriarh al Antiohiei între anii 559-598.

Desigur acest "catastih" nu se află în niciunul din manuscrisele lui Aristen. "Totuși mitropolitul Ștefan l-a adăugat pentru că – fără îndoială – l-a găsit în același codice procurat de la Gheorghe Caridi. Textul acestor întrebări și răspunsuri a fost editat în 1740 de Iacob Gretser"¹³⁸.

În ceea ce privește izvoarele indirecte care cuprind dispoziții de drept laic penal, numit în catastihul al doilea sub titlul: "Pravile împărătești" și intercalate în "Pravile arhieresti", ele provin din simpla împrumutare, dar într-o altă ordine, a dispozițiilor "Cărții românești de învățătură". În ediția din 1962 a "Îndreptării legii" sunt date peste 87 exemple de corespondență exactă a glavelor celor două Pravile¹³⁹.

136. Vezi și "Introducere" la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 19.

137. Acesta este titlul complet al părții a doua a Pravilei celei Mari.

138. Iacob Gretser, *Opera*, t. XIV, Ratisbone 1734-1739, p. 161; Vezi și C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XVIII; "Introducere" la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 19. 45. Vezi nota 3 de la p. 19, "Introducere", la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 19, corespondență oferită pe baza textelor, de către S. G. Longinescu, în *Legi vechi românești și izvoarele lor*, vol. I, București, 1912.

139. Vezi nota 3 de la p. 19, "Introducere", la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 19, corespondență oferită pe baza textelor, de către S. G. Longinescu, în *Legi vechi românești și izvoarele lor*, vol. I, București, 1912.

Astfel, cele 11 "pricini" care corespund dispozițiilor de drept agrar, aflate la începutul Pravilei moldovene din 1646, sub titlul "Pravile tocmite, alese, scoase pentru toți lucrătorii pământului...", devin glavele 294-309 ale "Îndreptării legii"¹⁴⁰.

S. G. Longinescu analizează, după conținut, glavele celor două Pravile și redă corespondențele într-un tabel special¹⁴¹.

Iată aici tabloul acestor corespondențe:

Glavele 1-42 ce conțin probleme bisericești, sunt luate din Nomocanonul lui Manuil Malaxos 1-43 (M); apoi Glavele 43-46 sunt luate din Farinaccius (F); 47 (M); 48-50 (F); 51-86 (M); 87-89 (F); 90-105 (M); 106-113 (F); 114-123 (M); 124-125 (F); 126 (M); 127-131 (F); 132-178 (M); 179-188 (F); 189-210 (M); 211-212 (F); 213-214 (M); 215 (F); 216-236 (M); 237 (F); 238-241 (M); 242-249 (F); 250-251 (M); 252-254 (F); 255-256 (M); 257-260 (F); 260-295 (M); 296-309 (F); 310-322 (M); 333-334 (F); 335-336 (M); 337-342 (F); 343-344 (M); 345-371 (F); 372-417 (M)¹⁴².

Orânduirea materiei din prima parte a Pravilei, prin includerea "Cărții de învățatură", într-un fel care a dus la impresia că este "un amestec greoi și fără nici o socoteală", care "rupe" și "desface" continuitatea ei, cum se exprimă Nicolae Iorga, este în realitate făcută cu multă chibzuință, care arată că traducătorul și alcătuitorul acestei Pravile cunoaște bine materialul din care avea să o desăvârșească. Această amalgamare a materialului, așezarea canoanelor bisericești în cuprinsul textelor penale luate din "Cartea românească de învățatură" urmarea să apropie glavele Pravilei din Moldova de acele texte canonice pe care le-a socotit conexe prin conținutul lor¹⁴³. De exemplu, după glava 178 canonică: "Pentru de câte vini desparte pe cei ce se logodesc", urmează glava 179: "Pentru care vini se despart oamenii casnici, ce să zice bărbat și fâmeae-și", luată din Pravila moldovenească și altele¹⁴⁴.

Cu privire la împărțirea izvoarelor Pravilei, îndrăznim să facem, aici, o remarcă, fără să avem pretenția că depășim unele afirmații ale specialiștilor vechiului Drept românesc, care susțin că în ceea ce privește "Cartea românească de învățatură", aceasta trebuie socotită ca izvor indirect al "Îndreptării legii". Adică vrem să precizăm, în legătură cu aceasta că, dacă cercetările lui C. A. Spulber, care infirmă susținerile lui A. D. Xenopol, cel ce consideră că influența este din partea Pravilei de la Târgoviște către cea moldovenească – și adică dacă așa cum susține C. A. Spulber și de altfel cum este și firesc, "Îndreptarea legii" care a fost tipărită cu șase ani mai târziu decât "Cartea de învățatură" a împrumutat dispozițiile penale și civile din aceasta din urmă, "Cartea de învățatură" trebuie socotită ca

140. D. C. Arion, în "Le νομος Γεωργικός et le régime de la terre dans l'ancien droit roumain jusqu'à la réforme de C. Mavrocordat", Paris, 1929, publică – paralel – textul acestei legiuri, după manualul lui Armenopol, cu textul în neogreacă al lui Alexios Spanos, tipărit la Veneția în 1774 și cu textul din "Cartea românească de învățatură", p. 109-160.

141. Vezi S. G. Longinescu, *Legi românești și izvoarele lor*, p. 11-28.

142. S. G. Longinescu, *op. cit.*, p. XXV.

143. Vezi: "Introducere" la ediția din 1912 a "Îndreptării legii", p. 20.

144. Vezi, I. Peretz, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 373.

izvor direct al "Îndreptării legii", iar "Legae colonariae" și "Praxis criminalis" ale lui Farinaccius, ca izvoare indirecte¹⁴⁵.

c. Alte opinii îndreptățite, privitoare la izvoarele Pravilei cele Mari. În afara acestor argumente prezentate până aici, aparținând unor cercetători ai vechiului Drept românesc, privind izvoarele sigure ale "Îndreptării legii", pentru a avea posibilitatea aprecierii corecte a acestora, considerăm oportun să prezentăm, în continuare, și alte opinii îndreptățite care s-au format pe baza unor studii temeinice ale unor cercetători străini, care au studiat atât nomocanoanele grecești, pe baza cărora s-au alcătuit manuscrisele Pravilelor românești; cât și aceste traduceri în limba română sau în limba rusă a manuscriselor grecești.

Pornind de la conținutul "predosloviei" mitropolitului Ștefan, C. A. Spulber, în lucrarea sa în limba franceză: "Le code valaque de 1652"¹⁴⁶ analizează toate afirmațiile acestuia privitoare la alegerea manuscrisului Pravilei, precum și la autorii posibili ai aceluiași material pe care l-a aflat la Trikala. C. A. Spulber face multe trimiteri la studiile unor cercetători cu o mare autoritate științifică din Germania, care s-au ocupat de circulația nomocanoanelor grecești în tot spațiul acesta ortodox. Astfel, el începe expunerea argumentelor sale, analizând mai întâi afirmația mitropolitului Ștefan din "predoslovie" prin care suntem încredințați că el (mitropolitul) "a căutat Pravile peste tot", chiar și la Constantinopole și "după multă chibzuință" (après un grand choix) s-a decis pentru manuscrisul pe care l-a găsit la un anume George Karidi din Trikis (Trikala), unde fusese trezorer. Acest manuscris conține – ne asigură Mitropolitul – "întreaga jurisprudență arhierescă (episcopală) și împărătească (imperială)", având alăturate toate canoanele sinoadelor, precum și canoanele sfinților Părinți și dascăli și teologi, aceasta fiind o "compilație făcută la porunca împăratului Ioan Comneanul, de către Alexis Aristenul". Este reproducerea titlului Pravilei, numai că, aici apare evident ceea ce acolo este poate încă dubios, cum s-ar zice. Mitropolitul are convingerea că e vorba de o lucrare unică, datorată – în întregime – lui Aristen. El (mitropolitul Ștefan) a trebuit cel puțin să creadă că această lucrare unică – avea două părți, pentru că după glava 417 (pagina 442 în ediția originală a Pravilei) apărea această notiță a traducătorului (în limba slavonă): "Sfârșit și slavă lui Dumnezeu, a primei părți a Nomocanonului", care, datorită pietății și zelului mitropolitului Ștefan a fost tradus din greaca veche în română vulgara (în limba proastă rumânească) prin "oboseala prea umilului Daniil Andreian, călugăr panonian". După această notiță apare imediat titlul: "Nomocanon cu Dumnezeu" și ca subtitlu: "conținând toate

145. Așezarea materiei în prima parte a Pravilei a ridicat multe critici prin aparența ei de amestec lipsit de metodă și de sens, "amestec greoi și fără nici o socotelă", cum îl numește Nicolae Iorga (*Istoria literaturii românești*, vol. I. ed. a II-a, București, 1925, p. 280). S-a susținut chiar că, scopul alcătuirii "Îndreptării legii" a fost numai de a-și ușura munca și de a-i îmbogăți cuprinsul, atunci când au inclus în ea întreaga "Carte românească de învățătură", "rupându-i însă și deslăcându-i continuitatea prin intercalările nesăbuite ale prescrierilor canonice" – A. D. Xenopol, *Istoria românilor în Dacia Traiană*, vol. VII. 1929, p. 142. Vezi: "Introducere" la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 20.

146. Titlul exact este: "Îndreptarea legii". Le code valaque de 1652, I-ère partie, Histoire, București, 1938.

canoanele sfinților apostoli și a celor 7 sinoade ecumenice și a celorlalte sinoade care se numesc topice (după numele locului unde s-a ținut), după aceea, acele ale marelui Vasile și ale altor sfinți părinți iubitori de Dumnezeu, compilate datorită pietății și zelului împăratului Ioan Comneanul, de către diaconul predicator de la Marea Biserică și nomofilax Alexis Aristenul", ceea ce este – afirmă Spulber – o exactă reproducere a titlului Pravilei.

Totuși, continuă cercetătorul C. A. Spulber, existența a două părți distincte în Pravila cea Mare, chiar și în cazul că nu se bănuiește existența a două lucrări diferite, rezultă sau, mai exact, este mai vizibil în titulatura codului, căci într-adevăr dacă se observă cu atenție se distinge că titulatura (pagina de titlu) este compusă din două titluri. Mai întâi:

"Îndreptarea legii", cu Dumnezeu care are (conține) toată judecata (jurisprudența) arhierescă și împărătească pentru toate vinile (greșelile) preoțești și mirenești (bisericești și laice) și imediat apoi, cum s-ar zice, în continuare:

"Pravila Sfinților Apostoli, a ceale (celor) 7 săboare (Sinoade ecumenice) și toate ceale nameastnice (a tuturor celor locale), lângă acestea (în anexă) și ale sfinților dascăli ai lumii: Vasilie, Timotei"... etc., "scrise mai înainte (în trecut) și tocmită (compilate) cu porunca și învățătura piosului împărat Ioan Comneanul de diaconul predicator... Alexis Aristinul".

De aici urmează concluzia că:

1: numai prima parte a Pravilei celei Mari se cheamă "Îndreptarea legii", și proba peremptorie este că numai pe paginile acestea (1-422) sus, sunt imprimare cuvintele: "Îndreptarea" – pe pagina din stânga – și "legii" pe pagina din dreapta, (în ediția lui Bujoreanu lipsește această inscripție; adăugăm noi acum că ediția Academiei Române din 1962 a reprodus colontitul din ediția originală: "Îndreptarea legii", dar numai pe pagina din stânga, pentru că pe pagina din dreapta a adăugat un colontitlu adecvat conținutului glavelor, deci variabil; acest colontitlu nu mai apare pe paginile următoare ale lucrării, adică de la pagina 422 până la sfârși; în locul colontitlului unic, apare colontitul corespunzător conținutului "nomocanonului cu Dumnezeu"; astfel, la canoanele apostolice apare inscripția pe pagina din stânga: "canoanele", iar pe pagina din dreapta: "a sfinților apostoli"; la canoanele sinoadelor ecumenice, și locale, pe pagina din stânga: "sf. săboară", iar pe pagina din dreapta: "dela Nikeca" (Gangra) etc.). În ediția din 1962, în mod eronat, se continuă, pe pagina din stânga, cu colontitul primei părți: "Îndreptarea legii", iar pe pagina din dreapta: "canoanele apostolice" sau "soborul de la Ancira", "soborul al doilea ecumenic de la Tarigrad" etc.).

2: Astfel se impune concluzia că Aristen trebuie să fie autorul – cum și este de fapt – numai al părții a doua (pp. 422 până la sfârșit), deoarece numai în acest al doilea titlu apare numele său.

Precizăm că aici titlul "Nomocanonul cu Dumnezeu" scris mare, cu culoare roșie, este așezat dedesubtul unui mare frontispiciu și are în continuare adăugat conținutul exact al acestei părți (toate canoanele în ordine cronologică), o colecție

completă a canoanelor, "alcătuită... de cuvântătorul diacon al marii besearici a lui Dumnezeu și păzitorul de Pravilă Chir Alexie Aristinu"¹⁴⁷.

După ce prezintă aceste neconcordanțe între afirmațiile din "predoslovie" ale mitropolitului Ștefan și conținutul acelor două părți ale Pravilei, C. A. Spulber se întreabă: "De ce mitropolitul crede sau declară astfel în prefață? Și de ce până la începutul secolului al XIX-lea, nimeni nu s-a îndoit că Pravila este o operă unică datorată lui Aristen? (Ca un ecou al acestei convingeri și din cauza faptului că cele două lucrări alcătuiesc o singură carte unică, se explică apelativul unitar al codului de "Pravila cea Mare", apelativ acreditat prin tradiție"). Pray, de exemplu, care a cunoscut Pravila în versiune latină, spunea, în 1775: "inde manasse reor ut valachicum corpus juris canonici ac politici, quod jussu Ioanis Comneni ab Alessio Aristino olim compilatum, serium autem postea per Stephanum Tergovistensem metropolitam ex graeco in Valachicum idiomatum in latinum quoque tractatum fuit"...¹⁴⁸.

Abia în 1824 Bartolomeu Kopitar¹⁴⁹ relevă eroarea Mitropolitului și a colaboratorilor săi: "An diesem ersten Teil, der schön das ganze geistliche und Weltliche Recht in 417 Kapiteln, verarbeitet enthält, hätten im grunde die Walachen genug gehabt, weun man nicht gegeaubt hätte, dass die zwei"¹⁵⁰.

Kopitar se înșală însă, pentru că nicăieri nu se spune că manuscrisul găsit la Karidi era în două volume. Dimpotrivă, se poate bănui că totul era un singur volum și că exact aceste circumstanțe au făcut să se creadă că era vorba de o singură lucrare. "Bände die sich bei Karidi gefunden, beide nur ein wekr ausmachen, verfasst von Alexis Aristen. So mußte freilich auch der vermeinte zweite Teil des Aristens mit übersetzt werden"¹⁵¹.

F. A. Biener, luând cunoștință de Pravilă, deși fragmentar (datorită traducerii în limba germană a câtorva fragmente, făcute cu titlul de exemple de către Kopitar), identifică Pravila cu manuscrisul 581 grec din Veneția (Catalog Zanetti nr. 305). Abia Zahariae von Lingenthal¹⁵² constată că manuscrisul din Veneția, descris de Biener, concorda perfect cu trei manuscrise pe care el le avea și care nu erau altceva decât Nomocanonul lui Malaxos¹⁵³.

O confirmare interesantă a acestui progres în cunoașterea Pravilei se găsește în faptul că un istoric bine informat Neigebauer¹⁵⁴ vorbește, în cunoștință de cauză

147. Astfel se prezintă acest titlu, în ediția originală a Pravilei de la 1652.

148. "De unde socotesc că s-a răspândit corpul valah al dreptului canonic și politic, care, compilat odinioară din porunca lui Ioan Comnenul, de către Alexios Aristen, după aceea însă, cu adevărat a fost tradus de către Mitropolitul Ștefan Târgovișteanul, din greacă, în ideomul valah și chiar în latină". (Pray a cunoscut, probabil, o copie a traducerii, în limba latină, realizată de Pătru Dobra, la anul 1722).

149. "Jahrbücher der Literatur", Viena, 1824, p. 158-167.

150. "În această primă parte a acestui frumos compendiu duhovnicesc și de drept, care cuprinde 417 capitole (glave) – ce reprezintă destul (pare a fi prea mult) pentru valahi – dar care s-a crezut că ar fi două volume (părți)".

151. "(Dar aceste două volume) care au fost găsite la Karidi, amândouă alcătuiesc o singură operă, care a fost adunată de Alexis Aristen. Așa ar fi trebuit, desigur, ca și partea a doua, care s-a pierdut, să fie tradusă".

152. *Kristische Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes*, Heidelberg, 1840, XII, p. 414.

153. Vezi: C. A. Spulber, *loc. cit.*, p. IX-XI.

154. *Neue Jahrbücher der Geschichte und Politik von Politz und Bülau*, t. II, 1847. Leipzig, p. 501 sq.

(el cunoștea opiniile lui Kopitar și Biener), de o "primă parte" a Nomocanonului lui Aristen care conține dispozițiuni de drept civil și penal, cu citate din Harmenopol, Vlastares, Balsamon, Zonară; dar nu bănuiește că Nomocanonul lui Malaxos ar fi fost introdus în Pravilă, pentru că nu cunoștea descoperirea lui Zahariae, cu toate că el ar fi putut să știe că Nomocanonul lui Malaxos era destul de cunoscut în Principatele Române.

"De atunci nimeni nu s-a mai îndoit – spune C. A. Spulber – că prima parte a Codului valah din 1652 este Nomocanonul lui Manuil Malaxos. Nicodim Milaș¹⁵⁵ se înșală complet când afirmă că "Îndreptarea legii", chiar în glava 54 (în "Răspunsul protopopului de la Nappila, chir Nicolae, preotul al lui Malaxu, carele a fost foarte înțelept") îl menționează pe Malaxos ca autor. Într-adevăr apare aici, într-o inscripție (este "răspunsul" la "întrebarea" pe care o pune glava 54 privind semnificația expresiei: "Arhiereul iaste chipul lui Hristos"), dar aici este vorba de un preot cu numele de Nicolae Malaxu, care, fiind din Nauplia, ar fi putut să fie cel mult o rudă a acestui Manuil Malaxos al nostru"¹⁵⁶.

De asemenea, C. A. Spulber, în legătură cu manuscrisul Nomocanonului lui Malaxos folosit la traducerea "Îndreptării legii", prezintă argumentele profesorului universitar Constantin Erbiceanu. "Trebuie totuși să menționăm – afirmă Spulber – o excepție unică în persoana lui Constantin Erbiceanu, mai înainte profesor la Universitatea din București și un elenist cunoscut. Descriind în 1892, în revista "Biserica Ortodoxă Română", manuscrisul care din 1901 face parte din Biblioteca Academiei Române¹⁵⁷, susține că prima parte a Pravilei celei Mari nu este nomocanonul lui Malaxos. El pune în paralelă primele 16 capitole (glave) și demonstrează că în Pravilă lipsesc 10 capitole (glave)¹⁵⁸.

Concluzionând C. Erbiceanu¹⁵⁹ că nu acesta este adevăratul Nomocanon al lui Malaxos care a servit ca bază în traducerea română, ci o variantă remediată a acestui Nomocanon, de către un oarecare compilator. Alături de factura lucrării, C. Erbiceanu susține (vezi p. 328 op. cit.), că Nomocanonul lui Malaxos a fost scris în limba veche a Bisericii, zisă de asemenea bizantină, și că textele citate aici sunt reproduse după original, în timp ce în Pravilă nu se găsesc urmele unei astfel de limbi. Apoi limba (C. Erbiceanu vrea să spună – "stilul") Pravilei este foarte analitică, în timp ce în vremea lui Malaxos ea era sintetică și sentențioasă.

C. Erbiceanu adaugă că el posedă personal un manuscris din 1600, scris de un arhimandrit Porfirios, și conținând aproape exact materia Pravilei Mari. El declară eronată opinia savanților occidentali care susțin contrariul. În sfârșit, el înclină¹⁶⁰ să creadă că acest manuscris este scris de Malaxos însuși; el ar fi putut trece în posesia Mitropolitului de București (notiță de la sfârșitul manuscrisului) provenind din biblioteca prinților fanarioți Mavrocordați, ei înșiși moștenitori ai

155. Canoanele Bisericii Ortodoxe, vol. I, traducere în limba română de N. Popovici și Uroș Kovincici, Arad, 1931, p. 134.

156. C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XI.

157. *Idem*, p. XV.

158. Cap. 523 în care Malaxos indica, cu trăsătură bibliografică, izvoarele, lipsește în modelul din Pravilă; fiind prea personal, acesta ar fi un argument că autorul Nomocanonului din Pravilă este altul decât Malaxos.

159. *Op. cit.*, p. 327.

160. *Ibidem*, p. 333.

faimoasei biblioteci a prințului Alexandru Exaporitu, în care ar fi putut în mod natural să se găsească manuscrisul.

"Or teza lui Erbiceanu este o exagerare: ea rămâne superficială și fără importanță. Într-adevăr, trebuie recunoscut faptul că Pravila nu este traducerea primei versiuni a Nomocanonului lui Malaxos, acel care a fost scris în greaca veche și era împărțit în 580 capitole"¹⁶¹. Dar originalul Pravilei, a ceea ce Constantin Erbiceanu numește "o remaniere a Nomocanonului de un oarecare compilator", nu este – în fond – decât Nomocanonul însuși, mai ales că remanierea constă într-o simplă reducere. Astfel că "remaniat" chiar de Malaxos sau de oricare altul, această lucrare rămâne Nomocanonul lui Malaxos și avem dreptul să spunem ori-când că sursa Pravilei celei Mari este Nomocanonul lui Malaxos.

Este foarte dificil de înțeles, cum autorii Pravilei au putut să comită această greșeală! Cum n-au recunoscut – cel puțin cei doi savanți greci: Ligaridis și Petrițis – că prima parte era Nomocanonul lui Malaxos, Nomocanon răspândit în lumea bisericească orientală; sau cum n-au recunoscut că acesta nu era al lui Aristen, al cărui Nomocanon era, de asemenea, tot așa de răspândit?"

În privința aceasta să nu uităm că un alt personaj încă, al șaselea, Patriarhul Paisie al Ierusalimului care se afla atunci în Valahia la curtea Prințului, a intervenit (după declarația Mitropolitului Ștefan din "predoslovie"), în această legislație, chiar dacă numai printr-o "binecuvântare", acesta fiind, de asemenea, un cunoscător al nomocanoanelor, pentru că el le aplica, în calitate de instanță judiciară supremă¹⁶². Or, acest prêlat a fost, de asemenea, – cum susține Kopitar¹⁶³ – nașul Nomocanonului rus Kormciaia Kniga, imprimată la Kiev în 1653. Paisie, venind din Valahia, se găsea în acel moment la Kiev, unde oferea patriarhului rus Nicon un manuscris grec pentru a servi la alcătuirea Kormciaiei. Kopitar nu spune despre care manuscris este vorba! Ar fi oare exagerat să se creadă că Paisie aduse-se din Valahia manuscrisul lui Karidi, devenit inutil, ca urmare a imprimării Pravilei celei Mari (în 1652, deci cu numai un an mai înainte) și că el l-a dăruit lui Nicon?¹⁶⁴. Este momentul să amintim că până acum n-a fost găsit în România manuscrisul după care a fost tipărită Pravila cea Mare.

"Orice ar fi, în Kormciaia, Nomocanonul lui Aristen apărea independent. Și-a dat seama, Paisie atunci a înțeles că celălalt (Nomocanonul lui Malaxos) nu putea fi pus sub faimosul nume al diaconului profesor (Aristen)"¹⁶⁵.

Dar, dacă din 1848 se știe că prima parte a Pravilei nu este altceva decât Nomocanonul lui Malaxos, o altă dificultate, este adevărat de mai mică importanță,

161. Vezi: C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XIII.

162. După Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române*, vol. II, ediția I, 1925, p. 267, care trimite la Melchisedec, notiță de la p. 209. Paisie fusese egumen la Galața și administrator al bunurilor pe care Patriarhia (Ierusalimului) le avea în Moldova; el fusese sfințit patriarh la Iași de către Mitropolitul și doi episcopi ai Moldovei.

163. Ibidem.

164. Ibidem.

165. Ibidem, p. XII, vezi și nota 3. 72. Nicolae Iorga vorbește de reproducerea unui manuscris complet al Nomocanonului lui Eustratie.

n-a fost încă rezolvată până astăzi: aceea de a ști care versiune a acestui Nomocanon a fost folosită, pentru că existau atâtea¹⁶⁶.

C. A. Spulber afirmă că a descoperit un manuscris identic cu cel folosit de traducătorul român al Pravilei de la Târgoviște (deci identic și cu cel al lui Karidi), prin profesorul grec Dyobouniotis, *Nomokanonikai Meletai*, Atena, 1917, p. 169 și următoarele, manuscrisul grecesc nr. 1400 pe care el (C. A. Spulber) a avut norocul să-l afle în biblioteca Academiei din Atena¹⁶⁷.

În concluzie, trebuie să precizăm ceea ce acum este evident pentru oricine că "Îndreptarea legii" sau Pravila cea Mare de la Târgoviște, tipărită în anul 1652, este un adevărat cod juridic, alcătuit din canoane bisericești și legi laice ("pravile împărătești"), în spiritul doctrinei și practicii creștine, de către o persoană numită Manuil Malaxos, în ceea ce privește partea I a Pravilei și de către canonistul Alexie Aristen, cel pomenit în "predoslovie" mitropolitului Ștefan, ca autor cert al colecției de canoane bisericești cuprinse în partea a doua a acestei lucrări.

Așadar, partea întâi a Pravilei, care poartă și numele de "Îndreptarea legii", cum este confirmat prin colontitul imprimat pe toate paginile tipărite (numai al primei părți), are 417 capitole sau "glave", dintre care 314 glave sunt extrase din Nomocanonul lui Manuil Malaxos, iar restul: 103 glave cuprind – în întregime – Pravila lui Vasile Lupu ("Cartea românească de învățătură" de la pravilele împărătești) tipărită la Iași, în 1646. Partea a doua, care poartă titlul de "Nomocanon cu Dumnezeu...", cuprinde, cu puține excepții, întreaga colecție a lui Alexie Aristen (sec. XII) și comentariile acestuia la toate canoanele, pe scurt; apoi canoanele câtorva sfinți părinți și un fragment din tipicul lui Nichifor Mărturisitorul, patriarhul Constantinopolului (sec. IX), precum și un apendice cu 54 glave cuprinzând "multe învățături de treabă ale dumnezeștilor bogoslovi și dascăli; și întrebări și răspunsuri ale sfântului Anastasie, patriarhul a dumnezeștii mari cetăți a Antiohiei"¹⁶⁸.

3. Autorii, alcătuitoarii și traducătorii textului Pravilei celei Mari – "Îndreptarea legii"

"Deși contactul cu viața bizantină, pe de o parte, și prezența grecilor care vin în Țara Românească și Moldova în număr tot mai mare, pe de altă parte, făcuseră să circule la noi unele lucrări juridice având la bază vechea legislație romano-bizantină, cu toate acestea obiceiul pământului continua să reglementeze raporturile juridice dintre oameni cu aceeași putere ca și în trecut"¹⁶⁹.

Până în secolul 17 obiceiul pământului avea putere absolută de lege, deoarece nu se răspândiseră în cercurile largi legea scrisă. Datorită pravilelor tipărite în secolul 17, acest secol capătă o importanță deosebită mai ales pentru cercetătorii istoriei dreptului român. Secolul 17 se poate numi pe drept cuvânt secolul tipăriturilor cu caracter juridic – Cele mai mari monumente ale literaturii juridice din

166. Nicolae Iorga vorbește de reproducerea unui manuscris complet al Nomocanonului lui Eustratie. Vezi: *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 340.

167. Vezi: C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XXI.

168. Vezi: Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 54-55.

169. Vezi: "Introducere" la "Cartea românească de învățătură", 1961, p. 8.

această vreme sunt, fără îndoială, "Pravila de la Govora" 1640, "Cartea românească de învățătură" apărută în 1646 și "Îndreptarea legii" 1652.

Legiuirile acestea – așa cum s-a spus întotdeauna – nu sunt lucrări originale, ci sunt "compilații" reușite în bună parte de nomocanoane și colecții de legi politico-bisericești de proveniență bizantină ale unor autori cunoscuți sau mai puțin cunoscuți. Faptul însă că "obiceiul pământului" reglementa în cea mai mare parte raporturile juridice din Țările Române, avizează dintru început pe oricare cercetător asupra modului cum alcătuirii și traducătorii acestor colecții bizantine de legi, au reușit să le facă accesibile, în condițiile existente, precum și asupra dificultăților pe care le-au întâmpinat în lucrarea săvârșită. De altfel, toți cercetătorii vechiului drept românesc sunt unanimi în a recunoaște că nu a fost deloc ușoară sarcina pe care și-au asumat-o alcătuirii și traducătorii legiuirilor amintite.

Constatarea aceasta justifică de ce la întocmirea lor au fost angajați cunoscători ai dreptului romano-bizantin și ai canoanelor Bisericii ortodoxe, precum și a limbii grecești.

În cazul Pravilei moldovene colaborarea mai multor persoane la întocmirea ei este discutabilă: "Este admisibil ca Eustratie – alcătuitorul Pravilei moldovene, să fi fost ajutat în executarea lucrării lui, între alții, de către învățatul grec Meletie Sirigul originar din Creta, al cărui nume apare pentru prima oară în 1632 într-o însemnare făcută chiar pe manuscrisul "Pravilei aalese a lui Eustratie". Această părere a fost împărtășită de unii dintre istoricii noștri ca: Erbiceanu, Xenopol, Iorga, precum și de unii juriști ca S. G. Longinescu, St. Berechet, Dongoroz¹⁷⁰.

La alcătuirea Pravilei muntene există fără discuții o colaborare mai largă între traducătorul Daniil Panoneanul și cei doi dascăli greci: Ignatie Petrișis și Pantelimon (Paisie) Ligaridis și supravegherea și îndrumarea competentă a Mitropolitului Ștefan. Faptul acesta este cert pentru oricare cercetător, pentru că el reiese atât din prefața lui Daniil Panoneanul cât și mai ales din "predoslovie" Mitropolitului Ștefan.

Mai amintim iarăși că tot în "predoslovie" se vorbește și de "blagoslovenia Părintelui Paisie Patriarhul Ierusalimului"¹⁷¹.

Se știe, așa cum am afirmat, că acest Paisie a fost "nașul" nomocanonului rusesc Kormciaia Kniga, imprimată la Kiev în 1653.

Reamintind acestea, ne întrebăm, împreună cu C. A. Spulber: "ar fi exagerat, oare, să credem că Paisie luase cu el manuscrisul lui Karidi, devenit inutil după tipărirea Pravilei, pe care l-a dăruit lui Nikon?"¹⁷².

Desigur că, chiar dacă această presupunere explică lipsa manuscrisului după care s-a tradus Pravila Mare, noi nu o putem admite deocamdată din lipsă de mărturii precise. Totuși acest patriarh Paisie trebuie să ne rețină atenția.

Se înțelege că rolul cel mai important în alcătuirea și chiar în traducerea acestei lucrări l-a avut Mitropolitul Ștefan, care – să nu uităm tipărise cu un an mai înainte, 1651, "cu cheltuiala sa", lucrarea intitulată "Mistirio" sau "Sacrament",

¹⁷⁰. Vezi: "Introducere" la "Cartea românească de învățătură", p. 12.

¹⁷¹. Acesta, după informațiile oferite de Melchisedec (la Iorga, "Istoria literaturii române", ed. II, I, 1925, p. 267), fusese igumen la Galata și administrator de bunuri pe care Patriarhia le avea în Moldova. El fusese hirotonit Patriarh la Iași de Mitropolitul și cei doi episcopi ai Moldovei.

¹⁷². C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XII și nota 3.

lucrare care se ocupă de Tainele Botezului și Taina Mirungerii¹⁷³. De altfel, nu numai din "predoslovie" se poate vedea cât de bogate și exacte erau cunoștințele Mitropolitului Ștefan în domeniul dreptului bizantin și al canoanelor¹⁷⁴, ci și din cele două mențiuni făcute de Daniil Panoneanul în cursul pravilei, din care reiese clar competența și dăruirea cu care Mitropolitul Ștefan s-a ocupat, ca îndrumător și supraveghetor, de tipărirea Pravilei de la Târgoviște. (Prima se află la sfârșitul părții întâi a legiurii: "Sfârșit și lui Dumnezeu slavă, a primei părți a nomocanonului. Cu rugăciunea și toată osârdia Mitropolitului Ștefan, s-a tălmăcit din elinește în limba proastă românească de către mine". Cea de-a doua se află chiar în titlul părții a doua: "Iar acum cu toată osârdia și rugămintea și cu tot îndemnul Mitropolitului Ștefan s-a tălmăcit din nou din elinește în limba proastă rumânească, prin sârguința celui mai umil dintre monahi, Daniil Andreian din țara Panoniei"). Competența teologică a Mitropolitului se evidențiază chiar din textul "predosloviei", în care el mărturisește că "Îndreptarea legii" are însemnătate și pentru apărarea credinței ortodoxe și ne amintește că între izvoarele "Îndreptării legii" se află și învățăturile, epistolele (poslanii), "întrebări și răspunsuri" ce s-au făcut de "bogații bărbați sfinți", pe lângă canoanele și "Pravila împărătească", care "să dea câte ceva ajutoriu și ea canoanelor sfinților bărbați, mărturisind și dând răspuns mai tare și mai vârtos" – , lăsând astfel să se întrevadă "intenția lui de a folosi dreptul laic auxiliar regulilor de drept canonic"¹⁷⁵.

Dar, dacă în ceea ce privește autorii și alcătuitoarii "Îndreptării legii", precum și asupra criteriilor care au determinat pe Mitropolitul Ștefan să aleagă materialul care alcătuiește această Pravilă, datele pe care le cuprinde legiuirea sunt destul de clare, nu tot așa de lămurită este originea acelei culegeri juridice pe care a adus-o Caridi în Țara Românească. În privința aceasta C. A. Spulber, care s-a ocupat pe larg de izvoarele "Îndreptării legii", în lucrarea sa "Le code valaque de 1652" partea I (Histoire), ne oferă date foarte prețioase. În bună parte argumentele sale sunt hotărâtoare pentru a accepta că acel George Karidi din Trikis¹⁷⁶ a adus (din Constantinopol) un manuscris unic pe care Mitropolitul Ștefan l-a încredințat lui Panoneanul pentru a-i face traducerea pe limba simplă românească.

Deși manuscrisul cuprindea două părți distincte, fapt care se poate observa chiar și din foaia de titlu – unde, amintim din nou, partea întâi singură este considerată și numită "Îndreptarea legii", în timp ce partea a doua este numită "Pravilă" (Nomocanon), totuși după afirmațiile Mitropolitului Ștefan ar fi un singur autor al manuscrisului și anume Alexei Aristen¹⁷⁷.

173. Vezi: "Introducere", la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 12.

174. Ibidem, p. 11 (la alcătuirea "predosloviei" – se spune că Mitropolitul s-a folosit de prefața lui Vlastares! Faptul acesta însă nu împuținează valoarea cunoștințelor canonice și juridice ale Mitropolitului Ștefan).

175. Ibidem.

176. Astăzi probabil Trikala, oraș în Thesalia – cf. N. Bees în Z. f. slav, 1936, p. 358 – la C. A. Spulber, *op. cit.*, p. X, nota 7.

177. Faptul că numai până la pag. 417 sunt imprimate deasupra paginii cuvintele "Îndreptarea legii" – ar fi o mărturie, spune C. A. Spulber, că numai această parte ar purta acest nume, *op. cit.*, p. XI.

Desigur că Mitropolitul Ștefan se înșela și, luând corecte precizările și afirmațiile sale din "predoslovie", până la începutul secolului trecut, nimeni n-a pus la îndoială faptul că Pravila Mare este o operă unică datorată lui Alexei Aristen.

În 1824 Kopitar în Wiener Jahrbücher der Litteratur XXV (1824) ne spune primul că introducerea ("predoslovie") Mitropolitului Ștefan este tradusă Wörtlich, după Προθεορία de Vlastares¹⁷⁸.

După aceea, Biener a identificat Pravila cu mss. 581 gr. din Veneția¹⁷⁹, și, în sfârșit, Zahariae von Lingenthal constată că manuscrisul din Veneția descris de Biener concorda perfect cu trei manuscrise pe care le avea el și care nu erau decât Nomocanonul lui Malaxos¹⁸⁰. De atunci – spune Spulber – nimeni nu s-a mai îndoit că prima parte a codului valah din 1652 este "Nomocanonul lui Malaxos"¹⁸¹.

Desigur, am reluat aceste precizări aici, în legătură cu autorii Pravilei celei Mari, pentru că am socotit tot așa dacă nu mai indicat să vorbim aici despre autorii manuscriselor folosite pentru ediția Pravilei de la 1652, pentru că, în cazul când manuscrisul folosit de Mitropolitul Ștefan era într-un singur volum și conținea atât prescripțiile canonice cât și pe cele penale și civile, rolul alcătuitorului se micșorează în favoarea autorului manuscrisului. Totuși, precizăm că nu dorim să minimalizăm în nici un fel rolul alcătuitorilor ediției românești, mai ales dacă ținem seama că introducerea dispozițiilor penale și civile în Pravila Mare, dispoziții pe care le cuprindea Pravila moldoveană, ca și tălmăcirea însăși a manuscrisului în limba românească simplă, au fost lucrări tot așa de dificile, care cereau îndemânare și cunoștințe multiple din partea celor care au făcut acest lucru.

În sfârșit, mai adăugăm aici că meritul Mitropolitului Ștefan, care așa cum am spus a avut cel mai important rol în alcătuirea Pravilei Mari, este deosebit de mare. El constă în primul rând în însăși inițiativa pe care a avut-o de a alcătui această lucrare. "Pentru a înțelege bine valoarea acestei inițiative trebuie să ne amintim că epoca apariției Pravilei – jumătatea secolului XVII – este în Valahia, ca și în Moldova, o epocă de renaștere națională pe cale culturală și îndeosebi prin repunerea limbii naționale române în drepturile sale naturale de limbă oficială și literară, în locul limbii slavone, care era până atunci dominantă aproape exclusiv"¹⁸².

Al doilea mare merit al Mitropolitului este acela de a fi primit în codificarea sa, Codul Moldovean din 1646. Acest merit are un triplu aspect: *legislativ* (juridique) pentru a fi înțeles că Pravila avea nevoie să fie completată în partea sa civilă...; un aspect *politic* pentru a fi voit cel mai sigur mijloc de apropiere națională (unificare legislativă) între valahi și moldoveni, și, în sfârșit, un aspect *tehnic*, pentru a fi înțeles cea mai bună manieră (interferența textelor prin afinitatea materiei) de a integra codul împrumutat în sânul propriu al Pravilei sale¹⁸³.

178. Vezi nota 4, p. XI, la C. A. Spulber.

179. Catalogul Zanetti nr. 305.

180. *Kristische Zeitschrift für rechts Wissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes*, Heidelberg, 1840. XII, p. 414. la C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XI.

181. *Op. cit.*, p. XI.

182. Vezi, C. A. Spulber, *op. cit.*, p. VIII și notele 4 și 5.

183. *Ibidem*.

4. Ediții ale "Pravilei celei Mari"

După ediția "princeps", oficială, din 1652, a "Îndreptării legii", ediție pe care am prezentat-o mai înainte și din care, în secolul trecut, se mai păstrau foarte puține exemplare, a apărut în a doua jumătate a secolului trecut, la București, ediția a doua – numită Blaremburg-Missail. Blaremburg Nicolae a fost avocat general pe lângă Curtea de Casație, iar Missail Gheorghe a fost prim grefier al Curții de Casație. Aceștia au publicat în 1871 "Îndreptarea legii", într-un volum format în 4 și cuprinzând 451 pagini¹⁸⁴. Este o transcriere, cu caractere latine, a primei părți a ediției princeps. Lipsesește deci din această ediție "Nomocanonul cu Dumnezeu". Ceea ce, însă, o face să-și piardă din valoare este atât faptul de a fi contopit cele două "catastife" într-un singur sumar "alcătuit în ordinea numerică a glavelor", – cât și faptul că introducerea intitulată "din partea editorului", nu oferă nici o informație utilă pentru istoria codului nostru. În introducerea acestei ediții, "după ce se arată originile dreptului românesc, se citează câteva considerațiuni asupra "Îndreptării legii" luate din lucrarea lui Gh. Missail, Epoca lui Vasile Lupu și Mathei Basarab apărută în 1866, după care pravila Țării Românești era o "traducere a Bașilicalelor și a legilor canonice ale lui Aristen având încă putere de drept canonic" (Introducere 23).

În afară de acestea, ediția Blaremburg a făcut și unele erori în transcrierea textului cirilic, cu caractere latine.

A treia ediție a Pravilei Mari este aceea a lui I. M. Bujoreanu din 1885. Bujoreanu I., publicist, fost magistrat, tipărește "Îndreptarea legii" împreună cu "Pravila de la Govora" în volumul III din a sa "Colecțiune de legiuirile României vechi și noi"¹⁸⁵. În această ediție, Pravila este în întregime transcrisă cu caractere latine (p. 134-471). După foaia de titlu urmează prefața traducătorului, apoi ca în original, pagina cu "semnele carele iaste dat de la Dumnezeu prea Sfinților Mitropoliți Țării Ungrovlahiei". Imediat, pe contrapagină începe "predoslovie" Mitropolitului Ștefan și textul în continuare. La sfârșit sunt adăugate cele două "catastife" ca în original, adică: a) "Catastihul pravilei arhieresti de întâi" și b) "Catastihul al doilea al pravilelor împărătești, alese de in sfitocul Împăratului Justinian pentru multe feliuri de judecări, cu tot răspunsul lor, tot pe rând arătate...". Ediția aceasta nu reproduce "frontisciipiile" nici vinietele și imaginile originalului, ea are – în schimb – , chipul lui Matei Basarab gravat de Pop. "Neavând chenar, notele marginale ale Pravilei figurează, între paranteze, la începutul glavelor respective. Cu excepția versurilor omagiale care însoțesc stema, mențiunile făcute de traducător în slavonește, cum și toate textele și cuvintele slavone, au rămas netraduse în limba română. În sfârșit nu este reprodușă nici rugăciunea finală a lui Daniil Panoneanul pe care o aflăm în original¹⁸⁶. Și această ediție are unele erori de transcriere, în bună parte comune cu ediția Blaremburg¹⁸⁷.

184. C. A. Spulber nu este sigur de această dată, el spune că ediția nu este datată, *op. cit.*, p. V.

185. Sextil Pușcariu, în *Istoria literaturii române*, spune că Bujoreanu a tipărit, mai întâi, numai aceste două Pravile, în 1884.

186. Vezi: "Introducere" la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 23.

187. Vezi: C. A. Spulber, *op. cit.*, p. V.

Aceste ediții amintite sunt de fapt singurele consacrate Pravilei celei Mari. Ele sunt de foarte multă vreme epuizate¹⁸⁸.

În afară de aceste ediții amintite, în 1962 apare cea mai completă ediție a Pravilei de la Târgoviște, pe care o putem socoti drept a patra ediție a ei, sub egida *Editurii Academiei R.P.R.: "Îndreptarea legii 1652"* (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris, VII), București, 1962, deci la 310 ani de la ediția prințeps. Este cea mai recentă, dar și cea mai bună reeditare a Pravilei târgoviștene, singura de altfel care cuprinde textul integral. Ediția mai prezintă interes pentru cercetători și prin aceea că ea cuprinde și Nomocanonul lui Manuil Malaxos, după manuscrisul grecesc din 1613, aflat în Biblioteca Academiei R.P.R. sub nr. 307, atât în limba greacă cât și în traducerea a doi mari specialiști ai dreptului vechi românesc, Vasile Grecu și Gheorghe Cronț. De asemenea, ea mai cuprinde o introducere (21 pagini) în care este prezentată, cu o deosebită competență, această Prăvilă, o jurisprudență (p. 931-932), un indicator bibliografic (p. 933-937); un indice alfabetic de materii (p. 939-955) și un indice de cuvinte (p. 957-965); o listă a figurilor (cu 19 figuri selectate, după mărime și importanță, din ediția originală); un rezumat în limba rusă și altul în limba franceză.

Această ediție a fost întocmită de colectivul de drept vechi românesc, condus de academician Andrei Rădulescu și format din V. Grecu, Gh. Cronț, C. Tegăneanu, Anibal Teodorescu, Radu Dimiu, Ovid Sachelarie, Gh. Nicolăiasa, Al. Costin, Vintilă Gaftoescu, Anicuța Popescu, Mircea M. Sadoveanu, Gh. Vlădescu Răcoasa. Menționăm că nici ediția din 1962 nu reproduce frontispiciile, vinițele și imaginile (toate) care se găsesc în ediția originală. Se află, la început, imaginile importante, iar la sfârșit un număr de imagini (cele care preced canoanele Sinoadelor ecumenice îndeosebi) sunt înșirate, în anexe. Mai precizăm că nici inițialele care în original sunt imprimate cu roșu, nu sunt redată cu litere aldine, peste tot.

Începând de la jumătatea secolului XIX, au mai fost tipărite fragmente din "Îndreptarea legii", în diverse publicații. Dintre acestea vom aminti aici, foarte succint, pe cele mai importante, după cum urmează:

1. *T. Cipariu: Analecta*, Blaj, 1858, pp. 164-180, reproduce fragmente demonstrative din Pravila cea Mare, în litere cirilice.

2. *Meletie Drăghiciu: Legile bisericesti în modu extractiv și aplicativu*, Timișoara, 1873. (O lucrare în care se află mai întâi două tabele de materii alfabetice și analitice a celor două părți: a) "Direptar" și b) Nomocanon; iar apoi 1) "Direptariul împărătesc", capitolele primei părți, în ordinea lor, dar rezumate; și 2) "Direptarul bisericesc", capitolele nomocanonului lui Aristen, tot în ordinea lor și rezumate).

3. *Leon Rațiu: Instituțiile dreptului bisericesc*, Blaj, 1877, pp. 55-160, dă în rubrici sau în rezumate toate capitolele (glavele) din Pravila cea Mare.

4. *Bianu și Hodoș: Bibliografia veche, 1903*, reproduc cu caractere latine, cele două prefețe, alături de facsimile ale ilustrațiilor mult mai corect decât o făcuse I. Bujoreanu.

5. *Șt. Longinescu, Legi vechi românești și izvoarele lor*, I, București, 1912. (Aici se găsesc doar reproduse textele corespunzătoare "Cărții românești de învățătură", într-o succesiune deosebită de aceea a originalului);

188. Personal am deținut un exemplar al ediției lui I. Bujoreanu.

6. C. A. Spulber: *Îndreptarea legii. Le code valaque de 1652*, București, 1938 (Introducerea). Este o lucrare destinată să formeze prima parte a unei ediții critice a Pravilei Mari. (Spulber își propusese să redacteze un "Corpus juris rumanici" al cărui început îl făcuse cu publicarea în 1930 a Pravilei de la Ieud din 1565. A se vedea această intenție în prefața lucrării intitulată chiar "Intentions". Lucrarea aceasta este citată de altfel din șirul lucrărilor lui Spulber care urmau să alcătuiască acel "Corpus"). Ceea ce a publicat Spulber este de fapt doar istoricul Pravilei, în care el întreprinde o cercetare științifică a celor două părți ale "Îndreptării legii". (I) Titlul Pravilei, edițiile, prefețe, autorii, izvoarele, Nomocanonul lui Malaxos, manuscrisele acestui Nomocanon, izvoarele indirecte; (II) Nomocanonul lui Aristen, autorul, manuscrisele, edițiile, izvoarele dreptului civil, apendicele, aplicarea Pravilei. "O moarte prematură a pus capăt eforturilor lui C. A. Spulber, lipsind astfel literatura dreptului nostru de întregirea unei lucrări de o importanță deosebită"¹⁸⁹.

În afară de edițiile acestea tipărite, au mai existat, desigur în manuscris, copii cum a fost aceea modestă, făcută de un călugăr al Mănăstirii Dobrovăț, la începutul secolului XIX, găsită pe la Seminarul din Huși în 1885 și pe la Biblioteca Institutului Teologic în 1936. De asemeni au mai existat și unele traduceri în limba latină, cum a fost aceea făcută de Pătru Dobra – la 1722, sub titlul de "Regula legis voluntate divinae accomodata", după care s-au făcut chiar și unele copii (copii ale acestei traduceri s-au găsit, una la Biblioteca din Budapesta și alta la Muzeul Bruckenthal din Sibiu). Această traducere a rămas în manuscris. De altfel ea nu avea nici o legătură cu țara noastră, ci era destinată să servească unor scopuri străine¹⁹⁰. O traducere fragmentară a fost făcută pentru scopuri științifice de către Bartolomeu Kopitar în limba germană, și publicată în 1824 la Viena sub titlul "Jahrbücher der Literatur"¹⁹¹.

189. Vezi: "Introducere" la ediția din 1962, a "Îndreptării legii", p. 24-25.

190. Vezi: "Introducere" la ediția din 1962, a "Îndreptării legii", p. 25.

191. Vezi: Kopitar Bartolomeu, "Jahrbücher der Literatur", Viena, 1824, p. 158-167.

II. CUPRINSUL PRAVILEI CELEI MARI

1. Titlul și înfățișarea grafică a "Îndreptării legii", cuprinsul ei, în genere

Pravila cea Mare intitulată "Îndreptarea legii", tipărită la Târgoviște în anul 1652, este un "in-folio", având la început 25 foi nenumerotate și apoi 796 pagini, toate imprimate îngrijit, cu litere cirilice, în tuș negru, iar inițialele și titlurile cele mai importante, în tuș de culoare roșie. Manuscrisul original după care a fost tipărită Pravila cea Mare, nu s-a aflat nicăieri până acum.

Titlul complet al acestei Pravile este următorul:

"Îndreptarea legii cu Dumnezeu Carea are toată judecata arhierască și împărătească de toate vinile preoțești și mirenești".

"Pravila Sfinților Apostoli, a ceale 7 săboare și toat(e) ceal(e) nameastnic(e). Lângă acestea și ale s(finților) das(căli) ai lumii, Vasili(e) Vel(ichi), Timothei, Nich(ita), Nicolae, Theologia dumnezeeștilor bogoslov(i). Scrise mai'nainte și tocmite cu porunc(a) și învățatur(a) blagocestivului împărat, chir Ioan Comninul, de cuvân(tătorul) diac(on) al mar(ii) besear(ici) lu(i) Dumnezeu și păzitor de pravili, chir Alexie Aristinu. Iar acum de întâi prepuse toate de pe elineaste pre limba rum(ânească), cu nevoința și userdia și cu toată cheltuiala a pr. S. de Hs., chir Ștefan, cu mila lui Dumnezeu mitrop(olit) Târgov(iștei), exar(h) Plaiul(ui) a to(a)l(ă) Ug(rovlahiei).

În Târgoviște, în tipografia prealum(inatului) mieu domn, Io Mathei v(oievod) Bas(arab), în S(fânta) mitro(polie), în Cas(a)'nălțăr(ii) Domnul(ui) nos(tru) Is(us) Hr(istos).

Martie 20, văleat 7160, a lui Hristos 1652, v.pos(t) vel(ichi)".

Această inscripție este înconjurată de un chenar ornamental, pe care figurează, sus: icoana Soborului Maicii Domnului, cuprinsă între chipurile profeților Vechiului Testament: Isaia, Ieremia, Moise și David; jos se află stema Țării Românești, reprezentată printr-un corb cu crucea în cioc, purtând pe piept un scut, iar pe acesta o coroană și deasupra ei o cruce. Stema, pe care mai apar soarele și luna, are deasupra ei și o coroană. Pe laturile ei, se află imprimate chipurile a 8 sfinți, câte patru sfinți pe cele două laturi și încă doi sfinți pe latura de jos.

Numele gravorului este Theodor Tișevici.

Pe contrapagina primei file se află scrisoarea omagială cu care traducătorul manuscrisului, cunoscut al acestei Pravile, din limba greacă în limba română, Daniil Panoneanul, prezintă lucrarea sa mitropolitului Ștefan. Urmează apoi ste-

ma mitropolitului, însoțită de versuri omagiale și după aceea, începe pe pagina următoare, "predoslovia" mitropolitului Ștefan¹⁹².

Titlurile glavelor sunt imprimate cu roșu, ca de altfel și literele inițiale ornamentale ale tuturor glavelor.

Așa după cum am precizat, "Îndreptarea legii" (Pravila cea Mare) este alcătuită din două părți distincte și are două prefețe: una a traducătorului și a doua – "predoslovia" – semnată de mitropolitul Ștefan. În cea mai mare parte, aceasta este o traducere a prefeței lui Matei Vlastares, la Sintagma sa alfabetică (secolul XIV). La sfârșitul celor două părți ale Pravilei, alcătuitoarei au adăugat un "apendice" cu 54 glave, format din întrebările și răspunsurile lui Anastasie Sinaitul (secolul VI).

Partea întâi este precedată de două "Catastise" sau "scări ale Pravilei" (catastihuri-sumare), primul indicând titlurile a 314 glave cu conținut canonic (de drept canonic) ce alcătuiesc "pravila arhierescă de întâi", iar al doilea catastih cuprinde restul de 103 glave ale aceleiași prime părți a Pravilei, alcătuiind "pravila împărătească" (conținut laic). Această prezentare a materiei aparține numai celor două catastihuri, nu și conținutului Pravilei, și-și găsește justificarea în ceea ce privește "judecățile", în înlesnirea ce se face celui care "va căuta în grabă să poată afla carea în ce loc și foaie se află". Între cele două catastihuri, cu conținut atât de deosebit, a fost intercalat (și) sumarul "Nomocanonului cu Dumnezeu". Desigur că această intercalare a urmărit să separe și mai bine cele două categorii de dispoziții, amestecate în text, dar deosebite în catastihuri, după natura lor.

În afara acestui sumar general al Pravilei, toate glavele din partea întâi poartă titlurile lor, iar în partea a doua, fiecare din capitolele sale este precedat de un sumar propriu, indicând glavele respective.

Partea întâi a Pravilei, care este numită "*Îndreptarea legii*", nume ce apare în colontitul paginilor respective, este împărțită în 417 glave și este mai cu seamă o legiuire laică, în care, după primele 42 glave, extrase din învățăturile părinților Bisericii, întărite cu citate din Fotie Țarigrădeanul, Balsamon, Armenopol și alții,

192. Jată versurile omagiale care însoțesc stema mitropolitului Ștefan: "*Semnul care iaste dat de la Dumnezeu prea sfinților mitropoliți Țări Ungrovlahiei.*"

Învățăturile Athinei așa nu strălucesc

Cum ceaste șase numărare aicea izbândesc.

De la răsărit pân' la apus tuturor groază

Și pre nice unul nu va lăsa fără de pază.

Crucea și cărja în duhovnicescul războiu tare

Arhierieilor Hristos datu-le-au puteare mare,

Cu dânselle creștinii la cer să-i ducă se-au dat

Șarpele să slărâme puteare mare au luat.

Capasul, pletituri, gherdanul podobesc capul

Cu umbrirea duhului nevoiaște de ia veacul

Mitra, semnul tiarei vechilor arhieriei

Curat purtându-ă, mulți de muncă izbăvi-vei,

O, Ștefane, păstor pravoslaviei dărui

De la Hristos noaă pază tuturor hărăzit.

Doamne Iisus. păzează în sfânta mitropolie

Pre al nostru părinte și în veac ce va să fie".

urmează "Pravilele împărătești", printre ale căror dispoziții de drept laic sunt intercalate numeroase reguli de drept canonic, răspunzând astfel conținutului anunțat prin titlu: "Judecata arhierescă și împărătească de toată vinile"¹⁹³.

Unii cercetători au stabilit că trei sferturi din glavele acestei părți (314 glave) "sunt extrase din Nomocanonul lui Manuil Malaxos, într-o versiune mai completă, alcătuită pe la anul 1600 de mitropolitul Porfirie al Niceii. Celelalte 103 glave cuprind, în întregime, Pravila lui Vasile Lupu "Cartea românească de învățătură de la pravilele împărătești", tipărită la Iași, în 1646, pe care alcătuitoarii au "întrupat-o" în "Îndreptarea legii"¹⁹⁴, și care, la rândul lor, cuprind dispoziții luate din Νόμος Γεωργικός (Legea agrară), cele mai multe având caracter laic, agrar, cum ar fi obligațiile plugarului, zidirile și cultivarea pe teren străin, împărțirea roadelor, răspunderea pentru vite sau pagubele aduse de acestea, dispoziții privitoare la pomi, mori etc.

Tot în această parte sunt cuprinse și dispozițiuni de drept canonic privitoare la unele fapte și raporturi din viața socială, cum ar fi: amestecarea de sânge, botez, camătă, căsătorie (nuntă), cu prohibițiunile (impedimentele) și efectele ei, despărțenia cu efectele ei, filiație, jurământ, logodnă, loviri, mărturie, rudenia cu toate accepțiunile ei, succesiuni, tocmeli (convenții), ucidere ș.a., pe lângă toate celelalte de drept laic, cu caracter exclusiv penal, infracțiuni ca: ajutorarea vinovatului, amestecarea de sânge, calpuzănia, fabricarea banilor, cheltuiala banilor încredințați, precum și a banilor străini, cununia cu doi bărbați (sau femei), curvia, furtișagul sub diferitele sale forme, hainia, hiclenia, ierosilia, învățatura de a face rău, lovirea, otrăvirea, preacurvia, răpirea, sfătuirea de a face rău, sila, sodomia, sudalma, tâlhăria, uciderea sub variatele sale forme, umblarea cu bani răi, votria ș.a.

Ca și "Cartea de învățătură" din Moldova, pravila munteană cuprinde cauzele care "apără" sau micșorează pedeapsa și anume: dolul, mânia, vârsta, beția, nebunia, obiceiul locului, mulțimea (incertitudinea asupra infractorului), ascultarea de cel mai mare, slăbiciunea firii (femeia, țăranul "cel gros"), somnul, dragostea, ruda cea aleasă (boieria), schimbarea firii (creștinarea, călugărirea), surdomutismul, plângerea tatălui la judecător și necunoașterea pravilei etc. "Asemenea principii adoptate în dreptul scris românesc al secolului al XVII-lea (cu excepția aceloră din care rezultă privilegiile de clasă, ex. boieria, glava 367), însemnează un progres în dreptul penal al țării"¹⁹⁵.

Pravila cea Mare cuprinde nenumărate dispoziții de drept civil, care se găsesc adesea risipite printre glavele ce cuprind sancțiuni penale. Din această categorie de norme trebuie semnalate cele privitoare la: bunuri (bucate), camătă, capacitate juridică, căsătorie și efectele ei, donație, despărțenie, dijmă, filiație și putere părintească, logodnă, mărturie, stăpânire (proprietate și posesie), succesiune testament ș.a. Tot în prima parte a Pravilei, pe lângă acestea, mai sunt prevăzute numeroase norme de organizare bisericească, formulare de scrisori și de cărți eliberate de clerici, apoi îndrumări de ordin cultural, ca socoteala (socotirea) zilelor și împărțirea lor în calende, none și ide, literele alfabetului grec, ostroavele și munții

193. Introducere la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 12.

194. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, p. 55.

195. Introducere la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 13.

cei mai înalți din lume, cunoștințe pe care alcătuitoarii pravilei le socoteau a fi "de tot folosul"¹⁹⁶.

În această primă parte a Pravilei, cele 417 glave, cele care cuprind dispoziții de drept laic, sunt împărțite în "zaceale" sau paragrafe, fiecare glavă având un titlu corespunzător conținutului.

Așadar, prima parte a Pravilei de la Târgoviște (1652), numită "Îndreptarea legii", cuprinde într-adevăr "un amestec de norme penale, agrare și chiar civile" și de enunțări normative ale unor sfinți Părinți, precum și de reguli de organizare bisericească, la care s-au adăugat câteva formule necesare practicii cancelariilor bisericești, precum și un anumit număr de explicații de ordin științific, privind viața duhovnicească a creștinilor, acestea reunite sub titlul de "theologie".

Într-o prezentare sumară, respectând succesiunea glavelor, conținutul părții întâi a Pravilei, numită "Îndreptarea legii", ne apare astfel:

1. Primele 42 glave cuprind extrase din hotărârile și canoanele apostolice, ale sinoadelor ecumenice și locale, din învățăturile Sfinților Părinți, întărite cu citate din talmăcirile lui Fotie, patriarhul Constantinopolului, a canoniștilor Zonara, Balsamon, Armenopol, Matei Vlastares și alții. Aceste 42 glave au titlul general: "Pentru judecătoriu", iar fiecare glavă, poartă un titlu;
2. Glavele 43-46, comune cu glavele 69-72 din "Cartea românească de învățătură", precedate de titlul general: "Pravile împărătești", cuprind sancțiuni pentru coautori și complici și sfătuitoari la săvârșirea unor fapte rele. Fiecare din aceste glave cuprind mai multe zaceale (subdiviziuni ale glavelor);
3. Glava 47 prezintă pedepsele bisericești pentru clericii care adresează injurii superiorilor lor;
4. Glavele 48-50, cuprind dispozițiuni penale cu conținut laic, comun cu glavele 1-3 din "Cartea românească de învățătură". Despre "suduitori" (cei care insultă) și despre pedepsele care li se aplică;
5. Glavele 51-86, cuprind dispozițiuni canonice care, în marea lor majoritate, se ocupă de clerici (preoți, episcopi etc.);
6. Glavele 87-89 conțin dispozițiuni penale comune cu acelea din glavele 4-6 din "Cartea românească de învățătură", privitoare la falsificatori de bani ("calpuzani"), la cei ce umblă cu bani falși și la cei ce găsesc comori;
7. Glavele 90-105 conțin diferite dispozițiuni canonice privitoare la cler;
8. Glavele 106-113, cuprind dispozițiuni penale privitoare la insulte. Conținutul lor este identic cu acela al glavelor 13-50 din "Cartea românească de învățătură";
9. Glavele 114-123 cuprind dispozițiuni canonice privitoare la cler și la construirea de mănăstiri;
10. Glavele 124-125, corespund glavelor 67-68 din "Pravila moldoveană" a lui Vasile Lupu și cuprind dispozițiuni penale privitoare la călugărițe;

196. *Ibidem*.

11. Glava 126 cuprinde dispozițiuni canonice privitoare la călugărițele sau mirencele "supuitoare" (proxenete);
12. Glavele 127-131, corespund glavelor 27-31 din Pravila lui Vasile Lupu și cuprind dispoziții penale privitoare la proxeneți ("supuitori" sau "votri");
13. Glavele 132-178 cuprind dispozițiuni canonice privitoare la slujbele și practica Bisericii. Unele au conținut dogmatic, altele se referă la practica liturgică (săvârșirea slujbelor și a sfințelor taine, rugăciunilor pentru morți), sau la diferite rânduieli bisericești ce trebuiesc păzite de credincioși și clerici;
14. Glavele 179-188, ce corespund glavelor 17-26 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni penale privitoare la divorț (motive de divorț etc.);
15. Glavele 189-210 – Despre căsătorie, grade de rudenie, impedimente la căsătorie;
16. Glavele 211-212, corespunzătoare glavelor 41-42 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni penale privitoare la incest;
17. Glavele 213-214 conțin dispozițiuni canonice privitoare la validitatea și invaliditatea divorțului;
18. Glava 215 care corespunde glavei 16 din "Cartea românească de învățătură", cuprinde dispozițiuni penale pentru femeia adulteră;
19. Glavele 216-236, conțin dispozițiuni juridice (laice și religioase) privitoare la aprecierea greșelilor bărbatului, precum și a altor motive de divorț;
20. Glava 237, ce corespunde glavei 15 din "Cartea românească de învățătură", conține dispozițiuni penale privitoare la bigamie (poliandrie, poligamie);
21. Glavele 231-241, cuprind alte motive de divorț și canonicizarea lor (pedepsele canonice) pentru unele fapte legate de încălcarea regulilor vieții conjugale a soților;
22. Glavele 242-249, ce corespund glavelor 7-14 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni penale privitoare laucidere, rănire, loviri etc.¹⁹⁷;
23. Glava 250 conține dispozițiuni canonice privitoare la sinucigași¹⁹⁸; glava 251 conține dispozițiuni canonice privitoare la viol;
24. Glavele 252-254, ce corespund glavelor 36-38 din "Cartea românească de învățătură", cuprind dispoziții penale privitoare la viol;
25. Glava 255 conține dispozițiuni laice și canonice privitoare la pedepsirea violului. Glava 256 conține dispozițiuni canonice privitoare la pedepsirea celor ce violează o călugăriță;
26. Glavele 257-258, ce corespund glavelor 34-35 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni penale privitoare la răpirea și curvia cu

197. "Pedepsa ucigătorului nu iaste alta fără numai moartea, după cum scrie sfânta scriptură cea veche și cea noă și după cum dau învățătură pravilele", glava 243 zac. 1.

198. "Acea nu se slujesc și nici se pomenească, că ce și-a dat de voe sufletul satanei ca și Iuda Iscariot".

- călugăriță ("ierosilie"); glavele 259-260, care corespund glavelor 32-33 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni penale privitoare la răpirea femeilor;
27. Glavele 260-272 conțin dispozițiuni laice și canonice privitoare la a doua căsătorie, la dotă, la restituirea dotei etc.;
  28. Glavele 273-280 conțin dispozițiuni laice privitoare la dreptul de succesiune;
  29. Glava 281 conține dispozițiuni bisericești privitoare la condamnarea cametei;
  30. Glavele 282-284 cuprind dispoziții privitoare la moștenire. Glavele 285-286 conțin dispoziții privitoare la moștenire, prevederi testamentare; glava 287 conține dispoziții privitoare la tutelă¹⁹⁹;
  31. Glavele 288-293 cuprind dispoziții referitoare la diverse contracte (tocmiri, jurământ – glava 292);
  32. Glavele 294-295 conțin dispozițiuni privitoare la plugari și țărani;
  33. Glavele 296-309, corespund glavelor 1-94 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni privitoare la agricultori, păstori – reglementări juridice agrare; glavele 310-311 conțin dispozițiuni privitoare la diferite situații ivite în comunitatea sătească;
  34. Glavele 312-316 conțin diverse cunoștințe în legătură cu calendarul (data postului, zile, luni, ani), literele alfabetului grec, despre munții cei mai înalți, numele lor etc.;
  35. Glavele 317-327 conțin dispoziții canonice privitoare la administrarea penitenței de către duhovnic, despre duhovnicie, precum și rugăcuni de iertare pentru spovedanie (glava 323) – indicații amănunțite asupra felului cum trebuie să se facă spovedania (glava 327);
  36. Glavele 328-332 conțin dispozițiuni canonice privitoare la canonisirea diverselor păcate (vrăjitorie, onanie, curvie, incest, homosexualitate etc.);
  37. Glavele 333-334, corespunzător glavelor 39-40 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni penale privitoare la sodomie și împreunarea cu dobitoace (animale)²⁰⁰;
  38. Glavele 335-336 conțin dispozițiuni canonice prin care se arată pedepsele bisericești pentru laici careucid și pentru clerici careucid și bat;
  39. Glavele 337-338, care corespund glavelor 73-74 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispoziții penale pentru acei care provoacă scandaluri și ucideri;
  40. Glavele 339-342, care corespund glavelor 75-78 din "Cartea românească de învățătură", conțin pedepsele ce se aplică complicilor la ucideri, la hoții;

199. "Episcopii, preoții și călugării, și ei se pot face ispravnici copiilor celor necrescuți", canonul 3; Sinodul IV ecumenic.

200. "Greșala sodomiei se judecă de la două judecăți: judecătorul bisericicii-l aforisește, iar judecătorul cel mirenesc face-i moarte". glava 333, zac. 19.

- glava 343 conține dispozițiuni bisericești care prescriu penitențe pentru cei ce primesc pe furi și tâlhari;
41. Glava 344 – Despre penitența celor ce fură cele sfinte;
  42. Glavele 345-349, care corespund glavelor 94-252 din "Cartea românească de învățătură", conțin Pravile împărătești pentru furtișaguri²⁰¹;
  43. Glavele 350-371, corespunzătoare glavelor 51-56 din "Cartea românească de învățătură", conțin dispozițiuni penale cu privire la micșorarea pedepsei – când se acordă circumstanțe atenuante (bătrânii și tinerii sub 14 ani, nebunii, bețivii, obiceiul locului (glava 361) etc.)²⁰²;
  44. Glavele 372-374, cuprind dispozițiuni canonice privitoare la administrarea penitenței celor care jură strâmb (372); clevetitorilor (calomnie) 373; femeilor care avortează (374);
  45. Glavele 375-386 cuprind diverse dispozițiuni canonice privitoare la canonicizarea călugărițelor, preoților, mirenilor pentru diverse păcate (curvie, consumarea cărnii mortăciunilor etc.); precum și o serie întregă de îndrumări pentru preoți, pentru cazuri speciale când asistența religioasă este cerută în mod excepțional (împărtășirea lehuzei – glava 377), îndrumări cu privire la posturile care cad în anumite perioade sau zile din an (glavele 376-381), despre post (glava 382), despre Bunavestire (glava 383), postul Crăciunului, al Maicii Domnului, al Crucii (glavele 384-386);
  46. Glavele 387-388 – despre Simbolul credinței și despre cele 8 sinoade ecumenice²⁰³;
  47. Glava 389 – despre felul cum se îngroapă icoanele stricate (ritualul); glava 390 – despre cum se face pomenirea pompoasă a arhierelui; glava 391 – prezintă ordinea scaunelor patriarhale și mitropolitane²⁰⁴; glava 392 – despre Mitropoliile care aveau episcopii sufragane; glava 393 – prezintă titulatura Mitropoliilor; glava 394 – despre dregătoriile clericale și mirenești din cadrul Mitropoliilor; glavele 395-401 – prezintă formule de adresare către Patriarh, episcop, dregători, stareț etc.;
  48. Glavele 402-411 cuprind diverse rânduieli canonice privitoare la preoți; mărturisirea pentru hirotonie – glava 402, carte canonică – glava 403, carte de duhovnicie – glava 404; rugăciuni de dezlegare – glava 405; stavropighia, antimis – glava 406; formulă de scrisoare a episcopului către Sinod când nu

201. Vina 12 – până la vina 16 (în original începe cu vina 1) – (a se vedea nota 1, pag. 316, ed. 1962).

202. "Femeile mai puțin decât bărbații se vor certa din pricina slăbiciunii firii" – glava 364, somnambulii, dragostea (glava 366), starea socială (din canoane, glava 367), priceperi în vreun meșteșug (glava 368), schimbarea vieții (ovreul care se botează) (glava 369); mușenia, surzenia (infirmitatea în general) (glava 370); denunțarea de către un membru al familiei aceluia vinovat (glava 371); (Aci se vorbește de Farinacius).

203. 1430 Florența, este Sinodul al VIII neregăsit.

204. Scaunul Țării Românești și Moldovei. (glava 391).

poate lua parte la lucrările Sinodului – glava 407; despre felul cum sunt recrutați episcopii – glava 408; carte de recomandare – glava 409; colecție pentru reparare de mânăstiri – glava 410; intervenție de ajutorare a celor săraci și a celor robiți – glava 411;

49. Glavele 412-417 conțin dispozițiuni bisericești privitoare la cazurile de divorț bisericesc (în cea mai mare parte, probleme de drept civil), calomnie – glava 412; curvie – (soțul nevinovat este liber să se recăsătorească; despre celălalt soț nu se spune dacă are dreptul să se recăsătorească) – glava 41; impotenții – glava 414; absență mai mare de 5 ani de la domiciliul conjugal – glava 415; boli incurabile – glava 416; neîntreținere materială a familiei – glava 417²⁰⁵.

În continuare, prezentăm, în notă, după C. A. Spulber (lucrarea citată), tabloul complet, cuprinzând cele 417 glave ale primei părți a "Îndreptării legii", cu specificarea izvoarelor lor²⁰⁶.

Partea întâi a Pravilei celei Mari, așa cum am mai arătat, se încheie cu un text în limba slavonă, în care se spune: "Sfârșit și lui Dumnezeu slavă, a primei părți a nomocanonului. Cu rugăciunea și toată osârdia mitropolitului Ștefan s-a talmăcit din elinește în limba proastă românească, prin sângele prea păcătosului Daniil Andreianu, monahul din Țara Panonici. Să nu-l uitați în rugăciunile voastre".

Cea de-a doua parte a Pravilei celei Mari, care poartă titlul de "Nomocanon cu Dumnezeu", nu mai este împărțită în glave generale, continuativ, după glavele primei părți, ci numai în grupuri mai mici de glave speciale, la fiecare capitol mai mare nenumerotat. Conținutul acestui "nomocanon" este prezentat în ordinea anunțată, la începutul fiecărui capitol fiind prezentate textele canoanelor cu titlurile lor, iar mai apoi cu tâlcuirile acestora.

Această a doua parte a Pravilei celei Mari, în întregimea ei, "cuprinde, cu puține excepții, colecția canonică a lui Alexie Aristen (veacul XII) și comentariile

205. Iată corespondența de texte între cele două Pravile: 43=69, 44=70; 45=71; 46=72; 48=1; 49=2; 50=3; 87=4; 88=5; 98=6; 106=43; 107=44; 108=45; 109=46; 110=47; 111=48; 112=49; 113=50; 124=67; 125=68; 127=27; 128=28; 129=29; 130=30; 131=31; 179=18; 180=18; 181=19; 182=20; 184=22; 185=23; 186=24; 187=25; 188=26; 211=41; 212=42; 215=16; 237=15; 242=7; 243=8; 244=9; 245=10; 246=11; 247=12; 248=14; 252=36; 253=37; 254=38; 257=34; 258=35; 259=32; 260=33; 296=pricina I; 299=pricina II; 300=pricina III; 301=pricina IV; 302=pricina V; 303=pricina VI; 305=pricina VII; 306=pricina VIII; 307=pricina IX; 308=pricina X; 309=pricina XI; 333=39; 334=40; 337=73; 338=74; 340=76; 341=77; 342=78; 345=pricina XII; 346=pricina XIII; 347=pricina IX; 348=pricina XV; 349=pricina XVI; 350=51; 351=51; 352=51; 353=52; 354=53; 355=53; 356=53; 357=53; 358=54; 359=55; 360=55; 361=56; 362=57; 363=58; 364=59; 365=60; 366=61; 367=62; 368=63; 369=64; 370=65; 371=66. (Vezi nota 3, p. 19, în Introducere la ediția din 1962, a "Îndreptării legii").

206. Glavele 1-42 (probleme bisericești), luate din Nomocanonul lui Malaxos. 43 – 46 luate din Farinacius. 47(M); 48-50(F); 81-86(M); 87-89(F); 90-105(M); 106-108(F); 114-123(M); 124-125(F); 126(M); 127-131(F); 132-178(M); 179-188(F); 189-210(M); 211-212(F); 213-214(M); 215(F); 216-236(M); 237(F); 238-241(M); 242-249(F); 250-251(M); 252-254(F); 255-256(M); 257-260(F); 260-295(M); 296-309(F); 310-322(M); 333-334(F); 335-336(M); 337-342(F); 343-344(M); 345-371(F); 372-417(M); (Vezi C. A. Spulber, *op. cit.*, p. XXV).

acestui la toate canoanele, pe scurt, apoi canoanele câtorva Sfinți Părinți și un fragment din Tipicul lui Nichifor Mărturisitorul (anii 806-815)²⁰⁷.

După titlul acestei părți – "Nomocanonul cu Dumnezeu", alcătuitorii Pravilei celei Mări, precizează în primul paragraf următoarele: "Având adunate pre toate canoanele ale sfinților apostoli și ale sfințelor a șapte săboară ale lumii (sinoadele ecumenice) și ale celorlalte săboară ale lumii (sinoadele ecumenice) și ale celorlalte săboară care se-au făcut pre în bogate locure, carele să chiamă nameastnice (sinoadele locale); dupre aceaia și a marelui Vasilie și ale altor sfinți bărbați și părinți purtători de Dumnezeu. Alcătuită cu ruga și îndemnarea blagocestivului împărat chir Ioan Comninul, de cuvântătorul diacon al mării besearici a lui Dumnezeu și păzitorul de pravilă chir Alexie Aristinu".

Urmează textul acesta în limba slavonă: "Iar acum, cu toată osârdia și rugămintea și cu tot îndemnul mitropolitului Ștefan s-a tălmăcit din nou din elineaste în limba proastă românească, prin sânghința celui mai umil dintre monahi, Daniil Andreian din țara Panoniei".

Așadar, această a doua parte a "Îndreptării legii" cuprinde, cum se arată în însuși titlul prezentat, canoanele apostolice, canoanele sinoadelor ecumenice și locale, precum și învățăturile unor sfinți Părinți. Mai întâi sunt enumerate canoanele respective, cu titlurile lor (conținutul lor, în rezumat), apoi sunt expuse textele integrale ale acelor canoane și tâlcuirile lor, pe scurt (Tâlcuirile aparțin, cum am precizat, lui Alexie Aristen).

Astfel, colecția cuprinde în ordinea așezării lor în traducerea lui Daniil Panoaneanul, următoarele canoane cu tălmăcirile și comentariile respective, aparținând lui Aristen:

I	–	83 canoane apostolice (de fapt 85 canoane);
II	–	20 canoane ale Sinodului I ecumenic (Niceea);
III	–	24 canoane ale sinodului local de la Ancira;
IV	–	14 canoane ale sinodului local de la Neocezarea;
V	–	20 canoane ale sinodului local de la Gangra;
VI	–	25 canoane ale sinodului local de la Antiohia;
VII	–	59 canoane ale sinodului local de la Laodiceea;
VIII	–	8 canoane ale Sinodului II ecumenic (Constantinopol);
IX	–	9 canoane ale Sinodului III ecumenic (Efes);
X	–	30 canoane ale Sinodului IV ecumenic (Calcedon) Calcedon;
XI	–	21 canoane ale sinodului local de la Sardica;
XII	–	134 canoane ale sinodului local de la Cartagena;
XIII	–	98 canoane ale Sinodului Trulan (cvinisext);
XIV	–	22 canoane ale Sinodului VII ecumenic (Niceea);
XV	–	17 canoane ale sinodului local 1-2-lea din Constantinopol (în timpul lui Vasile Macédoneanul – la 75 ani după Sinodul VII ecumenic);

207. Pr. prof. Liviu Stan, *Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Târgoviște (1652)*, în revista "Studii Teologice", nr. 11-12/1952, p. 563.

- XVI – 3 canoane ale Sinodului de la Constantinopol (sinodul endemic (înut în biserica Sf. Sofia în vremea patriarhului Fotie);
- XVII – 85 canoane ale Sfântului Vasile cel Mare;
- XVIII – 18 Răspunsuri canonice ale lui Timotei, episcop al Alexandriei;
- XIX – Întrebări și răspunsuri sobornicești ale Patriarhului Nicolae (11 nenumerotate);
- XX – 27 Întrebări din "pravilă" ale lui Timotei, episcop de Alexandria;
- XXI – Învățătură, adecă pildă pentru "oglașenic" (credincios botezat), pentru nerespectarea Botezului – Întrebări și răspunsuri în legătură cu botezul grabnic etc.;
- XXII – Întrebările episcopului Constantin către Nichita, Mitropolitul Iraclei și răspunsurile acestuia (9 nenumerotate);
- XXIII – Întrebarea unui arhimandrit (De fapt sunt 4 întrebări și răspunsurile lor, care privesc probleme legate de unele impedimente ale hirotoniei în preot);
- XXIV – Porunca marelui Vasile către preoți, pentru Dumnezeiasca Liturghie (Îndemnuri și sfaturi de păzit pentru preotul care săvârșește Sf. Liturghie);
- XXV – Învățătura lui Zlataust (Sf. Ioan Gură de Aur) către preot – sfaturi privitoare la conduita preotului în mijlocul credincioșilor săi;
- XXVI – Nichifor – patriarhul Constantinopolului, pentru preot (recomandări pentru păstrarea secretului mărturisirii);
- XXVII – Marele Vasile pentru Împărtășanie (Recomandă împărtășania deasă – de 4 ori pe săptămână. În lipsa preotului, credinciosul poate lua cu mâna împărtășania spre a se cumineca...).

După această recomandare a Sfântului Vasile, în alcătuirea lui Daniil Panoneanul, se află următoarea propozițiune: "Sfârșenia aicea a toată pravila" – , deși pe aceeași pagină, continuă înșirarea altor învățături, întrebări și răspunsuri.

Pravila cea Mare are la sfârșit, cum am spus, un apendice, cum numește C. A. Spulber acest adaos care poartă acest titlul lung: "Catastih cu Dumnezeu al ceștii cărți, carele are multe învățături de treabă, ale Dumnezeștilor bogoslovi și dascăli; și întrebări și răspunsuri a sfântului Anastasie, patriarhul a dumnezeștii marii cetăți Antiohiei" (Anastasie Sinaitul – sec. VI).

Acest "catastih" cuprinde 54 de glave expuse mai întâi succint sub forma unor titluri enunțiative și apoi mai pe larg expuse și tălmăcite după învățătura unor "dumnezești bogoslovi" teologi, a sfinților Părinți etc. La sfârșitul acestui "catastih" se află încă odată un îndemn adresat tuturor credincioșilor privitor la respectarea Sfintei Liturghii.

Această a doua parte are un epilog în care traducătorul (Daniil Panoneanu) într-un limbaj bisericesc demn de toată aprecierea pentru limba românească frumoasă și curgătoare, prezintă o rugăciune de mulțumire către Sf. Treime, aducând prinos de recunoștință lui Dumnezeu pentru ajutorul dat și cere luminarea tuturor celor ce vor citi și folosi această pravilă.

Iată textul integral al acestei rugăciuni de mulțumire către Sfântă Treime, tipărit la sfârșitul Pravilei:

"Lui Dumnezeu unuia în Troiță:

Tatălui celui fără de început; prea puternicului atotfăcătorului fără de moarte, neajunsului, nevăzutului, făcătorul veacurilor, unuia preafînțeleptului Dumnezeu, care au întărit pământul pe apă și pe om de în pământ l-au zidit. Și Fiiului, și totdeauna fiind, începătorul luminii, pâinii vieții, înnoitorul lumii, bunului păstoriu, mainte de veaci născut, Iisus Hristos, carele a ispășit neamul-omenesc. Și Sfântului Duh, domn lui adins eluș puternic, luminosului chip, purtătorului de foc, tare-lui, nevăzutului, celui fără de grijă, făcătorul de viață, începătorul puterilor celor fără de trup, nedespărțit de în ființa dumnezeiască, carele te odihnești pe cei credincioși! Unul Dumnezeu, carele ai vrut să se înceapă acest lucru de folosul sufletesc, să se facă și să se obârșească, fie sfinției tale cinstea, slava, închinarea și mulțumirea; ca aceia ce se-au ostenit la această începătură, carii au purtat grijă, carii au nevoit, carii au slujit, carii au lucrat și carii au îndreptat, blagoslovește-i și-i iartă de ce încă nu vor fi putut ajunge cu mintea de tot și-i întărește și le sporește și mai spre mare nevoie. Iată carii vor citi și de într-înșa se vor înfolosi, dăruiește-le milă și rugă și osteneala lor o plătește cu odihna cariului și le scrie numele în cartea vieții netrecute. Amin".

Urmează apoi un text în limba slavonă, care în traducerea românească, făcută de colectivul de specialiști condus de Andrei Rădulescu, se prezintă astfel: "Iată, aceste cuvinte au luat sfârșit, însă în mintea celor iubitori, cuvintele cele hrănitoare de suflet niciodată nu vor lua sfârșit, decât atunci când se vor sătura de cele bune.

Daniil monah, al Preasfinției voastre nevrednic, Panonian"²⁰⁸.

Desigur, ar trebui să facem o prezentare amănunțită și o analiză cuprinzătoare a ambelor părți ale Pravilei celei Mari, al căror conținut prezintă interes deosebit pentru cercetătorii dreptului laic, dar mai ales pentru cei ai dreptului bisericesc și ai istoriei Bisericii Ortodoxe Române, fără a mai aminti de cercetătorii teologiei dogmatice, liturgice, canonice, ai istoriei artei bisericești, precum și de cercetătorii limbii vechi românești și a evoluției ei, precum și de cercetătorii altor domenii de cunoaștere ce ar putea afla valoroase informații în această Pravilă, despre practica juridică a veacului al XVII-lea.

Aceasta ar presupune o lărgire a spațiului afectat lucrării noastre, ceea ce ar prelungi prea mult calea cercetării. Noi ne limităm de aceea, să facem în cele ce urmează, o prezentare a cuprinsului Pravilei, pe probleme (pe chestiuni de drept laic și de drept bisericesc), dând mai multă importanță acelor care – după părerea noastră – prezintă un interes deosebit pentru dreptul bisericesc în genere. Totuși, în

208. Vezi Introducere la "Îndreptarea legii", ediția din 1962, p. 630-631.

limitele și în cadrul lucrării noastre vom da importanță acelor probleme menționate în "catastihul" care conține multe îndrumări canonice privitoare la diferitele aspecte ale vieții bisericești obișnuite, probleme de care se ocupă cei mai competenți reprezentanți ai moștenirii canonice ortodoxe. Socotim că procedând astfel oferim cititorilor și cercetătorilor interesați un material informativ mai puțin întâlnit și folosit în colecțiile obișnuite de canoane ale Bisericii Ortodoxe.

2. Cuprinsul Pravilei – în special – după elementele de drept secular (laic) și de drept canonic pe care le conține

Mai înainte de a trece la o astfel de prezentare a conținutului Pravilei, facem unele aprecieri generale privind modul cum a fost organizat materialul de către alcătuitoarii ei.

De la început, ținem să apreciem că Pravila se prezintă ca un tot bine încheiat, în care părțile componente sunt judicios orânduite, întocmai ca într-un "depozit general" din care nu lipsește nimic din ceea ce este de trebuință în domeniul canonic-juridic. Cu toate că împărțirea, sau mai exact, distribuirea materialului canonic pare să fie, uneori, mai puțin judicioasă – (alcătuitoarii Pravilei prezintă unele probleme în glave foarte îndepărtate unele de altele) – totuși, prin felul în care sunt expuse glavele, fiecare în parte și prin multiplele explicații care se dau (în fiecare glavă) și mai ales pentru că la oricare dispoziție canonică expusă se dau suficiente lămuriri și comentarii canonice, alese din autori și lucrări general recunoscute pentru valoarea lor, pentru toate aceste rațiuni socotim că Pravila aceasta este o bogată colecție de legi, norme și canoane bisericești, sistematic alcătuite, în ciuda unei aparente impresii de mai puțină organizare tematică a conținutului ei²⁰⁹.

209. Precizăm că în ediția Academiei Române din anul 1962 este imprimat, drept colontitlu, pe pagina din stânga: "Indreptarea legii", iar pe pagina fără soț un colontitlu variabil, corespunzător conținutului glavelor respective. Iată expus aici, astfel, întregul conținut al părții întâi a Pravilei celei Mari, folosind colontitlul de pe pagina fără soț (pagina din dreapta):

Pentru judecătorin:

Judecător, dreptate, lege, obicei, gl. 1-4, Patriarh, arhiereu și alți clerici, gl. 5-42.

Pravile împărătești:

Coautori și complici, gl. 43-46.

Suduire mare, gl. 47-50.

Orânduielei bisericești, gl. 51-86.

Calpuzani și complicii lor, gl. 87-88.

Comoară, glava 89.

Orânduielei pentru cler, gl. 90-105.

Sudalme, gl. 106-115.

Arhieriei, preoți și călugări, gl. 114-125.

Proxeneți, gl. 125-131.

Preoți și călugări, gl. 132-136.

Daruri, păcate, slujbe "rituri" (diverse rânduieli bisericești), gl. 137-171.

Logodnă, gl. 172-178.

Despărțirea casnicilor (servitorilor), gl. 179-188.

Piedici (impedimente) la căsătorie și sancțiuni, gl. 189-212. Alte cauze (motive) de despărțenie, gl. 213-236.

În general este însemnat – marginal – izvorul pe care l-au folosit alcătuitoarii Pravilei, pentru fiecare normă în parte. De multe ori sursa (numele autorului) o găsim citată și în zaceala respectivă. Uneori însă nu este cuprinsă marginal, indicația privind sursa normelor și a interpretărilor respective, ci numai, în text²¹⁰. În astfel de cazuri găsim însemnarea marginală: "Caută să știi"... "semnează să știi". Acestea sunt câteva indicații care evidențiază faptul că autorul (alcătuitoarul) Pravilei era un specialist versat în cele ale dreptului în genere și ale dreptului canonic în special.

a) Elemente de drept laic (secular) în Pravila cea Mare. După cum se știe, Dreptul cuprinde reguli juridice, oglindite în legi și obiceiuri care reglementează, într-un anumit mod, relațiile sociale dintre oameni.

Conținutul Dreptului este determinat de o serie de elemente ce țin de tradiția poporului respectiv (de obiceiul locului), de structurile sociale, de profilurile eco-

Bigamie, gl. 237.

Cazuri de adulter, consecințe, gl. 238-241.

Ucideri, gl. 242-247.

Răniri, gl. 248-249.

Siluire (viol), gl. 251-256.

Răpire și ierosilie, gl. 257-260.

Femeie văduvă, gl. 261-264.

Zestre și daruri, gl. 265-272.

Moștenire, gl. 273-286 (287).

Unelte sau zăloage, gl. 288.

Judecata arbitrilor (curtea de apel, curtea supremă), tocmeți, tovărășii, gl. 289-291.

Jurământ, Părinți-copii, gl. 292-293.

Drept agrar, gl. 294-311.

Zile (calendar, none, ide) ziua Paștelui, gl. 312-313.

Literele alfabetului grecesc, gl. 314.

Ostroave și munți, gl. 315-316.

Păcate și canoane (canonisiri, epitimii) gl. 317-336.

Cazuri de complicitate, gl. 337-343.

Săpător și hoț de morminte, gl. 344.

Furțișaguri și tâlhării, gl. 345-346.

Neplata vămii domnești, gl. 347.

Diferite feluri de furțișag, gl. 348.

Semnele furțișagului, gl. 349.

Micșorarea pedepsei, gl. 350-371.

Jurământ și mărturisirea strâmbă, gl. 372.

Clevetire, avort, denunț, gl. 373-375.

Rânduielei bisericesti, gl. 376-382.

Posturi și alte rânduielei bisericesti, gl. 383-386.

Cele 7 săboare (sinoade ecumenice), gl. 387-388.

Despre icoanele deteriorate, gl. 389.

Reguli de organizare bisericească, gl. 390-417.

a) Polihroniu la arhiepiscop, gl. 390.

b) Ordinea scaunelor arhieresti, gl. 391-394.

c) Scrisori-(model) de adresare către arhiepiscop și către boieri și cneaz (gl. 395-401).

d) Carte de confirmare a clerului și cărți de despărțire, gl. 402-417.

210. Vezi glavele: 35, 38, 38, 58, 79, 84, 85, 101, 118, 120, 121, 122, 148, 154, 160, 168, 170, 174, 176, 191, 192, 193, 201, 213, 216, 234, 262, 264, 272, 280, 285, 323, 327, 328, 372, 378, 381, 383, 391, 395.

nomiei acelei țări, de moravurile poporului și de influențele ce se exercită din partea popoarelor vecine cu care este în contact frecvent poporul respectiv.

Atât infracțiunile publice, cele care se referă la raporturile cu Domnia și structurile administrative ale statului feudal românesc, cât și infracțiunile private – raporturile dintre particulari, sunt determinate de condițiile economico-sociale și, în mod special, de moravurile societății la un moment dat.

Pravila cea Mare – ca un veritabil cod de legi, în Țara Românească a secolului al XVII-lea, se încadrează într-o concepție generală juridică dominantă în zona balcanică a Europei.

Acest cod oglindește realitățile societății din Țara Românească a secolului al XVII-lea, în care Biserica Ortodoxă avea rolul cel mai important, pentru că doctrina (învățătura) și practica ei erau întrupate în sufletul acestui popor născut creștin. Indiferent de căile prin care a ajuns aici, acel manuscris pe care l-a tradus în românește Daniil Panoneanul, este sigur că el era pe măsura situației din Țara Românească și avea marea șansă de a fi folositor pentru sistemul juridic al țării, în care ierarhii și în general clerul Bisericii Ortodoxe, aveau rolul cel mai de seamă.

O simplă privire a sumarului "Îndreptării Legii" (partea I), care cuprinde un larg evantai de aspecte importante ale realităților din Țara Românească unde s-a aplicat acest cod de legi, dovedește cât de necesară era tipărirea în limba poporului a unui astfel de cod de legi, la jumătatea secolului al XVII-lea.

Materialul conținut, o combinație utilă a prevederilor laice și bisericești, care probabil, pare eclectică sau chiar nepotrivită pentru mentalitatea juridică contemporană din alte țări europene, era de o importanță deosebită pentru societatea acestei țări ortodoxe din inima zonei central-estice europene. Prin întregul ei conținut, Pravila cea Mare tipărită în 1652 s-a oferit, cu generozitate, în primul rând sistemului judiciar și apoi preoților-duhovnici chemați să aprecieze faptele oamenilor și să facă dreptate.

Biserica și-a asumat, conform acestui cod de legi, un rol important prin clerul ei, în aprecierea faptelor oamenilor și ea participa la împărțirea dreptății, deținând toate actele stării civile (de pildă Actele de divorț pe care le alcătuia episcopul erau trecute în catastiful – registrul – episcopiei)²¹¹.

Încă de la început, Pravila, atrăgând atenția asupra responsabilității deosebite pe care o are judecătorul în genere, recomandă acestuia două lucruri: să fie imparțial – drept și să cerceteze, cu deosebită responsabilitate, cauzele pe care le judecă. Căci, zicea Pravila, el este 1) "pre leage începătoriu", 2) cel ce "pre oameni oblăduiaște" și 3) nu trebuie să uite că este trecător în această lume, "că în veci nu e începătoriu, ce și el ca un om, va să moară"²¹².

După ce expune aceste principii generale de drept de care trebuie să țină seama judecătorul, Pravila expune, în al doilea rând, învățătura despre dreptate, conform principiilor vechiului drept roman, învățătură pe care o consideră de origine dumnezeiască: "Dreptatea iaste un lucru mai adevărat de toate, care dă

211. Vezi glavele 414-415.

212. Vezi Glava I.

fieșcui dreptate. Adevărul dreptății iaste să lăcuiască neștine frumos și drept ca să nu vinuiască pre nimenea". Așa începe glava 2, după care în talmăcirea lui Matei Vlastares precizează că: "Înțelepția dreptății iaste să vază lucrurile dumnezeiești și omenești, adecă dreptatea și nedreptatea". Altfel spus, dreptatea este un lucru dumnezeiesc, în vreme ce nedreptatea este omenească. În spiritul canoanelor apostolice, Pravila argumentează apoi: "Care judecătoriu face dreptate, acela iaste judecătoriu drept la Dumnezeu; iar carele nu face dreptate, acela îndrăzneală la Dumnezeu n-are". "Că Dumnezeu de alt nu-i pare bine ca de dreptate, nice de post, nice de purtări smerite". Și apoi, mai departe, în spiritul Sfintei Scripturi, Pravila adaugă: "ceia ce vor să judece drept, întâi să ceară de la Dumnezeu să le dea înțelepție și priceapere să cunoască dreptatea și nedreptatea, să judece drept, să nu osândească pre nimenea. Poruncește și dumnezeiasca scriptură: judecătorii să nu facă strâmbătate la judecata lor și de sărac să nu-i fie milă de el la judecată, cum am zis, de va avea nedreptate, să nu-l îndrepteaze pentru sărăcia lui, adecă să nu-i caute căce e sărac, ce să-l judece pe dreptate".

În al treilea rând²¹³, Pravila prezintă *legea*, norma, criteriul care trebuie cunoscut, însușit de judecător ca să poată face într-adevăr dreptate când judecă. "Leagea iaste mestesug²¹⁴ lucrului celui bun și poruncă tuturor pricepuților și înțelepților și oamenilor bogoslovi (înduhovniciji), celor ce vor și celor ce nu vor înțelepție; și cetățitorilor iaste poruncă obște; și socotință și învățătură. Și iară iaste și dumnezeiască și aflare sfântă. Și porunca legii iaste să petreacă neștine (oricine) drept, iară pre alt pre nimea să nu betească (vatăme). Iară leagea să cheamă pentru căce că dă fiecui dreptate²¹⁵. Învățați-vă judecătorilor, cu deadinsul și căutați, dă vedeți leagea, să nu se osândească nimenea de voi, că apoi veți lua plata munca de veaci, ca niște judecători nedrepti de la judecătorul cel drept și nefățarnicul Hristos Dumnezeu"²¹⁶.

"Cum sunt vracii (doctorii) izbăvire bolnavilor, așa sunt și pravilele celor osândiți" (Înțeleptul Isocrat).

"Cela ce închipuiaște și judecă rău, acela nice leage, nice vreamă, nice obiceiul bun întreaște" (Vasile Velichi).

Mai departe Pravila recomandă judecătorilor să respecte "obiceiul locului". "Unde nu e leage scrisă, acolo trebuiaște să păzim obiceiul locului. Iară de nu va fi nici obiceiul, trebuiaște să urmăim întrebării de acel lucru, iar de nu vom afla nici cu întrebarea de acel lucru, atuncia trebuiaște să socotească bătrânii cum vor putea tocmi" (glava 4)²¹⁷. "Drept aceia și ceale tocmeală carele cu îndelungatu obiceiul se-au ispitit multă vreamă sunt de treabă, iar nu mai puțin, că și învățăturile și leagea ce e scrisă²¹⁸. Grăiaște și Armenopol că obiceiul vechiu în loc de leage se socotește și se ține"²¹⁹ (Armenopol).

213. În glava a treia.

214. Meserie, îndeletnicire, artă.

215. Aici apare indicația sursei – Matei Vlastares.

216. Din nou este indicată, marginal, sursa – Armenopol.

217. Matei Vlastares.

218. Fotie Țarigrădeanul.

219. Vezi glava 4.

Judecata trebuie să fie dreaptă căci "ceale ce sunt judecate și tocmită rău, nice vremile, nice pravile, nice obiceiul pre acealea nu poate să le adevereaze" (Leagea)²²⁰. În același timp, în spiritul Pravilei, judecata trebuie să țină seama de posibilitatea îndreptării celui care este în culpă, precum și de contextul în care s-a săvârșit (sfătuitori, complici, starea socială, starea de sănătate)²²¹.

Un exemplu de cercetare minuțioasă a fiecărui caz ce poate fi adus în justiție, este acela despre calpuzani (falsificatorii de bani), de care vorbesc glavele 87-88. În glava 87 care are 16 zaceale și care poartă titlul: "Pentru calpuzani ceia ce fac bani răi și pentru pedeapsa lor", după ce spune că "aceia încă fac aceea greșală ca și cum ar sudui pre împăratul și Domnul țării", și prezintă cele trei feluri în care "se fac banii răi", precum și cele patru caracteristici ale "banilor buni și derepți", în cele două glave amintite sunt prezentate cel puțin 18 cazuri posibile de folosit de către falsificatorii de bani sau de mânuitorii acestora²²².

De asemenea judecarea celor ce calomniază și ocărăsc (judecarea suduito-rilor), care constituie tema glavelor 106-113, precum și judecarea proxeneților ("votri" sau "supuitori"), glavele 127-131, se fac după o amănunțită cercetare, epuizând aproape toate cazurile posibile.

În privința judecării cauzelor care privesc relațiile între persoane fizice, deci despre infracțiuni de drept privat, Pravila oferă o documentare abundentă, prezentând în glavele 179-188, care conțin 93 zaceale, nenumărate cazuri în speță de adulter și de condiții, de cauze și consecințe ale acestuia.

În legătură cu judecarea celor careucid pe semenii lor, pravila prezintă o foarte bogată cazuistică în glavele 242-249²²³. Ni se oferă imaginea spectrului infracțional posibil al oamenilor de la cazuri cu motivație simplă la jaf și tâlhărie, precum și cazuri de răzbunare sau pentru a scăpa de vreo urmărire, și până la cazuri de legitimă apărare²²⁴. "Tot omul are putearea să se bată cu vrăjmașul ce la ce vine asupra lui să-l ucigă sau să-i ia bucatele"; sau glava 247, zaceala 17 – unde se arată că este legitimă și apărarea cu ajutorul vecinilor sau rudelor.

Asupra judecării crimelor Pravila mai conține încă 5 glave în care sunt prezentate judecarea și pedepsirea criminalilor și răufăcătorilor, precum și a sfătuito-rilor și complicii acestora²²⁵. Dar Pravila mai conține și elemente care demonstrează și caracterul preventiv al dispozițiilor sale. "Țara – spune Pravila²²⁶ – se cade să-și păzească și să-și priască și să acoapere de asupreale pre oamenii pământului său".

Pentru a inventaria variatele cauze de drept penal vom mai aminti că în Pravilă sunt prezentate cazuri de judecată și de pedepsire pentru viol²²⁷, pentru răpiri de femei²²⁸, pentru furțișaguri²²⁹; precum și procedură de judecată

220. Vezi glava 30.

221. Vezi glavele 43, 45, 46, 48, 49, 50

222. Vezi glavele 87-88.

223. Acestea conțin 213 zaceale.

224. Vezi glava 246, zac. 30.

225. Vezi glavele 337-342.

226. Vezi glava 247, zac. 25.

227. Vezi glavele 252-257.

228. Vezi glavele 259-260.

229. Vezi glavele 296-213: 345-349, care conțin 16 vini (motive) de furțișag, în genere.

pentru sodomie (homosexuali)²³⁰, pentru tănuitorii celor care fură și pentru tâlhari²³¹.

Glavele 296-304 ale "Îndreptării legii", care corespund celor 11 "pricini" de la începutul Pravilei din 1646 sub titlul "Pravile întocmite, alese, scoase pentru toți lucrătorii pământului", cuprind exclusiv dispoziții de drept agrar.

Pe o întindere de 21 de glave (127 zaceale) sunt oferite, celor ce judecă diferite cauze, 16 motive (vini) pentru micșorarea pedepsei²³². Sunt prezentate astfel: "culpă cu înșelăciune și vicleșug și fără înșelăciune și vicleșug; cea fără înșelăciune și vicleșug se pedepsește mai ușor, fapta săvârșită la mânie, cea săvârșită de copii și tineri până la 7 și 14 ani și chiar până la 18 ani, beția, nebunia, obiceiul locului". În legătură cu obiceiul locului se spune: "după obiceiul cine va greși nu se va certa nicecum, cum dau învățatură toți dascălii, tocmindu-se toți într-un cuvânt" (zaceala 1) căci în concepția Pravilei, "lucurile carele se fac după cum iaste obiceiul locului, măcară de-ar fi și împotriva firii și al pravilei, iară drept aceia tot nu va certa judecătorul pre ceia ce fac acel obicei, măcară că aici îi ceartă Besearea..."²³³. Alte motive pentru micșorarea pedepsei sunt "mulțimea de oameni când se pornesc la răutate – greu de aflat gravitatea faptei, pe persoane, – "ascultarea" de Domnul țării, de stăpân sau chiar de judecător²³⁴. Alte motive invocate pentru micșorarea pedepsei sunt: "neputința și slăbiciunea firii" (mai puțin se ceartă femeia decât bărbatul, țăranul simplu, ignorant etc.), săvârșirea faptei în somn, dragostea care "se închipuiește cu beția, așijderea și cu nebunia", dacă este inculpatul "ruda cea aleasă" (uneori boierul este certat mai aspru, alte ori mai ușor – după faptă – decât cel sărac); iscusința și destoinicia celui vinovat; schimbarea firii și a vieții rele și întoarcerea la Dumnezeu (exemplu: un evreu care se botează nu va fi certat pentru greșala săvârșită înainte de botez)²³⁵. De asemenea se micșorează pedeapsa în cazul celui surdo-mut (această infirmitate face ca el să fie tratat "ca și un cocon micșor", sau ca unul din cei fără minte, nebun"); precum și în cazul când cel vinovat este predat de tatăl său, sau de feciorul său.

Episcopul (arhiepiscopul locului) alcătuia și trimitea "cartea de despărțală" în cazul infidelității unuia dintre soți, în cazul când soțul era impotent, sau când soțul lipsește mai mult de 5 ani și nu dă nici un semn de viață, când femeia este îndrăcită, precum și în cazul în care soțul, timp de șase ani, n-a trimis bani de întreținere a femeii sale²³⁶.

b) Elemente de Drept canonic (bisericesc) în Pravila cea Mare. Pravila cea Mare – Îndreptarea legii are caracteristicile unei cărți de învățatură care con-

230. Vezi glava 333.

231. Vezi glavele 343-344.

232. Vezi glavele 356-371.

233. Vezi glava 361, zac. 1 și 4.

234. În cazul acesta, la glava 363 zac. 8, este dat ca exemplu un caz posibil să se fi petrecut în Brașov, dar care a fost judecat la Sibiu.

235. Vezi glavele 369, 2-4.

236. Vezi glavele: 83, 186-188, 213, 215-225; 236, 412-417.

ține – în mari proporții – elemente dogmatice, liturgice și mai ales canonice. Deoarece partea a doua intitulată "Nomocanon cu Dumnezeu" este o colecție completă de canoane a Bisericii Ortodoxe, cunoscută pretutindeni în această formă, în care se cuprind, prin excelență, probleme de doctrină și practică bisericească, considerăm că aceasta poate fi lăsată la o parte, în analiza pe care o întreprindem acum, ocupându-ne, mai ales, de conținutul primei părți a Pravilei și referindu-ne numai în anumite cazuri și la conținutul părții a doua.

Cu privire la partea a doua a Pravilei, este necesar totuși să precizăm, cum spunea marele canonist român, Pr. prof. Liviu Stan că "numărul canoanelor diverselor sinoade ca și acelea ale canoanelor Sf. Apostoli, diferă de numărul lor din colecțiile oficiale ale Bisericii prin faptul că unele dintre canoane sunt numerotate altfel sau contopite câte două într-unul, sau chiar omise. De asemenea, textul canoanelor, – deși redat ca și comentariile după colecția lui Alexis Aristen, are prescurtări deosebite câteodată de textul lui Aristen, iar pe lângă comentariile acestuia sau chiar în locul lor, în câteva cazuri, sunt trecute comentarii tot pe scurt luate din Zonara sau din Balsamon"²³⁷.

Așadar, din conținutul părții prime a Pravilei, care a ridicat multe critici din pricina aparenței ei de "amestec lipsit de metodă și de sens, un amestec greoi și fără nici o socoteală", cum îl numește Nicolae Iorga, noi ne vom opri atenția pentru a face referire la acele glave care cuprind prevederi religioase, bisericești. Aici, așezarea canoanelor, în cuprinsul textelor penale (pe care le-a luat din "Cartea românească de învățătură") a fost făcută cu voință, iar "amalgamarea textelor" nu poate fi socotită ca fiind opera unei simple întâmplări, deoarece alcătuitorul acestui cod a urmărit o anumită metodă când a căutat să apropie glavele Pravilei din Moldova de acele texte canonice pe care le-a socotit conexe prin conținutul lor"²³⁸. Această așa-numită "amalgamare" prin care au fost introduse în Pravila cea Mare, texte din canoane sau chiar canoane întregi, între prevederile penale este dovada voinței de a da acestei legi un temeinic suport canonic. Înțelegând astfel lucrurile, apreciem că alăturarea "Nomocanonului cu Dumnezeu" – culegerea completă de canoane din partea a doua, oferă judecătorilor care foloseau Pravila, precum și cercetătorilor vechiului drept românesc, adevăratul fond documentar al "Îndreptării legii" care certifică temeluirea acestei legi pe canoanele bisericești.

Peutru a se vedea apropierea conținutului Pravilei celei Mari, ca și strânsa lor legătură cu cuprinsul canoanelor Bisericii Ortodoxe, oferim câteva exemple sesizate de cei care au cercetat legătura dintre cele două pravile românești. Astfel, după glava 126 canonică: "Pentru călugăriță sau mireană de vor fi supuitoare sau voatre", urmează glava 127: "cercetarea supuitorului și în ce chip se cade să fie",

237. Pr. prof. Liviu Stan, *Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Târgoviște* (1652), în "Studii Teologice", nr. 11-12, p. 563.

238. Vezi, Introducerea la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 20. 49. Vezi glava 16. Vezi și Introducere la ediția din 1962 a "Îndreptării legii", p. 20; Vezi: A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VII, 1929, p. 142 și I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, vol. II, București, 1928. partea I, p. 373.

luată din pravila moldoveană (glava 27); după glava 178 canonică: "Pentru de câte vini dăspart pre cei ce să logodesc", urmează glava 179: "Pentru care vini se despart oamenii casnici ce să zice bărbat de fămeae" și al cărui conținut este luat din pravila moldoveană (glava 17); după textele canonice relative (privitoare) la impedimentele căsătoriei din cauza rudeniei, urmează glavele 211 și 212 despre "sânge amestecat", ce figurează în pravila moldoveană (glavele 41 și 42); după glava 313 canonică: "Repondie" (repudium) – "Cartea cea de despărțeaală a bărbatului și a muiarii" și glava 314 canonică: "Despărțeaalele nuntelor și vinele muerii de care o desparte bărbatul și-i dobândește zeastrele ei", urmează glava 215: "Cându-și va pierde zeastrele muiarea carea va fi făcut preacurvie și când nu le va piarde", cuprinsă în pravila moldoveană²³⁹.

Correspondența exactă a glavelor celor două pravile a fost indicată pe baza textelor de către S. G. Longinescu, în lucrarea "Legi vechi românești și izvoarele lor"²⁴⁰.

239. Vezi glava 16. Vezi și Introducere la ediția din 1962 a "Îndreptării legii". p. 20; Vezi: A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VII, 1929, p. 142 și I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, vol. II, București, 1928, partea I, p. 373.

240. S. G. Longinescu, *Legi vechi românești și izvoarele lor*, vol. I, București, 1912. Vezi și corespondența între glavele celor două pravile, ce a fost dată în nota 205.

Cuprinsul tematic al Pravilei celei Mari

A. CHESTIUNI DOGMATICE (ELEMENTE CU CONȚINUT DOGMATIC) ÎN PRAVILA CEA MARE

Să vedem, aşadar, mai întâi, prin mai multe exemple din Pravila cea Mare, elementele importante de doctrină a Bisericii Ortodoxe. Precizăm însă, mai întâi, că Pravila cea Mare are caracteristicile unei cărţi de învăţătură. Semnificativ este faptul că Pravila moldoveană care a apărut cu şase ani mai înainte şi pe care alcătuitoarii şi traducătorii ei, au "întrupat-o" în "Îndreptarea legii", se numea: "Carte românească de învăţătură...". Atât dispoziţiile de drept laic, dar mai ales cele de drept bisericesc ni se prezintă, în Pravilă, ca nişte adevărate manuale din care aflăm ceea ce este folositor să facem şi mai ales, să evităm nenumăratele pericole care ne pândesc în această lume, prin călcarea legii. De aceea, am putea spune că Pravila cea Mare este un adevărat tratat de pedagogie creştină.

1. Biserica

Accastă instituţie, care păstrează tezaurul de înţelepciune, deţine şi mijloacele necesare de formare şi îndreptare a oamenilor.

"Prin Biserică – cum spune părintele Dumitru Stăniloae –, prin această instituţie divino-umană care a luat fiinţă la Cincizecime, ne menţinem în Hristos prin Duhul Sfânt, care se pogoară la Rusalii şi rămâne în ea (în Biserică), dar şi vine încontinuu în ea, cerut prin rugăciune şi ferire de păcate, aşa cum şi Hristos care e în ea, rămâne şi sporeşte în ea, sau ea sporeşte în El, tot prin rugăciune şi ferire de păcat"²⁴¹.

Iată câteva glave din Pravila cea Mare, în care ni se înfăţişează chipul Bisericii: "Ține-ți mintea dreaptă și cu tot sufletul (tu, o creștine) întru creștineștile învățături și cinsteaște cu cinste pre muma ta, besearica, carea te-au născut pre în Duhul Sfânt, adecă pe în dumnezeescul botez; și pre preoții cinsteaște-i ca pe niște slugi ai lui Hristos și ca pe niște oameni ce au tocmeala îngerească ca să fii cinstit de Dumnezeu; căce că cinstea preoților la Hristos se socoteaște, că (așa cum) și oamenii împăratului pentru dânsul să cinstesc (tot) așa trebuie să se cinstească și preoții pentru Hristos; iară câți nu cinstesc preoții, aceia mânje pe Hristos..." (Dumnezeeshii dascăli)²⁴².

"Că besearica iaste casa lui Dumnezeu, casă de rugă, adunare oamenilor, trupul lui Hristos, nevasta lui Dumnezeu, ceriu pământesc în care șade cereasca

241. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, E.I.B.M. al B.O.R., București, 1997, p. 134.

242. Vezi glava 56.

pâine ce să zice prea sfântul trup adevărat al Domnului nostru Iisus Hristos. Iaste și scaun împărătesc și arhieresc, pre carele șade împăratul împăraților și marele arhieru, singur Hristos. Iaste și lina baltă a păcătoșilor și slava dreptilor, iaste și scăpare și pod și laudă și veselie și bucurie și păreare de bine tuturor creștinilor. Și câți o caulă și o iubesc cu toată inema și cu tot sufletul, aceia vor lua cunună de la Dumnezeu și se vor face moștneani împărăției lui. Iară besearică să chiamă căce că chiamă și adună pre toți²⁴³.

Dar Pravila cea Mare mai prezintă în detaliu esența învățaturii de credință a Bisericii creștine, formulată la sinoadele ecumenice, începând cu aceea referitoare la persoana lui Iisus Hristos, a doua persoană a Sfintei Treimi.

Este cunoscut că Sinoadele ecumenice "au prins, într-o formulare concisă, înfățișarea evanghelică și vie a Persoanei divino-umane a lui Hristos".

Primul sinod ecumenic de la Niceea și al doilea de la Constantinopol, preluând mărturisirea de credință de la Botez a Bisericii din Ierusalim, au stabilit textul ei definitiv referitor la Iisus Hristos, în forma Simbolului niceo-constantinopolitan care mărturisește despre El, pe de o parte că e Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut de o ființă cu Tatăl, născut înainte de veci; pe de alta că S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om.

Sinodul al IV-lea ecumenic dezvoltă această mărturisire despre Hristos, declarând că Iisus Hristos este *"Unul și același Dumnezeu cu adevărat și om cu adevărat din suflet rațional și trup, de o ființă cu Tatăl după dumnezeire și de o ființă cu noi după omenitate; întru toate asemenea nouă afară de păcat; înainte de veci născut din Tatăl, după dumnezeire, iar în zilele de pe urmă, din Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu, după omenitate; cunoscut în două firi în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit, deosebirea firilor nefiind desființată nicidecum din cauza unirii, ci păstrându-se mai degrabă însușirea fiecărei firi și concurgând într-o persoană și într-un ipostas"*²⁴⁴.

În glavele 387-388, Pravila cea Mare expune doctrina ortodoxă formulată la cele 7 sinoade ecumenice, începând cu primele două sinoade care au stabilit simbolul credinței noastre în Dumnezeu întreit în persoane, și într-una sfântă, sobornicească și apostolească Biserică, în Taina Sfântului Botez spre iertarea păcatelor și în viața de veci. Astfel, se precizează că la sinodul de la Niceea (325) pentru a condamna învățătura greșită a preotului Arie din Alexandria, care socotea "zidire și făptură" pe Fiul lui Dumnezeu, cea de a doua persoană a Sfintei Treimi, s-a formulat învățătura de credință corectă a simbolului credinței, prima parte până la "Întru Duhul Sfânt Domnul de viață făcător". În glava 388 se spune: "Iară sfinții părinți ai aceluia săbor propovăduiră că Tatăl, Fiul și Sfântul Duh numai obrazele (persoanele) ce să despart, iar întru ființă n-au despărțire, tocmai cinstit Tatăl, Fiul și Duhul. De sfinții 318 de Dumnezeu purtători părinți pre toți pre câți au fost acel spurcat de Arie și pre aceia au blestemat și i-au dat anathemei. Drept aceea și pentru întărirea tocmealei Besearicii, au scris 20 de canoane".

Aceeași glavă prezintă în continuare tematica sinodului al doilea ecumenic ținut la Constantinopol, la care au participat 150 de episcopi. "Această cinstită

243. Vezi glava 136 Zri.

244. Vezi, Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 25.

ceată a arhierilor goni pre luptătoriul de Duh, pre Machedonie". "Dece acest săbor blestamară-l și-l deaderă anathemei împreună cu soțiile tovarășii lui: iară pre Sfântul Duh mărturisiră tocmai cinstit Tatălui și Fiului și Dumnezeu adevărat. Și nu numai pre aceia deaderă anathemei, ce și pre nebunul Apolinarie și pre soțiile lui; iară pre Hristos mărturisiră și propovăduiră Dumnezeu deplin și om deplin". Sinodul acesta, după cum se știe, a alcătuit 7 canoane.

Dacă sinodul doi a clarificat doctrina prevmatologică, Sinodul al treilea ce s-a ținut la Efes, sub conducerea Sf. Chiril al Alexandriei, a clarificat atât doctrina hristologică, cât și pe cea mariologică, stabilind învățătura ortodoxă (dreaptă, corectă) împotriva ereticului Nestorie, care "împărția-l pre unul Domnul Iisus Hristos, în doi fii, și zicea-i că alt fiu iaste carele se-au născut de la Tatăl și altul iaste Hristos care s-a născut de în Precista. Și zicea cum Mântuitorul Hristos că iaste striin de Dumnezeu. Așisderea și adiveritei Născătoarei de Dumnezeu zicea să nu-i zică Născătoare de Dumnezeu, ce născătoare de Hristos". Sfinții Părinți "propovăduiră luminat că Hristos iaste Dumnezeu deplin și om deplin, într-un obraz (o persoană), în doăo firi. Iară Sfânta Născătoare de Dumnezeu fără sămânță, preste fire au născut pre Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu și al Tatălui, pre Domnul nostru Iisus Hristos, fără amestecare de bărbat și fără de dureare și geamere, carea a fost fată mai nainte de îngrecare (însărcinare) și deac-au îngreacă și deacă l-au născut, iară au fost fată și adevărat Născătoare de Dumnezeu. Așa au poruncit și au propovăduit (sfinții Părinți); iar pre mincinosul Nestorie și pre tovarășii lui și pre dogmatele, adecă învățăturile lui, le deaderă anathemei"²⁴⁵. Părinții acestui sinod au alcătuit 8 canoane.

Sinodul al IV-lea ecumenic ce s-a ținut la Calcedon a luat în discuție tot o problemă hristologică, aceea a "amestecării" celor două firi din persoana Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos. Cei 630 episcopi "deaderă anathemei pre Eutihie arhimandritul de Tarigrad și pre Dioscur de la Alexandria, ca pe niște răi pravoslavnici, carii amesteca pre cel întru doao firi, cunoscut unul Hristos, pre Domnul nostru și Dumnezeu". Cunoaștem că hotărârea sinodului de la Calcedon desăvârșea o importantă dogmă hristologică. Dacă la sinodul al III-lea se preciza că în persoana Fiului lui Dumnezeu, născut din Fecioară, există două firi, una dumnezeiească și alta omenească, la sinodul al IV-lea se preciza că aceste două firi nu sunt separate, dar nici amestecate, ci sunt distincte într-o singură persoană. Hotărârea aceasta a sinodului de la Calcedon n-a fost însă acceptată de unele Biserici din Orient care n-au făcut deosebirea corespunzătoare între firi – înfățișare și persoană, considerându-l pe Mântuitorul ca având o singură înfățișare (monofizis). Aceste Biserici s-au despărțit și nu au mai participat la următoarele sinoade ecumenice, numindu-se monofizite sau precalcedoniene²⁴⁶. Părinții Sinodului de la Calcedon au alcătuit 30 canoane.

245. Hotărârile Sinodului al III-lea ecumenic de la Efes au fost contestate printre alții de către Ioan Patriarhul Antiohiei care a sosit la Efes după terminarea lucrărilor. "Și pentr-aceia de la Efes se despărțiră, și avea mare netocmire unii către alții, adecă anatoleanii și ceia ce era cu fericitul Chiril. Iară apoi după aceia multă nevoință au făcut împăratul de pace până se-au împăcat unii cu alții".

246. Trebuie să precizăm că aceste Biserici păstrează, până astăzi, vechea învățătura și practică a Bisericii creștine a primelor patru veacuri fără să fi împărțit învățătura lui Eutihie sau Dioscur, ereticii pe care i-a condamnat sinodul de la Calcedon.

Hotărârile sinodului V ecumenic întrunit la Constantinopol au avut ca obiect învățăturile greșite ale lui Origen, Didim și Evagrie și ale ucenicilor lor²⁴⁷.

La sinodul VI ecumenic au revenit problemele hristologice, căci au apărut învățături greșite ale unor episcopi și chiar patriarhi care susțineau că Hristos Dumnezeu a avut o singură voință și o singură lucrare după întrupare. Cei 170 "purtători de Dumnezeu părinți" adunați la Constantinopol au propovăduit și au întărit că Domnul nostru Iisus Hristos a avut, după întrupare "doao voi adevărite pre fire și doao lucrări. Nu că despărțea obrazele (persoanele) ce nici o fire de într-amândoao ale lui Hristos, a dumnezeirii, zic, și a omenirii nu era fără de voe sau fără lucrare"²⁴⁸.

La ultimul sinod ecumenic, întrunit, ca și primul tot, la Niceea, au participat 367 "purtători de Dumnezeu bărbați" care au dat anathemei "pre luptători (împotriva) icoanelor, care ziceau icoanei lui Hristos și sfinților lui că sunt idoli"²⁴⁹.

Pravila cea Mare adaugă și al optulea sinod și anume pe cel unionist de la Ferrara-Florența (1430-1432), la care Patriarhul Marcu Efeseanul, succesorul Patriarhului Iosif – cel care a murit la Florența, la începutul sinodului – n-a vrut să semneze documentele de unire cu Biserica Romei, pentru că această unire nu o vroia clerul și poporul Bisericii Țarigradului. "*Și așa – spune Pravila cea Mare – se făcu în acest sinod împreunarea nu împreunare, ce despărțire*".

2. Ierarhia

În Pravila cea Mare sunt nenumărate mențiuni referitoare la ierarhie. Înainte de a prezenta câteva exemple din Pravilă, să încercăm a ne aminti învățătura Bisericii despre ierarhie. "Fiecare episcop – spune părintele prof. D. Stăniloae în tratatul de Teologie dogmatică –, este urmașul tuturor Apostolilor, căci fiecare Apostol se afla în comuniune cu toți ceilalți Apostoli. Iar după aceea fiecare episcop e hirotonit de mai mulți episcopi, în numele întregului episcopat, primind același har și aceeași învățătură pe care le-au avut toți Apostolii și toți episcopii și odată cu aceasta putând împărtăși preoților, și prin ei credincioșilor eparhiei sale, același har și aceeași învățătură neschimbată, care sunt în toată Biserica...". "Hristos rânduiește invizibil, în mod direct și vizibil, prin episcop, pe episcopi, pe preoți și pe diaconi din orice timp, comunicându-le pe Duhul Sfânt sau iubirea nesfârșită de Dumnezeu și a lui Dumnezeu care se află în trupul Său" ... "Credinciosul în care lucrează acum Hristos prin mijlocirea unui preot, îl primește (pe Hristos) prin mij-

247. "Și săborul acesta, spune Pravila cea Mare – canoane n-au făcut numai deaderă anathemei pre ceia ce se învață de tocmealele ale lui Origen, pre Didim și pre Evagrie și pre ucenicii lor și pre cei ce să pleca și asculta întru învățăturile lor... și zicea nebunii de ei că sufletul înblă singur mai nainte de zămislirea trupului, și intra în trup și se naște: și deaca moare omul acela, el merarge, zice, de să naște într-alt trup și iar deaca moare (și) omul acela atunci se naște de câte ori va: și iaste, zicea și sfârșenie nesfârșitelor și veasnicelor lor munci" (glava 388, săbor 5).

248. După acest Sinod s-a mai adunat 227 de arhierii la locul ce se chiamă Trulla (o clădire vestită, împărătească în Constantinopol) pentru a confirma hotărârile sinoadelor V și VI și pentru a alcătui 102 canoane numite ale sinodului Trullan sau cvinisext.

249. "Și acest sfânt și a toată lumea săbor pre luptătorii de icoane cari zicea icoanei lu Hristos și sfinților lui că sunt idoli: deci cu socotința a tot sfântul și dumnezeescul săbor, cu legătură nedăzlegată pre aceia i-a dat anathemei. Și au tocmii 22 de canoane de folosința creștinilor, întru anii de la zidirea lumii 6296" (glava 388, săbor 7).

locirea unui preot; acesta a primit harul în trecut prin credința lui, printr-un episcop care credea. Îl primește prin mijlocirea unui preot care a primit harul de la Hristos pentru că crede în El și l-a primit de la un episcop care și el credea în Hristos... Harul vine prin mijlocirea unor persoane care ne transmit odată cu el și credința lor prin Duhul Sfânt"²⁵⁰.

Iată acum din Pravila cea Mare conținutul unor glave care îl prezintă pe episcop:

"Arhiereul este în locul lui Hristos și capul trupului besearicii și cinstea lui este mai înaltă decât a preoților și a diaconilor", că aceștia de la "arhiereu iau darul" (Glava 47, Zonara). Arhiereul este "bogonoset (cu frică de Dumnezeu) pentru că iaste îmbrăcat cu darul Duhului Sfânt. Drept aceeaia dă tuturor creștinilor întru toate sfințiile, ce să zice tocmeale și rânduiale" (glava 53). El "ține scaunul lui Dumnezeu aicea pre pământ și cealea ce poartă închipuiesc dumnezeirea a Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos" (glava 54 și 116) (Arhieriei au darul celor 12 apostoli – Glava 70 – Simeon Saluncanul). Arhiereul sau episcopul se numește astfel pentru că "iaste vazătoriu și purtătoriu de grijă tuturor creștinilor care sunt în eparhia lui, având voe deplină, adică ca un arhiereu, să facă preoți, diaconi, ipodiaconi, citeți, cântăreți și călugări. Să fie volnicu (capabil), îndreptățit preste toate lucrurile bisericesti" (glava 12).

Conform canonului 12 Cărtagina, arhiereul nu poate fi judecat de mai puțin de 12 arhieriei. La "pâra preotului trebuie să fie șase arhieriei și în afară de aceștia și arhiereul locului să fie împreună cu dânșii, pre număr șapte. Iar la pâra diaconului să fie trei arhieriei"²⁵¹.

"Pravila arată că arhieriei au cea mai înaltă demnitate în Biserică, fiind și judecători civili nu numai bisericesti (glava 1 și altele) și nu orice judecători, ci chiar unii dintre cei mai mari demnitari de stat, care au puterea de a emite "Pandete" (Carte de recomandare), sau cărți de călătorie în siguranță "pre în țară sau preste mare" (glava 409). De aceea, injuriile aduse vlădicilor sau lovirea acestora, se pedepsesc ca și când ar fi aduse unor demnitari ai statului (glava 112, zac: 3 și 7). Dar arhieriei, fiind și demnitari ai Bisericii, se cade să fie cu îndurare și să ierte pe cei care le greșesc" (glava 34 și 35)²⁵².

3. Lucrarea Bisericii

După cum se știe, lucrarea Bisericii se realizează prin Sfintele Taine și prin Ierurgii, prin acele slujbe care au harul și darurile lui Dumnezeu. Biserica acordă Tainelor un loc de mare importanță în economia mântuirii, ca mijloace prin care se înfăptuiește această unire a oamenilor cu Hristos.

"Săvârșitorul Tainei, ca preot, e reprezentantul Bisericii, prin el lucrează Duhul Sfânt, care suflă în toată ambianța Bisericii, ca trup tainic în care lucrează Hristos".

"Nu materia, și nici cuvintele rostite sau gesturile săvârșite, luate în ele însele, constituie Taina, ci ea se constituie în întâlnirea în credință a celor două persoane, în ambianța Bisericii pline de Duhul Sfânt și în atingerea trupezască între

250. Vezi Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 157-158.

251. Vezi glava 18.

252. Pr. prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 567-568. Vezi și glavele 11, 12, 13, 14.

cele două persoane, odată cu mărturisirea prin cuvinte a acestei credințe a lor: a uneia care săvârșește Taina și a alteia care o primește. Baza generală a Tainelor Bisericii este credința că Dumnezeu poate lucra asupra creaturii în realitatea ei vizibilă. În acest sens, înțelesul general al Tainei este unirea lui Dumnezeu cu creatura". "Într-un înțeles mai special, Tainele sunt lucrările invizibile ale lui Hristos săvârșite prin acte vizibile, prin care se constituie Biserica și care se săvârșesc în Biserica". "Tainele sunt deci acțiuni sensibile, instituite de Hristos, prin care se împărtășește harul lui Hristos și se unește Hristos cu persoanele care cred pentru a se constitui și menține Biserica..."

"Prin Taina Botezului devine fiecare membru al Bisericii printr-o primă unire a lui cu Hristos, iar prin celelalte Taine se accentuează și mai mult sau se restabilește unirea membrilor Bisericii cu Hristos, Capul ei, întărindu-se unitatea Bisericii, sau se acordă unor persoane harul săvârșirii Tainelor, a propovăduirii Cuvântului și a păstrării lui neschimbate, sau harul necesar altor răspunderi, căsătoriei și restabilirii sănătății. Tainele fiind deci acțiuni sensibile, instituite de Hristos, prin care se împărtășește harul lui Hristos și se unește Hristos cu persoanele care cred pentru a se constitui și menține Biserica, trebuie privite în aceste aspecte diferite ale lor"²⁵³.

În Pravila cea Mare este foarte bogat prezentată *lucrarea Bisericii*. În foarte multe glave unde se prezintă practica diferitelor slujbe bisericești (Sfinte Taine, ierurgii, slujbe etc.), se vorbește despre efectul și semnificațiile acestora. În glava 137 sunt enumerate darurile Duhului Sfânt. Șapte taine are Biserica, și tot șapte sunt bunătățile mari, precum și păcatele de moarte tot șapte sunt. "Darurile Duhului Sfânt sunt 7, cum grăiește Isaia proroc, adică duhul înțelepției, duhul priceaperii, duhul sfatului, duhul tăriei, duhul credinței, duhul blagocestiei, duhul al fricii de Dumnezeu.

Șapte sunt taini ale besearicii: botezul, unsoarea adică miroseala ce miruiaște, priceaștenia, preoția, nunta de întâi, pocania adică ispovedania, sfântul unt adică maslul.

Șapte bunătăți mari: înțelepția cu smerenie, nemăria deșartă, nestrânsoarea, postul, curăția, răbdarea îndelungată și îngăduirea.

Șapte păcate de moarte: lepădarea de leage, nebunia, trufia, uciderea de voe, amestecarea de sânge, zăcarea bărbat cu bărbat și stricarea de copii cea fără de leage".

Să prezentăm, pe rând, cele 7 Taine, întemeindu-ne pe conținutul Pravilei celei Mari.

Astfel, prima Taină și cea mai importantă este *Sfântul Botez*, "iaste naștere dumnezeiască și înnoire a sufletului" (glava 195 – comentariu Mathei). El se săvârșește de către preot prin afundarea în apă de trei ori a celui ce se botează, deci în numele Sfintei Treimi"²⁵⁴. Preotul, stând cu fața spre răsărit botează copilul "cu trei afundături", făcând semnul crucii, zicând așa: "botează-se robul lui Dumnezeu (N) întru numele Tatălui, amin – și-l pogori în scăldătoare și-l afunzi, adică-l uzi de tot. Iată, așa e afundarea de întâi... de-acia iară-l pogori a doua oară în apă și îl uzi așijderea zicând: și al Fiului, amin. Iată, așa e și a doua afundare. Și de-acia iară te ridici de stai drept și pogori a treia oară, de-l afunzi așijderea zicând: și al

253. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. III, 1997, p. 7-12.

254. Vezi glavele 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147.

Sfântului Duh, amin. Iată așa e și a treia afundare²⁵⁵. Citând canonul 49 apostolic și reluând comentariul lui Zonara, Pravila cea Mare, în glava 142, insistă asupra botezului cu trei afundări, în numele Sfintei Treimi, și apoi prezintă semnificația (simbolică) Botezului adevărat. "Că besearica au luat a se închina unui fără de în-ceapere, Tatălui, pentru nevinuiala, și unui Fiu, pentru nespusa naștere, și unui Mângâietoriu, Duhul Sfânt". De asemenea, Pravila insistă asupra obligativității așezării preotului cu fața către răsărit în timpul botezării copilului: "Copilul, cându-l botezi, trebuie să caute cu fața către răsărit, în chipul Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Căci când se răstigni, spre răsărit căuta, iară nu spre apus, și spre răsărit noi creștinii ne închinăm, și raiul spre răsărit se-au sădit. Dece când vor să zică blăstemul și lepădările la copil, spre apus să stea și să zică, ca un loc ce iaste întunecat și groaznic, și deaca vreme ce apune soarele, la apus întunecare închipuiaște, că dentr-acolo iase întunerecul. Iară răsăritul luminează închipuiaște, pentru că de la răsărit iase lumina, adecă soarele strălucează și luminează toată lume; pentr-aceia răsăritul se chiamă luminează"²⁵⁶.

A doua taină pe care Biserica o administrează imediat după aceea, celor botezați, este *Mirungerea* (ungerea cu sfântul Mir) pe care preotul o face după rânduială, începând de la cap și continuând pe piept și pe membrele superioare și inferioare, și zicând formula: "Pecetea darului Sfântului Duh, Amin!"²⁵⁷.

În glava 146 se spune, mai întâi, că "acesta – cel ce se botează – aduce-se la scaldătoare cum aducea și pe Hristos la groapă. Iară pentru trei afundări într-apa scaldătoarei și trei scoateri arată Întruparea și învierea Domnului cea de a treia zi"; pentru că "cum fu Domnul întru inema pământului trei zile și trei nopți, adecă în mormânt, așa se închipuiește și cei botezați, pentru trei afundări și scoateri, ceale trei zile și trei nopți de în groapa Domnului"²⁵⁸. Apoi se spune în glava 146: "botezații se ungu cu sfântul și marele mir pe trupul gol, iară cu duhul sufletul se sfințește. Și întâi se ungu la frunte pentru izbăvirea rușinii călcării lui Adam și ca să vadă slava Domnului cu fața descoperită, cum scrie. După aceea, se ungu cu sfântul mir la urechi, ca să auză sufletește dumnezeieștile și sfințele taini și dumnezeieștile cuvinte. De-acia, la nări ca să mirosească cel botezat dumnezeiescul mir, mirosenia lui Hristos, și el a doua oară se naște. De-acia pre piept, ca îmbră-

255. Vezi glava 141.

256. Vezi glava 143 – Dumnezeieștii dascăli și învățători.

În pravile mai sunt date și alte explicații privind desfășurarea copilului de scutele vechi ("dezbrăcarea de omul cel vechiu și de viața cea de întâi, adecă de călcarea lui Adam...", glava 143), precum și despre ce "închipuiaște" întoarcerea feței copilului cu fața spre apus, în timpul "lepădărilor" ("Iară întoarcerea carea întore copilul spre apus ca să vadă aceia parte a apusului – cu mâna lăsată în jos), atunci arată și cu chipul și cu gonirea mâinilor ("cum să dăsparte și gonește pre satana de la dânsul"), iar apoi a întoarcerii cu fața spre răsărit și a ridicării mâinilor în sus (aceasta "arată adevărat că cela ce va să ia sfântul Botez, trebuie să gonească de la dânsul răotatea cea întunecată, adecă păcatul. Și așa cu starea care stă naintea dumnezeieștii lumini, carea închipuiaște întoarcerea și starea către răsărit, că se face moșnean curat dumnezeieștii lumini și se face cu totul luminat...", glava 145. Se adaugă aici și glava 147.

257. Vezi glava 149.

258. Vezi glava 146.

cându-se întru platoșa dreptății, să se bată vârtos și să stea împotriva vrăjmașului nostru drac (diavol) nevăzut, carele se bate cu noi" (glava 146).

Și în glava 149 se arată, atât rânduiala cât și semnificația acestei Taine zicând: "Canonul 48 al săborului de la Laodichia poruncește să ungă pre cei ce să botează cu sfântul și marele mir, căce că și acesta se face cu rugă și să sfințește cu chemarea Sfântului Duh. Și pre câți-i ungi și-i sfințești, faci-i moștneani sfântului botez. Sfântul Mir are chipul ca și pecetea împăratului, de vor pecetlui cu dânsa, nice un om nu îndrăznește să meargă să se apropie acolo, pentru că cunosc că iaște împărătesc cel pecetluit de împărăteasca pecete. Într-acesta chip știu și duhurile ceale viclene pre cel uns cu marele mir și să depărtează de dânsul"²⁵⁹.

Despre cea de-a treia Taină a Bisericii, *Sfânta Împărtășanie*, întâlnim în pravilă nenumărate mențiuni. *Sfânta Împărtășanie* sau *Cuminicătura* este Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos – sfințite când preotul zice în taină: "și să se facă această pâine cinstitul trup al lui Hristos al tău, amin. Și ceea ce este în această cupă (potir) cinstitul sânge al lui Hristos al tău, amin"²⁶⁰.

În glava 59 se spune că sfânta Împărtășanie este "dumnezeescul și simțitoriul cărbune Hristos întru sfântul jărtăvnic", pe care așa "cum au luat serafimul odinioară cel cărbune să-l deade Isaiei, așa și preoții, cu lingura, cereasca pâine, sfântul trup și sângele Domnului nostru Iisus Hristos și-l dau oamenilor". "Iară jertva fără de sânge, carea se cheamă liturghie, pe toate întrece (toate celelalte slujbe-laude), căce că lucru adevărat iaste al Domnului și al Sfinției Sale (a preoților și episcopilor)... iară sfânta liturghie alt niminea nu poate să-i slujească fără numai arhiereul și preotul"²⁶¹.

Importanța deosebită care se dă Sfintei Împărtășanii este evidentă prin numărul mare de situații și categorii de credincioși pomenite în Pravila cea Mare²⁶².

Spovedania este o altă Taină pe care o pomenește Pravila cea Mare de mai multe ori. Fără spovedanie, spune Pravila, nu pot primi sfânta împărtășanie decât copiii, până la 14 ani băieți și la 12 ani fete²⁶³. Spovedania nu o poate face decât preotul care are carte de duhovnicie – "daltirie". Această prevedere se întemeiază pe canonul 43 Cartagena²⁶⁴.

Conform tâlcuirii canonului 72 apostolic de către Balsamon, spune Pravila cea Mare – "preoții, adecă ieromonașii și popii mireani primesc gândurile, adecă ispovedesc și iartă păcatele, cu isprava și putearea arhiereului. Iară duhovnic va să se chame iscoditoriu carele iscodeaște lucrurile sufletești, care le are omul, carele sunt ascunse și nearătate și întru suflet și întru inemă se află"²⁶⁵.

Săvârșirea Tainei Spovedaniei se face în biserică. "Duhovnicul trebuie să aibă loc cinstit și sfânt, întru carele va să ispovedească oamenii și să ia pre cela ce va să

259. Vezi glava 149.

260. Vezi glava 164.

261. Vezi glava 72.

262. Ex. glavele: 9 (aici este numită "cumenecătura"), 56, 60, 68, 72, 73, 74, 86, 96, 167, 168, 170, 205, 206, 208, 240, 241, 330, 327, 323, 332, 335, 372, 373, 376 etc.

263. Vezi glavele 321, 324.

264. Vezi glava 318.

265. Vezi glava 319.

i se ispovedească cu curată față și lină și blândă, și cu dumnezeiască frică, iară nu cu vreo față mâhnită sau îngreioială, sau cu chip rău, cu ce bucurie multă să meargă cu cela ce va să i se ispovedească la acel sfânt loc, cum trebuie iscusiiților duhovnici să facă"²⁶⁶.

După cum precizează Pravila cea Mare, care se întemeiază pe "leagea împărătească", "cela ce va să fie duhovnic, trebuc să fie mai mare de 40 ani"²⁶⁷.

Nunta. Căsătoria sub influența doctrinei creștine are caracter de Taină și este considerată indisolubilă.

Binecuvântarea celor care se însoțesc "dupre leage" este subiect al multor glave în Pravila cea Mare, mai ales pentru a se arăta care sunt piedicile (impedimentele) care fac ca această însoțire să nu fie acceptată de Biserică.

"Grăiaște Pravila că trebuie să căutăm pre la nunte nu numai că ce se cade, ce să căutăm dă se și cuvine. Socoteala legii sau a pravilii zice așa, că pre la nunte trebuie să căutăm să vedem aceasta: adecă un om (bărbat) va să ia muiare (femeie) ce să zice va să se facă o nuntă, și întru spițele (gradele) rudeniei nu se împiadecă. Drept aceeaia trebuie să căutăm să vedem de va fi bine cum se cade, ce să zice să nu fie bărbatul de 50 de ani și muiarea de 12 sau de 15, șau muiarea dă 50 și bărbatul de 20. Dece bine, cum se cade și cinstit iaste așa, ca să fie bărbatul și muiarea în vârstă ce e pre leage, cum grăesc dumnezeștile pravile, iar cum nu se cade și afară de dreptate iaste cum este mai sus, să fie bărbatul bătrân și muiarea tânără, sau muiarea bătrână și bărbatul tânăr, care lucru nu iaste numai cum nu se cade, ce încă și rușine, dosadă (ocară), împutare și batjocură".

"Însurarea se cheamă că deacă se împreună un om cu o muiare și care nici o au văzut, nice cu dânsa au vorbit; iară deaca se cunună cu ea, atunci el o ia la casa lui și lăcuiaște cu dânsul, adică șed amândoi într-o casă. Încă se mai cheamă însurarea căce că se împreună și se fac amândoi un trup, după cum au zis Domnul nostru Iisus Hristos cu molitve și cu cununie pre leage de la preot"²⁶⁸. Aceeași glavă reia și precizează cum trebuie să se facă însurarea "*pre leage și sfântă*", prezentând nenumărate piedici posibile de rudenie de sânge, cuscrie, prin Botez și prin Cununie. La impedimentele căsătoriei se referă și glavele 199-212.

Cu toate că este considerată indisolubilă, căsătoria "potrivit excepției admisă și de Mântuitorul Hristos, pentru cauză de adulter – care distruge baza morală a căsătoriei – Biserica a constatat că sunt totuși cazuri când menținerea unei căsătorii este mai mult dăunătoare decât folositoare scopului pentru care a fost creată". În acest scop ea s-a străduit să fixeze asemenea cazuri și pricini pentru care se poate admite desfacerea căsătoriei, fie că este vorba de separarea numai trupească a soților – fără dreptul de a se recăsători, cum s-a ajuns în Biserica Romano-Catolică – fie că este vorba de desfacerea desăvârșită a căsătoriei, cum s-a practicat în Biserica Ortodoxă". În această privință Pravila Mare cuprinde un complicat sistem, din care se vede că s-au admis cauze care atrag după ele desfacerea căsătoriei, pe câtă vreme altele nu atrag în mod obligatoriu decât despărțirea pe timp limitat"²⁶⁹.

266. Vezi glava 327.

267. Vezi glava 319.

268. Vezi glava 198.

269. Prof. dr. Iorgu D. Ivan, *Pravila Mare de-a lungul vremii*, în "Studii Teologice", nr. 11-12/1952, p. 601.

Astfel, de la glava 213 și până la glava 243, Pravila Mare cuprinde "cazuri" și "pricini" care duc la desfacerea căsătoriei, precum și la diferite forme de "despărțală" (divorț). Mai întâi este necesar să precizăm că Pravila Mare prevede obligativitatea binecuvântării religioase a căsătoriei și deci numai această însoțire, făcută cu binecuvântarea Bisericii, considerată "dupre leage", intră sub incidența prevederilor și modalităților privind posibila desfacere a cuplului. Cealaltă însoțire nelegitimă, este concubinaj și considerată în afara legii²⁷⁰. "Obligativitatea binecuvântării religioase a căsătoriei (pe care o prevede Pravila Mare) este ca urmare a dispozițiilor din legile romano-bizantine care hotărâseră în acest sens". După măsura luată de Leon filozoful, prin care declara legitimă numai căsătoria binecuvântată de Biserică, împăratul Alexie Comninul a generalizat această obligațiune, impunând binecuvântarea religioasă a căsătoriei și pentru sclavi nu numai pentru cetățenii liberi. "Dar principiul general în virtutea căruia și-a impus Biserica jurisdicțiunea în afacerile matrimoniale, a fost stabilit prin hotărârea patriarhului Atanasie, întărită și de împăratul Andronic Paleologul, seniorul, prin novela sa din anul 1306, prin care s-a dispus ca pe viitor toți cei ce vor să se căsătorească să facă aceasta numai cu învoirea și conlucrarea preotului locului. Căsătoria încheiată cu respectarea acestor condițiuni, cu aprobarea și binecuvântarea preotului, întrunea acum atât caracterul căsătoriei civile, cât și al celei religioase. Acesta era stadiul legislației bizantine, în legătură cu binecuvântarea religioasă a căsătoriei când a apărut "Îndreptarea legii". Acestea rezultă și din "îndrumările care se dau preoților ca să cunoască și să observe toate normele prevăzute pentru încheierea sau desfacerea unei căsătorii, așa cum sunt arătate în mod amănunțit în Pravila cea Mare de la glavele 171 până la glava 241"²⁷¹.

Înainte de a prezenta motivele cele mai importante care determină desfacerea căsătoriei, conform Pravei, este necesar să reamintim condițiile în care s-au formulat aceste principii și norme canonice care se găsesc în Praviă. Amintim astfel că "potrivit izvoarelor sale, Pravila Mare reprezintă legislația romano-bizantină cu transformările suferite în urma influenței exercitate de doctrina creștină. Urmărind această legislație cu privire numai la căsătorie, se poate spune că la ivirea creștinismului, căsătoria și familia aveau în legislația imperiului roman o organizare destul de bună, situație care s-a ridicat însă mult, cu timpul în urma influenței exercitate de principiile superioare ale moralei creștine. Într-adevăr impedimentele pe care a reușit să le impună biserica la căsătorie, pe lângă impedimentele prevăzute de legile civile romane, reflectă un frumos aspect al vieții morale a poporului creștin iar stabilirea lor, ca și competența tribunalelor bisericesti asupra căsătoriei, corespunde fazelor de pătrundere a legilor romane de către doctrina creștină"²⁷².

Pravila Mare, prevede, așadar, desfacerea căsătoriei binecuvântate de Biserică doar în cazul morții fizice sau mai des în cazul morții morale (asimilată celei fizice), a unuia dintre soți. Dovedirea infidelității conjugale a unuia dintre

270. Vezi glavele 208-209.

271. Iorgu D. Ivan, *op. cit.*, p. 594.

272. Iorgu D. Ivan, *op. cit.*, Vezi și lucrarea *Biserica și instituția căsătoriei*, în "Studii Teologice", anul VIII (1940), vol. II, p. 132.

soți (preacurvia) duc la "repudium lătinește, iară grecește se cheamă diazighion, iară rumânește se cheamă cartea cea de despărțea la bărbatului și a muerii"²⁷³. Moartea morală este considerată și hoția (glava 221) ca și îndrăcirea unuia dintre soți (dacă nu s-a vindecat timp de cinci ani) (glava 233) sau căsătoria unei persoane suferinde de epilepsic, care a ascuns această suferință (glava 234). Părăsirea domiciliului conjugal timp de cinci ani atrage după sine, de asemenea, despărțirea soților (glava 415). Acestea duc la divorțul acceptat de Pravilă.

De asemeni, tot moarte morală poate fi considerată apartenența unuia dintre soți la o sectă religioasă²⁷⁴. Canonul acesta "poruncește că de va lua bărbatul pravoslavnic muiare eretică sau pravoslavnică muiare să ia bărbat eretic, atunce să se departă". "Iară de se va suferi partea ereticului să se întoarcă de la eres, să se facă pravoslavnic atunce să nu se despărță"²⁷⁵. De asemenea, este acceptată despărțirea soților pentru păcatul împotriva firii. "Bărbatul de se va afla cu muiarea lui afară de fire, care lucru iaste în afară de firea omenească, acela să se despărță de întru alesul și glagocestivul neam al creștinilor, ca o amestecare rea și lucru rușinat"²⁷⁶.

În sfârșit, un alt motiv de divorț este acceptarea voturilor monahale (intrarea în călugărie a unuia dintre soți) care echivalează cu moartea fizică. "Slobozește-se, adecă desparte-se bărbatul de muiarea lui, sau muiarea de bărbatul ei când va să se facă călugăr, sau călugăriță și fără de voia unul a altuia și fără de nici o judecată; pentru că mai întru bună cale merge. Pentru că zice pravila, leagea, că: poruncim să fie volnic (îndreptătit) a să face călugăr și a se dăspărți de nuntă oricarele va au bărbatul, au muiarea, și să n-aibă nice o apărare, pentru că mai la bine merge, adecă întru petrecanie și viața ce e tocma îngerilor"²⁷⁷.

În legătură cu Taina Căsătoriei este necesar să mai menționăm acum că Pravila cea Mare consideră doar nunta întâi "dupre leage", celelalte sunt în afara legii creștinești.

Astfel, glava 203 spune: "Nunta cea dentâi carea se face cu fire, aceia iaste bună". "Nuntele ceale ce sunt pre leage să chiamă ceale ce să fac cum zic dumnezeștile pravile, bărbatul să fie pre leage și muiarea primită pentru bărbat, adecă junele să treacă de 14 ani și muiarea să fie mai mare de 12". Iar glava 205 spune: "Cinstitul bogoslov și marele Grigorie zice că nunta cea dentâi iaste leage, a doa iaste ertare, a treia călcare de leage". În sfârșit, în glava 206 este interzisă nunta a patra. "De va îndrăzni neștine și se va face nebăgător seama de dumnezeiasca leage și pravilă, de va veni într-acea viață porcească, a patra nuntă, acela să fie afurisit și lipsit de toată slujba besearicii..."²⁷⁸.

Hirotonia. Cea mai importantă Taină a Bisericii este Hirotonia. Prin această taină preoții primesc de la arhiereu darul să slujească liturghie, să boteze și să blagoslovească nunta²⁷⁹ (glava 38), iar "Liturghia nu să zice numai jertva cea fără de sânge, ca toată slujba besearicii, adecă botejunea, blagoslovirea cununiei,

273. Vezi glavele 213, 214, 215, 217, 218, 236, 412-417 și altele.

274. Canonul 32 Laodiceea.

275. Se spune în glava 232.

276. Vezi glava 231.

277. Vezi glava 219.

278. Vezi glava 206 – Dumnezeștii părinți.

279. Vezi glava 38.

vecernie, utrănia și altele toate câte se fac cu "Binecuvântat este Dumnezeu nostru" – (Binecuvântarea mică)²⁸⁰ (glava 27).

Hirotonia ca și Botezul nu se repetă²⁸¹.

Preotul poate săvârși și celelalte taine și ierurgii – în afara Hirotoniei și acest lucru este arătat în mai multe glave din Pravilă, pe care o poate săvârși numai arhiereul ca urmaș al apostolilor. Ea este una din cele 7 taine ale Bisericii prin care se conferă harul preoției – mai întâi diacon și apoi preot – care îl îndreptățește pe primitor să săvârșească șase din cele 7 taine ale Bisericii. Așadar, în afara Hirotoniei preotul poate săvârși celelalte șase taine cu mențiunea că Maslul nu-l poate săvârși decât împreună cu cel puțin încă doi preoți²⁸², iar Spovedania numai cu binecuvântarea specială a arhiereului²⁸³. Preoții devin, prin hirotonie, niște oameni "*ce au tocmeală îngerească*" motiv pentru care ei trebuie cinstiți ca "nește slugi al lui Hristos"²⁸⁴. Preotul este chipul celor 70 apostoli iar episcopii ai celor 12²⁸⁵. Pentru a arăta importanța deosebită a preoției, glava 58 a Pravilei atrage atenția asupra faptului că acel care urmează să fie hirotonit trebuie să aibă o viață curată, cu o moralitate ireproșabilă iar, conform canonului 14 Trulan vârsta pentru hirotonire este de 30 ani pentru preot și 25 ani pentru diacon. Clericii (preoții și diaconii) nu se pot căsători decât o singură dată, înainte de a primi hirotonia (canonul 61) și nu au voie să aibă "îndeletniciri nedemne și incompatibile, nu numai cu starea clericală, ci și cu viața creștină în genere: vânătoria, vrăjitoria (glava 65), negustoria (glava 71), camătă (glava 281), el nu poate intra în cârciumă (glava 91), nu poate să practice jocurile de noroc, nu trebuie să se îmbete, și să nu se lepede de numele lui Hristos (glava 104).

Pravila consideră rânduiala călugăriei mai mare decât a preoției de mir, nu pentru sfințenia preoției, ci pentru viață, căci "după rânduiala tocmealii iaste mai mare preoția decât chipul călugăresc, pentru că lucrurile preoției sunt lucrurile lui Dumnezeu și fără de preoție nu iaste nimenia creștin nice are sfinție, nice să împreună cu Dumnezeu"²⁸⁶. În schimb, călugărul nu poate boteza (ca naș), iar preotul-călugăr (ieromonahul) nu poate săvârși cununia – "că și aceea iaste fără de lege și fără de cale și nu se cuvin. Pre unul ca acela-l canonesc dumnezeăștii părinți cu lipsa de preoția lui"²⁸⁷.

Maslu (sfântul unt – glava 137). În Pravila Mare se amintește de Taina maslului doare de 3-4 ori, în glava 137, unde sunt menționate cele 7 taine ale Bisericii, ultima taină fiind numită "sfântul unt adecă maslul", în glava 66, unde spune: "iară maslo (preotul) singur nu poate să facă, de nu vor fi și alți preoți, pentru că sfânta Scriptură zice să chemăm popii besearicii și învață să nu chemăm numai unul. Drept aceeaia, trebuie să păzim cu deadinsul și cu frică legea și tocmealele

280. Vezi glava 27.

281. Vezi glava 115.

282. Vezi glava 66.

283. Vezi glava 404.

284. Vezi glava 56.

285. Vezi glava 70.

286. Vezi glava 134.

287. Vezi glava 135; Vezi și "Despre călugări" glavele: 116-126; 133-135; 219-256-258; 375; 410.

besariciei, că cum nu poate numai un arhieru să hirotonească pre alt arhieru singur, căce că e fărădelege, așijderea și 1 preot maslo nu poate singur să facă, ce tocma 7 preoți trebuie să fie, iar nu mai puțini; iar de să va tâmpla vreamă să nu fie pre număr tocma 7 preoți, atunce trei tot să nu lipsească"²⁸⁸.

În sfârșit se mai amintește doar, în treacă, de maslu în glava 161 unde este vorba de soția ereticului căreia nu i se poate primi darul la sfântul altar și care nu se poate împărtași decât numai la "sfârșenia vieții lor; și atuncea să facă maslo și alte slujbe – iar în vremea vieții lor să le dai numai aghiasmă și anaforă..."²⁸⁹.

Ierurgii, despre post. Pravila Mare amintește în primul rând de cea mai importantă slujbă a preotului și anume despre Liturghia căreia îi stabilește poziția principală în rândul slujbelor săvârșite de clerici, chiar înaintea oricăror Taine, pentru că ea este considerată quintesența slujirii preotești. "Liturghia nu să zice numai jertva cea fără de sânge (prefacerea darurilor în trupul și sângele Domnului – sfânta împărtașanie ce se face în cadrul Liturghiei), ce toată slujba besearicii, adecă botejunea, blagoslovirea cununiei, vecernie, utrănea și altele toate câte se fac cu "Binecuvântat este Dumnezeu nostru" (binecuvântarea mică)²⁹⁰. Ea se săvârșește numai de episcop, însoțit de cel puțin un preot și un diacon (glava 51) și de către preot singur dar după o pregătire corespunzătoare care presupune abstenență și curăție morală și fizică (glavele 10, 41, 62, 66). Liturghia se săvârșește în locașul de cult sfințit (glava 136) și obligatoriu pe un antimis, căci "care preot va sluji liturghie fără de antimis, acela să facă metanii 200, iară de va sluji în besearică netârnosită fără de antimis să i se ia popia" (glava 64)²⁹¹.

Despre post (reținerea de la mâncare de dulce: carne, brânzeturi, ouă, grăsimi vegetale). Aceasta se face în posturile rânduite, precum și în toate miercurile și vinerile de peste an. "Post postim carele au postit Domnul Hristos, Sfântul și marele, carele se chiamă și iaste păreasimile, cu curăție și pentru a noastră ertare și mâncăm odată în zi sec, după vecernie, și legumi fără untdelemn; iar vin și untdelemn în toate sâmbetele și duminicile vom mânca, iară peaște nicicum, fără numai în zioa blagoveșteniilor, de-acia nicium. Că zice canonul 68 al sfinților Apostoli și poruncește: ori fiecare episcop, au preot, sau diacon sau ipodiacon sau citeț sau cântăreț, ce nu va posti sfintele păreasemi și toate miercurile și vinerile a tot anul, aceluia să i se ia darul și să se scoată de în cinste ce iaste, iar de va fi mirean, să se afurisească; fără numai de va fi cineva bolnav... Cine va dezlega mercurea sau vinerea acela răstignește pe Hristos, că și ovreaii, pentru miercuri se-au vândut, iară vineri se-au răstignit. Dezleagă-se postul miercurii și al vinerii când se tâmplă praznic domnesc și al Precistei; și de la Paști până la petedesetnișă și la nașterea a lui Predetice (Proorocul, Înaintemergătorul) și la *Isepnovenia*

288. Este invocat textul din Iacob 5, 14.

289. Vezi glava 161. Vezi și glava 160.

290. Vezi glava 27.

291. Sunt amintite slujbele obligatorii pregătitoare pentru săvârșirea sfintei Liturghii (ceaurile, vecernie, utrenie (glavele 72, ...), precum și alte slujbe de binecuvântare și sfințire a oamenilor (creștinilor) în diferite situații: Slujba sfeștanici (glava 136); Slujba înmormântării – sunt prezentate și două cazuri în care preoții nu pot săvârși slujba înmormântării (sinucigași, gl. 250; incinerați, gl. 378); Despre parastase (gl. 158-163); sfințirea fântânii (glava 379); molifte pentru lăuze (glava 382) etc.

(tăierea capului) lui. Iară într-ale sfinților apostoli și ale sfinților ierarși și ale sfinților mucenici, nu se slobozește în praznicele acestora a mânca pește. Numai în zioa *doa* "întâi înscăunați" apostol Petr și Pavel și în cele 12 zile și în harți când se începe triodul și în săptămâna brânzii, într-acestea săptămâni se face *răzdrașenie* (permisiune, dispensă, *dezlegare*) în toate. Iară călugării, și lunile (lunea – zioa de luni) să păzească a tot anul... Dar ce ertăciune va fi călugărului deaca nu va prisosi postul lui mai mult decât al mireanilor"²⁹².

Celelalte posturi: al Crăciunului, al sfinților apostoli (glava 384), al Sfintei Născătoare de Dumnezeu (glava 385), înălțării sfintei Cruci (glava 386), Ajunul Crăciunului și al Bobotezei (glava 380), sunt prezentate în Pravilă, precum și dezlegare la pește în ziua Bunevestiri (Blagoveștenia) (glava 383), sau la untdelemn, (în cazul femeii care naște în postul mare, precum și a celor bolnavi) (glava 382), căci "postul pentru smerenia trupului se-au făcut". (Dezlegare nu este la carne nici pentru cei bolnavi (Balsamon – canonul 68 apostolic).

În afara acestor zile, de post pentru toți creștinii, Pravila amintește de post, rugă, milostenie și mătăni drept penitență canonul care îl dau duhovnicii, pentru avort (glava 374), pentru cel ce mănâncă mortăciune (glava 376), pentru curvie (glava 240), pentru jurământ și mărturie falsă (glava 372), pentru malahie (glava 329), pentru sodomie (glava 332), pentru crimă (glavele 241, 335), pentru curvie cu soacra (glava 238).

Despre eretici (zoslavnici). În mai multe glave din Pravila cea Mare sunt prezentate situații posibile în care se impun anumite opreliști, în raporturile cu cei de altă credință.

Astfel, nu se primește darul soției ereticului și nici nu se poate împărtăși decât pe patul de moarte. Numai atunci poate să primească Sfântul Maslu și Împărtășania cei de altă credință. În tot restul vieții nu li se dă decât aghiasmă și anaforă²⁹³.

"Pentru eresurile bărbatului poate muiarea să-ș despartă bărbatul nu numai cu besearica, ce și ea singură, fără de voia nemănuii, poate să se despartă de dânsul; și mai vârtos de o va fi ispitit, sau de o va fi silit să se întoarcă dăspre credința ei cea bună a pravoslaviei spre eresurile lui"²⁹⁴.

"Canonul 72 al sfântului săbor (de fapt canonul 32 Laodiceea) poruncește că de va lua bărbatul pravoslavnic muiare eretică, sau pravoslavnică muiare să ia bărbat eretic, atunce să se despartă. Iară de se va suferi partea ereticului să se întoarcă de la eres, să se facă pravoslavnic, atunce să nu se despartă"²⁹⁵.

Hirotonia și botezul ereticilor nu sunt valide. "Hirotonia ereticilor cleric nu face, nici botezul lor pe cine botează nu face creștin"²⁹⁶. "...Arhierul fără de dar nu poate face popi, nice alt lucru arhieresc, căce că arhierie n-are. Drept aceea dacă vream ce n-are arhierie, preoție nu poate da, iară de va hirotoni pe cineva acela e nehirotonit și liturghie să nu slujească, nice să facă nice o rânduială preoțească, căci că iaste mirean ca și mai nainte. Căce că arhierul cel fără de dar n-are să dea darul prea sfântului Duh celui ce-l hirotonește, pentru că se-au luat

292. Vezi glava 381.

293. Vezi glava 161.

294. Vezi glava 182.

295. Vezi glava 232.

296. Vezi glava 115 și Canonul 67 apostolic.

de la dânsul căci au făcut rău și fărădeleage și au rămas numai ca un călugăr prost. Un om ce are un lucru, el și dă, căce că are, dar de nu va avea, cum va da? Așa să socotești și pentru arhierul ce-i iaste luat darul"²⁹⁷.

În sfârșit mai amintim glava 152, prin care se condamnă preoții care botează pe necredincios sau primesc "jertfa ereticului sau a agareanului", precum și pe cei care acceptă tainele săvârșite de cei cărora li s-a luat darul preoției.

B. CHESTIUNI LITURGICE

1. Despre Sfânta Liturghie

Înainte de a ne ocupa de elementele liturgice cuprinse în Pravila cea Mare, este necesar să amintim câteva noțiuni importante care definesc domeniul Liturgice, disciplina care se ocupă cu studiul formelor și rânduielilor de cult ortodox.

Mai întâi este necesar să precizăm că "prin cult înțelegem totalitatea actelor, a formelor și a rânduielilor întrebuițate de Biserică, prin care ea cinstește pe Dumnezeu și pe sfinți și prin care, totodată, împărtășește credincioșilor harul sfințitor al lui Dumnezeu".

Cultul se face cunoscut, se afirmă, prin diferite forme, rânduieli sau slujbe, la care participă slujitori (săvârșitori) și credincioși. În cultul ortodox (în Biserica Ortodoxă) slujba cea mai importantă este Sfânta Liturghie, prin care "noi înțelegem, în chip curent, serviciul divin în timpul căruia se face sfințirea darurilor și împărtășirea credincioșilor cu ele. Dar în Biserica creștină veche, cuvântul liturghie avea un înțeles mult mai larg..., el indica totalitatea actelor de cult ale serviciilor divine, precum și administrarea lor, adică ceea ce înțelegem azi prin cult și prin slujirea sfințitoare, în general"²⁹⁸.

Formele și rânduielile de cult ale Bisericii Ortodoxe "poartă pecetea și urmele vieții religioase a primilor creștini, ele se constituie într-adevăr într-un *monument venerabil al tradiției creștine*"²⁹⁹.

Pentru a continua precizările acestea preliminare referitoare la chestiunile liturgice ce se găsesc în Pravila cea Mare mai este, de asemenea, important să amintim "caracterul sacrificial și ierarhic al cultului Bisericii Ortodoxe". El are – cum am mai afirmat – în centrul său "*Sfânta Liturghie – Jertfa Legii celei Noi*, ce se săvârșește prin mijlocirea ierarhiei bisericești, adică a slujitorilor sfințiți din cele trei trepte ale clerului, moștenitori ai Sacerdoțului cu care Mântuitorul a investit pe Sfinții Apostoli la Cina cea de Taină și la Cincizecimi"³⁰⁰.

297. Vezi glava 115.

298. Vezi: Pr. prof. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat*, E.I.B.M.O., București, 1998, capitolul: "Dumnezeiasca Liturghie, comentată în oficiul și în textul ei", p. 146 și urm.

299. Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturghica generală*, E.I.B.M. al B.O.R., 1993, p. 11.

Cultul se face cunoscut, se afirmă, prin diferite forme, rânduieli sau slujbe, la care participă slujitori (săvârșitori) și credincioși. În cultul ortodox (în Biserica Ortodoxă), slujba cea mai importantă este Sfânta Liturghie, prin care "noi înțelegem, în chip curent, serviciul divin în timpul căruia se face sfințirea darurilor și împărtășirea credincioșilor cu ele. Dar în Biserica creștină veche, cuvântul liturghie avea un înțeles mult mai larg..., el indica totalitatea actelor de cult ale serviciilor divine, precum și administrarea lor, adică ceea ce înțelegem azi prin cult și prin slujirea sfințitoare, în general".

300. Ibidem, p. 77-78.

Mai este, de asemenea, necesar să precizăm acum că evidențierea elementelor liturgice cuprinsc în Pravila cea Mare s-a făcut și în subcapitolul "chestiuni dogmatice", iar acum se continuă amintirea lor, cu referire expresă la "chestiuni liturgice". De asemenea nu vom mai relua toate exemplele care demonstrează temeiurile doctrinare ale practicii liturgice, ci ne vom opri doar asupra celor mai importante, mai caracteristice care definesc rânduiala și tipicul săvârșirii sfințelor slujbe și în primul rând a Sfintei Liturghii.

În cadrul Sfintei Liturghii se săvârșește Sfânta Euharistică, Trupul și Sângele Domnului, care se dă creștinilor spre iertarea păcatelor și viața de veci. Din cuprinsul Pravilei celei Mari se poate constitui întregul tipic, ce cuprinde atât rânduiala propriu-zisă a Sfintei Liturghii cu slujbele pregătitoare obligatorii, cu veșmintele și obiectele liturgice necesare, cât și semnificațiile și importanța deosebită ce i se acordă prin respectul ce-l arată acestei slujbe de către clerici și credincioși. Căci spune Pravila "Liturghia nu să zice numai jertva cea fără de sânge, ce toată slujba besearicii, adecă botejunea, blagoslovirea cununiei, vecernie, utrănea și altele toate câte se fac cu "Binecuvântat este Dumnezeu nostru"³⁰¹.

Cel care poate săvârși această slujbă (arhiereul, preotul sau diaconul) trebuie să aibă hirotonie validă³⁰².

Preotul (slujitorul consacrat) se pregătește pentru săvârșirea ei, prin curățenie morală și fizică³⁰³, și folosește veșmintele specifice și obiectele necesare pregătirii și transformării darurilor în trupul și sângele Domnului³⁰⁴. Foarte important este, precizează Pravila, ca Sfânta Liturghie să se săvârșească în biserică târnosită și cu întimis³⁰⁵.

"Agnețul se face trupul Domnului după glasul Mântuitorului: luați de mâncăți, că acesta e trupul meu; și beți de întrânsul toți, că acesta iaste sângele meu, al legii noae"³⁰⁶.

În timpul Sfintei Liturghii se săvârșește una dintre cele mai importante Taine, sfințirea darurilor (prescure-pâine și vin) – transformarea lor în Trupul și Sângele Domnului: împărtășania sau cuminecătura, pe care o iau toți credincioșii pentru iertarea păcatelor și viața de veci. Importanța acestei Sfintei Taine și deci a Sfintei Liturghii, în cadrul căreia se săvârșește Taina, se poate evidenția prin numărul mare de glave în care se arată cum, când și care persoane se pot împărtăși (priceștii). Astfel, Împărtășania, cuminecătura sau "priceșuirea" se poate face pentru toți clericii și credincioșii pregătiți prin post și viață curată, în cadrul sfintei Liturghii, mai întâi, sau în caz de suferință, la domiciliul său, fiind foarte important ca tot cel ce crede, indiferent dacă a fost nedemn, din cauza unor păcate, să nu moară neîmpărtășit³⁰⁷.

301. Vezi glava 27.

302. Vezi glava 51.

303. Vezi glavele 62-64.

304. Vezi glavele 59, 64.

305. Vezi glava 64.

306. Vezi glava 56 – Zlatoust, Corinteni.

307. Vezi glavele în care se arată interdicțiile și recomandările pentru împărtășania clerului și credincioșilor: 9, 56, 60, 68, 72, 73, 74, 86, 96, 97, 167, 168, 170, 205, 206, 208, 240, 241, 323, 330, 332, 335, 372, 374, 376...

Preotul este răspunzător pentru orice neglijență în a administra sfânta Taină a Împărtășaniei, mai ales în cazul aceluia care mor neîmpărtășiți³⁰⁸. De asemenea el este atenționat și sancționat dacă nu se îngrijește de locașul de cult (de biserică) de cărțile de slujbă, de veșminte (de antimis, de odăjdii). "Iară care preot nu va purta grijă dă besearica lui, ce o urgisi și cu toată cinstea de nu o va curăți și de nu o va mătura și de nu va cinsti odejdiile, acela să se pedepsească cu lipsa dă preoția lui"³⁰⁹.

Sunt prezentate iarăși, atât necesitatea, cât și valoarea Liturghiei pentru cei adormiți. Astfel, preotul din vina căruia a murit cineva neîmpărtășit, are drept canon săvârșirea, pentru cel adormit, a "doao zeci și patru liturghii"³¹⁰. Pentru cei adormiți întru Domnul "liturghiile și milosteniile iartă păcatele". "Pentru aceasta marele Dionisie (Areopagitul) au descoperit că de vor fi mici păcatele omului ce să zice ale mortului, atunci el ia în folosință pentru liturghii și rugi milostenie carele se fac pentru dânsul, adecă-l iartă, iară de vor fi greale păcatele și mari, atunce nu se iartă, că au închis Dumnezeu poarta raiului dă dânsul și nu-i e de folos de acealea"³¹¹.

În sfârșit, mai reținem din recomandările Pravilei în cazurile în care s-au vărsat sfintele daruri (glava 164) sau "de se va tâmpla să se strice cinstitele darure, atât cât nu poate popa să le potrivească, acelea sfinte nice să le arză, nice să le arunce în apă, ce să bage vin dulce într-însele și să le potrivească" (să le consume) (glava 165).

De asemenea, mai precizăm că în Pravila Mare se amintește de "anaforă" – pâinea ce se sfințește și pe care "o iau creștinii în loc de dumnezăiasca priceștenie", "de în mâna preotului întru sfinție și blagoslovenie". "Anafora se-au făcut să se dea într-acesta chip, pentru că mai nainte vream să priceștuia oamenii făcătoarelor de viață taini des, iar acum se-au depărtat taina aceia și să priceștuesc odată într-un an"³¹².

2. Săvârșirea Tainelor, ierurgiilor, slujbelor

În afară de Sfânta Liturghie, preotul mai săvârșește în biserică și alte slujbe pentru viața credincioșilor. În ordinea importanței lor, Pravila Mare amintește de celelalte cinci Taine pe care le poate săvârși preotul: Botez, Mirungere, Nunta, Spovedania și Maslu³¹³, precum și de cele 7 laude: 1) Cântarea I – polunojnița; 2) Utrănea cu ceasul întâi; 3) Ceasul al treilea; 4) Ceasul al șaselea; 5) Ceasul al noulea; 6) Vecernia și 7) Pavecernița. Pravila arată, pe larg aici, semnificațiile tuturor acestor laude, precizând la sfârșit că "datoriu iaste tot creștinul să le zică și preot și mirean; iară dumnezăiasca liturghie alt niminea nu poate să-i slujească fără numai arhiereul și preotul"³¹⁴.

Despre Botez (Botejune). Pravila Mare oferă toate elementele privind rânduiala săvârșirii corecte a Tainei Sfântului Botez, precum și semnificațiile fiecărui gest ritual. "Când botezi copilul, trebuie să aibă scaldătoare sau alt vas deosebi și cu trei lumânări aprinse în chipul Sfintelor Troițe. De-acia când vei să

³⁰⁸. Vezi glava 167.

³⁰⁹. Vezi glava 64.

³¹⁰. Vezi glava 167.

³¹¹. Vezi glava 158.

³¹². Vezi glava 166.

³¹³. Vezi glava 137.

³¹⁴. Vezi glava 72.

bagi untul (untdelemn) în scaldătoare, cum spune la tocmeala slujbei, atunci ia tu preote, de în untul carele iaste în vas, cu trei deagete și unge copilul cruciș. Atunce să ia și nașul de în unt și să ungă copilul pre toate mădularele, cum iaste tocmeala tipicului. De-acia deaca-l va unge el, ia-l tu preote, așa cum iaste gol și stai drept căutând spre răsărit și tu și copilul și botezi în trei afundături făcând semnul crucii, zicând așa: botează-se robul lui Dumnezeu (N) întru numele Tatălui, amin. Și-l pogori în scaldătoare și-l afunzi, adeca-l afunzi de tot. *Iată, așa e afundarea de întâi.* De-acia iară stai puțin drept ridicând și copilul, de-acia iară-l pogori a doa oară în apă și-l uzi așijderea zicând: și al Fiului, amin. *Iată așa e și a doa afundare.* Și de-acia iară te ridici de stai drept și-l pogori a treia oară de-l afunzi așijderea zicând: și al Sfântului Duh, amin. *Iată așa e și a treia afundare.* De-acia-l iai de în scaldătură și-l dai nașului, și zici molitvele și faci toată slujba cum te învață rândul (rânduiala) și tocmeala tipicului, și dai otpustul³¹⁵.

Semnificațiile rânduielii și gesturilor pe care le face preotul săvârșitor, precum și a cuvintelor pe care le rostește în timpul Botezului sunt prezentate în glavele următoare, astfel: glava 142 – afundarea în numele Sfintei Treimi ("Că be-searica au luat a se închina unui fără de începere, Tatălui, pentru nevinuială, și unui Fiu pentru nespusa naștere, și unui Mângâietoriu, Duhul Sfânt"), dar și în glavele 146 și 147 ("Botezăm-ne întru numele Tatălui, pentru că Sfinția Sa iaste începătura tuturor, într-al Fiului, pentru că este tocmitoriu zidirilor, întru Sfântul Duh, pentru că iaste obârșitoriu tuturor, adecă obârsește și împle toate" ("Iară pentru trei afundări într-apa scaldătoarei și trei scoateri arată îngroparea și învie-rea Domnului cea de a treia zi; pentru că cum fu Domnul întru inema pământului trei zile și trei nopți, adecă în mormânt, așa se închiupesc și cei botezați, pentru trei afundări și scoateri ceale trei zile și trei nopți de în groapa Domnului"³¹⁶). Glava 143 - orientarea cu fața spre răsărit în timpul Botezului ("Copilul, cându-l botezi, trebuie să caute cu fața cătră răsărit, în chipul Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Căci când se răstigni, spre răsărit căuta, iară nu spre apus, și spre răsărit noi creștinii ne închinăm, și raiul spre răsărit se-au sădit. Dece când vor să zică blăstemul și lepădările la copil, spre apus să stea și să le zică, ca un loc ce iaste întunecat și groaznic și, deacă vreame ce apune soarele, la apus întunearec închipuiaște, că dentr-acolo iase întunearecul. Iară răsăritul lumina închipuiaște, pentru că de la răsărit iase lumina, adecă soarele strălucează și luminează toată lumea; pentr-aceia răsăritul se chiamă lumină"). În legătură cu întoarcerea feței copilului ce se botează către apus și apoi spre răsărit, glava 145 arată amănunțit gesturile ce se fac, precum și ce semnificații au aceste gesturi. ("Iară întoarcerea carea întorc copilul spre apus ca să vază acea parte a apusului, și-i sunt mâinile în jos când se leapădă de satana, atunci arată și cu copilul și cu gonirea mâinilor cum se dăparte și gonește pre satana de la dânsul. De-acia atunce întorcându-se spre răsărit și-ș ridică mâinile în sus, arată adevărat că cela ce va să ia sfântul Botez, trebuie să gonească de la dânsul răotatea cea întunecată, adecă păcatul. Și așa cu starea carea stă naintea dumnezeăștii lumini, carea închipuiaște întoarcerea și starea cătră răsărit, că se face moștnean curat dum-

315. Vezi glava 141.

316. Vezi glavele 142-143.

nezăeștii lumini și se face cu totul luminat. Însă una căce au venit întru adevărta lumină a priccaperii lui Dumnezeu, adecă la dătătoriu de lumină Hristos, iară a doa că se desparte de păcate și vine dă se face unul cu cuvântătoarele oi ale sfintei turme a lui Hristos și Dumnezăul nostru"). În sfârșit tot în legătură cu rânduiala și semnificația celorlalte elemente: veștminte și gesturi pe care le face, în continuare, preotul-săvârșitorul Botezului, Pravila prezintă în glava 148 – tunderea, scutecele noi cu semnul crucii și celelalte. ("Crucile care pun la cocon (copil mic) închipuesc răstignirea și pogorârea, adecă legarea patimilor trupești și ale lucrurilor lui, ca să omorâm mădularele pre pământ și să îmblăm întru deșartă viață. Iară tunderea carea tund pre cel botezat, aceeaia semnează că se tocmește și se socotește cel botezat întru cuvântătoarea turmă a lui Hristos, și-l tunde în cap cruciș ca și oaia când o șemnează stăpânul ca să se cunoască că oaia aceeaia iaste a turmei lui Hristos, iară nu a altuicui. Iară scutecele carele se îmbracă de sunt albe și noaă, acealea închipuesc cum cela ce se botează se îmbracă cu noul om, adecă cu Hristos cel înnoit pre chipul celui ce l-au zidit, după Scriptură, cum și scrie")³¹⁷. Pravila cea Mare mai precizează că Botezul este unul, după cum spun canoanele 82 Trulan și 72 Cartagina: "un botez ne-am învățat a ști, după cum mărturisește dumnezeescul simbol a (1) credinței, adecă: "Cred într-unul Dumnezeu" și pentru acea dumnezăiască botejune grăiaște Domnul: ori fiecine carele nu se va naște de în apă și cu duhul, acela nu va intra întru împărăția cerurilor"³¹⁸.

Despre Mirungere (Unsoarea, Sfântul Unt). În legătură cu a doua Taină ce se administrează imediat după Taina Sfântului Botez, Pravila Mare oferă, de asemenea, mai multe elemente privind modul cum se desfășoară această rânduială, precum și semnificațiile ei. Astfel, glavele 146 și 149, care ne prezintă taina Mirungerii, spun: "Botezații se ungu cu sfântul și marele mir pe trupul gol, iară cu duhul sufletul să sfințească. Și întâi se unge la frunte pentru izbăvirea rușinii călcării lui Adam și ca să vază slava Domnului cu fața descoperită, cum scrie. După aceeaia se unge cu sfântul mir la urechi, ca să auză suflentește dumnezăeștile și sfintele taini și dumnezăeștile cuvinte. De-acia la nări, ca să mirosească cel botezat dumnezăescul mir, mirosenia lui Hristos și el a doua oară se naște. De-acia pre piept, ca îmbrăcându-se în platoșa dreptății, să se bată vârtos și să stea împotriva vrăjmașului nostru diavol nevăzut, carele se bate cu noi"³¹⁹. Invocând canonul 48 Laodiceea, care poruncește să ungu pre cei botezați cu Sfântul și Marele Mir, Pravila spune: "căce și acesta se face cu rugă și să sfințească cu chemarea Sfântului Duh. Și pre cei căți-i ungi și-i sfințești, faci-i moștneani sfântului Botez. Sfântul Mir are chipul ca și peceatea împăratului, de vor pecetlui cu dânsa, nice un om nu îndrăznească să meargă să se apropie acolo, pentru că cunosc că iaste împărătesc cel pecetluit de împărăteasca peceate. Într-acesta chip știu și duhurile ceale viclene pre cel uns cu marele mir și să depărtează de dânsul. Deci, cându-l ungi cu sfântul mir zici: Peceatea darului Sfântului Duh, amin"³²⁰.

317. Vezi glava 127.

318. Vezi glava 150.

319. Vezi glava 146.

320. Vezi glava 149.

Menționăm aici că Pravila cea Mare conține îndrumări și o rânduială precisă pentru administrarea Tainei Mirungerii și pentru cei care s-au lepădat de credință și "se întorc cu tot sufletul la sfânta besearică întru pocanie și ispovedanie".

Iată cum se prezintă rânduiala reprimirii celor ce s-au lepădat de dreapta credință:

Mai întâi, spune Pravila cea Mare, "să-i cetească molitve de înșelăciune și de curăție în șapte zile, iar în a opta zi să se speale și să se ungă cu Sfântul Mir, ca și la cei ce să botează și atunci să-l îmbrace în haine noaă și așa să se pricestuiască"³²¹.

Pravila oferă, la sfârșitul glavei 323, cele două rugăciuni (molitve) care se citesc în cadrul acestei rânduieli. Textul în limba slavonă, în ediția originală din 1652, este prezentat și în traducere românească în ediția jubiliară din 1962. Redăm, mai întâi, partea finală a primei rugăciuni: "Și ne rugăm Ție, Doamne Dumnezeul nostru, câte am greșit înaintea Ta, ca purtători de trup și în lume petrecând și împovărați de boli, cu cuvântul, cu fapta ori cu gândul, însuși ca un bun și de oameni iubitor și stăpân milostiv, ușurează, lasă, nu băga în seamă și iartă greșealele noastre și nu socoti și nici nu intra cu robul tău în judecată, căci nu se va îndreptăți în fața Ta nici unul dintre cei vii. Căci tu ești singur fără păcat și primești pe cei care se pocăiesc și ție slavă îți înălțăm Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor".

Iată, în continuare, și din conținutul rugăciunii a doua pe care o cuprinde Pravila cea Mare, pentru cei ce se întorc la dreapta credință: "Stăpâne Doamne Dumnezeul nostru... ascultă și acum pre cel ce cu nevrednicie se roagă Ție pentru slobozirea robului Tău de față și arată mila Ta asupra lui; mântuiește pre cei care nădăjduiesc pentru Tine. Căci Tu, Doamne, ai spus prin gurile proorocilor purtători de Dumnezeu: întoarceți-vă către Mine și Mă voi întoarce către voi. Căci nu vrei moartea păcătosului, ci să se întorcă și să fie viu; căci însuși iubitorule de oameni și acest rob al Tău care s-a întors din calea rătăcirii și cere de la Tine iertare, nu te lepăda, ci îngrijește-l întru milă și cheamă-l întru îndurare. Căci Tu ești Dumnezeul celor ce se pocăiesc și spre Tine ne întorcem, Mântuitorule, și Ție slavă îți înălțăm, dimpreună cu Tatăl Tău fără de început și cu prea Sfântul și bunul de viață făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, amin"³²².

Taina Mărturisirii (Spovedania). Episcopul poate ierta păcatele celor ce se pocăiesc, căci el prin hirotonie a luat puterea de la Dumnezeu de "a lega și a dezlega păcatele oamenilor". Preotul, însă, fără știrea episcopului nu poate să dea iertare de păcate celor ce se spovedesc, spune canonul 43 Cartagina. El primește acest drept de a săvârși taina Spovedaniei numai printr-o hirotesie care o primește mai târziu. Preotul, spune Pravila Mare, primește atunci o "carte de duhovnicie" numită "daltirie", în glava 315, semn că are dreptul să săvârșească taina Spovedaniei. Iată conținutul acestui act de duhovnicie prezentat în glava 404: "Smerenia noastră, dă-se ție cucernicului (N) slujba duhovniciei părintească, de care lucru și se cade să primești gândurile și lucrurile și tot felul de patime ale celor care vor veni cătră tine la ispovedanie și să tocmești pocăania a bogatelor păcate, căruia, după cumu-i va fi putearea și spășenia lor, să legi ceale ce să cade a lega și să dăzlegi cealea ce să cade a dăzlega"³²³.

321. Vezi glava 323.

322. Vezi glava 323.

323. Vezi glavele 404 și 318.

Importanța deosebită care se acordă tainai Spovedaniei se poate constata din conținutul "*cărții de mărturia duhovnicului pentru cela ce va putea fi harnic dă preoție*", pe care – conform Pravilei – o semnează duhovnicul candidatului la preoție și în care se spune: "Cade-se celor ce vor să slujească sfintelor și dumnezeștilor taini și vor să li se dea în mână slujba puterilor îngerești, ca niște cheazăși ce sunt lui Dumnezeu, deaca vreame ce pentru noi Dumnezeu fără de păcate se-au făcut om, și acca înfricoșată jertvă fără de sânge și slujbă a înfricoșatelor taini dat-au noao oamenilor, carea o facem întru pomenirea și slavoslovia acelui trup și sânge al stăpânului. Pentr-aceia și de propoveduitorii de Dumnezeu apostolii și de purtătorii de Dumnezeu părinți, ni s-au poruncit ca ceia ce li se tâmplă să se înalte la acca închizășuire și rânduială să nu se sue fără iscodire; ce carele va vrea să fie preot să fie curat și cu toată cinstea podobit. De întru care și acest fiu duhovnicesc al meu (N)... venit-au către mine, duhovnicul lui (N)... cerșind a lua mărturie de la mine ca să ia marca rânduială a preoției. Dece eu pusu-l-am naintea icoanei a stăpânului Hristos și a Sfintei Evanghelii și am iscodit pre dânsul de ceale ce au făcut de în copilărie și n-am aflat nemica întru dânsul de ceale ce opresc a intra în spiță sau în rânduială ca aceasta. Drept aceia mărturisesc pre dânsul ca un destoinic preoției pre fiul meu de duhovnicie (N) și iscălesc cu a mea mână, eu, tatăl, duhovnicul lui (N)"³²⁴.

La rândul său preotul, după ce – prin hirotesia – a primit de la arhiereu duhovnicia "va iscodi, la scaunul mărturisirii, lucrurile sufletești care sunt ascunse și nearălate și întru suflet și întru inemă se află", pentru a *îndrepta*, prin epitimii (canoane)" pe cei ce greșesc și a-i dezlega și a le da iertare pentru greșelile mai mici și a le îngădui să se împărtășească³²⁵, folosind cu chibzuință "acrvia" și "iconomia". "Și oricarele de întru cei sfințiți, arhiereu sau preot carele nu va primi... pre cela ce se întoarce de în păcat, ce-l va goni, aceluia să i se ia darul că scârbeaște pre Hristos, carele au zis: Bucurie mare se face la ceriure pentru un păcătos ce să pocăiaște. Și pentru spășenia păcătoșilor se-au pogorât de în ceriure și se-au întrupat; și nice un păcat nu iaste carele să poată birui milosârdia carea are Dumnezeu asupra oamenilor"³²⁶.

Iată cum prezintă Pravila Mare, la glava 327, modul cum trebuie să se desfășoare spovedania:

"Duhovnicul trebuie să aibă loc cinstit și sfânt, întru carele va să ispovedească oamenii și să ia pre cela ce va să i se ispovedească cu curată față și lină și blândă și ca dumnezăiască frică, iară nu cu vreo față mahnită, sau îngreioială, sau cu chip rău, ce cu bucurie multă să meargă cu cela ce va să i se ispovedească la acel sfânt loc, cum trebuie iscusișilor duhovnici să facă. Când va duhovnicul să ispovedească pre vreun om, aceaste cuvinte trebuie să zică către dânsul: Caută bine, fătul meu, că Hristos stă deasupra ta, așteptându-ți ispovedania. Și să nu-ți fie rușine sau să te temi de mine, să ascunzi ceva de în păcate carele ai făcut, ce cu îndrăznire și de întru tot sufletul și inema să le spui, ca să iai ertăciune și blagoslovenie de la Domnul nostru Iisus Hristos. Iară de vei ascunde ceva de într-însele, atunce

324. Vezi glava 402.

325. Vezi glavele 317-327.

326. Vezi glava 317.

tu vei să aibi păcat îndoit. Ce te păzește deca vreme ce-ai venit la vraci să te tămăduiești, să nu te duci netămăduit, fără vindecare, și va să-ți fie păcat ție, iară nu mie. Și așa-l întrebă una și alta, întâi de va fi făcut vreunul de în ceale 7 păcate de moarte..."³²⁷.

Taina Nunții (nunța de întâi, nunta cea dă pre leage, nunta blagoslovită). "Nunta iaste împreunarea bărbatului și a muerii, adecă amestecare, sau amestecare și moștenire întru toată viața lor și omului celui drept apropiare de Dumnezeu"³²⁸. "Încă se mai chiamă însurarea căce că se împreună și se fac amândoi un trup, după cum a zis Domnul nostru Iisus Hristos, cu molitve (rugăciune) și cu cununie pre leage de la preot"³²⁹.

Pravila arată, în mod amănunțit, cum trebuie să se facă "însurarea ca să fie taina pre leage și sfântă". "Întâi să fie slobod despre toate rudeniile". "A doa, să se păzească cum se cade de vârstă, să nu fie bărbatul bătrân și muiarea tânără, nici muiarea bătrână și bărbatul tânăr, ce să fie amândoaă părțile deopotrivă de ani; iară de va întreace o parte mai mare, adecă a bărbatului, atunci iaste bine..." (vârsta minimă – 14 bărbatul și 12 ani muiarea).

Pravila Mare mai amintește de logodnă, pe care o consideră un fel de arvună asemenea nunții ce urmează ("se chiamă acea logodnă și acea făgăduială ca o nuntă deplină")³³⁰. "Logodnele care se fac în vremea care am zis mai sus (14 ani pentru bărbat și 12 ani pentru femeie) acealea nu se strică deca se fac cu socotință, nice la tocmirea zeastrelor se mai scrie socotință de-acia înainte. Iară însă logodna de la acea socotire n-are puteare de acolo, ce are de la sfintele molitve și de la ruga lui Dumnezeu, pentr-aceia sunt nedespărțiți și nedăzlegați; numai ce să dăspart carii să află cu vină întru fără leage. Că cum să dăspart nuntele pentru vinele lor, așa și logodnele"³³¹.

Biserica consideră "Nunta cea dentâi" singura nuntă "pre leage"³³². "Cinstitul bogoslov (teolog) și marele Grigorie zice că nunta cea de întâi iaste leage, a doa iaste ertare, a treia călcare de leage"³³³. Dacă nunta a doua și a treia sunt îngăduite, prin pogorământ, nunta a patra este considerată cu totul de neacceptat, străină de "traul creștinilor". "Nuntele carele se fac mai multe de trei, acealea nunte nu se chiamă, pentru că sunt ca dobitoacele și fără de leage și spurcați și afară de în rândul creștinilor. Iară copiii carii vor naște de într-a patra nuntă, poruncesc dumnezeieștile pravile să nu se chame adevărați tătânilor săi, nice să-l moștenească"³³⁴.

327. Vezi glava 327.

328. Vezi glava 203.

329. Vezi glava 198.

330. Vezi glava 172.

331. Vezi glava 172. Vezi și galvelē 173-178.

332. Vezi glava 203.

333. Vezi glava 205.

334. Vezi glava 206 – Marele Vasilie. (Pravila Mare, în glava 207 numește pe copiii rezultați din căsătoriile blagoslovite drept copii "adevărați", iar pe cei din însoțiri neblagoslovite îi numește "hireși", "copii" sau "întunecați").

Trebuie să reamintim că doar nunta întâi se blagoslovește ca o taină, în care tipicul se desfășoară obșnuit după tradiție. Celelalte două nunți (a doua și a treia), precum și logodna beneficiază doar de o "moltivă" (rugăciune) ceea ce înseamnă că pot fi considerate doar ierurgii.

Taina Sfântului Maslu (Maslo). Despre taina sfântului Maslu aflăm doar 3-4 mențiuni în "Îndreptarea legii". Pe acestea le-am amintit în subcapitolul ce cuprinde "Chestiunile dogmatice" desprinse din Pravila cea Mare.

Amintim că în glava 137 este amintit maslul ca a șaptea taină a Bisericii, iar în glava 66 se atrage atenția că maslul nu poate fi săvârșit de un singur preot. "Drept aceea trebuie să păzim cu deadinsul și cu frică legea și tocmealele besericii; că cum nu poate numai un arhiereu să hirotonească pe alt arhiereu singur..., așjiderea și un preot maslo nu poate singur să facă, ce tocma 7 preoți trebuie să fie, iară nu mai puțini; iară de să va tâmpla vreme să nu fie pre număr tocma 7 preoți, atunce trei tot să nu lipsească"³³⁵.

A treia mențiune referitoare la maslu se găsește în glava 160, fără însă să se folosească cuvântul consacrat acestei Taine (Maslu). În acest loc se amintește la textul din epistola Sf. Iacov cap. 5, versetul 14 (nu 57 cum greșit este scris marginal la această glavă), "de va bolnăvi vreun om, zice, atunce să chemați preoții besericilor care au îndrăznire la Dumnezeu pentru rugăciunile preoților lui va da sănătate bolnavului și-l va scula de în boală. Și de va avea și păcate omul, pentru ruga și rugarea preotului le va ierta Dumnezeu..."³³⁶.

Ierurgiile

În afara celor 7 laude despre care mai înainte, am amintit deja, în biserică (în locașul de cult) se mai săvârșesc și alte slujbe pe care le amintește Pravila cea Mare. Cele mai des întâlnite în textul Pravilei celei Mari, sunt slujbele de înmormântare și de pomenire (parastase) pentru cei adormiți³³⁷, precum și cele de sfințire a bisericii (glava 136), de sfințire a unei fântâni în care a căzut o mortăciune (glava 379), și desigur moltive pentru lăuze și moașe (glava 377).

În legătură cu "liturghiile" și "pomeanele" pentru morți de trei, nouă și patruzeci de zile, când "îngerul merge cu sufletul celui decedat" pentru a-l aduce în fața lui Dumnezeu, Pravila cea Mare precizează: "Iară de pomeane, să știți când se opresc a nu să face: întâi la ceale 12 zile, în săptămâna cea den întâi din Postul Mare (de fapt de la începutul perioadei Triodului la Duminica Vameșului și Fariseului), în Săptămâna cea mare, în săptămâna de după Paști și în duminicile "piatidesetniții" și pre la praznicele ceale mari pomeane iar nu să fac, adecă colive cu "sfinte Dumnezeule" (ectenii) și veșnică pomenire carele se fac pentru cei morți. "Iară de-acia preste an se pomenesc creștinii când li-e voia. Iară a se pomeni în taină cei morți la sfântul pomeanic, de aceea nu se opresc nici în ziua de Paști"³³⁸.

335. Vezi glavele 66 și 137.

336. Vezi glava 160. Vezi și glava 161.

337. Vezi glavele 250, 378, 158-163.

338. Vezi glava 162 – Nichifor Tarigrădeanul.

Despre o altă ierurgie ce trebuie să o săvârșească preotul amintește Pravila cea Mare în glava 136. Este vorba de sfeștenia care se face pentru biserica în care timp de 40 zile nu s-a săvârșit Sfânta Liturghie³³⁹.

Pravila atrage atenția că pentru sinucigași nu se face nici slujbă și nici pomeni. "Carele-ș va face moarte de voe, pre acela să nu-l slujească, nice să-l pomenească, căce că s-au dat de voe sufletul Satanei ca și Iuda Iscariot. Iară de-ș va fi eșit afară de minte acela ce au luat acea moarte, atunce să se slujească și să se pomenească, cum zice prea Sfântul Timothei Alexandriinul. Iar de să va fi omorât de împușinarea sufletului său, adecă de frică sau de scârbă, sau de băsăul oamenilor (mânia oarbă), sau într-alt chip se-au omorât, acela să nu se slujească, nice să se facă rugă pentru dânsul sau prinos"³⁴⁰.

La glava 377 se amintește de molitva de 40 zile pentru femeia care a născut, precum și de cea de la 8 zile pentru moașa care a luat parte la nașterea copilului.

Glava 378 care este intitulată "Pentru mortul de se va afla strigoii sau vârcolac", recomandă să citească "paraclisul Preciștii" și să se facă o "sfiștenie mică" și parastas și "pomenă cu colivă" și să se facă "acele ce să zice molitve ceale dă blăstem ale Botezului să le cetesti pre aceale oase. Atunce, cu o sfiștenia cea mică care ai făcut să stropești oamenii care se vor tâmpla și acolo, și mai mult să o verși pe trupul acela; și cu darul lui Hristos să fugă dracul de acolo"³⁴¹.

În sfârșit, în glava 379, se recomandă sfințirea și stropirea cu aghiasmă mare (de la Bobotează) a vasului sau fântâniei în care a căzut o mortăciune. (Bineînțeles, înainte de sfințire se recomandă golirea și curățirea vasului sau a fântâniei)³⁴².

3. Despre locașul de cult, cărți de cult, veșminte și alte obiecte de cult (liturgice)

În privința îngrijirii bisericii (locașul de cult) precum și a păstrării obiectelor de cult și a veșmintelor pe care le folosesc slujitorii în timpul săvârșirii slujbelor se fac mai multe mențiuni în Pravila cea Mare.

Așa de pildă, glava 139, invocând canoanele: 72 sinodul VI ecumenic și 28 Laodiceea, arată că se interzice organizarea meselor în biserică și a cârciumelor în curtea bisericii "să fie afuriși câți aștern haine pre în besearici și fac mease, băuturi și mâncări înlăuntru; că în tot locul unde se cântă și se slăvește Dumnezeu și se slujaște preasfântul trup al Domnului, acela se chiamă că iaste închinat loc Sfinției Sale, carele iaste beserica și băuturi și mâncări într-însa nu se fac, ce numai psalmi, cântări, slavoslovii, vecernii, litiu adecă rugi, utrini, liturghii și cântări necurmăte și neîncetate"... "Nici pre în sfintele grădini să nu se facă cârciumă – adecă curțile besearicilor, grădinile, casele, cămările și toată curtea unde iaste îngrădită sau zidită și accastea sunt întrânsele înlăuntru. Și acesta canon nu oprește numai cârciuma să nu se facă acolo, ce încă nice altă negoțatorie..."³⁴³.

339. Vezi glava 136 – Gherman Țarigrădeanul.

340. Vezi glava 250 – A Postimicului.

341. Vezi glava 377 – Caută de vezi.

342. Glava 379 – Nichifor Țarigrădeanul.

343. Vezi glava 139.

În glava 406 se arată care este formula liturgică de "înfigerea crucii" pe locul marcat unei biserici, loc ce devine sfânt prin acest act. Tot în glava 406 este arătată și formula de sfințire a antimisului, numit "jertăvnicul dumnezeiesc și sfânt, prespre carele să obârșesc dumnezeieștile slujbe"³⁴⁴. Amintim că glava 64 precizează că preotul nu poate "sluji liturghie fără antimis" și nici în "biserica netârnosită".

"Iară care preot nu va purta grijă dă besearica lui, ce o va urgisi și cu toată cinstea de nu o va curăți și de nu o va mătura și de nu va cinsti odăjdiile, acela să se pedepsească cu lipsa dă preoția lui"³⁴⁵.

În glavele 116 și 117 se precizează că orice zidire de biserică și de mănăstire se face cu aprobarea episcopului ("arhiceul ține pre pământ locul lui Dumnezeu"), cel care face și "molitva la temelie" și de asemenea ca atât locul, cât și tot ceea ce a fost dăruit și destinat bisericii rămân ale bisericii, "trebuie să stea nemișcate și nesupărate în vecie; pre socotință și pre judecată să le fie mănăstirile și besearicile, măcar de ar trece și ani mulți și vremi"³⁴⁶.

Vrând să arate respectul pentru locașul de cult sfințit, moment în care se așază moaște ale mucenicilor care au primit ungere cu Sfântul Mir, Pravila cea Mare atrage atenția că "În lăuntru în besearica târnosită să nu îndrăznească cineva a îngruparea trupure de om"³⁴⁷.

În privința cărților de cult, a veșmintelor, a sfințelor vase și a icoanelor, precum și a tuturor obiectelor ce se află în biserică și care au fost sfințite odată cu locașul de cult sau în mod special, în anumite momente, despre toate amintesc multe glave din Pravila cea Mare. Astfel, despre "odăjdiile arhicești" și despre alte lucruri sfințite, precum și despre semnificațiile acestora, amintesc glavele 52, 53, 59 și altele³⁴⁸.

C. CHESTIUNI DE DREPT CANONIC

1. Despre drept și dreptate, despre lege și canoane (pravile)

Pentru a defini cuvintele pe care le folosim în demersul nostru, pentru a explica legătura ontologică între ansamblul vieții religioase (bisericești) și aceste monumente ale vechiului drept românesc (pravilele) este necesar să ne referim la cunoștințele de bază ale dreptului bisericesc.

În mod curent în limba noastră se folosesc pentru exprimarea noțiunii de drept trei cuvinte și anume: *dreptul*, *dreptatea* și *legea*. Toate au același înțeles generic de drept.

Primul, *dreptul* exprimând noțiunea de drept în sens de putere sau de valoare superioară, ori în sensul mai concret al unei îndreptățiri ce-i revine cuiva.

344. Vezi glava 406.

345. Vezi glava 64 – Săborul de la Nichea.

346. Vezi glavele 116-117.

347. Vezi glava 138.

348. Vezi și glavele 56, 64, 102.

Al doilea, *dreptatea* are înțelesul de stare creată prin aplicarea dreptului, adică de stare prin care se stabilește dreptul cuiva sau prin care se înlătură o nedreptate.

Iar al treilea înțeles, adică în cel exprimat prin cuvântul *lege*, dreptul este înfățișat într-un chip mai concret, ca materializat în lege sau ca înveșmântat în forma ei³⁴⁹.

În înțelesul cel mai simplu, cuvântul *drept* sugerează "conformitatea cu linia dreaptă", o conformitate însă, care nu se referă la însușirile unor lucruri materiale, ci la însușirile unor fapte omenești. "Aceste fapte sunt măsurate ca un instrument sau ca un criteriu care este corespunzător liniei drepte și prin care se apreciază rectitudinea sau dreptatea unei fapte, iar lipsa acestei însușiri este numită strâmbătate sau nedreptate"³⁵⁰. Dar cuvântului drept i se mai atribuie și un înțeles religios, bisericesc; în acest sens "noțiunea de drept se acoperă cu aceea de sfânt sau cu aceea de mântuit, mântuirea însăși fiind numită *îndreptare*"³⁵¹. Realizarea dreptății este un imperativ superior, transcendent, ancorat în valori superioare dreptului propriu-zis, "adică în valoarea numită bine, ca și în aceea de adevăr și în aceea religioasă numită sfințenie, încât, cu raportarea la acestea, dreptul apare într-o situație dependentă și față de suprema valoare etică a binelui și aceea noetică a adevărului, ca și față de aceea religioasă a sfințeniei"³⁵². Pravila cea Mare evidențiază în modul cel mai clar această realitate, introducând un element nou, acela de "*adevăr*, care exprimă și el ideea de valoare sau putere supremă (divinitatea) în care ancorează dreptul".

Iată cum este exprimată, în glava a doua, această realitate: "*Dreptatea iaste un lucru mai adevărat de toate, carea dă fieșcui dreptate. Adevărînța dreptății iaste să lăcuiască neștine (orișicare) frumos și drept ca să nu vinuiască pre nimenea.*

*Înțelepția dreptății iaste să vază lucrurile dumnezăești și omenești, adecă dreptatea și nedreptatea". "Că Dumnezău de alt (lucru) nu-i pare bine ca de dreptate, nice de post, nice de purtări smerite, adecă să poarte neștine haine proaste, ca de cela ce face dreptate, cum zice proorocul Isaia"*³⁵³.

Pornind de la această concepție despre drept și dreptate, Pravila cea Mare, care pentru înțelesul deplin al ei conține elemente de *îndreptare* a omului, de revenire la starea cea dintâi, a chipului curat, nealterat de păcat, oferă mijloace adecvate de ordonare a vieșuirii omenești, toate acestea decurgând sau acomodându-se normelor religioase³⁵⁴.

Legea, în înțelesul Pravilei, de instrument cu care se obține realizarea dreptății, "*iaste meștersug lucrului celui bun și poruncă tuturor pricepușilor și înțelepșilor și oamenilor bogoslovi, celor ce vor și celor ce nu vor înțelepșie; și cetăților este poruncă obște; și socotință și învățatură. Și iară iaste și dumnezăias-*

349. Arhid. prof. I. Floca, *Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. I. Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1990, p. 18.

350. *Ibidem*, p. 18-19.

351. *Ibidem*, p. 19.

352. *Ibidem*, p. 20.

353. Vezi glava 2.

354. Amintim că titlul părții întâi a Pravilei de la Târgoviște (1652) care poartă și numele de "*îndreptarea legii*", îl întâlnim în colontitul, în ediția originală, numai în partea întâi a Pravilei.

că, adică aflare sfântă. Și porunca legii iaste să, petreacă neștine drept, iară pre alt pre nimea să nu betejască. Iară leagea să chiamă pentru căce că dă fiecui dreptate. Învățași-vă judecătorilor, cu deadinsul și căuțași dă vedeși leagea, să nu să osândească niminea de voi, că apoi veși lua plata munca de veaci, ca niște judecători nedrepti de la judecătoria cel drept și nefățarnicul Hristos Dumnezeu"... "Cela ce închipuiaște și judecă rău, acela nice leage, nice vreama, nice obiceiul bun întăreaște"³⁵⁵.

Este necesar să mai menționăm aici că de nenumărate ori în prăvilă se face referire la "leage", prin care se înțelege atât norma juridică (act normativ) pe care o invocă Pravila pentru diferite pricini, cât mai ales norma morală-religioasă, religia, credința, sau mai concret canonul, îndreptarul absolut care trebuie să guverneze viața credincioșilor³⁵⁶.

Îndreptarul cel mai autorizat, primul temei la care face referire Pravila pentru oricare pricină, este canonul. Aproape în fiecare glavă se indică unul sau mai multe canoane din cele cunoscute (apostolice, ale sinoadelor ecumenice și locale, ale Sfinților Părinți), pentru a motiva aprecierea și sancționarea faptelor, ținând seama de acestea ca de niște îndreptare ale vieții oamenilor. Cuvântul canon ca și cuvântul prăvilă, acoperă întreaga întindere a vieții omenești și în acest sens canonul sau pravila nu este altceva decât un îndreptar juridico-moral care călăuzește viața tuturor oamenilor. Ele sunt mai ales îndreptar pentru greșelile omenești, căci așa cum se exprimă Pravila: "Cum sunt vracii izbăvire bolnavilor, așa sunt și pravilele celor osândiți"³⁵⁷.

Trebuie să precizăm aici că prin norma canonică sunt reglementate numai valorile care au caracter social, vizând comportamentul credincioșilor în cadrul societății religioase bisericești. Celelalte valori superioare sunt ocrotite prin norme etice și norme religioase. "Norma canonică are, ca orice normă juridică, un caracter imperativ, are aplicabilitate repetată, continuă, și stabilește o conduită etalon"³⁵⁸.

Așadar, norma canonică este "un principiu sau o regulă de conduită cu caracter general și impersonal, instituită sau sancționată de Biserică, a cărei respectare este obligatorie și garantată de organele puterii bisericești și de opinia obștii credincioșilor din cadrul comunității religioase"³⁵⁹. Ea are ca obiect de reglementare conduita credincioșilor în relațiile lor religios-morale, cu caracter social.

Normele canonice se aplică numai în cadrul Bisericii nu și în afară de ea, tuturor membrilor Bisericii, indiferent de starea lor harică în care se află. "Există

³⁵⁵. Vezi glava 3.

³⁵⁶. Vezi glavele 296, 183, 259, 24, 244, 19, *act legal-ilegal*: 108,3; 185,13; 215,3; 260,6; *acțiune contrară legii*: 112,1; 290,5; – categorii-leage cetățenească: 319,6; leage împărătească 24,1; 221,2; leage mirenească Vas. 50 t. leage și prăvilă: 112,1; 361,4; 363,1; 367,10; 412,1; ...*act procedural*: acțiune în justiție – 304,63; hotărâre judecătorească 106,20; 124,5; 128,4; 186,4; 259,24... Credință, religie. Acțiune conform legii (bisericești), efecte 100,3... leage veche, leage nouă Can. 83 apostolic, canonul 59 Laodiceea... leagea lui Hristos 41,1; leagea lui Dumnezeu (dumnezeiască) Vas. 26 t.; leagea Bisericii 27 apostolic; stare de necesitate Vas. 77,81. Leagea vraci 249,9 etc.

³⁵⁷. Vezi glava 3 – Înțeleptul Isocrat.

³⁵⁸. Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 44-45.

³⁵⁹. *Ibidem*, p. 45.

însă norme canonice speciale care se aplică unei categorii de membri, după starea bisericească privind clerul și privind monahii"³⁶⁰.

2. Despre obicei

În legătură cu importanța ce o acordă Pravila cea Mare, obiceiul cel nescris, obiceiul locului, acestui normativ juridic practic ce stă la baza dreptului consuetudinar, se spun următoarele, chiar în glava 4: "Marele Vasilie grăiaște într-o epistolie ce au trimis către Diodor, de obiceiul cel nescris, adică obiceiul legii are putearea pentru că tocmirile adevărate leagea se-au dat nouă de la oameni sfinți. Unde nu e leage scrisă, acolo trebuiaște să păzim obiceiul locului. Iară de nu va fi nice obiceiul, trebuiaște să urmăim întrebării de acel lucru, iar de nu vom afla nice cu întrebarea de acel lucru, atuncea trebuiaște să socotească bătrânii cum vor putea tocmi...". "Grăiaște și Armenopol că obiceiul vechiu în loc de leage se socotește și să ține"³⁶¹.

Respectarea "obiceiului locului" este prezentată de Pravila în glava 361, ca un motiv (al șaselea) de micșorarea sau chiar de neaplicarea pedepsei.

"A șasea vină care îndeamnă pre judecătoria să mai micșoreze certarea celui vinovat, de cum învață pravila, iaste obiceiul locului; după care obiceiul cine va greși nu se va certa nicecum, cum dau învățătură toți dascălii, tocmindu-se toți într-un cuvânt". "Când va fi un lucru cu cale să se cearte carele-l va face, iară acel lucru de vreme ce va fi obiceiul locului să se facă, atuncea acela ce-l va face nu se va certa nice cum... Judecătorul judecă câteodată și împotriva pravilei pentru acest obiceiul al locului, și de multe ori face și cumu-i iaste voia lui". "Lucrurile carele se fac după cum iaste obiceiul locului, macară de-ar fi și împotriva firii și a pravilei, iară drept aceea tot nu va certa judecătoria pre ceia ce fac acel obiceiul, macară că aceea-i ceartă beserica, iară la a doua venire, va certa Dumnezeu cu munca de veac pre câți vor face împotriva dumnezeiștilor pravile lucrure fără leage"³⁶².

Așadar, obiceiul locului se păzește mai mult decât leagea (pravila) sau are valoare cel puțin egală cu pravilele împărătești³⁶³.

Pravila cuprinde și o serie de dispoziții prin care se confirmă unele obiceiuri bisericești, sau se declară că acestea trebuie ținute ca obiceiuri bune și se infirmă cele rele. Se amintește, cum am arătat mai sus, de obiceiuri care ar fi "împotriva firii și a Pravilei" – , pe care deși judecătorul civil (laic) urmează să le respecte, totuși Biserica le pedepsește ca potrivnice legilor ei. În glavele 6, 7, 174, 198 și altele sunt amintite obiceiuri bisericești – dreptul la stavropighie (7), obiceiuri ale ceremoniilor bisericești (6), în legătură cu gradele de rudenie (198), sau în legătură cu zestrea și căsătoria (174), pe care le păstrează Biserica, spre deosebire de obiceiurile cele rele, ca de pildă a Simoniei, pe care le condamnă. "Peste tot,

360. *Ibidem*, p. 47. Despre aplicarea normelor canonice p. 48. Vezi numărul mare al glavelor cuprinse în partea întâi a Pravilei, referitoare la clericii mireni, la călugări și la mireni (laici).

361. Vezi glava 4. Vezi și glavele: 202,1; 89,18; 361,3,4; 352,4; 3,5; 302,57; 361,1; 243,28; Trul.69; 245,4,15; 363,2; 371,7; 347,37; 193,1; 347,9,10,12; 6.

362. Vezi glava 36.

363. Vezi glava 363, 2.

Pravila, ocupându-se de obiceiurile bisericești, observă norma că în cadrul Bisericii, orice obicei valabil se întemeiază sau pe doctrină sau pe legi naturale. În alt chip, el nu poate dobândi valoarea unei legi bisericești³⁶⁴.

3. Colecții canonice și nomocanoane

Pravila cea Mare este importantă și prin aceea că prin întregul ei conținut și mai ales prin referirile la "sfintele și dumnezeieștile pravile, din care reproduce unori pasagii întregi, poate fi socotită ca importantă sursă de cunoaștere a acestora.

Prin însemnările marginale a nenumăratelor glave cu conținut canonic, se fac trimeri la aceste colecții canonice și nomocanoane care circulau în întreaga zonă balcanică, fie în limba greacă, fie în traducere slavonă³⁶⁵.

Se știe că "textele multor nomocanoane au suferit, după 1453, modificări și adaptări însemnate din partea alcătuitoarelor lor greci, datorită schimbărilor survenite din cauza stăpânirii turcești și din nevoia de a face din nomocanoane adevărate manuale pentru școli și mai ales pentru pregătirea fețelor bisericești, în mâinile cărora a rămas și după 1453, pe lângă justiția bisericească și aceea seculară (civilă și penală) pentru creștinii din fostul imperiu bizantin. Așa se explică faptul că, în unele nomocanoane se găesc până și chestiuni de geografie, geologie, medicină, istorie etc., pe lângă canoane și legi imperiale bizantine³⁶⁶.

Aceste "manuale" – de fapt nomocanoane, care se multiplicau manual, circulau în toată zona balcanică fie în limba greacă, fie în limba slavonă. Există indicii că începând cu veacul al XVI-lea, câteva nomocanoane de acestea au fost traduse și chiar tipărite în românește, fie în text complet, fie numai extrase din ele. Astfel: Pravila lui Coresi, tipărită la Brașov, în 1563, care cuprinde fragmente dintr-o versiune a nomocanonului lui Ioan Postnicul († 619). La 1632 a fost tradusă o versiune, în 370 capitole, a nomocanonului lui Manuil Malaxos, alcătuit de acesta, în limba

364. Pr. prof. dr. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 567.

365. Originea tuturor nomocanoanelor, precum și denumirea propriu-zisă de nomocanon pomesc de la *Sintagma lui Fotie – Nomocanonul în 14 titluri*, care cuprinde toate legile bisericești sau toate canoanele precum și toate legile de stat privitoare la treburile bisericești care apăruseră până la anul 883. Ea a fost oficializată prin hotărârea sinodului endemic de la Constantinopol (920) și apoi, în secolul XII, a fost tâlcuită de către marele canonist Teodor Balsamon, și reprezintă colecția oficială de legiuiri a Bisericii Ortodoxe, acceptată ca atare de întreaga Biserică de Răsărit, nu însă și la cea de Apus.

Cele mai multe nomocanoane ulterioare pomesc de la această Sinteză a lui Fotie. Amintim dintre acestea, *Nomocanonul lui Grigore Doxopatriul* din sec. XII, *Nomocanonul lui Arsenie Antorian* din sec. XIII (în 141 capitole, bazat pe legislația lui Justinian), *Nomocanonul lui Matei Vlastares* de la 1335, cunoscut și sub numele de *Sintagma Alfabetică* (28 capitole mari după numărul literelor alfabetice grecești, fiecare capitol împărțit în subcapitole care ajung la numărul 303), *Nomocanonul duhovnicesc* (sec. XIV-XV); *Nomocanonul lui Cotelerius* (Johannes Baptista Cotelerius) publicat în vol. I al operii: *Ecclesiae Graecae monumenta*, Paris 1667-1668; *Nomocanonul lui Manuil Malaxos* († 1581) alcătuit în 1561, avea 541 capitole; *Cârja arhierilor* (Vactiria) – cuprinzător nomocanon (1624 capitole, cu un amănunțit indice alfabetice) al unui călugăr Iacob din Iania, în timpul patriarhului Partenie II al Constantinopolului (1644-1648), *Nomocanonul lui Gheorghe de Trapezunt* (1730), *Carte foarte folositoare de suflet* (un nomocanon grecesc de mare circulație de la sfârșitul sec. XVIII. Vezi: Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. I, p. 96-99..

366. Pr. prof. dr. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 562.

greacă, la 1561. Traducerea în românește a făcut-o logofătul moldovean Eustratie, și ea nu a fost până acum tipărită. La 1640 a fost tradusă și tipărită la Govora "Pravila sau dreptătoriu de lege", o versiune a nomocanonului grecesc numit al lui Cotelerius. Nu se cunoaște autorul acestei versiuni, se știe însă că traducerea românească a fost făcută de călugărul Mihail Moxa sau Moxalie. În sfârșit, numai după 6 ani, la 1646 s-a tipărit la Iași, în românește "Cartea românească de învățătură de la Pravilele Împărătești", tradusă după un text grecesc de același logofăt moldovean Eustratie, traducător și al nomocanonului lui Malaxos (370 capitole) din 1632. Cuprinsul acestei Pravile, zise a lui Vasile Lupu, pentru a o deosebi de cea a lui Matei Basarab ("Îndreptarea legii") se referă mai mult la chestiuni civile și penale și la foarte puține chestiuni bisericești. La redactarea acestei Pravile s-a ținut seama și de Pravila moldoveană mai veche, al cărei text original nu a putut fi găsit până acum, și anume de Pravila lui Alexandru cel Bun. "Pe lângă unele texte dintr-o colecție grecească, la închegarea, verificarea și înșirarea materialului ei (succesiunea problemelor) s-a întrebuițat, în cea mai mare măsură, opera romanistului italian Prosper Farinaccius (1544-1614) apărută în anul 1589, în prima ediție (a se vedea glava 66 zac. 8-a a Pravilei lui Vasile Lupu) și la 1609 în a patra ediție, la Veneția, sub titlul "Praxis et theoriae criminalis"³⁶⁷.

Acestea sunt numai câteva din traduceri cunoscute, apărute până în 1652 când se tipărește, la Târgoviște, "Îndreptarea legii", cel mai complet și mai important nomocanon cunoscut la noi până atunci. Dar în afara acestor traduceri cunoscute au mai circulat la noi, ca de altfel în toată zona balcanică, în manuscris, nenumărate nomocanoane, cele mai multe dintre acestea în forme reduse care nu aveau întregul conținut al nomocanoanelor după care se făcuseră copiile, fie în limba greacă, fie în slavonă. Pentru a demonstra multitudinea copiilor care circula în manuscris în Țările Române, amintim de Nomocanonul pe care Manuil Malaxos l-a scris în 1562-1563 sub titlul: *Lege alcătuită din diferite canoane trebuitoare ale dumnezeștilor și sfinților Apostoli, ale sfințelor sinoade ecumenice, ale purtătorilor de Dumnezeu părinți și ale altor prea sfinți arhieriei, precum și din unele Novele ale legilor Împărătești și din altele*. "Copiile după acest nomocanon, cu unele deosebiri între ele, au fost numeroase și s-au bucurat de o largă circulație în acea epocă. De o astfel de copie s-a folosit și logofătul moldovean Eustratie, la "Pravila aleasă" în limba română, cunoscută sub numele de "Pravila lui Eustratie" (1632). În ceea ce privește "Îndreptarea legii", s-a susținut că dispozițiile ei canonice nu au fost luate din aceeași copie a manuscrisului lui Malaxos, care a servit lui Eustratie, ci după o altă copie publicată mai târziu, parțial, în 1854, de Leonida Sguta în revista grecească "Θέμις" (Atena, vol. VII), copie de care această parte a "Îndreptării legii" s-ar apropia mai mult"³⁶⁸.

C. Erbiceanu a susținut însă că ceea ce a tradus Daniil Panoneanu nu a fost manuscrisul lui Malaxos, ci un alt nomocanon întocmit la 1600 de către Porfirie, mitropolitul Niccei, al cărui cuprins are, de altfel, oarecare asemănare cu nomo-

³⁶⁷ Ibidem.

³⁶⁸ Vezi, I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, vol. II, partea I, p. 287 și Șt. Berechet, *Legătura dintre dreptul bizantin și românesc*, vol. I, și partea I, Izvoadele p. 69.

canonul lui Malaxos, cele 261 glave ale Nomocanonului lui Porfirie intrând astfel în compunerea "Îndreptării legii"³⁶⁹.

În sfârșit, din cercetările făcute ulterior de C. A. Spulber (Îndreptarea legii: Le code valaque de 1652, p. XXI) reiese că există un manuscris identic cu manuscrisul folosit de traducătorul român: este manuscrisul grecesc nr. 1400, aflător în biblioteca Universității din Atena. Cercetând manuscrisele Nomocanonului lui Manuil Malaxos, aflate în țara noastră, Spulber a identificat un manuscris cu un conținut foarte apropiat cu acela din exemplarul lui Gheorghe Caridi, folosit de traducătorul român; este manuscrisul grecesc nr. 307 din Biblioteca Academiei Române, al cărui text a fost publicat în anexele ediției Pravilei celei Mari din 1962³⁷⁰.

4. Norme privitoare la organizarea Bisericii și la membrii ei

Prin elementele sale constitutive, Biserica este o instituție religioasă creștină. Ea a fost definită ca "așezământ sfânt întemeiat de Domnul nostru Iisus Hristos pentru mântuirea credincioșilor". Mântuitorul nostru Iisus Hristos este capul ei, Biserica fiind Trupul tainic al Domnului, iar credincioșii mădulare acestui trup (Rom. 12, 5; I Cor. 12, 27)³⁷¹. Ea s-a organizat după rânduielile religioase și morale specifice credinței creștine, pornind de la primele forme instituționalizate în imperiul roman și având modelul cultului mozaic. S-a dezvoltat și conturat în primele trei veacuri – în perioada cât credința creștină era persecutată –, și și-a stabilit doctrina completă în primele opt veacuri, în disputele cu ereticii și schizmaticii.

"Pentru rațiuni firești și elementare, grupurile de credincioși, care făceau parte din aceeași localitate, s-au constituit în unități religioase, după modelul existent în vremea de început a creștinismului"³⁷². Procesul de constituire a comunităților bisericești locale și teritoriale a trecut prin mai multe faze, determinate de condițiile istorice, precum și de dezvoltarea pe care a luat-o ierarhia bisericească. Modelul cel mai important care a stat la baza organizării comunităților creștine a fost acela al familiei (neam și limbă comună). Acest model de organizare a comunităților (Bisericilor locale) "s-a extins și asupra Bisericii în mare, determinând încheierea ei într-o unitate superioară, în chipul unei atotcuprinzătoare familii creștine"³⁷³. Așadar, comunitățile locale ale creștinilor au reprezentat unitățile de bază ale întregii organizații a Bisericii.

În fruntea comunităților locale mai mari, se afla un episcop, care era ajutat de preoți și diaconi. "Aceștia împreună și cu alți slujitori bisericești mai mici și cu o seamă de credincioși formau așa numitul presbiteriu al episcopilor, adică un consiliu de conducere sau mai bine zis de îndrumare a activității bisericești din localitatea în care rezida episcopul și din celelalte localități care țineau de același episcop"³⁷⁴. Din veacul al II-lea apare și numele de "parohie", Παροικία, iar din

369. C. Erbiceanu, Material inedit..., manuscrisul lui Manuil Malaxos notarul. Forma și conținutul manuscrisului în "B.O.R.", 1892, nr. 3, p. 319-334; 417-428.

370. Vezi, Introducerea la "Îndreptarea legii", la ediția din 1962, p. 17-18.

371. Vezi glava 136.

372. Arhid. prof. Ioan Floca, *Drept canonic ortodox...*, p. 171.

373. *Ibidem*, p. 172.

374. *Ibidem*, p. 174.

veacul al III-lea apare și termenul de "enorie" pentru a designa unitățile bisericești locale, care aveau în fruntea lor un presbiter.

Cu timpul s-au organizat unități teritoriale în limitele provinciilor imperiului roman, numite eparhii. Acestea se numeau fie: provincii, bisericești, fie eparhii sau chiar mitropolii, episcopul care se afla în fruntea acestei din urmă unități fiind numit el însuși mitropolit. Sinodul I ecumenic (325) consemna această organizație mitropolitană, care avea patru tipuri de unități bisericești (parohia, enoria), unitatea teritorială mai mare care avea în fruntea sa un horepiscop (mai târziu un protopop)³⁷⁵ și unitatea eparhială sau mitropolitană, alcătuită în limitele unei provincii de stat, formată din mai multe cetăți. La acestea s-au adăugat în secolul IV unitățile superioare mitropoliiilor, numite dieceze sau exarhate. Deasupra acestor unități a apărut a șasea unitate teritorială, patriarhia, concepută a fi cea mai mare unitate teritorială bisericească.

În sfârșit, trebuie să mai amintim "unitățile teritoriale de un fel deosebit în viața Bisericii, unități care astăzi sunt cele mai mari și mai caracteristice, numite Biserici autocefale și biserici autonome"³⁷⁶. Despre acestea Pravila cea Mare ne dă multe date exacte³⁷⁷.

Canonul 38 al sinodului VI ecumenic, amintind canonul 17 al sinodului IV ecumenic, spune: "Păstrăm și noi canonul cel așezat de Părinții noștri care hotărăște astfel: dacă vreo cetate s-a înnoit prin puterea împărătească sau s-ar înnoi în viitor, împărțirii politice și de stat să-i urmeze și rânduiala afacerilor bisericești".

a. Arhierei. În cadrul Bisericii, episcopul (arhiereul) ocupă un loc important. Pravila cea Mare prezintă, în amănunt, poziția episcopului în Biserică și calitățile morale pe care trebuie să le aibă. "Episcopul iaste și să chiamoă văzătoriu și purtătoriu în grijă tuturor creștinilor, care sunt în eparhia lui, având voe deplin, adecă ca un arhiereu, să facă preoți, diaconi, ipodiaconi, citeți, cântăreți și călugări. Și să fie volnicu (să aibă putere) preste toate lucrurile bisericești"³⁷⁸. Cercetarea arhiereului înainte de hirotonie este destul de severă ca de altfel și a celui care se hirotonește preot sau diacon³⁷⁹. Arhiereul ca și preotul trebuie să aibă o viață curată, și să fie în afară de orice bănuială în privința moralității sau păstrării credinței nealterate, precum și a respectării disciplinei canonice³⁸⁰. Judecarea arhiereului, pentru diferite vini se face de cel puțin 12 arhierei, în timp ce pentru judecarea preotului 7 arhierei, iar pentru diaconi 3 arhierei³⁸¹. Episcopul are dreptul să fie judecat de sinod (sobor)³⁸², iar patriarhul reprezintă o ultimă instanță de judecată a arhiereilor, ca și a preoților. "Judecata patriarhului nu se mai judecă, nice să caută la altă judecată, pentru că judecata patriarhului iaste începătură și cap tuturor judecăților bisericești, că de la dânsul sunt judecățile bisericești și la

375. Vezi glava 85 – Caută și amintește de protopopi.

376. Arhid. prof. Ioan Floca. *Drept canonic ortodox...*, p. 176.

377. Vezi glavele 391-396: 5-7; 12.

378. Vezi glava 12.

379. Vezi glavele 8, 9, 10, 12...

380. Vezi glavele 13-17; 19, 20, 22.

381. Vezi glava 18 – conform dispozițiilor canonului 12 Cartagina.

382. Vezi glava 29.

dânsul să întorcă să se judecă. Drept aceea la altă judecată nu se judecă, nice dă nimenea nu se caută, că aceeaia iaste începătură; numai ce să mai judecă aceeaia duhovnicește între patriarhul cu săborul"³⁸³.

b. Preoții, diaconii. În ordine ierarhică inversă, preotul este acela care stă în atenția prevederilor Pravilei celei Mari. Dată fiind importanța slujirii preoțești, preotul ca și episcopul trebuie să se bucure de o reputație deosebită în cadrul comunității (parohiei) și prin viața sa morală trebuie să fie model de trăire creștină. El trebuie să păstreze credința (doctrina) corectă, nealterată³⁸⁴ și să trăiască conform preceptelor creștinești, să nu se întineze de păcate, pentru că lui i s-a dat darul, prin hirotonie, de a săvârși sfânta împărtașanie și celelalte taine. "Țineți mintea dreaptă și cu tot sufletul (tu, o, creștine) întru creștineștile învățături și cinstește cu cinste pre muma ta, besearica, care te-au născut pre tine în Duhul Sfânt, adecă pre în dumnezeescul botez; și pe preoții ei cinstește ca pe niște slugi ai lui Hristos, și ca pe niște oameni ce au tocmeala îngerească, ca să fii cinstit de Dumnezeu; că ce că cinstea preoților la Hristos se socotește, că și oamenii împăratului pentru dânsul se cinstesc, așa trebuie să se cinstească și preoții pentru Hristos; iară câți nu cinstesc preoții, aceia mânia pe Hristos, de-acia și sfinția sa se sfieste și se mânia pre dânsii"... Respectul și prețuirea preoților vii nu numai din partea credincioșilor ci și din partea episcopilor. "Episcopii, zice, să cinstească pe preoții lor ca pe niște slugi ai lui Hristos, ca și pe niște oameni ce au tocmeală îngerească"³⁸⁵.

Dar pentru ca să se poată bucura de această cinstitură, preotul – cum spuneam – trebuie să aibă însușirile cerute de slujirea sa. "Canonul 14 Trulan grăiește: când va să se facă cineva preot, trebuie acela să fie de 30 de ani, iar diaconul de 25 și ipodiamonul de 20, iară citețul de 18"³⁸⁶. Aceeași glavă amintește nu mai puțin de 16 păcate care împiedică pe cel care vrea să primească hirotonia în preot. De asemenea, sunt și alte glave în care sunt arătate multe impedimente la hirotonie – (rudenie – glavele 190-199), sau vreun beteșug trupesc (glava 94). Hirotonirea acelor care se fac vinovați de diferite încălcări ale moralei creștine, de exemplu, cel ce se căsătorește cu femeie văduvă sau curvă sau roabă, sau slujnică sau cingheasă (cântăreață, dansatoare), nu poate fi preot – (glava 76), precum și ai celor hirotoniți de eretici (glava 115), sunt invalidate prin autoritatea arhierului, care trebuie să-i sancționeze din momentul în care a aflat despre abaterile respective (glava 77). Dar preotul poate fi sancționat și pentru abaterile pe care le săvârșește după ce a fost hirotonit. Cazurile acestea sunt prezentate pe tot cuprinsul Pravilei. Pentru oricare dintre infracțiunile ce se judecă conform Pravilei, sunt amintiți și preoții de mir ca și preoții călugări³⁸⁷.

Un loc aparte între prevederile canonice arătate de Pravilă, în ceea ce privește pedepsirea preoților, îl aflăm în căsătoria după hirotonie. Canonul 26 apostolic – spune Pravila – grăiește: "carele va să se preoțească neînșurat,... acela trebuie să se întrebe de va putea să-și fie înțelepția întreagă, adecă să petreacă cu curăție. Pre

383. Vezi glava 28.

384. Vezi glava 114.

385. Vezi glava 56.

386. Vezi glava 58.

387. Ex. glavele: 35, 41, 42, 47, 55, 56, 60, 62, 64, 65, 71, 72, 75, 83, 86 și altele.

unul ca acela să-l sufere și să-l hirotonească; iară de nu va putea să se ție în curăție, întâi să-și ia fâmeae, fată pre leage. De-acia atunce după nuntă să i se facă hirotonia pre rând, adecă citeț, ipodiamon, diacon și preot. După hirotonie nu se-au dat altui nemănuși a se însura, fără numai citeților și cântăreților³⁸⁸. A doua căsătorie a preoților este ca și căsătoria după hirotonie și îi face nedemni de slujirea preotească. "De-i va muri preoteasa și va rămâne văduvu (preotul), de-acia va vrea să ia altă muiare, ia-i-se și lui preoția, iară de la besearică nice acela nu se goneaște"... "Care se însoară de-a doa oară, acela nu poate fi cleric"... "Socoteala se socoteaște așa, că de să va însura a doua oară clericul, de în cinste ce are nu se scoate, ce o ține și are cinstea și scaunul după rânduiala cinstii sale; iară de-acia într-altă rânduială mai mare de acolo de unde iaste și se află, a se sui mai sus nu poate, după socoteala bisericestilor și împărăteștilor dumnezeștilor pravile"³⁸⁹.

Păcatul desfrânării candidatului la preoție ca și al preotului hirotonit sau al soției lui este pedepsit cu oprirea de la hirotonie sau cu luarea darului (adică se caterisește), dacă este hirotonit. "Vădirea de față iaste să mărturisească cinci mărturii de acel lucru al curviei și să jure, de-acia atunce să se lipsească de darul preoției unul ca acela. Iară de va fi bănuind că curveaște fâmeaia lui și nu se va vădi cu mărturii, unul ca acela se face popă pentru că bănuiala a curviei muerii lui nu se-au arătat. Iară de se va vedea și se va arăta adevărată și va vrea el să facă carte de dăspărteală ca să se despartă de dânsa, atunce, neapărat iar se face popă; iară așa el adevărat altă muiare nu mai poate să ia, ce numai să trăiască singur, în curăție și în cinste. Iară de va fi preot și va curvi preoteasa lui, poruncesc dumnezeștii părinți: de-i va fi voia să-ș ție preoția, să se despartă de dânsa de tot; iară de va vrea să o ție ca și mai nainte, atunce se desparte de rânduiala preoției în care se află, pentru că acea preoteasă a lui ce a curvit, deacă se-au spurcat, iaste spurcată; pentr-aceia preotul ei dă se va amesteca cu ea să face tot un trup, de-acia și el se amestecă întru spurcăciunea celuialtă și iaste spurcatu. Drept aceia nu poate veni să fie întru slujba besearicii"³⁹⁰.

Conform altor prevederi canonice, Pravila amintește de obligația preotului de a oficia slujbele cu conștiinciozitate, pornind de la citirea ceasurilor, înaintea săvârșirii Sfintei Liturghii (glava 66) precum și a citirii întregii pravile (rânduiei) a zilei liturgice: vecernia, utrănia și celelalte toate șapte laude zilnice (glava 72).

În sfârșit, mai amintim de îndatoririle preotului ca administrator al harului dumnezeiesc, de a se îngriji de credincioșii încredințați lui, pentru ca aceștia să nu fie lipsiți de Tainele și ierurgiile Bisericii. Dintre cele mai importante Taine pe care el trebuie să le administreze, la cererea credincioșilor, un loc deosebit îl ocupă Tainele Botezului, Mirungerii, Spovedaniei, Împărtășaniei și Maslului³⁹¹.

388. Vezi glava 61.

389. Vezi glava 75.

390. Vezi glava 84.

391. Vezi glavele: pentru *Botez*: 141-145, 147, 150, 153, 157 etc.; pentru *Mirungere*: 146, 149 etc.; pentru *Spovedanie*: 318, 319, 321-325, 327 etc.; pentru *Împărtășanie*: 166, 167, 168, 170, 320 etc.; pentru *Cumunie*: 175 (moliță pentru logodnă), 197, 203-206, 217, 228 etc.; pentru *Maslu*: 66 și 160.

O deosebită atenție acordă Pravila administrării Tăinei Împărtășaniei (priceaștenia) pentru cei în pericol de moarte (glava 167), dar și administrării ierurgiilor – slujbele de pomenire a morților sunt amintite în glavele 158-163.

De asemenea, se amintesc preotului obligațiile sale privind îngrijirea de locul de cult (glavele 138-140), de veșmintele preoțești și sfintele vase (glava 102), de antimis îndeosebi, fără de care nu poate sluji Sf. Liturghie (glava 64), și mai ales de păstrarea cu deosebită grijă a Sfintei Împărtășanii (glava 164-165).

O obligație importantă are preotul în legătură cu educarea credincioșilor în spiritul moralei creștine, dar mai ales pentru a păstra dreapta credință.

Pericolul creziilor (glavele 115, 182), ca și al degradării morale a credincioșilor este sistematic arătat de Pravilă.

ç. Călugării. O categorie aparte a membrilor comunităților bisericești o reprezintă clericii din rândul monahilor. De aceștia se vorbește în mai multe glave³⁹².

Dreptul canonic consideră importantă această categorie de membri ai Bisericii "stare monahală" și este situată în poziția a treia, după starea laică sau mireană a credincioșilor.

Starea monahală nu a existat în primele două veacuri creștine. Ea a apărut ulterior, după ce Biserica se organizase în cele două stări sau categorii de membri, din cea clericală și cea laică. Dezvoltarea ei este cunoscută mai bine din veacul IV și mai organizat din veacul V, de când încep să fie menționați în canoanele sinoadelor ecumenice, ca fiind deja o categorie sau stare creștină destul de numeroasă.

Iată conținutul integral al Canonului 4 al Sinod. IV Ecumenic: "Cei ce cu adevărat și fără prihană (curat) petrece viața cea singuratecă (monahală), să fie învredniciți de cinstea cuvenită. Dar fiindcă unii, folosind chipul monahal cu fățarnicie, tulbură bisericile și treburile politice, pribegind, cu nepăsare, prin cetăți, ba purtându-se cu gândul să-și întemeieze lor și mănăstiri, s-a păruț (sinodului) ca nimeni și nicăieri să nu zidească sau să ridice mănăstire sau casă de rugă (biserică) fără învoirea episcopului cetății. Iar cei care trăiesc viața monahală fie în oricare cetate, fie la țară să se supună episcopului și să păzească liniștea și să petreacă numai în post și rugăciune, rămânând neîncetat în locurile în care au fost rânduiți; să nu tulbure nici treburile bisericești, nici cele ale vieții obștești (lumești), nici să nu se amestece în ele, părăsindu-și mănăstirile lor, fără numai dacă ar fi rânduiți de către episcopul cetății pentru vreo trebuință arzătoare. Iar în mănăstiri să nu se primească nici un sclav (rob), pentru a se face monah, fără învoirea stăpânului său. Iar cel ce ar călca această hotărâre (orânduire) a noastră orânduim să fie afurisit (excomunicat), pentru ca să nu se hulească numele lui Dumnezeu. Iar episcopul cetății trebuie să poarte grijă trebuitoare mănăstirilor"³⁹³.

Prin acest canon s-a reglementat, pentru prima dată, raporturile dintre starea monahală și dintre autoritatea bisericească, în sensul că monahismul este subordonat episcopilor. "Se dispune ca monahii să trăiască în conformitate cu pravilele lor, să nu vagabondeze, să nu se amestece în afacerile bisericești sau lumești, ci

³⁹². Vezi glavele: 42, 55, 71, 86, 103, 116-117, 118-126, 132-135, 177, 219, 257, 258 (ierarhia), 319, 375, (404), 410 etc.

³⁹³. Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe – Note și comentarii*, 1991, p. 76.

să rămână neîncetat în locurile în care s-au retras, apoi ca nimeni să nu ridice vreo mânăstire fără aprobarea episcopilor etc."³⁹⁴.

Până în secolul IV monahismul reprezenta o societate religios-mistică particulară, neîncadrată în corpul organizat al Bisericii. Sinodul al IV-lea ecumenic, prin acest canon (4) "îi dă cinstea cuvenită monahismului, dar îl și supune integral jurisdicției autorității bisericești"³⁹⁵. Este necesar să menționăm în legătură cu organizarea vieții monahale, atât a monahilor (călugărilor) cât și a monahiilor (călugărițelor), că această stare bisericească a avut "oblăduitori și îndrumători și organizatori din rândul ierarhilor Bisericii, între care s-a remarcat, în această privință și Sfântul Vasile cel Mare († 379)"³⁹⁶.

Începuturile vieții monahale propriu-zise, se situează în veacul al III-lea și sunt determinate de dorința unora dintre creștini de a se conforma cât mai mult, în viața lor, normelor religioase și morale ale învățaturii creștine, viețuind în completă lepădare de sine, în sărăcie și castitate, după exemplul Mântuitorului, stăruind în rugăciune și meditație asupra adevărilor de credință și "căutând a veni cât mai mult posibil în ajutorul aproapelui (său), practicând dragostea creștină în chip cât mai desăvârșit, precum și punându-și toată nădejdea în cuvântul lui Dumnezeu, prin care li s-a făgăduit mântuirea celor ce-l vor urma până la sfârșit"³⁹⁷.

La sfârșitul veacului al III-lea și începutul celui de-al IV-lea au apărut primele forme de organizare a obștilor monahale, prin pustietățile, mai ales din Egipt și din Palestina. Caracteristicile vieții monahale, cele trei "juruințe" sau cele trei voturi călugărești, adică votul *ascultării* sau al supunerii necondiționate, votul *sărăciei* și votul *castității*, s-au cristalizat chiar în perioada de început a organizării vieții monahale. Cu timpul însă conștiința misiunii monahale a luat o importanță orientare, considerându-se că "monahii poartă jugul lepădării de sine în locul celor care nu pot să-l poarte, după cum se și roagă pentru cei ce nu pot sau nu izbutesc să se roage pentru ei înșiși"³⁹⁸.

Spunem că deși în ordinea cristalizării celor trei stări sau categorii de membri ai Bisericii, monahismul ocupă locul trei, noi în această analiză a conținutului Pravilei celei Mari pe care o facem, așezăm această categorie lângă starea clericală, pentru că, așa cum se poate observa din numărul foarte mare al glavelor ce amintesc de călugări, acestea se referă mai ales la cei care au primit și darul preoției, adică la ieromonahii a căror poziție superioară în rândul clerului în general este datorată vieții lor trăite conform celor trei voturi monahale³⁹⁹. Din glava 134 se poate vedea că există tendința de a socoti pe preoții călugări superiori față de preoții de mir, atât pentru contribuția cărturărească pe care au adus-o Bisericii, în cursul istoriei noastre, cât mai ales pentru meritele lor duhovnicești.

394. *Ibidem*.

395. *Ibidem*, p. 77.

396. Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *Drept canonic...*, vol. I, p. 263.

397. *Ibidem*, p. 264.

398. *Ibidem*, p. 265.

399. Vezi glavele 120-123.

"După rânduiala tocmealii, iaste mai mare preoția decât chipul călugăresc, pentru că lucrurile preoției sunt lucrurile lui Dumnezeu, și fără de preoție nu iaste nimenea creștin, nice are sfinție, nice să împreună lui Dumnezeu. Iară mai mare iaste rânduiala călugărească decât a popei mirean, cum grăiaște Dumnezăescul Dionisie, nu cu sfinția preoției, ce cu viața. Pentru că și călugărul de va fi și preot, adecă ieromonah, iaste mai mare decât popa mirean; nu pentru preoție, cum am zis mai sus, că aceaia iaste lucrul lui Dumnezeu, ce pentru viață. Preotul de pururea blagosloveaște și sfințează. Drept aceaia și dumnezăescul Antonie de pururea și pleca capul, adecă se închina pentru nălțarea preoției; și nu numai arhierieilor se închina, ce tuturor preoților. Pentr-aceaia fieșcare preot, carele are această rânduială mare a preoției, acela să petreacă sfințează și ca un sfânt să lăcuiască, și mai vârtos să se nevoiască să petreacă ca și călugării"⁴⁰⁰. Dacă în această glavă se arată chipul superior al preotului călugăr față de acela al preotului de mir, în glava următoare se precizează și ceea ce nu-i este îngăduit să săvârșească preotul călugăr. "Și ieromonahul, adecă popa călugăr, nuntă nu cunună, adică nu blagosloveaște, că și aceaia iaste fără dă leage, și făr' de cale și nu se cuvine. Pre unul ca acela-l canonesc dumnezăeștii părinți cu lipra de preoția lui"⁴⁰¹.

În legătură cu alte pricini, Pravila cea Mare, aduce în discuție, situația specială în care trebuie să fie judecați acei care vatămă sau se ating de imaginea călugărilor sau călugărițelor⁴⁰², sau în alte situații când persoane din cinul călugăresc primesc pedepse grave dacă se fac vinovate de abateri disciplinare canonice⁴⁰³. În cele mai multe cazuri nu se specifică dacă este vorba de călugări care au hirotonie ca diaconi sau preoți, sau sunt simpli călugări, doar cu o hirotesie (schimă mică).

d. Starea laică. Al doilea element constitutiv al Bisericii, "fără de care Biserica nu ar putea să existe, este elementul laic. Membrii Bisericii aparținând acestei stări se numesc fie laici, folosindu-se cuvântul grecesc *λαϊκος*, fie mireni, folosindu-se un cuvânt din limba slavonă, care definește aceeași categorie de membri ai Bisericii.

Credincioșii simpli, care nu sunt părtași la starea clericală, au o stare harică destul de complexă care începe cu starea pe care o crează Taina Sfântului Botez și care se poate amplifica prin harul ce poate fi oferit prin celelalte sfinte Taine și pe care le primește credinciosul simplu (Taina Mirungerii, Taina Sf. Împărtășanii, Taina Spovedaniei, Taina Nunții și Taina Maslului)⁴⁰⁴. Astfel, credinciosul simplu se află într-o stare care poate fi numită cu adevărat "preoție sfântă" (I Petru 2, 5). El devine colaborator al stării preoțești la săvârșirea eficientă a Sfintelor Taine. "Tainele nu produc în mod real efectul lor asupra credinciosului căruiua i-se administrează, fără adeziunea internă a lui, ci dimpotrivă, cum este cazul administrării

400. Vezi glava 134.

401. Vezi glava 135.

402. Ex. glavele 257, 258 – Ierosilie.

403. Vezi glavele 33, 71, 121, 124, 135.

404. Vezi glavele: 137; 141-147; 149; 59, 164; 321, 324; 198; 205-206; 66, 161: Botezul de necesitate se poate săvârși de mirean, glava 153.

Sfintei Împărtășanii unui credincios aflat în stare de nevrednicie, aceasta produce chiar efectul negativ al osândirii, iar nu efectul său pozitiv⁴⁰⁵.

"Credinciosul simplu devine, prin taina Sfântului Botez membru atât al trupului tainic al Domnului, și ca atare pătaș direct și activ la întreaga lucrare mântuitoare care se săvârșește în Biserică, cât și subiect al tuturor drepturilor și îndatoririlor care îi revin stării sale, ca parte constitutivă esențială ce intră în alcătuirea Bisericii. În această îndoită calitate pe care o dobândește credinciosul simplu prin taina Sfântului Botez, el participă împreună cu clerul, la menținerea nealterată a adevărului revelat, al cărui păstrător este Biserica în întregimea sa, adică în întreaga sa alcătuire, precum și la toate celelalte lucrări pe care le săvârșește clerul în exercitarea celor trei ramuri ale puterii bisericești, și adică (anume) a puterii învățătoarești, a puterii sfințitoare și a puterii conducătoare sau jurisdicționale"⁴⁰⁶.

Înțelegând astfel starea laică sau mirenească drept parte componentă principală a Bisericii, care are cele mai largi implicații în acest "saeculum", cu complexele lui probleme economice, sociale, culturale și tehnice, precum și cu mentalitățile și moravurile inerente, ne explicăm gama atât de variată și bogată a cazuisticilor Pravilei celei Mari în care sunt implicați membrii laici ai Bisericii.

Poziția importantă a laicilor în Biserică ne este arătată în Sfânta Scriptură mai întâi de însuși Domnul nostru Iisus Hristos, care îi numește mlădițe ale corpului său, Trupul tainic al Domnului, Biserica. "Eu sunt vița și voi mlădițele" (Ioan 15, 1-8)... "Rămâneți întru Mine și Eu întru voi", arătând prin aceasta că prezența și lucrarea Domnului în viața Bisericii este condiționată de rămânerea credincioșilor întru Domnul, în trupul său tainic în Biserică, în credința la care i-a chemat El⁴⁰⁷. Apoi Sfinții Apostoli, dezvoltând învățătura despre Biserică – sub aspectul ei cuprinzător de Trup al Domnului, arată că toți sunt "mădulare" ale trupului Domnului (I Cor. 12, 27), "împreună lucrători cu Dumnezeu" (I Cor. 3, 9) spre zidirea Împărăției cerurilor, toți credincioșii, adică și laicii și clericii, fac parte din aceeași casă a lui Dumnezeu, care este Biserica (I Cor. 3, 16-17).

Nicăieri în Sfânta Scriptură nu se vorbește despre Sfinții Apostoli ca și când aceștia ar fi fost chemați la apostolat spre a fi cinstiți printr-o stare harică înaltă, printr-o misiune dumnezeiască pentru sine, ci tocmai spre a fi cei dintâi slujitori, căci ei au fost mai întâi simpli credincioși și apoi au fost chemați la apostolat⁴⁰⁸. Și ei ca și Mântuitorul s-au manifestat practic, în relațiile cu credincioșii simpli (mireni) ca și când aceștia făceau parte din aceeași obște – clerici și mireni, cu drepturi și îndatoriri egale între ei.

În acest sens, toți slujitorii Sfintei Biserici, care au urmat Sfinților Apostoli, în orice treaptă a preoției ar fi fost, începând din epoca apostolică, au dat credincioșilor laici cinstirea cuvenită și le-au recunoscut poziția și importanța pe care o au în viața Bisericii⁴⁰⁹.

405. Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *Drept canonic...*, p. 246. Vezi și glavele 170, 205.

406. *Ibidem, ibidem*. Vezi glava 153 – botezul de necesitate.

407. *Ibidem*, p. 246-247.

408. *Ibidem*, p. 249.

409. Vezi: Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 251.

5. Disciplina bisericească. Drepturile și îndatoririle mirenilor. Raporturile dintre clerici și mireni

Am văzut, din exemplele luate din Pravila cea Mare, privitoare la drepturile și obligațiile clerului (episcopi, preoți, diaconi) ce importanță deosebită a acordat Biserica înfățișării morale a slujitorilor, care sunt "sarea pământului" și "lumina lumii".

Desigur, Pravila "arată o grijă deosebită pentru viața morală a clerului, luând măsuri amănunțite pentru ca aceștia să nu dea "vină de scandălă oamenilor" (glava 15) și "oprindu-i de la îndeletniciri nedemne și incompatibile nu numai cu starea clericală, ci și cu viața creștină, în genere, cum sunt, negustoria (glava 71) și camăta" (glava 281)⁴¹⁰.

Biserica nu este alcătuită numai din elementul sacerdotal, ci așa cum am amintit deja și din elementul laic sau mirean. Elementul mirean – mireni, alcătuiesc mlădițele ce împodobesc trunchiul viței și acestea nu sunt simple elemente de decor, sau o masă amorfă în corpul Bisericii, ci chiar element care condiționează lucrarea clericilor și însăși rațiunea de a fi a trupului tainic al Domnului în lume.

Drepturile ca și îndatoririle laicilor în Biserică, sunt drepturi și îndatoriri cu titlu propriu, care țin de starea lor, legate existențial de starea lor și nu ca urmare a unor concesiuni din partea clerului⁴¹¹. Mai întâi ei au drepturi și îndatoriri generale, în calitatea lor de creștini (care au primit Taina Botezului) și au devenit membri ai Bisericii, egali cu toți ceilalți credincioși și clerici. Despre încălcările acestora de către credincioșii-înșiși, Pravila atenționează în diferite feluri, arătând la ce pedepse laice sau duhovnicești se expun toți cei care încălcă, atât regulile de viață socială (obștească) dar și pe cele ale vieții intime, personale a fiecărui credincios în parte⁴¹². Acestea sunt de fapt exemple de îndatoriri și drepturi comune tuturor membrilor Bisericii.

Există însă și drepturi și îndatoriri speciale ale mirenilor, precum sunt și acelea specifice ale clerului de mir și ale monahilor, cum am văzut mai înainte. Aceste îndatoriri speciale ale credincioșilor simpli, sunt atât de natură administrativă-organizatorică a bisericilor ca unități administrative, obligații care privesc asigurarea întreținerii chipului social organizatoric al Bisericii, asigurarea cheltuielilor pe care le necesită organizarea obștilor și lucrarea de păstrare a coeziunii acestora, precum și îndatoririle privind ajutorarea membrilor lipsiți de cele trebuincioase pentru trai. Așadar, îndatoriri care privesc asigurarea întreținerii Bisericii din punct de vedere material, dar și îndatoriri și drepturi care privesc misiunea Bisericii, adică acelea care intră "în conținutul puterii bisericești și anume mai întâi lucrarea la care este chemată întreaga Biserică, și care constă în păstrarea adevărului revelat, iar apoi în cele trei lucrări destinate, în mod special, clerului și pentru care întreaga preoție este înzestrată cu împuternicirile sau mijloacele trebuincioase și adică la săvârșirea lucrării învățătoarești, a celei sfințitoare și a celei conducătoare, numită și jurisdicțională"⁴¹³.

410. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 569.

411. I. Floca, *op. cit.*, p. 255.

412. Ex. glavele: 43-46; 106-112; 208-217; 231-233; 240-241; 243-250; 251-255 etc. 231.

Arhid. prof. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 258 și pp. 259-262.

413. Arhid. prof. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 258 și pp. 259-262.

Privind evidența participării laicilor la exercitarea puterii învățătoarești, mărturiile exprese în Pravila cea Mare nu sunt destul de concludente, decât în măsura în care se fac referiri la cei care părăsesc obiceiurile Bisericii lepădându-se de Hristos, sub influența ereticilor, iar după o vreme se pocăiesc, fie sub influența celorlalți credincioși, fie printr-un examen propriu de conștiință⁴¹⁴.

Desigur clerul, prin starea sa harică superioară constituie elementul principal în Biserică. Dar și elementul laic – deși secundar – este important căci, atât prin starea lor harică, cât și prin poziția și aportul social-juridic, colaborează permanent cu clerul în lucrarea esențial-harică sau mântuitoare a Bisericii, cât și în lucrarea ei auxiliară. "În chip concret această colaborare a laicilor cu clerul se exprimă prin participarea laicilor la exercițiul celor trei ramuri ale puterii bisericesti, adică a celei învățătoarești, a celei sfințitoare și a celei cârmuitoare sau jurisdicționale"⁴¹⁵. În starea lor de har, "laicii își lucrează mântuirea proprie, colaborând cu harul, primind cu vrednicie Tainele a căror eficacitate este condiționată de credința și vrednicia lor"⁴¹⁶. Dar, în afară de mântuirea proprie ei sunt chemați să lucreze și pentru mântuirea întregii obști creștine, prin răspunderea generală pe care o au, în calitate de element constitutiv, esențial al Bisericii, dar și printr-un act pe care-l săvârșesc în caz de trebuință, prin puterea stării lor harice, și acesta este legat de săvârșirea Sfântului Botez⁴¹⁷.

Sfânta Liturghie nu se poate săvârși fără participarea laicilor, după cum oricare din cele șase Taine nu pot fi săvârșite fără elementul laic. Prezența reală a laicilor la săvârșirea ierurgiilor este, de asemenea, o condiție importantă pentru însăși săvârșirea acestora.

Cea mai vizibilă și mai importantă participare a laicilor este la exercitarea puterii cârmuitoare sau jurisdicționale. "Actele puterii jurisdicționale se împart în trei categorii, exprimând trei funcțiuni ale acestei puteri și anume: funcțiunea legislativă, funcțiunea judecătorească și funcțiunea executivă"⁴¹⁸. La exercitarea funcțiunii legislative laicii au participat prin prezența și lucrarea lor, în limitele determinate, la activitatea legiuitoare a sinoadelor ecumenice și a sinoadelor locale de diverse tipuri ca alcătuire, numite fie sinoade mixte, fie sinoade generale, fie soboare, fie congrese, fie adunări. Contribuția lor în cadrul acestor corpuri legiuitoare bisericesti, este și rămâne dintre cele mai utile pentru colaborarea și adoptarea normelor legale potrivite, în fiecare vreme, pentru viața bisericească⁴¹⁹.

La îndeplinirea funcțiunii judecătorești laicii au participat, în primele 4-5 veacuri creștine, chiar într-o formă care însemna contribuția lor nu numai la îndeplinirea unui act judecătoresc, ci deopotrivă și la îndeplinirea unei lucrări sfințitoare specific preoțești, care era administrarea sfintei Taine a Pocăinței. După cum se știe, în epoca aceea, mărturisirea păcatelor ca și dezlegarea de ele sau aplicarea epitimilor, se făcea nu numai în prezența obștii credincioșilor, ci și

414. Vezi glavele 114, 182, 232, 323 etc.

415. Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *Drept canonic...*, p. 262.

416. Idem, p. 260.

417. Glava 153 – Botezul de necesitate.

418. Arhid. prof. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 260.

419. *Ibidem*, pp. 260-261.

cu concursul activ al acestora. Mai târziu, în cadrul unor instanțe disciplinare și chiar judecătorești, s-a admis prezența și colaborarea unor reprezentanți ai credincioșilor, atât în cazurile când se judecau abateri cu caracter moral sau general social al clericilor, cât și în cazurile când se tratau (judecau) litigii între clerici și laici.

De asemenea, "participarea laicilor la îndeplinirea funcțiunii executive în viața Bisericii s-a afirmat dintru început, cu deosebire, prin colaborarea lor la actele de alegere a clerului și a altor organe de conducere a Bisericii și la actele de administrare a averii bisericești. Acestea au rămas până azi actele la care participă credincioșii laici pe temeuri tradiționale și canonice, adică atât pe baza unei practici îndelungate care a dobândit puterea de lege, cât și pe baza unor rânduieli canonice pozitive, exprimate prin texte ale sfințelor canoane și prin legi bisericești care nu poartă acest nume"⁴²⁰. Participarea laicilor la exercitarea puterii bisericești se consideră că se fundamentează pe învățătura despre sobornicitatea Bisericii, care la rândul ei se întemeiază pe învățătura privitoare la alcătuirea Bisericii din cele două elemente constitutive ale ei – cler și laici –, care au o misiune comună, în cadrul lucrării mântuitoare a Bisericii, opera de *îndreptare* a omului.

În legătură cu organele sau oficiile care dețin puterea bisericească trebuie să amintim aici că, în baza principiului sobornicității, au importanța cea mai mare organele colective de conducere a Bisericii și că "fiecare organ de conducere și fiecare oficiu, ca expresie juridică a drepturilor și îndatoririlor organului respectiv, deține numai câte o parte din puterea superioară a organismului din care s-a constituit în Biserică, din puterea bisericească. Totalitatea sau suma puterii pe care o dețin fie organele individuale, fie cele colective, nu reprezintă și nu epuizează în Biserică, întreaga putere bisericească. Adevăratul și deplinul purtător al întregii puteri este Biserica, în întregimea ei"⁴²¹.

Organele individuale ca și cele colective sau organele de conducere care exercită puterea în Biserică, sunt structurate, în esență, pe ierarhia bisericească, sau ierarhia sacramentală și anume episcopatul sau arhieria, presbiteratul și diaconatul. Aceste trei grade ierarhice se mai numesc de instituire divină, și se obțin prin hirotonie. "Gradul cel mai înalt din ierarhia bisericească este episcopatul. Întăietatea lui își are bază în faptul că puterea episcopală este moștenită și transmisă prin succesiune apostolică neîntreruptă, și are deplinătatea puterii spirituale și dreptul la cea mai înaltă administrație în Biserică"⁴²².

Ierarhia, în general, este categoria cea mai importantă și cea mai necesară în Biserică. Acolo unde nu există episcop, nu există nici Biserică. Episcopatul are deplinătatea exercitării celor trei ramuri ale puterii bisericești (învățătoarească, sfințitoare și jurisdicțională). De aceea episcopatul este răspunzător pentru tot ceea ce se face în Biserică" (Vezi glavele: 12, 18-19; 30-33; 35-39; 56, 65 etc.).

Conținutul Pravilei celei Mari demonstrează cu prisosință importanța deosebită pe care o are episcopul în Biserică, în calitatea lui de deținător al deplinei puteri bisericești. El este răspunzător atât de clericii mireni și de călugări, cât și de laicii care aparțin eparhiei sale. El binecuvântează dar și ceartă, el judecă

420. *Ibidem*, p. 261.

421. *Ibidem*, p. 272.

422. *Ibidem*, p. 273.

toate pricinile tuturor: credincioși și clerici, căci el este "văzătoriu și purtătoriu de grija tuturor creștinilor care sunt în eparhia lui"⁴²³.

La rândul lui, Episcopul este supus soborului arhierieilor cu care împreună se constituie în conducere colectivă a Bisericii unui neam, unui popor⁴²⁴.

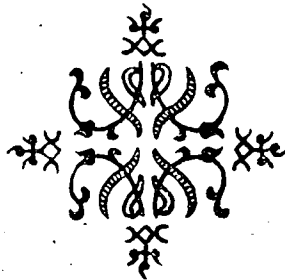
Arhiereul poate "lua darul preoției", poate caterisi pe preoți și pe diaconi, pentru abateri doctrinare sau canonice⁴²⁵, și poate afurisi pe mireni pentru abateri de la credință și pentru abateri morale⁴²⁶.

Întreaga disciplină bisericească a eparhiei sale îi este încredințată pentru plinătatea harului primit, de la arhieru pornesc și la el ajung toate cele ce se referă la raporturile membrilor Bisericii, atât în interiorul Bisericii cât și în afara ei. "Că deacă vreame ce au luat în chezășie sufletele oamenilor... și toate îndreptările bisericăști... cu voia lui să se facă..."⁴²⁷.

Episcopul realizează însă întreaga sa lucrare în colaborare și cu sprijinul preoților (clerului) precum și cu al credincioșilor (mirenilor).

În încheierea expunerii elementelor de drept bisericesc (canonic), cuprinse în Pravila cea Mare trebuie să precizăm că acestea sunt considerate ca fiind o prezentare în continuare firească a celor expuse mai înainte în subcapitolul "chestiuni liturgice", dar mai ales în subcapitolul conținând "chestiuni dogmatice".

Toate aceste elemente pe care le aflăm în Pravila cea Mare sunt într-o strânsă și firească legătură, pentru că în Biserica noastră ortodoxă "chestiunile de drept canonic" se desprind din învățătura de credință- cea adevărată dată nouă de Mântuitorul nostru Iisus Hristos și exprimată în această formă de Părinții Bisericii una și nedespărțită a primelor opt veacuri creștine.

423. Vezi glava 12.

424. Vezi glavele: 18-19; 30-32; 391-393 etc.

425. Vezi glavele: 33, 56, 65, 80, 83, 142, 319, 329, 333 etc.

426. Vezi glavele: 35-39, 86, 333, 336 etc.

427. Vezi glava 12.

BUCȘOAI, SORĂ ȘI VECINĂ A VORONEȚULUI

Pr. Constantin Iacoban

PREFAȚĂ

Părintele Constantin Iacoban a realizat – după largi investigații – o lucrare prețioasă prin datele pe care le conține pentru satul Bucșoia din județul Suceava.

Asemenea monografii, cu știri și relatări amănunțite, constituie izvoare primordiale pentru o adevărată istorie a poporului român. Pentru acest motiv monografiile sătești, când se realizează, sunt de salutat și de valorificate, după eventuale puneri la punct tehnice. Nu este de prisos să vedem că satul Bucșoia exista pe vremea lui Ștefan cel Mare, care îl menționează într-un act intern, în 1488. Dacă pentru multe sau pentru toate satele țării, vom avea consemnate în monografii speciale, prima lor apariție documentară, rețeaua de izocronologii ale așezărilor va vorbi mult despre ieșirea lor la iveală din pâcla istoriei, în anumite momente când au decis condițiile de viață socială. Autorii unor asemenea monografii, pasiunea lor pentru adunarea datelor, merită toată lauda.

Monografia părintelui C. Iacoban conține toate datele pe care trebuie să le aibă o atare lucrare: cadru istoric și biologic, așezare geografică, relații cu alte așezări vecine, cultură și civilizație locală, instituții și dezvoltarea lor, statistica populației (și prin deducție este binevenită pentru epoci mai vechi), oameni de carte etc. Într-un cuvânt, această lucrare conține esențialul și nu încearcă să introducă materie de prisos. Descrierile sunt concentrate, lapidare, pentru construcții, pentru port, pentru datini la sărbători de iarnă, la naștere, la nuntă sau la înmormântare. Piesele folclorice înregistrate sunt remarcabile, precum un colind de veche tradiție, un "plugușor", cules de la poetul satului, Gh. Săhlean, lângă care apar, pe parcursul lucrării și numele altor săteni, unii foarte de merit, din secolul al XIX-lea. Anumite legende lângă fapte reale pigmentează plăcut expunerea.

Strigătul satului (căci nu este al autorului) împotriva defrișării fără socoteală a pădurilor, neînțelegându-se funcțiunea lor în natură, este un document care trebuie să impresioneze pe oricine își iubește țara și natura ei darnică.

Recomand cu căldură publicarea lucrării, socotind că ea este deosebit de necesară.

I. C. Chițimia

București, 19 noiembrie 1980

CUVÂNT ÎNAINTE

"Popoarele s-au ridicat prin lumină și moralitate, și au căzut prin ignoranță și imoralitate" (Gr. Popescu-Breasta).

Bucșoia, localitatea noastră din imediata apropiere a Voronețului, de care a aparținut multă vreme și cu care are multe asemănări – meleaguri de legendă și glorie – Țara de sus, Țara fagilor (arboroasa), m-a determinat, ca la 30 de ani de activitate aici, să scriu aceste rânduri, în speranța că nu vor fi de prisos, deoarece tradițiile locale ca istorie mică, sunt un important izvor pentru istoria mare. Aceasta cu atât mai mult, cu cât aveam în acest răstimp, pe lângă cronica parohială și diferite date culese din sat în șirul anilor, precum și listele de inventariere a bunurilor cu valoare istoric-artistică și documentară, lucrare cerută cu multă grijă de către Departamentul Cultelor, încă din anul 1966/1967, apoi și de către Patrimoniul cultural național. Am ținut cont și de profundele transformări în structurile social-politice și economice din țara noastră, mai ales după încheierea ultimului război mondial.

Ca tot ce e omenesc și această lucrare nu atinge perfecțiunea, dar va fi îmbunătățită cu bunăvoința și priceperea altora. Munca mea, a fost muncă de deșteținare a terenului. Hotărâtor pentru această monografie a fost aflarea documentului de la Ștefan cel Mare din 17 august 1488, prin care este atestată documentar Bucșoia ca braniște a Mănăstirii Voroneț pentru prima dată, iar pârâul "Cetățel" încă din 14 aprilie 1411. Până la acea dată (1488) când Ștefan cel Mare dăruiește nou înființatei sale mănăstiri Voroneț, satul Stulpicani cu Bucșoia și celelalte braniște, Bucșoia aparținea de Ocolul Câmpulung. "Din punct de vedere politic, fostul ocol al Câmpulungului Moldovenesc este cel mai interesant colț de țară moldovenească. Nu doară, că pe teritoriul său s-ar fi petrecut evenimente politice importante, ci fiindcă alcătuirea politică a acestui Ocol s-a menținut nealterată până în secolul XVIII-lea și a permis astfel să se cunoască mai bine organizația politică din primele timpuri a Moldovei"¹.

Cronica parohială, condicile mitricale (începând cu anul 1801) precum și conscripțiile parohiale, cu toată arhiva ce a rămas în urma pustiirii celor două războaie mondiale, precum și bibliografia ce se va aminti, stau la baza actualei lucrări. Mi-am făcut o plăcută datorie față de satul în care activez de vreme îndelungată, luând parte la bucuriile și supărările lui și față de pământul (Cimitirul) de care încă sunt legat, dar mai ales față de cei ce se interesează de trecutul și vechimea satului și de originea numelui său.

Deși sunt născut tot în Bucovina în șesul Rădăuților, comuna Satul-mare, fiu de țărani muncitori, am îndrăgit însă atât de mult aceste locuri de aici din apropierea Voronețului, încât mereu îmi vin în minte versurile eminesciene:

¹ I. T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, Cernăuți, 1929, prefața.

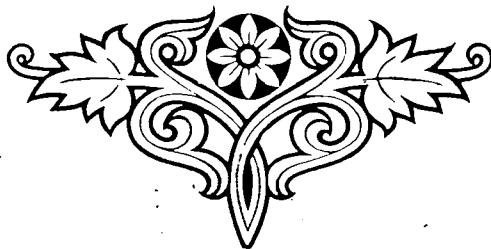

"Împărat slăvit e codrul,
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei Tale,"

Ca și O. Goga, despre care G. Călinescu, nota că "așa de puțin poate depăși propria-i experiență rurală (r. n.), încât înfiorarea produsă de vederea mării, nu-i deșteaptă decât imaginea de crăiasă și dorința de a se băga slugă la ea"².

Deosebite mulțumiri adresăm Domnului Prof. dr. docent I. C. Chițimia, membru corespondent al Academiei Române, pentru prețioasele îndrumări. De asemenea adresez profunde mulțumiri Doamnei scriitoare Felicia Marinca, pentru atenția și competența cu care m-a ajutat spre a scoate la lumină această lucrare.

Autorul

---

2. *Satul bucovinean în pictura lui Ion Grigore*, cuvânt înainte de Cornel R. Constantinescu, Ed. Sport turism, București, 1979.

I. Cadrul geografic

1. a). Așezarea geografică (Încadrarea fizico-geografică)

La revărsarea pârâului Suha în râul Moldova, de o parte și de alta o șoselei naționale și a căii ferate ce duce de la Timișoara-Cluj, spre București, la 6 km de orașul Gura-Humorului, respectiv la 32 km de Suceava – centrul județean, și de 4 km de Voroneț, se află comuna Frasin din partea centrală a județului Suceava, cu pitorescul sat Bucșoia, așezat la poalele obcinilor bucovinene, sat întins pe circa 5 km lungime și 2 km lățime (10,58 km.p.) = 1058 ha.

Localitatea Bucșoia este înconjurată în partea nordică de obcina mare, dealul Cetății, dealul Buhii, Runcul, iar în partea sudică de obcina Voronețului (dealul Păltiniș și Staniște).

b). Vecinii: Așezarea administrativ-teritorială.

Bucșoia se mărginește la est cu Gura-Humorului și Voroneț, la vest cu Frasin, Centrul administrativ al comunei, la un km depărtare, iar la sud cu satul Doroteia (sat din aceeași comună Frasin) și la nord cu Mânăstirea Humorului.

2. *Relieful: Structura geologică (flișul carpatic)*. Fiind regiune a flișului carpatic, format din gresii, marne și argile, șisturi bituminoase, terenul este mai mult deluros și împădurit cu molizi, brazi și fagi și are puține izlazuri (105 ha) pentru vite și cu puțin teren arabil (120 ha + 120 ha fânețe), restul este vatra satului și păduri. Gospodăriile și terenurile arabile sunt așezate pe terasele fluviale ale Moldovei și Suhei, afluentul Moldovei.

Satul Bucșoia este compus din vatra satului și din cătunele: Suha și Poiana Bucșoia (Bucșoița), terenul de grădini fiind aproximativ peste 10 ha și 559 ha pădure³. Satul nu e resfirat; o parte se află pe valea Suhei spre Doroteia, iar pe de altă parte, cea mai mare și mai veche, se află pe partea dreaptă a cursului Moldovei la 500 m. altitudine, respectiv la 900 m. pe obcine.

Dacă Gura-Humorului, care completează șiragul stațiunilor climaterice de pe valea Moldovei este numit "Paradis al copiilor" și "Poartă spre munte", atunci Bucșoia cu tabăra ei de școlari, cu adevărat este un paradis al copiilor.

3. *Clima* este temperat continentală, prezentând unele particularități ca urmare a așezării satului în zona depresionară (Gura-Humorului-Vama). Clima deci este proprie regiunii de munte cu ierni lungi dar scutite de viscole prea mari, prin ocrotirea munților.

4. *Apele*. Terenul este brăzdat de ape mari ca Moldova (cu legenda descălecatului lui Dragoș-Vodă) și afluentul Suha, care uncori seacă (de aici și numele pârâului), iar altădată face ravagii, și de pâraiele Cetățel și Bucșoița, acesta din urmă în dreapta râului Moldova, înspre Voroneț, care face hotarul între Bucșoia și Voroneț. De la pârâu își trage și satul numele, iar Cetățel sau Cetățuia este afluent al Moldovei, de pe partea stângă a sa, ca și pârâu Glodului și pârâu Cotul Buhei.

3. Em. Grigorovița, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908.

În categoria apelor stătătoare, erau pe vremuri pe teritoriul satului, câteva chelestece, cu pești, dar acum nu mai sunt. Pânzile de apă subterană se găsesc de la 10-20 m adâncime, cu apă bună de băut, servind la alimentarea populației. Pe suprafața întregului sat, sunt circa 200 fântâni, unele sub formă de pompe, altele cu roată, altele cu cumpănă. Fântânile sunt zidite cu piatră sau tuburi și acoperite cu tablă (în 4 ape) adică cele cu roată, și ținugiate în vârful acoperișului, având porțiță și respectând regulile de igienă sanitară⁴.

5. *Vegetația și fauna.* Principalele formațiuni de vegetație răspândite în zona Bucșoaici sunt pădurile și pășunile. Pădurile au acoperit o suprafață mai mare la începutul înjghebării satului (sec. XVIII-lea). O parte din ele au fost însă defrișate sau lăzuite pentru a se extinde suprafețele cultivate și pășunile, fapt ce a dus la eroziuni și degradări de teren. De o parte și alta a satului sunt dealurile acoperite de păduri, bine întreținute și păstrate, păduri de brad, molid și fag.

În șesul Bucșoaici se pot cultiva tot felul de cereale, dar din cauza verilor ploioase și reci, se cultivă mai mult cartofi, lucernă și trifoi, chiar dacă și acestor culturi li se fac pagube mari din cauza revărsării apelor și din cauza sălbăticiunilor: cerbi și mistreți. Pe scurt, flora Bucșoaici se poate rezuma la cuvintele împerechiate: "sus fâgetul, jos pometul", deși pădurile aici sunt mai mult de brad și de molid, materie primă pentru fabricile de cherestea.

Fânețele sunt renumite prin covorul policrom de flori începând cu sulfina și vâzdoaga, ca la țară și continuând cu ochiul boului, pojarnița (sunătoarea), păpădia, pătlagina, tătăncasă, romanița (muștel), coada șoricelului, menta, coada calului etc. toate de leac inclusiv hreanul, cimbrul, iar în pădure: fragii, smeurul, murul și tot felul de ciuperci (pipingi, rășcovi, hribi).

În fața frumoaselor case din Bucșoaia, gospodinele cultivă cele mai alese flori, între care: Clematis, bergnani, se arcuiesc la fațade, vrând parcă să imite albastrul de voroneț. Vegetația de luncă are răchite, sălcii, arini, plopi, iar ca pomi fructiferi se cultivă: meri, peri, pruni, cireși, vișini, nuci, precum și coacăze, ribize, fragi, smeură, căpșuni, etc.

Fauna. Pădurile răsună vara de cântecul diferitelor păsări: cucul, graurul, ciocârliă, micrla, codobatura, prjvighetoarea, rândunele, vrăbii, porumbei sălbatici și domestici, iar mai sus croncănesc corbii, ulii și vulturii. Pe malul apelor vin berzele, găștele, rațele sălbatice. În sat, oamenii cresc vaci mici de rasă pinzgauer, cai mici și iuți (rasa ghidra), oi țurcane, porci, păsări, iepuri, etc. Ca animale sălbatice sunt cele zugrăvite și pe pereții exteriori ai Mănăstirii Voroneț: căprioara, cerbul, mistrețul, lupul, vulpea, veverița, ursul, râsul, dihorul, iar dintre pești se află păstrăvul, cteanul, crapul, mreana, scobaiul etc.⁵.

6. *Solurile.* Solurile din zona satului sunt cele de luncă sau aluvionare și podzoluri pe dealuri.

4. Prof. Frățcanu Elena, *Micromonografia cartierului Burdujeni-Suceava*, dactilografiat, 1979.

5. "Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei", Iași, 1974, pag. 58. Acolo (Voroneț) și magii par albaștri (vezi P. Comărnescu, "Îndreptar artistic al monumentelor din nordul Moldovei", Suceava, 1961, pag. 207).

II. Cadrul biologic și istoric.

a) *Formarea satului și populația, caracterizare, ocupația, casele, alimentația populației și statistica populației*

Satul Bucșoaia, s-a format dinspre Voroneț sau mai bine zis dinspre pârâul Bucșoița, la deal, adică din poiana Bucșoaiei, care era un fel de săliște. Dovadă este și faptul arătat și de conscripția parohială cu casa nr. 1, care era a familiei Piticari, cu obârșia din ocolul Câmpulungului Moldovenesc.

De pârâul Cetățel, este vorba în documentul din 14/IV/1411 și 16/VII/1756, ca mărturii hotarnice între mănăstirea Voroneț și Mănăstirea Moldovița⁶.

Tipul antropologic al omului de aici, este a celui de la munte, cu fire iute ca și apele repezi de aici, cu păstrăvi "ce se zbenguiesc în curcubee". Locuitorii satului, români ortodocși, se ocupă cu munca în păduri și în fabricile de cherestea și de binale din comună, iar în timpul liber, lucrează în goșpodăria individuală, foarte bine întreținută, ca pe vremuri, de toți locuitorii din "satele răzășești, aparținătoare mănăstirilor"⁷.

Într-un uric domnesc din 17/VII/1488, se amintește de satul Stulpicani cu braniștea Bucșoaia, Ostrița, Gemenea, Slătioara și Negruleasa, primite de Mănăstirea Voroneț de la întemeietorul ei, Ștefan cel Mare. Bogdan cel Chior, confirmă daniile părintelui său, adăugând la ele satul București, care s-a numit mai târziu Capul-Codrului⁸.

Nu putem ști dacă Bucșoaia cu celelalte sate amintite era populată la 1488, ca Stulpicani și Voroneț, sau era numai "Branîștea", loc domnesc de vânatoare și pășune. Se afirmă de obicei că Branîștea ar fi o pădure oprită în vederea creării unei rezerve de vânatoare seniorială. Este o eroare: Branîștea e un regim de stăpânire feudală care se aplică nu numai pădurilor, ci și iezerelor și în genere tuturor bunurilor care prin natura lor se folosesc în devălmășie, ne spune H. Stahl, și precizează apoi că "regimul de branîște, începe a se dezvolta de prin 1540 înainte"⁹.

Așa fiind, "Branîștea" nu era "oprită" ci locuitorii ca unii ce luau parte la vânatoare prin hăituire, aveau un drept de servitute la lemnul din pădure, pentru nevoile lor, și nu luau prea mult, pentru că nu aveau unde să-l prelucreze (fabrici). La fel era și cu pescăria, prepanația (vinderea băuturilor alcoolice) și pășunatul.

În baza documentelor din 24/VII/1738 și următoarele până la 1756, ca mărturie hotarnică dintre Branîștea (moșia Mănăstirii Voroneț și Mănăstirea Moldovița), unde se amintește de satele Stulpicani și Vama, nu însă și de Bucșoaia, s-ar părea că la acea dată nu erau case în Bucșoaia, cum credea și Pr. A. Boca, în cronică parohială la pag. 47, după "Condica Mănăstirii Voroneț", de Vartolomeu Măzăreanu și publicată de S. Florea Marian în 1900, dar rezultă că Bucșoaia aparținea atunci de Mănăstirea Voroneț, ca și "Dealul Frasinului, Poiana

6. T. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. III, Cernăuți, 1934, pag. 74-75.

7. Ilie Dan, *Toponimie și continuitate în Moldova de nord*, Iași, Ed. Junimea, 1980.

8. I. Nistor, *Istoria Fondului bisericesc*, Cernăuți, 1921, și I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, nr. 350, București.

9. H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, Ed. Șt., București, 1977, pag. 156 și 161.

Molidului și pârâul Cetățel". Frasinul și Poiana (Luncile) Molidului nu aveau case atunci, dar Bucșoia avea. Iată dovada: E. Camilar, ne spune că la câțiva ani după acel august roșu din 1717, când la Preluc... au fost alungați tătarii din Maramaureș, a urmat exodul maramureșenilor în Moldova, amintind și de un "Gavril al Țapului" din Bucșoia¹⁰.

Având în vedere și prima hartă a Bucovinei întocmită la 1773 de ofițerul austriac Mieg și descoperită de Dr. Verenca în arhiva Ministerului de război austriac, unde printre alte localități este amintită Bucșoia (care urma să fie anexată peste 2 ani sub numele de "Casele din Bucșoia", cu un popă și 17 familii de țărani, rezultă ca sigur că Bucșoia la începutul secolului al XVIII-lea, era populată — dacă nu mai devreme —, dar nici într-un caz la finele secolului al XVIII-lea cum se credea până acum, că la ocuparea Bucovinei de către habsburgi erau în Bucșoia numai 12 familii (restul probabil că fugiseră în Moldova) a căror suflete erau păstorite de călugări de la Mănăstirea Voroneț. După harta amintită a lui Mieg, se pot enumera așezările din vechiul ocol: Câmpulung, Pojorâta, Sadova, Fundul Moldovei, Iacobeni, Ciocănești, Vatra-Dornei, Dorna, Șarul-Dornei, Dorna-Cândreni, Coșna, iar de la Câmpulung, pe valea Moldovei în jos și a afluenților săi, se găseau satele: Vama, Frumosul, Moldovița, (Mănăstirea Vatră-moldoviței), Argel, Casele Bucșoia, Mănăstirea Voroneț (Voronețul de azi), Casele Doroteii cu Plotonița, Lunca Negrișei, Stulpicani, Poenele Gemenii și Ostra, Mănăstirea Humorului și Capul-Codrului. Orașul Gura-Humorului încă nu constituia o așezare temeinică ("încilinăm a crede că vor fi fost desigur, la confluența Humorului cu Moldova, sălașuri care aparțineau însă mănăstirii"¹¹).

Al. Rosetti în : *Istoria limbii românești* ne spune, într-o notă, că în Moldova în secolul XVI, un sat avea în medie 20 de case; în secolul XVII, 30 de case. Chiar la începutul veacului al XIX-lea, populația satelor românești era mică, în special de tipul 21-50 și 100 de gospodării (citează pe C. C. Giurăscu: *Principatele Române la începutul secolului XIX*). Constatări istorice geografice și statistice pe temeul hărții ruse din 1835^{11bis}.

Casele. Casele din Bucșoia, pe vremuri erau mici, cu 2 camere și tindă construite din lemn, cu prispă afară și cuptor înăuntru, cu horn și vatra cu perostree, unde se prepara mâncarea. Această vatră singură ocupa un sfert din odaie. Pe cuptor se încălzeau și dormeau copiii în timpul iernii, căci în timpul verii dormeau pe fân în șaier (șură). În interiorul locuinței țărănești se mai găseau laițele, masa, patul, lada de zestre, blidarul, lăicere, grinda pe care se aflau cărți, calendare (almanahuri).

La o gospodărie țărănească, în afară de casă (îndreptată cu fața spre soare) se mai găseau ca anexe: grajd, șură, sopron (șandrama). Gardul de răzlogi, poartă cu stâlpi (uneori sculptați). Casele erau confecționate din bârne dispuse "în chiotori", apoi "în amnari". Acoperișurile erau din șindrila (draniță), iar acum din azbociment, țigla sau tablă. Casele, unele aveau prispă, altele cerdac sau gang.

10. E. Camilar, *Turmele*, E. S. P. L. A., 1960, pag. 112, 139, 135.

11. *Prefectura Câmpulung. Darea de seamă*, 1937, pag. 16.

11 bis. Al. Rosetti, *Istoria limbii românești*, București, 1957, pag. 84.

În zilele noastre, înnoirile sunt evidente: divanul, studioul, dulapul, biblioteca, alături de unele piese de uz gospodăresc, ca mașina de gătit cu aragaz, mașina de spălat, fierul electric de călcat, mașina de cusut, frigiderul, televizorul etc. au devenit azi piese obișnuite al interiorului țărănesc¹².

Alimentația populației. Alimentația populației, în trecut a depins în cea mai mare parte de producția proprie a gospodăriei, adică lapte, carne, ouă, zarzavat, etc., pentru cei ce aveau teren productiv. Pentru cei mai săraci, apa și pădurea îi aprovizionau cu pește, fructe de pădure, ciuperci, vânat și cartofii a căror producție este bună aici și pentru toți au fost și sunt aliment de bază.

Pâine se consuma mai puțin, în schimb mai multă mămăligă, tradițională, cu brânză sau cu sarmale, ciorbă etc. Aprovizionarea cu porumb se făcea mai mult de pe piața din Gura-Humorului. Pâinea albă se folosea mai mult la sărbători, nunți și cumetrii și "nu trebuiaște" se zicea la pomeni, la înmormântări. Pâinea se cocea în cuptorul casei. Fasolea nu este agreată aici. Unii chiar fac grimase când o pronunță, zicând: "Fansole...".

Statistica populației. La 1775: 14 familii (respectiv 24 cu Voroneț).

La 1786: 65 fam. Bucșoia cu Voronețul, fără Frasin, care aparținea de atunci de Stulpicani, până la 1864.

La 1786: Mănăstirea Voroneț se desființează rămânând parohie împreună cu Bucșoia până la 1864.

De la 1864, parohia Bucșoia nou înființată, are ca ateniențe Frasinul și Doroteia, care până atunci au aparținut de Stulpicani 78 de ani, de la 1786 la 1864.

La 1900: 140 de familii, Bucșoia singură cu 587 suflete. La 1937, Bucșoia are 235 de familii. La 1949, Bucșoia are 250 de familii. La 1978, aici sunt 401 familii cu 1331 suflete.

Sporul de 42 de familii de la 24 la 66, între anii 1775 și 1786 (respectiv 1779-1780) deci numai într-un an, se explică atât după Verenca, cât și după A. Călinescu, în ambele localități Voroneț și Bucșoia prin colonizările de români din Maramureș, din pricina odioasei "propagande forțate, de a-i trece pe românii ortodocși din Ardeal, parte la uniți, parte la papistași sau la protestanți"¹³. La 1786, prin desființarea mănăstirilor, secularizarea averilor lor și înființarea fondului religios, se desființează și mănăstirea Voroneț, care rămâne ca parohie împreună cu Bucșoia până la 1864, când se înființează parohia Bucșoia cu biserică proprie și cu filialele amintite, iar Voronețul rămâne doar unitate parohială separată.

Din *conscripția* Bucșoia cu filiala Frasin și Doroteia aflăm că Bucșoia singură avea la 1870, una sută familii. La 1901, avea 142 de familii, plus 244 fam. la Frasin și 233 la Doroteia. La 1916, Bucșoia avea 170 familii iar în 1923, 196 fam. În anul 1928 erau 200 familii cu 776 suflete ortodoxe¹⁴. La 1980: 415 familii cu 1341 suflete, deci în ultimii 50 de ani populația Bucșoiaei s-a dublat.

Conscripția din 1891 este numai pentru Bucșoia și Frasin, fără Doroteia, care a devenit parohie de sine stătătoare la 1921, iar Frasinul are biserică din 1933 și devine parohie de sine stătătoare abia din 1940.

12. I. Vlăduțiu, *Etnografia României*, București, Ed. Șt., 1973.

13. Verenca, *Topographie der Bucowina (1774-1775)*, Cernăuți, 1895; M. Călinescu, *Normalien der Bucowiner gr. or. Diöcese (1777-1886)*, Czeemowitz, 1887.

14. *Conscripția parohială Bucșoia din 1908-1928*.

b). *Urme istorice.*

Revenind la pârâul Cetățuia, amintit și în documente se spune că aici ar fi fost din vechime o cetate de apărare sau "pentru asigurarea circulațiilor mărfurilor", de pe drumul ce trecea spre Ardeal, nu pe dreapta râului ca acum, ci pe stânga, și se numea "Drumul Tătarilor", drumul comercial și de mare însemnătate strategică, fapt ce a dus la anexarea Bucovinei sub motivul că ar lega Transilvania Împărătească de Galiția de curând câștigată¹⁵. Cetatea poate fi și de la Dacii liberi, sau de la Cavalerii Teutoni (trimiși de Regele Ungariei Andrei II la 1211 împotriva Cumanilor în țara Brodnicilor, care nu era decât Moldova ca și Bolohovenii, care înseamnă Valahi), poate fi și de la primii descălecători: Dragoș și Bogdan, devreme ce astfel de ruine și cetăți au fost și la Voroneț, Siret, etc¹⁶. Dealul Cetățelei (Făgărași), Cetățele, Cetățuia, Cetățile așezate pe întărituri oarecum naturale, stațiuni preistorice sau foste așezări fortificate, în alte părți se cheamă "Zamca", (Succava) sau "Zanca" (Iași)¹⁷.

Alte urme istorice, după tradițiile culese din gura bătrânilor de S. Fl. Marian, sunt girurile de stânci mari de la Podul Voronețului (zis al Bucșoaiiei de către cei din Voroneț), de peste apa Moldovei, sub numele de Runcul lui Ochian, unde s-ar fi întâlnit Ștefan Cel Mare cu un sihastru care i-a prezis că va fi mare și va birui pe păgâni (Copcâni), dar să zidească mănăstire drept mulțumită lui Dumnezeu și se zice de către legendă că a ridicat mănăstirea Voroneț, și mănăstirea Humor (Sic)¹⁸. Sihastrul, nu poate fi decât Daniel Sihastrul al cărui mormânt este la Mănăstirea Voroneț. Pe aceste stânci a fost ridicat și monumentul fostei Regine Maria, monument distrus în al II-lea război mondial¹⁹. Din Ardeal au venit familiile: Ungurean, Moroșan, Căinar, Sahlean, după cum alte familii de ardeleni veniți în Bucovina mai sunt: Iacoban, Creangă, Grămadă, Marian, Blaga, Gherasim, Boca, Baci, Borșan, Muntean, Căilean, Ardelean etc²⁰.

Alte familii de aici sunt: Ciofu, Flocea, Rusu, Bilan, Brădățean, Piticari, Gemănari, Stigleț, etc. Familia Gemănar este originară din Dorotei, Brădățenii din Drăgoiești. Despre familia Venin se zice că își are numele de la misiunea ce o aveau de la Voievozii Moldovei, de a învenina armele de luptă și apele în retragerea din fața inamicului mai puternic.

c). *Numele satului*

Acest nume, a fost mult controversat, ca până la urmă să se aprecieze că el provine de la pârâul Bucșoița. Ipoteza lui Fischer "Das herzogtum Bukowina", Cernăuți, 1899, că numele satului ar proveni de la planta "Buxus", aflată în grădina fostului industriaș K. Kalita, neamț colonizat aici și care avea o mică industrie de fier, e ridicolă după cum nici Dr. Verencea în op. cit. pag. 21, nu are dreptate când afirmă că Bucșoiaia ar proveni de la "Buchsbaum", care înseamnă merișor turcesc, întrucât știm că Bucșoiaia exista înainte de anexarea Bucovinei, iar planta nu se mai află decât

15. T. V. Stelaneli, *Istoricul luptei pentru drept în ținutul Câmpulungului Moldovenesc*. I. Nistor, *Istoria Fndului bisericesc*, Cernăuți, 1921, și de același autor, *Legăturile noastre cu Ardealul*, Cernăuți, 1914.

16. S. Reli, *Orașul Siret*, Cernăuți, 1927.

17. Iorgu Iordan, *Toponimia Românească*, Ed. Acad. R.S.R., București, 1963.

18. S. Fl. Marian, *Tradițiile populare la românii din Bucovina*, 1885.

19. *Cronica parohială Bucșoiaia*, 1937, pag. 174.

20. I. Nistor, *Legăturile noastre cu Ardealul*, 1914, Ed. J. Literară.

doar în Cișmigiu. Etimologic, numele satului ar proveni de la radicalul "Buc", "bucșă", Bucșoița, după cum numele orașului Suceava ar proveni de la râul Suceava, iar Moldovița, de la râul Moldovița și la fel: Dorna, Frumosul, Sucevița, de la pârâul Dorna, Frumosul, Sucevița, iar Voronețul de la pârâul Voroneț, "Vorona", însemnând *corb și mânuștirea Humorului* de la pârâul Humor²¹.

Legenda cu bucșa pierdută de la un rădvan și intrată în piciorul unei oi ce schiopăta, rămâne legendă auzită cândva la radio București, cum s-a auzit și altă legendă pentru școlarii din tabăra Bușteni din munții Bucegi și intitulată: "Legendele Carpaților, culmea Bucșoiul". Se spunea, adică despre valea și muntele Bucșoiul, că-și trag numele de la un baci de acolo de pe vremuri numit "Bucșoiul" și care căzuse în luptă cu ielele, eliberându-și unicul fecior din farmecele lor. Este adevărat că pe aici nume de plante au dat nume la localități ca: Molid, Frasin, Paltin. Este adevărat și faptul că bucșă a dat numele de "Bucșă", la Câmpulung, ca nume de familie, după cum "Caș Avan" a dat numele Cașvanei, tot pe timpul lui Ștefan cel Mare, iar Bucșoia nu-și poate avea numele decât de la râul Bucșoița, căci râurile sunt mai vechi decât localitățile²².

Dar se pune întrebarea, de unde provine numele Bucșoiței? Cercetând "Toponimia românească", de Iorgu Iordan, am intrat într-un luminis, căci la pag. 66-67 se spune: "Toponimice care evocă natura terenului aparținând localității respective, sau aflate în apropierea ei "și dând ca exemple: afiniș, alun, arșar, boz, cătină, brusture,... fagi, apoi Frăsina, Frăsinetul...". În acest caz, "Fagi", Dealul fagiilor, Făget, Făgăraș, Bucova, Bucovina, Bucecea, Bucșnița, etc., etc. cu nota subliniară: "În Dacor (Daco-Romania n. n.) VII, pag. 114-115 se spune că tema n. top. Bucegi este identică cu a antroponimului Bucșă, format de la Bucur, iar în Rev. Cr. XIII, apg. 150-151, că numirea ar fi o variantă a lui buceag, un complex de mai mulți mușchi, care formează un frumos covor verde și moale...". Unele numiri românești circulă și ca apelative: Bucov și Bucovina, sunt explicate de Por (ucic T.) prin regiune acoperită de fagi" (pag. 65)^{22bis}.

Rămâne deci stabilit că valea Bucșoiței se numea cândva valea Fagiilor, de la slavul "buc", ca și valea Voronețului (valea Corbului) de la "Vorona". În felul acesta, avem un șirag de localități care evocă natura terenului: Păltinoasa, de la paltin, Bucșoia de la fag, Frasinul de la frasin, și Molidul de la molid²³.

21. M. Marinescu, *Nume dace de triburi și localități*, în rev. "Noi tracii", an V, nr. 52, Milano, spune că râul "Suceava" (și orașul) îi vine numele de la tribul dac "sucii", al căror nume apare în rădăcina Sucidava, ar fi reprezentată în Suceava și Sucevița din jud. Suceava, Sucii de sus și Sucii de jos din jud. Maramureș... Această ipoteză, pare mai plauzibilă decât aceea a lui I. Iordan (o. c. pag. 101) și M. Eliade în "*De la Zamolxis la Genghis-han*", trad. București, 1980, Ed. Științifică și Enciclopedică, "care presupun că numele Suceava ar proveni de la Soci...", cuvânt maghiar, însemnând blănar.

22. I. Pătruș, *Dicționar de onomastică românească*, Ed. Șt. Enc., București, 1980, pag. 60, spune că: "de la antroponimele Bucșan, provin numele de localități: Bucșanu, jud. Gorj, Bucșani, jud. Argeș, Bucșoia, jud. Suceava". Idem, N. A. Constantinescu în, "*Dicționar onom. rom.*", Ed. Acad. R. P. R., 1963, pag. 219, deduce Bucșoia de la Bucșă.

22 bis. Vezi și, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I, Ed. Acad. R. S. R., 1975, p. 443. deduce "Bucovina de la codru".

23. Ilie Dan. (op. cit. pag. 50), "Deoarece un nume topic face parte dintr-un șir toponimic, o denumire geografică se explică prin alta... evident conținutul toponim. nu poate fi tradus, numai cuvântul de la baza numelui topic.

Bucșoița, care a dat numele satului, se revarsă în Moldova, numele venind de la slavul "Molidova", însemnând valea Molizilor²⁴. "Antroponimice feminine... multe din ele sunt derivate de la toponimice... ex.: Botoșonița, Botoșana, Borôșaița, Bucșoiaia (lângă Gura-Humorului), Bucura, Bucuroaia, Bogdana", spune tot I. Iordan (pag. 179).

Bucșoița, afluent pe dreapta Moldovei, izvorăște de sub Butea Mărului, sau mai exact din cele 3 izvoare din vârful Obiciniile Voronețului: Pălîniș, Maghernița, și Runculeț²⁵. Așa cum amintește și Victor Tufescu: "Dacă la apus era ocolul Câmpulung, iar pe valea Moldoviței până la Vama, stăpânea mănăstirea Moldovița, pe valea Bucșoiței, a Suhei și Ostrei era domeniul mănăstirii Voroneț"... "Au aparținut începând din secolul al XV-lea - al XVI-lea și s-a rotunjit prin daniile domnești repetate, Voronețului: Bucșoiaia și Frasinul pe valea Moldovei, Stulpicani și pare că și Negrileasa, depindeau de această mănăstire la venirea austriecilor", spune același autor, în lucrarea sa: "Pe valea Moldovei". Nemții colonizați aici în 1810, s-au repatriat în 1940, în cursul celui de al II-lea război mondial.

Ocolul Câmpulung se afla de la începutul secolului XII "Ca o republică", care cu 100 de ani în urma înființării principatului nou al Moldovei, cade în dependență de acesta, totuși, cu toată dependența amintită împreună cu celelalte sate învecinate, o comunitate mai mult de sine stătătoare, plătind Domnului Moldovei numai un singur tribut obștesc și pe acela numai într-o mărime ce o statorniceau locuitorii însași, de altfel se stăpâneau ei înșiși și erau scutiți de alte dăjdii cărora erau supuși cei de la țară, deci erau liberi de iobăgie²⁶. "La 17 august 1488, Sandru Gardu, ruda lui Sușman și unchiul lor Ivan, cu surorile Magda, Mara și Neagra, fii lui Coste Măzărescu, au vândut lui Ștefan cel Mare, pentru suma de: 160 sloți tătărăști, satul Stulpicani cu poieni, cu fânețe și cu muncii, apoi cu izvoarele Toprița rece, Ostra și Negrileasa... Iar Ștefan cel Mare l-a dăruit mănăstirii Voroneț. În confirmarea daniei din 11/1/1723 se accentuează că moșia "Stulpicani", "iaste în Câmpulung"²⁷.

Trebuie presupus că odată cu predarea satului mănăstirii Voroneț se va fi scris și hotarele braniștei mănăstirii. Faptul că Aron Pumnul, în lucrarea sa: "Privire repede peste 313 din proprietățile așa numitei moșii mănăstirești din care s-a format mărul fond bisericesc al Bucovinei", Cernăuți 1865, nu amintește de Bucșoiaia ca aparținând împreună cu Stulpicani de mănăstirea Voroneț, se explică, cred, prin aceea că nu toate terenurile Bucșoiaiei au aparținut mănăstirii, respectiv fondului, ci o parte conf. tabelului din lucrarea amintită, pag. 162-163, cu 137 de iugăre ale Bucșoiaiei au fost stăpânite de fondul bisericesc, dar împreună cu comuna ori cu proprietarii, idem cu 67 iugăre pășune și 44 iugăre neproductive și cimitir. Este vorba de pădurea obștei de care amintește și cronică parohială, și care până azi deși e administrată de stat, totuși locuitorii care au fost părtași la obștie au dreptul de a fazona o anumită cantitate de lemn.

24. I. Iordan, O. C., PAG. 178.

25. Em. Grigorovița, op. cit. și *Cronica parohiei Voroneț*.

26. Vereña op. cit. și D. Cantemir. *Descrierea Moldovei (1716)*, trad. București, 1956.

27. T. Bălan. *Din istoricul Câmpulungului Mold.* Ed. Șt., București, 1960, pag. 124. Notă, La I. Nistor, *Istoria Fondului bisericesc și la I. Bogdan*, op. cit., Stulpicani e trecut la un loc cu Bucșoiaia.

d) *Desființarea mănăstirii Voroneț și lupta pentru drept, după ocuparea Bucovinei (1775)*

Această obște n-au obținut-o bucoșienii ca un dar de la austrieci pentru că ar fi luptat la 1848 împotriva insurgenților unguri, cum credea M. Tiriung²⁸, ci în baza luptei pentru dreptul de servitute pe care îl aveau și pe care nemții la crearea fondului bisericesc l-au nesocotit, creând Ocoale silvice și oprind pe țărani să ia în mod liber lemnul necesar. A urmat un proces de ani de zile la Viena până ce s-a sesizat și parlamentul austriac. Atunci s-a ajuns la un compromis și li s-a dat locuitorilor dreptul de servitute, dar nu din toată pădurea, ci dintr-o porțiune de circa 320 ha., așa zisa "obște".

La 1848, locuitorii au obținut și alte drepturi politice, o dată cu înființarea ducatului Bucovinei, cu dietă în Cernăuți. Până atunci ei aparțineau samavolnic de Galiția, care ne-a trimis o mulțime de ruteni și nemți, care se foloseau de pădurile fondului în defavoarea românilor, înstrăinând aproape jumătate din averea acestui fond. "Abea în 1779, guvernatorul Enzenberg – al doilea guvernator al provinciei – inspectând ținutul, are prilejul să se informeze, la fața locului, asupra stării de fapt și să constate că locuitorii din părțile Câmpulungului sunt țărani avuți, care se ocupă cu creșterea vitelor, că nu sunt supuși nici unei sarcini, ci duc o viață liberă și că organizațiile lor prezintă caractere particulare. Iar atunci când, mai târziu, slujbașii împărătești vor încerca să le impună și lor sarcinile pe care le suportau ceilalți locuitori ai Bucovinei, ei se vor lovi de cea mai îndârjită și încununată de succes împotrivire a muncitorilor... Vremea stăpânirii străine poartă, de altfel, pecetea acestui conflict prin cele două forme îndeosebi, în care el s-a manifestat: "Lupta pentru drept", cum o numește T. V. Stefanelli și "Răscoala din 1805". La acestea se mai adaugă și reacțiunea împotriva procesului infiltrațiunii de străini, favorizat și încurajat de statul austriac²⁹.

Venind vorba de nemții colonizați aici ca "pioneri culturali" (kulturitrager) în țara "urșilor" (Bärenland) ei au fost colonizați numai pe fostele moșii mănăstirești, respectiv pe fondul religionar – care deținea 25,7% din întreaga suprafață a Bucovinei. Acest fond era cel mai bine administrat din toate țările Austriei. Se exporta lemn până în Egipt și Indii. "Exploatarea se făcea în mod rațional, în locul copacilor tăiați, se plantau alții tineri pentru ca locul să fie împădurit din nou și să nu rămână neproductiv de pe urma puhoaielor care spălau humusul și scoteau stânca stearpă la iveală"³⁰. E drept că fostele moșii mănăstirești erau cam prost gospodărite că se arendau la străini, ca armeanului Andrei Kapri, la Ilîșești-Iacobuști, lipovanului Matei din Moscova la Voroneț, și lui Ion Calvin din Baia-Mare, care exploatau pe localnici, deși aceștia aveau drept de servitute, drept în virtutea căruia românii, prin boierul Vasile Balș, au protestat la 1780 la Consiliul Aulic de război din Viena.

După înființarea la 1786 a fondului bisericesc, exploatarea a continuat, nesocotindu-se dreptul de servitute, așa cum s-a arătat, până la obținerea dreptului

28. M. Tiriung, *Bucoșoia un sat de muncitori forestieri și industriașii din Bucovina*, – *Anchetă sociologică din anul 1938*, 12 pagini, fotocopii, Acad. R. P. R.

29. *Prefectura jud. Câmpulung*, op. cit. 1937, pag. 17.

30. I. Nistor, *"Istoria fondului bisericesc"*, pag. 53. I. N.

asupra obștilor. Localnicii de aici, se pare că nu aveau atât de multe și dese conflicte de muncă, precum cei din Vama, care mereu aveau conflicte cu mânăstirea Moldovița, că le încălca terenurile, sau invers și se judecau la Iași înainte de detrunchiere, cum cei din ocolul Câmpulung se judecau după detrunchiere la Viena, până la 1870-1971, când s-a revenit la o învoială, prin intermediul lui Hurmuzache pentru obștile lor încălcate și luate de statul Austriac³¹. Ura localnicilor nu era împotriva mânăstirilor, ci împotriva arendașilor și administratorilor hrăpăreți, atât de la mânăstiri cât și de la fondul bisericesc³².

e) Referitor la mișcarea populației și asistența medicală

După Condicile mitricale și conscripțiile parohiale, putem avea o evidență a mișcării populației din veacul trecut, când mortalitatea infantilă era foarte mare.

În primii 50 de ani populația a crescut cu 223 suflete. În alți 50 de ani care au urmat populația a crescut cu 305 suflete. În ultimii 53 de ani populația a crescut cu 348 de suflete. De observat cum crește populația în veacul acesta, față de cel trecut. Deci la 133 de ani, rezultă o creștere anuală de circa 6 suflete, în timp ce creșterea în ultimii 50 de ani a fost de 784 de suflete, adică s-a dublat. Cauza morții era: tifosul, frigurile, holera, vărsatul, dizenteria, scarlatina, difteria etc. Numai în anul 1831 s-au născut 13 și au murit 29, iar în 1848, născuți 18, morți 28 de holera. "Dureros record al țării noastre, din pricina lipsei de asistență medicală și a mortalității infantile"³³. Situația a fost cam la fel și în Bucșoia, unde în apropierea porții din cimitir este o cruce de piatră datată din anul 1848, când au murit și aici mulți de holera ca în întreaga Moldovă.

În primele concluzii ale cercetătorilor întreprinse de echipele studențești în 1938, D. Gusti scrie: "Întrucât cele 55 de sate studiate sunt "relativ înaintate", starea lor economică și culturală este ceva mai bună decât media pe țară. Dar "starea sanitară este alarmantă și în aceste sate"³⁴.

f. Cronica vieții sociale

Satul Bucșoia are 415 familii ortodoxe cu 1.341 de suflete; ceea ce nu reprezintă nici 4 suflete de familie și deci nu este o explozie demografică, dar cu toate acestea, având în vedere că natalitatea în ultimii ani este de circa 27 de născuți anual, cununați 15 și decedați 14, numărul populației a crescut mult față de situația anterioară celui de al II-lea război mondial. Fiind centru muncitoresc, populația a mai sporit și cu muncitori veniți de la țară. Dacă în anul 1928, erau aici 200 familii cu 776 suflete, față de populația de acum, numărul s-a dublat. Observăm că în anul 1945, anul tifosului exantematic și al foametei, născuți au fost doar 19, iar morți 45, cu o descreștere de 26 suflete. Cu toate acestea, în 50 de ani populația a crescut cu 784 suflete, adică s-a dublat. Odată cu creșterea

31. I. Nistor, op. cit. și Teodor Bălan, "Din istoricul ocolului Câmpulung Moldovenesc, Nucurești, 1960.

32. Prof. Jitaru Procopie, "Monografia folclorică a satului Berchișești", București, 1973, Ed. Litera, pag. 223: Acest sat al mânăstirii Moldovița scapă de claca mânăstirii la 1776 (pag. 6) în timp ce în Ardeal s-a abolit claca în 1848, iar în Principatele Unite la 1864 (V. Dicționarul Enciclopedic Român, Ed. Politică, București, 1964).

33. Conf. Rev. Fundațiilor, 1940, nr. 3, pag. 452.

34. D. Gusti, Starea de azi a satului românesc, apud. rev. de filosofie și sociologie de Gr. Traian Pop, Edit. Șt., București, 1979, pag. 344.

nivelului de trai, întrecându-se la construirea de case care de care mai mari și mai frumoase și mai scump mobilate, oamenii muncesc spre a trăi cât mai confortabil. Toți vor să aibă servicii, chiar ambii soți, așa că nici nu prea are cine crește copiii. Părinții au noroc de creșe, de grădinițe și de bunicii copiilor. Diferența dintre familii mai înstărite și mai sărace, a cam dispărut, căci săraci nu sunt și toți trăiesc bine; având pe lângă servicii și gospodărie individuală.

Nu sunt secte religioase, trăim în înțelegere și cu cele circa 20 suflete de catolici de aici și cu cei din Frasin (catolici), care la un loc au o biserică mică de zid în centrul satului Bucșoia, lângă șosea și unde slujește din când în când preotul romano-catolic din Gura-Humorului.

III. Manifestări culturale

a) *Școala și complexul școlar*: Mai veche decât biserica este școala din Bucșoia, una din cele 14 școli mai vechi din Bucovina. Ea a fost înființată în anul 1816, de către fostul industriaș neamț Karl Kalita, ca școală particulară pentru copiii nemților băieși, colonizați în Bucovina în anul 1810, ca lucrători la mica industrie de fier de aici. Până atunci, doritorii de carte se vor fi instruit pe lângă călugării de la mănăstirea Voroneț, posesoarea printre altele a vestitului "Codice Voronețean", publicat la 1885 de I. G. Sbierea. În anul 1844, această școală a devenit publică, numită "școală trivială". Învățământul era în limba germană și avea numai două posturi, într-o clădire veche de piatră. Copiii românilor care erau primiți la această școală trebuiau să plătească taxe școlare și pe învățatori. La 1906, școala are secție română și germană cu cinci posturi. Până la 1860, școala de aici era sub conducerea Consistoriului catolic din Lemberg.

Dintre conducătorii de seamă ai școlii au fost: Director Simion Holca, E. Filip, I. Brădățan, F. Săhlean, iar a fostului Gimnaziu industrial, ing. D. Dan și Prof. Teodor Ușan, directorul fostului Gimnaziu-unic. Cu sprijinul lui Teofil Sidorovici³⁵, originar de aici, această școală a fost restaurată și mărită, cumpărându-se și un teren de 1 ha în centrul satului cu o clădire veche de piatră rămasă de la fostul industriaș Kalita. Această clădire a servit, pe rând de grădiniță de copii, școală țărănească, școală de meserii, gimnaziu industrial, iar în prezent această clădire refăcută, servește ca sală de sport și sală de lucru manual a școlii generale. Pe lângă aceste două clădiri, una de lemn și alta de zid, s-a mai construit din zid o școală modernă cu etaj, prin autoimpunerea cetățenilor din Bucșoia, Frasin și Doroteia. Școala are 10 săli de curs cu 16 cadre didactice. Această școală e dotată din punct de vedere material cu tot confortul necesar și material didactic.

Tot cu concursul lui Teofil Sidorovici, care avea ambiția și posibilitatea de a face din satul său natal, un sat model, s-a construit tabăra centrală de școlari. De

35. *Cine a fost Teofil Sidorovici?* Din auzite, Teofil Sidorovici, fiul lui Gheorghe Sidorovici, înainte de primul război mondial, elev fiind, era un fel de președinte al tineretului român din Bucșoia. (Mai amănunțit a se vedea subcapitolul: d) *Oameni de seamă de aici, care au contribuit la dezvoltarea satului*, p.389).

asemenea s-a construit așa-zisa Cameră agricolă, azi Dispensarul veterinar. Fosta comună Bucșoia, a mai avut un cămin cultural, *Societatea Arcașilor (lui Ștefan cel Mare)*, un cor condus de învățătorul Leon Șandru, apoi de casierul de la Ocolul silvic Frasin, Adrian Cărbune, precum și de către licențiatul teolog Em. Floca (1939), când a fost premiat la concursul organizat de către Mitropolia Bucovinei.

Școala țărănească a luat ființă în 1943, director fiind Trifon Chiș din Stulpicani. Gimnaziul industrial înființat în anul 1938, tot cu concursul lui T. Sidorovici, a avut ca director pe ing. D. Dan, și a avut patru secții: lăcătușerie, tâmplărie, croitorie, cismărie. Școala de ucenici, înființată în anul 1947, la Tabăra centrală a avut ca director pe învățătorul Gheorghe Sidorovici. Centrul cultural al învățătorilor din această zonă, era aici, la Bucșoia, și centrul misionar, de asemenea, era aici, Pr. Boca și Pr. Lucan fiind protopopi de Gura-Humorului. Centrul agricol, sau Camera agricolă, în perioada postbelică a depins de Ferma zootehnică Lucina.

A mai fost aici: Societatea ajutorului mutual, pentru despăgubirea vitelor pierdute, Cooperativa de consum, înființată în anul 1939, iar Gimnaziul Unic s-a înființat în anul 1946³⁶. Căminul cultural, avea peste 5000 cărți, și broșuri și aparținea de Biblioteca Centrală din Gura-Humorului, apoi a trecut la Clubul muncitoresc din Frasin.

b) Aspecte din cultura și arta locală. Localnicii, deși ocupați în producție, totuși manifestă mult interes cultural, citind cărți, ascultând emisiunile de radio, vizionează emisiunile de televiziune, filmele la cinematograful din Frasin, iar tineretul practică și diferite sporturi ca: fotbal, tenis, oina, baschet, șah.

Producțiile artistice populare sunt: cusăturile și broderiile la portul național, țesăturile, covoarele înflorate etc. în care domină culoarea neagră pe fond alb, în general "adevărate unicate ale tezaurului Artei populare românești"³⁷.

Se dau serbări școlare și extrașcolare, unde se remarcă mai ales formațiile corale. Dintre dansuri mai frumoase și mai apreciate sunt: Trilișeștii și Arcanul. Casele au înflorituri artistice la tencuielile exterioare, la porți, dovedind că aici există urmași meșterilor anonimi de la Voroneț, Moldovița și mănăstirea Humorului.

Menționăm că Frasinul – sediul Consiliului popular al comunei – până la 1910, nu avea școală și nici biserică, ci doar 9 cărciumi. Astăzi situația s-a schimbat: fiind centrul muncitoresc între Doroței și Bucșoia și sat de centru al comunei, în legătură cu T. C. M. M. și marile exploatări miniere de la Ostra, Călimani, Leșul Ursului, iar Frasinul devine oraș.

Tot ziarul "Zori Noi", amintește de artistul popular Gheorghe N. Săhlean, muncitor la fabrica de binale, acum pensionat. Este născut la 05.03.1929, având 7 clase primare. Distins cu premiul I pe județ la ediția I-a a festivalului "Cântarea României" și cu premiul II pe țară la poezie, iar la ediția a II-a cu premiul I pe

36. Vezi, *Cronica parohială*, 155, 186, 162 etc.

37. M. Cioară, *Zona etnografică Rădăuți*, Ed. Sport-Turism, București, 1979.

judef la poezie și pictură naivă, și cu premiul III pe țară cu titlul de Laureat pentru un tablou pictat în ulei.

Redăm după "Zori Noi", poeziile "Vatra" și "Întrebă" ale lui Gh. Săhlean:

V A T R A

Unde soarele străluce,
Unde vântul cântec duce,
De țara mea cu vorbă dulce.
Unde munții-s împărați
Și regi falnicii codri-națși,
Unde apele curg dulci
Printre dealuri, văi și lunci,
Unde basme spun izvoare
Despre cerbi și căprioare,
Despre tainice poeme,
Despre mândre cosinzene,
Despre feți frumoși voinici
Care au fost și sunt pe-aici,
Aici, către miază-noapte,
Lângă falnică cetate,
Unde cresc zidiri înalte,
Unde-s oamenii îndrăzneți,
Ceruri ca pe Voroneț,
Unde stele mii și mii,
Ard mai gingașe, mai vii,
Soarele-i mai luminos,
Încălzind pământ mănos,
Aici mi-i gândul și iubirea,
Casa, masa, fericirea,
Este țara turmelor
Și sălașul doinelor
Și vârtejul horelor
Și vatra străbunilor.

Î N T R E A B Ă

De-ai să-ntrebi de unde sunt,
Cântecul unde mi-l cânt,
Să-ntrebi soarele și vântul
Că-mi știu sufletul și gândul.

De-ai să-ntrebi de unde sunt,
Unde cântecul mi-l cânt,
Obcinile Bucovinei
Au să-ți spună despre mine.

De-ai să-ntrebi de unde sunt,
Unde cântecul mi-l cânt,
Întrebă câmpul cu flori
Brazii-națși și doinitori
România mândră floare
Din prezent până la ivoare.

(Din testamentul meu literar, Mărturie)

Artiști, de la pictură naivă la picturi de mare valoare artistică au ajuns și frații Mihai și Gavril D. Moroșan, și Matei Ion a lui Gheorghe. Primii au pictat în țară și străinătate diferite biserici și catedrale, iar acum pictează mănăstirea Putna.

Diferite aspecte din cultura și arta locală pot fi ilustrate prin proverbele, strigăturile la horă și la nuntă, și mai ales prin bocete. Bocetele, prilejuite de mare durere, de despărțirea de cei dragi, mișcă până la lacrimi pe auditori și, după cum la nunți toți se veselesc, aici toți iau parte la durerea familiei îndoliată. Păcat că încep să dispară aceste bocete, înlocuindu-se cu cântecul din fluier, buciume și chiar muzică, fără cuvinte.

Superstiții. Superstițiile sunt credințe primitive, care mai supraviețuiesc creștinismului, rămase de la strămoșii daco-romani. Dintre acestea, amintim, semne prevestitoare, farmece, vrăji, numele și zilele fatidice, faste și nefaste,

norocoase și nenorocoase. Astfel, în ajunul Crăciunului sau Bobotezii, se crede că e bine să între în casă întâi cei de parte bărbătească. La fel de Anul Nou, semănătorii să fie întâi băieții. Vinerea nu se toarce, nu se fierb rufele, nu se coase, Marțea ca și 13 ale fiecărei luni sunt zile nefaste. Să nu-ți iasă cu golul înainte, nici preotul în cale! Unii țin sărbători nelegale: Filipii (contra fiarelor), Foca (contra incendiilor), Alexiile (contra jivinelor și gândacilor), a treia zi de Rusalii contra grindinei, a doua zi de Sf. Petru și Pavel, precum și la 16 ianuarie (lanțul Sf. Petru), se consideră primejdie a lucra în pădure etc.

Unora le place mult șederea și odihna și să-și petreacă timpul, să-l "omoare", atunci inventează sfinți și sărbători în afară de cele legale (cu "ținer"), sărbători păgânești, de la zeei: Mercur, Jupiter, Venera etc., vorba cântecului:

"Luni fi Lunei,
Marți fi Macovei,
Miercurile-s legate,
Joi nu lucru niciodată!
Vinerile-s Sfinte vineri,
Tot zile cu post și țineri;
Sâmbăta se face pomană în sat,
Să nu mă duc, ar fi păcat!"

Întocmai ca și țiganul la boier: trimis în zorii zilei să vadă cum e vreme, căci de-i frumos, vor merge la grâu, iar de nu, la nuiele. Venind de afară, țiganul spune:

"Cucoane, zdrele printre stele,
Nici de grâu, nici de nuiele
Numai bine de ședere!"
Noroc, că aici nu-s nici boieri, nici țigani!

Colinde din folclorul local. "Colindele s-au practicat din vremuri uitate în timpul sărbătorilor de iarnă, în special în legătură cu sărbătorile Crăciunului și Anului Nou. Românii transilvăneni (și bucovineni n.n.) au făcut din sărbătorile strămoșești un suport al vieții lor". Crăciunul și Anul Nou au fost sărbătorite până după primul răboi mondial, după calendare deosebite, ortodox și catolic, și a devenit, de fapt, o competiție la nivel popular, de cultură și tendință de grup social și național. "Cu vechi elemente profane și laice, colindatul a devenit o manifestare de existență străbună, de cinstire a unui obicei cu legământ străvechi. De aici perpetuarea în colind a unor teme, care în alte părți ale țării au dat naștere la creații de altă specie literară". "S-a observat, bunăoară, că teme, cântate în unele provincii ale țării sub formă de baladă, apar în Transilvania în structură de colind, o asemenea dualitate se întâlnește chiar în ce privește teme de balade ca *Miorița* și *Meșterul Manole*"³⁸:

38. I. C. Chițimia: *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, Ed. Minerva, București, 1971. vezi și la M. Eliade, op. cit., cap. V, *Meșterul Manole și Mănăstirea Argeșului*: "Tradițiile folclorice populare române sunt încă insuficient cunoscute. Istoricul religiilor, utilizează concluziile folcloriștilor și etnologilor pentru cunoașterea omului...", pag. 167, iar D. Gusti, ne spune: "Obiceiul este un instrument conservator de progres și anume pe lângă progresul social și cel de pro

"Sfântă Maica lui Iisus
Rătăcește-n jos și-n sus
Iisus de nu se naștea
Toată lumea-n iad mergea..."

c) *Obiceiuri*. Așa cum se păstrează obiceiurile de la ajunuri, când copiii mai umblau cu "chiraleisa" și cu uratul și semănatul de Anul Nou, tot așa se mențin obiceiurile de la botezuri (cumetrii), nunți și înmormântări, cultul morților menținându-se cu dragoste și respect față de străbuni, căci se zice: "Cinstindu-i pe morți, pe tine te cinstești" și "cinstește pe tatăl tău și pe mama ta și te vor cinsti fiii tăi"³⁹.

Între obiceiurile familiare, precumpănesc: cumetria (obiceiuri legate de naștere), nunta și înmormântarea, descrise pe larg de către Simion Florea Marian. În casă la noul născut se aduc "rodine", iar la cumetrie alte daruri (din lenjeria de corp a copilului), cu urările tradiționale, cântece și voie bună. La nunți, mai dăinuie "hulpea", când alaiul se întoarce de la biserică, punându-se obstacole în cale, pentru ca mirele să "cinstească feciorii" care au jucat mireasa înainte de căsătorie. "Paharul dulce" este nelipsit, pentru a se strânge cuvenitele daruri pentru noua familie, însoțite de strigăturile obișnuite și de voie bună. Priveghiul la înmormântarea celor bătrâni, nu e prea trist, căci "bătrânul" trebuie să moară și "ce să-i faci?", se întreabă unii. "N-ai ce-i face", răspund alții. În cazul acesta, omul privește moartea cu seninătate, dar la moartea unui tânăr, tot satul e plin de întristare, vin cu mic cu mare la priveghi, să consolez familia adânc îndoliată, căci "toate se fac cu oameni" și prezența lor aduce o mângâiere celor greu încercați. Chiar și în acest caz, tânărul sau tânăra decedată, dacă nu sunt căsătoriți, sunt îmbrăcați ca mire sau mireasă, întocmai ca în balada "Miorița".

La sărbătorile de iarnă, ca și de Paști (începutul primăverii) și Rusalii (începutul verii), se face ordine perfectă prin case și gospodării, căci sunt vizitate la ambele ajunuri de personalul bisericesc. La Paști, tot satul este prezent la biserică, după ce noaptea (seara târziu până la miezul nopții) au aprins mai întâi lumânări la morminte. La fel și în dimineața Sf. Paști, la sfințirea blidelor cu pască, ouă roșii etc., din care coș fiind mai frumos. Tehnica împestririi (încondeierii) ouălor, este mult dezvoltată mai ales spre munte, la populația huțulă (Moldovița, Moldova-Sulița, etc.). Oul e simbolul reînvierii, al dragostei de viață. Arta împestririi ouălor, mai ales în motive geometrice, prezintă o pictură adevărată, gust și simț estetic⁴⁰. Operația încondeierii ouălor prezintă mai multe etape: mai întâi, pregătirea materialelor necesare, adică "condeile" pentru "scris", ceara, vopsele, apoi fiertul lor, iar după ce s-au răcit urmează operația de încondeiere, apoi dezvăluirea modelului; acum ouăle sunt negre și nu au nici o frumusețe. Trebuie scos la iveală modelul propriu-zis. Pentru această, având în mână stângă o bucată de postav, se prinde oul și se apropie de o sursă de căldură, iar cu mâna dreaptă, în care avem o altă bucată de postav, se șterge ceara. Acum iese de sub ceară claritatea modelului. Liniile trase cu ceară când oul a fost alb, rămân

gres moral; el face ca societatea să progreseze și în același timp să se mențină, să se conserve" (vezi, Opere, vol. II - Etica, pag. 279).

39. Elena Vulpescu, *Arta conservăției*, roman, București, 1979.

40. Cf. Grațian Jucan, *Câmpulung Moldovenesc - vatră folclorică*, București, 1975, Ed. Litera.

albe, cele trase cu ceară când a fost oul vopsit galben, rămân galbene, petele de ceară aplicate pe oul vopsit roșu vor scoate la iveală culoarea roșie, iar fondul este negru. Se curăță bine de ceara rămasă și apoi se lustruiesc pentru a da o mai mare claritate modelului⁴¹.

După masă, la vecernia Paștilor, iarăși tot satul cu mic cu mare – dacă e vremea bună – vin la biserică, cu cele mai noi și mai frumoase haine. A doua zi de Paști, băieții (flăcăii) umblă cu "udatul", adică stropesc pe fete cu colonie, și schimbă ouă roșii între ei.

Părinții și moșii decedați sunt pomeniți mai ales în sâmbetele postului mare și în joia mare, la biserică, iar la Rusalii, la cimitir, stropindu-se cu aghiazmă, mormintele. Sărbătoarea Rusaliilor (Floralia) dăinuie încă de la romani și mai ales de la dacii "nemuritori", care aveau cultul nemuririi sufletului. Tot de la strămoșii daco-romani, Anul Nou se serbează cu mult fast și cu multă pregătire, nu numai pentru că-i noaptea "revelionului", cu pahare pline și mese îmbelșugate, ci și pentru că e ziua Sf. Vasile (onomastică) "Mare dascăl al lumii și ierarh, ocrotitorul săracilor și al suferinzilor". De aceea și urăturile din această seară solemnă, în ajun de Anul Nou, când se umblă cu "plugușorul", cu buhaiul", cu "capra", sau cu "căluțul", cu "irozii", cu "ceata lui Iancu Jianu", unii fiind mascați, urând un an bun, mănos, și sănătate gazdelor, încep așa:

"Aho, aho, copii și frați
Stați puțin și nu mânați etc"⁴².

În ziua de Anul Nou dimineața, copii umblau cu semănatul, cu grâu sau cu alte semințe, felicitând pe gazde cu cuvintele:

Să trăiți,
Să-nfloriți,
Ca merii,
Ca perii,
În mijlocul verii,
Ca toamna cea bogată
De Dumnezeu Sfântul lăsată!
Tare ca fierul,
Iute ca oțelul,
La anul și la mulți ani!

Portul. Portul național se păstrează mai mult de sărbători și la diferite ocazii festive: cumetrii, nunți, botezuri și serbări naționale. Costumul din prăvălie însă, își face tot mai mult loc, fiind mai ieftin, cumpărat de-a gata, iar femeile nu se mai necăjesc cu cânepă și in⁴³.

Portul național, descendent din cel dacic, se menține ca și limba, în ciuda înstrăinării din timpul habsburgilor, care stâlceau și numele de familie. La bărbați, portul constă din: cămașă albă, având uneori și cusături înflorate, ițari, iar iarna

41. N. Chifăr, *Încondeierea ouălor de Paști*, T. Român, nr. 13-1980.

42. De la Săhlean Gheorghe a lui Niculae, poet popular.

43. De la Maria Macovei, din Bucșoia.

berneveci de lână, culoarea albă, brâu, curea sau chimir, bondiță din (piele) de dihor, suman, căciulă, opinci cu nojițe sau ghetete (bocanci sau cisme). La femei, portul național constă din: cămașă înflorată pentru sărbători, sau simplă pentru zile de lucru, cu altițe sau cu râuri, catrință, brâu, bondiță etc. Cămășile sunt din pânză subțire de borangic, sau și de bumbac sau in, pentru lucru poate fi și din cânepă, în bătătură cu bumbac.

Sunt și azi gospodine care torc, țes pânză, ștergare, lăicere, scoarțe, covoare cu dungi colorate sau alese cu diferite motive românești sau cu imitații după natură, predominând elementul floristic, îndeosebi trandafirii, pe fond negru. Catrințele și brăiele sunt din lână, țesute în război (stateve) în dungi, în partea din față, iar spatele în roșu având pe poale o bordură neagră. Sunt și brăie de mărgele.

Unele obiecte uzuale ca: linguri, furci, fluiere, vase de lemn, sunt sculptate (încrustate) și înflorate. Scoarțele, lăicerele, la care mai lucrează unele gospodine ca și ștergarele sunt "adevărate unicate ale tezaurului de artă populară locală"⁴⁴. Chiar și flanelele și ciorapii de lână sunt lucrate de mâna gospodinilor. Costumul din prăvălie a ușurat munca gospodinilor, care și așa sunt foarte ocupate în treburile gospodăriei, iar unele sunt chiar în diferite servicii publice.

d) Oamenii de seamă de aici care au contribuit la dezvoltarea satului

Vornicii și intelectualii. Vornicii "erau bărbați care și-au desfășurat munca punându-și priceperea și stăruința în slujba vieții administrative și economice a satului. Ei erau aleși din cei șase comitenți ai fruntașilor, din cei patru ai mijlocașilor și din cei doi ai codașilor (după starea lor materială)". Vornicii depindeau de căpitania districtuală, iar cancelaria era acasă la vornic. "Satul se administra fără salariați, fără buget, fără câștig și mai ales fără pierderi"⁴⁵. Unii dintre vornici erau chiar analfabeți. Despre un astfel de vornic ne amintește și cronica parohială, numit Gh. Rusu, care a fost printr-un lung șir de ani, unul din cei mai vrednici vornici din Bucșoia, înmormântat pentru vrednicia lui, în curtea bisericii. "Om fără carte, dar înzestrat cu o minte naturală, încât întrecea pe mulți cu carte, creștin evlavios, cinstit, treaz și om cu dreptate"⁴⁶. Un alt dregător vrednic, a fost vornicul Săhlean Dumitru, care a făcut multe îmbunătățiri aici, pe toate tărâmurile vieții satului.

Primăria s-a construit mai târziu, după primul război mondial. Alt dregător comunal a fost Gh. Sidorovici, secretar comunal și cântăreț bisericesc. Acesta este fratele Arhimandritului Pancrate Sidorovici și unchiul primarului Onesim Sidorovici, al învățătoarei Eugenia Holca, născută Sidorovici, și unchiul lui Teofil Sidorovici, precum și bunicul lui Gheorghe a lui Onisim Sidorovici, ziaristul și scriitorul de la ziarul "Zori noi" din Suceava.

Dacă Pr. Adrian Boca, însemna prin anul 1938 în Cronica parohială că în Bucșoia erau numai vreo 12 intelectuali ieșiți de aici, astăzi sunt peste 80 intelectuali și anume: Profesori și învățători – 22; Ingineri și tehnicieni – 26; Medici și asistenți medicali – 13; Juriști – 4; Teologi – 2; Ofițeri – 5; Scriitori – 1; Pictori – 3; Diferiți alții – 4.

44. Maria Cioară, op. cit.

45. P. Jitaru. *Monografia folclorică a satului Bercșești*, jud. Suceava, pag. 112, Ed. Litera, București, 1973.

46. *Cronica parohială Bucșoia*, pag. 10.

Nu putem trece cu vederea pe un alt intelectual și industriaș Iuliu Bălan, care a avut o mică fabrică de lăzi și unde mulți oameni săraci și-au câștigat existența. Anuarul presei române din 1912, alături de alți bărbați vrednici din Bucovina, de pe vremuri ca: Mitropolitul Vladimir Repta, Al. Hurmuzache, Dr. Fl. Lupu, T. Simionovici, Arh. Balmoș, I. P. Călinescu, Prof. Radu și Ion Zbiera, Dr. Pr. Mihuță, L. Marian, D. Cărbune, Orest Tarangu, Leonida Bodnărescu etc., serie următoarele și despre Arhimandritul Pancrate Sidorovici:

"Părintele Pancrate Sidorovici s-a născut în anul 1855, în Cernăuți. După întreruperea studiilor, s-a dedicat cu totul stării monahale la mănăstirea Dragomirna, unde a stat de la 1878-1888. De atunci și până în anul 1912 la mănăstirea cu moaștele Sf. Ioan din Suceava. În anul 1881 a fost hirotonit diacon. În anul 1887 avansa ieromonah, iar în anul 1899 singhel arhiepiscopal. Sfinția Sa a donat 2.000 coroane pentru "Școala română", 2.000 coroane pentru "Însoțirea orașenilor români". Mănăstirii în care se afla a donat 2.000 coroane pentru cumpărarea de lemne la săraci. Părintele se ocupă mult și cu vindecarea bolnavilor, cărora pe lângă sfaturi, le acordă și medicamente în mod absolut gratuit"⁴⁷. Într-adevăr, Pancrate Sidorovici era un fel de traumaturg. În timpul războiului I mondial, aflându-se cu moaștele Sf. Ioan, în Viena, a făcut o școală sanitară, a îngrijit de ostașii români aflați în spitalele de acolo, răniți (ostași din Ardeal și Bucovina, aflați încă sub puterea habsburgică), și ar fi contribuit la formarea de legiuni voluntare pentru armata română, din acești ostași.

Dintre toți intelectualii de aici, cel mai mult însă, a contribuit pentru ridicarea satului, Teofil Sidorovici, care, cu poziția înaltă pe care o avea a putut face acest lucru, sprijinind și pe ceilalți tineri intelectuali și studenți, coriști etc. Din auzite, Teofil Sidorovici, înainte de primul război mondial, elev fiind, era în fruntea tineretului român de aici. La o serbare a tineretului, arborând tricolorul român, a fost urmărit pentru arestare de către jandarmii austriei. *Cine a fost Teofil Sidorovici?* Din auzite, Teofil Sidorovici, fiul lui Gheorghe Sidorovici, înainte de primul război mondial, elev fiind, era un fel de președinte al tineretului român din Bucșoaia. La o serbare a tineretului, arborând tricolorul român, a fost urmărit pentru arestare de către poliția habsburgică. Aflând acest lucru, a fugit peste graniță la Găinești, unde staționa un regiment român condus de fostul Principe Carol. Acesta l-a apreciat și desigur că l-a și folosit ca pe un voluntar, după intrarea României în război. După primul război mondial fiind ofițer în garnizoana Cernăuți, T. Sidorovici l-a întâmpinat pe fostul Principe, acum devenit rege, care l-a recunoscut, și l-a luat imediat la București, făcându-l aghiotant regal. L-a trimis apoi în străinătate spre a vedea felul educației tineretului în țările democratice din apus, și la întoarcere în țară l-a numit comandant al "Străjii țării", cu menirea de a contracara activitatea mișcării legionare. În această calitate, a stăruit și activat pentru înființarea unor tabere de "străjeri" în țară, între care și aceasta de la Bucșoaia, astăzi tabără școlară, înzestrată cu alte clădiri mai mari și mai moderne, înzestrată cu apă curentă și încălzire centrală, cu șansă de a deveni tabără permanentă, nu numai pentru sezonul de vară.

47. *Anuarul presei române*. București, 1912.

Au contribuit la ridicarea satului, desigur cadrele didactice, amintite mai sus, poate că și preoții ce au păstorit aici și au avut un rol social atunci, mai ales că erau și protopopi, preoți distinși și cu autoritate morală.

e) Alte tradiții și legende

Mănăstirea Voroneț, de care aparținea satul Bucșoia este amintită documentar în 1472, deci anterior construcției lui Ștefan cel-Mare (1488)⁴⁸. În timp ce satul Voroneț este vechi, menționat încă din 1435, cel de la Gura Humorului, abia avea câteva case în secolul al XVIII-lea, iar oraș devine abia din anul 1905⁴⁹. Acest lucru confirmă tradiția după care aici s-ar fi aflat mai înainte chilia și schitul de lemn al lui Daniil Sihastrul⁵⁰.

După o altă tradiție, după înfrângerea tătarilor la Vamă, aceștia au fugit pe "Drumul tătarilor", spre Câmpulung, "Runcul Pojorâtei", iar de aici au luat-o de-a dreapta peste munți, Vârful Arșinei, Obcina Arșinei, munții Sterparu, Colacul, Botușul Mare și Dodul, coborând la Cârlibaba, de unde era asigurat accesul spre Bistrița, fie spre Maramureș, scurtând astfel Cotul Pojorâta – Iacobeni – Cârlibaba (prin munții Mestecănișului). Au luat-o apoi spre Maramureș, fiind nimiciți de Borșeni și de cei din vecinătate, în frunte cu un Moroșan înalt, spătos și foarte tare, la obcina Tătarcei⁵¹.

Aceste tradiții istorice dovedesc că năvălirile tătarilor (ultima năvălire barbară la noi) a găsit o populație temeinic așezată pe aceste meleaguri. Din tradițiile culese de S. Fl. Marian, precum și din cele auzite din bătrâni, de la bunici, românii moldoveni de la țară, se ascundeau prin tufișuri, dar tătarii îi descopereau cu ajutorul unor păsărele dresate numite "nagâți", ca și cu ajutorul unor câini tătarești, ziși "capcâni"⁵².

IV. Biserica și ctitorii ei

Biserica. "Un lăcaș de cult este în primul rând un document de creație la un moment dat, exprimând prin articulațiile de formă, prin armoniile de culoare, prin implicațiile de ordin stilistic, orizontul artistic și intelectul al societății românești medievale (și chiar și în timpurile mai noi)⁵³.

Până în anul 1860 când s-a sfințit biserica de aici, parohia Bucșoia, respectiv satul, depindea de parohia Voroneț, urmașă a mănăstirii Voroneț. Preotul Mihai

48. Popp-Iosep-Paulescu, *Jud. Suceava*, Ed. Acad. R. S. R., 1973.

49. Idem, p. 94.

50. *Circuit în Moldova de Nord (Ghid)*, Ed. Meridiane, București, 1968, p. 116.

51. S. Fl. Marian, *Tradiții populare din Bucovina*, Suceava, 1895. I. C. Chițimia, în *op. cit. Folcloriști și Folcloristică românească*, ne spune despre S. Fl. Marian, că este "unul din folcloriștii cei mai cunoscuți din țara noastră, din operele sale de sinteză... ridicându-se de la folclor la știință... a vrut să dovedească și a dovedit pentru întâia oară că neștiința de carte a poporului este confundată în mod fals cu incultura... știind că poporul are în tezaurul său nu numai o literă de valoare, ci și interesante elemente de cultură etnografică, a trecut la punerea în lumină a culturii populare materiale, sociale și spirituale" (Ed. Acad. R.S.R., București, 1968, p. 188).

Să nu uităm că "pentru meșinerea tradiției se cere smerenie și iubire față de înaintași, căci ruperea tradiției este pricinuită de mândrie și de lipsa de iubire" (*Filocalia*, vol. VI, D. Stăniloae, pag. 62, Ed. Inst. Biblic și de Misiune Ortodoxă).

52. S. Fl. Marian, *op. cit.*, pag. 19.

53. Maria Cioară, *op. cit.*, apud Vasile Drăguț.

Muntean, care păstorise 10 ani la Voroneț (până la 1860), s-a îngrijit să fie biserică în Bucșoia și a mai păstorit și aici 7 ani.

Așa cum au fost legende cu numele satului, au fost și cu biserica, anume că ar fi fost dăruită de parohia Capul-satului din Câmpulung, pentru satul Frasin, dar prin întâmplări hazlii a ajuns la Bucșoia. Se zice că frăsinenii și bucșoiinii aducând materialul împreună, "trăsurile au pornit spre Frasin, ca să se așeze această biserică pe locul unde-i astăzi clădirea a I Gavrilovici, lângă șoseaua națională. Enoriașii din Bucșoia mai abili s-au așezat la întoarcerea din Câmpulung, în fruntea taberii. Pe drum s-au mai cinstit după obiceiul pământului și poate zăpăciți și de băutura și de întunericul nopții, ajunși în satul Frasin s-au mai oprit la crâșma de lângă locul hotărât pentru așezarea bisericii. În crâșmuță au intrat mai cu seamă cei din Frasin, care erau cu căruțele. Încercările celor ce rămăseseră pe lângă trăsurile care erau în Bucșoia, de a-i scoate pe ceilalți cărauși din crâșmuță au fost zadarnice, pentru că rachiul era și mult și bun, din care pricină toți se turtiseră de-a binelea. Văzând cei din Bucșoia că nu-i pot scoate pe ceilalți cărauși din crâșmuță, au pornit cu toate trăsurile înainte și trecând peste râulețul Suha, au ajuns pe teritoriul Bucșoiei. Când s-au desmeticit cei din Frasin, era prea târziu. Această zăpăceală a fost pusă la cale de căraușii din Bucșoia, se zice în înțelegere cu preotul de atunci, M. Muntean. Ce era de făcut? Superstițioși cum sunt țărani noștri, ținând căraușii sfat, și auzind din moși strămoși că precum mortul nu se întoarce de la groapă, așa și biserica nu se poate întoarce înapoi la Frasin, pentru că ar aduce nenorocire mare pe sat, de voie de nevoie, enoriașii din Frasin au consimțit ca biserica să fie așezată în Bucșoia. Așa au ajuns enoriașii din Bucșoia să aibă o biserică, după cum este vorba aceea "nu cui e merit, ci cui îi dat". "Dar s-a ivit acum altă piedică. Bucșoiinii n-aveau un loc hotărât pentru așezarea bisericii, pentru că nu erau pregătiți. Parohul de atunci M. Muntean, care în sufletul său era mulțumit de această întâmplare cu biserica, locuia pe dâmb, alături de crâșma fondului bisericesc, în casa în care locuiește astăzi gospodarul Gheorghe Chichiriță cu soacra sa Ana Rusu. Peste drum era proprietatea lui Nicolae Ungurean. Parohului i-ar fi convenit de minune să așeze biserica pe o bucată de loc din apropierea sa, situat lângă drumul mare. De aceea, s-a dus parohul însoțit de mai mulți gospodari din Bucșoia, la Niculae Ungurean și l-au rugat să dăruiască câteva prăjini din grădina sa pentru așezarea bisericii. Numitul Niculae Ungurean, era pe vremea aceea un gospodar bine înstărit, dar fără frica lui Dumnezeu, om ursuz, nătâng, cu puțină credință. La rugămintele parohului și ale celorlalți gospodari Niculae Ungurean a răspuns – poate fără să-și dea seama –: "Mai bine m-oi spânzura, decât să dau loc pentru biserică". La aceste vorbe nesocotite, parohul i-ar fi răspuns: "Să-ți fie împlinită dorința". Nu mult după această întâmplare Niculae Ungurean s-a spânzurat în pădurea din apropiere⁵⁴. Biserica a fost apoi reclădită pe locul unde-i astăzi, care loc a fost dăruit de enoriașul Lupu Venin. Această biserică mică și neîncăpătoare, a fost mult lărgită și adaptată de parohul de atunci M. Muntean, care a păstorit între 1847-1864, cu ajutorul parohienilor, precum lămurește singhelia (actul fundațional).

54. Pr. A. Boca, *Cronica parohială Bucșoia*, 1937, pag. 5-8.

Lăsăm legenda și redăm adevărul, conform cronicii parohiale din Capulsatului - Câmpulung: "În vara anului 1855 se începe cu clădirea bisericii noi proiectate, după ce vechea biserică se dăruiește comunității creștine ortodoxe din Bucșoia-Doroteia-Plotonița și Frasin și se strămută într-acolo cu binecuvântarea scaunului Arhiepiscopesc din 18 aprilie nr. 1252 la 6 mai 1855, săvârșindu-se în aceeași zi "slujbă de sobor" la ordinul protopopului ținutului nr. 82 din 2/12 mai 1855, "în prezența poporenilor"⁵⁵. Această biserică s-a sfințit la 1860, de către Episcopul Bucovinei Eugeniu Hacman, prin delegatul său Arhimandritul Teofil Bendela, așa cum arată pisania din pridvorul bisericii.

Ctitorii din Câmpulung ai bisericii vechi aduse aici au fost: N. Cogălniceanu (mort 1752) și Grigore Piticar, iar de aici Pr. Muntean M. și Lupu Venin, care a donat terenul de 19 ari, între șosea și apa Moldovei, pe ulița zisă de atunci "a bisericii".

a) Arhitectura, pictura, sculptura

Arhitectura bisericii este în stil moldovenesc, în forma crucii (trifoi) deci plan triconic, construită din: bârne așezate în "trepte" la capete, respectiv "în coadă de rândunică" sau "închiotori", care sub strașină formează un fel de capiteluri.

Biserica are cupolă centrală și două cupole laterale, meșterul fiind necunoscut. Lungimea bisericii este de 24 metri, lățimea de 13 metri, înălțimea de 15 metri, până la turn, respectiv 25 metri, până la crucea de pe turnul cupolei. Are altar spațios, naos cu două abside (sânuri) în lateral, care dau forma crucii împreună cu altarul, pronaos și cămară, cafas pentru cor, pridvor care s-a adăugat mai târziu, cu o ușă la intrare în pridvor, una la intrare în pronaos și ulterior, una la altar. Biserica are un frumos aspect în exterior și în interior, fiind tencuită, iar în interior având pictură "in tempera", de Gheorghe Buburuzan (1946) și Gabor (1976), ambii din Gura Humorului. Biserica este iluminată prin șapte ferestre și lumină electrică.

Pictura catapetesmei are valoare artistică și e făcută de un pictor "M. Kalinkei, din mănăstirea Humăroului" (probabil, vezi inscripția de pe ușa diaconescă dinspre nord).

Sculptura (florală) a catapetesmei (tâmplei), are valoare artistică, sculptorul fiind necunoscut, dar probabil un "săpător" în lemn, pe nume Salvar din Fundul-Moldovei, rămânând și porecla acolo la această familie "Asăpătoritei".

De valoare artistică ar mai fi: două Tetrapoade sculptate, cruci cu postament și două troițe din curtea bisericii, lucrate la o școală de meserie din Câmpulung, prezentând sculptură în lemn de stejar, din anul 1933, una fiind în amintirea eroilor de aici căzuți în primul război mondial.

De valoare istorică documentară sunt cărțile de cult din secolul XVII-XIX-lea: Evanghelic, cirilică, București 1742; Euhologion, cirilică, Iași, 1764; Antologion, cirilică, București, 1762; Două Evanghelii, cirilică, M. Neamț, 1858; Kiria-kodromion, cirilică, Sibiu 1855; Liturghier, cirilică, M. Neamț, 1860; Pidalion, cirilică, M. Neamț, 1844; Pitoma t. dogm., cirilică, Iași 1816; Octoih, cirilică, Blaj, 1825; Triodion, cirilică, M. Neamț, 1847.

Alte obiecte vechi: 7 cruci sculptate în lemn cu postament; 2 cruci mici de mână; 1 chivot de lemn; 1 aier (epitaf) din anul 1863; 2 sfeșnice de lemn masiv

55. Cf. *Cronica parohială, Capulsatului.*

din 1859; 2 icoane în stil slav-bizantin cu ramă sculptată din 1860, donate de gospodarul Petre Săhlean, una reprezentând pe Maica Domnului și a doua, Mântuitorul; 1 icoană a Maicii Domnului cu ramă foarte frumoasă din 1825, de la fostul primar Gh. Rusu; 1 cruce de piatră sculptată – imobilă – în curtea bisericii din anul 1852; 1 icoană cu Maica Domnului, metalică de la Arhim. Sidorovici din anul 1855; 1 pisanie din 1860.

Există unele inscripții de pe obiecte bisericești vechi ce se află în această biserică: "Antologionul" din București, 1762, cirilic, cu stema Moldovei și Munteniei, are la pag. 5, următoarea inscripție: "Cu hramul Sf. Voievozi în satul Bucșoia, întru veșnică pomenire, anul 1862, iulie 30, Neofit Arhimandrit, Boca preot, iar la mijloc semnează: Gh. Sidorovici, contor bisericesc 1871".

Acest Neofit, pare să fie scriitorul Neofit Scriban, fratele lui Filaret Scriban. Frații Neofit (1803-1884) și Filaret (1811-1872) Scriban, sunt ctitorii bisericii "Sf. Treime" din Burdujeni, și a unui spital de acolo. Au fost arhieriei și luptători pentru Unirea Principatelor Române.

Pe crucea de piatră din curtea bisericii scrie cirilic: "Această Sf. Cruce s-au făcut cu cheltuiala robilor lui Dumnezeu Ion Vicol și soția lui, Irina din Volovă, și ginerele său Zaharia Săvescu și soția sa Eutimia din Horodnicul de Sus-Volovă; 1858. Tăitor în piatră Ilie Ițeuș din Sucevița". Această cruce are sculpturi florale și pe partea cealaltă e scris o frântură din imnul Acatist al Sf. Cruci: "Crucea, podoaba bisericii, slava îngerilor, rana diavolilor, întărirea credincioșilor".

De asemenea, aproape de poartă este o cruce veche de piatră, cu inscripție cirilică, datând din 1848, deci înainte de a fi biserică aici, se pare că în amintirea celor răpuși de holera. Este așezată lângă un nuc bătrân, în apropierea crucii familiei Piticari (moșul nonagenarului V. Drecluc-Piticari, de la casa care purta nr. 1).

Există, de asemenea, inscripții pe unele icoane datorită cărora se poate cunoaște numele pictorului M. Kalinski⁵⁶.

Important este conținutul pisaniei bisericii (diplomă de sfințire a bisericii) pe care îl redăm, în întregime: "Noi Eugeniu, din mila lui Dumnezeu pravoslavnicul Episcop al Bucovinei, dat-am blagoslovenia noastră ca această dreptcredincioasă biserică a răsăritului, sfinții mai marilor Voievozi Mihai și Gavril închinată, să sfințească cu ajutorul lui Dumnezeu prin ostenirile și cheltuielile preacucernicului prezbiter Mihai Muntean împreună cu soția sa Eudochia, împreună și alți buni creștini din satele Bucșoia, Frasin, Doroteia-Plotnița și unii gospodari din megieșele sate ajutor, precum și smerenia noastră cu o mică somă, s-au făcut și prin aceasta i s-au învrednicit a fi a ei drept ctitori, precum și ceilalți sunt a ei adăugători. De aceea a primit prea cuvioșia sa consistorescul arhimandrit Chirio

56. Icoana din centrul tâmplei, reprezentând pe Mântuitorul ca Arhereu pe tron, deasupra icoanei "Cina cea de Taină", se află următoarea inscripție: "S-au plătit de zugrăvit de C. Ungurean cu soția Aximia și Mihai Piticari, soția Ioana, fiul Vasile și Ilie Ungurean, soția Maria".

– Pe ușa Diaconescă dinspre nord, s-a aflat următoarea inscripție: "Această ușă s-au plătit de Ion Brădăjan 1859, M. Kalinki zugrav", iar pe ușa diaconescă dinspre sud, scrie tot cirilic: "Această ușă s-au plătit de N. Brădăjan" și e semnat de același zugrav Kalinki.

Cu această inscripție se elucidează pentru prima dată problema zugravului întregii tâmpeli, care a fost M. Kalinki, nu se știe de unde, dar probabil din M. Humorului, cum credea și scriitorul din Cronica parohială (Pr. Boca). Iară însă a-i ști numele.

Chir Teofil Bandela, care a săvârșit sfințirea bisericii, punând numele nostru pe a ei prestol Sfântul Antemis, aceasta se făcu în vremea împărățirii, Împărăteștii sale mării Frantz Iosif I, împăratul Austriei, craiul Ungariei, Bohemiei, Lombardiei și Veneției, Galiției, Lodomirecii și Iliriei, Arheduce al Austriei și Ungariei, în zilele excelenței sale înalt prea Sf. D. D. Iosif Pavlici Arhiepiscopul Karlovățului și a întregului sloveno-sârbescului și românescului norod din monarhia Austriei, Mitropolit, în satul Bucșoia la anul de la întruparea Domnului 1860, indictul 3, luna lui noiembrie zile, Sf. Arhanghel Mihail și Gavril – smeritul Episcop Eugenie".

Pe clopotul de 80 kg scrie: "oferit de Gr. Ungurean, D. Brustus la 1864 și renovat de comuna Bucșoia din 1908".

Restaurări la biserică. În decursul timpului s-au făcut următoarele restaurări: Biserica fiind inițial acoperită cu solzi de șindrilă, a fost apoi și este acoperită, cu tablă zincată. Reparații mai mari i s-au făcut în anul 1936, paroh fiind A. Boca și în anul 1946, paroh fiind T. Butnar, când s-a realizat pictura în naos și în altar.

Din anul 1949 i s-au adăugat: dușumeaua, peste lespezile de piatră existente și completarea strănilor; temelia tencuită din nou și bordură de ciment în jurul bisericii; înlocuirea unor bârne din talpa putredă cu cărămizi; reparația acoperișului, ferestrelor din turn, jghiaburi paratrăsnet; vopsirea tablei de pe acoperiș cu antiruginol și bronz argintiu; introducerea iluminatului electric trifazat prin tuburi spre a folosi și la încălzirea a două sobe electrice și două-trei reșouri; reparația tencuielii exterioare și zugrăvirea în interior, plus pictarea în pronaos și în pridvor; în locul unor tei bătrâni care amenințau cu căderea pe biserică, s-au plantat pomi fructiferi și alți tei tineri; gard de fier pe postament de beton de 156 m.l.; două alei de flori de la biserică la clopotniță. În curtea bisericii sunt două troițe, un post contra incendiului în remiza reparată, sistem de alarmă antifurt; clopotnița este de zid, în fața bisericii, acoperită cu tablă, cu 5 clopote, care sună foarte frumos și puternic, având – se zice – argint în ele. Unul e crăpat și reparat, altul din 1852, donat de Pr. M. Muntean cu soția și 4 enoriași. Alt clopot este din 1894 și altul din 1874, cu inscripțiile descrise mai sus.

În curtea bisericii sunt câteva morminte. Preoții D. Popescu, Pr. M. Lucan, fiul preotului Amfil. Boca și în aceeași criptă cu tatăl este și un fiu înmormântat al Pr. D. Popescu, apoi Gh. Rusu – fostul primar mult timp și care se zice că era foarte vrednic, toți aceștia se odihnesc în curtea bisericii. Mai precizăm că, în curtea bisericii se află o cruce de piatră sculptată și două troițe de lemn, sculptate.

Fântâna bisericii, aflată nu în curtea bisericii, ci în drum, în fața clopotniței și a unei cruci de piatră. Fântâna bisericii, care era în vara anului 1979 s-a surpat, fiind foarte veche ca și biserica, s-a curățat și rezidit, având deasupra un schelet de lemn în sistem nou și cu acoperiș de tablă zincată.

Toți vecinii bisericii iau apă de aici și tot aici se face slujba Iordanului de Bobotează, cu mult fast, după tradiția Bisericii noastre.

Casa parohială se găsește pe șoseaua națională, peste drum de clădirea fostei primării, și este clădită din cărămidă și acoperită cu tablă zincată, datând din anul 1910. Înaintea acestei case era alta veche, din piatră, de la fostul industriaș Kalita.

Actuala casă s-a făcut pe timpul Pr. D. Popescu de către Fondul bisericesc și poporeni de aici, din Doroteia și Frasin, apoi reparată în anul 1926-1927, sub Pr. A. Boca, de către Fondul Bisericesc, și ultima reparație fiind din anul 1949.

Preoții care au slujit aici. Când nu era biserică aici, oamenii frecventau, la slujbe mănăstirea Voroneț, până ce s-a făcut biserică în satul Bucșoia (1860). De la această dată, au slujit aici următorii preoți: Pr. Muntean M., 17 ani (de la 1847-1864); Pr. Turtureanu Ion, 2 ani (1864-1866); Pr. Tomovici Gh., 8 ani (1866-1874); Pr. Cobilanschi Simion, 1 an (1874-1875); Pr. Tușinschi C-tin, 10 ani (1875-1885); Pr. Popescu Dumitru, 1 an (1885-1886); Pr. Boca Amfilochie, 11 ani (1886-1897); Pr. Avram M., 2 ani (1897-1899); Pr. Popescu Dumitru, 18 ani (1899-1917); Pr. Spănu Ion, 2 ani (1917-1919); Pr. Boca Adrian, 18 ani (1919-1937); Pr. Lucan M., 8 ani (1937-1945); Pr. Tipa Ion, 1 an (1945-1946); Pr. Bodnar Teodor, 3 ani (1946-1949); Pr. Hoșbotă Gr., 3 ani, preot de ajutor la Pr. Boca; Pr. Iacoban C-tin de la 1949 până în 1981, când a murit.

Primul slujitor a fost și ctitorul bisericii și a slujit și la M. Voroneț; al 3-lea a scris prima conscripție parohială, arsă probabil în primul război mondial. De la el avem un volum de predici, manuscris cirilic, scris cu pana și foarte îngrijit.

-Al 4-lea era scriitor⁵⁷. Pr. Amfilochie Boca, este tatăl preotului Adrian Boca, acela care a început Cronică parohială. Pr. M. Lucan, a fost un desăvârșit liturgist, predicator și cântăreț, Pr. Bodnar Teodor, a fost inspector și consilier eparhial.

Preoții din Voroneț care au păstorit și aici: Pr. Repec Anton (1777-1801); Pr. Nichitovici Anton (1801-1804); Pr. Karloveț Ion (1804-1844); Pr. Andrievici Elisei (1844-1845); Pr. Băncescu Doroftei, 5 luni - 1845; Pr. Bacinschi Nicolae (1845-1847); Pr. Muntean M. (1847-1864).

Acest ultim preot, foarte vrednic, s-a mutat cu locuința la Bucșoia, a construit biserica și a mai slujit aici de la 1847-1864, deci încă 17 ani.

Ceilați ctitori ai bisericii, miluitori și făcători de bine. În afară de ctitorii-slujitori ca preoții: Muntean M., Popescu D., A. Boca, M. Lucan, T. Bodnar și în afară de ctitorii fondatori, mirenii amintiți: Lupu Venin de aici și N. Cogălniceanu și Gr. Piticari din Câmpulung, în decursul timpului, s-au mai adăugat următorii ctitori: Ion și Casandra Bilan, foarte bun epitrop în 40 de ani consecutiv, de la 1936-1976, când a decedat. Pe mormântul lui va răsări o floare de "nu mă uita", căci a fost om de omenie și un poet popular.

Înainte de acest epitrop și ctitor a fost Gheorghe și Berta Sidorovici, precum și Onesim și Leopoldina Sidorovici. Urmează apoi Grigore și Ana Săhlean, Ion și Victoria Moroșan, Mihai și Varvara Căinar, Sevastian și Ana Ciofu, Alexa și Domnica Moroșan, Gavril Ungurean, Emilian și Aspazia Ciofu, Ion și Silvia Gemănari, Prof. Teodor și Elena Huțan, Prof. Meletie și Elena Frățeanu (născută Iacoban), Gheorghe și Viorica Brădățean, Alexandru și Elena Alexe, Andrei și Elena Cașu, Ion și Eleonora Ungurean, Dumitru și Veronica Săhlean, Orest și Anexia Săhlean, Vasile și Aurelia Căinar, Gheorghe și Olimpia Piteanu, Loghin și Eugenia Săhlean, Gavril și Elisabeta Flocea, Eduard și Aglaia Ginzal, Petru și

57. A publicat nuvela "Dumitru Stan" și "Steluța", cea dintâi gazetă românească pentru țărani din Bucovina, a înființat Case de cetire și bănci populare, având ca predecesor și, poate un model, în I. Slavici cu Popa Tanda - vezi, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. Ed. Acad. R.S.R., 1979, pag. 196.

Elisaveta Căinar, Petru și Paraschiva Flocea, Vasile și Aurelia Gemănar, Ion și Ana Găinar, Ion și Elena Bilan, Marin și Elena Năvală, Nichita și Ana Brădățan, Rafira Ciofu, Adrian și Agripina Piticari, Mihai și Areta Bilan, Emilian și Edochia Milian, Gavril și Elisabeta Gemănar, Pavel și Ana Brădățan, Dumitru și Filomela Popescu, Gavril și Aurelia Venin, Ion și Victoria Dreliciuc.

Cimitirul. În suprafață de 8082 m.p. plus circa 2 prăjini adaos de la familia Emilian și Edochia Ungurcan, cimitirul din Bucșoia este comunal – ca și cel din Voroneț – și este interconfesional, înmormântându-se aici și romano-catolicii. Se află în partea de est a comunei, spre Gura Humorului la 1 km de centrul satului și deservește și pentru o parte de frâsineni (dinspre valea Moldovei), iar la mijloc, circa 1-2 prăjini au ocupat germanii, înmormântându-și ostașii lor din cel de-al II-lea război mondial. Cimitirul este destul de aglomerat, având în vedere că aici nu se deshumază morții după 7 ani spre a se înhuma alții.

Dacă Pr. M. Lucan, scria în *Cronica parohială* că cimitirul lăsa mult de dorit în 1939, apoi putem spune că după război, în 1949, era detestabil: îngrădirea necompletă, îl pășteau vitele, era un huci (desiș), cu morminte neingrijite, cruci de lemn care putrezeau și rămâneau mormintele fără cruce. După multe lămuriri și cu multe cheltuieli și muncă voluntară făcută în ficcare an cu poporenii, situația s-a îmbunătățit în sensul că, cimitirul are porți, porțiță și gard de fier, pe postament de beton, pomi fructiferi, morminte alinate și îngrijite cu flori, cruci de piatră sau de metal, unele morminte fiind îngădite, și existând câteva cavouri. Aici sunt înmormântați între alți poporeni din sat și: preotcasa Elisaveta Iacoban, familia decedată Sidorovici, Holca, Inginerul Aurel Crișan (nepot al Patriarhului Miron Cristea,) participant activ în primul război mondial, pe frontul din Bucovina, alături de soția sa, Ecaterina (permisul de circulație pe front, al Ecaterinei, a fost semnat de Regele Ferdinand – vezi Dosarul nr. 439/1978 de la Muzeul de istorie Națională a României), este tatăl a 12 copii, toți intelectuali, printre care și scriitorii Constantin Crișan și Felicia Marina fostă elevă a lui George Sidorovici. Al 12-lea copil, Georgeta (în prezent profesoară) s-a născut la Bucșoia și a fost botezată de Regele Mihai. Mai sunt înmormântați aici: inspector Petrea Piticari fost voluntar în primul război mondial, Dr. C. Ungurcan, Iuliu Bălan etc.

Înceind acest capitol, se constată că afirmația marelui Mitropolit al Bucovinei Silvestru Morar, că: "Biserica a fost pururea limanul naționalității, iar naționalitatea română, sprijinul Ortodoxiei"⁵⁸, este apreciată și azi la justa ei valoare, ca și afirmația marelui poet M. Eminescu: "Biserica este Maica Spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului"⁵⁹.

V. Viața economică și social-morală

a) *Ocupații tradiționale și ocupația de bază a locuitorilor* a fost creșterea animalelor și păstoritul, îmbinat cu meșteșugul stâniei, a oieritului și ciobănitului, iar mai târziu "lăzuindu-se pădurile și-au făcut loc și pentru puțină agricultură.

Meșteșugurile țărănești erau: cojocăritul pieptarelor și a cojoacelor, sumănăritul cu sarad care împodobește, prelucrarea artistică a lemnului, dulgherit, confecționarea cofelor, obroacelor de spălat sau de fiert rufe, poloboacc etc. Căci ocupația de bază și tradițională la obârșia satului a fost, repetăm, creșterea ani-

58. *Cronica parohială*, pag. 27.

59. M. Eminescu, "Despre cultură și artă", Ed. Junimea, 1970, pag. 218, fragment după *Timpul* VII, 1882, nr. 63.

malelor și puțină agricultură, căci una fără alta nu se poate, deoarece "cu animalele scoți sărăcia din casă", se spunea, iar ca să ai animale trebuie să ai și teren pentru nutreț, iar terenul agricol nu-i bun de nimic dacă nu se îngrașă cu gunoi de grajd⁶⁰.

b) *Ocupațiile secundare din vechime*, erau culesul în natură mai ales în pădure, albinăritul (în buduroaic), pescuitul, vânătoarea, care completa necesarul de hrană. Vânătoarea se făcea cu ajutorul hăituirii, a curselor (șfacuri). Acum albinăritul este în stupe sistematice, dar producția este slabă din cauza insecticidelor ce se presară pe florile cartofilor, albinele intoxicându-se.

Dacă preotul Modest Lucan și înaintea lui preotul A. Boca scriau în *Cronica parohială* că prin 1937, oamenii în general erau săraci, aici, mulți chiar în lipsuri, mai ales când nu funcționau fabricile, nu același lucru se poate spune acum căci fabricile funcționează permanent și oamenii în majoritatea sunt bine situați.

În Bucșoia sunt două magazine alimentare și nici o crâșmă. Centrul de colectarea laptelui din Bucșoia era le sediul gospodăriei T. Sidorovici, în centrul civic al satului. Tot în Bucșoia se găseau Unitatea pentru construcții și moara electrică. Populația se aproviziona cu cereale de la Gura Humorului, destul de bogată, fiind aprovizionată din satele de la șes.

Descoperirea în 1960 pe versantul dinspre Bistrița al muntelui Aluniș, al unor zăcăminte importante din minereuri cuprifere (la punctul Leșul Ursului) și descoperirea unor zăcăminte de baritină (sulfat natural de bariu, folosit în tehnica forajelor, industria coloranților, a hârtiei etc.), în apropierea Ostrei, a schimbat miraculos aspectul acestei văi sălbatice. Apele Suhei au fost cumințite între diguri, iar pe malul ei a înaintat în munte panglica de bitum a unei șosele moderne.

"Pe sus, au urmat-o firele de înaltă tensiune. Mulți din locuitorii satului de aici au devenit astfel constructori și mineri. De la exploatarea minieră Leșul Ursului, unde se scoate minereul ce este transformat apoi în cupru, plumb și zinc, un îndrăzneț tunel a străpuns muntele Aluniș, spre Ostra, la marginea căreia își înalță silueta noua Uzină de preparare a minereului. Tunelul se mândrește cu un record: acela de a fi fost cel mai lung din țară (la data construcției), măsurând peste 6 km. De la Ostra, o nouă șosea forestieră trece muntele Aluniș, coborând în valea Bistriței, la Holda"⁶¹.

De reținut că, pe lângă firele de înaltă tensiune amintite mai sus, venind de la hidrocentrala Bicaz, aici la Bucșoia pe fosta Săsie, s-a construit un transformator electric de mare tensiune, care la un loc cu celelalte obiective industriale din Frasin, au schimbat fața locului.

VI. Prin ce este cunoscută Bucșoia ca sat contemporan?

Concluzii. Potrivit ghidului – circuit în Moldova de nord – Bucșoia este cunoscută prin tradiționala tabără de școlari. Începutul acestei tabere este de prin anul 1936-1937, așa cum arătam, la inițiativa lui T. Sidorovici, originar de aici. Dar, Bucșoia își schimbă fața în urma descoperirii minereurilor de pe valea Suhei, și odată cu sistematizarea localităților din țară, ea devine mai mult decât un sat model, devine oraș împreună cu Frasinul, căci: "Sat model adevărat – scria N. Iorga – este acela care poate trăi și prospera. El trebuie să plece de la condițiile date, adică ocupațiile locuitorilor și felul cum, potrivit cu aceste ocupații, ei au izbutit a-și sistematiza viața"⁶².

60. M. Cioară, o. c., p. 54.

61. Ghid – Circuit în Moldova de nord, pag. 123-124.

62. N. Iorga, "Ultimele (scrieri) – Adevăratul sat model", București, 1978.

"Sistematizarea comunelor și satelor va trebui să contribuie mai mult la păstrarea specificului arhitectural al zonei respective, prin valorificarea tradițiilor constructive și artistice locale, prin punerea în valoare a monumentelor istorice, a elementelor etnografice și de folclor"⁶³.

Această sistematizare a vieții, nu numai a caselor se vede și din aceea că Bucșoia este omogenă, în sensul că: în ordine spirituală, nu are sectari, nu are cârciumi, decât restaurantul din Frasin. Mircea Tiriung, în lucrarea amintită de 12 pagini, spunea că Bucșoia e cunoscută ca sat de muncitori forestieri și industriali, necăjiți și exploatați. "Când aceste servituți vor dispărea, iar oamenii vor fi încadrați într-o nouă ordine de muncă – aceea cerută de necesitățile lor de viață ca și de firescul lucrurilor –, atunci acest sat de muncitori harnici și ageri, va constitui desigur un model de așezarea românească prosperă și sănătoasă". "În ciuda secularii ocupații străine, bucșoienii și-au păstrat datinile și obiceiurile strămoșești"⁶⁴.

Bucșoia este și un punct turistic, între Voroneț și mănăstirea Moldovița și de aici peste Obcina Mare, pe drumul nou și modern spre Sucevița, Putna și alte obiective turistice. Populația s-a dublat, bunăstarea este mult mărită, șoseaua națională (București-Cluj, asfaltată în anul 1952), trece prin centrul satului. O dată cu noua împărțire administrativă a teritoriului țării, localitatea noastră, cu centrul administrativ în Frasin, devine un punct de atracție pentru mulți.

Edificiile publice s-au înmulțit. Există școala generală de 10 clase, pe lângă școala veche și cealaltă școală cu sală de sport și lucru manual. Școala generală este nouă, cu etaj, cu tot confortul necesar învățământului. Fondul de locuit al satului s-a extins cu spațiul normat de fiecare cetățean cu 3-4 camere, case de cărămidă sau de lemn, acoperite cu țiglă sau tablă, 95% în stare bună, 50% case noi, care se construiesc în fiecare an, păstrând specificul local, cu toată sistematizarea legală. Obiectivele de viitor: extinderea apei potabile; a trotuarului, asfaltarea uliței Suha și a trotuarului bisericii etc. În anul 1936, D. Gusti, spunea: "Noi vrem să mergem mai departe și alături de ceia ce vedeți și este satul nostru de acum, să așezăm undeva într-o margine a lui un sat model cu toate îmbunătățirile edilitare ale vremii, care, fără să înăbușe trăsăturile proprii și izvoarele creației populare, să pună viața oamenilor la adăpost de primejdiile mai ales ale bolilor și să-i ajute să aibă din ea toate binefacerile și bucuriile"⁶⁵.

Bolile sociale au dispărut în cea mai mare parte. Este o mare diferență față de ceea ce amintea sociologul M. Tiriung, în 1938, în lucrarea sa citată de ancheta sociologică, că: "vitregia vieții acestor oameni, traiul aspru pe care-l îndură, condiționează desigur sănătatea lor. Astfel, deși se îmbracă bine, deoarece n-au părăsit portul tradițional al regiunii, deși obișnuiesc să consume lapte și ouă – cei care au, bineînțeles – deși au deprins câteva reguli de igienă, printre care baie – la fabrică –, totuși datorită ocupațiilor și situației satului, sănătatea lor suferă. Existența de lucrător, atât de deosebită de cea de plugar, i-a nărvit și viciat în parte. Spre seară, când oamenii ies din fabrici, cârciumile gem de lume. Alcoolismul a prins rădăcini, din nenorocire în satul Bucșoia. Pe de altă parte, praful

63. V. Cucu, "Geografia populației și așezărilor omenești", Ed. Didactică, București, 1974, pag. 362.

64. M. Tiriung, op. cit., pag. 11.

65. D. Gusti, *Muzeul satului românesc, cuvânt de inaugurare*, apud "Revista de filosofie și sociologie" (B. de G. T. Pop. Ed. Șt. București, 1979, pag. 343-344).

din ateliere și privațiunile zilnice produc și favorizează afecțiunile pulmonare, după cum călătorii de pe șoseaua Suceava-Vatra Dornei aduc în sat sifilisul și alte boli lumești... Din fericire, sătenii s-au obișnuit să consulte doctorii în care au tot mai multă încredere, încât babele și descântătoarele au dispărut cu totul⁶⁶.

În ceea ce privește situația moral-juridică, în general, bușoienii sunt pașnici și muncitori, harnici, cu o morală sănătoasă, puținele vicii care mai sunt, cu timpul se vor împrușca tot mai mult, până la dispariție, dacă se vor ridica prin cultură și moralitate. Procesele juridice sunt puține, unele chiar între rude, din cauza moștenitorilor și a averilor, precum și a delictelor silvice. Divorțurile, de asemenea, sunt tot mai puține. "Până prin anul 1930, când s-a introdus căsătoria civilă, divorțurile erau necunoscute. Nici nu le venea a crede oamenilor că se poate desfăce căsătoria, considerată până atunci "jug de fier în care trag oamenii până ce pier". "Operația aceasta grea și mai totdeauna dureroasă, o făcea numai sapa și lopata".

Din cele arătate în contribuția la această monografie, potrivit documentelor istorice și tradițiilor, rezultă că locuitorii acestei așezări pitorești, și-au păstrat prin veacuri unitatea națională, portul, obiceiurile și limba strămoșilor, cu toată vitregia vremurilor prin care au trecut, încât se poate spune că, localitatea Bușoia constituie, în cadrul larg al istoriei noastre naționale, un punct de însemnătate prin trecutul și progresul realizărilor actuale.

În părțile acestui colț de țară, a Țării de Sus, s-au născut și au trăit unele dintre cele mai mari personalități ale culturii noastre ca: povestitorul Ion Creangă, Mihai Eminescu, scriitorul Mihail Sadoveanu, istoricul N. Iorga, pictorii O. Băncilă și Ștefan Luchian, compozitorii George Enescu și Ciprian Porumbescu.

Pitorescul naturii se îmbină aici, fericit, cu activitățile din trecut și de azi, ca palma ridicată pe traseul Moldovița-Sucevița și ca mărul de aur așezat nu întâmplător la mânăstirea Moldovița.

*

VII. Anexe

Fragmente din Cronica parohială

"Industria de fier"

"La începutul secolului al XIX-lea, a fost în comuna Bușoia puțină industrie de fier. În cuptorul de pe Suha, ale cărei urme se cunosc încă, se topeau minereurile de pe valea Suhei, Stulpicani și împrejurimi, și din fierul câștigat se făceau sape, hârlețe, precum și alte unelte de gospodărie, dar în măsură redusă, pentru a da de lucru băieșilor nemți aduși aici pe la anul 1810, precum am amintit. Industria aceasta de fier din Bușoia sub conducerea industriașului la început bogătan Karl Kallita, a decăzut cu încetul, încetând apoi cam pe la mijlocul sec. al XIX-lea cu totul. Spezele de regie, precum și alte speze, nu se acopereau din produsele de minereuri, exploatate pe valea Suhei, pentru că erau prea reduse. La aceasta se adăuga și situația încurcată financiară a conducătorului, care deprins să ducă un trai costisitor, a sărăcit și a fost silit să sisteze lucrările la această industrie de fier.

Îndată după ocuparea Bucovinei de către Austria, în anul 1796, un neamț Karl Manz von Mariensee, venit din vest în Bucovina, pe care o numeau "țara urșilor (Bärenlând)", țară bună de exploatat, a primit de la Guvernul austriac concesiune

66. Prof. Jitaru, op. cit., pag. 30.

de a exploata zăcămintele de mangan de la Iacobenii și împrejurimi. La început această exploatare mai simplă, a fost mult lărgită de urmașii săi Anton și V. Manz, care începuse a exploata și zăcămintele de argint din Cărlibaba. Acești din urmă industriași au exploatat în stil mare minereurile din Iacobenii și împrejurimi, precum și minereurile de aramă din Pojorâta, Fundul-Moldovei. În scopul acesta au zidit cuptoare de topit aceste minereuri, nu numai în Iacobenii ci și în Pojorâta, Fundul Moldovei, Valca Stâncii. Pentru o întreprindere atât de mare a avut trebuință de lucrători băieși, pe care i-au adus în număr foarte mare din nordul Ungariei (Zips), precum și sași din Ardeal, băieși de meserie, pe care i-au colonizat prin satele unde aveau industriile de fier, aramă, pirită și argint. Astfel a început această familie a Mânzenilor sprijinită de Guvernul Austriac, să ocupe părțile cele mai pitorești ale dulcii Bucovine, satele cele mai românești din munții românești ai Bucovinei, după sistemul austriac, cu o droaie de venetici, care după cum povestesc bătrânii noștri, au venit la noi cu niște saci în spate, cu holț-pantofi (pantofi de lemn) în picioare și cu un cărucior pe două roți tras de câini. Acești venetici s-au așezat de-a binelea în țara noastră mândră și mănoasă, de bună seamă că au muncit (au crușat), au adunat. După ce au prins puțin la putere au cumpărat de la românii noștri, dintre care unii trăiau numai în chiu, ca în urmă să dea în vai, locurile cele mai bune, făcându-se în unele sate chiar stăpâni, unde intraseră ca robi. Și pe când stăpânii lor ca Manz și Kallita, au sărăcit, pentru că au trăit fără socoteală, acești băieși țigleri, care au știut să chivernisească, s-au îmbogățit pe spatele românilor noștri băștinași, și cum atunci erau veniți cu câini, astăzi nu i-ai putea scoate cu boii. Industria aceasta montanică începuse să decadă spre mijlocul sec. al XIX-lea, proprietarii sărăcind din diferite pricini, toate instalațiile imobile și locurile de minereuri au trecut apoi în proprietatea Fondului bisericesc, care finanțase pe Manzeni cu sume însemnate de bani.

Purtarea veneticilor țigleri față de români în unele sate, după ce acești venetici au căpătat pene, a fost adesea provocatoare. Și bieții români asupriți și necăjiți, dar din păcate primitivi de străini, n-aveau cui se jelui, pentru că după vorba lor "Dumnezeu îi sus și împăratul e departe". Ca dovadă s-au purtat țigterii din Iacobenii, cocoliți de guvernul austriac, față de unii români pe care i-au despuiat de averile lor, reproduc aici de curiozitate, o jalbă din 19 martie 1804, publicată într-un număr al jurnalului "Glasul Bucovinei", din Cernăuți:

"Către preacinstit măria sa Domnul Gofrodu. Jalbă cu rugăminte. Noi mai gios iscăliții, dăm adevărata jalbă a noastră la Măria Sa Domnul mai sus arătat, pentru un loc adică moșie, care mi s-a luat la Argestru, la moara Împărătească, adică șase fălci de pământ și au zis că mi s-a da aiurea moșie pentru aceea și nu mi s-au dat nici decum și acum fac rugăminte ca să am o milostivă dreptate ca să nu mi se ia moșie fiind că este drept a noastră și acum n-avem cu ce ne hrăni fiindcă suntem foarte străcați despre aceasta care de multe ori am dat jalbă la Scaune și nu mi-au ieșit nici un răspuns, ca să știu pentru ce mi s-au luat moșia care cu aceasta sunt sărace și lipsit foarte tare ca să am o milostivă dreptate după jaloba aceasta fiindcă de la 18 anii mi s-a luat moșia și-am rămas lipsit". Eu, Ioniță Dumitrașcu jeluitor. Eu, Petre Simionescu țig jeluitor. Eu, Ioan Iacoban, vornicul, am întărit cu pecetea satului. Artemie Dranca giurat. Ioniță Iuga giurat".

Acest loc de care vorbește această jalbă a fost dat unor nemți din Iacobenii. Această jalbă deși din comuna Iacobenii, am reproduș-o aici pentru că ilustrează

procedura străinilor față de români sub stăpânirea austriacă, ea privește trecutul nostru, cade deci în cadrul și al acestei "Condici croniceale".

"Industria lemnului"

"Mai ales de la războiul (I) mondial încoace, industria lemnului a luat un avânt însemnat și în părțile acestea.

Pentru refacerea feluritelor stabilimente, a gospodăriilor, a satelor, a orașelor, unele distruse de tot de urgia războiului, atât în țara noastră cât și în alte țări dincolo de hotarele noastre, cheresteaua a avut o mare trecere. Cheresteaua din Bucovina era și este încă mult căutată, atât în țările din Orient cât și în unele din Occident, având cea mai bună calitate. Molidul din pădurile Bucovinei este mult superior celui din alte țări, de aceea este foarte bine plătit pe piețele mondiale. Urmarea a fost că de la război încoace, ferestraiele de apă și vapori, s-au înmulțit în Bucovina ca ciupercile după ploaie. Dar durere că cele mai multe fierăstraie sunt proprietatea străinilor care au exploatat pădurile noastre fără cruțare. În comuna Bucșoaia este o fabrică de cherestea proprietatea unui român – Iuliu Bălan – unde lucră aproape numai lucrători români din Bucșoaia. Din nenumăratele fabrici de cherestea din Bucovina, care toate capătă lemn din pădurile Fondului nostru bisericesc, pe lângă câteva fabrici de cherestea, care sunt proprietatea Fondului bisericesc, numai foarte puține sunt proprietatea românilor. Nu știu cum se face, că la Fondul nostru bisericesc, proprietarii români de fabrici de cherestea, care sunt de tot puțini, primesc pentru fierăstraiele lor din pădurile fondului, lemn în cantități reduse, pe când fabricile străine sunt alimentate cu lemn după trebuința lor".

"Jaful din păduri"

"Înmulțindu-se după război (I) fierăstraiele și urcându-se prețul lemnului, s-au înmulțit și jafurile atât în pădurile Fondului bisericesc, dar mai cu seamă și într-o măsură nemaipomenită în pădurile comunale și cele ale Obștilor. S-au jefuit cu nemiluita parchetele mari și frumoase, s-au despădurit întinderi mari de păduri, care trebuiau păstrate și cruțate. În urma acestor despăduriri, au rămas cioate și stânci, a rămas o pustietate pe care nu crește nici o buruiiană. Dacă nu se va pune capăt acestui jaf, acestei barbarii în unele păduri, atunci ne așteaptă în această mândră țară a fagilor un dezastru. Să ne ferească Dumnezeu, să nu ajungă și țara noastră în halul în care a ajuns Canaanul, în care curgea odată lapte și miere, pe când era acoperită de păduri întinse de cedru. Țara care din pricina tăierii acestor păduri este astăzi în mare parte o țară neproductivă (stearpă).

Averea Fondului nostru bisericesc, care hrănește atâta lume în această țară, constă mai ales din păduri. Această avere trebuie cruțată și păstrată în marginile posibilităților. Țăranii noștri români încă n-au ajuns la acel grad de înțelegere, ca să cruțe pădurile, care nu numai că ne dau lemn de construcție și de încălzit, *dar ne apără de secetă, de ploi torențiale, de grindină, de vânturi mari, de torente și de alte întâmplări elementare*, la care sunt expuse părțile de țară lipsite de păduri.

Cei mai mulți dintre țăranii noștri spun că pădurea crește singură, nu duce nimeni apă cu gura la copaci, de aceea taie și jefuiesc unde pot și cât pot"⁶⁷.

67. A. Boca, "Cronica parohială Bucșoaia", anul 1937, p. 56-62.

Fragment din: "NOUI DOCUMENTE CĂMPULUNGENE"

Iacobeni, 1804, martie 20

Arh. Buc. Creisant 99

Comuna Iacobeni către Împărat

Se plânge contra lui Manz, posesorul ocnei de mangan din Iacobeni, ce deposedează pe țărani români, fără a le da în schimb alte locuri.

"În spre a tot puternică a noastră râmlenească împărăție și a multor țări vechi în împărăție.

Un tot satul Iacobina locuitori răzăși moșinași din strămoși și moșii noștrii ce am fost așezați întru acel loc cerim milă din a sa împărătească bogată visterie spre a noastră arătare din nevoi cari din 18 ani o pătimim că fiind noi adivărați supușii împărăției ne-am purtat toată datoria noastră despre partea noastră am fost mulțămiți, așidre datorita împăratului ori când a împlini iar acum din vreme mai sus arătată ni s-au întâmplat mari pricinuire și sărăcie din pricina stăpânilor di baia întâi Măria Sa Pelmeștir iar altcum noi știm atâta știm că încă trăiești și să află comisari de băi în Bucovina di cari am fost săliți a ne vinde casele noastre cu frica și tocmeala au fost după voia sa. Care întâi s-au luat patru case acelor mai de trebuință vrednici oameni cu moșiele lor împrejur întâi Andreies Iacobanul i s-a lepădat pi lemnul casăi 40 lei iară pi moșie nimic, al 2-lea Grigore Iacobanul tij 1 casă cu 80 lei, iar pentru moșie nimic, al 4-lea Niculae Iacoban 20 lei, iar pentru locuri nimic pentru că n-am vrut nici noi a lucra nici într-un chip di frică dând și noi pricină că nu avem nici o putere de viață.

Pentru cari s-au făgăduit că ni vor da locuri pentru locuri ori unde vom ceri. Și aceasta au fost pân am ieșit din casele noastre cari noi di atunce și acum ne aflăm așteptând o adivărată și dreaptă danie noastră cari o am apucat din părinții părinților noștri cari cu distulă osteneală ni s-au rupt oasele părinților și a noastre pân am deschis pomenitele mai sus locuri și ne îndestulându-se cu aceste 4 familii di mai sus arătate au pornit asupra tuturor lăcuitorilor pân și biserica care așidre din părinți au fost zidită ni s-au luat. Iarăși lepădându-i 120 lei cari dila aceste întâmplări ni s-au arătat nouă robilor împărătești pân acum tot această nenorocire și nespusă nevoie vețuind în marginile locurilor conștiinței noastre și mai la pustii tot împrejurul moșiilor noastre cari noi nici acum nu ni putem răsufla din mulțime oamenilor di băișai pentru neajungere lor fiind slujitori în locul acela fiești cari împreună cu locul acela adică cu dobitocul său cari-l are; Despre cari nu este îndestul atâta că am rămas săraci di lucrurile mai sus arătate, ci încă avem și acum că ne aflăm săraci pentru că oțiră di loc unde ne facem de acolo ni se fură o țăr de fân ci avem rămânem păgubaș din pricina băeșilor cari noi iscăliți neputând dintre aceasta răbda ne-spūsă sărăcia noastră cari o tragim din pricina mai sus arătată rugăm cu ferbinți lacrimi ce prea mari milă a de Dumnezeuului ales împăratul nostru și în toată vreme puternic apusului ca și noi să aflăm adevărată dreptatea noastră precum ar voi mila împărăției sale pân la sfârșitul vieții noastre".

Din Bucovina, Iacobani la leat 1804, martie 20.

Iscăliții:

Grigorie Iacoban sâ'n Andrieș
Sămion Iacoban tij.
Stefan Iacoban tij.
Niculae Iacoban tij.
Mitrofan tij sătean.
Vasile Iacoban tij.

Și toată grămada însuflați
adivărată dreptate noastră
precum și cu pecete încredințăm
(L. S.)
Grigore Erhan, vornic⁶⁸.

BIBLIOGRAFIE

1. Cronica Parohiei Voroneț – mss; Cronica Parohiei Bucșoia din 1937-1979. -
2. T. Bălan: "Documente bucovinene", vol. III, Cernăuți, 1934.
3. M. Călinescu: Normalien der Bucowina, Cernăuți, 1887.
4. Vart. Măzăreanu: Condicta Mănăstirii Voroneț, reeditată S. Fl. Marian, 1900.
5. A. Pumnul: Privire repede peste 313 din proprietățile așa numite moșii mănăstirești din care s-a format mărșul fond bisericesc al Bucovinei, Cernăuți, 1865.
6. I. Ion Nistor: Istoria fondului bisericesc, Cernăuți, 1921.
7. Idem: Legăturile noastre cu Ardealul, 1914.
8. T. Bălan: Din istoricul Cămpulung Moldovenesc, București, 1960.
9. Pr. Dr. Mișuță – Prof. C. Lucian: Monografia satului Lisaura, București, 1939.
10. S. Fl. Marian: Tradiții populare românești din Bucovina, Suceava, 1895.
11. Prefectura Cămpulung Moldovenesc, dare de seamă, 1933.
12. Cronica Parohiei Capulsatului-Cămpulung.
13. Prof. Jitaru I.: Monografia folclorică a satului Berchișești, București, Ed. Litera, 1973, pag. 223.
14. V. Tufescu: Pe valea Moldovei, București, 1970.
15. E. Camilar: Turnele, Espla, 1960.
16. Idem: Conscriptiunile Parohiei Bucșoia.
17. V. Simionescu: Flora României.
18. Idem: Legendele Carpaților. audiție radiofonică.
19. Verena: Topographie der Bucowina (1774-1975).
20. I. Bogdan: Documentele lui Ștefan cel Mare, vol. I, București, 1913.
21. Pr. Sc. Porcescu: Monografia Catedralei din Iași, 1974.
22. Anuarul Presei Române, București, 1912.
23. Comunicări și informații verbale de la diferiți parohieni bătrâni.
24. S. Reli: Orașul Siret, Cernăuți, 1927.
25. Pr. C. Iacoban: Listele de inventariere a bunurilor cu valoare istoric-artistică și documentară din Parohia Bucșoia, 1967.
26. Ghid-circuit în Moldova de Nord, Ed. Merid., 1968.
27. Popp-Iosepp-Paulescu: Județul Suceava, Ed. Acad. R. S. R., 1973.
28. N. Iorga: Ultimele (scieri) – Adevăratul sat model, București, 1978.
29. Em. Grigorovița: Dicționarul geografic al Bucovinei, București, 1908.
30. M. Tiriung: Bucșoia un sat de muncitori forestieri și industriali din Bucovina, după 60 de sate românești, cercetate de echipele studențești în anul 1938, Anchetă sociologică, vol. V din 1942, fotocopii Acad. R. S. R.
31. Gr. Tr. Pop: Revista de filosofie și sociologie, București, 1979, Editura Științifică.
32. Maria Cioară: Zona etnografică Rădăuți, Ed. Sport-Turism, București, 1979.
33. D. Cantemir: Descrierea Moldovei, Ediția din 1956, București.
34. Dr. A. Păun: "Din arhitectura lemnului în România", București, 1977.
35. I. Pătruț: Dicționar de onomastică românească, Edit. Șt., București, 1980.

(Pr. CONSTANTIN IACOBAN)

68. Th. Bălan, op. cit. (*Noi documente cămpulungene*), Cernăuți, Edit. "Mitropolitul Silvestru", 1929, p. 71-73.

• PĂRTEA OFICIALĂ •

LUCRĂRILE SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Sumarul ședinței de lucru din 19 – 22 februarie 2001*

Potrivit convocării Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist nr. 202/2001 făcută în conformitate cu prevederile art. 12 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în zilele de 19–22 februarie 2001, a avut loc ședința Sfântului Sinod.

LUNI, 19 FEBRUARIE 2001

Dimineața, la orele 8,00 s-a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală, iar la orele 9,30 s-a oficiat slujba Te-Deum-ului de către I. P. S. Arhiepiscop Iosif al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, cu participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a Înalt Prea Sfințiților Mitropoliți și Arhiepiscopi, a Prea Sfințiților Episcopi, a Prea Sfințiților Episcopi-Vicari și Arhieriei-Vicari, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

La orele 10,00, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu membrii Sfântului Sinod au intrat în sala sinodală din Reședința Patriarhală.

La invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Președinte, P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanul dă citire *Apelului Nominal*.

Sunt prezenți: Prea Fericitul Părinte *TEOCTIST*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, II. PP. SS. Mitropoliți: *DANIEL* al Moldovei și Bucovinei, *ANTONIE* al Ardealului, *TEOFAN* al Olteniei, *NICOLAE* al Banatului, *PETRU* al Basărabiei, *SERAFIM* al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa Centrală; II. PP. SS. Arhiepiscopi: *NIFON* al Târgoviștei, *PIMEN* al Sucevei și Rădăuților, *BARTOLOMEU* al Vadului, Feleacului și Clujului, *ANDREI* al Alba Iuliei, *VICTORIN* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada, *IOSIF* al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională; PP. SS. Episcopi *GHERASIM* al Râmnicului, *EFTIMIE* al Romanului, *EPIFANIE* al Buzăului, *CALINIC* al Argeșului și

* Prezentul sumar a fost elaborat de Pr. Dr. Augustin Rusu, consilier patriarhal pe baza Procesului-Verbal al ședinței sinodale existent la Cancelaria Sf. Sinod.

Muscelului, *IOACHIM* al Huşilor, *CASIAN* al Dunării de Jos, *TIMOTEI* al Aradului, *LAURENŢIU*, al Caransebeşului, Locţiitor de Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române de la Vârşeţ, *JUSTINIAN* al Maramureşului şi Sătmarului, *DAMASCHIN* al Sloboziei şi Călăraşilor, *IOAN* al Covasnei şi Harghitei, *GALACTION* al Alexandriei şi Teleormanului, *SOFRONIE* al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria; PP. SS. Episcopi-Vicari Patriarhali: *VINCENŢIU PLOIEŞTEANUL* şi *AMBROZIE SINAITUL*; PP. SS. Episcopi-Vicari: *TEODOSIE SNAGOVEANUL* al Arhiepiscopiei Bucureştilor, *CALINIC BOTOŞĂNEANUL* al Arhiepiscopiei Iaşilor, *VISARION RĂŞINĂREANUL* al Arhiepiscopiei Sibiului, *LUCIAN LOGOJANUL* al Arhiepiscopiei Timişoarei, *GHERASIM PUTNEANUL* al Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, *VASILE SOMEŞANUL* al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului; PP. SS. Arhierici-Vicari: *IRINEU SLĂTINEANUL* al Episcopiei Râmnicului, *IOACHIM BĂCĂUANUL* al Episcopiei Romanului, *CORNELIU BĂRLĂDEANUL* al Episcopiei Huşilor, *PETRONIU SĂLĂJANUL* al Episcopiei Oradiei şi *IUSTIN SIGHETEANUL* al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului.

Absentează motivat: P. S. Episcop *IOAN* al Oradiei şi P. S. Episcop-Vicar *IRINEU BISTRIŢEANUL* al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului.

Prea Fericitul Patriarh Preşedinte, constatând prezenţa statuară a membrilor Sfântului Sinod declară şedinţa sinodală legal constituită şi deschide sesiunea Sfântului Sinod pe anul 2001.

În cuvântul de deschidere, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, în numele membrilor Sfântului Sinod îşi exprimă bucuria pentru prezenţa la această şedinţă sinodală a Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Victorin, căruia îi adresează salut frăţesc şi îl asigură de toată dragostea şi preţuirea membrilor Sfântului Sinod.

În continuare, Prea Fericirea Sa arată că Ordinea de zi a Sfântului Sinod este foarte bogată şi cu probleme deosebite, care necesită mare atenţie în studierea lor.

Informează apoi, pe membrii Sfântului Sinod că în desfăşurarea lucrărilor Organelor Centrale Bisericeşti, în ziua de miercuri, 21 februarie 2001 va avea loc o sesiune solemnă comună a Sfântului Sinod şi Adunării Naţionale Bisericeşti pentru aniversarea Centenarului de la naşterea Patriarhului Justinian, în cadrul căreia va conferenţa I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, iar joi, 22 februarie a. c., în Biserica Radu-Vodă – Paraclisul Teologic – se va oficia Sfânta Liturghie cu participarea tuturor membrilor Sfântului Sinod, urmată de oficierea slujbei de pomenire a Patriarhului Justinian, care îşi are mormântul în această Sfântă Biserică.

Pentru omagierea Patriarhului Justinian, cu prilejul Centenarului naşterii sale şi pentru a sublinia acest eveniment, Patriarhia Română a emis o efigie cu chipul fostului Patriarh, de pioasă memorie, care se înmânează fiecărui membru al Sfântului Sinod.

În finalul cuvântului, Prea Fericitul Părinte Preşedinte arată că în Ordinea de zi sunt înscrise unele probleme pentru a fi examinate chiar de plenul Sfântului Sinod, înainte de a se trece la lucrările în Comisiile sinodale, şi anume:

Temei nr. 71/2001 – Propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist privind desemnarea Prea Sfinţitului Episcop-Vicar Patriarhal Vincenţiu Ploieşteanul ca secretar al Sfântului Sinod şi al Sinodului Permanent.

Prea Fericirea Sa arată că, în urma alegerii P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Teofan Sinaitul ca Mitropolit al Olteniei, este necesar ca, prin Sfântul Sinod să se încredințeze această funcție unuia dintre cei doi Episcopi-Vicari Patriarhali actuali. În acest scop, Prea Fericirea Sa propune ca această funcție să se încredințeze P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanul cu experiență mai îndelungată în administrația bisericească, care s-a familiarizat mai mult cu lucrările Sfântului Sinod și care își are reședința la sediul Cancelariei Sfântului Sinod, de unde poate îndruma mai apropiat lucrările Cancelariei Sfântului Sinod.

Plenul Sfântului Sinod, în unanimitate își exprimă acordul cu propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și, în urma votului hotărăște:

– În acord cu prevederile art. 13 din Statut și ale art. 55 din Regulamentul Organelor Centrale Bisericești, aprobă propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist ca Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal VINCENȚIU PLOIEȘTEANUL să îndeplinească funcția de Secretar al Sfântului Sinod și al Sinodului Permanent.

Prea Fericitul Părinte Președinte propune plenului Sfântului Sinod spre examinare:

Temei nr. 867/2001 – Referat privind repartizarea la Comisiile Sinodale a noilor ierarhi, și anume:

- Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal Ambrozie Sinaitul, la Comisia Relațiilor Externe Bisericești;
- Prea Sfințitul Episcop-Vicar Lucian Logojanul al Arhiepiscopiei Timișoarei, la Comisia Canonică, juridică și pentru disciplină;
- Prea Sfințitul Arhiepiscop-Vicar Petroniu Sălăjanu, la Comisia pentru doctrină, viață monahală și misiune socială.

Totodată, Prea Fericirea Sa propune ca președinte al Comisiei Canonică, juridică și pentru disciplină pe I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei, urmând ca I. P. S. Arhiepiscop Andrei al Alba Iuliei, care a prezidat până acum această Comisie, să rămână în cadrul acesteia, ca membru.

În urma propunerilor Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și discuțiilor purtate pe marginea componenței Comisiilor de lucru, plenul Sfântului Sinod hotărăște:

– Aprobă următoarea componență a Comisiilor sinodale ale Sfântului Sinod pentru sesiunea anului 2001;

**COMISIA PENTRU DOCTRINĂ,
VIAȚĂ MONAHALĂ
ȘI MISIUNE SOCIALĂ**

Președinte:

I. P. S. Mitropolit Antonie

Raportor:

P. S. Episcop-Vicar Visarion Rășinăreanul

Membri:

I. P. S. Mitropolit Petru

I. P. S. Arhiepiscop Petru

**COMISIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
PENTRU PREGĂTIREA PERSONALULUI
BISERICESC**

Președinte

I. P. S. Mitropolit Daniel

Raportor:

P. S. Episcop Casian

Membri:

I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu

P. S. Episcop Ioan

I. P. S. Arhiepiscop Pimen
 P. S. Episcop El'timie
 P. S. Episcop Ioachim
 P. S. Episcop Galaction
 P. S. Episcop-Vicar Gherasim Putneanul
 P. S. Episcop-Vicar Vasile Someșanul
 P. S. Episcop Ioachim Băcăpanul
 P. S. Episcop Petroniu Sălăjanul
 P. S. Arhiereu-Vicar Iustin Sigheteanul

P. S. Episcop-Vicar Teodosie Snagoveanul
 P. S. Episcop-Vicar Irineu Bistrițeanul
 P. S. Arhiereu-Vicar Irineu Slătineanul

**COMISIA CANONICĂ, JURIDICĂ
 ȘI PENTRU DISCIPLINĂ**

Președinte:

I. P. S. Mitropolit Teofan

Raportor:

P. S. Episcop Calinic

Membri:

I. P. Arhiepiscop Andrei
 P. S. Episcop Gherasim
 P. S. Episcop Epifanie
 P. S. Episcop Laurențiu
 P. S. Episcop Justinian
 P. S. Episcop-Vicar Calinic Botoșăneanul
 P. S. Episcop-Vicar Lucian Lugojanul
 P. S. Arhiereu-Vicar Comeliu Bârlădeanul
 P. S. Episcop Damaschin

**COMISIA
 RELAȚIILOR EXTERNE BISERICEȘTI**

Președinte:

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului

Raportor:

I. P. S. Arhiepiscop Nifon

Membri:

I. P. S. Mitropolit Serafim
 I. P. S. Arhiepiscop Iosif
 P. S. Episcop Timotei
 P. S. Episcop Ioan
 P. S. Episcop Sofronie
 P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu
 Ploieșteanul
 P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Ambrozie Sinaitul

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh aduce la cunoștință membrilor Sfântului Sinod că, prin trecerea la cele veșnice a I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, *Comisia sinodală pentru canonizarea sfinților români* a rămas fără președinte și, ca urmare, propune spre examinare:

Temei nr. 997/2001 – Referatul Cancelariei Sfântului Sinod pentru desemnarea președintelui Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români

Având în vedere importanța lucrărilor acestei comisii speciale pentru viața religioasă a credincioșilor Bisericii noastre și pentru istoria Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Sa arată că, pe lângă desemnarea președintelui, care să cunoască viața liturgică și să se poată preocupa de studiu, este necesară completarea Comisiei cu alți membri, precum și desemnarea unui secretar al Comisiei care să țină evidența lucrărilor, în care scop, Prea Fericitul Părinte Patriarh propune ca președinte al Comisiei pe *P. S. Episcop Laurențiu al Caransebeșului*, care este profesor de Liturgică, iar ca membri, în completarea Comisiei, propune pe: *P. S. Episcop Damaschin al Sloboziei și Călărașilor*, *P. S. Irineu Slătineanul Arhiereu-Vicar al Episcopiei Râmnicului*, care să îndeplinească și funcția de secretar al Comisiei și pe *P. S. Ioachim Băcăuanul Arhiereu-Vicar al Episcopiei Romanului*, urmând ca toți aceștia să se adauge actualilor membri ai comisiei existente.

În urma discuțiilor purtate și a acceptării propunerilor Prea Fericitului Părinte Patriarh, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Comisia Sinodală specială pentru canonizarea sfinților români va avea următoarea componență:*

<i>P. S. Episcop Laurențiu al Caransebeșului</i>	<i>Președinte</i>
<i>I. P. S. Arhiepiscop Teodosie al Tomisului</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Gherasim al Râmnicului</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Estimie al Romanului</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Epifanie al Buzăului</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Calinic al Argeșului</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Ioachim al Hușilor</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Timotei al Aradului</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop Damaschin al Sloboziei și Călărașilor</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincețiu Ploieșteanul</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Episcop-Vicar Gherasim Putneanul</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Arhiereu-Vicar Irineu Slătineanul</i>	<i>Membru</i>
<i>P. S. Arhiereu-Vicar Ioachim Băcăuanul</i>	<i>Membru</i>

Temei nr. 861/2001 – Proiectul Pastorelei Sfântului Sinod în legătură cu colecta pentru Fondul Central Misionar din Duminica Ortodoxiei

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist informează pe membrii Sfântului Sinod că, din încredințarea Prea Fericii Sale, proiectul textului Pastorelei a fost alcătuit de P. S. Episcop-Vicar Visarion Rășinăreanul al Arhiepiscopiei Sibiului și, deoarece mai sunt doar două săptămâni până la Duminica Ortodoxiei, Prea Fericirea Sa propune ca textul Pastorelei să fie lecturat, îmbunătățit și definitivat în Plenul Sfântului Sinod, spre a putea fi tipărit și luat de membrii Sfântului Sinod la plearea spre Eparhii.

În urma lecturării acestui proiect, a îmbunătățirilor aduse, a definitivării textului respectiv, precum și a discuțiilor care au avut loc, Plenul Sfântului Sinod hotărăște:

- *Aprobă textul Pastorelei Sfântului Sinod la Duminica Ortodoxiei pe anul 2001 (4 martie), privind colecta pentru Fondul Central Misionar, în forma definitivată de Sfântul Sinod.*
- *Sectorul II al Administrației Patriarhale este îndatorat cu luarea măsurilor necesare pentru tipărirea și difuzarea către toate unitățile bisericești din cuprinsul Patriarhiei Române, prin mijlocirea Centrelor Eparhiale, împreună cu instrucțiunile stabilite de Sfântul Sinod în această privință.*
- *Textul integral al Pastorelei, aprobat de Sfântul Sinod, se va anexa la Procesul-Verbal al ședinței sinodale*.*

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh prezintă *Ordinea de zi a Sfântului Sinod* și propune adoptarea și invită pe membrii care au de făcut completări să le prezinte plenului.

În urma discuțiilor purtate și a propunerilor de teme care s-au făcut, Plenul Sfântului Sinod hotărăște:

- *Aprobă Ordinea de zi prezentată cu completările care s-au făcut, urmând ca temele noi să fie înscrise la Comisiile sinodale respective.*

* Se publică în prezentul număr de revistă

– *Aprobă repartizarea pe Comisii sinodale a Ordinii de zi în vederea examinării și întocmirii rapoartelor.*

La orele 11,00, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist suspendă ședința pentru examinarea lucrărilor și întocmirea referatelor în Comisiile sinodale, și anunță redeschiderea acesteia în după-amiaza aceleiași zile.

COMISIA PENTRU DOCTRINĂ, VIAȚĂ MONAHALĂ ȘI MISIUNE SOCIALA

La orele 17,00 Prea Fericitul Părinte Președinte redeschide ședința Sfântului Sinod și invită pe *Prea Sfințitul Episcop-Vicar Visarion Rășinăreanu, raportorul Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială* să dea citire referatelor Comisiei privind:

Temei nr. 236/2001 – Referatul Cancelariei Sfântului Sinod în legătură cu itinerariile pastorale ale membrilor Sfântului Sinod și Dărilor de Seamă ale Centrelor Eparhiale privind activitatea de teren pastoral-misionar desfășurată în cursul anului 2000.

Referatul consemnează multipla activitate bisericească, desfășurată în anul 2000, de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de către toți ceilalți ierarhi, împlinirea cu zel și jertfelnicie a întregii slujiri arhieresti: învățătorească, sfințitoare și de conducere.

În urma discuțiilor purtate în legătură cu activitatea pastoral-misionară, care rezultă din itinerariile pastorale și din dările de seamă ale Centrelor eparhiale pe anul 2000;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

- *Ia act că toți membrii Sfântului Sinod au îndrumat cu competență și responsabilitate activitatea pastoral-misionară din Eparhii, împlinindu-și fiecare întreita slujire arhierescă: învățătorească, sfințitoare și de conducere a credincioșilor;*
- *Adresează membrilor Sfântului Sinod rugămintea de a dispune luarea măsurilor cuvenite prevăzute în planul de activitate pastoral-misionară la nivel de parohii, protoierii și eparhial, pentru preîntâmpinarea acțiunilor prozelitiste, pentru impulsionearea activității liturgice, a programului catehetic, a activității caritativ-sociale și de asistență religioasă în spitale, penitenciare, azile, orfeline etc. și de a fixa responsabilități concrete colaboratorilor pentru urmărirea realizării lor;*
- *Centrele eparhiale să analizeze trimestrial, activitatea pastoral-misionară din parohii, să facă evaluări, constatări și să dea îndrumările necesare pentru impulsionearea vieții religioase și antrenarea organelor parohiale în lucrarea pastoral-misionară, caritativă și de asistență socială, pentru a preîntâmpina prozelitismul sectar;*
- *Recomandă Înalt Prea Sfințiților și Prea Sfințiților Ierarhi să ia măsurile cuvenite, pentru prevenirea abaterilor și pentru întărirea disciplinei în rândul clerului și personalului bisericesc din toate stările;*

- Să se constituie activitatea de constituire a fondului special la nivelul Centrelor eparhiale din contribuțiile parohiilor, pentru sprijinirea activităților pastoral-misionare în caz de calamități naturale sau cerințe urgente de întrajutorare;
- Să se insiste pe lângă autoritățile locale abilitate, pentru recuperarea, potrivit legii a proprietăților pe care le-au deținut parohiile sau așezămintele monahicești și Centrele eparhiale;
- Să se manifeste grijă și interes deosebit pentru a pune la îndemâna credincioșilor literatură religioasă și catehetică necesară cerințelor lor duhovnicești, colportaj, icoane, calendare, cărți de rugăciuni și cărți de zidire sufletească;
- Centrele eparhiale sunt îndatorate să vegheze asupra măsurilor de protejare și păstrare a patrimoniului bisericesc și de respectare a dreptului exclusiv privind producerea și valorificarea produselor bisericești în conformitate cu Legea nr. 103/1992;
- Centrele eparhiale sunt îndatorate a îndruma activitatea asociațiilor religioase din eparhie, pentru sprijinirea activității misionare în eparhie și parohii;
- Preoții care predau religia în școli vor fi îndrumați să realizeze în practică legătura tineretului cu Biserica;
- Centrele eparhiale sunt îndatorate a urmări realizarea planului de măsuri misionare aprobat de Sfântul Sinod și să întocmească anual dări de seamă asupra activității pastoral-misionare pe care să le înainteze Sfântului Sinod, pentru examinare și măsuri corespunzătoare;
- Să se exprime mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor Sfântului Sinod pentru modul în care au îndrumat lucrarea pastoral-misionară în Biserică în anul 2000.

Temei nr. 788/2001 – Referatul Cancelariei Sfântului Sinod în legătură cu solicitările unor eparhii pentru aplicarea unitară în cadrul tuturor unităților bisericești din cuprinsul Patriarhiei Române a prevederilor Ordonanței de urgență a Guvernului României nr. 24/2000, precum și pentru majorarea cuantumului contribuției de la bugetul de stat pentru salarizarea personalului neclerical

Din referatul respectiv reiese că la Cancelaria Sfântului Sinod s-au primit solicitările scrise ale Arhiepiscopiei Tomisului, Episcopiei Buzăului și Episcopiei Dunării de Jos, precum și solicitări telefonice de la alte eparhii în legătură cu necesitatea aplicării unitare în cadrul eparhiilor din cuprinsul Patriarhiei Române a Ordonanței de urgență a Guvernului României nr. 24/2000 referitoare la majorarea salariului personalului din unitățile bugetare și întocmirea unei metodologii de punere în aplicare a acesteia, precum și inițierea unor demersuri în privința creșterii contribuției de la bugetul de stat pentru salariile personalului neclerical.

În urma analizării multiplelor aspecte ale problemei salarizării personalului neclerical în toată complexitatea ei și a discuțiilor purtate în plenul Sfântului Sinod și la Comisia pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

- Pentru unitate și uniformitate în privința salarizării personalului neclerical, Sfântul Sinod aprobă aplicarea prevederilor Ordonanței de Urgență nr.

24/2000 în cadrul tuturor unităților bisericești din fiecare eparhie, cu încadrarea personalului neclerical între limite minime și maxime;

- Să se intervină la Guvernul României cu solicitarea de a se aproba asigurarea contribuției la salarizarea personalului neclerical la nivelul salariului minim pe economie de 1.400.000 lei/lună, aprobat prin hotărârea Guvernului României din 07 februarie 2001.

Temei nr. 255/2001 – Referatul Editurii Institutului Biblic în legătură cu adresa din 2 februarie 2001 a I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului prin care solicită aprobarea, omologarea și tipărirea Sfintei Scripturi, în versiunea revizuită, redactată și completată de Înalt Prea Sfinția Sa ca Ediție a Sfântului Sinod.

În adresa respectivă, Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu al Clujului precizează că prezintă Sfânta Scriptură într-o versiune revizuită după Septuaginta, redactată și comentată potrivit cu trebuințele actuale ale Bisericii și cu vârsta de acum a limbii române, spre a fi acceptată, aprobată și omologată pentru tipărire ca "Ediție a Sfântului Sinod".

Această propunere, Înalt Prea Sfinția Sa o întemeiază pe două rațiuni:

- În istoria Bibliei românești, singura ediție a Sfântului Sinod a fost cea din 1914, la care au lucrat numai arhierii și care a fost omologată astfel de către Sinodul Plenar, ea rămânând astăzi, și ultima versiune revizuită după Septuaginta.

- Versiunea pe care o reprezintă Înalt Prea Sfinția Sa, alcătuită tot de un arhieriu – care s-a folosit și de munca înaintașilor săi – restaurează autoritatea Septuagintei ca *textus receptus* pentru întreaga creștinătate răsăriteană – inclusiv cea ortodoxă română – reînnoind astfel firul rupt în 1936, prin tipărirea Bibliei traduse după Textul Masoretic. O nouă "Ediție a Sfântului Sinod" ar avea o mult mai mare autoritate în contextul circulației unor Biblii paralele, iar numele ostenitorului responsabil va fi menținut pe contrapagina foii de titlu, în ceea ce se va numi "Casetă ediției".

Totodată, precizează Înalt Prea Sfinția Sa că în cazul că nu se va aproba ca această versiune să se numească "Ediția Sfântului Sinod", să se folosească formula "cu aprobarea Sfântului Sinod".

Înalt Prea Sfinția Sa apreciază că, în edițiile curente ale Bibliei există erori și falsuri de traducere, precum și diferențe între textul masoretic și Septuaginta, cu consecințe dogmatice și se fac exemplificări în acest sens.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu consideră că noutatea versiunii pe care o prezintă constă în aceea că textul este precedat de către o *Introducere* și însoțit de *Note infrapaginale*.

Cele zece volume tipărite ca probă și care cuprind Noul Testament și toate cărțile canonice ale Vechiului Testament, mai puțin cele istorice, au fost bine primite de cititori;

Arată, de asemenea, că o seamă de teologi și filologi, la apelul Înalt Prea Sfinției Sale, au participat la această versiune prin observații și sugestii de care au ținut cont.

În referatul Institutului Biblic arată că formatul de carte propus de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu este acela al Bibliei de la Ierusalim, cu oglinda paginii având 160/207 mm, numărul paginilor estimându-se la 1800–2000.

În privința posibilităților editorial-tipografice de concretizare a acestui vast proiect se arată că în urma discuțiilor purtate prin intermediul Societății Biblice Interconfesionale cu Societățile Biblice Unite, pe marginea proiectului de publicare în cadrul Institutului Biblic a Sfintei Scripturi în versiunea revizuită, redactată și comentată de Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, dacă aceasta va fi însușită de Sfântul Sinod s-a obținut promisiunea furnizării hârtiei necesare, prin negocieri, pentru anul 2002.

Condiția onorării acestui angajament de către Societățile Biblice Unite este încheierea unui contract care să stipuleze ca, timp de zece ani, noua versiune a Bibliei în limba română, însușită în prealabil de Sfântul Sinod, să fie tipărită doar în colaborare cu Societățile Biblice Interconfesionale din România, urmând ca numărul de exemplare tipărite să fie stabilit tot prin negocieri cu această Societate.

Referitor la exigențele Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului legate de structurarea volumului (care va mai include *Prefața* Prea Fericitului Părinte Patriarh, *Nota asupra Ediției*, *Unități de Măsuri*, *Colofon*), de onorarea drepturilor de autor – 1 (unu) leu pentru întreaga ediție, plus 300 (trei sute) de exemplare, și de plata costului lucrărilor de culegere, corectură și tehnoredactare, a întocmirii sistemului referențial ca și a executării hărților, se precizează că acestea se încadrează în categoria de obligații pe care Editura Institutului Biblic și de Misiune le onorează în mod curent față de autorii cu care colaborează.

În urma discuțiilor care au avut loc, a intervențiilor membrilor Sfântului Sinod pe marginea problemei prezentate și la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, care împărtășește contextul luării unei hotărâri la acest Jubileu, pentru tipărirea Ediției Sfintei Scripturi, după o muncă rodnică, îndelungată și competentă desfășurată de I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu, spre folosul Bisericii, clericilor și credincioșilor noștri, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Aprobă ca Sfânta Scriptură, în versiunea revizuită, redactată și comentată de I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului să fie tipărită în Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, cu denumirea "Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod".*

– *Tipărirea se va executa la Tipografia Institutului Biblic, în care scop adresează I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu rugămintea de a supraveghea tipărirea, urmând ca de toate detaliile tehnice să se îngrijească Editura Institutului Biblic.*

Temei nr. 237/2001 – Referatul Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ patriarhal, în legătură cu data serbării Sfințelor Paști și Calendarul Bisericesc pe anul 2002.

Din referat reiese că în anul comun 2002 prăznuirea Sfințelor Paști se va face în ziua de duminică, 5 mai, fiind prezentate succint cele mai importante date în legătură cu ciclul pascal din anul respectiv.

În funcție de data Sfințelor Paști, este necesar ca Sfântul Sinod să se pronunțe, în concordanță cu recomandările înscrise în Evanghelistar și cu hotărârea Sfântului Sinod nr. 4838/1982 privind fixarea pentru Lăsatul secului pentru postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, fie în ziua de marți, 25 iunie, iar postul să dureze 3 zile (26, 27 și 28 iunie inclusiv), fie în ziua de luni, 24 iunie (Sfânta Treime), iar postul să dureze 5 sau 4 zile, până vineri 28 iunie, inclusiv.

Ținând seama că textul Calendarului bisericesc prezentat are caracter unitar pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română, cuprinzând Sfinții Români canonizați de Sfântul Sinod în 1992, așa cum s-a procedat până în prezent și că este nevoie să se ia măsurile necesare pentru aplicarea fermă a hotărârii Sfântului Sinod nr. 8250/1995 privind tipărirea calendarului pe anul 2002 numai în tipografiile bisericești, în scopul evitării apariției acestuia în alte edituri și pentru protejarea intereselor patrimoniale ale Bisericii noastre, a dreptului de copy-right și a drepturilor de autor ale Bisericii.

Constatând că este necesar ca, începând cu anul 2002, în concordanță cu hotărârea Sfântului Sinod nr. 6157/1999, să se înscrie în Calendarul de perete, într-un spațiu central, zilele de sărbătoare legală în care nu se lucrează, stabilite prin Lege nr. 75/12 iulie 1996 (1 și 2 ianuarie; prima și a doua zi de Paște; 1 mai; 1 decembrie (Ziua Națională); 25 și 26 decembrie);

Apreciind că tot la această rubrică va trebui înscrisă și Înălțarea Domnului – Ziua Eroilor ca zi națională, așa cum s-a stabilit prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 6157/1999 după aprobarea ei de către forurile legiuitoare, la care va trebui să se intervină;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântului Sinod hotărăște:

– *Ia act că în anul comun 2002, Sfintele Paști se vor prăznuți duminică, 5 mai.*

– *Aprobă înscrierea Lăsatului secului pentru postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel în ziua de luni, 24 iunie (Sfânta Treime), urmând ca postul să dureze 4 zile (25 – 28 iunie).*

– *Ia act și aprobă textul Calendarului Bisericesc pe anul 2002, elaborat de P. C. Pr. Constantin Pârveu, vicar administrativ patriarhal, text cu caracter unitar în Biserica Ortodoxă Română.*

– *Aprobă ca textul Calendarului să fie difuzat Centrelor Eparhiale după ce se vor lua măsuri de asigurare a dreptului de exclusivitate al Bisericii, cu implicarea fiecărui Chiriarh, pentru respectarea hotărârii Sfântului Sinod nr. 8250/1995 privind imprimarea obligatorie a Calendarului Bisericesc numai în tipografia bisericești.*

– *Pentru asigurarea exclusivității Bisericii în privința tipăririi și difuzării Calendarului bisericesc se aprobă obligativitatea imprimării pe acestea a Stemei Patriarhiei și a înscrisului "Calendar bisericesc autorizat pentru difuzare numai în biserici".*

– *Aprobă înscrierea într-un spațiu central în Calendarele de perete pe anul 2002 a următoarelor zile de sărbătoare legală în care nu se lucrează: 1 și 2 ianuarie; prima și a doua zi de Paște; 1 mai; 1 decembrie (Ziua Națională); 25 și 26 decembrie (conform Legii nr. 75 din 12 iulie 1996) și Înălțarea Domnului – Ziua Eroilor – sărbătoare națională – 12 iunie 2002 (conform Legii nr. 107 din 31 mai 1995).*

Temei nr. 6880/2000 – Adresele Arhiepiscopiei Iașilor nr. 9964/2000, Arhiepiscopiei Timișoarei nr. 2948/2000 și Episcopiei Caransebeșului nr. 1861/2000 privind comercializarea ilicită a Calendarului bisericesc pe anul 2001.

După cum se cunoaște, la art. 1, al. 1 din Legea nr. 103/1992, se prevede că: Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte religioase au, în exclusivitate, drept-

mul de producere și valorificare a obiectelor și veșmintelor de cult, precum și de tipărire a cărților de cult, a celor teologice sau cu conținut bisericesc, necesare practicării cultului, iar la al. 2 se stipulează că: *"Se asimilează obiectelor de cult și calendarele religioase, precum și produsele necesare exercitării activității de cult, cum ar fi tămâia și lumânările, cu excepția celor decorative și a celor pentru nunți și botezuri"*.

Din cele sesizate de cele trei eparhii și în lumina prevederilor Legii nr. 103/1992 se constată următoarele: *falsificarea, multiplicarea și comercializarea ilicită a calendarului bisericesc pe 2001; intrarea în posesia calendarului bisericesc pe căi ilicite de către unele tipografii, altele decât cele bisericești; uzurparea titlaturii unor instituții bisericești prin imprimarea chiar și eronată a titlaturii acestora pe calendarele pirat; încălcarea dreptului de copy-right și a drepturilor de autor ale Bisericii; comercializarea ilicită sub prețul de desfacere stabilit în Patriarhia Română ceea ce aduce grave prejudicii financiare editorilor și tipografiilor eparhiale; dufuzarea în cuprinsul altor eparhii a calendarului bisericesc apărut în alte eparhii, de către comercianți ambulanzii.*

În legătură cu numeroasele aspecte ridicate mai sus, precizăm că imediat după publicarea Legii nr. 103/1992 în Monitorul Oficial la 1 octombrie 1992, pe baza materialelor elaborate în consfăturile delegaților Centrelor Eparhiale și ale Centrului Patriarhal, *Sfântul Sinod în ședința sa din 22 ianuarie 1993, prin hotărârea nr. 7402 comunicată la 21 febr. 1993 a aprobat o serie de măsuri pentru aplicarea Legii nr. 103/1992, precum și lista cărților și produselor asupra cărora Biserica Ortodoxă Română are exclusivitate în privința inițierii producerii și valorificării.*

Menționăm că, pentru limitarea abaterilor de la prevederile Legii nr. 103/1992, la intervenția Patriarhiei Române, a fost publicată Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 92/2000 prin care s-a majorat cuantumul amenzilor ce se aplică contravenienților.

Având în vedere că hotărârea Sfântului Sinod nr. 7402/1993 și lista aprobată în acel an își păstrează valabilitatea și actualitatea în contextul în care interesele Bisericii sunt subminate de producătorii pirat;

Constatând că este necesar să se intervină din nou la autoritățile abilitate ale Statului pentru luarea măsurilor privind respectarea acestei Legi, comunicându-se și lista aprobată de Sfântul Sinod dar că, în aceeași măsură și în spiritul acestei hotărâri "fiecare Centru eparhial va interveni la autoritățile locale și la forța publică pentru aplicarea acestei legi";

Ținând seama că problema exclusivității Bisericii noastre asupra Calendarului Bisericesc este reglementată expres prin prevederile art. 1, al. 2 din Legea nr. 103/1992;

Apreciind că pentru creșterea exigenței în privința exclusivității Bisericii asupra Calendarului Bisericesc este necesar ca pe acestea să fie imprimată stema fiecărei eparhii, în acest fel contravenienții fiind pasibili de sancțiuni penale prin uzurparea titlaturii și însemnelor oficiale ale unei instituții;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Calendarul Bisericesc să fie tipărit numai în tipografiile bisericești, așa cum s-a stabilit prin hotărârea nr. 8250/1995, înnoită prin hotărârea nr. 237/2001.*

– *Pe fiecare exemplar al Calendarului Bisericesc pe anul 2002 să fie imprimată Stema Patriarhiei și Stema Eparhiei respective cu înscrisul "Calendar bisericesc autorizat pentru difuzare numai în biserici", astfel încât contravenienții să fie pasibili de sancțiuni penale pentru uzurparea titlaturii însemnelor oficiale ale acestor instituții bisericești.*

– *Distribuirea Calendarului Bisericesc să se facă numai prin Biserică în ultimul trimestru al anului 2001, pentru a se putea evita apariția pe piață a calendarelor pirat sau false.*

– *Să se facă intervenții la Guvernul României spre a amenda Legea nr. 103/1992, cu privire la dreptul de exclusivitate al Bisericii asupra calendarelor, lumânărilor și obiectelor de cult, publicațiilor teologice, precum și la celelate instituții abilitate ale statului, astfel încât acestea să prevadă sancțiuni mai aspre asupra încălcării prevederilor Legii nr. 103/1992, cu confiscarea materialelor respective și predarea lor cultului religios păgubit.*

Temei nr. 601/2001 – Referatul Cancelariei Sfântului Sinod cu propunerea de constituire la Biblioteca Sfântului Sinod a Depozitului Legal de carte și publicație teologică religioasă și de cult, de istorie și de artă religioasă.

Din referat rezultă că pentru sprijinirea activității misionar-pastorale, al activității de educație religioasă, pentru promovarea activității de asistență socială și caritativ-filantropică desfășurată de preoți și pentru întărirea în dreapta credință a credincioșilor, pe lângă mijloacele tradiționale un rol aparte îl are activitatea editorială.

Din datele primite de la Centrele eparhiale, reiese că în ultimii ani, numărul revistelor, periodicelor, publicațiilor și al cărții religioase, teologice, de cult, de istorie și artă bisericească s-au înmulțit considerabil, toate Centrele Eparhiale dispunând uneori de mai multe edituri, altele având și tipografii proprii.

Ținând seama că în Patriarhia Română, Biblioteca Sfântului Sinod este singura care, pentru cartea religioasă, teologică, de artă și istorie bisericească și de cult, are caracter de Bibliotecă Centrală, asemenea Bibliotecii Centrale de Stat, Bibliotecii Centrale Universitare și Bibliotecii Academiei;

Având în vedere că Biblioteca Sfântului Sinod este frecventată de cadre didactice de la instituțiile de învățământ teologic, de studenți și doctoranzi în teologie, de cercetători din afară și de clerul Bisericii noastre;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Toate editurile și tipografiile eparhiale au îndatorirea de a trimite Bibliotecii Sfântului Sinod, în mod gratuit, câte 3 exemplare din orice publicație de carte religioasă, teologică, de cult, de istorie și artă bisericească etc. editate în eparhii pentru constituirea depozitului legal de carte, pe adresa: Biblioteca Sfântului Sinod, str. Antim Ivireanul nr. 29, cod 70666, Sectorul 5, București.*

Temei nr. 781/2001 – Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 893/2001, cu propunerea I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei de a se acorda Cuv. Protosinghel Varlaam Merticariu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Iașilor, rangul de Arhimandrit.

Cunoscând că, la propunerea I. P. S. Mitropolit Daniel, Sfântul Sinod, în ședința sa din 12–13 septembrie a aprobat luarea în evidență a Protos. Varlaam Merticariu pentru a fi candidat la ridicarea la treapta arhieriei într-un post de Episcop-Vicar la Arhiepiscopia Iașilor;

Pe temeiul prevederilor art. 82 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 27, alin. 3 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor, potrivit cărora rangul de Arhimandrit se conferă cu aprobarea Sfântului Sinod;

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântului Sinod hotărăște:

– *Acordă Cuviosului Protos. Varlaam Merticariu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Iașilor, rangul de Arhimandrit.*

Temeiul nr. 782/2001 – Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 893/2000, cu propunerea I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei de a se acorda Cuv. Protosinghel Dosoftei-Dumitru Șcheul, Mare Eclesiarh la Catedrala Mitropolitană din Iași, rangul de Arhimandrit.

Având în vedere recomandarea I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și pe temeiul prevederilor art. 82 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 27, alin. 3 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor, potrivit cărora rangul de Arhimandrit se conferă cu aprobarea Sfântului Sinod;

În urma discuțiilor și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântului Sinod hotărăște:

– *Acordă Cuviosului Protosinghel Dosoftei-Dumitru Șcheul, Mare Eclesiarh la Catedrala Mitropolitană din Iași, rangul de Arhimandrit.*

Temei nr. 6567/2000 – Adresa Arhiepiscopiei Craiovei nr. 2889/2000, cu propunerea I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei de a se acorda Cuv. Protosinghel Gurie Grigore Georgiu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Craiovei, rangul de Arhimandrit.

Având în vedere recomandarea I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei și pe temeiul prevederilor art. 82 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 27, alin. 3 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântului Sinod hotărăște:

– *Acordă Cuviosului Protosinghel Gurie Grigore Georgiu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Craiovei, rangul de Arhimandrit.*

Temei nr. 6567/2000 (bis) – Adresa Arhiepiscopiei Craiovei nr. 2889/2000, cu propunerea I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei de a se acorda Cuv. Protos. Nicodim Nicolae Nicolaescu, starețul Mănăstirii Vodița, rangul de Arhimandrit.

Ținând seama de recomandarea I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei și pe temeiul prevederilor art. 82 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 27, alin. 3 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Acordă Cuviosului Protosinghel Nicodim Nicolaescu, starețul Mănăstirii Vodița, rangul de Arhimandrit.*

Temei nr. 932/2001 – Adresa din 11. 02. 2001 a Episcopiei Dunării de Jos, cu propunerea P. S. Episcop Casian privind acordarea rangului de Arhimandrit, Cuv. Protos. Daniil Oltean, vicar administrativ al Episcopiei Dunării de Jos

Având în vedere recomandarea P. S. Episcop Casian al Dunării de Jos și pe temeiul prevederilor art. 82 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 27, alin. 3 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântului Sinod hotărăște:

– *Acordă Cuviosului Protosinghel Daniil Oltean, vicar administrativ al Episcopiei Dunării de Jos, rangul de Arhimandrit.*

Temei nr. 999/2001 – Solicitarea I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului privind punerea în aplicare a hotărârii sinodale anterioare, în legătură cu obligativitatea introducerii de legitimații tip pentru personalul monahal, în scopul limitării călugărilor cerșetori și a falșilor călugări.

Având în vedere că prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 4235/1993 s-a aprobat obligativitatea introducerii de legitimații tip pentru personalul monahal, dar că toate eparhiile au aplicat această hotărâre sinodală, existând în continuare, călugări cerșetori și falși călugări, care întinează imaginea cinului monahal și aduc prejudicii morale și materiale Bisericii noastre.

Apreciindu-se că legitimațiile tip se vor introduce să aibă model și conținut unitar în cuprinsul tuturor eparhiilor din Patriarhia Română, că acestea vor trebui să rămână în păstrarea stareților (egumenilor) și vor putea fi eliberate viețuitorilor din mănăstiri și schituri numai în condițiile prevederilor art. 123 și 145 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și funcționarea administrativă și disciplinară a mănăstirilor, urmând a fi restituite starețului (egumenului) la întoarcerea din învoire;

În urma examinării și discutării acestor aspecte și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Menține hotărârea Sfântului Sinod nr. 4325/1993 privind obligativitatea introducerii de legitimații tip pentru personalul monahal, valabile în cuprinsul tuturor eparhiilor din Patriarhia Română.*

– Adresează rugămintea I. P. S. Arhiepiscop Andrei al Alba Iuliei, P. S. Epifanie al Buzăului, P. S. Episcop Casian al Dunării de Jos și Prea Sfințitului Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Teodosie Snagoveanul de a trimite la Cancelaria Sfântului Sinod, în cel mai scurt timp posibil, modelul de legitimație pe care îl folosesc în cuprinsul eparhiilor respective, urmând ca pe baza acestora să se elaboreze o legitimație tip pentru personalul monahal, valabilă în întreaga Patriarhie Română.

– Aprobă ca legitimația tip ce se va elabora să fie transmisă, pentru informare și cele de urmare, organelor de ordine publică ale administrației de stat centrale și locale, cu rugămintea de a sprijini Biserica pentru limitarea călugărilor cerșetori și a falșilor călugări.

– Aprobă ca legitimațiile tip ce se vor introduce pentru personalul monahal să rămână în păstrarea stareților (egumenilor), să fie eliberate viețuito-rilor din mânăstiri și schituri numai în condițiile prevederilor art. 123 și 145 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și funcționarea administrativă și disciplinară a mânăstirilor și să fie restituite starețului (egumenului) la întoarcerea din învoire.

Temei nr. 6519/2000 – Darea de seamă privind activitatea de asistență religioasă desfășurată în armată și unitățile ministerului de interne în anul 2000.

Constatând că în anul 2000, activitatea de asistență religioasă în armată s-a bucurat de sprijinul autorităților bisericești și militare, răspunzând astfel cerințelor spirituale ale personalului din structurile militare, ajutându-l să depășească momentele grele de stres și tensiune, generate de viața militară și socială;

Luând act că în cursul anului 2000, activitatea de asistență religioasă în structurile militare a fost asigurată de 56 de preoți militari care slujesc în 13 biserici și 26 de capele, altele 10 aflându-se în construcție;

La propunerea Comisiei pentru Doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *În act cu binecuvântare de activitatea de asistență religioasă desfășurată în armată în anul 2000.*

Temei nr. 6518/2000 – Darea de seamă privind activitatea de asistență religioasă desfășurată în penitenciare în anul 2000.

Având în vedere că pentru buna desfășurare a activității de asistență religioasă în sistemul penitenciar, în anul 2000, s-au completat posturile vacante de preoți capelani la toate penitenciarele din țară, în prezent fiind încadrați un număr de 37 preoți și că aceștia își desfășoară slujirea în 33 de capele și biserici, altele 3 fiind în construcție;

La propunerea Comisiei pentru Doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *În act cu binecuvântare de activitatea de asistență religioasă desfășurată de preoții capelani în penitenciare în anul 2000.*

Temei nr. 244/2001 – Referatul Sectorului Biserica și Societatea privind modul de gestionare al Fondului Filantropia în anul 2000 și propuneri pentru 2001.

Luând act că potrivit hotărârii Sfântului Sinod nr. 3997/1999, fiecare parohie trebuie să vireze centrului eparhial până la data de 31 ianuarie a fiecărui an o con-

tribuție destinată exclusiv activităților socio-caritative din care, un procent de 30% din totalul sumei colectate la centrul eparhial se virează în contul special al Biroului de asistență socială al Patriarhiei pentru programele derulate de către acesta;

Având în vedere necesitatea desfășurării în bune condiții a programelor sociale, precum și finalizarea în scurt timp a așezămintelor sociale în curs de amenajare, Sfântul Sinod, în urma analizei și discuțiilor în plen, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, a hotărât:

- *Fiecare parohie din cuprinsul Patriarhiei Române să vireze în contul Sectorului de asistență socială de la centrul eparhial contribuția cu titlul Fondul Filantropia, astfel: parohiile de categoria I - 1.000.000 lei; parohiile de categoria a II-a - 600.000 lei; parohiile de categoria a III-a - 400.000 lei.*
- *Eparhiile care nu au virat contribuția de 30% pe anul 2000, în contul Fondului Filantropia al Patriarhiei, să vireze de urgență sumele corespunzătoare.*
- *Toate eparhiile să respecte și să aplice hotărârile Sfântului Sinod în problemele de asistență socială a Bisericii.*

Temei nr. 245/2001 - Referatul Sectorului Biserica și Societatea privind forma definitivă a Regulamentului de organizare și funcționare a sistemului de asistență socială al Bisericii Ortodoxe Române.

Luând act că prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 3336/1997 s-a aprobat în aplicare cu titlul experimental a Regulamentului de organizare și funcționare a sistemului de asistență socială al Bisericii Ortodoxe Române, și că pe baza experiențelor locale și în concordanță cu realitățile din fiecare eparhie, acesta a fost revizuit și îmbunătățit; prezentându-se acum în forma definitivă;

Având în vedere că, Biroul de asistență socială al Patriarhiei Române, în baza propunerilor făcute de eparhii și de participanții la cea de a IV-a Întrunire anuală a coordonatorilor eparhiali ai activităților sociale, a elaborat forma definitivă a Regulamentului;

În baza discuțiilor în plen și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod a hotărât:

- *Aprobă forma definitivă a Regulamentului de organizare și funcționare a sistemului de asistență socială a Bisericii Ortodoxe Române, în vederea aplicării acestuia de către toate eparhiile.*

Temei nr. 6251/2001 - Darea de seamă privind activitatea desfășurată de Asociația Frăția Ortodoxă Română în cursul anului 2000.

Luând act de activitatea desfășurată de Asociația Frăția Ortodoxă Română în cursul anului 2000, prin acțiuni specifice acestei asociații și la propunerea Comisiei pentru Doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

- *la act cu binecuvântare de activitatea desfășurată de Asociația Frăția Ortodoxă în anul 2000.*

Temei nr. 241/2001 - Darea de seamă privind activitatea desfășurată de Asociația Studenților Creștini Ortodocși Români și Liga Tineretului Creștin Ortodox Român în anul 2000.

Constatând că, în cursul anului 2000, activitatea celor două asociații s-a concretizat într-o serie de acțiuni cu caracter misionar și cultural; pelerinaje la mânăstiri din țară, tabere de muncă și de iconografie, conferințe, seminarii și mese rotunde pe teme de spiritualitate, tradiția colindului în spitale și așezăminte de ocrotire medico-sociale;

Luând act de acțiunile acestor asociații desfășurate în întreaga țară pentru stăvilirea ravagiilor morale, sociale, economice și demografice produse de avort, anti-concepționale, sterilizare, care contravin învățăturii de credință și moralei creștin ortodoxe;

La propunerea Comisiei pentru Doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Ia act cu binecuvântare de activitatea desfășurată de Asociația Studenților Creștini Ortodocși Români (ASCOR) și Liga Tineretului Creștin Ortodox Român (LTCOR) în cursul anului 2000.*

– *Ia act cu îngrijorare de fenomenul semnalat de filialele ASCOR din țară în legătură cu starea de imoralitate, promovarea pornografiei, practicile avorționiste, etc. și propune Sfântului Sinod plenar instituirea unei Comisii speciale care să se ocupe de redactarea unui material documentat și coerent care să expună poziția oficială a Bisericii Ortodoxe Române față de aceste fenomene.*

Temei nr. 242/2001 – Darea de seamă privind activitatea Asociației Oastea Domnului în anul 2000.

Apreciind faptul că, în cursul anului 2000, Asociația a desfășurat o intensă activitate misionară sub asistența directă a înalților ierarhi și a preoților din diferite localități, urmărind îndeosebi răspândirea învățăturii de credință a Bisericii noastre în rândul credincioșilor.

La propunerea Comisiei pentru Doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Ia act cu binecuvântare de activitatea desfășurată pe plan misionar și editorial de către Asociația Oastea Domnului în anul 2000.*

Temei nr. 243/2001 – Referatul Sectorului Biserica și Societatea asupra Legii nr. 195/2000 privind constituirea și organizarea clerului militar.

Din referatul prezentat rezultă că Legea privind constituirea și organizarea clerului militar a fost adoptată de Parlamentul României în ședințele din 2–3 octombrie 2000 și a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 561 din 13 noiembrie 2000. Legea definitivează statutul preotului militar, regimul de subordonare (canonic către Patriarhie și militar către comandantul garnizoanei), sistemul de asimilare cu corpul ofițeresc, precum și modalitățile de recrutare, selecționare și promovare a preoților militari, urmând a fi completată cu regularitate de aplicare în care se vor face precizări privitoare la uniforma preotului militar, sancțiunile disciplinare, drepturile și îndatoririle preotului militar.

În urma examinării referatului și a discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață monahală și misiune socială, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Ia act cu aprobare de promulgarea Legii nr. 195/2000 privind constituirea și organizarea clerului militar.*

Temei nr. 874/2001 – Adresa Episcopiei Argeşului privitoare la candidaţii ce vor urma cursurile secţiei "Comunicare şi slujire prin limbaj mimico-gestual" de la Facultatea de Teologie din Piteşti.

Referatul aminteşte că, în prezent, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Piteşti, în cadrul secţiilor de Teologie Pastorală, şi Teologie Asistenţă Socială, funcţionează catedra de "Comunicare şi slujire prin limbaj mimico-gestual", unde se pregătesc 20 de studenţi atât auzitori, cât şi cu deficienţe de auz şi vorbire, la care au primit binecuvântare şi aprobare candidaţi din Arhiepiscopii Iaşilor, Clujului, Craiovei şi Sibiului şi Episcopii Râmnicului, Caransebeşului, Oradiei, Dunării de Jos.

În urma analizei şi la propunerea Comisiei pentru doctrină, viaţă monahală şi misiune socială, Sfântul Sinod hotărăşte:

– *Eparhiile care nu au trimis candidaţi auzitori pentru secţia "Comunicare şi slujire prin limbaj mimico-gestual" de la Facultatea de Teologie din Piteşti să recomande şi să acorde binecuvântare unor astfel de candidaţi în vederea acestor cursuri.*

COMISIA CANONICĂ, JURIDICĂ ŞI PENTRU DISCIPLINĂ

În continuare, la invitarea Prea Fericitului Părinte Preşedinte, P. S. Episcop Calinic al Argeşului, raportorul Comisiei Canonice, juridică şi pentru disciplină, prezintă referatele Comisiei după cum urmează:

Temei nr. 285/2001 – Adresa nr. 21/9 ianuarie 2001 a P. S. Episcop Laurenţiu al Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, cu Procesul-Verbal al Adunării Eparhiale privind Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia şi constituirea organelor eparhiale.

Din documentaţia transmisă de P. S. Episcop Laurenţiu al Caransebeşului, Locţiitor de Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, Comisia canonică, juridică şi pentru disciplină a constatat că: *alegerea membrilor Adunării Eparhiale şi ai celorlalte organe ale Eparhiei s-a făcut cu respectarea prevederilor Statutului Eparhiei, a principiilor cuprinse în Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, transpuse şi înscrise în Statutul Eparhiei şi că organele s-au constituit statutar prin Decizie dată de P. S. Episcop Laurenţiu, locţiitor de Episcop.*

În legătură cu proiectul de Statut pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române din Iugoslavia redactat în 75 de articole, Comisia canonică, juridică şi pentru disciplină constată că acesta respectă principiile de bază ale Statutului pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române în ceea ce priveşte: *organizarea locală şi structura unităţilor bisericeşti: parohii, protopopiate, mânăstiri, eparhie, precum şi funcţionarea lor; organele deliberative şi executive ale unităţilor bisericeşti, alegerea, atribuţiilor şi funcţionarea lor; disciplina clerului, numirea, transferarea şi salarizarea acestuia; Alegerea Chiriarhului Eparhiei, atribuţii; calitatea de membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, jurisdicţia, apartenenţa Episcopiei la Patriarhia Română, cu care păstrează legături jurisdicţionale, canonice şi spirituale.*

Totodată, Comisia semnalează și existența unor probleme speciale în legătură cu funcționarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia și anume: *poziția Bisericii Ortodoxe Sârbe care, în prezent, evită să se pronunțe în legătură cu hotărârea Sfântului Sinod privind înființarea și funcționarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia; Poziția Episcopului Ortodox Sârb din Vârșeț, care obiectează cu privire la reședința a doi Episcopi ortodocși în același oraș (cetate), potrivit Canonului VIII al Sinodului I Ecumenic. În legătură cu acestea, Comisia canonică, juridică și pentru disciplină consideră că aceste poziții se pot soluționa, prin dialog, avându-se în vedere principiul reciprocității și faptul că în Statutul Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia se prevede posibilitatea reședinței episcopale și în altă localitate.*

Constatând că nu sunt impedimente pentru ca Sfântul Sinod să procedeze la aprobarea Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române din Iugoslavia;

În urma discuțiilor purtate în plenum Sfântului Sinod; a explicațiilor date de P. S. Episcop Laurențiu, Locțiitor de Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia și la Propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Ia act de alegerea și constituirea organelor eparhiale ale Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia în ședința de lucru a Adunării Eparhiale din 15 decembrie 2000, prin aceasta încheindu-se procedura de organizare administrativă a Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia.*

– *Ia act de lucrările Adunării Eparhiale ale Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia din 15 decembrie 2000, privind elaborarea și însușirea Statutului pentru organizarea și funcționarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia și aprobă punerea lui în aplicare.*

– *Adresează Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist rugămintea de a constitui o comisie a Bisericii Ortodoxe Române pentru dialog cu Biserica Ortodoxă Sârbă, care să discute problemele deosebite în legătură cu Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia, cu demersurile cuvenite către autoritățile românești și sârbe competente.*

Temei nr. 6146/2000 – Adresa Arhiepiscopiei Timișoarei nr. 2653/2000 cu propunerile I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului în legătură cu organizarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, cu reședința la Vârșeț, alegerea Chiriarhului, afilierea acesteia la Mitropolia Banatului și locul în dipticele Bisericii Ortodoxe Române

În adresa respectivă, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului face o seamă de propuneri referitoare la: *Aflierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia la Mitropolia Banatului, așa cum s-a procedat și în cazul Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria (hotărârea nr. 2944/1999 a Sfântului Sinod – 16 iunie 1999 și Adunării Naționale Bisericești – 24 februarie 2000); Înscrierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia în toate evidențele Patriarhiei (în listele centrale bisericești) la locul cuvenit, cu menționarea locțiitorului de episcop al acestei eparhii; Să se dea posibilitate preoților și credincioșilor din eparhie de a avea un*

episcop titular iar până la alegerea titularului Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, să se procedeze la alegerea unui Episcop-Vicar sau Arhiereu-Vicar la Timișoara, Arad sau Caransebeș în grija căruia să intre eparhia respectivă; În cazul unor obiecții din partea Bisericii Ortodoxe Sârbe în legătură cu organizarea Episcopiei cu sediul la Vârșeț, unde există reședința unui ierarh sârb, sediul Episcopiei Ortodoxe Române ar putea fi mutat la Panciovo; Să se întreprindă ceva din partea Patriarhiei Române în legătură cu asistența religioasă a românilor din zona Timocului.

În cadrul discuțiilor care au avut loc în Sfântul Sinod, s-a precizat că o parte dintre acestea și-au găsit rezolvarea prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 285/2001, luată în ședința prezentă, referitoare la problema Statutului Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, la alegerea și constituirea organelor eparhiale ale acesteia.

Ca urmare a hotărârii Sfântului Sinod nr. 562 din 13-14 februarie 1997, prin care s-a înființat Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia, precum și a hotărârii Sfântului Sinod nr. 285/2001, luată în prezenta ședință sinodală, prin care s-a luat act de alegerea și constituirea organelor eparhiale ale acesteia și s-a aprobat Statutul ei de organizare și funcționare, *se consideră că s-a îndeplinit toată procedura de organizare a Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, astfel că, se poate proceda la înscrierea în evidențele statutare ale Patriarhiei Române, ca Eparhie existentă, afiliată la Mitropolia Banatului, cu toate urmările juridice și canonic care rezultă din această situație, luându-se o hotărâre sinodală în acest sens.*

Tot în cadrul discuțiilor, *se precizează că eventualele probleme legate de acordul Patriarhiei Sârbe și ale autorităților de stat sârbești în legătură cu recunoșterea din partea lor a Episcopiei, ca și sediu al acesteia se vor putea soluționa pe calea dialogului, iar până la alegerea unui ierarh titular, să se aleagă un al doilea Episcop-Vicar la Arhiepiscopia Timișoarei, cu atribuții speciale pentru Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia.*

În urma amplelor discuții care au avut loc, a sublinierilor făcute de Preafericitul Părinte Patriarh și la propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

- *Aprobă afilierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia la Mitropolia Banatului, având în vedere că procesul de organizare administrativă a acesteia s-a încheiat prin alegerea și constituirea organelor eparhiale ale Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia.*
- *Aprobă înscrierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia în evidențele Patriarhiei Române, la locul cuvenit, potrivit diptecelor, urmând a se modifica în mod corespunzător art. 5, cap. V, din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, prin înscrierea punctului 25 EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN IUGOSLAVIA, înainte de Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria și supunerea sau aprobarea către Adunarea Națională Bisericească, potrivit prevederilor art. 20. lit. "e" din Statut.*
- *Aprobă înființarea celui de al doilea post de Episcop-Vicar la Arhiepiscopia Timișoarei, al cărui titular va avea atribuții pentru Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia.*

- Adresează P. S. Episcop Laurențiu al Caransebeșului rugămintea de a administra, în continuare, Episcopia Ortodoxă română din Iugoslavia până la alegerea celui de al doilea Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei cu atribuții pentru Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia.
- Să se urgenteze demersurile pentru începerea dialogului dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Sârbă și demersurile către autoritățile bisericești și de stat competente în speță.

Temei nr. 602/2001 – Adresa Episcopiei Oradiei nr. 17/2000 cuprinzând hotărârea Adunării Eparhiale a Episcopiei Oradiei din 28 ianuarie 2001 în legătură cu schimbarea titlaturii acestei eparhii în Episcopia Oradiei, Bihorului și Sălajului.

Referatul asupra problemei relevă faptul că în motivarea hotărârii Adunării Eparhiale în legătură cu schimbarea titlaturii din Episcopia Oradiei în Episcopia Ortodoxă a Bihorului și Sălajului s-a avut în vedere că: *atunci când s-a înființat Episcopia Oradiei prin Legea din 30 august 1920, majoritatea populației județului Sălaj era greco-catolică, în timp ce astăzi ponderea e reprezentată de credincioșii ortodocși, lucru similar și în județul Bihor; Dorința credincioșilor și a preoșimii din Județul Sălaj este de a se include numele acestui județ în titlatura eparhiei spre a înceta stările de nemulțumire în rândul credincioșilor și clerului din acest județ; În județul Sălaj există nenumărate vestigii ale vieții religioase ortodoxe, constând în existența unor vechi mănăstiri în care funcționau școli din sec. XIV; Vechimea și continuitatea neîntreruptă a poporului român și a Ortodoxiei pe meleagurile sălăjene trebuie ilustrate și printr-o eparhie care să conțină denumirea acestora.*

Având în vedere că în cadrul discuțiilor s-a scos în evidență necesitatea menținerii, în continuare, a titlaturii istorice Episcopia Oradiei, putându-se adăuga și numele județului Sălaj la actuala titlatură, pentru a se păstra denumirea istorică a eparhiei cu care a fost înființată prin Legea din 30 august 1920;

Luând act că păstrarea titlaturii istorice de Episcopia Oradiei apare necesară și pentru faptul că datorită contextului multi-confesional al zonei respective, Episcopia Oradiei, majoritară ca număr de credincioși, trebuie să-și păstreze identitatea istorică și națională, și prin titlatură, față de eparhiile altor culte din zonă care au în titlatura lor denumirea *Oradea* și că în acest context, este necesar să se păstreze Episcopia cu denumirea EPISCOPIA ORTODOXĂ A ORADIEI, BIHORULUI ȘI SĂLAJULUI;

În urma discuțiilor purtate în plen și la propunerea Comisiei Canonice, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

– Aprobă modificarea titlaturii Episcopiei Oradiei în EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A ORADIEI, BIHORULUI ȘI SĂLAJULUI.

– În acord cu prevederile art. 7, al. 2 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, prezenta hotărâre va fi supusă Adunării Naționale Bisericești pentru aprobare și modificare a art. 5, cap. III, punctul 18 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Temei nr. 6201/2000 – Solicitarea I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului privind amendarea hotărârii Sfântului Sinod nr. 5074/12–13 septembrie, 2000 în legătură cu procedura alegerii Episcopilor-Vicari și a Arhierilor-Vicari.

În ședința sa din 12–13 septembrie 2000, Sfântul Sinod a luat în examinare propunerile I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului de amendare a prevederilor statuare și regulamentare bisericesti în legătură cu procedura alegerii Episcopilor-Vicari și Arhierilor-Vicari, apreciindu-se că, departe de a fi o problemă de interes local, alegerea unui Episcop-Vicar sau Arhieriu-Vicar interesează întreaga Biserică, întrucât noul membru al Sfântului Sinod se bucură de toate drepturile pe care i le conferă această calitate, inclusiv aceea de a accede la cele mai înalte trepte ale ierarhiei bisericesti, Sfântul Sinod a luat în examinare propunerile de mai sus.

În urma luărilor de cuvânt din plen și a opiniilor exprimate cu acel prilej, potrivit cărora hotărârea ce se va lua trebuie să aibă caracter de recomandare, care întrește prevederile statute și de care va trebui să se țină seama la împlinirea procedurii de alegere a Episcopilor-Vicari și Arhierilor-Vicari.

După o amplă dezbateră Sfântul Sinod cu o largă majoritate a aprobat hotărârea nr. 5074/2000 în legătură cu procedura alegerii Episcopilor-Vicari și Arhierilor-Vicari, pe care Cancelaria Sf. Sinod a comunicat-o tuturor Eparhiilor.

Primind această hotărâre, I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului consideră că, față de propunerea inițială, în textul hotărârii respective s-au strecurat o seamă de inadvertențe și propune amendarea textului respectivei hotărâri sinodale.

La propunerea Prea Fericitului Părinte Președinte, Sfântul Sinod plenar reia discuțiile asupra textului hotărârii sinodale nr. 5074 din 12–13 octombrie 2000, amendată de I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu chiar în ședință.

Ca urmare, după discuțiile purtate, plenul Sfântului Sinod hotărăște:

– *Aprobă ca hotărârea Sfântului Sinod nr. 5074/12–13 octombrie 2000, comunicată la 25 octombrie 2000, să fie amendată, după cum urmează:*

– *Pe viitor, Chiriarhul care, potrivit cerințelor locale, va voi a propune un candidat pentru ocuparea postului de Episcop-Vicar sau de Arhieriu-Vicar să se îngrijească a pregăti din vreme persoana corespunzătoare care întrunește condițiile canonice și statuare bisericesti spre a fi recomandat să obțină aprobarea Sfântului Sinod pentru a fi luat în evidență drept candidat la arhierie.*

– *În cazul în care propunerea Chiriarhului respectiv este acceptată, prin aclamație, de Sfântul Sinod, candidatul poate desfășura, pe o perioadă de doi ani, activități în posturi de răspundere în cuprinsul eparhiei, sub ascultarea Chiriarhului care l-a recomandat. De asemenea, candidatul poate participa, cu recomandarea Chiriarhului, la lucrările Sinodului Mitropolitan și ale Sfântului Sinod – atât în plen, cât și în comisii – elaborând și prezentând, la solicitarea acestora, referate pe probleme date în studiu.*

– *Dacă, la capătul celor doi ani, Chiriarhul locului își menține opțiunea, iar Sfântul Sinod o validează prin vot secret, candidatul poate fi ridicat la treapta arhieriei, devenind membru al Sfântului Sinod.*

– *Dacă, în decursul celor doi ani se produce o schimbare în conducerea eparhiei, noul Chiriarh are dreptul de a menține sau nu opțiunea predecesorului său.*

– De la această procedură este exceptat candidatul care, prin slujire preoțească și duhovnicească, prin studii și activitate didactice sau publicistică în domeniul Teologiei, prin aptitudini administrative și gospodărești evidente, se bucură de o notorietate, menită să-i confere, de la bun început, sufragiile Sfântului Sinod. Alegerea acestuia se face tot prin vot secret.

Temei nr. 901/2001 – Propunerea I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei pentru luarea în evidență drept candidați pentru treaptă Arhieriei, în posturi de Episcopi-Vicari ai Arhiepiscopiei Craiovei, a Protos. Gurie Georgiu, vicar administrativ și a Protos. Nicodim Nicolaescu, starețul Mănăstirii Vodița, jud. Mehedinți.

Cu scrisoarea din 7 februarie 2001, I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei solicită Sfântului Sinod examinarea propunerii ca PP. CC. Protosinghel Gurie Grigore Georgiu, vicar administrativ la Arhiepiscopia Craiovei și Protosinghel Nicodim Nicolaescu, starețul Mănăstirii Vodița, jud. Mehedinți să fie luați în evidență drept candidați la treapta arhieriei, pentru posturi de Episcopi-Vicari la Arhiepiscopia Craiovei, în care scop anexează câte un curriculum vitae al celor propuși.

I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei motivează solicitarea adresată Sfântului Sinod cu următoarele aspecte: *Arhiepiscopia Craiovei are în jurisdicție județele Dolj, Gorj și Mehedinți, întinse pe o mare suprafață și cu o populație creștin ortodoxă de aproape 1,5 milioane locuitori; Consolidarea lucrării pastoral-misionare și a slujirii arhieresti în cele peste 800 de parohii, 25 mănăstiri, 4 instituții de învățământ teologic necesită o continuă și eficiență prezență arhierescă dificil de realizat în prezent, prin prezența Înalt Prea Sfinției Sale.*

În aceeași adresă Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teofan al Olteniei opinează că numai promovarea de Episcopi-Vicari sau eventualitatea reînființării unei Episcopii la Turnu Severin ar putea sprijini îmbunătățirea activității misionare în Oltenia.

În legătură cu cele de mai sus, se amintește în referat, că Sfântul Sinod prin hotărârea nr. 5074/2000 luată în ședința din 12–13 septembrie 2000 a aprobat condițiile și procedura pentru recomandarea și alegerea Episcopilor-Vicari și Arhierilor-Vicari.

Această procedură, aprobată inițial prin hotărârea mai sus amintită, a fost amendată în prezenta ședință sinodală prin hotărârea nr. 6201/2000.

Din curriculum vitae al celor doi candidați se constată următoarele:

Prea Cuviosul Protosinghel Gurie Grigore Georgiu, care în această ședință sinodală a primit rangul de Arhimandrit, este licențiat în teologie, doctorand la Institutul de Teologie din Padova (Italia), având în pregătire teza de doctorat, este vicar administrativ al Arhiepiscopiei Craiovei, are experiență administrativă și publicistică, întrunind condițiile de recomandare pentru a fi luat în evidență drept candidat la arhierie;

Prea Cuviosul Protosinghel Nicodim Nicolaescu, care, de asemenea, a primit rangul de Arhimandrit în această ședință, este licențiat în teologie, are studii post-universitare la Facultatea de Teologie din Atena (Grecia), fiind absolvent de master și doctorand, are experiență administrativă ca stareț al mănăstirii Vodița și se bucură de aprecieri din partea Chiriarhului, întrunind condițiile pentru a fi luat în evidență și recomandat pentru a candida la treapta arhieriei.

La propunerea Prea Fericitului Părinte Președinte, Sfântul Sinod, prin vot pe față, își exprimă acordul în unanimitate, cu propunerea I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei și hotărăște:

Aprobă luarea în evidență drept candidați pentru treapta arhieriei, în posturi de Episcopi-Vicari la Arhiepiscopia Craiovei a PP. CC. Protos. Gurie Grigore Georgiu și Protos. Nicodim Nicolaescu, urmând a se împlini măsurile rânduite potrivit prevederilor hotărârii Sfântului Sinod nr. 5074/12-13 sept. 2000, amendată prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 6201 din 19 februarie 2001, privind candidații recomandați pentru arhierie, ca Episcopi-Vicari și Arhieriei-Vicari.

Temei nr. 879/2001 – Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu stadiul definitivării textului Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Problematica necesității revizuirii Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române s-a ridicat imediat după decembrie 1989 și prezintă următoarele etape:

1. În scopul revizuirii Statutului s-a instituit, inițial, o Comisie mai restrânsă care, ulterior a fost completată, din care fac parte: PP. CC. Arhid. Prof. Univ. Ioan Floca (Sibiu); Pr. Prof. Univ. Dumitru Radu, Pr. Prof. Univ. Nicolae Dură și Pr. Prof. Univ. Nicolae Necula (București); Pr. Constantin Pârvu (vicar administrativ patriarhal); Pr. Al. Armand Munteanu (vicar eparhial București) și Dl. Ion Neagu (consilier juridic AP) – *hotărârile Sfântului Sinod nr. 27/3 – 4 ianuarie 1990 și nr. 6010/25 – 26 iulie 1991.*

2. În scopul începerii lucrărilor acestei Comisii s-a trimis textul Statutului tuturor Centrelor Eparhiale, în două etape (1991 și 1996) în vederea formulării de propuneri, observații și sugestii, în consultare cu reprezentanții clerului din eparhie – *hotărârea Sfântului Sinod nr. 6010/25 – 26 iulie 1991, la care au răspuns doar câteva.*

3. Ulterior, s-a aprobat principiul ca propunerile eparhiilor să fie dezbătute în cadrul Sinoadelor Mitropolitane care, la rândul lor, să trimită la Cancelaria Sf. Sinod, într-o formulare comună, propunerile și sugestiile eparhiilor sufragane fiecărei Mitropolii. În acest scop s-a transmis Eparhiilor textul Statutului în vigoare cu toate amendamentele la zi și s-a recomandat pregătirea temeinică a lucrării de amendare și definitivare a Statutului, prin: consultarea dintre ierarhi și canoniști; elaborarea unor studii de specialitate care să reflecte principiile canonice și pastorale ale activității și vieții bisericești care fundamentează Statutul Bisericii noastre; reflectarea în amendamentele ce se vor face a lucrării Bisericii noastre în actualitate – *hotărârea Sfântului Sinod nr. 6010/25 – 26 iulie 1991, reactualizată apoi prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 6568/23 – 24 octombrie 1996.*

4. Până în prezent, au răspuns prin formularea de amendamente, propuneri și sugestii numai Sinoadele Mitropolitane ale Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Mitropoliei Olteniei și Mitropoliei Banatului, s-a luat act de această lucrare – și s-a recomandat ca Sinoadele Mitropolitane ale Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și Mitropoliei Ardealului să procedeze la formularea amendamentelor la Statut pe care să le înainteze prioritar la Cancelaria Sf. Sinod – *hotărârea Sinodală nr 5481/1 oct. 1997.*

Referatul menționează că, în perioada 1990 – 2000, cu aprobarea Sfântului Sinod și a Adunării Naționale Bisericești au fost amendate un număr de 38 articole, după cum urmează: art. 1, 2, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 14, 23, 28, 29, 31, 32, 37, 49, 69, 70, 101, 103, 104, 113, 129, 130, 131, 132, 134, 145, 150, 151, 158, 166, 187, 191, 192, 205, 206, aceasta însemnând că Statutul a fost amendat în proporție de 18,36%.

În referatul Cancelariei Sf. Sinod se amintește că, adiacent problemei revizuirii Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în unele ședințe sinodale s-a discutat despre necesitatea alcătuirii unui Regulament al Sfântului Sinod și al Sinodului Permanent, precum și despre necesitatea revizuirii prevederilor referitoare la componența și atribuțiile Sinodului Permanent, dar nu s-au luat hotărâri în cauză.

În urma concluziilor desprinse, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist care a considerat necesar ca și cele două Sinoade Mitropolitane restante să-și trimită propunerile cât mai curând posibil, a discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei canonice, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

– Îndatorează Sinodul Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și Sinodul Mitropolitan al Mitropoliei Ardealului a se întruni, cât mai curând posibil, pentru examinarea propunerilor și sugestiilor Eparhiilor sufragane privind revizuirea Statului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și să înainteze Cancelariei Sf. Sinod propunerile finale ale fiecărei Mitropolii, folosind textul Statutului trimis anterior, fiecărei Eparhii.

Teimei nr. 207/2001 – Grupajul tematic anual privind viața și activitatea bisericească desprins din corespondența primită la Centrul Patriarhal în cursul anului 2000.

În anul 2000, s-au înregistrat la Cancelaria Sf. Sinod un număr de 483 de scrisori și sesizări, cu 134 mai multe decât în anul 1999, care privesc **aspecte din activitatea preoților**: ținută inadecvată; comportament incompatibil cu slujirea preoțească; lipsa de promptitudine în împlinirea îndatoririlor preoțești; nelocuirea în parohie, abuz și administrare incorectă a averii parohiale; lipsa de tact pastoral în relațiile cu credincioșii; neîmplicare și superficialitate în activitatea de asistență socială; nerespectarea și neaducerea la îndeplinire a hotărârilor organelor eparhiale sau contestarea neîntemeiată a deciziilor chiriarhiale, lipsa de colaborare sau colaborarea defectuoasă cu organele parohiale; implicarea în activități politice partizane și exercitarea de activități comerciale și economice incompatibile cu slujirea preoțească; **aspecte din activitatea centrelor Eparhiale**: nesoluționarea la termen a sesizărilor și scrisorilor credincioșilor; neocuparea la timp a parohiilor și filiilor vacante; lipsa de tact a persoanelor cu funcții de răspundere de la centrele eparhiale în relațiile cu clericii și credincioșii; nesoluționarea promptă a cazurilor de indisciplină semnalate eparhiilor; **diferite aspecte ale vieții religioase**: solicitarea de lămuriri cu privire la anumite rânduieli legate de sărbătorile bisericești, de post, de calendar, de Sfintele Taine și Ierurgii, de viața monahală; combaterea prozelitismului sectar; învățământul religios și asistența socială; probleme tipiconale și liturgice: inovații de cult, oficierea de servicii religioase la miezul nopții în parohiile de mir; exorcizări; conținutul publicațiilor bisericești.

În urma examinării celor arătate în referat, a discuțiilor care au avut loc pe marginea celor prezentate și la propunerea Comisiei Canonice, juridice și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

- *La act de grupajul tematic rezultat din scrisorile și sesizările primite și înregistrate la Cancelaria Sf. Sinod în cursul anului 2000 privind diferite aspecte din viața și activitatea clerului și a Bisericii.*
- *Centrele eparhiale sunt rugate să analizeze și să soluționeze cu atenție și în spiritul Sfințelor Canoane și al Legiuirilor bisericești și de stat cazurile disciplinare semnalate eparhiilor și în mod deosebit acelea care pot da naștere unor tulburări ale ordinii și disciplinei bisericești.*
- *Să se răspundă petiționarilor, în termen legal, la corespondența primită, evitându-se astfel repetarea sesizărilor care ar genera critici la adresa factorilor responsabili de la Centrele eparhiale și de la Administrația Patriarhală.*

MARȚI, 20 FEBRUARIE 2001

La orele 9,00 se reiau lucrările în plen sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

După rostirea rugăciunii *Împărate Ceresc* și constatarea că sunt prezenți toți membrii Sfântului Sinod, *Prea Fericitul Părinte Președinte* dispune continuarea lucrărilor.

COMISIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PENTRU PREGĂTIREA PERSONALULUI BISERICESC

La invitarea Prea Fericitului Părinte Președinte, *P. S. Episcop Casian al Dunării de Jos*, raportorul Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului Bisericesc prezintă referatele acesteia, după cum urmează:

Temei nr. 265/2001 – Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu subiectele Conferinței preoțești semestriale pe anul 2001.

Referatul respectiv subliniază că în ședința sa din 23 februarie 2000, Sfântul Sinod, prin hotărârea nr. 348/2000, a aprobat ca tema primei conferințe preoțești semestriale care are caracter unitar pe întreaga Patriarhie Română să se stabilească de către Sfântul Sinod și să fie comunicată din vreme spre a putea fi pregătită corespunzător pe plan local, iar tema celei de a doua conferințe preoțești semestriale să se stabilească de către fiecare eparhie potrivit cerințelor specifice și misionar-pastorale locale, respectându-se, în continuare, hotărârile sinodale nr. 7050/1996 și 7236/1998, prin care s-a stabilit cadrul organizatoric și modalitățile de desfășurare a Conferințelor preoțești semestriale.

De asemenea, Sfântul Sinod a hotărât ca pentru Conferința preoțească semestrială din primăvara anului 2002, care are caracter unitar pentru întreaga Patriarhie să se trateze subiectul: "*Administrația bisericească azi, cadru juridic actual și metode practice de aplicare*". În acest scop a încredințat PP. SS. Episcop Casian al Dunării de Jos și Teodosie Snagoveanu, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor ca, împreună cu o comisie formată din profesori de drept canonic, spe-

cialiști în economie, management și legislație, precum și personal competent din administrația bisericească să pregătească materialul orientativ pentru tratarea acestui subiect pe care îl vor prezenta la proxima ședință a Sfântului Sinod.

Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, analizând problema, a reținut, în esență tema aprobată inițial de Sfântul Sinod pentru prima Conferință preoțească din anul 2001 direcționând-o și reformulând-o pentru lucrarea administrativă a parohiilor.

Ca urmare a discuțiilor care au avut loc, pe temeiul prevederilor art. 138 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, ale art. 40 din Regulamentul Organelor Centrale din Patriarhia Română și la propunerea Comisiei Învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

În prima Conferință preoțească semestrială din primăvara anului 2001, clerul Bisericii Ortodoxe Române va trata tema: "Administrația parohială în raport cu diferitele legi, hotărâri și ordonanțe guvernamentale care se referă la Biserică" (Legea contabilității, Legea nr. 142/1999 privind sprijinul statului pentru salarizarea personalului clerical, Legea nr. 103/1992, Legea nr. 1/2000 etc., precum și toate celelalte legi începând cu anul 1990 care fac referiri la Biserică).

– Cancelaria Sf. Sinod în colaborare cu Oficiul Juridic AP, cu profesori de drept canonic, specialiști în economie, management, legislație și cu personalul de la Administrația Patriarhală, va pregăti materialul de lucru necesar pentru uzul clerului în scopul tratării acestei teme.

– La cea de a doua Conferință preoțească semestrială din toamna anului 2001, pentru care stabilirea temei cade în sarcina fiecărei Eparhii, se recomandă tema generală: "Familia azi, probleme pastorale și sociale" (a. Unitatea familiei; b. Relația familie – părinți, copii: abandonul, violența etc.; c. Relația familie – societate: probleme morale, economice, de muncă, emigrație, etc.).

– Conferința se va organiza în cooperare cu autoritățile locale, cu școala, justiția, factori medicali etc.

Temei nr. 266/2001 – Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu organizarea Seriei a 86-a a Cursurilor pastorale și de îndrumare misionară din anul 2001.

Referatul arată că *Tematica* pe baza căreia se vor desfășura Cursurile pastorale și de îndrumare misionară ale clerului a fost aprobată de Sfântul Sinod prin hotărârea nr. 572/1998 și își menține actualitatea, putând fi utilizată și la seria a 86-a a Cursurilor din anul 2001, iar în urma rezultatelor pozitive obținute la seriile din anii precedenți, *Metodologia* de organizare și desfășurare a cursurilor pastorale și de îndrumare misionară aprobată prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 7284/1991, poate fi menținută în forma actuală și pentru viitor.

Pentru anul 2001, Centrele eparhiale au comunicat că un număr de 1.527 preoți sunt îndreptățiți a participa la Cursuri, aceștia putând fi repartizați pe grupe de 50 – 100 preoți, la unul din cele 11 centre de cursuri care au funcționat în anul 2000.

Pe temeiul prevederilor art. 10 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, ale art. 51 din Regulamentul Organelor Centrale și la propunerea Comisiei Învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– Aprobă organizarea seriei a 86-a a Cursurilor pastorale și de îndrumare misionară din anul 2001, în condițiile hotărârilor Sfântului Sinod nr. 572/1998 și 7248/1991.

– Aprobă menținerea și pentru seria a 86-a din anul 2001 a tematicii cursurilor pastorale și de îndrumare misionară aprobată de Sfântul Sinod prin hotărârea nr. 572/1998, aceasta urmând a se comunica Centrelor eparhiale și instituțiilor de învățământ organizatoare.

– Aprobă ca la fiecare centru de cursuri să se repartizeze grupe de 50 – 100 de preoți și diaconi, în funcție de condițiile locale de cazare, masă și studiu, pe baza cifrelor ce se vor comunica de centrele eparhiale, potrivit următoarelor arondări a eparhiilor, pe centre de cursuri: **Facultatea de Teologie București** (Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Sloboziei și Călărașilor, Episcopia Alexandriei și Teleormanului); **Facultatea de Teologie Iași** (Arhiepiscopia Iașilor, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor); **Facultatea de Teologie Sibiu** (Arhiepiscopia Sibiului, Episcopia Covasnei și Harghitei); **Facultatea de Teologie Cluj-Napoca** (Arhiepiscopia Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului); **Facultatea de Teologie Craiova** (Arhiepiscopia Craiovei și Episcopia Râmnicului); **Facultatea de Teologie Pitești** (Episcopia Argeșului și Muscelului); **Facultatea de Teologie Oradea** (Episcopia Oradei); **Facultatea de Teologie Alba Iulia** (Arhiepiscopia Alba Iuliei); **Facultatea de Teologie Târgoviște** (Arhiepiscopia Târgoviștei); **Seminarul Teologic Liceal Galați** (Arhiepiscopia Tomisului, Episcopia Dunării de Jos, Episcopia Buzăului); **Seminarul Teologic liceal Caransebeș** (Arhiepiscopia Timișoarei, Episcopia Aradului, Episcopia Caransebeșului).

– Aprobă organizarea acestor cursuri și de către alte Centre Eparhiale care au condiții locale corespunzătoare de cazare, masă și studiu, urmând ca acestea să comunice Cancelariei Sf. Sinod opțiunea lor în acest sens.

– Aprobă durata cursurilor la 14 zile urmând ca perioada de organizare să se stabilească de către fiecare centru de cursuri numai cu aprobarea Chiriarhului locului.

– Se va respecta, în continuare, metodologia de organizare și desfășurare a cursurilor pastorale și de îndrumare misionară, stabilită prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 7284/1991.

– Centrele Eparhiale vor atenționa preoții și doaconii programați că, potrivit prevederilor statutare și regulamentare bisericești, de participarea și rezultatele obținute la Cursurile pastorale și de îndrumare misionară se va ține seamă la solicitarea transferului și la încadrarea la salarizare.

– Centrele Eparhiale vor comunica la centrele de cursuri numărul de preoți și diaconi din eparhia respectivă, programați pentru seria a 86-a, cu precizarea nivelului de curs (definitivare/promovare) și vor înștiința din vreme pe preoții și diaconii programați, inclusiv pe cei care-și desfășoară activitatea în instituții bugetare (spitale, armată, penitenciare), precum și asupra îndatoririlor statutare și regulamentare ce le revin odată programați la aceste cursuri.

Temei nr. 6403/2000 – Referatul Sectorului Învățământ cu privire la memoriul Pr. Prof. Univ. Sebastian Șebu în care semnalează apariția lucrării "Metodica predării Religiei în învățământul preuniversitar", fără aprobarea forurilor bisericești.

Referatul arată că Mitropolia Moldovei și Bucovinei și Mitropolia Olteniei, au înaintat memoriul Pr. Prof. Univ. Sebastian Șebu de la Facultatea de Teologie "Andrei Șaguna" din Sibiu, referitoare la lucrarea "Metodica predării Religiei în învățământul preuniversitar" apărută la Editura "Gheorghe Alexandru" din Craiova sub egida unui colectiv de autori, în care se semnalează unele nereguli și aspecte inacceptabile pentru o lucrare științifică.

Tot în legătură cu acel manual referatul menționează unele păreri personale ale Prof. Univ. Dr. Constantin Cucuș, de la Iași, precum și existența la Patriarhia Română a unui memoriu al principalului autor.

În cadrul discuțiilor din plen s-a luat act de punctul de vedere al Comisiei sinodale care a acreditat ideea lipsei de autoritate științifică a manualului respectiv, și s-a exprimat nedumerirea în legătură cu aprobarea manualului de către Ministerul Educației Naționale fără a fi aprobat, în prealabil, de către Sfântul Sinod, așa cum este normal pentru manualele de teologie sau religie și de ce Inspectorul de Religie din Ministerul Educației Naționale nu a urmărit situația, precum și faptul că manualul a fost întocmit fără rigurozitate științifică și pe bază de plagiat.

În urma discuțiilor în plen și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– În act de editarea lucrării "Metodica predării Religiei în învățământul preuniversitar" apărută la Editura "Gheorghe Alexandru" din Craiova având ca autori pe: Nicolae Iordăchescu, Gheorghe Alexandru, Alina Vâlcu, Ovidiu Gheorghe Ionescu, Ion Drăgușin, Iuliana Gheorghe, cu mențiunea că ea încalcă normele deontologice și, ca atare, Sfântul Sinod nu o aprobă.

– Se va respecta hotărârea Sfântului Sinod nr. 433/2000 prin care s-a aprobat lucrarea "Metodica predării Religiei" întocmită de Pr. Prof. Sebastian Șebu și Prof. Dorin și Monica Opreș, ca lucrare de referință pentru întocmirea subiectelor și fixarea baremului de corectare la examenele de titularizare și grade didactice.

– Se va comunica Ministerului Educației și Cercetării hotărârea Sfântului Sinod și, totodată, propunerea ca nici un manual sau alte documente privitoare la învățământul teologic și religios să nu mai fie difuzate în rețeaua școlară dacă nu sunt propuse și aprobate de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Temei nr. 6297/2000 – Referatul Sectorului Învățământ cu privire la noul Plan cadru de învățământ pentru seminariile teologice liceale ortodoxe propus de Mitropolia Moldovei și Bucovinei.

Referatul subliniază că Mitropolia Moldovei și Bucovinei, cu adresa nr. 9675/2000 a înaintat spre aprobare noul plan cadru de învățământ pentru seminariile teologice liceale ortodoxe pentru 4 ani de studiu, adaptat potrivit noii structuri a învățământului preuniversitar, în condițiile generalizării învățământului de 9 ani, proiect rezultat în urma întâlnirii cu directorii seminariilor teologice din cadrul Arhiepiscopiei Iașilor și care, în noua sa alcătuire, corespunde normelor

impuse de reforma curriculară, cu trunchi comun (TC) și curriculum la dispoziția școlii (CDS).

Noul Plan de învățământ are în vedere atât armonizarea cu planul de învățământ specific învățământului liceal, cât și o pondere mai mare a disciplinelor teologice potrivit specificului școlii vocaționale, de specialitate și filieră teologică.

În cadrul discuțiilor din plenul Sfântului Sinod, I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a adus numeroase lămuriri în legătură cu necesitatea reducerii cursurilor seminariale la 4 ani, în condițiile generalizării învățământului obligatoriu de 9 ani, evidențiind și faptul că, în viitor, absolvenții unor asemenea seminarii nu vor mai putea fi hirotoniți.

Ca urmare a acestor discuții și la propunerea Comisiei Învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– Aprobă noul Plan cadru de învățământ pentru seminariile teologice liceale ortodoxe pe 4 ani de studiu, care va intra în vigoare începând cu anul de învățământ 2003/2004, în condițiile generalizării învățământului de 9 ani.

– Se va interveni la Ministerul Educației și Cercetării în scopul aprobării acestui nou Plan de învățământ.

Temei nr. 7624/2000 – Referatul Sectorului Învățământ cu privire la noul Regulament pentru seminariile teologice liceale ortodoxe, propus de Mitropolia Moldovei și Bucovinei.

În referat se arată că la Sectorul Învățământ al Patriarhiei Române s-a primit adresa Mitropoliei Moldovei și Bucovinei nr. 9675/2000 prin care se înaintează spre aprobare propunerea pentru un nou Regulament al seminariilor teologice liceale ortodoxe, rezultată în urma întâlnirii cu directorii seminariilor teologice din cadrul Arhiepiscopiei Iașilor și care reprezintă o aducere la zi a celui aprobat de Sfântul Sinod prin hotărârea nr. 2411/1998 în așa fel încât să concorde cu regulamentul de funcționare și organizare a unităților de învățământ public, aprobat de Ministerul Educației și Cercetării cu ordinul nr. 4322/1999.

Față de actualul regulament care conține 97 de articole, noul proiect de Regulament conține 95, cu următoarele modificări operate în cuprinsul său: 24, 42, 62, 91, 93, 97 din actualul Regulament au fost înlăturate; art. 2, 50, 5, 70, 72, 74, 82 au fost modificate; art. 7, 17, 18, 28, 36 au fost modificate și renumerotate ca art. 8, 18, 19, 29 și 37; au fost introduse noile art. 3, 22, 61 și au fost completate art. 32 și 76.

Referatul prezintă în continuare recomandările Comisiei sinodale pentru învățământ cu privire la: înscrierea corectă în Regulament a denumirii actuale a Ministerului Educației și Cercetării, renumerotarea corectă a articolelor din Regulament, reformularea art. 3 și 95, modul de calcul a mediei de admitere, abrogarea prevederilor Regulamentului pentru seminariile teologice ortodoxe aprobat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin hotărârea nr. 5561/1997 și de Ministerul Educației Naționale, prin adresa nr. 19318/30 aprilie 1998, precum și a celorlalte instrucțiuni anterioare privind școlile teologice ortodoxe.

În cadrul discuțiilor din plen, I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, a făcut unele precizări în legătură cu: necesitatea adaptării Regulamentului seminariilor Teologice la Regulamentul Ministerului și Cercetării, necesitatea sublinierii loialității profesorilor față de Biserică prin întărirea prevederilor aces-

tua cu privire la numirea și menținerea în funcție a personalului didactic de la seminariile Teologice, cu aprobarea Chiriarhului.

În urma discuțiilor în plen și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Aprobă noul Regulament pentru seminariile teologice liceale ortodoxe propus de Mitropolia Moldovei și Bucovinei, cu amendamentele operate în text de Comisia sinodală a învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc.*

– *Textul Regulamentului aprobat urmează a fi publicat în Revista "Biserica Ortodoxă Română" și în broșură, după aprobarea lui de către Ministerul Educației și Cercetării, prin grija Sectorului de Învățământ al Administrației Patriarhale.*

Temei nr. 5471/2000 – Proiectul Programei analitice și al Manualelor de Limba greacă pentru Seminariile Teologice propus de Asis. Univ. Maria Luiza Dumitru.

În referatul prezentat se menționează că Doamna asist. univ. Maria Luiza Dumitru de la Facultatea de Limbi Clasice din cadrul Universității din București, fostă titulară la catedra de Limba greacă de la Seminarul Teologic Ortodox București, până în martie 2000 a înaintat la Patriarhia Română un memoriu la care anexează un proiect de programă școlară pentru studiul Limbii eline la Seminariile Teologice și clasele de liceu care doresc să studieze opțional, în cadrul CDS, această limbă, solicitând aprobarea acestuia, urmând ca în baza acesteia să se elaboreze manualele pentru această disciplină.

Referatul subliniază că programa propusă este întocmită după toate normele psihopedagogice și metodico-didactice, cu notă de prezentare, competențe specifice și conținuturi, valori și atitudini, urmând ca, în perspectiva aprobării, programa să poată fi utilizată pentru studiul limbii eline, pentru 4 (5) ani de studiu sau, în cazul reducerii învățământului liceal, la 3 (4) ani de studiu.

În urma discuțiilor în plen și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Aprobă programa școlară propusă de Asist. Univ. Maria Luiza Dumitru și tipărirea în concordanță cu aceasta a manualelor de Limba elină ce urmează a se utiliza în seminariile teologice, precum și în clasele de liceu ce studiază această limbă.*

Temei nr. 228/2001 – Referatul Sectorului Învățământ cu privire la adresa Arhiepiscopiei Alba Iuliei nr. 98/2000, prin care se propune o nouă tematică la disciplina Metodica predării Religiei, autori Prof. Dorin și Monica Opreș, coordonator Pr. Prof. Univ. Dr. Șebu Sebastian, și recomandarea lucrării menționate ca manual de referință pentru formularea subiectelor și întocmirea baremului de corectare la examenele de titularizare și grade didactice.

În susținerea acestei solicitări, Arhiepiscopia Alba Iuliei arată că tematica corespunde problemelor actuale de metodică iar manualul menționat este aprobat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin hotărârea nr. 433/2000, cât și de Ministerul Educației Naționale, prin ordinul nr. 30.346/2000, argumentând, totodată, că astfel se va putea preîntâmpina dufuzarea unor lucrări fără probitate științifică.

În urma discuțiilor în plen și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– Aprobă tematica propusă de Arhiepiscopia Alba Iuliei la disciplina *Metodica predării Religiei* pentru examenele de titularizare, definitivat și grade didactice, cu bibliografia aferentă.

– Recomandă lucrarea *Metodica predării Religiei*, autori Prof. Dorin și Monica Opreș, coordonator Pr. Prof. Dr. Sebastian Șebu, ca manual de referință pentru formularea subiectelor și întocmirea baremului de corectare la examenele de titularizare și grade didactice.

Temei nr. 229/2001 – Referatul Sectorului Învățământ cu privire la adresa Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului nr. 357/2001 în care se semnalează unele deficiențe în ceea ce privește manualele pentru învățământul teologic și se propune editarea de către acest centru eparhial a unora din manuale.

Referatul Sectorului de învățământ precizează că adresa Arhiepiscopiei Clujului semnalează o serie de deficiențe constând în: lipsa manualelor de predare în seminarii și facultăți; apariția pe piață a unor ediții pirat ale manualelor, din cauza lipsei de coordonare la nivel central a tipăririi acestora, fapt ce prejudiciază interesul și misiunea Bisericii; dispariția folosirii manualelor unice pe școli, materie și an de studiu, ca urmare a autonomiei pe care au primit-o seminariile și facultățile de teologie.

Pentru remedierea unor astfel de deficiențe, Arhiepiscopia Clujului propune editarea sau realizarea manualelor de teologie recunoscute oficial în învățământul teologic, oferindu-se să tipărească, prin Editura "Renașterea" care îi aparține, o mare parte din manualele necesare, cu excepția manualelor de Catehetică și Omilistică pentru facultăți și a celor de Istoria Bisericească Universală și Liturgică pentru seminarii, cuprinse deja în planul editorial al Institutului Biblic.

În urma discuțiilor în plen și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– Aprobă ca Arhiepiscopia Clujului, precum și alte Centre Eparhiale care au posibilități tehnice, să participe la activitatea de reeditare a manualelor de teologie, după consultarea prealabilă a Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române care are în derulare această activitate, în care scop lista titlurilor se va comunica eparhiilor.

– Se precizează că retipărirea oricărui manual impune încheierea unui contract între editor și autor, dacă acesta este încă în viață sau între editor și moștenitorii legali ai autorului (cf. Legii drepturilor de autor). În privința titlurilor reținute de Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române în vederea reeditării, se va preciza că acest așezământ deține, în mod exclusiv, dreptul de a reedita opera Pr. Prof. Ioan G. Coman, iar pentru celelalte titluri a încheiat sau este în curs de negociere a contractelor de editare.

Temei nr. 880/2001 – Referatul Sectorului Învățământ al Patriarhiei Române cu privire la propunerile cifrelor de școlarizare făcute de Centrele Eparhiale, pentru anul de învățământ 2001-2002 la școlile teologice de toate gradele din cuprinsul Patriarhiei Române.

În urma discuțiilor în plen, a opiniilor exprimate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

- Îndatorează toate eparhiile și centrele universitare să respecte cu strictețe hotărârile Sfântului Sinod privind învățământul teologic.
- Interzice înscrierea la admiterea în instituțiile de învățământ ortodoxe fără binecuvântarea ierarhului, care, de regulă, se va acorda pentru candidații din eparhie și pentru Facultatea și Seminarul din jurisdicția ierarhului.
- Aprobă publicarea, cu prioritate, a hotărârilor Sfântului Sinod, din ultimii 10 ani, pe comisii sinodale, pentru a fi accesibile cercetării și cunoașterii de către eparhii, lucrarea pregătitoare desfășurându-se sub egida Cancelariei Sf. Sinod.
- Acordă binecuvântarea pentru tipărirea de cărți teologice, doar pentru acelea editate și tipărite în eparhia respectivă;
- Numărul de locuri la specializarea Teologie Pastorală se va stabili pe viitor, în cadrul Sinoadelor Mitropolitane, acestea nedepășind 50 și neaprobându-se decât pentru forma de școlarizare fără taxă.
- Aprobă cifrele de școlarizare propuse de Centrele Eparhiale la instituțiile de învățământ teologic de toate gradele pentru anul 2001-2002, Sfântul Sinod acceptând maximum 50 de locuri, pentru fiecare Facultate, la specializarea Teologie Pastorală, fără taxă, conform hotărârii Sfântului Sinod nr. 2333/1999, la forma de școlarizare cu taxă nemaiprobându-se nici un loc.

Temei nr. 883/2001 – Informare a Sectorului Învățământ al Patriarhiei Române cu privire la abrogarea Hotărârii de Guvern nr. 999/2000 referitoare la dublele specializări din învățământul superior.

Ca urmare a hotărârii și intervenției Sfântului Sinod nr. 4730/2000 pentru menținerea dublelor specializări în cadrul facultăților de teologie, Ministerul Educației și Cercetării, cu adresa nr. 19733/13.12.2000 a informat că prevederile hotărârii de Guvern nr. 999/2000 care au determinat intervenția Sfântului Sinod au fost abrogate prin Hotărârea de Guvern nr. 174/18 ianuarie 2001.

Luând act de acest răspuns și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

- Se ia act de abrogarea Hotărârii de Guvern nr. 999/2000 prin Hotărârea de Guvern nr. 174/18 ianuarie 2001 care menține dublele specializări în forma actuală.

Temei nr. 1000/2001 – Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor prin care solicită aprobarea ca Facultatea de Teologie Ortodoxă din București să poarte denumirea "Patriarhul Justinian Marina".

În contextul aniversării a 100 de ani de la nașterea Patriarhului Justinian și a rolului deosebit pe care ilustrul ierarh l-a avut în reorganizarea învățământului teologic din România, în situația dificilă în care s-au aflat țara și Biserica în anii de după războiul al II-lea mondial, cu adresa nr. 1058/2001, Arhiepiscopia Bucureștilor înaintează propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă din București și acordului Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor ca această instituție de învățământ superior să poarte denumirea "Patriarhul Justinian".

În cadrul discuțiilor purtate în plen, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezentat toate aspectele organizatorico-administrative și didactice pe care Patriarhul Justinian le-a conceput astfel încât învățământul teologic să fie un învățământ specific și propriu tradiției Bisericii Ortodoxe Române și să satisfacă toate trebuințele pastoral-mișionare ale Bisericii, măsuri care au făcut ca toate parohiile să aibă preoți încât credincioșii să nu ducă lipsa îndrumătorilor spirituali.

Ca urmare, la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Aprobă ca Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București să poarte denumirea Patriarhul Justinian.*

COMISIA RELAȚIILOR EXTERNE BISERICEȘTI

La invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, I. P. S. *Arhiepiscop Nifon al Târgoviștei, raportorul Comisiei pentru Relațiile Externe Bisericești*, după citire referatelor acestei Comisii, după cum urmează:

Temei nr. 379/2000 – Întâlnirea de la Constantinopol și Niceea a Întâistătorilor și reprezentanților Bisericilor Ortodoxe, la praznicul Nașterii Domnului 2000.

Referatul reliefează că, la invitația Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, în cadrul sărbătorilor creștine dedicate celor două milenii de la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos pe plan pan-ortodox, în preajma Crăciunului anului jubiliar 2000 a avut loc ***Sinaxa Întâistătorilor și reprezentanților Bisericilor Ortodoxe din întreaga lume***, cu desfășurare la Istanbul și Isnik (Niceea), între 23 – 27 decembrie.

Au răspuns invitației majoritatea Bisericilor Ortodoxe, cu excepția Bisericii Ortodoxe Ruse, dar Patriarhia Moscovei a lipsit, din motive de interpretare diferită a jurisdicției canonice asupra Bisericii Autonome a Estoniei, situație ce face obiectul dialogului între cele două Patriarhii (Constantinopol și Moscova), la jumătatea lunii ianuarie 2001.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinci, P. S. Casian al Dunării de Jos și Pr. Ion Chivu, interpret.

Sosirea la Istanbul a avut loc în după-amiaza zilei de 23 decembrie 2000, după care imediat a urmat primirea tuturor delegațiilor de către Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic.

În Duminica dinaintea Nașterii Domnului s-a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala *Sf. Mare Mc. Gheorghe* din Fanar de către Prea Fericitul Pavle al Serbiei, la care au asistat toți Întâistătorii, ierarhii și delegații prezenți la Constantinopol.

După aceasta, s-a deschis Consfătuirea Întâistătorilor Bisericii Ortodoxe, însoțiji de delegați, în sala Sfântului Sinod, cu o alocuțiune a Sanctității Sale Bartolomeu I, din care, în referat, este menționată atât bucuria întâlnirii aflată sub semnul jubileului a două milenii de la Nașterea Domnului în Betleem, cât și speranța ce renaște din unitatea celor ce mărturisesc prin cuvânt și faptă darul sfânt al Ortodoxiei pentru lume și pentru mântuirea tuturor. S-a păstrat un moment de

reculegere pentru Patriarhul Diodor I al Ierusalimului, decedat în preajma Sfințelor Sărbători.

În contextul celor cuprinse în cuvântul Sanctității Sale, referatul a accentuat locul și prezența efectivă a Mântuitorului în Biserică prin binefacerea unității, invitând la depășirea a ceea ce tulbură prin asumarea Crucii și Jertfei, ca și Sfinții Apostoli, pentru a se păstra unitatea credinței în legătura păcii. Nu au fost ignorate dificultățile, suferința și mai ales greșelile comise în istorie de către slujitori și credincioși împotriva poruncii iubirii, a credinței și a comuniunii ortodoxe. Călăuziți de Duhul Sfânt pentru a face față problemelor lumii contemporane, a arătat Sanctitatea Sa, reprezentanții Ortodoxiei sunt adunați ca și Sfinții Apostoli "*de la marginile lumii*", după făgăduința divină și din experiența de două milenii a trecerii Bisericii prin încercări și dificultăți, cu credința că Hristos Domnul va fi cu noi și în mileniul al III-lea și până la sfârșitul veacurilor.

Referatul amintește apoi de faptul că Biserica Ortodoxă a fost invitată, prin glasul Întâistătătorului ei, să-și exprime, gândul în duh comunitar, la problemele cu care se confruntă, în purtarea Crucii lui Hristos în viața popoarelor creștine, cu convingerea că, la provocări și bucurii locale, în comuniunea ortodoxă văzută, se pot găsi și remedii comune, care decurg din scopul final comun: unitatea desăvârșită în Hristos și în Biserică, dar exprimată în specificul fiecărui popor creștin.

În referat se face amintire și de momentul slujbei Vecerniei închinată Nașterii Domnului, în Catedrala Patriarhiei, unde Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat din tronul patriarhal constantinopolitan, având în față tronurile voievozilor Moldovei și Munteniei, ca un semn al participării și ajutorului neprețuit al poporului și al Bisericii Ortodoxe Române la suferințele Bisericii de la Bizanț după căderea sub ocupație turcească. S-a continuat apoi în Sala Sinodului întrunirea, până la miezul nopții, pentru ca toate Bisericile să-și poată exprima deschis aspectele ce le frământă mai mult și care așteaptă o soluționare comună spre binele tuturor.

La sfârșit, Sanctitatea Sa a mulțumit călduros tuturor și a propus, ca urmare și a solicitării celor prezenți, de a se repeta cât mai des astfel de întruniri, constituirea unor comisii panortodoxe care să studieze cele mai urgente aspecte cu care se confruntă Biserica astăzi: comisia pentru învățământul teologic universitar în Ortodoxie; comisia pentru studierea problemelor de bioetică, prelevarea de organe, clonare ș.a., în vederea unui răspuns cât mai precis teologic și moral, cu deschidere spre nevoile vitale ale omului în lumea contemporană, dar din perspectivă dumnezeiască și cu scop diaconic real.

Un element important al referatului privește coliturghisirea Întâistătătorilor, în sfânta zi a Nașterii Domnului, sub protia Sanctității Sale, în Catedrala din Fanar, continuat în Palatul Sultanelor din Istanbul, unde a avut loc lansarea monografiei în două volume, intitulate "*Tezaurul Ortodoxiei*", context în care este remarcată referirea unui distins cercetător al artei și culturii bizantine de la Paris la marele Nicolae Iorga, cu a sa mărturie românească: "*Byzance après Byzance*".

Referatul a continuat cu prezentarea pelerinajului din 26 decembrie – Soborul Maicii Domnului și Sfântul Nicodim de la Tismana – a doua zi de Crăciun la Niceea (Iznik), locul lansării mesajului inconfundabil al unității Bisericii cea "*Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească*" și care reține atenția prin convocarea a

două Sinoade ecumenice, unde s-au formulat primele 7 articole din Crez (Sinodul I) și învățătura despre Sfintele Icoane (Sinodul VII).

Momentul cu totul special al Sinaxei l-a constituit săvârșirea, după atâtea secole, a Sfintei Liturghii de către Întâistătătorii Ortodoxiei în ruinele bisericii Sfânta Irina – acum muzeu – în care s-a ținut Sinodul VII ecumenic, precum și transmiterea, ca un corolar, a "*Mesajului Întâistătătorilor Bisericii Ortodoxe, cu ocazia întâlnirii lor de la Constantinopol, Nașterea Domnului 2000*", din care se reține că "*pentru Biserică, unitatea nu este un lux, ci un element constitutiv al existenței și mărturiei ei în lume. Unitatea Bisericii nu privește numai Biserica în sine însăși, ci unitatea, întregii umanități și a lumii întregi. Astfel, unitatea Bisericii se oferă ca exemplu valabil pentru unitatea oamenilor, pentru acea unitate care să respecte specificul propriu fiecărei persoane și fiecărui popor într-o perioadă de evoluții și dezvoltări impetuoase ale diferitelor tendințe și forme de globalizare*".

Referatul remarcă faptul că la Niceea, pe lângă ortodocși – inclusiv credincioși din multe neamuri, din care n-au lipsit, pe toată perioada, pelerinii români și reprezentanți ai presei de acasă – au asistat, binevoitori și interesați și musulmani turci.

O importantă contribuție la desfășurarea acestor manifestări jubiliare a avut-o evocarea dimensiunii responsabilității Bisericii Ortodoxe Române la cumpăna dinaintea celui de-al treilea mileniu, reliefată în alocuțiunile Prea Fericitului Părinte Teoctist, ale delegaților români și ale celorlalți participanți oficiali la Constantinopol.

Referatul subliniază importanța deosebită a acestei manifestări a Ortodoxiei la Constantinopol, la cumpăna dintre milenii și reține câteva aspecte:

1. *Mai întâi, afirmarea concretă a darului sfânt al unității Ortodoxiei, atât prin mărturisirea aceleiași credințe a Bisericii nedespărțite, cât și prin împărtășirea efectivă euharistică cu Hristos, izvorul iubirii, păcii și reconcilierii, care ne ajută să slăvim pe Dumnezeu Cel în Treime. Este semnificația teologică în sensul trăirii prezenței lui Dumnezeu prin dreapta credință și comuniune reală, în istoria și viața popoarelor, prin Ortodoxie.*

2. *Deschiderea reală a Ortodoxiei spre problemele lumii contemporane prin descoperirea tezaurului ei, în contextul provocărilor moderne, este dimensiunea diaconic-slujitoare a Bisericii în lume.*

3. *Mărturia speranței în refacerea unității creștinilor, prin redescoperirea crezului comun și a spiritualității părinților Bisericii primelor veacuri ca dar lumii contemporane atât de divizate. Este răspunsul Ortodoxiei în general și al Bisericii Ortodoxe Române, cum bine se cunoaște, pentru refacerea unității europene pe tot întinsul continentului, pornind de la urgența respirării Bisericii prin cei doi plămâni, ca și Europa să facă așijderea.*

Cu prilejul prezenței la Constantinopol a delegației Bisericii noastre și ca un semn concret al bunelor relații dintre cele două Biserici, Prea Fericitul Părinte Teoctist și delegația însoțitoare au discutat cu Sanctitatea Sa și cu autoritățile consulare ale României de la Istanbul despre modalitățile concrete de începere a activității pastorale în parohia românească înființată de Patriarhia Română pentru a răspunde solicitărilor celor ce, departe de țară, doresc să rămână fiii Bisericii-Mame.

Luând cuvântul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist subliniază importanța acestei acțiuni, ca lucrare de închidere a anului sfânt jubiliar 2000, apreciind

că în propunerile Comisiei Relațiilor Externe sunt cuprinse elementele esențiale, dar exprimă în egală măsură și tristețea pentru faptul că Ortodoxia nu s-a manifestat în întregime, fără rețineri, prin neparticiparea Bisericii Ortodoxe Ruse la acest eveniment, considerând că ar fi de dorit să se continue lucrarea Ortodoxiei întregi, în pofida tuturor rănilor, cu iubire, insistență, lepădare de sine.

I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei arată că, față de Mesajul de la Ierusalim (care era mai pastoral), Mesajul de la Niceea se remarcă prin faptul că face apel la unitatea internă a Ortodoxiei, la efortul pe care trebuie să-l depună aceasta, fiind vizate în acest sens grupările eterodoxe, schismatice, stilisti etc., care creează dezordine din punct de vedere canonic și divergențe jurisdicționale, apreciind ca regretabilă absența Bisericii Ortodoxe Ruse de la această manifestare.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *La act de Întâlnirea de la Constantinopol și Niceea a Întâistătătorilor și reprezentanților Bisericilor Ortodoxe, la praznicul Nașterii Domnului 2000, cu regretul că – prin participarea Bisericii Ortodoxe Ruse – Ortodoxia nu s-a manifestat în unitatea ei, dând lumii un semnal nefavorabil.*

– *Se apreciază ideile cuprinse în pragraful 9 al Mesajului în legătură cu problemele autocefaliei, identității naționale, jurisdicției canonice.*

– *Să se intensifice eforturile pentru ca – în vederea întăririi unității Ortodoxiei și a rezolvării diferitelor divergențe (canonice sau de altă natură) – să se permanentizeze întâlnirile panortodoxe la nivel de Întâistătători și delegați și să finalizeze lucrările Comisiei Pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod Panortodox, în sprijinul celor stipulate în paragraful 14 al Mesajului, care se va da publicității*.*

Temei nr. 1396/2000 – Vizita în România a Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic (10 – 14 octombrie 2000).

Cea de a șasea vizită frățescă a Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului în cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române s-a desfășurat în perioada 10 – 14 octombrie 2000, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Referatul Sectorului Relații Externe Bisericești prezintă succint derularea acestei vizite, după cum urmează:

I. București. Vizita a început în dimineața zilei de 10 octombrie 2000, Sanctitatea Sa Bartolomeu fiind însoțit de I.I. P.P. S.S. Mitropolit Atanasios Papas de Helioupolis și Tyra și Sotirios Athanasoulas de Toronto și exarh al întregii Canade. În scurta conferință de presă care s-a desfășurat la sosire, la Aeroportul Băneasa, Sanctitatea Sa Bartolomeu I și-a exprimat bucuria revenirii în România, unde "se simte ca acasă", aducând Bisericii Ortodoxe Române dragostea și binecuvântarea sa.

La rândul său, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit cu cuvânt de bun venit Sanctității Sale în România, subliniind faptul că "Biserica Ortodoxă Română trăiește din nou momente de înaltă intensitate spirituală prin vizita Sanctității Sale".

* Mesajul se publică în prezentul număr al revistei.

Referatul relatează, apoi, momente de la primirea în Catedrala Patriarhală din București, unde cei doi Întâistătători au fost întâmpinați de câteva sute de preoți, studenți teologi și seminariști, precum și de credincioși, prilej cu care, la sfârșitul slujbei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus între altele că, deși lumea contemporană are la îndemână numeroase descoperiri științifice ce fac posibilie întâlnirile dintre oameni, aceștia, trăiesc într-o mare înstrăinare. În acest context Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a arătat că scopul vizitei Sanctității Sale în România este acela că "noi, slujitorii Bisericii, simțim mai mult această înstrăinare" pe care încercăm astfel să o depășim. La rândul său, Sanctitatea Sa a accentuat necesitatea unei solide unități panortodoxe, arătând că "două sunt capacitățile persoanei umane care constituie cele mai înalte daruri făcute de Dumnezeu omului: capacitatea de a trăi conștient bucuria comuniunii personale în dragoste cu semenii și capacitatea necuprinsă în concepte, de a trăi conștient lumina orbitoare a bucuriei intrării în comuniune cu Dumnezeu, Cel în Treimea Persoanelor lăudat".

Referatul se ocupă pe larg de întâlnirea, în după-amiaza zilei de marți, 10 octombrie 2000, a Sanctității Sale Bartolomeu I cu preoții din Capitală și din împrejurimile acesteia la Palatul Patriarhiei. Întâlnirea a avut alese semnificații spirituale, fiind prima de acest gen cu slujitorii din Arhiepiscopia Bucureștilor. Numeroasa asistență din Rotonda Palatului Patriarhal i-a primit cu deosebită dragoste și prețuire pe cei doi Întâistătători, după care, în cuvântul rostit, Întâistătătorul Bisericii noastre a scos în evidență binecuvântarea duhovnicească de care preoții din Arhiepiscopia Bucureștilor s-au împărtășit. În cuvântul său, Sanctitatea Sa Bartolomeu I a avertizat asupra numeroaselor pericole la care este expus astăzi slujitorul lui Hristos, subliniind dăruirea de care acesta trebuie să dea dovadă.

Un moment special prezent în referat a fost cel de a doua zi, când, sub cupola Academiei Române, i-a fost decernată Sanctității Sale "Diploma Honoris Causa" a celui mai înalt for științific și cultural din România. Distingția "Honoris Causa" decernată Patriarhului Ecumenic l-a înscris în rândul celorlalte șase personalități care au primit această diplomă, între acestea găsim și doi laureați ai Premiului Nobel. Cu acest prilej, au luat cuvântul Dl. Eugen Simion, președintele Academiei Române, și Dl. Virgil Cândea, vicepreședintele Academiei Române. După aceea, în alocuțiunea susținută în fața academicienilor, Sanctitatea Sa a conturat coordonatele generale ale ideologiilor umaniste contemporane, ce au aruncat omul într-o existență marcată de o profundă însingurare. Ca soluție oferită acestor ideologii, Patriarhul Ecumenic a conchis: "Omul este cu adevărat om, și prin urmare bucuros, atunci când se află în relație iubitoare cu Dumnezeu și cu semenii săi".

Delegația Patriarhiei Ecumenice și-a continuat vizita în București la Palatul Cotroceni, unde a fost primită de Președintele României, domnul Emil Constantinescu. Cu acest prilej au fost subliniate bunele relații care există între Statul Român și Scaunul Patriarhiei Ecumenice, Domnul Președinte evocând personalitatea Patriarhului Ecumenic în contextul actual al Mișcării ecumenice și al luptei pentru protecția mediului. La sfârșitul întrevederilor Sanctitatea Sa i-a oferit în dar Președintelui Emil Constantinescu o replică a "Crucii Maicii Domnului", al cărei original, realizat în secolul al XI-lea, se află în Catedrala Patriarhală din Constantinopol. Semnificația acestui gest a tâlcuit-o însuși Sanctitatea Sa,

spunând că nu dăruiește Crucea "ca o medalie sau decorație, ci ca un simbol al protecției lui Dumnezeu".

Ultima etapă din programul vizitei în Capitală s-a derulat în după-amiaza zilei de 11 octombrie în Aula Palatului Patriarhal, unde delegația Patriarhiei Ecumenice, însoțită de Prea Fericitul Părinte Teoctist, a participat la deschiderea festivalului ROMFEST – 2000, care reunește români din întreaga lume, având ca temă "Rostul românilor la 2000 de ani de la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos".

2. Galați. Cea de a doua etapă a vizitei delegației Patriarhiei Ecumenice, prezentată în referat, s-a derulat în Eparhia Dunării de Jos, în perioada 11 – 12 octombrie 2000.

Cei doi patriarhi și delegațiile însoțitoare au sosit la Brăila în seara zilei de miercuri, 11 octombrie, participând, în aceeași seară la mai multe evenimente și anume: oferirea, la mănăstirea Sfântul Pantelimon – Lacu Sărat, a titlului de Cetățean de Onoare al Municipiului Brăila celor doi Întâistătători; vizita la biserica "Buna Vestire" a comunității grecești din Brăila; vizita la biserica "Sfinții Arhangheli" din centrul Brăilei, monument istoric din secolul al XVI-lea găzduit într-o fostă moschee.

A doua zi, la Galați, înalții oaspeți au participat la slujba de sfințire a altarului Catedralei Episcopale și au vizitat biserica "Sf. Nicolae", unde a avut loc dezvelirea plăcii prin care se amintește prezența la respectivul locaș de închinare, timp de 12 ani, a patriarhului ecumenic Atanasie Patelarie, exilat aici.

Referatul continuă cu prezentarea momentului binecuvântării și sfințirii Orfelinatlui "Sf. Vasile cel Mare", așezământ aflat sub oblăduirea episcopiei Dunării de Jos, iar apoi cu cel de la Universitatea "Dunărea de Jos", prin participarea la deschiderea oficială a anului universitar 2000-2001. Cu acest prilej, celor doi patriarhi li s-a acordat titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universității din Galați, moment înălțător pentru învățământul teologic gălățean, în pragul celui de al treilea mileniu creștin. În discursul rostit, Sanctitatea Sa a vorbit celor prezenți despre importanța păstrării unității credinței și a valorii deosebite pe care îl are timpul acordat de-a lungul vieții noastre lui Dumnezeu.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, luând cuvântul, a reliefat necesitatea acordării unei importanțe deosebite învățământului teologic și a celui religios din școlile de stat, credința și morală sănătoasă fiind singurele șanse și baze reale pentru redresarea societății românești.

3. Iași. Referatul prezintă apoi elemente ale celei de a treia etape ale vizitei Sanctității Sale în România, care a debutat la Iași în seara zilei de 12 octombrie 2000, când oaspeții s-au deplasat la Catedrala Mitropolitană, unde au participat la un *Te-Deum*.

Ziua de 13 octombrie cu procesiunea scoaterii din Catedrala Mitropolitană a moaștelor Sfintei Cuvioase Parascheva și ale Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, în prezența a sute de mii de pelerini.

Este amintit și faptul că delegația Patriarhiei Ecumenice, însoțită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de I. P. S. Mitropolit Daniel a participat la inaugurarea Centrului de diagnostic și tratament "*Providența*", al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, acolo unde s-a oficiat și slujba de sfințire. Unitatea sanitară destinată săracilor aparținând tuturor confesiunilor creștine, Centrul

"Providența" este cel mai mare așezământ sanitar filantropic din Moldova, ale cărui servicii medicale sunt oferite gratuit sau la prețuri modice.

În mijlocul unui numeros sobor de ierarhi, preoți și personalități ale lumii medicale din România și străinătate, Sanctitatea Sa a binecuvântat această acțiune, în care eforturile medicilor se îndreaptă, cu ajutorul lui Dumnezeu, spre vindecarea trupului și a sufletului.

Prea Fericitul Părinte Teoctist a subliniat, la rândul său că o astfel de acțiune, aflată sub patronajul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, este o adevărată "piatră așezată la temelie Bisericii din mileniul al III-lea".

După sfințirea acestui Centru, la reședința Mitropolitană, în sala "Doctor Iustin Moisescu", a avut loc, aniversarea a 10 ani de la înscăunarea I. P. S. Daniel ca mitropolit al Moldovei, precum și aniversarea unui deceniu de la reînființarea Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași.

Sărbătoarea Sfintei Cuvioase Parascheva a adunat la slujba Sfintei Liturghii câteva sute de mii de pelerini din țară și din străinătate. Cu acest prilej, Patriarhul Ecumenic a vorbit despre personalitatea Sfintei Cuvioase Parascheva, un adevărat model de curaj, iubire și curățire creștină, arătând că "cel ce-L iubește pe Hristos încearcă să se facă plăcut Celui pe care-L iubește", asemenea Sfintei Cuvioase Parascheva. Luând cuvântul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat că poporul român, aflat la răscrucea vremurilor, și-a făcut din cinstirea moaștelor o strașnică pavază de apărare. Întâistătorul Bisericii noastre a mai spus că la Iași a avut loc o adevărată întâlnire a sfinților, dar și a Ortodoxiei "care ne obligă să nu cădem în tentațiile unei lumi fără etică".

Delegația Patriarhiei Ecumenice a părăsit țara în seara zilei de 14 octombrie, nu înainte ca Sanctității Sale să-i fie acordat titlul de "cetățean de onoare al Iașului".

În urma discuțiilor purtate și la propunerea comisiei pentru Relații Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– Ia act de vizita efectuată în România de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, în perioada 10 – 14 octombrie 2000.

Temei nr. 2184/2000 – Vizita în România a Prea Fericitului Sava, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia (23 – 27 septembrie 2000).

La invitația Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Sava, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia a făcut, în perioada 23 – 27 septembrie 2000, o vizită în cuprinsul Patriarhiei Române.

Delegația Bisericii Ortodoxe a Poloniei, condusă de Prea Fericitul Sava, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia, alcătuită din P. S. Episcop Grigorie de Bielsk, PP. CC. Preoți Jerzy Tokarewski și Henryk Paprocki, și Dl. Bazyli Piwnik, și-a început vizita sâmbătă, 23 septembrie, iar a doua zi, duminică 24 septembrie, cei doi Întâistători au săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală "Sfinții Împărați Constantin și Elena". În cuvintele de învățătură adresate cu acest prilej celor de față, cei doi Întâistători au scos în evidență bunele legături existente între cele două Biserici și popoare, mai ales în vremuri de cumpănă între care perioada celui de-al doilea război mondial și au menționat contribuția deosebită pe

care Patriarhul Miron Cristea, în calitate de Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române și Prim-Ministru al Guvernului României, a adus-o la adâncirea acestor relații.

După-amiază, oaspeții au vizitat biserica *Sf. Spiridon Vechi* din București, unde au asistat la slujba vecerniei și la un înălțător concert religios susținut de tinerii elevi ai Seminarului Teologic din București.

Luni, 25 septembrie, delegațiile celor două Biserici au fost primite de președintele Camerei Deputaților, Dl. Ion Diaconescu, și au vizitat apoi *Cimitirul eroilor tineri și Mormântul soldatului necunoscut*, unde au fost păstrate momente de reculegere, au fost săvârșite pomeniri ale celor jertfiți pe altarul credinței și al Patriei și au fost depuse coroane de flori.

La amiază, oaspeții, însoțiți de P. S. Episcop Teofan Sinaitul, Vicar Patriarhal, au mers la Iași, unde au fost întâmpinați de I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. În după-amiaza aceleiași zile, ca și în ziua de marți, 26 septembrie, oaspeții s-au aflat în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, unde au vizitat numeroase mănăstiri și alte așezăminte religioase și de caritate.

Miercuri, 27 septembrie, delegația Bisericii Ortodoxe a Poloniei s-a întors la București, de unde a fost condusă la Aeroportul internațional Otopeni de o delegație a Bisericii noastre având în frunte pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

În urmă discuțiilor purtate și la propunerea comisiei pentru Relații Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *la act de vizita făcută în România de Prea Fericitul Părinte Sava, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia în perioada 23-27 septembrie 2000.*

Temei nr. 3739/2000 – Referat privind vizita efectuată în Polonia de o delegație a Bisericii Ortodoxe Române condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist (4 – 9 noiembrie 2000).

Vizita pe care delegația Bisericii Ortodoxe Române a întreprins-o în Polonia, între 4 – 9 noiembrie 2000, prima de acest gen, s-a desfășurat după un program complex și a avut o semnificație și o importanță particulare. Prea Fericitul Părinte Teoctist a fost însoțit de I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, de Pr. Prof. Dumitru Popescu, decan onorific al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București, Pr. Michael Tița, consilier patriarhal și Diac. Zaharia Matei.

La sosirea delegației române, pe Aeroportul din Varșovia Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la o conferință de presă, în cadrul căreia a adresat "un cuvânt de îmbrățișare frățească și de mulțumire călduroasă" Prea Fericitului Sava, Mitropolitul Bisericii Ortodoxe a Poloniei, precum și Eminentei Sale, Cardinalul Josef Glomp și Arhiepiscopului Josef Jycinski din partea Bisericii Catolice din Polonia.

Unul din multiplele scopuri ale acestei vizite a fost acela de a cunoaște, a susține și a dezvolta comuniunea dintre cele două Biserici Ortodoxe surori, fapt relevant în cadrul Sfintei Liturghii celebrate în catedrala mitropolitană din Varșovia, în ziua de 5 noiembrie 2000, când Prea Fericitul Părinte Teoctist a subliniat: "avem prilejul binecuvântat să trăim în duhul comuniunii dragostea pe care Însuși Hristos ne-a chemat să o arătăm unii față de alții: *"Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă Veți avea dragoste unii față de alții"* (Ioan 13, 35). Dragostea presupune comuniunea și a fi ortodox înseamnă de fapt

a trăi în comuniune cu ceilalți. Ortodoxia înseamnă comuniune, ori comuniunea se bazează pe păstrarea învățaturii de credință nealterată și pe mărturisirea ei directă.

Cu aceiași prilej, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a amintit numele unor ierarhi care au marcat istoria relațiilor culturale și bisericești dintre Bisericele și popoarele română și polonez, între care: Mitropolitul Petru Movilă al Kievului și Mitropolitul Dosoftei al Moldovei (1671-1674 și 1675-1686), Mitropolitul Dionisie, Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Poloneze, un adevărat martir al lui Hristos, care a vizitat Biserica Ortodoxă Română, în luna septembrie a anului 1937, Patriarhul României, Iustin Moisescu, care și-a desfășurat o parte a activității ca profesor de teologie, la Universitatea din Varșovia, Mitropolitul Vasile al Varșoviei, al cărui chip plin de blândețe a rămas întipărit în inimile ierarhilor Bisericii noastre sau actualul Întâistătător al Bisericii din Polonia, Mitropolitul Sava care în 1986 a participat, ca delegat al Bisericii sale la întronizarea Prea Fericitului Teoctist ca Patriarh al României.

Pe durata vizitei, delegația Bisericii noastre a avut posibilitatea să cunoască îndeaproape viața și activitatea Bisericii Ortodoxe din Polonia, condusă cu energie și înțelepciune de Prea Fericitul Mitropolit Sava. Au fost vizitate biserici din Varșovia și din Bialystok, unele restaurate sau în curs de restaurare, altele construite de curând, precum și două mănăstiri, una de monahi, alta de monahii, adevărate focare de spiritualitate, care atrag un mare număr de credincioși.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și delegația însoțitoare au avut ocazia să se întâlnească cu unii dintre ierarhii care păstoresc cele cinci eparhii ale Bisericii Ortodoxe din Polonia, cu membri ai Sfântului Sinod, cu credincioșii sau credincioasele unor parohii ortodoxe poloneze, cu reprezentanți ai intelectualității sau ai autorităților locale din Bialystok, unde se află un important număr de credincioși ortodocși. La aceste întâlniri au fost prezenți și reprezentanți ai Bisericii catolice locale. În prezența acestora, I. P. S. Mitropolit Daniel a prezentat o expunere cuprinzătoare asupra învățământului teologic din țara noastră.

Vizita delegației noastre a continuat la Seminarul Teologic și la Academia Creștină Teologică din Varșovia unde, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezentat în fața cadrelor didactice și a studenților prelegerea "*Ortodoxia și Europa*", foarte mult apreciată de cei prezenți.

Demn de subliniat este că în timpul Bisericii Ortodoxe Poloneze, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a susținut și a încurajat această Biserică soră să stăruiască în menținerea identității ei proprii, să persiste în aprofundarea spiritualității noastre răsăritene, care pune la temelie viața și existența creștine Persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care rămâne prezent în Biserica Sa până la sfârșitul veacurilor, apreciind, în egală măsură, realizările remarcabile și compleze ale Bisericii Ortodoxe din Polonia, minoritară în țara ei, dar surprinzător de dinamică și foarte bine organizată prin grija și activitatea neobosită a întregului ei cler, în frunte cu Întâistătătorul ei, Mitropolitul Sava al Varșoviei.

Vizita a avut și o dimensiune ecumenică importantă întrucât o parte a ei s-a desfășurat și la invitația Eminenței Sale, Josef Glomp, Cardinalul primat al Poloniei, motivul principal fiind hotărârea Universității Catolice din Lublin, singura instituție creștină de acest gen, care a funcționat în perioada regimurilor

comuniste din țările est-europene, de a se acorda Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, înaltul titlu academic de "Doctor Honoris Causa".

Solemnitatea preilejuită de decernarea acestui titlu s-a desfășurat în marea aulă a Universității din Lublin, unde au fost prezenți și au participat înalți reprezentanți ai Bisericii Catolice și ai Bisericii Ortodoxe din Polonia, în frunte cu Prea Fericitul Mitropolit Sava, precum și numeroase personalități ale vieții publice poloneze, cu participarea întregului senat universitar și a unui numeros public de peste 600 de persoane. Ceremonia a început cu *Laudatio*, în care distinsul profesor al Universității din Lublin, Waclaw Hryniewicz a prezentat personalitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, sub aspectul calităților Sale de om al Bisericii și al științei, de om al dialogului ecumenic și de om care știe să facă față confruntărilor pe care Biserica le-a avut de înfruntat într-o perioadă dificilă, subliniind că "Prea Fericitul Sa vorbește cu curaj și modestie de această epocă a activității Sale. Secolul al XX-lea a fost pentru Ortodoxie o epocă de teribile încercări. Este suficient să ascuți ce spun, în România, cei care au petrecut în închisori numeroși ani de torturi și de umilințe. Toate acestea luate împreună explică păstrarea credinței în popor, în decursul a cinci decenii de propagandă atee înverșunată (...). Azi însă, la sfârșitul celui de al doilea mileniu trăim în epoca relațiilor complexe dintre Biserici și suntem bucuroși să participăm la ceremonia de decernare a titlului de "Doctor Honoris Causa" unui om al Bisericii și al științei, unui om al dialogului, deschis problemelor dificile ale Bisericii și ale lumii contemporane". De asemenea, în cuprinsul expunerii, a fost subliniată și îndelungată și rodnică activitate ecumenică a Prea Fericitului Sale, încununată cu vizita Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea în România. În continuare, Rectorul Universității din Lublin a înmănat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist diploma de "Doctor Honoris Causa" în cuprinsul căreia se subliniază cele două calități importante ale personalității Sale, aceea de "a fi apărut valorile evanghelice împotriva vrăjmașilor popoarelor și de a contribui la reconcilierea dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă".

Potrivit uzanțelor universitare și academice, după primirea acestui titlu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezentat două expuneri despre *"Misiunea Bisericii Ortodoxe la cumpăna dintre milenii. Experiența Bisericii Ortodoxe în România"* și respectiv *"Mărturisirea valorilor evanghelice în contextul sistemului totalitar din România"*.

Vizitarea Bisericii Catolice din Polonia de către delegația Bisericii Ortodoxe Române a prilejuit afirmarea și adâncirea căilor de refacere a comuniunii dintre cele două Biserici și o binevoită ocazie de a aminti și reînnoi legăturile mai vechi dintre cele două Biserici, în acest context conferirea titlului academic de "Doctor Honoris Causa" Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist de către Universitatea din Lublin dobândind o semnificație particulară, fiind prima dată când Întâistătorul unei Biserici Ortodoxe este onorat cu o astfel de distincție academică, pentru apărarea dreptei credințe și pentru activitatea Sa ecumenică.

În decursul vizitei întreprinse în Polonia, Prea Fericitul Părinte Patriarh și delegația însoțitoare s-a întâlnit cu membrii Consiliului Național Ecumenic din Polonia, unde au avut loc ample discuții în care s-a pledat pentru mișcarea ecumenică și pentru rolul ei important în vederea refacerii unității creștine.

Un alt episod important din programul vizitei a fost ceremonia consacrată amintirii celor care au pierit în lagărul de exterminare de la Majdanek, din apropierea Varşoviei, în cursul ultimului război mondial, slujba de pomenire fiind oficială de însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în prezența unui extrem de numeroase asistențe poloneze și internaționale, pe câmpul unde se află, până astăzi, sinistrul lagăr de la Majdanek.

Pe lângă caracterul ei ortodox și ecumenic, vizita delegației Bisericii noastre în Polonia a avut și o componentă națională, fiindcă discuțiile pe care le-a avut atât cu reprezentanți de seamă ai Bisericii Catolice din Polonia, dar și cu înalți reprezentanți ai Statului polonez, au avut în vedere relațiile dintre cele două State și popoare, atât în trecut, cât și în prezent. Față de trecut, s-a vorbit mult despre centrele universitare din Polonia – unde au studiat mulți dintre fii poporului român –, dar și de bunăvoința și ajutorul manifestat de români față de guvernul, armata și cetățenii din Polonia, în zilele grele care au urmat desființării statului polonez din cauza nefericitului tratat Molotov-Ribentrop, din preajma ultimului război mondial. După cum a subliniat, în mod particular, Eminența Sa Cardinalul Josef Glemp "în acele zile grele, de suferință și grea încercare pentru poporul polonez, România a primit, pe teritoriul ei, membri ai guvernului polonez, ofițeri și cetățeni polonezi, care s-au refugiat aici pentru a scăpa de urgia invadatorilor. Mai mult chiar, aceștia au adus odată cu ei tezaurul statului polonez, pe care țara noastră l-a înapoiat celor în drept, la vremea potrivită. Toate acestea sunt fapte care nu se pot uita ușor și care au conferit profunzime afectivă relațiilor diplomatice și culturale dintre țările noastre".

Delegația Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost primită și a purtat discuții la cel mai înalt nivel cu reprezentanții Statului Polonez: Dl. Aleksander Kwasniewski, Președintele țării; Dl. Maciej Plazynski, Președintele Senatului Polonez și cu Doamna Alicja Greskowiak, Președintele Seimului, ca și cu Eminența Sa, Cardinalul Josef Glemp, fiind abordată problema integrării țărilor noastre în structurile europene și nord-atlantice. Cu acest prilej, ambele părți au afirmat, în mod hotărât, că procesul integrării europene trebuie să continue și să respecte identitatea culturală și etnică a fiecărui popor, fiindcă numai astfel fiecare națiune poate contribui la îmbogățirea celorlalte, pledându-se stăruitor pentru conservarea valorilor creștine care alcătuiesc "sufletul" Europei de mâine. Doar în măsura în care preocupările pentru valorile materiale vor fi însoțite de un interes sporit pentru valorile spirituale, se poate vorbi de o adevărată renaștere a Europei.

Concluzia care se impune este aceea că vizita pe care delegația Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a întreprins-o în Polonia, sub aspectul ei ortodox, ecumenic și național, are un caracter exemplar, din mai multe puncte de vedere.

Astfel, într-o lume dezorientată din punct de vedere spiritual, care caută sensul vieții și existenței umane, întâlnirea dintre reprezentanții de seamă ai Bisericii noastre și ai celei poloneze ortodoxe a contribuit la consolidarea Ortodoxiei în Polonia și a constituit un îndemn pentru strângerea rândurilor întregii Ortodoxii, în vederea misiunii pe care o are de îndeplinit în lumea contemporană.

Apoi, într-o lume în care relațiile ecumenice dintre Bisericile creștine se degradează din cauza acțiunilor prozelitice, acordarea titlului academic de "Doctor Honoris Causa" Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist de către Universitatea din Lublin, ca și vizita Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea în România, constituie un exemplu și un îndemn pentru promovarea ecumenismului și a unității creștine.

De asemenea, într-o lume confruntată de globalizare și secularizare, această vizită a militat exemplar pentru respect față de valoarea identității culturale a fiecărui popor și pentru renașterea spirituală a Europei. În aceste condiții, nu este întâmplător că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost prezentat ca om al dialogului, deschis problemelor dificile ale Bisericii și ale lumii contemporane. Numeroasele telegrame care au fost adresate Prea Fericirii Sale, de înalte personalități din lumea catolică, politică sau lumea intelectuală poloneză, cu ocazia decernării titlului de "Doctor Honoris Causa", constituie o ilustrare elocventă a caracterului exemplar al acestei vizite, care a contribuit la dezvoltarea legăturilor de comuniune și solidaritate dintre două Biserici Ortodoxe și a căutat să țină aprinsă flacăra speranței în viitorul ecumenismului și al valorilor spirituale ale Europei de mâine, ca Europă a națiunilor.

Ca urmare a lămuririlor aduse de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

- la act de vizita efectuată în Polonia de o delegație a Bisericii Ortodoxe Române condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, exprimând bucuria că această vizită a contribuit la promovarea bunelor relații interortodoxe și ecumenice.

Temei nr. 122/2001 – Införmare privind trecerea la cele veșnice a Prea Fericitului Diodor I, Patriarhul Ierusalimului.

Prin scrisoarea semnată de I. P. S. Mitropolit-Cornelius de Petra, *locum tenens* al Patriarhiei Ierusalimului, Patriarhia Română a fost informată de trecerea la cele veșnice – în ziua de 19 decembrie 2000, orele 22,00, în urma unui atac de cord – a Prea Fericitului Părinte Diodor I, Patriarhul Ierusalimului.

Ca urmare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al României a delegat pe I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei să reprezinte Biserica Ortodoxă Română la înmormântările Patriarhului Diodor și a transmis un *Mesaj de condoleanțe* Sfântului Sinod al Patriarhiei Ierusalimului, în care se spune: "(...) Prea Fericirea Sa Diodor a fost și va rămâne în memoria noastră, a tuturor celor care l-au cunoscut, ca un prieten deosebit pe care l-am simțit totdeauna alături cu inima și cu sufletul, mai cu seamă pentru că ne-a vizitat Biserica și țara de mai multe ori, împărtășindu-ne totdeauna de bucuria întâlnirii cu Prea Fericirea Sa (...). Chiar în aceste zile, urma să ne întâlnim cu Prea Fericirea Sa, noi, toți Întâistătorii de Biserici Ortodoxe, la Constantinopol, dar voia lui Dumnezeu a fost ca Prea Fericirea Sa, să plece la Ierusalimul cel ceresc. Cu siguranță însă că vrednicul de pomenire frate al nostru întru arhierie va fi cu noi în duh și adevăr, la întâlnirea din Cetatea Sfântului Constantin cel Mare".

Pastrând vie amintirea legăturilor frățești, referatul reliefează, de asemenea, recunoștința pentru frățescul ajutor al Prea Fericirii Sale în sprijinirea eforturilor

Bisericii noastre de a avea un loc de primire a pelerinilor ortodocși români, mai întâi la Ierusalim, iar mai recent, într-un alt oraș biblic, Ierihon.

După prezentarea referatului, membrii Sfântului Sinod s-au ridicat și au intonat *Veșnica pomenire* în amintirea Patriarhului Diodor. Luând cuvântul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* arată întristarea și durerea față de această pierdere, pentru Ortodoxia întregă, pentru Biserica Ortodoxă Română și pentru Prea Fericirea Sa în special, arătând că Patriarhul Diodor a vizitat Biserica Ortodoxă Română pe când Prea Fericirea Sa păstorea ca Mitropolit al Moldovei și, mai apoi, la instalarea sa ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. S-a creat o strânsă legătură. Ca rod al acestei legături, după ce inițial Sfântul Sinod al Patriarhiei Ierusalimului a refuzat să aprobe construirea unui locaș de cult în incinta Căminului de pelerini de la Ierihon, Prea Fericitul Diodor a transmis un acord confidențial pentru zidirea Bisericii. Actualmente, Biserica este gata, dar imediat după trecerea la cele veșnice a Patriarhului Diodor, cei care îi țin locul au atras atenția, în termeni foarte duri, Cuv. Arhim. Ieronim să înceteze oficierea de slujbe la Ierihon. Prea Fericitul Părinte Teoctist subliniază că Patriarhul Diodor i-a mărturisit că are la inimă cu deosebită prețuire întreaga Biserică Ortodoxă Română cu ierarhi, cler, monahi, credincioși etc. De asemenea, Prea Fericirea Sa amintește și faptul că, în contextul în care Patriarhul Diodor primise o aspră sancțiune din partea Patriarhiei Ecumenice, personal a intervenit pe lângă Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic, pentru ridicarea acestei sancțiuni, îndemnând pe Sanctitatea Sa să nu înceapă păstorirea cu astfel de acțiuni dureroase, cu urmări ireversibile și de neînțeles pentru ierarhii și clerul Bisericii Ortodoxe Române. Încheind, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a îndemnat la rugăciuni pentru odihna în pace a Patriarhului Diodor.

Ca urmare, la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *la act, cu durere, de trecerea la cele veșnice a Prea Fericitului Diodor I, Patriarhul Ierusalimului.*

Temei nr. 5148/2000 – Scrisoarea Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, prin care informează despre o nouă canonizare în cuprinsul Patriarhiei Ecumenice.

Potrivit referatului prezentat, Sanctitatea Sa Patriarhul Bartolomeu I al Constantinopolului aducea la cunoștința Bisericii Ortodoxe Române – prin scrisoarea nr. 765 din 19 septembrie 2000 – că a fost trecut în rândul sfinților Episcopul Platon al Tallinului și al întregii Estonii, care a suferit moarte de mucenic, ziua sa de prăznuire fiind 14 ianuarie a fiecărui an.

Ca urmare este adresată rugămintea ca noul sfânt să fie cinstit după cuviință și în Biserica noastră.

Luând cuvântul, *Prea Fericitul Părinte Teoctist* subliniază necesitatea ca un ierarh din Comisia canonică (de canonizare a sfinților) să țină evidența calendarului, cu Sfinții Bisericii Ortodoxe surori, ca și nevoia reciprocității. Există o listă mare de sfinți care trebuie păstrată și publicată. Alte Biserici (ca de exemplu Patriarhia Ecumenică) nu au introdus Sfinții români canonizați în 1992 în Calendarul lor, dar Sanctitatea Sa Bartolomeu I a amintit de Sfinții români, de martiri, de familia domnitorului Brâncoveanu, în timpul vizitelor Sale în România.

La rândul său, *P. S. Episcop Casian* sugerează să se acorde o atenție mai mare prăznuirii Sfinților Brâncoveni la Constantinopol, inclusiv prin participarea unui ierarh delegat de la București.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *Ia act de hotărârea Patriarhiei Ecumenice de a trece în rândul sfinților pe Episcopul Platon al Tallinului.*

Temei nr. 5147/2000 – Scrisoarea Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, prin care informează despre o caterisire în Patriarhia Ecumenică.

Din referatul prezentat reiese că la Patriarhia Română a fost primită de la Patriarhia Ecumenică scrisoarea cu nr. 779/2000 prin care se aduce la cunoștință că fostul preot Ilias Politakis din Arhiepiscopia Australiei a fost supus de către Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice pedepsei caterisirii și repunerii lui în rândul laicilor, pentru încălcările canoanelor săvârșite împotriva "autorității bisericești, a poporului lui Dumnezeu și, în general, a Bisericii".

În referat se mai arată că, aducând la cunoștința Patriarhiei Române aceste decizii, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului roagă Biserica a nu avea nici o legătură cu persoana în cauză, în eventualitatea că acesta ar dori să slujească în Biserica Ortodoxă Română.

Luând cuvântul, *Părințele Patriarh Teoctist* subliniază că toți ierarhii sunt confrunțați cu fel de fel de situații în care preoți și călugări sunt primiți la slujbă fără să-i întrebe nimeni de acte și apreciază că trebuie informate toate eparhiile despre astfel de măsuri, pentru evitarea acestor situații.

La rândul său, *P. S. Episcop Casian al Dunării de Jos* subliniază necesitatea unei bune comunicări și între eparhii, în legătură cu preoții și călugării care merg dintr-o eparhie într-alta, cu sau fără binecuvântare.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *Ia act de scrisoarea Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, prin care informează despre o caterisire în Patriarhia Ecumenică.*

Temei nr. 1896/2000 – Vizita în România a Sanctității Sale Karekin al II-lea, Patriarhul Catolicos Suprem al tuturor armenilor (18 – 20 septembrie 2000).

Potrivit referatului prezentat, la invitația Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și ca expresie a legăturilor strânse existente din vechime între popoarele, armean și român, Sanctitatea Sa Karekin al II-lea, Patriarhul Catolicos Suprem al tuturor armenilor, a făcut o vizită în cuprinsul Patriarhiei Române, în fruntea unei delegații alcătuită din PP. SS. Episcopi Yeznik Petrossian (Secretar General al Sectorului pentru Relații Interbisericești) și Arakel Karamian, PP. CC. Arhim. Sion Adamian și Mark Hovhanissian, Diac. Babken Nanian și Dl. Acad. Vladimir Barkhudarian (Vicepreședinte al Academiei Armene).

Luni, 18 septembrie, delegația Bisericii Armene a sosit în București și în după amiaza aceleiași zile, oaspeții au vizitat Cimitirul Armenesc și au păstrat un

moment de reculegere la mormântul rûdelor după trup ale Catolicosului de veşnică pomenire Vasken I, care s-a născut şi a vieţuit până la alegere pe pământ românesc. Delegaţiile celor două Biserici au făcut seara o vizită la Ambasada Armeniei la Bucureşti.

Marţi, 19 septembrie, delegaţia Bisericii Armene a fost condusă – de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist şi I. P. S. Dirayr Mardichian, Arhiepiscopul armean la Bucureşti – în cuprinsul Episcopiei Râmnicului, unde a fost primită la Catedrala episcopală din Râmnic, a vizitat noul Centru Episcopal şi a vizitat apoi Mănăstirile Bistriţa, Hurezi şi Dintr-un Lemn.

Miercuri, 20 septembrie, oaspeţii au vizitat Centrul Eparhial şi obiective bisericesti din cuprinsul Episcopiei Argeşului şi Muscelului.

În aceeaşi zi, după ce oaspeţii au revenit în Bucureşti, delegaţiile celor două Biserici au fost primite de Dl. Emil Constantinescu, Preşedintele României, care a înmănat Sanctităţii Sale Karekin II *Ordinul Steaua României în grad de mare cruce*, cea mai înaltă distincţie a Statului Român.

Seara, S. S. Karekin al II-lea a plecat spre Chişinău pentru a lua avionul către Erevan, unde avea să participe la festivităţile Zilei Naţionale a Armeniei (21 septembrie).

Luând cuvântul, *Prea Fericitul Părinte Teoctist* informează pe cei de faţă despre invitaţiile adresate Patriarhiei Române de a participa prin reprezentanţi la festivităţile jubiliare de la Etchmiadzin (septembrie 2001) şi respectiv de la Cilicia, Liban (mai 2001).

În urma discuţiilor purtate şi la propunerea Comisiei Relaţiilor Externe Bisericeşti, Sfântul Sinod plenar hotărăşte:

– *la act de vizita făcută în România de către Sanctitatea Sa Karekin al II-lea, Patriarh Catolicos Suprem al tuturor armenilor, în perioada 18 – 20 septembrie 2000, aceasta contribuind la întărirea relaţiilor tradiţionale existente între Biserica Ortodoxă şi Bisericile Ortodoxe Orientale.*

Temei nr. 118/2000 – Referat asupra desfăşurării Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creştinilor 2001 în România (18 – 25 ianuarie 2001).

În fiecare an, la iniţiativa Consiliului Mondial al Bisericilor, în penultima săptămână din luna ianuarie se organizează, pe plan internaţional, *Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creştinilor* Anul acesta, care de altfel are o simbolistică deosebită, prin faptul că este primul an al unui nou mileniu, mileniu care prevesteşte noi încercări dar şi speranţe pentru realizarea unităţii creştinilor, aşa cum sublinia Prea Fericitul Părinte Teoctist în mesajul adresat cu privire la acest moment, a avut drept temă cuvintele Mântuitorului "*Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa*" (Ioan 14, 6).

Timp de o săptămână, în fiecare seară, între 18 – 25 ianuarie, au fost oficiate slujbe ecumenice în bisericile din Bucureşti.

Joi, 18 ianuarie, Săptămâna de Rugăciune a debutat la Catedrala Romano-Catolică "Sfântul Iosif", unde, din partea Patriarhiei Române, a participat P. S. Teodosie Snagoveanu, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor. Din partea Bisericilor participante a vorbit Dl. Zoltan Albu, pastor al Bisericii Reformate Calvinice din Bucureşti, care a subliniat ideea că rugăciunea comună este esenţială în atingerea dezideratului unităţii creştine.

Vineri, 19 ianuarie, Biserica Anglicană a fost gazda rugăciunii ecumenice unde cuvântul în numele participanților a fost ținut de reprezentantul Bisericilor Evanghelice din București, Dl. Pastor Christian Plajer. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Ambrozie Sinaitul.

Sâmbătă, 20 ianuarie, rugăciunea ecumenică pentru unitatea creștinilor a continuat la Biserica Reformată Calvină unde Biserica noastră a fost reprezentată de P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Ambrozie Sinaitul. În mesajul adresat creștinilor din partea Bisericilor participante la Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor, Arhim. Zareh Baronian (Biserica Armeană din București), axat pe îndemnul Mântuitorului "*Credeți și în Mine*" (Ioan 14, 1), a arătat că mărturisirea dumnezeirii lui Hristos constituie misiunea tuturor creștinilor în această lume secularizată.

După cum s-a obișnuit, duminica rugăciunilor pentru unitatea creștinilor s-au făcut în cadrul fiecărei Biserici participante.

Luni, 22 ianuarie, gazdă a rugăciunii ecumenice a fost Biserica Armeană. Motto-ul meditației ținute de reprezentantul Bisericii Catolice Orientale de rit Bizantin (greco-catolică) a fost încredințarea Mântuitorului că "*Iarăși voi veni și vă voi lua la Mine*" (Ioan 14, 3). Din partea Patriarhiei Române a fost prezent P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanul.

Marti, 23 ianuarie, la Biserica Evanghelică Luterană SP din București, rugăciunea ecumenică a avut ca punct de referință cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos: "*Unde Mă duc Eu, voi știți, și știți și calea*" (Ioan 14, 4), Arhim. Sebastian Pașcanu, exarh al mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, a vorbit în numele Bisericilor participante, făcând o paralelă între Adam cel Vechi și Adam cel Nou, subliniind faptul că Hristos este "plinirea legii" și, deci, a întregii umanități.

Miercuri, 24 ianuarie, a venit rândul Bisericii Greco-Catolice să găzduiască rugăciunea ecumenică. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Arhim. Sebastian Pașcanu, exarh al mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor. A vorbit, în numele Bisericilor, reprezentantul Bisericii Anglicane, Pastor Steve Hughes, inspirat din cuvintele Mântuitorului: "*Oricine voiește să vină după Mine, să-și ia crucea...*" (Marcu 8, 34-38).

Joi, 25 ianuarie, ultima zi a Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștină, a fost organizată la Patriarhia Română. Ca și în ceilalți ani, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a făcut o invitație și ambasadurilor creștini din România, dintre care au dat curs invitației, între alții: E. S. Monseniorul Jean Claude Périsset, reprezentantul Sfântului Scaun în România, EE. SS. Dl. Michal Klinger, Ambasadorul Poloniei, de altfel credincios al Bisericii Ortodoxe Poloneze, Dl. Ghenadii Altuhov, Ambasadorul Ucrainei, Dl. Pekka Matti Harttila, Ambasadorul Finlandei, Dl. Valerii F. Keneaikin, Ambasadorul Federației Ruse ș.a.

În Catedrala Patriarhală a avut loc slujba ecumenică, pe structura unei vecernii ortodoxe, oficiată în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist de către Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanul, împreună cu un sobor de preoți.

Din partea Bisericilor participante a ținut un cuvânt I. P. S. Mitropolit Ioan Robu, în care ierarhul romano-catolic a subliniat deschiderea ecumenică a

Bisericii Ortodoxe Române, care, totdeauna, a fost receptivă la acțiunile care au ca scop apropierea între Biserici și deci care duc la unitatea creștinilor, dorită astăzi mai mult ca niciodată.

Cuvântul Prea Fericitului Părinte Patriarh a arătat că rolul Bisericilor creștine este de a se apropia mai mult de credincioși, să fie mai receptive față de problemele societății actuale aparținând unei lumi secularizate, dar care nu poate face abstracție de statutul de creștin-al oamenilor. Bineînțeles, nu poate exista dialog ecumenic între Biserici dacă nu există rugăciune. Astfel, rugăciunea ecumenică vine să împlinească ceea ce, prin dialog teologic, s-a atins în decursul timpului. Biserica Ortodoxă și în special Biserica Ortodoxă Română au dat dovadă de o deschidere extraordinară pe plan ecumenic, deși poate sub acest aspect mai sunt destule de făcut.

La propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

- la act de desfășurarea Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor 2001 în România (18 - 25 ianuarie 2001) și să se organizeze și pe mai departe această manifestare ecumenică.

Teze nr. 769/2000 - Referat privind întrunirea anuală a Comitetului Central și a Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene (Iași, 16 - 23 octombrie 2000).

Întâlnirea de la Iași a avut o importanță deosebită, deoarece la ea au participat atât membrii Comitetului Central, cât și membrii Prezidiului, ceea ce a dat consistență întrunirii în luarea unor decizii importante. Cel mai însemnat aspect al întâlnirii l-a constituit faptul că, organizată în preajma hramului Sfintei Parascheva a acestui an, dedicat pelerinajului european, participanții au venit în Iași ca pelerini. Spiritul pelerinajului a fost, de altfel, cel care a animat atât pe organizatori, cât și pe participanți ca, în aceste ultime luni ale mileniului, să reconsiderăm rolul sfinților și al pelerinajului de a uni, depăși și învăța mai mult din spiritualitatea sfinților.

Au fost prezenți 70 de participanți din străinătate, în frunte cu I. P. S. Jerémie, Mitropolitul grec de Franța, președintele CMB/KEK, cei doi vicepreședinți, precum și Pastorul Keith Clements, Secretarul General al acestui organism ecumenic. Gazda întrunirii a fost I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, membru atât în Prezidiu, cât și în Comitetul Central.

Deși a avut caracter de întrunire de lucru, Conferința de la Iași a luat în discuție, pe lângă Raportul Secretarului General și a altor membri angajați la sediul central de la Geneva, aspecte concrete ale teologiei, vieții sociale și problemelor politice cu care Europa se confruntă în acest timp și spațiu. De o deosebită atenție s-a bucurat ziua de 20 octombrie 2000, închinată în întregime Europei, la care a fost invitat și Dl. Theo Junker, Director în Consiliul Europei, care a abordat chestiuni concrete care fac obiectul preocupărilor organismelor europene contemporane.

Organizată în sesiuni plenare și grupuri de discuții pe teme, întrunirea a debutat printr-o rugăciune comună în biserica "Sfântul Gheorghe" (Catedrala Veche). Cele patru grupuri de discuții au abordat teme precum: teme și recomandări practice privind următoarea Adunare Generală a KEK și pentru admiterea de noi Biserici membre, care va avea loc la Trondheim, Norvegia, în 2003; aspecte financiare cu care KEK și alte organizații bisericești se confruntă în finanțarea programelor sociale și teologice pe care le organizează; chestiuni referitoare la

"Biserică și Societate" și "Biserici în solidaritate", cu accent deosebit pe problema migrației, rezolvarea problemelor celor care solicită azil politic, teme de diaconie și slujire socială a Bisericilor Europei; activitatea biroului femeilor, Biserica și rolul ei în societatea Europei de Sud-Est, precum și la minoritățile de *Sinti și Romi*; recomandări cu privire la *Charta Ecumenica*.

Ca urmare a precizărilor aduse în plen de I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *la act de desfășurarea întrunirii anuale a Comitetului Central și a Prezi-
diului Conferinței Bisericilor Europene (Iași, 16-23 octombrie 2000).*

Temei nr. 650/2000 – Referat în legătură cu cea de-a IX-a sesiune de Dialog Teologic Bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania EKD (Herrnhut, Germania, 7 – 13 octombrie 2000) și cu cea de-a VI-a sesiune de Dialog dintre tinerii teologi ai Bisericii Ortodoxe Române și ai Bisericii Evanghelice din Germania (18 – 26 septembrie 2000).

Cea de-a IX-a sesiune de Dialog Teologic Bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania cu tema "*Biserica și responsabilitatea ei politico-socială astăzi. Aspecte biblic-hermeneutice, istorico-bisericești și eclesio-logice*", a fost găzduită de Biserica Evanghelică din Germania la centrul de conferințe și odihnă al Unității Fraților (Brüder Unität) din Herrnhut, între 7 – 13 octombrie 2000.

La această sesiune de dialog au participat: **din partea Bisericii Ortodoxe Române:** I. P. S. Mitropolit Serafim al Germaniei și Europei Centrale, conducătorul delegației; Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, Pr. Conf. Dr. Ioan Tulcan, Diac. Conf. Dr. Dorin Oancea, Pr. Conf. Dr. Valer Bel, Pr. Dr. Mircea Basarab, Pr. Lect. Dr. Constantin Pătulescu, Dl. Adrian V. Carabă; Pr. Daniel Benga (observator); **din partea Bisericii Evanghelice din Germania:** E. S. Episcop Dr. Rulf Koppe, conducătorul delegației, Asist. Dr. Reihard Flogaus, Past. Dr. Katharina Gaede, Past. Prof. Dr. Jörg Jeremias, Past. Dr. Prof. Heinz Ohme, Past. Dr. Prof. Adolf Martin Ritter, Past. Johannes Toasperm, Past. Katharină Töns; Past. Dr. Prof. Reinhard Thöle (observator), Past. Heinz Klautke, Marianne Grefer, Drd. Jennifer Wasmuth (steward).

Au mai participat, ca oaspeți colaboratori din partea Bisericilor protestante din România, Past. Dr. Prof. Herman Pitters (Biserica Evanghelică din România) și Past. Protopop Laszlo Ferencz (Biserica Reformată din România), iar din partea Bisericii Evanghelice-Luterane a Landului Saxonia, Consilierul Superior Bisericesc Jürgen Bergmann.

Referatul amintește că, de la cea de-a VII-a întrunire de la Selbitz 1995, acest dialog teologic a fost preocupat în mod continuu de problemele cu care se confruntă cele două Biserici într-o lume secularizată și pluralistă. Încă de atunci s-a pus problema slujirii profetice a creștinilor și a mărturisirii lor comune în lume. Încă de atunci s-a pus problema slujirii profetice a creștinilor și a mărturisirii lor comune în lume. În 1998, la a VIII-a întrunire de Dialog de la București, a fost abordată această slujire cu privire la înisiunea de reconciliere a creștinilor în cadrul integrării europene. Continuând aceasta, întrunirea de la Herrnhut a avut tema "*Biserica și responsabilitatea ei politico-socială astăzi. Aspecte biblic-hermeneutice, istorico-bisericești și eclesio-logice*". Pe marginea acestei teme au

fost prezentate și discutate următoarele referate: *"Responsabilitatea credinței față de lume: Modele biblice"* (Mircea Basarab); *"Responsabilitatea credinței față de lume: Modele biblice"* (Jörg Jeremias); *"Modele istorice pentru înțelegerea relației dintre Biserică și Stat în Teologia ortodoxă română"* (Viorel Ioniță); *"Cetatea lui Dumnezeu și cetatea pământească la Augustin și la Fotie"* (Adolf Martin Ritter); *"Fundamentele eclesiologice ale activității sociale a Bisericii din punct de vedere ortodox"* (Valer Bel); *"Fundamentele evanghelice pentru activitatea în societate"* (Rolf Koppe).

Pentru o aprofundare a problemelor actuale au fost susținute suplimentar următoarele referate: *"Biserica poporului – Biserica minorităților"* (Katharina Töns); *"Responsabilitatea Bisericii pentru societate – Impulsuri din practica bisericască"* (Johanes Toasperm); *"Reflecții asupra relației dintre majoritate și minoritate în domeniul etnic și confesional plecând de la noțiunile de minoritate etnică și Biserică națională"* (Dorin Oancea).

Într-o primă etapă a discuțiilor a fost pusă problema modelelor biblice a responsabilității credincioșilor față de lume. Pentru relația dintre Biserică (în dimensiunea ei de popor al lui Dumnezeu) și Stat se găsesc diferite modele în Vechiul și Noul Testament. După acestea trebuie să se orienteze și astăzi activitatea bisericască, luând în considerare situația lor istorică originară și intențiile acestora. După părerea participanților, aceste modele sunt complementare, nu contradictorii.

Participanții la dialog au fost de acord că responsabilitatea social-politică a Bisericii aparține ființei sale ca Trup al lui Hristos. Ea rezultă din faptul că Biserica drept comuniune în Hristos se afla în relație cu Dumnezeu, cu semenii și cu întreaga creație. Acest caracter relațional al Bisericii pentru care există o multitudine de imagini neotestamentare (de exemplu: trupul lui Hristos, casa lui Dumnezeu, templul Duhului Sfânt) se concretizează mai ales în comuniunea euharistică. Diaconia Bisericii în lume este strâns legată de jertfa euharistică în Sfânta Liturghie. În acest sens ea se străduiește să dea răspunsuri concrete la mulțimea suferințelor și nevoilor oamenilor.

În a doua etapă au fost dezbătute modele istorico-bisericești pentru lămurirea deosebirilor reale sau presupuse între tradiția răsăriteană și cea apuseană (Augustin și Fotie). A fost adus în centrul dezbaterii câte un reprezentant al fiecărei tradiții și s-a pus întrebarea dacă există o deosebire structurală între gândirea răsăriteană și cea apuseană, în ceea ce privește înțelegerea fundamentală a relației dintre religie și politică (respectiv Biserică și Stat). S-a arătat că obișnuitele șabloane întrebuițate pentru desemnarea pozițiilor reprezentative de Augustin și Fotie (Teocrație versus Cezaropapism) nu se potrivesc în nici o privință și cu greu se poate vorbi de o "deosebire structurală" sau chiar de o opoziție.

Referatele cu privire la aspectele eclesiologice au putut defini, de asemenea, acordul esențial al celor două tradiții, în timp ce accentuările ortodoxe și evanghelice au dat ocazia unor discuții mai ample.

Pentru problema responsabilității politico-sociale a Bisericii astăzi a fost de mare ajutor o caracterizare concretă a situației sociale în România și Germania, expusă pe larg în cuprinsul referatului.

În referat se mai arată că cea de-a noua întrunire de Dialog bilateral a dus la un consens important în privința responsabilității politice a Bisericii în societate.

Referatele și discuțiile au adus la lumină poziții fundamentale comune eclesiologice și sociale, la care diferențele celor două tradiții s-au concretizat în accentuările diferite din momentul respectiv, care au fost percepute ca o îmbogățire reciprocă. Slujirea Bisericii în lume, fundamentată pe iubire, se realizează atât în activitatea ei diaconală față de săraci, cât și în raportarea profetică și în urmărirea critică față de cei care poartă responsabilitatea politico-statală. Din aceasta rezultă implicarea Bisericii pentru pace și dreptate în lume și pe deasupra mărturisirea ei prioritară a dragostei mântuitoare a lui Dumnezeu.

Referatul face, de asemenea, amintire a dialogului tinerilor teologi și al schimbului anual de vizite, care a avut loc în 1999 la Arad, România, cu tema "*Hermeneutica*" și în 2000, la Jugenheim/Mainz, cu tema "*Slujire și autoritate în Biserică*". Această formă de întâlnire a Bisericilor noastre este folosită intensiv și se recomandă continuarea ei.

Membrii celor două delegații, după cea de-a noua întâlnire a Dialogului teologic bilateral, consideră necesar acest dialog între cele două Biserici și, de aceea, au recomandat continuarea lui. Cu privire la o nouă temă, au fost reiterate cele numite în *Raportul de evaluare* din 1998: eclesiologie, preoție, euharistie și hermeneutică.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *La act de desfășurarea celei de-a IX-a sesiuni de Dialog Teologic Bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania și a celei de-a VI-a sesiuni de Dialog dintre tinerii teologi ai BOR și Biserica Evanghelică din Germania, de conținutul și rezultatele sesiunilor de dialog;*

– *Să se continue atât Dialogul Teologic Bilateral, cât și dialogul între tinerii ai celor două Biserici.*

Temei nr. 768/2001 – Referat privind cea de a X-a întrunire a Comisiei Mixte pentru Dialogul dintre Bisericile Ortodoxe și Federația Luterană Mondială (Damasc, Siria, 3 – 10 noiembrie 2000).

Cea de a X-a întrunire a Comisiei Mixte de Dialog dintre Bisericile Ortodoxe și Federația Luterană Mondială (FLM) s-a desfășurat la invitația Patriarhiei de Antiohia la Damasc, Siria, între 3 – 10 noiembrie 2000. Cazarea participanților a fost asigurată la Mănăstirea Sf. Ilie precum și la centrul Patriarhiei Antiohiei, iar lucrările întrunirii s-au desfășurat la Centrul de conferințe al Parohiei Sfânta Cruce din același oraș.

Cei doi co-președinți ai întrunirii au fost: I. P. S. Mitropolit Ghennadios de Săsima, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice, și Episcopul William H. Lazareth, din partea luterană. Federația Luterană Mondială a fost reprezentată de 12 delegați iar delegații ortodocși au prezentat următoarele Biserici: Patriarhia Ecumenică; Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei; Patriarhia Moscovei, Patriarhia Română (Pr. Prof. Univ. Dr. Viorel Ioniță); Biserica Greciei, Biserica Ortodoxă din Polonia; Biserica Ortodoxă din Finlanda și Biserica Ortodoxă din Estonia.

Tema întrunirii de la Damasc a fost: "*Cuvânt și Taine în viața Bisericii*". Aceasta a constituit prima subtemă a temei mai largi "*Taina Bisericii*", adoptată la cea de IX-a întrunire a acestei Comisii de la Sigtuna, Suedia, 1998 și care urmează

să fie dezvoltată prin mai multe subteme, care vor fi formulate pe parcursul acestui dialog.

Tema întrunirii de la Damasc a fost mai întâi aprofundată prin două referate, întocmite de Prof. Dr. Vlasios Pheidas din partea ortodoxă și Arhiepiscopul Georg Kretschmar, din partea luterană. Prof. Dr. Anna-Marie Agaard a prezentat un referat de răspuns la textul Prof. Pheidas, iar Pr. Prof. Univ. Dr. Viorel Ioniță un referat de răspuns la textul Arhiepiscopului G. Kretschmar. Aceste patru referate au fost discutate mai întâi la ședința Comitetului Pregătitor, care s-a întrunit la Chania în Creta, între 9 – 14 octombrie 1999 când, s-a propus și un text pentru declarația finală de la Damasc.

Referatul reliefează că, pe parcursul acestei întruniri, au fost prezentate și discutate mai întâi cele patru referate, iar mai apoi a fost prezentat și textul propunere pentru declarația finală. După discuții foarte deschise, purtate într-un spirit de adevărată deschidere ecumenică, comisia mixtă a ales un comitet de redacție format din patru persoane, cu sarcina să redacteze textul final. Din acest comitet a făcut parte și delegatul Patriarhiei Române. Textul pregătit de comitetul de redacție a fost discutat și îmbunătățit în ședința plenară, iar în final aprobat în unanimitate ca *Declarația de la Damasc*.

În textul final al acestei întruniri, compus dintr-o scurtă introducere și opt paragrafe, a fost abordată tema Sfintelor Taine în raportul lor cu Taina Bisericii. Raportul dintre Sfintele Taine (Sacramente – *Mystiria*) și cuvânt, temă foarte importantă pentru teologia luterană, este privit în acest text final în relație cu Taina Bisericii, ceea ce a dat prilejul unor considerații comune foarte profunde. Atât în cuvânt ca propovăduire a Cuvântului lui Dumnezeu, cât și în Sfintele Taine, principiul operator este Harul divin. Între aceste două acțiuni ale Harului este un raport de reciprocitate, căci ambele decurg din natura hristocentrică a Bisericii.

O altă afirmație comună în declarația de la Damasc este aceea că administrarea Sfintelor Taine nu se poate face decât de către preoți în cadrul Bisericii. Elementele văzute și materiale ale Tainelor, ca apa, pâinea, vinul, etc. devin prin acțiunea Bisericii elemente concrete și neschimbătoare ale acțiunii Sfintei Treimi pentru mântuirea oamenilor.

Prin abordarea acestei mari teme, dialogul teologic dintre Bisericele Ortodoxe și Federația Luterană Mondială intră într-o nouă fază și anume aceea a abordării directe a învățăturii despre Biserică (Eclesiologia). Pe acest drum se va putea ajunge la o clarificare teologică menită să apropie efectiv cele două Biserici.

În referat se exprimă speranța participanților la acest Dialog Teologic că Duhul Sfânt va insufla pe teologii angajați în acest dialog, ca pe de o parte să rămână fideli întru totul tradiției lor, dar în același timp să găsească formulele care să apropie și mai mult cele două tradiții teologice.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

- *la act de conținutul și rezultatele celei de a X-a întruniri a Comisiei Mixte pentru Dialogul dintre Bisericele Ortodoxe și Federația Luterană Mondială;*
- *Să se continue acest dialog în spiritul în care s-a desfășurat și până acum și cu speranțele exprimate de reprezentantul Bisericii noastre în acest dialog.*

Temei nr. 448/2001 – Referat al Sectorului Comunități Externe cu privire la participarea P. S. Episcop Sofronie al Episcopiei Ortodoxe din Ungaria la Masa de lucru pentru Democratizare și Drepturile Omului a Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est (București, 26 – 27 octombrie 2000).

Masa de lucru I pentru Democratizare și Drepturile Omului din cadrul întâlnirii Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est a fost inaugurată în cadrul reuniunii de la Geneva, din 18 – 19 octombrie 1999. În cadrul acelei întâlniri s-au conturat 7 grupuri de acțiune pe diferite probleme de interes general.

Cea de-a doua conferință a Mesei de lucru I pentru Democratizarea și Drepturile Omului din cadrul întâlnirii Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est s-a desfășurat între 31 mai – 2 iunie 2000 la Budapesta, Ungaria. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Prea Sfințitul Sofronie al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria. Conferința a avut ca temă "*Religie și reconciliere în Europa de Sud-Est*" și s-a desfășurat sub egida Comitetului *Justitia et Pax* al Conferinței Episcopilor Catolici din Ungaria, cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe al Ungariei.

Începând cu 1 iulie 2000, România a preluat co-președinția Mesei de lucru pentru o perioadă de șase luni, succedând Ungariei și precedând Sloveniei.

În zilele de 26 – 27 octombrie 2000 a avut loc la București cea de a treia Conferință a Mesei de lucru I pentru Democratizare și Drepturile Omului din cadrul întâlnirii Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud Est, la care au participat din partea Bisericii Ortodoxe Române P. S. Episcop Sofronie al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria și Pr. Mircea Alexă Uță, Consilier patriarhal.

Ineditul acestei reuniuni a constă în invitarea unor reprezentanți ai cultelor religioase din Balcani, aceasta, datorită includerii pe agenda de lucru a întâlnirii a unui punct distinct privind "*Contribuția dialogului interreligios la obiectivele Pactului de Stabilitate*". Au răspuns invitației și au rostit alocuțiuni Mons. Noël Treanor, Secretar General al Comisiei Episcopilor Catolici din cadrul Conferinței Bisericilor Europene; P. S. Episcop Emanuel Adamakis de la Biroul de legătură al Patriarhiei Ecumenice la Uniunea Europeană; Mons. Joseph Marino, reprezentant al Vaticanului, P.S. Episcop Sofronie Drincec, Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, Pr. Mircea Alexă Uță, consilier patriarhal din partea Bisericii Ortodoxe Române.

Această a treia întrunire a Mesei de lucru I a avut ca temă centrală *primirea Republicii Federale a Iugoslaviei ca membră a Pactului de Stabilitate*, această problemă fiind considerată o prioritate în integrarea sa cât mai rapid în toate grupurile operative.

Referatul subliniază importanța creării și dezvoltării unui parteneriat puternic cu instituțiile non-guvernamentale, inclusiv cu comunitatea largită non-guvernamentală, cu fundațiile politice și reprezentanții diferitelor religii și confesiuni. Aceste parteneriate vor fi esențiale pentru crearea unor societăți civile puternice, a unui mediu tolerant și a unor instituții guvernamentale respectate în întreaga regiune. Declarația Organizațiilor non-guvernamentale redactată de România și adoptată de Masa de lucru, va fi un important instrument pentru dezvoltarea acestui parteneriat și sublinierea rolului esențial jucat de comunitatea Organizațiilor non-guvernamentale. Conducerea întrunirii a apreciat participarea reprezentanților

religioase la lucrările Mesei de lucru și va căuta prilejuri de dezvoltare în continuare a acestei cooperări.

Reprezentanții Greciei, Bulgariei și Albaniei au prezentat necesitatea asigurării dimensiunii culturale în cadrul eforturilor depuse de Masa de lucru pentru stabilitate și cultură democrată. Propunerea a fost sprijinită și de alte delegații.

Referatul mai amintește de diferite propuneri făcute cu privire la Drepturile omului și minorităților naționale de Slovenia, privitor la reînțoarcerea refugiaților, insistându-se asupra necesității dialogului și a încercării de punere în practică a generoaselor principii oferite de credințele religioase tradiționale, pentru o coexistență pașnică în Balcani. Principalele linii directoare ale Conferinței au fost: temeiul teologic al reconcilierii, relația dintre identitatea națională și cea religioasă, condițiile pentru o coexistență pașnică, religiile pentru promovarea păcii și a securității în zonă și nu numai, dialogul și cooperarea inter-religioasă.

În referat mai este amintită intervenția P. S. Episcop Emanuel, delegat al Patriarhiei Ecumenice, care, luând cuvântul joi, 26 octombrie 2000, în plenul Adunării, a arătat că în cursul dimineții, la invitația Prea Fericitului Părinte Teotist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române au participat mii de credincioși, lucru care a impresionat profund. Acest lucru arată că Europa de Sud Est are o spiritualitate puternică, de aceea, asemenea manifestări religioase cum a fost aceea de la Patriarhie nu pot trece neobservate de Europa.

Prea Sfinția Sa a propus Pactului de Stabilitate un program de acțiune care să cuprindă următoarele puncte: *a) mărirea înțelegerii între comunitățile religioase și mass media, pentru o mai bună mediatizare a realităților sud-est europene; b) proiectul privind cultura educațională pentru a îmbunătăți sistemul de învățământ existent; c) parteneriatul cu comunitățile religioase din Balcani, în vederea îmbunătățirii relațiilor politice; d) propunerea unei întâlniri la nivel înalt, pe teme religioase, în cadrul căreia să se decidă o strategie comună a cultelor religioase din Balcani privind stabilitatea în zonă.*

La rândul său, luând cuvântul, P. S. Episcop Sofronie a arătat că Biserica Ortodoxă Română este membră atât a Conferinței Bisericilor Europene, cât și a Consiliului Mondial al Bisericilor și că spiritul de cooperare europeană și de dialog ecumenic internațional au fost concretizate prin organizarea în anul 1998 la București de către Comunitatea Sant'Egidio, a întâlnirii "Oameni și religii", iar în mai 1999 a vizitei Papei Ioan Paul al II-lea în România. Prea Sfinția Sa a subliniat faptul că în anul 2000, cultele religioase din România au semnat o declarație comună privind sprijinul acordat României în vederea integrării sale în Uniunea Europeană. Au mai fost amintite relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și cea Greco-Catolică, precum și cu celelalte Biserici din România. Ceea ce a realizat Biserica Ortodoxă Română în ultimii ani poate fi considerat un model de dialog și reconciliere în zona Balcanilor. Prea Sfinția Sa a recomandat Pactului de Stabilitate să acorde atenție sporită educației tineretului și cooperării în vederea implicării în viața comunitară, prin schimburi culturale și de burse, schimburi de cadre didactice atât din instituțiile de învățământ religios, cât și din cele laice, în zona Balcanilor.

În urma celor prezentate, a lămuririlor aduse de P. S. Episcop Sofronie și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

- *Ia aci de participarea P. S. Episcop Sofronie al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria și a Pr. Mircea Alexă Uță, consilier patriarhal, la Masa de lucru I pentru Democratizare și Drepturile Omului a Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est. (București, 26 – 27 octombrie 2000).*

Temei nr. 446/2001 – Referat al Sectorului Comunități Externe în legătură cu vizita la Constantinopol a I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei, cu ocazia instalării preotului Parohiei Ortodoxe Române din Istanbul (Constantinopol, 10 – 14 ianuarie 2001).

Cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei a instalat pe Pr. Silviu State ca paroh la Parohia Ortodoxă Română din Istanbul. Cu acest prilej, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecuinic al Constantinopolului a acordat Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teofan o audiență joi, 11 ianuarie 2001, elogiind realizările Bisericii Ortodoxe Române, bunele relații și dragostea frățească dintre cele două Biserici surori. În cursul audienței, Sanctitatea Sa a reiterat acceptul pentru înființarea Parohiei Ortodoxe Române din Istanbul, aflată în grija canonică a Sanctității Sale, oferind preotului de la această parohie Sfântul Antimis și "Crucea Patriarhală".

Prin mijlocirea Domnului Radu Băjenaru, Consulul general al României la Istanbul, în ziua de joi, 11 ianuarie 2001, s-a semnat o convenție cu Arhiepiscopia Armeană-Catolică din Istanbul în favoarea comunității ortodoxe române din acest oraș, în vederea preluării, sub formă de închiriere, pe durata unui an, a Bisericii "Sfânta Treime" din Istanbul.

Duminică, 14 ianuarie 2001, I. P. S. Mitropolit Teofan a oficiat slujba Acatistului Mântuitorului Iisus Hristos la care au participat peste 50 de credincioși români și, printr-o solemnă cuvântare de binecuvântare din partea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, a inițiat activitatea comunității ortodoxe române din Istanbul, binecuvântându-i pe cei prezenți.

Referatul mai amintește și de faptul că, în Istanbul, anual, se află aproximativ 300.000 de români dintre care, cu domiciliul stabil între 10.000 și 20.000 de români.

După expunerea referatului în plen, în urma discuțiilor și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

- *Ia act de vizita efectuată la Constantinopol de către I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei, cu prilejul instalării Pr. Silviu State, ca paroh al Parohiei Ortodoxe Române din Istanbul (Constantinopol, 10 – 14 ianuarie 2001).*

Temei nr. 445/2001 – Referat al Sectorului Comunități Externe în legătură cu activitatea pastoral-misionară pe anul 2000 a I. P. S. Mitropolit Petru al Basarabiei.

Din referat rezultă că în decursul anului 2000, I. P. S. Mitropolit Petru al Basarabiei a desfășurat o activitate susținută pentru păstoria credincioșilor aflați sub oblăduirea arhierescă a Înalt Prea Sfinției Sale.

Sub aspect canonic și sacramental, I. P. S. Petru a participat la 4 sfințiri de noi biserici în cuprinsul Mitropoliei pe care o păstorește, la alte patru sfințiri de noi așezăminte bisericești în cuprinsul altor eparhii ale Bisericii Ortodoxe Române, la sfințirea temelilor pentru 3 noi biserici, a oficiat numeroase liturghii arhieresti în orașul Chișinău și în eparhie, a efectuat vizite canonice în parohiile din cuprinsul Mitropoliei Basarabiei, a hirotonit diaconi și preoți pentru trebuințele eparhiei.

Pe plan administrativ gospodăresc, I. P. S. Mitropolit Petru s-a ocupat îndea-proape de finalizarea lucrărilor de reparare exterioară și interioară a sediului administrativ și a reședinței Mitropoliei Basarabiei, unde s-au construit noi anexe locative, de încheierea reparațiilor capitale la Paraclisul Mitropolitan "Sf. Ioan Evanghelistul", precum și reconstruirea zidului de împrejmuire a sediului Mitropolitan și a Paraclisului.

Cu purtarea de grijă directă a I. P. S. Mitropolit Petru al Basarabiei, toate parohiile din cuprinsul Mitropoliei Basarabiei și unele instituții culturale nevoiașe au primit cantități importante de cărți, îmbrăcăminte și încălțăminte sub formă de ajutor umanitar.

După expunerea referatului în plen, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a felicitat pe I. P. S. Mitropolit Petru și pe preoții Mitropoliei pentru eforturile depuse în propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu și în menținerea legăturii cu Biserica Mamă, în ciuda dificultăților existente pe plan local.

În intervenția Sa, I. P. S. Mitropolit Petru a arătat că Mitropolia Basarabiei își desfășoară activitatea în ilegalitate întrucât nici până acum nu a fost recunoscută de către guvernul de la Chișinău, de aici născându-se tot felul de greutăți și exprimă mulțumiri pentru sprijinul financiar acordat Mitropoliei Basarabiei de către Centrele Eparhiale din țară și pentru salarizarea clerului Mitropoliei, numărul personalului bisericesc mărindu-se de la 4 la 71. O altă împlinire a fost obținerea unui teren lângă Chișinău, pe care ar dori să construiască o casă de oaspeți și unde să funcționeze o gospodărie agricolă.

În urma discuțiilor purtate, a lămuririlor date de I. P. S. Mitropolit Petru al Basarabiei și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– Ia act de activitatea misionar-pastorală desfășurată de I. P. S. Mitropolit Petru al Basarabiei în cursul anului 2000.

Temei nr. 248/2001 – Referat al Sectorului Comunității Externe în legătură cu activitatea pastoral-misionar pe anul 2000 a I. P. S. Mitropolit Serafim al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa Centrală.

În cursul anului 2000 ierarhul și preoții Mitropoliei Germaniei și Europei Centrale, sub păstorierea I. P. S. Mitropolit Serafim al Germaniei și Europei Centrale au desfășurat o impresionantă activitate pe linie pastoral-misionară, cât și administrativă și ecumenică.

Mitropolia Ortodoxă Română pentru Germania și Europa Centrală, înființată la data de 10 ianuarie 1993, cuprindea la sfârșitul anului 2000 un număr de 36 de parohii (18 – Germania, 3 – Austria, 1 – Luxemburg, 3 – Suedia, 1 – Danemarca), iar păstorul ei canonic, I. P. S. Mitropolit Serafim, a reușit să dea și în cursul anului 2000 impuls vieții pastorle și bisericești-administrative în scopul realizării deplinei unități de credință și de neam în rândul membrilor din parohii, precum și între unitățile bisericești pe care le păstorește.

În cadrul Mitropoliei pentru Germania și Europa Centrală, I. P. S. Sa a vizitat și slujit la parohiile din Germania, participând la manifestări cu caracter cultural și național, precum și la diverse întruniri și slujbe ecumenice sau interortodoxe. În ceea ce privește activitatea culturală, se precizează că, Mitropolia Ortodoxă

Română pentru Germania și Europa Centrală a continuat să editeze periodicul *Deisis* și buletinul oficial al Eparhiei intitulat *Scrisoare Duhovnicească*.

Activitatea P. S. Mitropolit Serafim s-a desfășurat pe mai multe planuri, între care: participări la sesiunile de lucru ale Sfântului Sinod Plenar, participări în România la diferite momente din viața Bisericii noastre, întruniri ale Adunării Eparhiale, vizite canonice în parohii, hirotoniri și instalări de preoți, dezvoltarea relațiilor culturale și ecumenice.

Având ca o permanentă preocupare dezvoltarea relațiilor culturale și ecumenice, I. P. S. Mitropolit Serafim al Germaniei și Europei Occidentale a avut mai multe întâlniri și discuții cu personalități politice și culturale și cu grupuri reprezentând foruri sau instituții bisericești și ecumenice, a participat la pelerinaje și la rugăciuni ecumenice.

În cadrul contactelor ecumenice, la 28 ianuarie 2000 I. P. S. Serafim l-a însoțit la București pe Eminentă Sa, Episcopul de Hildesheim, președintele Conferinței Catolice episcopale din țările Uniunii Europene pe lângă Comisia europeană de la Bruxelles.

În anul 1997, I. P. S. Mitropolit Serafim a lansat inițiativa cumpărării unei biserici și a unei clădiri în care să fie sediul Mitropoliei. Încet, încet această inițiativă prinde contur și cu ajutorul lui Dumnezeu în mai puțin de patru ani, prin generozitatea credincioșilor, precum și cu ajutorul Patriarhiei Române și al Bisericilor mari din Germania, s-a reușit cumpărarea la Nürnberg a unei proprietăți de circa 1220 mp, constând din biserică, două clădiri și o grădiniță, la care urmează să se facă reparații capitale și care urmează să fie noul sediu al Mitropoliei, dorindu-se a fi, în același timp, un centru de spiritualitate și cultură românească, unde să se organizeze simpozioane, conferințe, expoziții etc.

În urma discuțiilor purtate, a precizărilor aduse de I. P. S. Mitropolit Serafim și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

- *Ia act de activitatea misionar-pastorală desfășurată de I. P. S. Mitropolit Serafim al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa Centrală în anul 2000.*
- *Apreciază progresele realizate de Mitropolie, inclusiv prin achiziționarea unui sediu episcopal la Nürnberg și prin înființarea de noi parohii.*

Temei nr. 449/2001 – Referat al Sectorului Comunități Externe în legătură cu activitatea pastoral-misionară a I. P. S. Arhiepiscop Iosif al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională pe anul 2000.

Itinerariul pastoral al I. P. S. Arhiepiscop Iosif pe anul 2000 a cuprins atât întâlniri cu comunitățile ortodoxe române din cuprinsul Eparhiei, cât și participări ecumenice și la alte reuniuni, din care se amintesc, printre altele: vizite și acțiuni pastorale în parohiile eparhiei; hirotoniri și numiri de preoți în parohii; întâlniri și relații interortodoxe; întâlniri și relații ecumenice; demersuri pentru procurarea unui sediu corespunzător al Arhiepiscopiei; perspectiva înființării de noi parohii la Rabat (Maroc), Pordenone, San Vito-Treviso, Genova și Roma (Italia), Lisabona (Portugalia), Barcelona, Alcalá și Henares (Spania), Oxford (Anglia), Berna și Fribourg (Elveția).

În legătură cu încercarea de reorganizare a parohiei de la Paris, darea de seamă a I. P. S. Arhiepiscop Iosif amintește că Asociația Românilor Democrați din Franța a

trimis la data de 1 februarie o scrisoare Sfântului Sinod, prin care informează despre starea de lucruri necanonică a bisericii, aflată la acel moment în afara oricărei încadrări jurisdicționale ierarhice și despre demersurile Asociației respective pentru soluționarea acestei situații cu totul anormale, pe cale juridică, prin justiția franceză, Sfântului Sinod adresându-i-se rugămintea de a acționa oficial pe lângă autoritățile franceze pentru ca Statul român, proprietarul de drept al lăcașului de cult, să reentre în posesia lui.

În urma discuțiilor purtate a lămuririlor aduse de I. P. S. Arhiepiscop Iosif și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

- *Ia act de activitatea misionar-pastorală desfășurată de I. P. S. Iosif al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională pe anul 2000.*
- *Apreciază progresele înregistrate de Arhiepiscopie, demersurile pentru dobândirea unei reședințe episcopale lângă Paris, precum și stadiul măsurilor luate pentru înființarea de noi parohii.*

Temei nr. 291/2001 – Referat al Sectorului Comunități Externe în legătură cu activitatea pastoral-misionară pe anul 2000 a P. S. Episcop Sofronie al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria.

În cursul anului 2000, Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, sub păstoriarea P. S. Episcop Sofronie, allat în cel de-al doilea an al slujirii și demnității episcopale, au avut loc o serie de evenimente de mare însemnătate istorică între care: participarea la *Adunarea Mondială Jubiliară pentru Pace a Liderilor Religioși și Spirituali ai lumii*, la New-York, în perioada 27 august – 1 septembrie 2000; participarea la Conferința cu tema *"Religia și reconcilierea în Europa de Sud-Est"*, organizată de Comitetul *"Justitia et Pax"* al Conferinței Episcopilor Catolici din Ungaria, participarea la Conferința *"Pace și Toleranță în Balcani: rolul liderilor religioși în promovarea dialogului interreligios și intercultural"* (Budapesta, 27-28 iunie 2000), la care se adaugă strădania de zi cu zi și purtarea de grijă pentru împlinirea tuturor celorlalte lucrări ale Eparhiei Ortodoxe Române din Ungaria.

P. S. Episcop Sofronie a săvârșit slujbe arhieresti în Catedrala Episcopală din Gyula, în parohiile din eparhie, a participat la hramuri și sfințiri de biserici, a depus o activitate administrativă deosebită, a efectuat vizite canonice în cadrul eparhiei și a participat la 24 de întâlniri și manifestări cu caracter cultural.

În urma discuțiilor purtate, a intervenției din plen a P. S. Episcop Sofronie și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

- *Ia act de activitatea misionar-pastorală a P. S. Episcop Sofronie al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria pe anul 2000.*
- *Apreciază progresele pastorale și administrativ bisericești realizate de P. S. Episcop Sofronie în cursul anului 2000.*

Temei nr. 393/2001 – Referat al Sectorului Comunități Externe în legătură cu activitatea pastoral-misionară pe anul 2000 a P. S. Episcop Laurențiu al Caransebeșului, Episcop Locum Tenens al Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia.

În calitate de Locum Tenens al Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, prima vizită canonică a P. S. Episcop Laurențiu a fost efectuată de Praznicul

Bunevestiri, la 25 martie 2000, săvârșind Sfânta Liturghie la Capela românească din Pancevo, după care a avut o întâlnire cu membrii Consiliului Parohial, în cadrul căreia a abordat probleme de ordin administrativ-bisericesc și economic, căutând soluții optime pentru aceasta. În ziua următoare, duminică, 26 martie, a liturghisit în parohia Satu Nou, rostind un cuvânt de învățătură.

A doua vizită canonică P. S. Sa a făcut-o în zilele de 18-19 iunie, 2000 poposind pentru început în parohia Voivodinț. De Rusalii a oficiat Sfânta Liturghie în biserica din Jablanca, răspunsurile corale fiind date de corul Facultății de Teologie din Timișoara, condus de Pr. Prof. Dr. Nicolae Belean. În după-amiaza aceleiași zile, a fost primit de către P. S. Hrisostom, Episcop sârb de Vârșeț, cu care a avut un dialog cordial pe probleme aparținătoare celor două Biserici surori. Ziua s-a încheiat cu o întâlnire de suflet la sediul Comunității Românilor din Serbia (Vârșeț), unde s-a întâlnit cu Domnii Ioan Cismaș, președintele Românilor din Iugoslavia (C. R. I.), Aurel Bârlovan, vicepreședinte și Prof. Aurel Ușurelu, președintele Fundației Culturale "Lucefărul".

O altă vizită canonică a avut loc în parohia Marcovăț, determinată de rezolvarea unor probleme de natură administrativ-bisericească.

Încheierea unui Protocol de înfrățire dintre orașele Timișoara și Vârșeț, realizat de Dl. Conf. Univ. Dr. Gheorghe Ciuhandu, primarul Timișoarei și primarul Vârșețului a ocazionat o altă vizită canonică a P. S. Sale în Banatul iugoslav. La Primăria din Vârșeț au mai fost prezenți prefectul jud. Timiș, consulul Iugoslaviei la Timișoara, reprezentantul Ambasadei României la Belgrad și membrii Consiliului local. În cadrul discuțiilor s-a subliniat rolul comunității românești din Voivodina ca element de legătură între cele două țări.

Cu acet prilej a avut loc o întâlnire cu reprezentanții instituțiilor și organizațiilor românești din Banatul iugoslav, organizată de ASTRA, abordându-se necesitatea funcționării unei Episcopii pentru românii din Iugoslavia, rugându-i pe participanți să sprijine acest demers care presupune obținerea acordului Bisericii Ortodoxe Sârbe și a Ministrului Cultelor.

În zilele de 15 - 16 decembrie 2000, P. S. Episcop Laurențiu a fost prezent în localitatea Pancevo unde, în ziua de 15 decembrie 2000 a condus lucrările de constituire a Adunării Eparhiale, care a ales Consiliul Eparhial, Consistoriul și a confirmat (și reconfirmat) în funcție Cancelaria Eparhială. Pe ordinea de zi a Adunării Eparhiale a figurat aprobarea *Statutului pentru organizare și funcționarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia*, dezbătut și finalizat într-o fază inițială într-o ședință cu toți preoții Episcopiei. Ulterior, Statutul a fost verificat și îndreptat de către o comisie de juriști și canonisti din cadrul Patriarhiei Române, astfel încât, a acceptat unanim, așa cum se prezintă în forma actuală, este pregătit pentru a fi analizat și aprobat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În 16 decembrie 2000 P. S. Episcop Laurențiu a participat la lucrările Ediției a V-a a Simpozionului internațional de la Novi Sad: *"Banatul Iugoslav, trecut istoric și cultural"*. În cadrul lucrărilor în plen, P. S. Episcop Laurențiu a vorbit despre dubla semnificație a acestei manifestări culturale: științifică și spirituală, iar în cadrul celei de a IV-a secțiuni a Simpozionului a prezentat comunicarea: *"Rolul Bisericii Ortodoxe în păstrarea tradițiilor strămoșești"*.

În aceeași zi, P. S. Sa a avut o întâlnire cu Dl. Mile Mandic, vicepreședintele Voivodinei, care s-a arătat dispus să îl sprijine în vederea obținerii drepturilor fi-rești ale Episcopiei de Vârșeț.

Ca urmare a discuțiilor purtate, a lămuririlor date verbal de P. S. Episcop Laurențiu și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *La act de activitatea misionar-pastorală a P. S. Episcop Laurențiu al Caransebeșului, Episcop locum tenens al Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia pe anul 2000.*

– *Recomandă continuarea eforturilor în vederea înregistrării de către autoritățile iugoslave a Vicariatului Ortodox Român ca Eparhie și procedarea, în consecință, la alegerea și instalarea episcopului titular.*

Temei nr 295/2001 – Referat al Sectorului Comunități Externe în legătură cu scrisoarea I. P. S. Arhiepiscop Nathaniel al Episcopiei Ortodoxe Române din America privind aspecte legate de călătoria unor clerici și monahi români în străinătate.

În scrisoare se face referire la faptul că în ultima vreme călătoresc în America o serie de clerici și monahi din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române care, fără să aibă o scrisoare de recomandare din partea ierarhilor lor, solicită sprijin financiar pentru diferite lucruri. Având în vedere că acest lucru se întâmplă nu numai cu clerici de origine română, această problemă s-a discutat și în SCOBA (Conferința Episcopilor Canonici Ortodocși din America).

După cum este cunoscut, sfintele canoane ale Bisericii Ortodoxe Universale prevăd: "clericii străini și necunoscuți, nicidecum să nu funcționeze în altă cetate, fără epistole de recomandare de la episcopul lor propriu" (can. 13, IV ecumenic).

Având în vedere perspectiva destul de apropiată a ridicării obligativității vizelor pentru cetățenii români ce călătoresc în Europa Occidentală și luând act de sesizările venite din partea unor funcționari din cadrul Ministerului Afacerilor Externe al României pe aceeași temă;

Ținând cont de corespondența avută în anul 1999 cu Biserica Ortodoxă a Greciei când, în urma sesizării Prea Fericitului Hristodulos în legătură cu colecțiile făcute în Grecia de clerici și monahi aparținând diferitelor Biserici Ortodoxe, Sfântul Sinod al Bisericii noastre, în ședința din iunie 1999, a hotărât că: "*fiecare ierarh al Bisericii noastre este rugat să nu acorde binecuvântarea pentru colectă, decât numai după primirea acordului Bisericii Greciei*";

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– *În perspectiva plecării în străinătate pentru perioade mai scurte sau mai lungi, orice cleric sau monah este obligat să aibă binecuvântarea chiriarhului locului, cu specificația duratei șederii în străinătate, scopul deplasării și, eventual, dacă are permisiunea de a face colecte în țara respectivă.*

– *În cazul în care un cleric sau monah merge în străinătate cu scopul declarat de a colecta fonduri pentru construcția, repararea, restaurarea locașurilor de cult etc., aceștia sunt obligați să prezinte la Sectorul de Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române binecuvântarea chiriarhului, pe baza căreia se va face o înștiințare oficială către Bisericile din țările*

respectiv, cu mențiunea că respectiva persoană are binecuvântarea Patriarhiei Române pentru activitățile pe care le va desfășura acolo, dar îi este interzisă rămânerea în țara respectivă, la încheierea perioadei de ședere.

– Pentru a nu mai exista sesizări ale autorităților bisericești din diferite părți ale lumii în legătură cu statutul canonic incert al unor clerici plecați din România, precum și pentru a sprijini clericii canonici în a-și exercita slujirea preoțească pe perioada șederii în străinătate, Sectorul de Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române va emite, pe baza recomandării chiriarhului locului, un act din care să reiasă scopul vizitei, durata acesteia și faptul că clericul are preoție lucrătoare, nefiind sub incidența unor sancțiuni canonice.

– Nerespectarea acestor prevederi atrage după sine sancțiuni canonice care pot merge până la suspendare și caterisire.

Temei nr. 902/2001 – Referat al Sectorului-Comunități Externe în legătură cu salarizarea personalului bisericesc de la comunitățile ortodoxe române din străinătate.

Începând cu luna octombrie 2000, au intrat în vigoare prevederile Ordonanței de Urgență nr. 66/2000 pentru modificarea și completarea Legii nr. 142/1999, privind sprijinul statului pentru salarizarea clerului și ale Ordonanței de Urgență nr. 72/2000 prin care s-a obținut majorarea numărului personalului clerical și neclerical din străinătate care să beneficieze de sprijinul statului la salarizare;

Constatând că și în forma modificată numărul de posturi și sumele alocate sunt insuficiente pentru deservirea corespunzătoare a așezămintelor Bisericii Ortodoxe Române din străinătate;

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– Având în vedere că suma de 52.000 USD alocată pentru sprijinirea la salarizare a personalului clerical al Bisericii noastre din străinătate este insuficientă, să se intervină la autoritățile statului român pentru suplimentarea acestei sume.

– Întrucât numărul posturilor de îngrijitori și cântăreți este insuficient, se va interveni la autoritățile competente ale statului român, pentru suplimentarea celor 20 de posturi existente.

Temei nr. 896/2001 – Participarea I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei la Comitetul ecumenic CCEE/CBE (Porto, Portugalia, 26 – 29 ianuarie 2001).

Din referat rezultă că acest Comitet ecumenic mixt al Consiliului Conferințelor Episcopale Catolice Europene (CCEE) și al Conferinței Bisericilor Europene (CBE) este compus din reprezentanți ai Conferințelor episcopale catolice și ai Conferinței Bisericilor Europene (ortodocși, anglicani, protestanți). Bisericile Ortodoxe au fost reprezentate de către I. P. S. Mitropolit Ieremia al Franței, președintele CBE și de I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

Principalele teme ale întrunirii de la Porto au vizat: activitățile ecumenice ale celor două organizații, CCEE și CBE; finalizarea textului documentului Vaticanului numit *Charta Oecumenica*; viitoarea reuniune ecumenică de la Strasbourg (17 – 22 aprilie 2001); documentul roman *Dominus Jesus*; violența împotriva femeilor

și comerțul cu femei în Europa; islamul în Europa; viitoare activități comune ale CCEE și CBE.

S-a hotărât că documentul *Charta Oecumenica* va fi primit la viitoarea reuniune ecumenică de la Strasbourg (aprilie 2001) și trimis apoi Bisericilor Europei pentru a fi adaptat contextului și pus în practica vieții Bisericilor. Documentul nu este unul de ordin dogmatic sau canonic, ci reprezintă un îndemn la cooperare adresat Bisericilor Europei.

În drum spre Portugalia, I. P. S. Mitropolit Daniel a participat în Italia, la Terni, la rugăciunea pentru unitatea creștină, la invitația P. S. Episcop Vincenzo Paglia. Cu acest prilej, P. S. Episcop Vincenzo Paglia a oferit, la solicitarea I. P. S. Mitropolit Daniel, o biserică (Sf. Alois) spre folosință pentru cele circa 130 de familii de români ortodocși din orașul Terni și împrejurimi, gest ecumenic frățesc apreciat de către românii ortodocși din Terni.

Concluzia referatului este că întrunirea Comitetului ecumenic mixt al Consiliului Conferințelor Episcopale (Catolice) Europene (CCEE) și al Conferinței Bisericilor Europene (CBE) de la Porto a scos în evidență nevoia de cooperare între Bisericile Europei, în domeniul misionar, filantropic și social, într-un context din ce în ce mai confruntat cu problemele de ordin economic, moral și spiritual.

Luând cuvântul, I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei prezintă celor de față câteva detalii legate de contextul în care Mons. Vincenzo Paglia a oferit comunității românilor de la Terni o biserică.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei Relațiilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod plenar hotărăște:

– la act de participarea I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei la întrunirea Comitetului Ecumenic Mixt al Consiliului Conferințelor Episcopale Catolice Europene (CCEE) și al Conferinței Bisericilor Europene (CBE) desfășurată la Porto (Portugalia, 26 – 29 ianuarie 2001).

JOI, 22 FEBRUARIE 2001

După-amiaza, la orele 16,00, cu participarea tuturor ierarhilor prezenți și în zilele anterioare, se reiau lucrările Sfântului Sinod în plen sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

Luând cuvântul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Președinte arată că lucrările Sfântului Sinod continuă cu examinarea unor **probleme actuale ale Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada**, pentru care, la această ședință de lucru sunt prezenți și I. P. S. Arhiepiscop Victorin, însoțit de Cuv. Arhim. Mitrofor Vasile Vasilache, precum și de Pr. Nicolas Apostola și Pr. Ion Gherman, membrii Comisiei împuternicită de Congresul Arhiepiscopiei.

Prea Fericitul Părinte Președinte Teoctist informează pe membrii Sfântului Sinod că în afara discuțiilor personale purtate cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin de la sosirea sa la București, au avut loc și trei consfătuiri ale Sinodului Permanent în zilele de 19 și 20 februarie a. c. la care a participat atât I. P. S. Arhiepiscop Victorin cât și Cuv. Arhim. Mitrofor Vasile Vasilache, Pr. Nicolas Apostola și Pr. Ion Gherman, delegați de Congres. La ședințele Sinodului Permanent a participat, de asemenea, I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, ca unul care a activat

vreme îndelungată în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada, în calitate de colaborator apropiat al I. P. S. Arhiepiscop Victorin și care cunoaște foarte bine situația Arhiepiscopiei, problemele acesteia și pe preoții din eparhie.

Prea Fericitul Părinte Teoctist reamintește membrilor Sfântului Sinod că I. P. S. Arhiepiscop Victorin nu a participat la ședința Sfântului Sinod din luna octombrie 2000, la care a fost invitat, împreună cu preoții membri ai Comisiei împuternicită de Congres, și la care preoții respectivi au fost prezenți, ședință care s-a încheiat cu *hotărârea nr. 5174/2000 prin care s-a recomandat I. P. S. Arhiepiscop Victorin de a adresa Sfântului Sinod cerere de retragere din scaunul arhiepiscopal până la încheierea anului 2000*. I. P. S. Arhiepiscop Victorin nu a dat urmare acestei hotărâri și nici nu a răspuns în scris până acum, dar se află astăzi participant la ședința Sfântului Sinod începută la 19 februarie a.c.

Această recomandare a Sfântului Sinod de retragere din scaun a fost determinată de îngrijorarea și responsabilitatea ce îi revin canonic și statuar față de viitorul Arhiepiscopiei, față de criza de conducere cu care se confruntă Arhiepiscopia, de lipsa de legături a Chriarhului cu Consiliul Eparhial, de lipsa unei cancelarii eparhiale și de necesitatea redresării și normalizării activității administrative a acesteia. În grija și hotărârea sa, Sfântul Sinod a subliniat că îi păstrează I. P. S. Arhiepiscop Victorin titlul onorific de Arhiepiscop, demnitatea arhi-episcopală și cinstirea care i se cuvin ca arhieru în retragere, asigurându-i în țară, stabilirea la mănăstirea Putna sau orice altă mănăstire, cu asigurarea condițiilor de locuință, întreținere, personal de serviciu și a pensiei din partea Bisericii.

În convorbirile din cadrul Sinodului Permanent, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a fost consiliat de I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, ca vechi și apropiat colaborator, de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, ca cel care l-a instalat în funcție în calitate de delegat al Sfântului Sinod și care l-a vizitat în mai multe rânduri, de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului și de I. P. S. Mitropolit Serafim al Germaniei și Europei Centrale, ca unul care activează pentru românii de peste hotare întocmai ca și I. P. S. Arhiepiscop Victorin, fiecare adresându-i îndemnuri de a accepta hotărârea Sfântului Sinod, față de care I. P. S. Arhiepiscop Victorin a cerut amânarea punerii în aplicare până la întrunirea Congresului Arhiepiscopiei din luna iulie 2001.

În cadrul Sinodului Permanent s-au explicat I. P. S. Arhiepiscop Victorin motivele stringente pentru care nu se mai poate acorda o amânare față de hotărârea Sfântului Sinod amintită, în final, I. P. S. Arhiepiscop Victorin declarând că *"se va supune hotărârii Sfântului Sinod"* și aducând mulțumiri pentru asigurarea locului de retragere la Mănăstirea Putna, de care se simte legat încă din tinerețe.

Întrucât referatul încomit de Comisia canonică, juridică și pentru disciplină în legătură cu problemele Arhiepiscopiei Române în America și Canada sintetizează și recapitulează constatările și concluziile la care a ajuns Sinodul Permanent, Prea Fericitul Părinte Președinte adresează *P. S. Episcop Calinic al Argeșului și Muscelului, raportorul acestei Comisii*, invitația de a prezenta referatul în cauză:

Temei nr. 605/2001 – Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu unele probleme ale Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada.

Din referatul respectiv ca și din înseși relatările I. P. S. Arhiepiscop Victorin făcute în ședința Sfântului Sinod din 29 octombrie 1999, reiese că în ultimii ani

se resimt tot mai acut necesitatea revigorării și consolidării vieții și activității bisericești în cuprinsul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada, printr-o mai bună organizare administrativă a Eparhiei, în contextul existenței concomitente a două jurisdicții ortodoxe române pe continentul american.

Cu acel prilej, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a subliniat că parohiile, clerul și credincioșii ortodocși români din America și Canada doresc ca Înalț Prea Sfinția Sa să aibă colaboratori unul sau doi Episcopi-Vicari, care să-l sprijine în lucrarea misionară arhierescă în teritoriul canonic foarte întins al Eparhiei, cu parohii în Statele Unite ale Americii, Canada, America de Sud și aria Pacificului.

Deteriorarea continuă a relațiilor dintre Chiriahul Arhiepiscopiei și colaboratorii din administrația eparhială, lipsa unei cancelarii eparhiale eficiente, lipsa unui Episcop-Vicar care să-l sprijine pe Înalț Prea Sfinția Sa în lucrarea pastoral-misionară de teren, au determinat Congresul Arhiepiscopiei întrunit la 30 iunie – 2 iulie 2000 să ia hotărârea constituirii unei Comisii speciale, împuternicită ca, sub președinția I. P. S. Arhiepiscop Victorin să participe la ședința Sfântului Sinod care va discuta și soluționa problema Episcopului-Vicar sau a Episcopilor-Vicari, precum și a problemelor care privesc viitorul Arhiepiscopiei.

La 4 octombrie 2000, Sfântul Sinod a constatat cu regret că I. P. S. Arhiepiscop Victorin nu a participat la ședința sinodală alături de membrii Comisiei speciale împuternicită de Congres, Sfântul Sinod neputând soluționa, în lipsa Chiriahulului Arhiepiscopiei, problema Episcopului-Vicar, formându-și convingerea că fenomenul de criză prin care trece Arhiepiscopia s-a accentuat și că, în această situație, este necesar să reflecteze mai degrabă la asigurarea succesiunii la conducerea Arhiepiscopiei, decât la aceea a unui Episcop-Vicar.

Ca urmare, Sfântul Sinod, cu toată considerația pentru frumoasa, rodnică și îndelungată arhipăstorie a I. P. S. Arhiepiscop Victorin de până la această dată, având în vedere responsabilitatea de ordin canonic care-i revine, potrivit legiurilor bisericești, pentru bunăstarea și viitorul Arhiepiscopiei, față de necesitatea redresării activității administrației eparhiale, față de criza de conducere cu care se confruntă Arhiepiscopia, față de necesitatea creării condițiilor care să asigure continuarea și normalizarea activității Arhiepiscopiei, existența și identitatea sa în cadrul Ortodoxiei din America, precum și condițiilor pentru alegerea succesorului la conducerea Arhiepiscopiei;

În acord cu învățătura Sfintei noastre Biserici și cu Sfintele Canoane pe care se întemeiază Statutul și Legiurile noastre bisericești, Sfântul Sinod, în ședința din 4 octombrie 2000, a hotărât următoarele în unanimitatea membrilor săi:

– *Recomandă Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada ca, până la sfârșitul anului 2000, să adreseze Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cerere de retragere din scaun.*

– *Asigură Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin păstrarea titlului onorific de Arhiepiscop și demnitatea arhiepiscopală de care se va bucura ca arhieru în rândurile membrilor Sfântului Sinod aflați în retragere.*

– *Asigură Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin stabilirea la Mănăstirea de mețanie Putna din cadrul Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăușilor sau*

la orice mânăstire din țară pe care și-o va alege, în care i se vor crea, de asemenea, toate condițiile Arhiepiscopilor pensionari din țară, potrivit rangului și demnității lor (locuință, întreținere, personal de serviciu și pensie din partea Bisericii).

La această hotărâre cu nr. 5174 din 4 octombrie 2000, comunicată I. P. S. Victorin la 25 octombrie 2000, Înalt Prea Sfinția Sa nu a dat urmare.

Înalt Prea Sfinția Sa, prin scrisoarea din 6 februarie 2001, primită la Patriarhia Română în 14 februarie a. c. și-a anunțat venirea la ședința Sfântului Sinod din 19 februarie 2001 însoțit de Cuv. Arhimandrit Mitrofor Vasile Vasilache, ceea ce s-a și întâmplat.

La această ședință au fost prezenți și Pr. Nicholas Apostola și Pr. Ion Gherman, membrii ai Comisiei speciale din partea Congresului.

În zilele de 19 și 20 februarie 2001 au avut loc trei întruniri de lucru ale Sinodului Permanent cu participarea I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului și în prezența I. P. S. Arhiepiscop Victorin, pentru examinarea problemelor actuale ale Arhiepiscopiei.

În prima ședință a Sinodului Permanent, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a prezentat un memoriu datat la 14 februarie a. c. în care a arătat de ce nu a dat răspuns la hotărârea Sfântului Sinod din octombrie referitoare la retragerea din scaun și a afirmat următoarele: *"Am întârziat cu răspunsul la scrisoarea Sfântului Sinod, nădăjduind că veți binevoi a amâna îndeplinirea hotărârilor Sfântului Sinod cel puțin până la data Congresului Anual din iulie 2001 al Sfintei noastre Arhiepiscopii, care va lua act de statutul meu de Arhiepiscop Onorific și va proceda la alegerea unui nou Arhiepiscop, cu aprobarea Sfântului Sinod și cu îndeplinirea tuturor formalităților canonice și statutare"*, înscrise în Statutul Arhiepiscopiei și în Decretul de Autonomie al acesteia.

În convorbirile purtate, Sinodul Permanent a adus la cunoștința I. P. S. Arhiepiscop Victorin că, potrivit art. 7 din Statutul Arhiepiscopiei, Înalt Prea Sfinția Sa este membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și că hotărârile Sfântului Sinod sunt obligatorii pentru toți membrii săi (art. 8 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române), inclusiv pentru Înalt Prea Sfinția Sa.

În cadrul celor trei runde de discuții din cadrul Sinodului Permanent, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a înțeles care sunt urmările hotărârii Sfântului Sinod nr. 5174/4 octombrie 2000 referitoare la retragerea sa din scaunul de Arhiepiscop și a declarat: *"Mă voi supune întru totul hotărârii Sfântului Sinod"*.

Sinodul Permanent a precizat că este absolut necesară menținerea acestei hotărâri a Sfântului Sinod, întrucât se constată că actuala criză în conducerea Arhiepiscopiei, inexistența unei cancelarii eparhiale funcționale și lipsa de relații cu clerul Eparhiei sunt tot mai păgubitoare și nu pot fi remediate decât prin crearea și asigurarea condițiilor pentru alegerea unui nou Arhiepiscop, în cel mai scurt timp posibil, prin retragerea la pensie a I. P. S. Arhiepiscop Victorin și prin declararea ca vacant a scaunului arhiepiscopal.

Aceste constatări au fost relevate de Sinodul Permanent și în discuțiile cu Prea Cuv. Arhimandrit Mitrofor Vasile Vasilache și cu reprezentanții preoților care fac parte din Comisia specială stabilită de Congres.

În încheierea discuțiilor, Sinodul Permanent a luat act că prin memoriul din 6 februarie 2001, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a înțeles că prin aplicarea hotărârii Sfântului Sinod din 4 octombrie 2000, nu va mai fi Arhiepiscop titular ci, onorific, cu cinstita și rangul ierarhic ce i se cuvin, situație de care Congresul va lua cunoștință și a interpretat acest memoriu ca pe o acceptare scrisă din partea I. P. S. Arhiepiscop Victorin.

Având în vedere că declarația I. P. S. Arhiepiscop Victorin, prin care consideră că oferta făcută de Sfântul Sinod de a se putea stabili în țară la Mănăstirea Putna este "*ca o minune dumnezeiască*", pentru care mulțumește Sfântului Sinod:

Ținând seama de toate acestea și, ca urmare a discuțiilor purtate, Sinodul Permanent prezintă Sfântului Sinod Plenar următoarele propuneri:

– *Se aprobă punerea în aplicare a hotărârii Sfântului Sinod nr. 5174/4 octombrie 2000, privind retragerea din scaun a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin, începând cu data prezentei ședințe sinodale (22 februarie 2001).*

– *Pe aceeași dată, să declare vacant scaunul de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada.*

– *Potrivit discuțiilor purtate în Sinodul Permanent și a propunerilor și opțiunilor exprimate de membrii Comisiei speciale, Sfântul Sinod să încredințeze Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teofan al Olteniei, mandatul de Arhiepiscop Locțiitor al Scaunului de Arhiepiscop începând cu 22 februarie 2001.*

– *Potrivit prevederilor statutare ale Statutului Arhiepiscopiei (art. 130, 146, 147, 171, etc.), Locțiitor de Arhiepiscop împreună cu Consiliul Eparhial să fie împuterniciți a declanșa procedura statutară de urmat pentru alegerea noului Arhiepiscop.*

Prea Fericitul Părinte Președinte supune discuțiilor Plenului Sfântului Sinod referatul și propunerile Comisiei Canonică, juridică și pentru disciplină și invită apoi pe membrii Sfântului Sinod să ia cuvântul.

La discuțiile care au urmat, membrii Sfântului Sinod au purtat un dialog frățesc cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin, intervenind și luând cuvântul în următoarea ordine: P. S. Episcop Calinic al Argeșului și Muscelului, P. S. Episcop-Vicar Gherasim Putneanul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, I. P. S. Arhiepiscop Victorin, I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, I. P. S. Arhiepiscop Andrei al Alba Iuliei, P. S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmăruului, P. S. Episcop Epifanie al Buzăului, P. S. Arhiereu-Vicar Petroniu Sălăjanul.

În cadrul discuțiilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Președinte a invitat să-și expună punctele de vedere pe Prea Cuv. Arhim. Mitrofor Vasile Vasilache și pe P. C. Pr. Nicolas Apostola sosisi din America cu acest prilej.

Dialogul frățesc al membrilor Sfântului Sinod cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin a continuat apoi cu participarea: P. S. Episcop Gherasim al Râmnicului, P. S. Episcop Galaction al Alexandriei și Teleormanului, I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului.

Spre finalul discuțiilor, I. P. S. Arhiepiscop Victorin declară că: "Mă supun întru totul voii Sfântului Sinod".

Prea Fericitul Părinte Patriarh considerând încheiate luările de cuvânt din partea membrilor Sfântului Sinod, ale I. P. S. Arhiepiscop Victorin și ale însoțito-

rilor săi (Arhim. Mitrofor Vasile Vasilache și Pr. Nicolas Apostola) supune la vot constatările și concluziile Sinodului Permanent precum și propunerile Comisiei Canonică, juridică și pentru disciplină, formulate pe baza acestora și a discuțiilor ce s-au purtat.

Membrii Sfântului Sinod își exprimă, în unanimitate, acordul cu concluziile Sinodului Permanent și ale Comisiei Canonică, juridică și pentru disciplină.

În urma amplelor discuții care s-au purtat în prezenta ședință sinodală, a constatărilor, concluziilor și propunerilor Sinodului Permanent din zilele de 19 și 20 februarie 2001, precum și a precizărilor care s-au făcut cu participarea la discuții a membrilor Sfântului Sinod, a I. P. S. Arhiepiscop Victorin, a Prea Cuv. Arhim. Mitrofor Vasile Vasilache și PP. CC. Pr. Nicholas Apostola și Pr. Ion Gherman, reprezentanții Comisiei speciale împuternicită de Congresul Arhiepiscopiei, în legătură cu problemele Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada;

Ținând seama de votul exprimat de membrii Sfântului Sinod;

Înșușindu-și constatările și concluziile Sinodului Permanent confirmate în desfășurarea discuțiilor purtate în plen și la propunerea Comisiei Canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Își menține hotărârea nr. 5174 din 4 octombrie 2000 și aprobă retragerea din scaunul de Arhiepiscop a I. P. S. Arhiepiscop Victorin al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada cu data prezentei ședințe sinodale (22 februarie 2001).*

– *Asigură I. P. S. Arhiepiscop Victorin păstrarea titlului de Arhiepiscop și demnitatea arhiepiscopală de care se va bucura ca arhieru în rândurile membrilor Sfântului Sinod aflați în retragere.*

– *Asigură I. P. S. Arhiepiscop Victorin stabilirea la Mănăstirea Putna din cadrul Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților sau la orice mănăstire din țară pe care și-o va alege, în care i se vor crea, de asemenea, toate condițiile Arhierilor pensionari din țară, potrivit rangului și demnității lor (locuință, întreținere, personal de serviciu și pensie din partea Bisericii).*

– *Pe aceeași dată (22 februarie 2001) declară vacant scaunul de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada.*

– *Potrivit discuțiilor purtate în Sinodul Permanent și a propunerilor și opțiunilor exprimate de membrii Comisiei speciale, Sfântul Sinod încredințează I. P. S. Mitropolit Teofan al Olteniei mandatul de Arhiepiscop-Locțiitor al scaunului de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada începând cu 22 februarie 2001.*

– *Potrivit prevederilor statutare ale Statutului Arhiepiscopiei (art. 130, 146, 147, 171 etc.), Locțiitorul de Arhiepiscop împreună cu Consiliul Eparhial sunt împuterniciți a declanșa procedura statutară pentru alegerea noului Arhiepiscop.*

Temei nr. 204/2001 – Procesul-Verbal al Colegiului Electoral Bisericesc din 21 februarie 2001 privind rezultatul alegerii pentru ocuparea scaunului vacant de Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului.

Din Procesul-Verbal respectiv reiese că după aprobarea retragerii la pensie a I. P. S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului și după vacantarea scaunului arhiepiscopal cu data de 1 noiembrie 2000, potrivit prevederilor art. 129, al. 3 din Statutul

pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod în ședința sa de lucru din 4 octombrie 2000, în conformitate cu votul secret exprimat a propus drept candidați pentru alegerea de Arhiepiscop al Tomisului pe PP. SS. Episcop Galaction al Alexandriei și Teleormanului și pe Dr. Teodosie Snagovenul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Potrivit prevederilor art. 129, al. 4 din Statut, cu adresa Cancelariei Sf. Sinod nr. 204/2000, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a emis convocarea membrilor Colegiului Electoral Bisericesc pentru ziua de miercuri, 21 februarie 2001, la Palatul Patriarhiei din București, comunicând confidențial acestora, numele celor doi candidați însoțite de curriculum vitae.

Procedând la examinarea și cercetarea canonică a alegerii, potrivit art. 130, al. 11 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Comisia Canonică juridică și pentru disciplină constată următoarele:

– Lucrările Colegiului Electoral Bisericesc s-au desfășurat cu respectarea prevederilor canonice, statuare și regulamentare bisericești.

– În urma votării și a despuierii scrutinului, din totalul celor 128 de membri prezenți ai Colegiului Electoral Bisericesc, voturile au fost exprimate după cum urmează: P. S. Dr. Teodosie Snagoveanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor – 81 voturi; P. S. Glaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului – 45 voturi; P. S. Ioan, Episcopul Covasnei și Harghitei – 1 vot; P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanul – 1 vot. Total voturi exprimate: 128.

– În urma rezultatului votării, în temeiul prevederilor art. 130, al. 9 din Statut, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Președintele Colegiului Electoral Bisericesc a proclamat ales ca Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Tomisului pe P. S. Dr. Teodosie Snagoveanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Comisia canonică, juridică și pentru disciplină, temeiul prevederilor art. 131, al. 1 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, a procedat la examinarea canonică și a constatat că lucrările Colegiului Electoral Bisericesc s-au desfășurat cu respectarea prevederilor legale și canonice.

Ca urmare, la propunerea Comisiei Canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Ia act că alegerea Prea Sfințitului Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Dr. Teodosie Snagoveanul ca Arhiepiscop al Tomisului s-a săvârșit cu respectarea dispozițiilor art. 129 și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.*

– *Validează și aprobă alegerea făcută de Colegiul Electoral Bisericesc în ziua de 21 februarie 2001 în persoana P. S. Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Dr. Teodosie Snagoveanul, ca Arhiepiscop al Tomisului.*

– *Adresează Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist rugămintea de a face cuvenitele demersuri către autoritățile de stat competente și de a lua măsurile canonice și statutare pentru emiterea Gramatei Patriarhale în vederea înscăunării și instalării P. S. Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor Dr. Teodosie Snagoveanul în scaunul de Arhiepiscop al Tomisului, potrivit datinilor Bisericii Ortodoxe Române.*

Temei nr 818/2001 – Adresa Ministerului Culturii și Cultelor – Secretariatul de Stat pentru Culte nr. 1363/2001 prin care se solicită observațiile Patriarhiei Române la proiectul Legii privind regimul general al cultelor religioase.

Din adresa respectivă reiese că la 13 septembrie 1999, Guvernul României a emis Hotărârea nr. E/314, privind înaintarea la Camera Deputaților, în vederea adoptării în procedură de urgență a proiectului de *Lege privind regimul general al cultelor religioase*. Ulterior, prin adresa nr. 34/17 februarie 2000, Camera Deputaților a restituit Guvernului proiectul respectivei Legi, la solicitarea acestuia.

Dat fiind faptul că, actualul Guvern are prevăzut în Programul de guvernare adoptarea acestei Legi în anul 2001, Secretariatul de Stat pentru Culte a solicitat Patriarhiei Române ca până la data de 15 martie 2001, să transmită eventualele sale observații la proiectul de lege adoptat de Guvern la 13 septembrie 1999, pe care îl trimite Patriarhiei Române.

În urma lecturării în plenul Sfântului Sinod a textului proiectului de Lege privind regimul general al cultelor religioase, articol cu articol, și a notării observațiilor care s-au făcut, Sfântul Sinod hotărăște:

– *Se vor transmite Ministerului Culturii și Cultelor următoarele observații la proiectul de Lege privind regimul general al cultelor religioase:*

Sub aspectul fondului:

– *La art. 15, se propune eliminarea al. 5: "Parohiile și unitățile de cult: similare acestora pot dobândi personalitate juridică dacă au ca membri cel puțin 5% din populația aparținând primăriei localității respective"; La art. 24, al. 2, pt.1 par. 2 se propune reformularea în: "Episcopia Ortodoxă Sârbă"; La art. 34, se propune completarea astfel: "Culte religioase pot înființa instituții de caritate și asistență socială: case de copii, centre de plasament, cămine de bătrâni, cantine și alte așezăminte de caritate"; La art. 43, al. 1 se propune completarea astfel: "Personalul didactic din unitățile de învățământ ale cultelor religioase integrante în învățământul de stat se numește și se menține de către Ministerul..."; La art. 72 se propune completarea astfel: "Prin unități de cult centrale și locale, în sensul prezentei legi, se înțeleg: patriarhia, mitropolia...".*

Sub aspect gramatical:

– *La art. 10, se corectează: "... legii"; La art. 13 se corectează: "... legii"; La art. 25, se corectează adăugând: "... cult religios și al aprobării..."; La art. 62, se corectează: "... România, vor respecta...".*

Privind corelarea denumirii unor instituții de stat:

– *Acolo unde era menționat Secretariatul de Stat pentru Culte se propune înscrierea denumirii actuale, Ministerul Culturii și Cultelor – Secretariatul de Stat pentru Culte: art. 15, al. 4; 22; 23, al. 1 și 3; 24, al. 1; 26; al. 2; 27, al. 1; 28; 42, al. 1; 45; 46; 56; 62, al. 2; 63; 64; 65, al. 1 și 3; 69, al. 1.*

– *Acolo unde era menționat Ministerul Educației Naționale se propune înscrierea denumirii actuale Ministerul Educației și Cercetării: art. 42, al. 1 și 43, al. 1.*

Temei nr. 941/2001 – Propunerea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului pentru alegerea Prea Cuviosului Protos. Dr. Daniil Nacu Stoenescu în cel de al doilea post de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei.

Având în vedere că plenul Sfântului Sinod în ședința din 19 februarie 2001, după examinarea anumitor aspecte privind organizarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, prin hotărârea nr. 6146/2000 a aprobat înființarea celui de al doilea post de Episcop-Vicar la Arhiepiscopia Timișoarei, care să aibă ca atribuții administrarea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a propus alegerea în acest post a Prea Cuviosului Protos. Dr. Daniil Nacu Stoenescu, cadru didactic la Facultatea de Teologie din Arad.

Comisia canonică, juridică și pentru disciplină procedând la examinarea canonică a Prea Cuv. Protos. Daniil Nacu Stoenescu a constatat că întrunește condițiile de studii și canonică prevăzute de art. 104 și 129 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române spre a fi ridicat la treapta arhieriei.

Ca urmare Comisia canonică, juridică și pentru disciplină a propus plenului Sfântului Sinod ca potrivit prevederilor art. 104 și 129 din Statut și cu derogare de la prevederile hotărârii Sfântului Sinod nr. 5074/2000 privind alegerea Episcopilor-Vicari și Arhierilor-Vicari, să aprobe alegerea Prea Cuv. Protos. Daniil Nacu Stoenescu în cel de al doilea post de Episcop-Vicar de la Arhiepiscopia Timișoarei urmând ca, în prealabil, potrivit art. 82 din Statut să i se acorde rangul de Arhimandrit.

Luând în considerare recomandarea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului și având în vedere că Prea Cuv. Protos. Daniil Nacu Stoenescu întrunește condițiile prevăzute de art. 104 și 129 din Statut pentru ridicarea la treapta arhieriei;

Ținând seama de rezultatul votării și de faptul că și la alte Eparhii există două posturi de Episcopi-Vicari;

În urma discuțiilor care au avut loc cu privire la titulatura noului Episcop-Vicar și la prounera Comisiei Canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

– *la act de rezultatul votului secret și aprobă alegerea Prea Cuviosului Protosinghel Dr. Daniil Nacu Stoenescu în cel de al doilea post de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, cu titulatura PARTOȘEANUL. Aprobă ridicarea la treapta Arhieriei a Prea Cuviosului Protosinghel Dr. Daniil Nacu Stoenescu și, în prealabil, îi acordă rangul de Arhimandrit.*

– *Se va interveni la autoritățile de stat în drept pentru emiterea Decretului Prezidențial de recunoaștere a Prea Cuviosului Protosinghel Dr. Daniil Nacu Stoenescu în cel de al doilea post de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, pentru care a fost ales de Sfântul Sinod, și pentru încadrarea la salarizare potrivit Legii nr. 142/1999.*

– *În conformitate cu prevederile art. 104, al. 6 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și cu hotărârea Sfântului Sinod nr. 1681/1969, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului va emite Decizia de atribuții a celui de al doilea Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și o va înainta Sfântului Sinod spre aprobare.*

Temei nr. 991/2001 – Propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru alegerea Prea Cuviosului Ahimandrit Dr. Sebastian Pașcanu în postul de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Din propunerea făcută reiese că, în urma alegerii P. S. Dr. Teodosie Snagoveanu ca Arhiepiscop al Tomisului, postul de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor a devenit vacant.

În propunere se arată că multiplele probleme pastorale, misionare și administrativ-gospodărești de la Arhiepiscopia Bucureștilor, care se cer a fi împlinite în cuprinsul celor 10 protopopiate, 800 de parohii și filii, 30 de așezăminte monahale, 5 instituții de învățământ teologic, coordonarea și îndrumarea activităților de asistență religioasă, social-filantropică, de educație religioasă, precum și cele de la Centrul Eparhial impun cu prioritate ocuparea neîntârziată a postului vacant de Episcop-Vicar care, prin Decizie Patriarhală să îndeplinească o parte din aceste atribuții.

Totodată, în propunere se arată că la recomandarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Cuv. Arhim. Dr. Sebastian Pașcanu, exarhul mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor a fost acceptat de Sfântul Sinod, în ședința sa de lucru din 12-13 septembrie 2000, drept candidat pentru ocuparea unui post de Episcop-Vicar;

Comisia canonică, juridică și pentru disciplină procedând la examinarea canonică a Prea Cuv. Arhim. Dr. Sebastian Pașcanu a constatat că îndeplinește condițiile de studii și canonice prevăzute de art. 104 și 129 din Statut pentru a fi ridicat la treapta arhieriei.

În urma acestor constatări, Comisia canonică, juridică și pentru disciplină a propus alegerea Prea Cuv. Arhim. Dr. Sebastian Pașcanu în postul de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, urmând a purta titulatura *ILFOVEANUL*.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist subliniază necesitatea ocupării urgente a postului de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, iar Prea Cuv. Arhim. Dr. Sebastian Pașcanu a fost deja aprobat de Sfântul Sinod pentru a fi luat în evidență drept candidat la arhierie, având experiență administrativă în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În urma desfășurării votului secret se constată că Prea Cuv. Arhim. Sebastian Pașcanu a întrunit marea majoritate de voturi din partea membrilor Sfântului Sinod.

Având în vedere rezultatul votului secret exprimat și ținând seama că Prea Cuv. Arhim. Dr. Sebastian Pașcanu întrunește condițiile de studii și canonice prevăzute de art. 104 și 129 din Statut pentru ridicarea la treapta arhieriei;

În urma discuțiilor purtate, a propunerilor Prea Fericitului Părinte Patriarh și Comisiei Canonice, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște:

– *În act de rezultatul votului secret și aprobă alegerea Prea Cuviosului Arhimandrit Dr. Sebastian Pașcanu în postul de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titlatura ILFOVEANUL, precum și ridicarea la treapta Arhieriei.*

– *Se va interveni la autoritățile de stat în drept pentru emiterea Decretului Prezidențial de recunoaștere a Prea Cuviosului Arhimandrit Dr. Sebastian Pașcanu în postul de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, pentru care a fost ales de Sfântul Sinod, și pentru încadrarea la salarizare potrivit Legii nr. 142/1999.*

– *În conformitate cu prevederile art. 104, al. 6 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și cu hotărârea Sfântului*

Sinod nr. 1681/1969, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist este rugat să emită Decizia de atribuire a noului Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor pe care o va înainta Sfântului Sinod spre aprobare.

În legătură cu alegerile celor doi candidați pentru posturile de Episcopi-Vicari, I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, cerând cuvântul, arată că Sfântul Sinod, la propunerea Înalt Prea Sfinției Sale a luat hotărârea nr. 5074 din 12-13 septembrie 2000 care fixează condițiile de alegere a Episcopilor-Vicari și Arhierilor-Vicari și tot Sfântul Sinod, pe cale de excepție, este nevoit să renunțe la condițiile stipulate în hotărârea respectivă. De aceea, consideră că este necesar ca Sfântul Sinod să abroge hotărârea respectivă, întrucât condițiile locale care impun situații de excepție nu permit aplicarea acesteia.

Ca urmare, I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului **propune plenului Sfântului Sinod să aprobe abrogarea Hotărârii Sinodale nr. 5074 din 12-13 septembrie 2000**, care a fost amendată chiar în prezenta ședință sinodală sub temei nr. 6201/2000.

Însușindu-și propunerea făcută de I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului și, în urma discuțiilor purtate, Sfântul Sinod hotărăște:

– Abrogă hotărârea sinodală nr. 5074 din 12-13 septembrie 2000, amendată sub temei nr. 6201/2000, privitoare la condițiile pentru recomandarea candidaților pentru posturile de Episcopi-Vicari și Arhieriei-Vicari.

*

La invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist sunt introduși în Sala Sinodală cei doi candidați aprobați și aleși de Sfântul Sinod pentru treapta arhieriei: Arhim. Dr. Sebastian Pașcanu pentru postul de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și Protos. Dr. Daniil Stoenescu Nacu pentru cel de al doilea post de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei.

Prea Fericitul Părinte Președinte le aduce la cunoștință alegerea de către Sfântul Sinod ca Episcopi-Vicari și promovarea în rândurile ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, urmând ca Arhim. Sebastian Pașcanu să devină colaborator direct al Prea Fericitului Părinte, iar Prot. Daniil Stoenescu Nacu să devină colaborator al I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului și le adresează felicitări și îndemnuri de a depune stăruință în lucrarea arhierescă pentru care au fost chemați prin alegerea făcută de Sfântul Sinod.

În cuvântul de răspuns, cei doi aleși au adresat mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor Sfântului Sinod care le-au acordat încrederea prin votul exprimat și au făgăduit ascultare și supunere față de Sfântul Sinod și față de cei care i-au recomandat pentru treapta arhierescă.

*

Epuizându-se examinarea tuturor problemelor înscrise pe Ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist adresează mulțumiri frățești tuturor membrilor Sfântului Sinod pentru participarea la ședința de lucru a acestui for central bisericesc din zilele de 19-22 februarie 2001, la lucrările Adunării Naționale Bisericești și ale Colegiului Electoral Bisericesc, la sesiunea festivă dedicată aniversării Centenarului nașterii Patriarhului Justinian (1901-2001), precum și pentru con-

tribuțiile aduse la soluționarea problemelor care au fost aduse în dezbateră Sfântului Sinod.

În mod special, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* exprimă mulțumiri I. P. S. Arhiepiscop Victorin pentru participarea la ședințele de lucru ale Sinodului Permanent și ale Sfântului Sinod plenar, pentru înțelegerea pe care a manifestat-o față de hotărârea luată de Sfântul Sinod în scopul soluționării problemelor actuale, vitale pentru Arhiepiscopia Ortodoxă Română în America și Canada, asigurându-l de întreaga prețuire și grijă pe care i-o poartă deopotrivă toți membrii Sfântului Sinod și de cinstirea ca arhiereu în retragere, cu păstrarea titlului onorific de Arhiepiscop și de demnitatea arhiepiscopală de care se bucură în rândurile membrilor Sfântului Sinod aflați în retragere. Totodată, Prea Fericirea Sa își exprimă încredințarea că preoții și credincioșii Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America și Canada, precum și forurile eparhiale vor primi și aprecia cum se cuvine această hotărâre sinodală.

Prea Fericitul Părinte Președinte declară ședința închisă și prorogă sesiunea sinodală pe anul 2001.

Se rostește rugăciunea *Cuvine-se cu adevărat*.

Președintele Sfântului Sinod
† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SECRETARUL SFÂNTULUI SINOD
† VINCENTIU PLOIEȘTEANU
EPISCOP-VICAR PATRIARHAL

LUCRĂRILE ADUNĂRII NAȚIONALE BISERICEȘTI*

Sumarul ședinței de lucru din 21 februarie 2001

Potrivit prevederilor art. 22 și 30, din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 5, lit. "a" și 59 din Regulamentul Organelor Centrale din Patriarhia Română, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a emis convocarea nr. 201, din 10 ianuarie 2001, în baza căreia, membrii Sfântului Sinod și membrii clerici și mireni delegați ai celor 23 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române, s-au întrunit la București, în ziua de 21 februarie 2001, pentru a participa la lucrările ședinței anuale a Adunării Naționale Bisericești.

La orele 8,00 în Catedrala Patriarhală, în prezența membrilor Sfântului Sinod și a membrilor clerici și mireni ai Adunării Naționale Bisericești, a colaboratorilor de la Centrul Patriarhal, a altor invitați și a numeroși credincioși, a fost oficiat **un Te-Deum** de către un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. S. Petroniu Sălăjanul, Arhiereu-Vicar al Episcopiei Oradiei.

După oficierea Te-Deum-ului, membrii Adunării Naționale Bisericești, precum și ceilalți invitați au trecut în Aula Mare din Palatul Patriarhiei, întâmpinând la orele 8,30 pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist însoțit de II. PP. SS. Mitropolii.

Potrivit prevederilor statutare și regulamentare bisericești, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist procedează la **constituirea Secretariatului Adunării Naționale Bisericești**, invitând pe secretarii aleși la ședința de constituire a acestui for central bisericesc din 16 iulie 1998, să ia loc la Biroul Secretariatului: *Pr. Alexandru Hotăran (Episcopia Aradului) – secretar general, Dl. Av. Ioan Morariu (Arhiepiscopia Sibiului) și Dl. Av. Mihai Sălcuțan (Episcopia Buzăului) – secretari.*

În continuare, la invitarea Prea Fericitului Părinte Președinte, secretarul general al Adunării face **Apelul Nominal**, în urma căruia se constată că din totalul de 112 membri, un număr de 16 membri sunt absenți motivat iar 3 locuri sunt vacante.

Constatând prezența stațutară a membrilor ierarhi, clerici și mireni, Prea Fericitul Părinte Președinte **dclară legal constituit acest for bisericesc și deschide prezența ședință de lucru a sesiunii pe anul 2001 a Adunării Naționale Bisericești.**

În **Cuvântul de deschidere**, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist își exprimă *bucuria reîntâlnirii cu membrii acestui important organ central bisericesc la începutul celui de al treilea mileniu de viață creștină, pentru a evalua amploarea împlinirilor dar și pricina neîmplinirilor din activitatea generală a Bisericii noastre desfășurată în țară și în străinătate în cursul anului 2000.* În continuare, Prea Fericirea Sa subliniază însemnătatea anului 2000, arătând că *ultimul an al celui de al doilea mileniu creștin a început cu liturghisirea pe piatra Sfântului Mormânt, împreună cu toți Întâistătorii Bisericilor Ortodoxe surori și s-a încheiat la Constantinopol și Niceea, pe locul desfășurării Sinoadelor I și VI Ecumenice, tot împreună, unde a fost emis "Apelul Întâistătorilor Bisericilor*

---

*Prezentul sumar a fost alcătuit de Pr. Dr. Augustin Rusu, consilier patriarhal pe baza Procesului-Verbal al ședinței de lucru a Adunării Naționale Bisericești existent la Cancelaria Sf. Sinod.

Ortodoxe", și unde Prea Fericeirea Sa s-a simțit precum scitul de la Tomis acum 2000 de ani. Pentru a accentua și a aprofunda importanța acestor întâlniri, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adăugat că acest lucru dă actualitate Ortodoxiei și constituie pavăza credinței noastre la acest început de drum.

Încheind, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist imploră milostivirea Atot-Bunului Dumnezeu să reverse darurile Sale peste întreaga Biserică Ortodoxă Română și peste toți membri acestui for central bisericesc, urând bun venit și un an plin de sporuri duhovnicești și roade profesionale pentru creșterea Bisericii noastre și progresul țării noastre.

După cuvântul de deschidere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist supune plenului **componența Comisiilor Permanente de lucru** ale Adunării Naționale Bisericești, aprobate în ședința de constituire a acestui for central bisericesc din iulie 1998, fiecare membru al Adunării având în față lista cu repartizarea în cadrul acestora, după care, potrivit prevederilor regulamentare bisericești supune aprobării plenului Ordinea de zi și repartizarea lucrărilor pe Comisiile Permanente.

Ca urmare a propunerii Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, **plenul Adunării Naționale Bisericești hotărăște:**

– *Ia act de componența Comisiilor Permanente de lucru ale Adunării Naționale Bisericești, în forma aprobată la ședința de constituire a acestui for central bisericesc din 16 iulie 1998.*

– *Aprobă Ordinea de Zi a prezentei ședințe de lucru și repartizarea lucrărilor la Comisiile Permanente ale Adunării Naționale Bisericești, după cum urmează:*

A. La Comisia de validări și petițiuni (Raportor Pr. Nițu Voicu):

– *Temei nr. 993/2000 – Validarea mandatului Dlui. Prof. Mihai Albotă, propus de Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Tomisului ca delegat mirean în Adunarea Națională Bisericească.*

B. La Comisia organizatoare (Raportor Pr. Augustin Vasile):

– *Temei nr. 602/2001 – Hotărârea Sfântului Sinod în legătură cu propunerea Adunării Eparhiale a Episcopiei Oradiei pentru schimbarea titlaturii din Episcopia Oradiei în Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului și modificarea corespunzătoare a art. 5 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.*

– *Temei nr. 6146/2000 – Hotărârea Sfântului Sinod în legătură cu afilierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia la Mitropolia Banatului și modificarea corespunzătoare a art. 5 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.*

C. La Comisia Bisericească (Raportor Pr. Dr. Marian Ciulei):

– *Darea de seamă a Cancelariei Sfântului Sinod pe anul 2000;*
 – *Darea de seamă a Sectorului Relații Externe Bisericești pe anul 2000;*
 – *Darea de seamă a Sectorului Biserica și Societatea pe anul 2000;*

D. La Comisia Culturală (Raportor Pr. Gheorghe Nicolae Șincan):

– *Darea de seamă a Sectorului Învățământ teologic și educație religioasă pe 2000;*

– Darea de seamă a Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române privind activitatea Editurii, a Tipografiei și a Atelierelor în anul 2000.

E. La Comisia Economico-Financiară (Raportor Pr. Constantin Savu):

– Raportul Sectorului Economic-Financiar privind contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 2000 al Administrației Patriarhale și ale Instituțiilor anexe.

F. La Comisia Bugetară (Raportor Pr. Ioan Dâmbu):

– Raportul Sectorului Economic-Financiar privind proiectul bugetului de venituri și cheltuieli al Administrației Patriarhale și ale Instituțiilor anexe pe anul 2001.

Invitând pe membrii Adunării Naționale Bisericești să participe la lucrările Comisiilor Permanente potrivit componenței acestora și în sălile anume destinate, la orele 9,00, Prea Fericitul Părinte Președinte **suspendă ședința plenară** pentru pauză, timp în care comisiile vor examina problemele primite de la Biroul Adunării și vor întocmi rapoartele.

La reluarea lucrărilor în plen, la orele 10,00, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, luând cuvântul, *invită pe raportorii Comisiilor Permanente să prezinte deliberării și hotărârii plenului Adunării Naționale Bisericești rapoartele acestora, după cum urmează:*

P. C Pr. NIȚU VOICU, de la Episcopia Dunării de Jos prezintă plenului referatul Comisiei de Validări și Petițiuni în legătură cu validarea mandatului D-lui Prof. Mihai Albotă, propus de Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Tomisului ca delegat mirean în Adunarea Națională Bisericească, în locul rămas vacant prin trecerea la cele veșnice a Prof. Univ. Dr. Adrian Rădulescu:

Luând act că Dl. Prof. Mihai Albotă a depus la Biroul Adunării Naționale Bisericești mandatul respectiv, că în urma examinării acestuia s-a constatat că este conform cu dispozițiile electorale, că nu prezintă defecte de formă și că nu au fost făcute contestații împotriva lui;

În temeiul art. 63 din Regulamentul Organelor Centrale Bisericești, Comisiei de validări și petițiuni propune plenului Adunării Naționale Bisericești:

– *Să aprobe validarea mandatului Dl. Prof. MIHAI ALBOTĂ ca delegat mirean din partea Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Tomisului în Adunarea Națională Bisericească și repartizarea în Comisia Organizatoare, pentru perioada 2001. – 2002.*

P. C. Pr. AUGUSTIN VASILE, de la Episcopia Maramureșului și Sătmarului, prezintă referatul Comisiei Organizatoare în legătură cu:

1. Temei nr. 602/2001 – Hotărârea Sfântului Sinod în legătură cu propunerea Adunării Eparhiale a Episcopiei Oradiei pentru schimbarea titlaturii din Episcopia Oradiei în Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului și modificarea corespunzătoare a art. 5 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Referatul Comisiei Organizatoare prezintă expunerea de motive și hotărârea Sfântului Sinod nr. 602/2001 luată în ședința de lucru din 19 februarie 2001, cu privire la schimbarea titlaturii din Episcopia Oradiei în Episcopia Ortodoxă Ro-

mână a Oradiei, Bihorului și Sălajului, precum și a modificării corespunzătoare a art. 5 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

În susținerea acestei propuneri a Adunării Eparhiale a Episcopiei Oradiei se aduc argumentele cum că, atunci când s-a înființat Episcopia Oradiei prin Legea din 30 august 1920, majoritatea populației județului Sălaj era greco-catolică, în timp ce astăzi, ponderea este reprezentată de credincioșii ortodocși, lucru similar și în județul Bihor. De asemenea, vechimea și continuitatea neîntreruptă a poporului român și a Ortodoxiei pe meleagurile sălăjene, nenumăratele vestigii ale vieții religioase ortodoxe, prin existența unor mănăstiri care funcționau ca școli încă din secolul al XIV-lea, nu pot decât să împlinescă dorința credincioșilor și a preoțimii din județul Sălaj de a se include numele acestui județ în titulatura eparhiei, spre a înceta stările de nemulțumire din rândul credincioșilor și clerului acestui județ.

Având în vedere necesitatea menținerii în continuare, în titulatura eparhiei a denumirii istorice a cetății de reședință a Episcopiei – municipiul Oradea – la aceasta putându-se adăuga denumirile județelor din jurisdicție, pentru a se păstra denumirea istorică a eparhiei cu care a fost înființată prin Legea din 30 august 1920;

Constatând că introducerea în titulatură a apelativului *Ortodoxă*, a fost acceptată de Sfântul Sinod și de Adunarea Națională Bisericească în anul 1991 pentru Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, spre a nu crea confuzii cu denumirile celorlalte eparhii ale altor culte din zonă;

Luând act de dorința credincioșilor și preoțimii din județul Sălaj de a include numele Județului Sălaj în titulatura eparhiei, dorință însușită de Adunarea Eparhială a Episcopiei Oradiei;

Pe temeiul prevederilor art. 7, al. 2 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, potrivit căruia "Schimbarea titulaturii Mitropoliilor, Arhiepiscopiilor și Episcopiiilor, precum și înființarea de noi Eparhii se fac prin hotărârea Adunării Naționale Bisericești", ale art. 20, lit. "e" din același Statut, potrivit căruia Adunarea Națională Bisericească are calitatea de "a hotărâi asupra schimbării titulaturii Mitropoliilor, Arhiepiscopiilor și Episcopiiilor, a întinderii lor teritoriale și a înființării de noi eparhii" și, Comisia Organizatoare propune plenului Adunării Naționale Bisericești;

– *Să ia act cu aprobare de hotărârea Sfântului Sinod nr 602 din 19 februarie 2001 privind schimbarea titulaturii Episcopiei Oradiei în Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului;*

– *Să aprobe modificarea art. 5, cap. III, punctul 18 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române a Oradiei, Bihorului și Sălajului, cu reședința în municipiul Oradea".*

2. *Temei nr. 6146/2000 – Hotărârea Sfântului Sinod din 19 februarie 2001 privind afilierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia la Mitropolia Banatului și modificarea art. 5 din Statutul pentru organizare și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.*

În referatul Comisiei Organizatoare se arată că, având în vedere motivele canonic-juridice, istorice și administrativ-bisericești privind necesitatea afilierii Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, sub aspectul orânduirii canonice și administrative la Mitropolia Banatului, precum și necesitatea respectării principiu-

lui canonic al comuniunii ierarhilor și al jurisdicției canonice administrative prevăzut de Sfintele Canoane și de Legiurile Bisericii Ortodoxe Române;

Constatând că această procedură s-a aplicat și în cazul Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria care a fost afiliată la Mitropolia Banatului prin hotărârea Adunării Naționale Bisericești din 24 februarie 2001;

Ținând seama de necesitatea înscrierii Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia în toate evidențele Patriarhiei la locul cuvenit, potrivit dipticelor, în contextul în care procesul de organizare a acesteia s-a încheiat prin alegerea și constituirea organelor eparhiale și prin aprobarea Statutului de organizare și funcționare;

Văzând hotărârea Sfântului Sinod nr. 6146/2000 luată în ședința de lucru din 19 februarie 2001, prin care s-a aprobat afilierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, sub aspectul orânduirii canonice și administrative, la Mitropolia Banatului, cu înscrierea ei înaintea Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, urmând ca titularul sau locțiitorul acesteia să fie membru al Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Banatului;

În temeiul prevederilor art. 5 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române potrivit cărora, eparhiile Bisericii Ortodoxe Române sunt organizate în Mitropolii, ale art. 20, lit. "e", din același Statut care prevede că Adunarea Națională Bisericească hotărăște "asupra schimbării titularului Mitropoliilor, Arhiepiscopilor și Episcopilor, a întinderii lor teritoriale și a înființării de noi eparhii"; Comisia Organizatoare propune plenului Adunării Naționale Bisericești:

– Să ia act cu aprobare de hotărârea Sfântului Sinod nr. 6146/2000 din 19 februarie 2001 privind afilierea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia, sub aspectul orânduirii canonice și administrative, la Mitropolia Banatului, urmând ca titularul sau locțiitorul acesteia să fie membru al Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Banatului.

– Să aprobe modificarea art. 5, par. V, din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, prin includerea Episcopiei Ortodoxe Române din Iugoslavia înaintea Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria și renumerotarea eparhiilor prevăzute la acel capitol, urmând ca noua formulare a art. 5 să fie următoarea:

Art. 5 – Biserica Ortodoxă Română, organizată ca Patriarhie, cu titlatura "**Patriarhia Română**", sub raportul orânduirii canonice și administrative, cuprinde:

I. – Mitropolia Munteniei și Dobrogei cu eparhiile:

1. Arhiepiscopia Bucureștilor, cu reședința în municipiul București
2. Arhiepiscopia Tomisului, cu reședința în municipiul Constanța
3. Arhiepiscopia Târgoviștei, cu reședința în municipiul Târgoviștei
4. Episcopia Argeșului și Muscelului, cu reședința în municipiul Curtea de Argeș
5. Episcopia Buzăului, cu reședința în municipiul Buzău
6. Episcopia Dunării de Jos, cu reședința în municipiul Galați
7. Episcopia Sloboziei și Călărașilor, cu reședința în municipiul Slobozia
8. Episcopia Alexandriei și Teleormanului, cu reședința în municipiul Alexandria
9. Episcopia Giurguiului, cu reședința în municipiul Giurgiu

II. – Mitropolia Moldovei și Bucovinei, cu eparhiile:

10. Arhiepiscopia Iașilor, cu reședința în municipiul Iași

11. Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, cu reședința în municipiul Suceava
12. Episcopia Romanului, cu reședința în municipiul Roman
13. Episcopia Hușilor, cu reședința în municipiul Huși

III. – Mitropolia Ardealului, cu eparhiile:

14. Arhiepiscopia Sibiului, cu reședința în municipiul Sibiu
15. Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, cu reședința în municipiul

Cluj-Napoca

16. Arhiepiscopia Alba Iuliei, cu reședința în municipiul Alba Iulia
17. Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmăruului, cu reședința în municipiul Baia Mare

18. Episcopia Ortodoxă Română a Oradei, Bihorului și Sălajului, cu reședința în municipiul Oradea

19. Episcopia Covasnei și Harghitei, cu reședința în municipiul Miercurea Ciuc

IV. – Mitropolia Olteniei, cu eparhiile:

20. Arhiepiscopia Craiovei, cu reședința în municipiul Craiova
21. Episcopia Râmnicului, cu reședința în municipiul Râmnicu Vâlcea

V. – Mitropolia Banatului, cu eparhiile:

22. Arhiepiscopia Timișoarei, cu reședința în municipiul Timișoara
23. Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului, cu reședința în municipiul Arad
24. Episcopia Caransebeșului, cu reședința în municipiul Caransebeș
25. Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia
26. Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, cu reședința la Gyula.

P. C. Pr. Dr. MARIAN CIULEI, de la Episcopia Alexandriei și Teleormanului, prezintă referatul Comisiei Bisericești în legătură cu Raportul general al Consiliului Național Bisericesc pe anul 2000 privind:

1. Activitatea Cancelariei Sf. Sinod

În introducere se arată că, traversând o perioadă de frământări și instabilități sociale, economice și politice a societății românești supusă unui evident proces de eroziune morală și de secularizare vădită, întreaga activitate internă a Bisericii Ortodoxe Române din anul 2000 s-a desfășurat în cuprinsul celor 23 eparhii din Patriarhia Română, pe temeiul Sfintelor Canoane, a legiuirilor bisericești proprii și în conformitate cu hotărârile forurilor centrale bisericești, a celor eparhiale, cu îndrumările Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a celorlalți membri ai Sfântului Sinod.

Expunerea începe cu prezentarea unor *evenimente din viața Bisericii noastre derulate în cursul anului 2000*, constând în: aniversări, alegeri, hirotonii și instalări de ierarhi, vacantări de scaune chiriarhale, înființări de noi eparhii, comemorări ale unor personalități bisericești și alte acțiuni prin care se subliniază *prestigiul de care se bucură Biserica noastră*, Întâistătătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și toți ceilalți ierarhi.

În capitolul referitor la *activitatea forurilor centrale ale Bisericii Ortodoxe Române*, sunt prezentate lucrările Sfântului Sinod, ale Adunării Naționale Bisericești, ale Consiliului Național Bisericesc și ale Colegiilor Electorale Bisericești,

desfășurate potrivit competențelor statutare vizând: probleme de ordin misionar, pastoral, canonic, disciplinar și juridic, înființarea și organizarea de noi eparhii, de învățământ teologic și de educație religioasă, de asistență social-caritativă și religioasă, comunitățile ortodoxe române de peste hotare și relații externe bisericești, chestiuni economico-administrative, financiare și patrimoniale, alegeri de Chiriarhi și de Episcopi-Vicari și Arhieri-Vicari.

Capitolul privitor la *lucrarea misionară a Bisericii* este expus pe baza itinerariilor pastorale ale membrilor Sfântului Sinod și a dărilor de seamă privind activitatea de teren pastoral-misionară a Centrelor eparhiale, desfășurată în cele 23 de eparhii, 147 protoierii, 13.461 de unități bisericești (parohiale, filiale și mănăstirești) care, relevă grija pentru a răspunde cerințelor pastorale și misionare impuse de amploarea și complexitatea vieții moral-religioase a credincioșilor, preocuparea pentru aplicarea programului de măsuri misionare aprobat de Sfântul Sinod, prin intensificarea slujirii liturgice, organizarea catehezei, sfințiri de noi biserici, hirotoniri de preoți, continuarea vizitelor canonice și pastorale ale ierarhilor în parohii și mănăstiri, exemplificând cu vizitele pastorale și frățești ale Prea Fericitului Părinte Patriarh în 8 eparhii, cu vizitele celorlalți ierarhi, cu apariția a 49 reviste și publicații bisericești și a peste 90 titluri de carte teologică și de cult, toate constituind un real sprijin pentru activitatea misionară a clerului și pentru întărirea unității de credință în anul jubiliar 2000 de la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos.

Raportul evidențiază bogata activitate desfășurată în anul 2000 de cei 41 membri ai Sfântului Sinod și de cei 11.105 preoți și diaconi (10.427 la parohii, filii și eparhii; 341 la mănăstiri și schituri; 337 în instituții bugetare) care activează în cele 14.796 locașuri de cult (29 catedrale; 13.984 biserici, capele și paraclise parohiale, filiale și de cimitir; 510 biserici și capele mănăstirești și de schituri; 273 biserici și capele din instituțiile bugetare), arondate unui număr de 13.631 unități bisericești (23 eparhiale; 147 protopopești; 12.930 parohiale și filiale; 531 monahale).

În legătură cu *promovarea și susținerea activităților de asistență socială, cu caracter filantropic și de manifestare a solidarității creștinești*, sunt consemnate apelurile Sfântului Sinod, ale Întâistătorului Bisericii și ale tuturor ierarhilor pentru ajutorarea materială și morală a celor afectați de calamitățile naturale din țară, a familiilor sărace și cu mulți copii, a copiilor instituționalizați, precum și a unităților bisericești din Mitropolia Basarabiei.

Grija deosebită manifestată de conducerea Bisericii pentru *asigurarea salarizării clerului și a personalului bisericesc neclerical* prin subvenții de la bugetul de stat, potrivit legislației în vigoare, a adus un plus de stabilitate și de siguranță în desfășurarea vieții și activității religioase din parohii și din celelalte unități bisericești.

Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte culte religioase s-au concretizat, între altele, prin Declarația Cultelor Religioase din România pentru integrarea României în Uniunea Europeană, semnată la 20 mai 2000 la Snagov și dată publicității. În ceea ce privește relațiile cu Biserica Greco-Catolică, în anul 2000 a avut loc cea de-a cincea întâlnire de dialog (28 septembrie), acestea aflându-se pe o cale de normalizare chiar dacă, sporadic, mai există neînțelegeri și diferenduri patrimoniale.

Viața monahală în Biserica Ortodoxă Română în anul jubiliar 2000 a continuat în ritmul impus de procesul de revigorare spirituală și materială început cu

11 ani în urmă, astfel că, pentru pregătirea personalului monahal au funcționat și în acest an cele 7 *seminarii teologice monahale* (2 pentru călugări și 5 pentru călugărițe), s-au înființat 7 noi mănăstiri, iar altora 7 existente li s-a schimbat destinația potrivit cerințelor și realităților locale. Viața monahală a celor 7.532 *viețuitori* (2.704 călugări și 4.828 călugărițe) s-a desfășurat potrivit tradiției, în rugăciune, studiu, muncă și alte preocupări specifice în cuprinsul celor 531 *așezăminte monahale* (381 mănăstiri; 139 schituri și 11 metocuri), în 81 dintre acestea fiind organizate colecții muzeale, iar în alte 18 existând sedii pentru conservare de carte veche românească și obiecte de cult.

Un capitol special al Dării de Seamă, nou introdus față de alți ani, relevă *activitatea canonică* a Organelor legislative bisericești, constând în modificări statuare referitoare la alegerea chiriarhilor, a episcopilor-vicari și a arhierieilor-vicari, la componența Colegiului Electoral Bisericesc, la exercitarea votului secret în organele centrale bisericești, la necesitatea finalizării procesului de revizuire a Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, precum și a elaborării unui Regulament al Sfântului Sinod și al Sinodului Permanent. În strânsă legătură cu activitatea canonică și legislativă bisericească stă *disciplina clericală*, parte care înfățișează, în egală măsură, grija autorității bisericești pentru respectarea de către cler a canoanelor și legislației bisericești, dar și modul de prevenire, iar acolo unde a fost cazul, de sancționare a celor vinovați cu încălcarea disciplinei și de săvârșirea unor abateri și delictе.

Referitor la *pregătirea și perfecționarea personalului clerical*, sunt amintite formele statuare prin care acestea se realizează și anume: *Cursurile pastorale și de îndrumare misionară* care, în anul 2000, au ajuns la seria a 85-a, și care au fost organizate în 11 centre aprobate de Sfântul Sinod pentru un număr de 943 de preoți și diaconi programați de eparhii și *Conferințele preoțești semestriale* cu tematică aprobată de Sfântul Sinod, la care s-au adăugat și conferințe administrative, cu tematici stabilite de Centrele eparhiale în funcție de cerințele și problematicele misionar-pastorale și administrative locale.

Un capitol aparte prezintă *grija Bisericii, a ierarhilor, a preoților și credincioșilor pentru lăcașurile de cult* constând în constituirea de noi biserici, pictarea și întreținerea bisericilor parohiale și mănăstirești existente, dar și în restaurarea, conservarea, întreținerea și valorificarea pe baze științifice a monumentelor istorice de artă și arhitectură religioasă. Pentru aceste lucrări, în cursul anului 2000 s-a cheltuit suma totală de peste 470 miliarde lei, provenind în cea mai mare parte din contribuția benevolă a credincioșilor, dar și din subvenții de la Guvern, Ministerul Culturii, Secretariatul de Stat pentru Culte, prefecturi și primării sau din sponsorozări. Pentru a evidenția efortul general al Bisericii și grija credincioșilor pentru lăcașurile de cult se amintește că în cursul anului 2000 *s-a pus piatra de temelie la 246 biserici, au continuat lucrările la un număr de 749 biserici începute în anii anteriori, au fost date în folosință 197 biserici nou construite pe parcursul anilor anteriori, se aflau în curs de pictare un număr de 202 biserici.*

Prezentarea se încheie cu redarea succintă a *activității generale a Cancelariei Sfântului Sinod, ca organ executiv al forurilor centrale bisericești*, cu serviciile aferente și a *activității specifice a Cabinetului Patriarhal* prin personalul de specialitate existent, a fiate sub directă și înțeleapta conducere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

2. Activitatea Sectorului Relații Externe Bisericești

În referatul prezentat plenului sunt relevate aspecte esențiale ale activității Bisericii Ortodoxe Române în ce privește relațiile sale cu Bisericile Ortodoxe surori, cu celelalte Biserici creștine și instituții ecumenice, precum și cu românii care viețuiesc în jurul granițelor României sau în alte părți ale lumii.

În anul jubiliar 2000 de la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos, Biserica Ortodoxă Universală și-a continuat strădania sa misionară pentru a împlini nevoile spirituale ale popiilor credincioși și a răspunde provocărilor societății contemporane, aflate într-o perioadă de frământare și profunde mutații dar și într-un evident proces de globalizare politică și economică. În acest context, s-a evidențiat străduința și contribuția Ortodoxiei Românești de a prezenta lumii mesajul autentic creștin. Astfel, sunt expuse pe rând, câteva din cele mai importante *momente din viața Ortodoxiei Universale care au avut loc în cursul anului 2000*: *Manifestările jubiliare din Țara Sfântă, prilejuite de împlinirea a două mii de ani de la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos* (3-12 ianuarie 2000), care a reunit pe Întâistătorii și reprezentanții tuturor Bisericilor Ortodoxe, și când s-a transmis un "Mesaj solemn al Întâistătorilor"; *Întâlnirea de la Constantinopol și Niceea a Întâistătorilor și reprezentanților Bisericii Ortodoxe, la Praznicul Nașterii Domnului 2000*, prilej cu care a fost elaborat și dat publicității un "Mesaj" al întregii Ortodoxii adresat tuturor oamenilor; *Manifestările sărbătorești ale Bisericii Ortodoxe Ruse* (18-21 august 2000), ocazie cu care au avut loc canonizări de sfinți, publicarea unor documente cu privire la misiunea Bisericii și sfințirea Catedralei "Hristos Mântuitorul" din Moscova. La toate aceste evenimente au participat delegații ale Bisericii noastre, având în frunte pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

În duhul comuniunii ce caracterizează ortodoxia universală, anul 2000 a consemnat *schimbul de vizite frățești ale Bisericii noastre cu celelalte Biserici Ortodoxe surori* prin vizite în România ale: *Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului* (10-14 octombrie 2000); *Prea Fericitul Hristodulos, Arhiepiscop al Atenei și a Toată Elada* (20-25 mai 2000); *Prea Fericitul Sava, Mitropolit al Varșoviei și a Toată Polonia* (23-27 septembrie 2000); *Sanctității Sale Karekin al II-lea, Patriarh Catolicos Suprem al tuturor armenilor* (18-20 septembrie 2000) sau, prin *vizita făcută Bisericii Ortodoxe din Polonia* de o delegație a Bisericii noastre, în frunte cu prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist (4-9 noiembrie 2000), când i s-a acordat titlului de "Doctor Honoris Causa" de către Universitatea Catholică din Lublin.

Între alte *evenimente de seamă din viața unor Biserici Ortodoxe surori*, au fost amintite: *trecerea la cele veșnice a Patriarhului Diodor I al Ierusalimului* (19 decembrie 2000); *trecerea la cele veșnice a Arhiepiscopului Dorotei de Praga și Mitropolit al Ținuturilor Cehiei și Slovaciei* (30 decembrie 1999) și *întronizarea Prea Fericitului Părinte Nicolae ca nou Întâistător al acestei Biserici* (4 iunie 2000); *alegerea Înalt Prea Sfințitului Daniel, noul Arhiepiscop de Tokyo și Mitropolit al întregii Japonii* (14 mai 2000).

Și în cursul anului 2000, Biserica Ortodoxă Română a continuat să-și clădească relațiile sale intercreștine și ecumenice plecând de la imperativul esențial al creștinismului acestui sfârșit de mileniu, unitatea văzută a Bisericii lui Hristos, participând la efortul comun în vederea realizării acestui deziderat și manifestând,

în același timp, rezerve față de anumite devieri existente în Mișcarea Ecumenică. În acest sens, sunt redată câteva *aspecte ale relațiilor Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Romano-Catolică, cu Bisericile Protestante și cu organismele ecumenice interne și internaționale* derulat în cursul anului 2000, între care *Participarea unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la: întruniri de dialog teologic mixt – cu Biserica Catolică și cu cele Protestante (Anglicană, Lutherană și Reformată) – sau bilateral (cu Biserica Evanghelică din Germania); întruniri interreligioase; sesiuni ale organismelor conducătoare ale instituțiilor ecumenice internaționale; reuniuni ce privesc relațiile Bisericilor creștine de pe teritoriul continentului nostru cu organizațiile europene: Uniunea Europeană și Consiliul Europei; întrunirea Comisiei Speciale privind participarea ortodoxă în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor. În acest context este menționată prezența Bisericii noastre în activitatea Asociației Ecumenice a Bisericilor din România – AIDRom, a Societății Biblice Interconfesionale din România, în cadrul Săptămânii de Rugăciune pentru Unitate Creștină, în luna ianuarie a anului 2000.*

În continuare, sunt expuse *probleme referitoare la comunitățile ortodoxe românești din jurul granițelor și din alte părți ale lumii*, precum și legătura acestora cu Biserica Ortodoxă Română Mamă. Rând pe rând, sunt prezentate în mod sintetic viața bisericească, activitatea religioasă și culturală desfășurate în: *Mitropolia Basarabiei, Mitropolia Ortodoxă Română pentru Germania și Europa Centrală, Arhiepiscopia Ortodoxă Română din America și Canada, Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală și Meridională, Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia*, precum și în *parohiile ortodoxe românești din Australia, Noua Zeelandă, Sofia (Bulgaria) și la Așezămintele românești de la Ierusalim, Iordan și Ierihon – care depind canonic direct de Patriarhia Română.*

Expunerea se încheie cu **prezentarea succintă a activității Sectorului Relații Externe Bisericești și a Sectorului Comunități Externe din cadrul Administrației Patriarhale**, prin personalul de specialitate, desfășurată sub îndrumarea părintească a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

3. Activitatea Sectorului Biserica și Societatea

În pofida dificultăților de ordin economic pe care le traversează Biserica în prezent, în cursul anului 2000 s-a remarcat o creștere a ponderii activității de asistență socială și caritativă, ca răspuns la problemele socio-economice dificile cu care s-a confruntat societatea românească și ca o încercare de a alina lipsurile și greutățile existente.

Potrivit competențelor date, în anul 2000, *lucrarea de asistență socială la nivelul Centrului Patriarhal* a fost coordonată de Sectorul Biserica și Societatea și s-a concretizat prin: *acordarea de consultanță eparhiilor în ceea ce privește modul de organizare și funcționare a biroului de asistență socială, monitorizarea legislației din domeniul asistenței sociale; facilitarea accesului la programele de finanțare PHARE pentru asistența socială; publicarea de materiale promoționale privind asistența socială desfășurată în Biserica Ortodoxă Română; înființarea și organizarea Așezământului social pentru mamă și copii aflați în dificultate (București); colaborare cu Sectorul Diaconia la programul social de urgență "Împreună cu sfinștrății de Sfințele Paști" inițiat de Prea Fericitul Părinte Patriarh*

Teocrist (ajutorarea a 5000 de familii afectate de inundații); acordarea de sprijin financiar și material familiilor nevoiașe și celor cu mulți copii, în valoare de aproximativ 15 miliarde de lei.

În continuare, se arată că în cursul anului 2000, **rețeaua de asistență socială a Bisericii Ortodoxe Române** a cuprins 15 birouri de asistență socială eparhiale și 20 de birouri de asistență socială protopopești, deservite de 53 de asistenți sociali teologi și 21 de preoți misionari care, cu sprijinul Sectorului Biserica și Societatea au acordat servicii sociale constând în: întreținere și îngrijire zilnică în cadrul instituțiilor de protecție socială înființate și administrate de unele parohii pentru 325 de copii și 85 vârstnici; întreținere și îngrijire temporară pentru 2390 de copii și 535 bătrâni; masă la cantina socială asigurată zilnic pentru 1.470 familii, 1.445 de copii și 1.446 vârstnici și oferire de hrană la domiciliu pentru 164 de bătrâni nedepasabili; acordare de ajutoare materiale și financiare unui număr de 13.900 familii sărace, 28.525 copii și 12.350 persoane vârstnice; acordare gratuită de consultații medicale și medicamente, prin cabinetele medicale și punctele farmaceutice înființate și administrate de Biserică, unui număr de 4.083 familii, 11.500 copii și 5.285 bătrâni; organizarea de activități recreative (tabere sociale, excursii, pelerinaje, ateliere de pictură) pentru 2.300 de copii; consiliere spirituală și consiliere în vederea reinserției școlare și sociale acordată unui număr de 2.615 copii cu dificultăți de adaptare și tulburări de comportament;

Bugetul alocat activităților de asistență socială, prin Fondul Filantropia, în cuprinsul celor 23 eparhii, s-a ridicat la suma de peste 21,5 miliarde lei, realizată din contribuțiile parohiilor, din donații și prin sponsorizări, pe lângă acesta realizându-se și colecte în parohii cu sprijinul unor sponsori pentru acordarea de ajutoare materiale (alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite pentru copii, obiecte de uz casnic) în valoare de peste 5 miliarde lei.

În cursul anului 2000 au funcționat **68 de așezăminte de asistență și protecție socială ale Bisericii**, următoarele fiind înființate în acest an: Centrul medico-social Casa Barnabas al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Centrul de diagnostic și tratament Providența și Centrul de zi pentru bătrâni Sfântul Andrei al Arhiepiscopiei Iașilor, Orfelinatul Sf Vasile cel Mare al Episcopiei Dunării de Jos, Centrul de plasament de tip familial Sfânta Ana în Arhiepiscopia Clujului, iar alte 12 se află în curs de amenajare sau în faza de construcție.

În cadrul Administrației Patriarhale funcționează, de asemenea, **Sectorul pentru operă de caritate Diaconia** care asigură asistența socială și filantropică tuturor categoriilor de persoane aflate în dificultate, și în mod special, sprijină material instituțiile de protecție socială ale statului și așezămintele sociale bisericesti. Principalele programe desfășurate în anul 2000 au fost: Familia și abandonul școlar: cauze, efecte, remedii, destinat copiilor din familiile sărace, Ajutor de la distanță pentru un copil sau o familie săracă din România, Din suflet pentru suflet, program realizat în colaborare cu postul Antena 1 pentru colectarea și distribuirea de bunuri și bani pentru copii defavorizați.

În anul 2000, **asistența religioasă în unitățile militare, penitenciare, spitale-cerști și de ocrotire socială** s-a desfășurat potrivit prevederilor protocoalelor încheiate de către Patriarhia Română cu Ministerul Apărării Naționale, Serviciul de Protecție și Pază, Ministerul de Interne, Ministerul Justiției, Ministerul Sănătății și, începând cu data de 1 septembrie 1999, cu Comandamentul Protecției Civile.

Asistența religioasă în unitățile militare din cadrul Ministerului Apărării Naționale, în cursul anului 2000, s-a desfășurat prin lucrarea celor 53 de preoți militari ortodocși, care slujesc în 13 biserici și 26 de capele existente, alte 10 aflându-se în diferite stadii de construcție și amenajare, și a constat în: oficierea de slujbe și servicii religioase în duminici și sărbători bisericești și militare, acordarea de asistență religioasă soldaților și personalului militar și civil din unitățile militare; susținerea de expuneri și prelegeri pe teme de educație morală și religioasă. Pentru soluționarea unor probleme curente privind metodică activităților pastorale și educative în concordanță cu misiunile și specificul unităților și instituțiilor militare, în perioada 16-19 octombrie 2000, s-a desfășurat în garnizoana Brăila-Galați **Convocarea Anuală a Preoților de Armată**.

Activitatea de asistență religioasă în penitenciare a fost asigurată de un număr de 37 de preoți ortodocși, care și-au desfășurat activitatea liturgică și catehetică în 33 de capele și biserici, altele 3 fiind în diferite stadii de construcție. În perioada 9-10 octombrie, la Penitenciarul din Târgu-Mureș a avut loc **Conferința națională a preoților capelani de penitenciar**, care a analizat activitatea religioasă desfășurată și a evaluat stadiul aplicării *Programului de intensificare a activității religioase în penitenciar*, aprobat de Sfântul Sinod.

Începând cu data de 1 ianuarie 2000, pe baza Protocolului încheiat între Patriarhia Română și Ministerul de Interne au fost puse bazele *asistenței religioase în unitățile Ministerului de Interne*, înființându-se un Serviciu de Asistență Religioasă, în cadrul căruia funcționează 3 preoți, alți 2 preoți activând în două garnizoane unde au fost ridicate capele pentru asigurarea asistenței religioase a personalului încadrat în această structură.

Asistența religioasă în spitale și unități de ocrotire socială a fost asigurată de către 174 preoți încadrați și salariați de Ministerul Sănătății, alături de ei slujind alți 51 preoți salariați din fondurile eparhiale. Există în funcțiune 112 capele și biserici, alte 36 capele fiind în construcție. În activitatea preoților de spital, un moment important l-a constituit, organizarea la Palatul Patriarhiei din București a Seminarului cu tema "*Hristos – Doctorul sufletelor și trupurilor noastre*" (27-29 septembrie 2000), la care au participat preoți de spital din toate eparhiile țării, medici și profesori de teologie, în cadrul căruia s-au creionat o serie de concluzii menite să aducă îmbunătățiri activității preotului de spital.

În partea referitoare la activitatea *asociațiilor și fundațiilor creștine care funcționează cu binecuvântarea Bisericii Ortodoxe Române* sunt enumerate Asociația Studenților Creștini ortodocși Români (ASCOR), Liga Tinerilor Creștini Ortodocși Români (LTCOR); Frăția Ortodoxă Română, Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe din România (SNFOR) și Asociația Oastea Domnului, toate acestea desfășurând activități specifice cu caracter misionar-pastoral, cultural și de antrenare a tineretului și intelectualității creștine în slujirea dreptei credințe și a însănătoșirii morale a societății românești. Fundația de misiune creștin-ortodoxă Sf. Grigorie Palama, înființată în anul 2000 cu binecuvântarea Sfântului Sinod, cu filiale în țară, reprezintă singura instituție ortodoxă din țară care asigură modalități de integrare socială pentru deficienți de auz și de vedere, cu acțiuni cu caracter spiritual, catehetic și publicistic (revista Effata).

Referitor la *reflectarea activității Bisericii Ortodoxe Române în Mass-Media*, se arată că și în cursul anului 2000, Biroul de Presă și Comunicații al Pa-

triarhiei Române a continuat să ducă la cunoștința opiniei publice prezența și implicarea activă a Bisericii Ortodoxe Române în societatea românească actuală, prin activități specifice de *redactare a comunicatelor de presă, știrilor și notelor referitoare la activitatea forurilor centrale bisericești și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist; mediatizarea activității Bisericii Ortodoxe Române la nivel central și, după caz, local; realizarea revistei presei; stabilirea și menținerea legăturii cu jurnaliștii acreditați.*

Ca urmare, în conformitate cu prevederile statutare și regulamentare bisericești, Comisia Bisericească propune plenului Adunării Naționale Bisericești:

– *Să ia act de referatele prezentate în legătură cu Raportul general anual al Consiliului Național Bisericesc și să aprobe activitatea desfășurată în cursul anului 2000 de Cancelaria Sfântului Sinod, de Sectorul Relațiilor Externe Bisericești și de Sectorul Biserică și Societate ale Administrației Patriarhale.*

P. C. PROTOPOP NICOLAE GHEROGHE ȘINCAN de la Arhiepiscopia Alba Iuliei, prezintă plenului Referatul Comisiei Culturale în legătură cu Raportul General al Consiliului Național Bisericesc pe anul 2000 privind:

1. Activitatea Sectorului Învățământ teologic și educație religioasă

Referatul arată că, și în anul 2000, grija pentru formarea viitorilor slujitori ai sfințelor altare și a personalului bisericesc pentru diferitele sale domenii de activitate a stat continuu în atenția Sfântului Sinod dar și a Centrelor Eparhiale, aceasta înscriindu-se în amplul proces de adaptare a învățământului teologic și a educației religioase la tot ceea ce înseamnă învățământ modern cu păstrarea specificului bisericesc, educație și formare în pas cu cerințele timpului pentru promovarea spiritualității ortodoxe, management școlar.

În ceea ce privește *activitatea de predare a religiei în școlile de stat* în anul școlar 1999-2000, aceasta s-a desfășurat potrivit prevederilor Legii Învățământului nr. 84/1995, republicată în 1999 și are în vedere predarea Religiei la toate nivelurile învățământului preuniversitar, în conformitate cu Ordinul Ministerului Educației Naționale nr. 4446/1998 și cu hotărârea Sfântului Sinod nr. 2328/1999.

Ca preocupări constante ale Sfântului Sinod în procesul de perfecționare a predării Religiei amintim: îmbunătățirea programelor școlare, a activității de îndrumare și control, a formării unor cadre pregătite și a perfecționării acestora, revizuirea și elaborarea manualelor de Religie, acolo unde acestea lipsesc.

În cursul anului de învățământ 1999-2000, Religia a fost predată de 10.840 profesori dintre care 4.866 preoți iar îndrumarea și controlul acestei activități a fost exercitată de cei 39 inspectori de specialitate Religie din cadrul Inspectoratelor Școlare județene.

Referatul prezintă, în continuare, *rețeaua instituțiilor și activitățile din învățământul teologic ortodox preuniversitar* în anul de învățământ 1999-2000, enumerând, pe rând: 19 Școli de cântăreți bisericești, cu un efectiv de 807 elevi (270 absolvenți); 37 Seminarii Teologice Liceale (dintre care 7 monahale), cu un efectiv de 5.867 elevi (1.133 absolvenți), în cadrul cărora au activat 735 de profesori, din care 282 predau discipline teologice. Aceste școli teologice deși sunt integrate în rețeaua învățământului de stat preuniversitar, își păstrează specificul

teologic tradițional pentru formarea personalului de cult, prin: ponderea disciplinelor teologice, programul duhovnicesc, atestatul teologic, probă scrisă la examenul de bacalaureat. De asemenea, se subliniază intensa activitate extracurriculară concretizată în organizarea de excursii tematice în țară și străinătate, organizarea Olimpiadei de Religie, organizarea unor concerte de Crăciun și Paști, editarea unor reviste teologice, a unor CD-uri și casete cu conținut religios; 9 Școli postliceale teologico-sanitare care pregătesc personal sanitar, cu un efectiv de 834 de elevi (237 absolvenți).

În capitoul privitor la *rețeaua instituțiilor și activitățile din învățământul universitar teologic ortodox* se arată că este integrat în învățământul universitar de stat și funcționează potrivit prevederilor Legii Învățământului și ale Protocolului încheiat de Patriarhia Română cu Ministerul Educației și Cercetării nr. 9870/1991.

În cursul anului de învățământ 1999-2000 au funcționat, în rețeaua universităților de stat, 15 Facultăți de Teologie Ortodoxă cu un număr de până la 9 specializări, cu un efectiv total de 9.235 de studenți (4.322 la Teologie Pastorală), la care au activat 406 cadre didactice dintre care: 67 profesori, 53 conferențieri, 165 lectori iar restul, asistenți și preparatori. Au obținut diploma de licență 1359 de absolvenți. Activitatea de predare a fost susținută de 406 cadre didactice dintre care 67 profesori, 53 conferențieri, 165 lectori și 121 asistenți și preparatori. Pe lângă activitățile didactice specifice, cadrele didactice au susținut sau au participat la conferințe, întruniri internaționale, activitate publicistică, simpozioane, la loc de cinste situându-se organizarea, în perioada 2-4 octombrie 2000, a simpozionului internațional *Părintele Dumitru Stăniloae, Sfânta Treime, Biserica și creația, Activitate și misiune*, sub patronajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

În privința *cursurilor postuniversitare* se menționează că, în anul de învățământ 1999-2000 acestea au fost structurate în *ciclul de studii aprofundate (master)* organizat pe 5 direcții de aprofundare în 9 centre universitare, la care au fost înscriși 258 candidați și *Doctoratul în teologie*, organizat în 4 centre universitare, la care au fost înscriși 242 candidați, dintre care un număr de 27 au obținut titlul de doctor.

În legătură cu *schimbul de bursieri cu Bisericile și organizațiile creștine din străinătate*, se amintește că în anul de învățământ 1999 au fost acordate 93 de burse pentru tineri elevi și studenți români din afara granițelor țării care au dorit să studieze în instituții de învățământ teologic din România (80 pentru tineri elevi și studenți din Republica Moldova, 6 pentru românii din Bucovina de Nord, 4 pentru Iugoslavia și câte una pentru Macedonia, Albania și S.U.A.), 4 burse pentru străinii care doresc să studieze în școlile teologice ortodoxe din România, alți 31 tineri români fiind trimiși la burse în străinătate pentru continuarea, completarea sau definitivarea studiilor teologice.

Toate aceste strădanii expuse rând pe rând în referatul privind activitatea de Învățământ teologic și educație religioasă au fost depuse sub atenta purtare de grijă a Prea Fericitului Patriarh Teoctist și cu concursul celorlalți membri ai Sfântului Sinod angajați direct în procesul didactic de coordonare a învățământului teologic.

2. Activitatea Sectorului Patrimoniu Cultural-Național Bisericesc

Creatoare și ocrotitoare tradițională a unor inestimabile valori, ce exprimă într-o înaltă măsură fizionomia cultural-spirituală a neamului nostru, Biserica Ortodoxă

Română se află în fața unor generoase obiective acum, la cumpănă de milenii, când, ca o expresie specifică a rolului său major în societatea românească actuală, se impune o tot mai pregnantă punere în valoare a zestrei sale patrimoniale, menită să grăiască lumii, cu vibrație și autenticitate, locul firesc al României într-o Europă a valorilor creștine, făuritoare și ziditoare de speranță și de unitate în lumina lui Hristos.

În expunere se arată că, chiar dacă acest Sector a fost înființat în cursul anului 1999, problematica patrimoniului cultural-național bisericesc și dimensiunea acestora au structurat activitatea desfășurată în cursul anului 2000, fiind prezentate în mod sintetic preocupările Centrului Patriarhal privind: *Situația monumentelor istorice, de artă și arhitectură religioasă aparținând Bisericii Ortodoxe Române și a lucrărilor de restaurare efectuate* (la Centrul Patriarhal și în eparhii); *Legislația în domeniul ocrotirii monumentelor istorice bisericești de artă și arhitectură religioasă*; *Retrocedarea unor Sfinte Moaște către Biserica Ortodoxă Română* (de la Banca Națională a României) care au fost repuse la locul de închinare prin procesiuni religioase.

În cursul anului 2000, *păstrarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural-național bisericesc* s-a făcut prin cele 203 colecții muzeale și 49 sedii de ocrotire a bunurilor de patrimoniu cu caracter permanent sau prin expoziții (*Însemne creștine în arta populară românească, Icoana din sufletul copilului și "Colindă sfântă"*), simpozioane științifice și publicații.

O preocupare de bază a acestui Sector o constituie pregătirea *Muzeului Național Bisericesc*, pentru care s-au întreprins studii privind mobilierul și dotările specifice, urmând ca, în momentul când vor resurse materiale, să se porceadă, în etape, la pregătirea sălilor și la execuția treptată a mobilierului expozițional într-o gamă unitară prestabilă.

Pe linia *evidența patrimoniului*, se amintește că în cursul anului 2000, au fost desemnate 20 de unități bisericești pilot, începând cu Sectorul Patrimoniului Cultural Național Bisericesc, care sunt antrenate într-un program experimental de evidență științifică computerizată, intitulat ARCA, finanțat de PHARE prin Ministerul Culturii și Cultelor. În ce *privește protecția patrimoniului* este amintit Protocolul încheiat între Patriarhia Română și Inspectoratul General al Poliției din Cadrul Ministerului de Interne prin care s-a început un amplu program de inventariere și de luare a măsurilor pentru protejarea antifurt a bunurilor susceptibile a face parte din patrimoniul cultural-național.

În anul 2000 s-au derulat diferite *forme de instruire, perfecționare și atestare a personalului muzeal bisericesc* dintre care pe primul plan se situează ciclurile de cursuri cu tematică de profil desfășurate în perioada septembrie-noiembrie la mănăstirile Techirghiol, Sâmbăta de Sus și Durău, cu participarea unui număr total de peste 100 de cursanți monași și monahii din toată țara, în organizarea Secretariatului de Stat pentru Culte, a centrelor eparhiale de la București, Iași, Sibiu și Constanța, a Sectorului Patrimoniul Cultural Național Bisericesc și a așezămintelor găzduitoare.

O preocupare constantă a constituit-o continuarea lucrărilor de restaurare a monumentelor istorice aparținând Bisericii Ortodoxe Române cifrate, după ultimele statistici, la un număr total de 3605 obiective, din 4447 monumente creștine

de pe teritoriul României, iar în planul conservării și restaurării patrimoniul a demarat un program de dezvoltare a unei rețele de laboratoare proprii ale Bisericii Ortodoxe Române în care vor fi integrați cât mai mulți absolvenți ai secțiilor de profil ai Facultăților de Teologie.

Întreaga activitate a **Sectorului Patrimoniu Cultural-Național al Administrației Patriarhale** a fost pusă sub semnul marelui jubileu al împlinirii a 2000 de ani de la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos și s-a desfășurat prin orsârdia personalului de specialitate, aflat sub îndrumarea părintească a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

3. Activitatea Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române prin Sectoarele Editură, Tipografie și Ateliere

Expunerea începe cu prezentarea *activității Editurii Institutului Biblic* care s-a desfășurat în cursul anului 2000 pe baza planului editorial aprobat și care a fost sprijinită, în continuare, de un Consiliu Editorial format din personalități marcante ale teologiei și culturii românești. Și în cursul anului 2000, Editura a pregătit pentru tipar scrieri biblice, cărți de cult, carte teologică, de învățătură de credință și de predici, opere ale Sfinților Părinți, carte de zidire duhovnicească, reviste și periodice religioase.

Planul editorial pe anul 2001 cuprinde titluri care corespund îndatoririlor misionare ale Institutului Biblic, între care sunt amintite: Sfânta Scriptură, Noul Testament, Psaltirea, scrieri ascetice, morale și pedagogice ale Sfinților Părinți, continuarea colecției "Biblioteca Teologică", definitivarea volumului jubiliar închinat celebrării celor două mii de ani de creștinism.

În continuare este expusă *activitatea Tipografiei Institutului Biblic* prin prezentarea patrimoniului imobiliar și tehnologic al Tipografiei și a dotărilor care permit executarea unor lucrări cu grad mare de dificultate și exigență editorială, fiind redată succint structura atelierelor și a personalului muncitor pe anul 2000. De asemenea, se arată că, în cursul anului 2000, pentru eficiența operațiunilor tehnice, economico-financiare și a procesului de retehnologizare, Tipografia funcționează cu contabilitate proprie. În cursul anului 2000, conform planului editorial aprobat, din Atelierele Tipografiei a ieșit un număr de peste 800.000 volume imprimate de carte, reviste, broșuri, pastorale, calendare și alte lucrări, care au fost difuzate prin serviciul propriu, valoarea producției globale pe anul 2000 fiind de peste 11 miliarde lei.

Capitolul privind activitatea Tipografiei se încheie cu prezentarea unor măsuri pentru anul 2001 privind sondarea pieței în legătură cu cererea de carte de cult și a altor lucrări teologice, atragerea lucrărilor de imprimare a calendarelor bisericești, a pastoraletelor, revistelor și a altor publicații ale eparhiilor, măsuri manageriale specifice pentru stimularea producției, corelate cu promovarea și desfacerea acesteia.

În partea privind *activitatea Atelierelor Institutului Biblic*, se subliniază că aceasta s-a desfășurat, cu mijloacele tehnice existente, unele dintre ele reabilite, altele înnoite, prin compartimentele sale specializate: Secția metale-confecționare obiecte de cult, Secția pictură bisericească, Secția tâmplărie-sculptură, Secția tămâie, Atelierele de țesătorie stofă bisericească și broderie de la Mănăstirea Tîgănești și Atelierele de croitorie a veșmintelor proești de la Mănăstirea Pasărea.

Pe lângă obiectele de cult executate în serie, în cadrul Atelierele au fost executate și lucrări cu caracter special și unicate, precum și lucrări de recondiționare a unor valoroase obiecte de cult cu valoare artistică. Valoarea producției globale a Atelierele Institutului Biblic în cursul anului 2000 a fost de peste 9 miliarde lei iar desfacerea produselor s-a făcut prin magazinele Administrației Patriarhale, prin magazinele eparhiale și direct prin unitățile bisericești.

Expunerea privind activitatea **Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române prin Sectoarele Editură, Tipografie și Ateliere**, se încheie cu sublinierea că aceasta constituie rodul strădaniilor personalul de specialitate, depuse sub îndrumarea nemijlocită a P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanu și sub înțeleapta conducere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

În conformitate cu prevederile statutare și regulamentare bisericești, Comisia Culturală propune plenului Adunării Naționale Bisericești:

– *Să ia act de referatele prezentate în legătură cu Raportul general anual al Consiliului Național Bisericesc și să aprobe activitatea desfășurată în cursul anului 2000 de Sectorul Învățământ teologic și educație religioasă, de Sectorul Patrimoniul Cultural-Național Bisericesc, precum și de Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române prin sectoarele Editură, Tipografie și Ateliere.*

– *Să aprobe proiectele planurilor de activitate pe anul 2001 prezentate de Sectoarele Editură, Tipografie și Ateliere din cadrul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.*

P. C. Pr. CONSTANTIN SAVU, consilier administrativ la Arhiepiscopia Tomisului, prezintă Raportul Comisiei Economico-Financiare în legătură cu activitatea Sectorului II Economico-Financiar al Administrației Patriarhale, Contul de execuție bugetară și Bilanțul pe anul 2000 al Administrației Patriarhale și al Instituțiilor anexe:

Raportul prezintă activitatea desfășurată în cursul anului 2000 de către Sectorul II al Administrației Patriarhale prin compartimentele sale: Serviciul Bunuri, Comisia de Pictură Bisericească, Fondul Central Misionar, Fondul Filantropia și Serviciul Economic.

Astfel, în cadrul activității **Serviciul Bunuri** sunt prezentate succint: **Patrimoniul imobiliar al Administrației Patriarhale** (sedii, date de identificare); **Lucrările de investiții efectuate la Reședința Patriarhală** (consolidare, restaurare, reabilitarea instalațiilor sanitare și termoelectrice în valoare de peste 3,5 miliarde lei); **Lucrările de la Palatul Patriarhiei** (reamenajări interioare, restaurări și dotări în valoare de peste 600 milioane lei); **Obținerea majorității avizelor necesare demarării lucrărilor de construcție la Catedrala Mântuirii Neamului.**

Este prezentată apoi **activitatea Comisiei de Pictură Bisericească** care a lucrat sub direcția îndrumare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și conducerea operativă a P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Vincențiu Ploieșteanu și a constat în: aprobarea a 120 devize, a 98 de adjudecări de lucrări, licitarea a 40 devize-ofertă, promovarea a 20 de pictori, admiterea a 10 scăderi de categorie și efectuarea 25 de cercetări specifice.

Sunt prezentate apoi lucrările specifice economico-financiare și privind organizarea colectei și administrarea *Fondului Central Misionar pe anul 2000* potrivit bugetului aprobat precum și a *Fondului Filantropia* destinat acțiunilor caritativ-filantropice și sociale ale Administrației Patriarhale.

În continuare este expus *Contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 2000 al Administrației Patriarhale și Instituțiilor anexe*, din care rezultă modul echilibrat de administrare și gestionare a bugetului pe anul 2000 al Administrației Patriarhale și al Instituțiilor anexe, în conformitate cu cele stabilite prin hotărârile Adunării Naționale Bisericești și ale Consiliului Național Bisericesc, astfel că, la 31 decembrie 2000, contul de execuție bugetară totaliza *la venituri 49.332.650.000 lei*, provenind din subvențiile de la bugetul de stat pentru salarizarea personalului, din activitățile de cult, din colectele la Fondul Central Misionar, la Fondul Filantropia și la Fondul pentru Mitropolia Basarabiei, precum și din activitățile specifice ale Editurii, Tipografiei și Atelierelor Institutului Biblic, ale magazinelor bisericești, ale administrării Blocului Patriarhal, din donații, subvenții, dobânzi etc., iar *la cheltuieli 38.895.051.000 lei*, sumă afectată pentru plata salariilor angajaților Centrului Patriarhal, completarea salariilor preoților din parohiile cu posibilități materiale reduse, cheltuieli administrativ-gospodărești, finalizarea unor investiții pentru sprijinirea activităților sectoarelor Administrației Patriarhale, alocarea de ajutoare și subvenții pentru construcții, reparații și restaurări de biserici și edificii bisericești din cuprinsul Patriarhiei Române, cheltuieli pentru sprijinirea acțiunilor filantropice și social-umanitare inițiate de Patriarhia Română și pentru ajutorarea familiilor sărace, acordarea de ajutoare comunităților ortodoxe române de peste hotare și celor din jurul granițelor României. Referatul arată că bilanțul financiar-contabil al Administrației Patriarhale totaliza la data de 31 decembrie 2000, la activ și pasiv suma de 89.876.571.000 lei, cu un excedent de 10.437.599.000 lei.

Pe temeiul prevederilor art. 20, lit. "i" din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 59, lit. "j" din Regulamentul Organelor Centrale din Patriarhia Română, Comisiei Economico-Financiare, propune plenului Adunării Naționale Bisericești:

– *Să ia act de referatul privind activitatea Sectorului II Economico-Financiar al Administrației Patriarhale și să aprobe Contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 2000 al Administrației Patriarhale și Instituțiilor sale anexe.*

P. C. PROTOPOP IOAN DÂMBU din Arhiepiscopia Clujului, prezintă plenului **Raportul Comisiei Bugetare în legătură cu proiectul Bugetului de venituri și cheltuieli al Administrației Patriarhale și al Instituțiilor anexe pe anul 2001:**

În raportul Comisiei Bugetare se arată că *proiectul Bugetului de venituri și cheltuieli al Administrației Patriarhale și Instituțiilor anexe pe anul 2001*, este elaborat în sumă totală de 143 miliarde lei, ținându-se seamă de: rezultatele financiare ale anului 2000, identificarea de noi surse de venituri suplimentare, limitarea cheltuielilor la nivelul cerințelor reale, rata inflației din anul 2001, evoluția cursului leu/dolar, subliniindu-se preocupările Centrului Patriarhal, sub directă îndru-

mare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru asigurarea resurselor financiare necesare sprijinirii activităților tot mai diversificate ale Sectoarelor Administrației Patriarhale în diferite domenii ale vieții bisericești și mai ales pentru realizarea activităților filantropice, socio-umanitare, cultural-misionare, de sprijinire a comunităților ortodoxe române de peste hotare și de finalizare a unor investiții începute în anii anteriori.

Apreciind că proiectul de Buget pe anul 2001 al Administrației Patriarhale și al Instituțiilor sale anexe răspunde cerințelor actuale privind buna desfășurare a activităților curente ale Centrului Patriarhal, pe temeiul prevederilor art. 20, lit. "i" din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 59, li. "j" din Regulamentul Organelor Centrale din Patriarhia Română, Comisia Bugetară propune plenului Adunării Naționale Bisericești:

– Să aprobe proiectul Bugetului de venituri și cheltuieli al Administrației Patriarhale și al Instituțiilor sale anexe pe anul 2001 care va fi realizat și administrat potrivit prevederilor statute și regulamente bisericești.

*

Prea Fericitul Părinte Patriarh Președinte constatând că s-a încheiat prezentarea referatelor, potrivit Ordinii de Zi aprobată invită pe membrii Adunării Naționale Bisericești înscriși la cuvânt la Secretariatul Adunării, să-și prezinte intervențiile, după cum urmează:

DI. Prof. Ovidiu-Gheorghe Ionescu de la Episcopia Buzăului, în intervenția sa face referire la discuțiile care au loc în Parlament referitoare la modificarea Constituției României și propune ca în aceasta să fie introdusă sintagma de "*Biserică Națională*", în care scop face apel la Sfântul Sinod să fie de acord cu această propunere și să se intervină la organele abilitate pentru ca Biserica străbună românească să-și împrăzieze și atributul binemeritat de "*Națională*", ca expresie a valorii culturale și istorice pe care o reprezintă.

DI. Dr. Sorin Costina de la Episcopia Aradului, luând cuvântul, omagiază lucrarea Bisericii Ortodoxe Române de edificare a noi lăcașuri de cult, lucrare care nu poate decât să întărească neștrămutata credință străbună însământată pe teritoriul țării noastre de Sfântul Apostol Andrei. În intervenția sa, arată că trebuie luate măsuri pentru respectarea Legii nr. 103/1992, Biserica confruntându-se cu o serie de încălcări ale prevederilor legale privind drepturile Bisericii de producere și desfacere a calendarului, a cărții bisericești, a obiectelor de cult și a icoanelor, fapt care aduce mari prejudicii materiale și economice tuturor unităților de cult.

DI. Economist Petre Petria de la Arhiepiscopia Craiovei, aduce calde mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfântului Sinod și Măritului Colegiu Electoral Bisericesc care au dat Arhiepiscopiei Craiovei și Mitropoliei Olteniei ca arhipăstor pe I. P. S. Mitropolit Teofan, care prin prezența și lucrarea sa înnoitoare a adus un suflet nou în această istorică eparhie.

DI. Acad. Constantin Bălăceanu Stolnici, de la Arhiepiscopia Bucureștilor, în intervenția sa evidențiază marile dificultăți de comunicare și de apropiere ale Bisericii Mame cu Diaspora română, sugerând, că pentru întărirea Ortodoxiei românești în diaspora, este necesară o ofensivă cu tineri preoți și ierarhi, care să facă față

cerințelor actuale ale credincioșilor de pretutindeni. În aceeași ordine de idei, trebuie intensificat efortul pe care îl face Biserica Ortodoxă Română pentru a strânge relațiile cu celelalte culte, pentru întărirea ecumenismului, în spirit de toleranță și respect reciproc. În continuare, subliniază poziția și prestigiul Bisericii Ortodoxe Române în marea familie a Ortodoxiei Ecumenice și în același timp în rândul Bisericilor creștine, care prin echilibrul atitudinilor, acțiunilor și gesturilor sale constituie o pildă de toleranță și de deschidere îmbinate armonios cu păstrarea și punerea în valoare a tezaurului spiritual al Ortodoxiei.

Salutând prezența din ce în ce mai activă a Bisericii în viața socială, așa cum a fost subliniată în rapoartele prezentate Adunării Naționale Bisericești, Domnia sa afirmă că, la rândul ei, și societatea civilă trebuie să-și reia atribuțiile în acest domeniu pentru ca binele, morala și dreptatea socială să se reînstaureze în folosul poporului român.

DI. Vicepreședinte al Academiei Române, Acad. Virgil Cândea, de la Arhiepiscopia Bucureștilor, subliniază, pe baza celor reținute din rapoartele prezentate, angajarea masivă a Bisericii Ortodoxe Române în planul lucrării social-filantropice, angajare care va fi susținută, conform mărturiilor recente, și de Baroneasa Nicholson, care va pleda la organismele europene pentru rolul Bisericii Ortodoxe Române pe plan social. În continuare, Domnia Sa evidențiază bunele relații ce s-au instaurat între Academia Română și Biserica Ortodoxă Română, colaborare care este necesară a fi încununată prin sprijinul pe care trebuie să-l acorde Biserica la elaborarea tratatului de *Istoria Artei Românești*, lucrare în care se conturează cu pregnanță rolul Bisericii Ortodoxe Române, ca expresie a valorii culturale și istorice pe care o reprezintă în societatea actuală.

DI. Prof. Univ. Dumitru Răduceanu de la Arhiepiscopia Iașilor arată că eforturile Bisericii de a fi prezentă tot mai mult în viața societății, așa cum s-a expus în rapoartele prezentate, sunt rodul lucrării neîncetate a ierarhilor și preoților și a atașamentului credincioșilor la Biserica Națională – Biserica Ortodoxă Română, aspecte care depășesc orice comentarii și atitudini negative din presă sau alte mijloace mass-media și care nu trebuie să intimideze pe nimeni și pe care, Domnia Sa le consideră ca acțiuni menite a destabiliza și a păta imaginea Bisericii Ortodoxe Române, care revoltă și tulbură profund mediile intelectuale și care trebuie stăvilite printr-o poziție fermă și verticală a ierarhiei și a preoțimii.

DI. Ioan Lăcătușu de la Episcopia Covasnei și Harghitei, inserează în discursul său aspecte de mult știute în legătură cu conviețuirea românilor, aflați în minoritate, cu populația majoritar maghiară din județele Covasna și Harghita, aducând unele mărturii în legătură cu exercitarea unei presiuni apăsătoare asupra românismului și ortodoxiei în această parte a țării.

Încheindu-se șirul intervențiilor, **Prea Fericitul Părinte Patriarh Președinte,** în cuvântul de încheiere, aduce mulțumiri *"tuturor celor ce s-au ostentit și au intervenit în discuții, cu temei și grijă sporită față de problemele care au fost la Ordinea de zi a Adunării Naționale Bisericești, forul cel mai larg și reprezentativ al Bisericii Ortodoxe Române, marcând o profundă grijă și o activă participare a tuturor, clerici și mireni, la viața și lucrarea Bisericii în lume, chiar dacă, așa cum s-a văzut, încă sunt multe dificultățile cu care se confruntă Biserica Ortodoxă Română și care stau în fața ei astăzi"*.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Președinte prezintă apoi plenului componența Comisiei pentru verificarea și semnarea Procesului-Verbal al lucrărilor

Adunării Naționale Bisericești, stabilită în ședința de constituire a acestui for bisericesc din anul 1998, alcătuită din: *Pr. Prof. Univ. Costache Galeriu, Arhiepiscopia Bucureștilor; Protopop Corneliu Irod, Episcopia Sloboziei și Călărașilor; Dl. Acad. Virgil Câdea, Arhiepiscopia Bucureștilor și Dl. Ing. Spiridon Didi, Episcopia Alexandriei și Teleormanului.*

În încheierea lucrărilor, potrivit prevederilor statutare și regulamentare bisericești, Prea Fericitul Părinte Președinte supune plenului, spre aprobare, propunerile Comisiilor de lucru, formulate în referatele prezentate acestui for central bisericesc.

Ca urmare, pe temeiul prevederilor statutare bisericești și la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, **plenul Adunării Naționale Bisericești hotărăște:**

– *la act de referatele prezentate de Comisia de Validări și Petițiuni, Comisia Organizatoare, Comisia Bisericească, Comisia Culturală, Comisia Economică-Financiară și Comisia Bugetară în legătură cu lucrările înscrise pe Ordinea de Zi și cu Raportul general anual al Consiliului Național Bisericesc privind activitatea desfășurată în anul 2000 de Sectoarele Administrației Patriarhale și ale Instituțiilor anexă și aprobă propunerile formulate în cuprinsul lor.*

– *Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, II. PP. SS. Mitropoliți și Arhiepiscopi, PP. SS. Episcopi Eparhioți, Episcopi-Vicari și Arhieriei-Vicari, clerului și tuturor credincioșilor pentru bogata și rodnică activitate desfășurată în Anul Jubiliar 2000 de la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos, cu nădejdea ca toate propunerile prezentate în rapoarte și intervenții să-și găsească materializarea prin soluții adecvate potrivit rânduielilor canonice, statutare și regulamentare bisericești și cu cerințele misiunii bisericii strămoșești la începutul celui de al treilea mileniu de viață creștină.*

La orele 12,30, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist declară închisă ședința de lucru a Adunării Naționale Bisericești din sesiunea pe anul 2000.

Se rostește rugăciunea "Cuvine-se cu adevărat".

Președintele Adunării Naționale Bisericești

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SECRETAR DE ȘEDINȚĂ

Pr. Dr. Augustin Rusu

Consilier patriarhal

• R E C E N Z I I •

Acad. Prof. TUDOR R. POPESCU, *Salvarea bisericilor de orice rit din România sub ocupația militară sovietică*. Prefață de Prof. Dr. ADRIAN NĂSTASE, Editura ARED (Asociația Română pentru Educație Democratică, București, 1999, 188 pagini).

După 1990, ocupații disciplinelor istorice bisericești s-au mulțumit cu ceea ce au găsit și slavă Domnului au destul. Destui dintre istoricași s-au apucat de politică. Nu-i rău, dar să fie în favoarea Bisericii. Or, chiar unii ca aceștia au umplut ziarele cu acuzații la adresa teologiei, în general, și la adresa unor dascăli de teologie, în special, că ar fi fost... că ar fi bănuși de colaboraționism, încât istoria reală va înregistra deceniul ultim al secolului XX și începutul de Mileniu III ca plin de confuzii, de contradicții, de acuzații, de tranziție!

Și în lumea laică domnește încă instabilitatea asupra Bisericii și tot din cauza unor slujitori prea fătoși sau foști politicieni veroși, ascunși sub sutană, și care acum se răzbună. Vai lor!

Și, dacă pe vremuri, mari istorici colaborau la revistele centrale ale Patriarhiei (A. Sacerdoțeanu, C. C. Giurescu) cu pseudonim, astăzi, Biserica străbună este acuzată sau atacată de "istoricii" care nu sunt nici creștini, iar unii, nici români. Se tace, este o "înțelepciune" păguboasă. Și se practică așa ceva pentru a nu deranja (pe cine) și se vor potoli. Da, dar rămâne urâciunea și pata pe istoria noastră.

Sunt, de asemenea, istorici care cunoasc multe, au documente, știu amănunte, dar tac în fața zăngănitului politic, neapărând Biserica și acoperind minciuna mass-mediei. Alții, corecți și cinstiți, cum au fost totdeauna, mai ridică glasul sau așază în scris ceea ce au văzut ochii lor și au răsfoit mâinile lor. Unul dintre aceștia, care mai are căjiva pași până la centenarul vieții, nominalizat la Premiul Nobel 1996, cu multe distincții universitare și academice, cinstit și de mare valoare cultural-științifică, este Tudor. R. Popescu.

Lucrarea de mai sus nu este o operă literară, o carte de istorie, juridică; o pledoarie sau o apărare a credinței, ci este o mărturie istorică inedită și o spovedanie față de Biserica străbună, precum și un respect autentic față de locașurile de cult ale celorlalte religii și confesiuni creștine din perioada "ocupației militare sovietice" (1944-1958, n.n.). Cartea este precedată de o **Prefață**, de fapt o prezentare, a urmașului autorului la catedră, prof. dr. Adrian Năstase (p. 3-10). Prefața este însoțită de aparat științific solid pentru a dovedi că, într-adevăr, "lucrarea de față reprezintă o pagină semnificativă din istoria **încercatului nostru popor, care s-a născut creștin, a trăit creștinește** (sub. n.) și a suportat cu demnitate toate asprele încercări ale destinului..." (p. 3).

În **Introducere** (p. 11-16), Prof. T. R. Popescu își justifică tăcerea, dar n-a distrus documentele, împlinindu-și dorința – cu neputință de exprimat atunci – că **România a fost singura țară ortodoxă** ocupată de soviete și robită de ateism – ca și celelalte state de sub "creionul geografic de la Yalta, 1954 – care și-a salvat atât instituțiile vechi-creștine cât și locașurile de cult". Autorul, circumspect, arată că se ocupă de *Decizia nr. 202* din 3 februarie 1948. Această "decizie" era de fapt o lege stalinistă aplicată cu strictețe în soviete din 1923 până la "Perestroikă" (1988) (n.n.) lege care prevedea "... confiscarea bunurilor de orice fel ale instituțiilor religioase de orice rit..." (p. 13).

Se reține faptul "demolărilor de către Ceaușescu...". Să fim serioși; respectivul n-a îndrăznit așa ceva, ci tot unii "popi" și ierarhi. Mai mult, "pentru a crea Bulevardul Carol s-a ordonat dără-

marea a 13 biserici din București" (p. 14) și câte altele în alte locuri ale Capitalei, plus transformarea în închisoare a Mănăstirii Văcărești. N-au auzit așa ceva, mitingiștii!

Tratare cu documente (p. 17-83). Și ca să nu se dărâme "balconul" Universității, să nu se transforme "golani" în elitiști, iar Părintele Galeriu să nu mai falsifice Rugăciunea domnească (... precum în cer, așa și pe pământ românesc (sic), vezi pelicula "Piața Universității"), autorul arată situația demolărilor din Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Iugoslavia..., oprindu-se asupra României providențiale, care, prin *slujitori de vocație, n-a acceptat colaborarea cu regimul marxist-ateu, ci coabitarea pentru salvarea patrimoniului...*

Este adevărat, au existat arestări și condamnări a peste 500 de preoți (p. 22), dar nu pentru apărarea credinței, ci pentru situații politico-ideologice. Acest lucru nu-l pricep astăzi "apologeții" liberali, jărâniști, legionari! Atunci, istoricii n-au îndrăznit, simplul de înțeles, iar astăzi tac, greu de priceput! Salvarea locașurilor și instituțiilor, revine permanent autorul, a fost "un adevărat miracol iar ziaristii refuză informația autentică" (p. 27), preferând ambiguitatea.

Desigur, autorul, atunci tânăr cercetător, dar cu frică de Dumnezeu, mărturisește abia acum, ca să aibă liniște, dar să-i potolească și pe alții, cum s-a constituit "Comisia de lucru pentru atribuirea bunurilor ce trebuiau (bine zis, n.n.) să fie trecute la stat (de fapt în exploatarea sovromurilor), în timpul Deciziei 202..."

Șeful Comisiei a fost numit chiar autorul cărții. Și tânguindu-se ce o să facă, a fost chemat de Gheorghiu-Dej... Aici a dat, fără să știe, de Omul providențial, care, de fapt, a stopat aplicarea Legii... Atenție! Vrăjmașilor și bărfitorilor Patriarhului Justinian, cităm: "... am fost chemat – mărturisește profesorul – la Cabinetul lui Gheorghiu-Dej. Când am intrat, am văzut că alături de el mai era o persoană, cu veșminte preoțești, dar cu tare vorbea în termeni familiari (aveam să aflu mai târziu că era viitorul Patriarh Justinian)... (p. 33). Și am început "discuțiile"... Dej a ridicat mâna... am înțeles că-i dispoziție sovietică pentru tot "lagărul comunist...", și a zis: "Măi copile, fă cum știi și cum crezi, dar pe noi să nu contezi (și a arătat cu mâna spre părintele de alături)", (p. 35). Și lămurește lucrurile: s-au făcut alte comisii, s-au completat fișe, s-au prezentat inventare și documente, s-au amânat deciziile de aplicare a Legii...

Ajuns Patriarh, Justinian a creat o Lege internă, Biserica cedând averile, dar menținând, ca de fapt toate culele, locașurile și patrimoniul. Astfel, *lichidarea s-a soldat cu amânarea, dărâmarea cu consolidarea, patrimoniul cu inventarierea în cadrul Monumentelor Istorice și de Artă. Ce întoarcere?!*

După moartea lui Stalin (1953), nimeni nu și-a mai adus aminte de draconica Decizie 202.

Abia după douăzeci de ani s-a promulgat *Legea patrimoniului 63/1974* și tot după 20 de ani a fost ignorată.

Un alt fapt, vrednic de luat în seamă, "interpretarea deciziei" ca și "aplicarea" respectivă au fost piloni de amânare.

În partea ultimă a cărții, care poate constitui alte titluri de lucrări; sunt trecute intervenții, scrisori, aprecieri adresate autorului sau situațiilor de atunci sau mai aproape de vremea noastră. Ca de exemplu: *Scrisoarea Patriarhului Teoctist către Asociația Română de Drept Umanitar*, în care se recomandă Prof. T. R. Popescu pentru a candida la Premiul Nobel, 1996, p. 84-85; corespondența în legătură cu "Fundajia Domnița Bălașa" (p. 86-93); *Epigonii*. Pe lângă emisiuni și interviuri, autorul insistă asupra spuselor și precizărilor ierarhului și omului de știință, Mitropolitul Antonie al Transilvaniei, în ceea ce privește "misiunea salvării patrimoniului": prin unele cedări s-a conservat totul de către Justinian-Patriarhul (p. 94-110). Nu trece sub tăcere nici alte păreri, mai mult sau mai puțin autorizate, ca Adrian Păunescu, Ion Iliescu, I. Dimitriu Snagov (p. 110-112).

Lucrarea nu se încheie, ci dă de gândit multora care au acuzat Biserica Națională Română de fapte urâte, dar n-au înțeles misiunea ei: supuneți-vă stăpânirilor... că toate sunt de la Dumnezeu: unele pentru întărire, altele pentru încercare, dar stăpânirile trebuie să fie drepte (Romani 13, 1), fiindcă noi nu ne supunem de frică, ci din conștiință (Efes. 6, 5 și Rom. 13, 5).

Anexele consemnează unele aprecieri la adresa profesorului sau a temei interesante abordată în lucrarea de mai sus; Hugh, E. Hackney, SUA (Anexa 1, p. 113-114); O. S. Hawkins, pastor baptist, Dallas (2, p. 115); Asociații evreiești (3, p. 116-117); Evreii în Europa de est și în România (4, p. 119); Construirea de biserici și alte instituții religioase între 1950-1989 – n-a auzit GDS – (5, p. 121-122);

Biserici catolice în Moldova, peste 64 (6, p. 123-125); Biserici ortodoxe în jud. Neamț, Iași etc. (7, p. 126-127); Declarație, primit bunuri (8, p. 128-130); Atestațiune (9, p. 131 și 132); Legea 248/1947 (10, p. 133-136); Domenii (11, Monitorul Oficial, nr. 67, p. 137; 12, p. 138-143; 13, p. 144-146).

Un binevenit rezumat în limba engleză și franceză încheie cartea, p. 147-186, iar o splendidă copertă acoperă prețioasa și inedită operă.

Ce s-ar putea adăuga decât, așa cum spuneam la început, cercetarea reală a suferințelor, dar și cunoașterea, apărarea și diplomația ecleziastică în cei 50 de ani de presiune atee-marxistă. Este știut că și Patriarhul Nicodim a ieșit în întâmpinarea trupelor sovietice pentru a nu se petrece drama Rusiei. Vâșinski, Malenkov și Molotov l-au ascultat. Întâistătătorul de atunci (alb, nu "roșu") a trimis clerului și credincioșilor o *Pastorală* de a fi înțelepți!, 1946.

Să luăm aminte, spune experimentatul profesor: "... nu pot să nu mă întreb *de ce atâta tăcere, atâta ignorare*, de ce atâta "black-out" *asupra unui fapt*, care prin viața unui întreg popor, care *s-a născut creștin și s-a comportat totdeauna creștinește?* Și, mai cu seamă, de ce *ignorarea vine din partea alor noștri* și nu din partea străinilor? E de neînțeles!" (p. 112).

Vai, dar cu atâtea manuale și tratate alternative laice și "bisericești" asupra spiritualității noastre, necontrolate de specialiști și nesupravegheate de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ce o să iasă? Vom trăi și vom vedea!

Diac. P. I. DAVID

NICHIFOR CRAINIC, *Țara de peste veac. Poezii antume (1916-1944)*. Ediție îngrijită și notă bibliografică de IOANA CRACĂ. Editura Eminescu 1997, 285 pag.

Timp, de aproape mai bine de 45 de ani, opera scrisă a lui Nichifor Crainic a fost prohibită și generații întregi n-au cunoscut-o. Abia în 1990 îi apare antologia Poezii alese 1914-1944 în editura Roza Vânturilor, împreună cu volumul *Șoim peste prăpastie. Versuri inedite create în temnițele Aiudului*.

După eliberarea sa din închisoare, în anul 1962, Nichifor Crainic a fost redactor la revistele *Glasul patriei* și *Tribuna României* unde a publicat articole, versuri etc., fie cu numele său, fie cu pseudonim. O culegere de versuri intitulată *Poezii alese 1914-1944* a fost o dorință a poetului de a edita în anii 1960-1970, dar nu s-a putut realiza. De data aceasta, prezenta ediție cuprinde întreaga creație lirică a lui Nichifor Crainic publicată de autor în volum, în timpul vieții sale. Între anii 1916-1940 Nichifor Crainic a publicat un număr de cinci volume de poezii, dintre care *Darurile pământului*, apărut în trei ediții, are un caracter antologic. După apariția volumului *Țara de peste veac* (două ediții, ultima în 1940), Nichifor Crainic nu a mai publicat nici un volum de versuri. Ediția de față, îngrijită de Ioana Cracă, este cea dintâi care își propune să dea imaginea integrală a creației lirice a poetului din epoca interbelică în care s-a afirmat, deopotrivă ca poet, eseist și ziarist.

În afara totalității poeziilor tipărite de Nichifor Crainic în volumele editate între anii 1916-1940, editoarea a reușit în capitolul intitulat *Din periodice* poemele sale apărute numai în reviste și pe care autorul nu le-a mai inclus în volumele sale.

Deocamdată, s-a căutat să se identifice numai prezența poetului în principalele periodice ale timpului, ca și în cele care manifestau tendințe estetice apropiate de cele ale poetului. O viitoare ediție a *Opereilor* lui Nichifor Crainic, va duce la reliefarea întregii sale contribuții lirice în presa vremii.

Prezenta ediție și-a propus să înfățișeze cât mai complex cu puțință evoluția liricii lui Nichifor Crainic până la 23 august 1944, neredată până acum în totalitatea ei.

În perioada acoperită de antologia *Țara de peste veac* s-a format și s-a desăvârșit poetul Nichifor Crainic, care a avut un loc reprezentativ în lirica noastră interbelică, a cărui operă este, din păcate, cunoscută până acum doar unui număr restrâns de specialiști.

Se speră ca actuala ediție să constituie începutul înțelegerii operei poetului Nichifor Crainic în anii ce au premers primului război mondial, anii formării sale literare, ca și în epoca interbelică, anii afirmării deplinei sale maturități literare în cultura română.

Darurile pământului (1920, 1925, 1929), (p. 11-80), cuprinde: *Căntecele patriei* (1916-1918), *Şesuri natale, Arhaice, Ploaie cu soare, Epilog*.

Şesuri natale (1916), (p. 83-93),

Tara de peste veac (1931, 1940), (p. 97-138), *Din periodice* (p. 141-160); *8 poeme restituite* de M. L. R. ului de Serviciul Român de Informații împreună cu alte manuscrise ale lui Nichifor Crainic și publicate în revista *Manuscriptum* 100, număr special (p. 161-168). Sunt cutremurătoare versurile din *Rugăciune sub cruce* (p. 165-167):

Sunt ca o vatră unde mai arde un tăciune,
Mi-a mai rămas din viață, doar sfânta rugăciune,
Nădejdea cearcă cerul în mohorări de horn,
Când, fum bătut de vânturi, spre mila ta mă-ntom,
Auzi-mă Iisuse! Dă-mi har să mă priceapă
Urechea-ți sângeroasă de spinii care o-nțeapă
Dacă mi-ai dat o viață trăită de istov
În trista seminție a biblicului Iov,
Te laud cu schilozii, cu vulturii și ciufii

.....
Dă-mi harul celor șapte coconi de la Efes
Din peștera cercării nevătămat să ies,
Dă-mi vaelele lumii din crunte tot mai crunte
Și spinii frunții tale înfige-mi-i în frunte
Iar dacă pân' la moarte de Tine vrednic sunt,
Dă-mi raiul cu vecie și iadul pe pământ

Balada

Depart, departe de voi amândouă
Pe gânduri îmi ninge, pe inimă-mi plouă,
Săgeți otrăvite-mi trimite dușmanul
Și ura dintr-însul n-o-ncapă oceanul
Depart, departe de voi amândouă
Mie dorul, departe de voi amândouă
Un câine gonit pe străine ocoluri;
Adulmecă vântul și caută în goluri
Plutirea de-amurg a zburatelor stoluri.
Depart, departe de voi amândouă
..... (pag. 168).

Urmează *Note și variante* în care se redă bibliografia volumelor în versuri: *Antume* (p. 171-172), *Postume* (p. 173) – *Darurile pământului* (p. 175-182) – Ciclul *Şesuri natale* (p. 182-186) Ciclul *Arhaice* (p. 186) – Ciclul *Ploaie cu soare* (188-193) Ciclul *Sensuri natale* (p. 193-195), *Amintirile și Noaptea* (p. 195). *Tara de peste veac* (p. 195-207).

Un poet D(1) Nichifor Crainic (p. 211-232). Se reduce din aprecierile și referințele mai multor cărturari N. Iorga, Al. Busuioceanu, Pamfil Șeicaru, Perpessicius, Tudor Vianu, Ovidiu Papadima, E. Lovinescu.

Mărturii documentare – Mărturisiri – note stenografice (p. 235-247) din *Revista Fundațiilor Regale*, an IX nr. 1, 1 ianuarie 1942 (p. 29-48). Se redă o cuvântare a lui Nichifor Crainic – în notă stenografică, ținută la Facultatea de litere, București, în 1932, despre viața și opera sa literară.

Urmează *Elogiul lui Octavian Goga rostit de Nichifor Crainic la 22 mai 1941 în ședința solemnă a Academiei Române* (p. 248-256) și *Răspunsul Domnului Lucian Blaga* (p. 257-266).

Se redau *Indicele alfabetic al poeziilor după titlu* (p. 267-269).

Lucrarea se încheie cu *Nota bio-bibliografică a lui Nichifor Crainic* (p. 271-278), în care se menționează că "Aceste date bio-bibliografice au fost extrase din memoriile autorului: *Zile albe, zile negre*, Casa editorială Gândirea, București, 1971, *Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare, Memorii. Răspuns la actul meu de acuzare*, Muzeul Literaturii Române "Orfeu", București, 1997.

Pentru importanța pe care o reprezintă *Nota bio-bibliografică*, pentru cunoașterea vieții și opere scrise a lui Nichifor Crainic, o prezentăm și noi în întregime, alăturat:

1889 – La 24 septembrie, în comuna Bulbucata Vlașca, se naște Ion Dobre, fiul lui Nedelea Dobre și al Stanei Dobre, țărani, fiind cel mai mare dintre cei cinci frați. "Am venit pe lume în anul morții lui Eminescu și Creangă" – mărturisea scriitorul. La vârsta de 5 ani, "tatăl său îi aduce un abecedar și-l învață să scrie și să citească".

1897-1904 – Absolvă ciclul primar la școala din comuna natală. Din clasa a III-a are șansa să-i fie învățător Constantin Spâneșteanu, dascăl "de geniu", care a avut o influență hotărâtoare asupra destinului său, el aducându-l la fostul Seminar Central din București.

1904 -1912 – Este elev bursier la Seminarul Central din București; perioadă în care, pentru a se putea întreține, devine "litograful" seminarului, iar vara lucrează cu fostul său învățător la monografia satului natal, altădată este agent fiscal în comuna Cartojani.

1906 – Participă cu corul satului – la Expoziția de la Arenele Romane.

1907 – Debutează în revista școlară *Spre lumină*, editată de Liceul Național din Iași, cu poezia *La horă*, când era elev în clasa a III-a la Seminarul Central; în *Păstorul ortodox* publică meditații religioase. Publică cu pseudonimul: Victor Rațiu – 1908. D. Crainic – 1909. D. I. Crainic – 1910, D. I. Nichifor – 1910, N. Crainic 1918; în sfârșit, Nichifor Crainic în revista *Căminul nostru*.

După absolvirea Seminarului – pentru a-și asigura existența – se angajează ca pedagog la liceul particular "Virgil Popescu, apoi la Seminarul Nifon"; cântăreț la biserica Zlătari din Calea Victoriei; impieगत la Casa Corpului Didactic.

1912-1916 – Student la Facultatea de Teologie din București; Acum publică în revistele: *Luceafărul* – Sibiu, *Ramuri* – Craiova, *Cosânzeana* – Orăștie, *Revistă politică și literară* – Blaj, *Neamul românesc* – București, *Căminul nostru* – București etc.

1916 – Debutează editorial cu volumul *Șesuri natale*, Editura Ramuri, Craiova, Volumul este remarcat de N. Iorga, O. Densusșianu, Mihail Dragomirescu. Alexandru Vlahuță, I. D. Tomescu. Își dă examenul de licență cu tema *Armonia Evangheliilor*.

– Se căsătorește cu o tânără, pe care o întâlnește în redacția revistei *Solia* – cu intenția de a deveni preot – dar căsătoria nu durează mult.

– Cu toate intervențiile făcute de preotul Constantin Nazarie, Gala Galaction, N. Iorga, I. G. Duca, Mitropolitul de atunci îi refuză cererea de a fi numit preot la biserica Zlătari, unde slujise mulți ani în calitate de cântăreț.

– Publică al doilea volum de poezii: *Zâmbete-n lacrimi*, Editura Alcalay, București. Volumul apare în colecția "Scriitori români" 22.

1916-1918 – La 15 august se declară primul război mondial.

– În timpul refugiului din Moldova – după ce scapă de tifosul exantematic – este repartizat ca soldat sanitar la Spitalul militar din Iași, întrucât ca teolog nu făcuse armata. Acum colaborează la revistele: *Neamul românesc*, *România*, *Drum drept*, care apăreau la Iași.

1918-1919 – Întors în București este redactor la *Dacia*, colaborează la *Revista critică*, Samura și *Luceafărul*, a cărui conducere o preia.

– Întâlnirea cu Alexandru Vlahuță este decisivă pentru orientarea lui viitoare.

1919 – În primăvara acestui an face parte din delegația de ziariști care-i însoțea pe suveranii României în vizita pe care o întreprinde în Ardealul reunit cu țara: acest "drum de trimf" îl va descrie într-o broșură.

– Publică volumul *Icoanele vremii*, Editura Streinberg, București.

1920 – Publică antologia de poezii *Darurile pământului* (reeditată în 1925 și 1929), Editura Cartea Românească, București, despre care scrie N. Iorga și Vasile Pârvan.

- 1920-1921 – Un moment hotărâtor pentru "desăvârșirea pregătirii sale individuale" este plecarea la Viena – împreună cu Lucian Blaga și Al. Busuioceanu – unde se înscrie la Facultatea de Filosofie. Alți prieteni la Viena îi sunt Franyo Zoltan și Oskar Walter Cisek.
– Aici o cunoaște pe "domnișoara Lizzi" medicinistă, cu care se va căsători.
- 1921 – Publică volumul *Priveliști fugare*, Editura Streinberg, București (note de drum din Transilvania și Basarabia);
– Colaborează cu poezii și articole la revista *Gândirea*, editată la Cluj de Cezar Petrescu și Gib Mihăescu.
– La 5 mai se naște la Viena, fiica sa Fortuna-Ioana, în prezent decedată.
- 1922-1928 – Întors în țară devine consilier cultural la Fundația Culturală "Principele Carol", apoi "Regele Mihai", împreună cu Al. Busuioceanu, se ocupă cu redactarea revistei *Samura* și cu explicarea programelor muzicale ale Filarmonicii; de asemenea, cei doi sunt consilieri culturali la noua editură "Cultura națională", în cadrul căreia va fi tipărită colecția "Cartea vremii", în care vor apărea scriitorii români și străini.
- 1924 – Împreună cu C. S. Făgășel reorganizează *Neamul românesc*, transformându-l, după aprecierea lui Nicolae Iorga, într-un "ziar occidental", dar după două luni de la întoarcerea în țară a istoricului (fusesse la Sorbona), toți redactorii noi vor fi concediați.
– Ca urmare, se alătură lui Pamfil Șeicaru în acțiunea întreprinsă pentru editarea ziarului *Cuvântul*.
- 1925 – Publică volumul de poezii *Cântecele patriei*, reunind poezii publicate în presă în perioada 1916-1918.
- 1926 – Carol al II-lea abdică; Consiliul de Coroană ratifică acest act, iar Parlamentul votează îndepărtarea prințului Carol. "Actul de la 4 ianuarie" și recunoașterea prințului Mihai, ca principe moștenitor.
– Nichifor Crainic publică în *Cuvântul* articolul *Sacrificiul enigmatic*, acesta fiind "primul ziar care a luat o atitudine răspicată în favoarea a ceea ce va fi definit mai târziu cu numele de carlism".
– Ministrul Vasile Goldiș îl numește secretar general la Ministerul Cultelor și Artelor (funcție în care înființează catedre noi la Conservator, precum și Arhiva fonografică, comandă lui O. Han, un bust a lui Eminescu pentru Mânăstirea Putna organizează funerariile scriitorului basarabean L. Donici.
– Redacția revistei *Gândirea* se mută la București; este reînscrisă în registrul comercial, avându-l afișat ca redactor și pe el, alături de Cezar Petrescu – până în 1928 – după care – Nichifor Crainic preia integral atribuțiile funcției de director.
Pseudonimul Nichifor Crainic este legalizat.
- 1926-1931 – Începe apostolatul profesional la recent înființata Facultate de Teologie din Chișinău (în text trecut greșit Cemăuți), fiind trimis de ministrul Ion Petrovici la catedra *Literatura religioasă modernă*, iar din 1938, la catedra de *Dogmatică și Apologetică*. Apostolatul său de 6 ani la Chișinău a avut o motivație sfântă: "îndoctrinarea creștină a studenților și romanizarea lor culturală".
- 1927 – Participă la Congresul Scriitorilor de la Bruxelles (P.E.N. Club), deplasarea oferindu-i prilejul de a-l vizita pe Carol al II-lea în Franța.
- 1927-1928 – Timp de un an și jumătate colaborează la ziarul lui Pamfil Șeicaru, *Curentul*.
- 1929 – Deputat independent pentru județul Vlașca, pe listele P. N. T., (sub Guvernul Iuliu Maniu)
– Delegat la Congresul Mondial al Scriitorilor de la Viena (P. E. N. Club).
- 1930 – Laureat al Premiului național de poezie.
– Împreună cu Cezar Petrescu și Pamfil Șeicaru participă la comemorarea nașterii lui Mistral; la Provența, discursurile ținute de el sunt remarcate în mod deosebit.
– La Geneva ia parte la lucrările Societății Națiunilor – sub președinția lui Nicolae Titulescu
– Nichifor Crainic fiind foarte sceptic cu privire la materializarea proiectului Statelor Unite ale Europei.
- 1931 – Publică ultimul său volum de poezii *Țara de peste veac* (ediția a II-a 1940), Editura Cartea Românească, București.
- 1932-1933 – Cu ajutorul inginerului Zamfir Christodorescu întemeiază ziarul *Calendarul*, "organul tuturor categoriilor sociale". "*Calendarul*" va susține toate curentele naționaliste (Octavian Goga, Grigore Forțu, Corneliu Zelea Codreanu, C. Cuza, Nichifor Crainic mărturisindu-și în această etapă – preferința pentru legionari.

- Facultatea de Teologie din București îl cheamă, cu unanimitate de voturi, profesor titular la catedra nou înființată – *"Istoria literaturii bisericești și religioase moderne* – devenită peste câțiva ani, catedra de *Teologie ascetică și mistică*.
- 1933-1934 – Călătorește în Italia și este primit în audiență de Mussolini în 1933 și 1934,
 – Călătorește în Germania și susține – în articolele apărute în "Calendarul" apropierea țării noastre de Roma și Berlin, care ne-ar fi scutit de tragedia națională din 1940".
 – Ca urmare a publicării în luna octombrie, a articolului *Țara regelui Wielder și a reginei Duduca* – vizând concubinajul regelui Carol al II-lea cu Elena Lupescu, ziarul este suprimat pentru 15 zile, apoi cenzurat.
 – În timpul campaniei electorale din noiembrie I. G. Duca dizolvă Garda de Fier.
 – La 29 decembrie primul ministru I. G. Duca este asasinat.
 – Nichifor Crainic este arestat – fiind considerat asasinul moral al lui Duca – și închis la Jilava împreună cu alți 360 de legionari.
 – Calendarul este suprimat.
- 1934 – La 6 aprilie, în urma unui proces public este eliberat.
 – Mijlocește o fuziune – nefinalizată – între Partidul Național Agrar și Garda de Fier, la cererea lui Octavian Goga.
 – Înființează Institutul de studii naționaliste și creștine Nicolae Paulescu – prin intermediul căruia va milita timp de un an, pentru naționalismul creștin.
- 1935 – Se înscrie în Legea lui A. C. Cuza și reușește, din interior, să realizeze fuziunea între partidul lui Goga și cel al lui Cuza, la 4 iulie este sărbătorită înființarea Partidului Național Creștin, după care, Crainic se retrage din partid, "datorită absurdităților programatice ale lui A. C. Cuza".
- 1936 – Publică volumul de eseuri *Puncte cardinale în haos*. Prin conținutul său doctrinar lucrarea este apreciată drept "Cartea vremii".
 – Publică volumul *Ortodoxia – concepția noastră despre viață*, Sibiu.
 – Publică volumul *Lupta pentru spiritul meu*, București.
 – Publică volumul *Anul 1840*, București.
- 1937 – Înființează ziarul *Sfarmă-Piatră* (director Al. Gregorian), al cărui program a constat "în critica naționalismului românesc existent și cristalizarea unui plan practic al naționalismului constructiv". În acest ziar tipărește "Programul statutului etnocratic" (de naționalism constructiv).
 – Publică volumul *Ortodoxie și etnografie*, Editura Cugetarea, București.
- 1938 – Corneliu Zelea Codreanu și Nae Ionescu organizează o campanie susținută de denigrare în timpul căreia Nichifor Crainic este demascat de către legionari drept "trădător" și "om fără caracter", iar ziarele cer asasinarea lui.
 – Nicolae Iorga îi intentează un proces de calomnie lui Corneliu Zelea Codreanu, în urnă căruia acesta este condamnat la 6 luni închisoare.
 – Primul ministru Armand Călinescu organizează acțiunea de lichidare a mișcării legionare, declanșată prin "procesul de trădare de țară"; intentat lui Corneliu Zelea Codreanu; acesta este condamnat la 10 ani temniță grea, fiind apoi asasinat în timpul detenției.
 – Nichifor Crainic este citat ca martor la acest proces
 – Devine – ca director al ziarului *Porunca vremii* (director Ilie Rădulescu). În articolele publicate aici Nichifor Crainic "întreprinde o critică răspicată a imperialismului economic al Germaniei "hitleriste" și preconizează "o mai strânsă apropiere de statele latine". Drept urmare, ziarul este suspendat.
- 1939 – Primul ministru Armand Călinescu este asasinat de legionari; urmează replica guvernului care ordonă masacrarea fruntașilor mișcării legionare și expunerea cadavrelor acestora, pe străzi, timp de trei zile.
 – La împlinirea vârstei de 50 de ani se hotărăște "să se închine exclusiv catedrei și vieții literare".
- 1940 – Filosoful Ion Petrovici propune alegerea sa ca membru al Academiei Române
 – Prunește titlul de *Doctor honoris causa* de la Facultatea teologică evanghelică din cadrul Universității din Viena; cu acest prilej, la 5 noiembrie, va rosti conferința *Viața spirituală în România de azi*, susținută și la universitățile din Breslau și Berlin.

- Publică volumul de eseuri *Nostalgia Paradisului*, Editura Cugetarea, București.
  - La 20 mai este ales membru al Academiei Române cu o majoritate de 23 de voturi, în locul lui Octavian Goga.
  - Este numit ministru al Propagandei Naționale în Guvernul Gigurtu; își înaintează demisia după două luni.
  - Ca urmare a încercării legionare de lovitură de stat, din 3 septembrie, Decretul de stat din 4 septembrie suspendă Constituția din februarie 1938. Regele Carol al II-lea cedează generalului Ion Antonescu principalele prerogative ale puterii.
  - Ion Antonescu "îl însărcinează pe Nichifor Crainic să pregătească presa și radioul în vederea abdicării lui Carol al II-lea și a încoronării ca rege a Marelui Voievod Mihai I".
  - Este numit președinte al Radiodifuziunii.
  - Asasinarea istoricului Nicolae Iorga este comparată de către Nichifor Crainic cu "împuşcarea inimii țării".
- 1941 – După înfrângere rebeliunii legionare, Nichifor Crainic este chemat la președinție și numit ministru cu Propaganda Națională în guvernul militar al lui Ion Antonescu, pentru o perioadă de 4 luni.
- În ședința solemnă din 22 mai a Academiei Române rostește discursul de recepție *Elogiul lui Octavian Goga*, devenind membru titular. Îi răspunde Lucian Blaga.
  - La Universitatea din Sofia susține conferința *Patria noastră ecumenică*, reprezentând, în esență, un plan de reorganizare supranațională a ortodoxismului. În timpul audienței la regele Boris militează pentru apropiere între România și Bulgaria. Suveranul bulgar îi conferă Ordinul Sfântului Alexandru cu Cordon roșu.
  - În timpul acestei vizite este demis de Mihai Antonescu.
- 1942-1944 – Din necesități pecuniare acceptă președinția Cooperativei "Filmul românesc", și apoi, specializându-se este ales președinte al Asociației importatorilor de filme.
- 1942 – Vizitează Berlinul (pentru chestiuni cinematografice) și constată prestigiul de care se bucură Ion Antonescu în societatea germană.
- 1943-1944 – Începe o nouă serie de conferințe la Academia Română, la Ateneu, etc., în toate zonele geografice ale țării, temele abordate fiind axate pe probleme de "interes național". *Drumul nostru, Octavian Goga, Avram Iancu, Coșbuc, poetul eroismului, Transformarea eroismului*, etc.
- La ZAGREB conferențiază despre *Poezia religioasă la români*.
- 1944 – La înființarea Asociației romano-germane este numit vicepreședinte alături de Rădulescu Motru și Gh. Brătianu; la "Fundația Carol" rostește două conferințe: *Spiritul german contemporan și Filmul german*.
- Participă la înființarea Asociației germano-române
  - Vizitează Berlinul prăbușit sub bombardamente; la Facultatea de științe politice externe Weimar susține conferința România și noua Europă, pe care o va prezenta și la Berlin.
  - În seara zilei de 23 august, orele 22, îl aude pe regele Mihai anunțând la radio prăbușirea regimului antonescian.
  - În subsolul locuinței, unde se adăpostea de bombardamente, face pneumonie; profesorul Ion Petrovici îl duce la Mănăstirea Păsărea, de unde îl va lua cu o mașină soția sa și îl va transporta la Sibiu, internându-l în clinica universitară a lui Iuliu Hațieganu.
  - "În același salon zăcea doborât de ciroză și îmbătrânit până la nerecunoaștere poetul Mircea Dem Rădulescu".
  - Din ziare află că, împreună cu Ilie Rădulescu, ar fi fost arestat încă din data de 13 septembrie și transportat la București, fiind considerat "criminal de război", "trădător", etc.
  - Vrea să se întoarcă la București pentru a-și lămurii situația, dar i se transmite la președinția Consiliului de miniștri să stea ascuns. Pe data de 8 noiembrie pleacă spre București, soția și fiica sa. Petru Groza îi transmite printr-o terță persoană să se ascundă cât mai bine, fiindcă ordinele vin din altă parte;
  - Oficialitățile comuniste declanșează operațiunea de decapitare morală: este eliminat din Societatea Scriitorilor Români, din Sindicatul ziaristilor, este exclus din rândul cadrelor univer-

- sitare, din Academie; cărțile îi sunt puse la index sau arse, iar revista *Gândirea* este suprimată, după o apartie neîntreruptă de 23 de ani.
- Împotriva sa a fost emis ordinul de arestare cu nr. 150.530 al Tribunalului Ilfov, conform Legii 312/1945, fiind condamnat la contumacie, la muncă silnică pe viață, degradare și confiscarea averii, potrivit sentinței nr. 214 din iunie 1945 a Tribunalului Poporului, acuzator public fiind Alexandru Sindorovici.
- 1945-1947 - În această perioadă se ascunde în diverse locuri, cu fizionomie schimbată (și-a lăsat barbă) și cu o falsă identitate: Ion Vladimir Spănu, negustor de cherestea, din Gălănești, județul Rădăuți, 53 de ani, care se ascunde ca refugiat bucovinean (fiind ajutat de primarul din Gălănești).
- Pelerinajul său dramatic începe cu mănăstirea Sâmbăta, apoi comuna Blăjeni, cătunul Grosuri (în text dat greșit: Grăsuni), Munții Apusei, jud. Hunedoara; urmează comuna de lângă Brad, la preotul Ștefan Corpadea și, în sfârșit, comuna Vața, pe Crișul Alb, la o familie de învățători, rude cu preotul Ștefan Corpadea.
- 1946 - Se mută la familia preotului Cornel din comuna Lepindea, lângă Blaj, unde îl vizitează fiica sa împreună cu viitorul său ginere.
- De la fiica sa Nini atâă că soția sa, dr. Aglae Crainic, a decedat la 24 mai și a fost "înmormântată cu talerul", în cea mai cruntă sărăcie (n.n. a murit de leucemie).
  - În septembrie se ascunde în satul Iceland, la 29 km. de Târgu Mureș, la preotul Matei.
  - În noiembrie, fiica sa se căsătorește cu inginerul Alexandru Cojan.
- 1947 - Pleacă în satul Cerghid, lângă Târnăveni, la preotul Ion Sămărghițean.
- La 24 mai se predă autorităților comuniste, reprezentate pe plan local de plutornierul de jandarmi Rodeanu și de căpitanul Bosângeanu, care "s-au purtat omenește cu el".
  - Trimis la București. este deținut de Ministerul de Interne (celula nr. 2) și apoi la Văcărești (un an de zile).
  - I se anulează sentința din 1945 și începe, la 9 decembrie, rejudecarea procesului - avocatul lui fiind Petre Pandrea - care se întrerupe odată cu arestarea ministrului comunist al Justiției Lucrețiu Pătrășcanu.
- 1948-1962 - De la mijlocul anului este pus în lanțuri și transportat la Aiud, unde a stat timp de 15 ani, fără sentință judecătorească, în condiții de exterminare fizică și morală.
- 1962 - Este transferat din închisoarea de la Aiud, în București, în luna martie; ministrul de interne, Ion Drăghici, îi cere să scrie o istorie a mișcării legionare. Acest manuscris, intitulat *Cuibul ucigașilor*, nu a fost niciodată publicat, în schimb a fost plagiat de doi istorici ai vremii.
- Biletul de eliberare este înregistrat cu nr. 361/24.04. 1962 al Consiliului de Stat al R. S. România.
- 1962-1968 - Este redactor la *Glasul Patriei*, revistă editată de Ministerul de Interne, care se adresa exclusiv emigrației române.
- 1963-1972 - Manuscrisele ascunse de prietenii săi îi sunt înapoiate. Nutrind speranța să-și vadă lucrările apărute, își rescrie memoriile, încercând, fără succes, să-și publice poeziile.
- După anul 1944, nu i s-a mai îngăduit să publice nici un rând în România.
- 1968 - Este pensionat.
- 1968-1971 - Este colaborator la *Glasul Patriei și Tribuna României*.
- 1972 - În noaptea de 20 august decedază la Casa Scriitorilor de la Palatul Mogoșoaia și este înmormântat la Cimitirul Sfânta Vineri" din București.
- 1990 - Apar volumele: *Poezii alese 1914-1944* în selecția autorului și *Șoim peste prăpastie. Versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Editura Roza Vânturilor, București.
- 1991 - Apare volumul I al Memoriilor sale: *Zile albe, zile negre*. Casa editorială *Gândirea*, București.
- 1993 - (Se adaugă de noi) *Sfințenia - Împlinirea Umanului* (Curs de Teologie Mistică) (1935-1936) Ediție îngrijită de Ierod. Teodosie Paraschiv, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.
- 1994-1995 - Curtea supremă de Justiție, la propunerea Procuraturii Generale, în constatarea nevinovăției celor condamnați prin practici abuzive a reluat judecarea "Procesului scriitorilor și ziariștilor români", desfășurat în 1945, la așa-zisul Tribunal al Poporului. Amintim că în acest proces au fost implicați 14 scriitori și ziariști, dintre cei mai reprezentativi în lupta pentru demascarea regimului comunist. Stelian Popescu - *Universul*, Nichifor Crainic - *Gândirea* și

Calendarul, Pamfil Seicaru – *Curentul*, Grigore Monoilescu – Buna Vestire, poetul Radu Gyr, Ilie Rădulescu și Ilie Popescu Prundeni – *Porunca vremii*, N. Hadoș – *Țara noastră*, Remulus Seișanu – *Universul*, scriitorul Pan M. Vizirescu și alții.

– "În anul 1994, după mai multe termene procedurale și dezbateri, Curtea Supremă a admis recursul de anulare a procedurii generale, iar la 8 mai a pronunțat hotărârea de achitare cu restituirea averilor confiscate scriitorilor și ziariștilor condamnați de comuniști".

– De asemenea, "Adunarea Generală a Academiei Române, în sesiunea din 22 noiembrie, al propunerea academicianului Eugen Simion, vicepreședinte al Academiei Române, a reconfirmat, în unanimitate, pe Nichifor Crainic, ca membru titular al Academiei Române".

1996 – Volumul de eseuri *Puncte cardinale în haos* este reeditat de Editura Timpul, Iași.

1997 – Este publicat volumul II al memoriilor sale: *Pribeag în Țara mea, Mărturiile din închisoare, Memorii, Răspuns la actul meu de acuzare*, Muzeul Literaturii Române, "Orfeu", București.

1998 – (Adăugat de noi) *Spiritualitatea poeziei românești*, Muzeul Literaturii Române, București.

Este cea mai fidelă și completă *bio-bibliografie* a poetului și a teologului profesor academician NICHIFOR CRAINIC ce i s-a publicat până în prezent. Considerăm că prezentarea ei interesează îndeaproape și pe cititorii revistei B. O. R.

Pr. Prof. I. IONESCU

NICHIFOR CRAINIC, *Memorii... Pribeag în țara mea. Mărturiile din închisoare.*

Memoriu, răspuns la actul meu de acuzare. Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Alexandru Condeescu. Muzeul Literaturii Române "Orfeu", București, f.d.

Este al doilea volum al Memoriilor lui Nichifor Crainic, care apare după cinci ani de la apariție, în 1991, sub titlul *Zile albe-zile negre* a primului volum. La începutul volumului al doilea, Alexandru Cojan, a ajuns ginerele lui Nichifor Crainic, scrie despre *Calvarul unor manuscrise*, în care povestește cum a ajuns în blocul corpului didactic din strada Vasile Conta unde se afla apartamentul familiei lui Nichifor Crainic, cum a cunoscut-o pe fiica acesteia Nini, astăzi decedată, cum au călătorit împreună în taină în Târnava Mică, într-un sat, Lepindea, unde era ascuns în casa unui preot Nichifor Crainic, cum s-a căsătorit în toamna anului 1946, după moartea, în luna mai 26, a soției lui Nichifor Crainic, Aglaia, moartă de leucemie, cum a fost hărțuit permanent de autoritățile comuniste, condamnat apoi la 5 ani de închisoare, amintiri despre Nichifor Crainic, înainte și după eliberarea sa din 1962.

Urmează un *Cuvânt înainte asupra ediției*, semnat de Alexandru Condeescu, menționând că volumul întâi al Memoriilor cuprinde în structura sa "romanul formării" și "romanul politic" al vieții lui Crainic, mereu supusă zodiilor unui cer imprevizibil, adesea nefavorabil, ascultând parcă de o vrajă rea a unei ursite nedrepte. Volumul al doilea conține un autentic "roman aventuros", picarelesc aproape, prin peripecțiile fugii, avatarurile și deghizările eroului-navator, dacă ele n-ar fi dramatice în orizontul catastrofei fărăi ocupate de bolșevici. El devine romanul unei tragedii individuale, pe fondul tragediei naționale, om și țară fiind prinși fără scăpare în marele tăvălug al Istoriei, destinele lor pierzându-și importanța, individualitatea, demnitatea. Eroul i se șterge până și numele. Este jurnalul rătăcirii, fără speranță, a unui "mort printre vii", într-un paradis otrăvit de istorie și corupt de politică. Copiii și animalele sunt aici singurele insule ale purității, singurii care îl percep pe fugăr în adevărul existenței sale dincolo de marea sub care se ascunde. Lor le dedică Nichifor Crainic pagini de o înfinită gingășie și candoare.

Epuizat de tensiunea "vieții sub mască" din acești ani de hărțuire, cu nervii uzați și creând într-o altă iluzie, Nichifor Crainic se va preda la 24 mai 1947, după doi ani și jumătate de surghiuni, noilor autorități. Din arestul de la Târgu Mureș, Nichifor Crainic este trasferat în închisoarea Ministerului de Interne de unde, în iulie 1947, este "vărsat" la Văcărești, iar un an mai târziu, fără explicații este aruncat în temnița de la Aiud. Ieșit din închisoare în 1962, Crainic își datează "26 august 1969 scrierea amintirilor din "apocalispul" acesta al degradării umane. Trupul său va mai supraviețui zece ani martirajului celor cinsprezece din temniță, în care bolile, bătăile, subnutriția cronică i-au ruinat re-

zistența. Teolog și scriitor, Nichifor Crainic își regăsește demnitatea interioară în harul dumnezeiesc al poeziei. El se salvează prin credință și creație, o creație poetică păstrată și "perpetuă în spațiul abstract al memoriei tuturor prizonierilor". Singura libertate a lui a fost cea interioară a spiritului, memoriei și creației. Ea i-a dat puterea să supraviețuiască într-un infern al mizeriei și umilințelor, se regăsească forța sufletului omenesc în care mai palpăie reflexele divine în bezna unui univers subuman, bântuit de demonia urii iraționale a politicului.

Memoriile - Pribeag în țara mea - Sub mască - 23 august 1944 - 24 mai 1947 (p. 25-147).

Începând cu 23 August 1944, începe calvarul lui Nichifor Crainic. Adăpostit în subsolul blocului din cauza bombardamentului german asupra capitalei se îmbolnăvește de dublă pneumonie. A fost transportat de prof. Ion Petrovici la Mănăstirea Pasărea de unde a fost ridicat de soția sa venită de la Sibiu, care l-a transportat într-un taxi vechi și internat la Sibiu, în Clinica Dr. Iuliu Hațeganu. Pe patul bolii și după ieșirea din spital citea lungile articole din ziar împotriva sa, calomniindu-l și cerându-i arestarea. S-a despărțit de soție și de fată în noiembrie, ele plecând la București, iar el adăpostindu-se la mai multe gazde. Întâlnește pe primarul Comunei Gălănești, din județul Rădăuți, care-i eliberează un buletin de populație pe numele Ion Vladimir Spănu, având acum o nouă identitate. Însă, timp de doi ani și jumătate, cât a trăit prin cinci județe din Transilvania, nimeni nu i-a cerut să se justifice cine este. În Sibiu, ia legătura prin amabilitatea unor prieteni cu mitropolitul Nicole Bălan, cărui îi solicită sprijinul, dar, spre decepția lor, primește răspunsul că nu are stofă de martir și numele lui Nichifor Crainic să nu-l mai pronunțe niciodată în fața sa. Din Sibiu pleacă într-un camion însoțit de "lelea Paraschiva" și un călugăr, fost student al său de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, ajuns medicul Vasile Șortan. Poposesc la mănăstirea Sâmbăta de Sus, de unde pleacă prin Miercurea Sibiului, trece prin Sebeș și seara ajung în Lancrăm, satul lui Lucian Blaga, unde preotul de acolo îi găzduiește peste noapte. De la Lancrăm, schimbând chirigiul ajung la Abrud, unde urcă pe munte până la Izvorul Crișului Alb, cale de 17 km., într-un chin fără margini. Ajung la o casă unde gazda le usucă rufele și-i ospătează. Cu nămeți până la brâu pomesc la drum din nou și ajung în Blăjeni în Munții Apuseni, la unul din izvoarele Crișului Alb. Blăjenii e o comună lungă de 25 km., iar ultimul cătun, Grosurile, urcă până la 1200 m., ca să-ți arate, de sus, una din cele mai virgine frumuseți din țara noastră.

În noua sa așezare ia parte la muncile caznice și agricole și ajută familia, pe bătrână și pe fiica ei rahitică. Este în contact cu oamenii satului și cu preotul, care este venit din Teleorman, fost student al său, care se înscrie în partidul comunist, dar din cauza adversității enoriașilor este nevoit să plece din parohie. Se mută pentru un timp în comuna Zdrapți, pe șoseaua de la Brad la Abrud, vecină cu Crisciorul și Mihăleni, la preotul satului Ștefan Corpodea, ginerele bătrânei gazde din Grosuri. Între timp este judecat și condamnat în lipsă, fiind acuzat de Alexandru Sidorovici că ar fi fugit în Germania.

Preotul Ștefan Corpodea se va muta din Zdrapți la Brad și Nichifor Crainic va reveni pentru un timp la Grosuri, de unde avea să se mute la Vața, aproape de Arad, la o rudă a preotului Ștefan Corpodea, de unde se va muta apoi la preotul din satul Lepindea de la Târvana Mică, unde a fost vizitat, în taină, de fiica sa Nini împreună cu Alexandru Cojan. Se mută la preotul Matei din Iceland, al 20 km de Târgu Mureș și apoi la Cerghid la pr. Sămărghițan, a fost student al său, de unde se va preda noilor autorități în 24 mai 1947. Din arestul de la Târgu Mureș, Nichifor Crainic este transferat în închisoarea Ministerului de Interne, de unde, în iulie 1947, este "vârsat" la Văcărești, iar un an mai târziu, fără explicații este aruncat în temnița de la Aiud. Pentru Nichifor Crainic *Memoriile* își pierd în închisoare firul narativ. Timpul firesc "epic" este suspendat, el se simte definitiv scos în afara lui, anii de temniță n-au soroc.

Jurnalul "proscrisului" continuă acum a da seamă de calvarul îndurat, dar nu sub forma cronologică a "memoriilor", ci sub cea fragmentată a mărturiilor din subterană, a "amintirilor din casa morții".

Mărturia din închisoare. Am cunoscut iadul 1947-1962 (p. 151-188).

După ce în formă oarecum deghizată trăise prin cinci județe din Transilvania, după 23 August 1944 până în 1947, în luna mai 24, a rugat pe pr. Ioan Sămărghițean, la care locuia, să meargă să-l denunțe legiunii de jandarmi Mureș. Adus la București a fost depus în subsolul Ministerului de Interne în celula nr. 2. Arestul era de o mizerie înfiorătoare. A căpătat o boală de piele, o mănăcămăie generală de neîndurat. Un agent sanitar venea zilnic și-i extrăgea sânge din brațe și-l introducea în fesă. Tratatamentul era o bățocură, fiind pusă sub consemn special. I s-a dat un nou tratament, să fie uns pe tot corpul cu o alifie, pe flaconul căreia scria "Scalbioxin". Trebuia să stea expus o jumătate de zi despuiat

și uns cu alifie, văzut de pretutindeni. Timp de 25 de zile a fost expus batjocurii tuturor, gol și uns cu alifie, văzut din toate părțile. Câteodată cobora și Teohari Georgescu, postându-se fumând în fața ușii, uitându-se crunt, pe când Bunaciu, care îl însoțea se ascundea ca să rădă. Ancheta s-a terminat la interne și a fost vărsat la Văcărești, plasat în hruba din dosul spitalului cu pereții picurând de apă. A putut primi medicamente din afară. În două zile s-a vindecat, în timp ce la Interne suferise două luni.

În anul cât a fost ținut la Văcărești, i s-a anulat sentința pronunțată în contumacie, i s-a admis rejudecarea procesului, i s-au ascultat martorii și, când să se judece fondul procesului, i s-au ascultat martorii și, când să se judece fondul, a căzut de la Justiție Lucrețiu Pătrășcanu, care era destinat morții. Avocatul său, Petre Pandrea a fost exclus din barou, iar Nichifor Crainic pus în lanțuri a fost depus la Aiud, nejudecat.

În celulă a început să aibă dureri cumplite la rinichiul drept. În durerile atroce n-a primit nici un medicament, înțelegând că are același regim ca la Interne și Văcărești. După unsprezece zile de chinuri disperate a eliminat o piatră de mărimea unui bob de fasole.

De la Celular a fost mutat la Secția a II-a unde, într-o cameră mare, zăceau pe saltele de paie, fără pătură înghesușiți ca sardelele, vreo 50 de deținuți pe două rânduri, între care rămânea un spațiu liber, larg de un metru și jumătate. Aici s-a declanșat a doua criză la rinichiul stâng, în dureri care-l înnebuneau. După nouă zile de turbare a eliminat în sânge o piatră, tot cât fasolea. A treia criză renală a izbucnit mai târziu și a ținut până după eliberare. L-a așteptat o altă suferință. I s-a confiscat și paltonul. Pe un ger de crăpau pietrele, deținuții erau scoși la baie sau la curățit și încărcat zăpada. Toată lumea era în paltoane, Nichifor Crainic singur era în haine de vară. A făcut o dublă-pneumonie cu temepatură, transpirație și frisoane, tuse, expectorație. Pneumonia dublă îi dă o zăcere penibilă, simțită în tot organismul și prelungită peste termenul ei în lipsă totală de medicamente. A zăcut sus în pat 50 de zile, istovindu-se treptat. Spre sfârșit i-a apărut un mare flegmon după urechea dreaptă provocat de virulența pneumolacului. Durerea cumplită îi detuna în creier. Nici o atenție medicală. A fost dus mai mult în chionturi, numai în haină, pe un ger cumplit până la infirmerie, unde fără anestezie și fără vată i s-a făcut incizia. Cu această măcelărie de abator s-a terminat dubla-pneumonie care a durat 50 de zile. La Zarcă a făcut boala lui Soster, zăcând pe o saltea de pae, fără pat. Tot la Zarcă a căpătat o tuberculoză ganglionară, consecință a mizeriei alimentare. Bolile sale ating cu toate numărul 13 și alcătuiesc martirajul său trupesc în închisoare, ultimele grave, care l-au chinuit ani de zile, cu tot tratamentul ce l-a primit în ultimii ani, a fost, una, boala de inimă și, alta, colibaciloza de care a suferit șapte ani, tratat ultimii trei ani cu diagnostic fals.

Între alte chinuri își povestește și bătaile suferite în închisoare. Dar, mai cumplit a fost tortura alcătuită dintr-o zeamă zilnică, de două ori pe săptămână câte un sfert de pâine și de cinci ori câte un turtoi, care să reducă la, între 1000 și 600 calorii pe zi. Din asta rezultă o foame halucinantă. Foamea din primele trei-patru zile îl ustura în toate măruntaiele, îl ardea, îl frigea. Dacă ai tăria să stai nemîșcat în pat, n-o simți atât de violent. În această imobilitate de coșciug, repeta neconștient, zi și noapte, o rugăciune ascetică de la Muntele Athos, care, de altfel, nu l-a părăsit nici o clipă în cei cinsprezece ani de martiraj. I-a fost dat să umble și în patru labe de foame, din cauza cașexiei, fenomen fiziologic provocat de foame maximă. Doi inși abia îl ridicau în piciorare de subțiori. Ultimul pic de voință "dispăruse din mine".

Amintește și de conviețuitori din temniță, cum a fost comandantul închisorii căpitanul Dorobanțu, un bețivan, care în stare de inconștiență lovea cu cisma pe oricine. În celulă a stat și cu amiralul Macelariu și cu generalul Pantazi, fostul ministru de război, un timorat care se pierdea în fața gardienilor. Alt personaj amintit, vecin cu celula sa a fost Harry Brauner, un om bun și un suflet copilăros, talentat muzician, care-i punea pe melodii poeziile care le crea. Alte personaje de celulă amintite sunt: Mitia Ciakir, Diudelegan, Contele Bethlen și alții.

Mizeria din celule era insuportabilă și din cauza tinetelor care fermentau ziua și noaptea pline, infectau insuportabil aerul stagnat. Se locuia de fapt în closete. Înjosirea cea mai mare a ființei tale omeștești a fost când a venit ordin să se bată în piroane la ferestre obloane de scânduri ca să trăiești în întuneric. Li s-a luat cu desăvârșire lumina soarelui. Li se puneă pătura în cap sau ochelari de păslă neagră la ochi, când era scoși la baie sau la cancelarie. În cazul acesta erai anulat cu totul ca om. Fusesem un om, spune autorul, care s-a condus aproape singur la lumina adevărului, un profesor care a condus mii de studenți la lumina spirituală, un scriitor, care înlesnise unei elite creatoare către un ideal de cultură superioară – cum recunoscuseră marile enciclopedii ale lumii – și ajunsese cu ochelari negri

la ochi, mai puțin decât o vacă purtată de curmei la adăpat, călăuzit de o brută de gardian, să nu cadă în gropi. În aceste condiții, spiritul totuși a rezistat. Dintre toate artele toate îl părăsesc pe deținut la poarta penitenciarului, afară de îngerul poeziei, care îl însoțește nevăzut până la ceasul din urmă. Poezia l-a însoțit pe Nichifor Crainic și l-a însuflețit în durerea sa. Am contribuit, spune el, fără gând preconcept, la deanimalizarea oamenilor, la spiritualizarea prin poezie a zeci de mii de inși, care circulau din închisoare în închisoare, popularizând acest folclor poetic pretutindeni. Volumul *Șoim peste prăpastie* e folclor memorizat timp de cinsprezece ani, așternut pe hârtie ulterior, cum l-ai culege din gură în gură.

Ultimul capitol al *Memoriilor* îl formează: *Memoriu. Răspuns la actul meu de acuzare 1947-1962*.

Prin actul de acuzare împotriva lui Nichifor Crainic, întocmit de acuzatorii publici: C. Vicol și I. D. Ioan, act de care a luat cunoștință în ședința din 9 decembrie 1947 a Curții de Apel Criminală - Secția a IX-a, este învinuit de două fapte deosebite, încadrate în aliniatele o și j, art. II din Legea 312, care sunt: I. - Că s-a pus în "slujba fascismului și a hitlerismului din România", contribuind cu intenție criminală "la aservirea totală a României, germaniei hitleriste".

II. - Că "la 23 August" a fugit "cu germanii și ceilalți trădători pentru a lupta pe pământ străin împotriva țării".

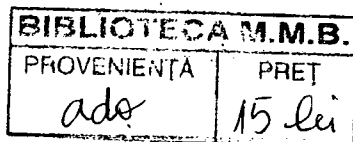
Acuzatul răspunde punct cu punct tuturor acuzațiilor dovedindu-le inexacte. "Toată multipla mea activitate timp de 40 de ani este o ofrandă continuă adusă țării mele cu desăvârșită abnegație și uitare de mine însumi și de familia mea" - "Eu n-am venit în fața judecății să implor indulgență pentru greșeli, pe care le-aș fi săvârșit, ci ca să spulber cu dovezi suma de acuzații, fără teimei, puse în seama mea. Eram dator s-o fac și față de mine, și față de lumea care crede în scrisul meu, și față de ziua de mâine", și aduce cuvântul Mântuitorului din cap. VII al Evangheliei lui Matei: "Nu judecați, ca să nu fiți judecați, căci cu ce judecați veți judeca, veți fi judecați și cu ce măsură veți măsura, vi se va măsura". În concordanță cu toată viața mea și cu tot scrisul meu, respectând legile morale și legile țării, eu mi-am servit patria".

Ca urmare a apărării sale, contra tuturor normelor juridice, nu se dă nici o sentință procesului, este pus în lanțuri și depus la Aiud, unde își ispășește calvarul iadului pe pământ timp de 15 ani și ținut sub observație și restul zilelor cât le-a mai avut de trăit, 10 ani, până în 1972, când a căzut, cum spune ginerele său, Alexandru Cojan, ca un stejar frânt de furtună, într-o noapte de august la Mogoșoaia, cu o singură mângâiere pe care i-a mărturisit-o ca o spovedanie în ajunul sfârșitului: "M-am născut într-o căsuța modestă ca fiu de truditori ai pământului. Acum sunt în acest palat al lui Brâncoveanu, după ce am dăruit talentul și munca mea ridicării acestui neam. Poate este răsplata vieții mele".

Pe crucea mormântului său, de la cimitirul Sf. Vineri a dorit să se scrie numai numele său fără nici o altă dată, căci spunea: "Acei care vor să știe cine am fost, să mă caute în scrierile mele, în revista *Gândirea* al cărei martor am fost, în cursurile de la Facultatea de Teologie, la Academia Română printre membrii căreia am fost. Acolo sunt eu, sub cruce e un pumn de țărână" (p. 10).

Să-i facă Bunul Dumnezeu parte sufletului său mult chinuit, în raiul Său, căci iadul l-a trăit, dăruit de regimul comunist, pe pământ.

Pr. Prof. ION IONESCU

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

<i>Învățământul teologic și religios din Biserica Ortodoxă Română, în anul jubileului mileniului creștin</i> (Diac. prof. Nicu D. Octavian, Consilier Patriarhal)	169
<i>Emil Păsculescu-Orlea, un portret de înaltă conștiință cetățenească</i> (Virgiliu Z. Teodorescu)	194
<i>Repere importante ale prediciei, în Biserica noastră, de la începuturi, până în secolul al XX-lea</i> — Studiu cu exemplificări (Pr. lect. dr. Vasile Gordon)	206

CRONICĂ

<i>Agenda de lucru a P. F. Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pe perioada 1 ianuarie — 30 iunie, 2001</i> (Pr. Nicolae Vladu, Consilier Patriarhal)	238
--	-----

DOCUMENTARE

<i>Pravila cea Mare — «Îndreptarea legii» — 1652, Studiu istorico-canonice (partea I) — Teză de doctorat în Teologie, Pr. Constantin Drăgușin</i> .	255
<i>Bucșoia, soră și vecină a Voroneșului</i> (Pr. Constantin Iacoban, cu o prefață de Acad. I. C. Chițimia)	369

PARTEA OFICIALĂ

<i>Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Sumarul ședinței de lucru din 19 — 22 februarie 2001</i>	404
<i>Lucrările Adunării Naționale Bisericești, Sumarul ședinței de lucru din 21 februarie 2001</i>	479

RECENZII

<i>Acad. prof. Tudor R. Popescu, Salvarea Bisericilor de orice rit din România, sub ocupația militară sovietică, Prefață de prof. dr. Adrian Năstase, Editura ARED (Asociația Română pentru Educație Democratică), București, 1999</i> (Diac. P. I. David)	500
<i>Nichifor Crainic, Țara de peste veac — Poezii antume (1916 — 1944). Ediție îngrijită și notă bibliografică de Ioana Cracă. Editura Eminescu, 1997, (Pr. prof. I. Ionescu)</i>	502
<i>Nichifor Crainic, Memorii... Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu-răspuns la actul meu de acuzare. Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Alexandru Condeescu, Muzeul Literaturii Române «Orfeu», București, f. d. (Pr. prof. I. Ionescu)</i>	509